

PÁZMÁNY PÉTER
bíboros érsek

(Than Mór festménye 1885).

566858

A KIRÁLYI MAGYAR
PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM
ALAPÍTÁSA 300 ÉVES ÉVFORDULÓJÁNAK

JUBILEUMI EMLÉKKÖNYVE

AZ EGYETEMI TANÁCS MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTETTE

KORNIS GYULA
AZ EGYETEM REKTORA

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST. 1936.

270925

MÁGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
KÖNYVTÁRA

A MÁGYAR TUDOMÁNYOS
AKADEÉMIA
SZILVÉNYI JÓZSEF
KÖNYVTÁRA
1944.1626.

R
1977

TARTALOM.

I.

A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGEK ELŐKÉSZÍTÉSE.

	Lap
A jubileumi bizottság	I
1. A Kir. Magyar Pázmány Péter tudományegyetem Barátainak Szövetsége	4
2. Az egyetem története	21
3. Tüdőbeteg-pavillon	23
4. Pázmány-emlékérem, ezüstpénz és postabélyeg	25
5. Egyetemi kiállítás	30
6. Primási emléktábla	32
7. Sub auspiciis Gubernatoris doktorráavatás	33
8. Díszdoktorok avatása	33
9. A Diákház terve	36
10. A Budapesti Egyetemi Athletikai Club (BEAC) szék- házának és pályájának kibővítése	41

II.

A JUBILEUMI TÖRVÉNY.

1. A törvény	44
2. A törvényjavaslat indokolása	47
3. A képviselőház közoktatásügyi bizottságának jelentése	52
4. A felsőház közoktatásügyi bizottságának jelentése	53
5. A törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása	59
6. A törvényjavaslat felsőházi tárgyalása	101

III.

A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGEK.

1. A május 12-i egyetemi díszközgyűlés	110
2. A szeptember 16-i egyetemi évmegnyitó díszközgyűlés	119
3. Az egyetemi jubileumi ünnepekre való meghívások	180

	Lap
4. Az egyetemi ünnepek kezdete; az egyetemi kiállítás megnyitása	187
5. Jubileumi díszebéd	193
6. Díszelőadás a Magyar Királyi Operaházban	209
7. Díszgyűlés az Országházban	212
8. A Tüdőbeteg-pavillon alapkőletétele	239
9. Diákest	245
10. A díszdoktorok avatásának ünnepe	249
11. A székesfővárostól rendezett búcsúlakoma	276
12. A Kormányzó Úr Ófőméltóságánál való fogadás ..	283
13. A Nemzeti Színház díszelőadása	283
14. Jubileumunk a Magyar Tudományos Akadémiában	284
15. Jubileumunk a Szent István-Akadémiában	288
16. A szlovenszkói magyarság Pázmány-ünnepe	292

IV.

A JUBILEUMI ÜNNEPEK JELENTŐSÉGE. ..	296
-------------------------------------	-----

FÜGGELÉK A JUBILEUMI ÜNNEPHEZ.

A Kir. Magyar Pázmány Péter tudományegyetemhez háromszázados ünnepe alkalmából intézett üdvözlő iratok.

1. Külföldi üdvözlő iratok	309
2. Hazai üdvözlő iratok	399
3. Egyetemünk köszönő irata	397

KÉPEK JEGYZÉKE.

Pázmány Péter belső címlap előtt	
vitéz Horthy Miklós, Magyarország kormányzója VIII. lap után	
A királyi és kormányzó gyűrével való doktoravatás	
negyvenéves évfordulóján rendezett ünnepség	14. „
Pázmány-jubileumi emlékérem	24. „
Pázmány-jubileumi bélyegek	26. „
Kétpengős Pázmány-pénzérme	26. „
Jubileumi díszzászló	26. „
Az egyetem újjáalakított díszterme	28. „
Pázmány címere és aláírása	30. „
A rektori és dékáni jelvények	30. „

	Lap	után
A rektori és dékáni láncok	30.	„
Serédi Jusztinián	32.	„
A primási emléktábla	32.	„
Jubileumi törvény	44.	„
Hóman Bálint	46.	„
A Diploma Inaugurale első lapja	56.	„
Pázmány szobra az egyetem előcsarnokában	112.	„
Kornis Gyula	120.	„
A kül- és belföldi egyetemek képviselői	182.	„
Vendégek az egyetem aulájában	184.	„
Díszebéd (1935 szept. 26.)	192.	„
Aschoff L.	262.	„
Baldensperger F.	260.	„
Böhl Th.	208.	„
Borsi U.	208.	„
Brotherus K. R.	280.	„
Collinder B.	280.	„
Colosanti A.	260.	„
Dabrowski J.	266.	„
De La Pradelle A.	260.	„
Dobsch A.	266.	„
Dupuis Ch.	260.	„
El Cheik Amine	208.	„
Eiselsberg br.	262.	„
Garrigou-Lagrande R.	254.	„
Gemelli A.	256.	„
Grabmann M.	254.	„
Harrison R. G.	264.	„
Hopkins F. G.	264.	„
Innitzer Th.	254.	„
Krogh A.	264.	„
Maziarski	280.	„
Molow W.	280.	„
Morin G.	256.	„
Nielsen K.	256.	„
Niggli P.	266.	„
Roussy G.	264.	„
Sherrington C. S.	262.	„

	Lap	után
Schmidt W.	256.	„
Spranger R.	266.	„
Stammler R.	262.	„
Vermeersch A.	254.	„
Walz G. A.	208.	„
Az Országházba vonuló díszmenet (1935 szept. 27)		
	212., 216.,	218. „
Az egyetemi ifjúság zászlótartói az Országházba vonuló díszmenet élén	214.	„
Az egyetem tanácsa az Országházba vonuló dísz- menetben (1935 szept. 27)	220.	„
Az Országházban tartott egyetemi díszgyűlés (1935 szept. 27)	222., 224.,	228. „
Az olasz egyetemek képviselői a M. Kir. Curia csarnokában (1935 szept. 27)	230.	„
A német egyetemek képviselői a M. Kir. Curia csarnokában (1935 szept. 27)	234.	„
A Tüdőbeteg-pavillon alapkövetétele (1935 szept. 27)	240.	„
Díszdoktoravatás	250.	„
Serédi Jusztinián hercegprímás díszdoktorrá avatása (1935 szept. 28)	252.	„
Az egyetem első anyakönyvéből	302.	„
Algir egyetemének üdvözlő irata	314.	„
A Német Tudományos Akadémia üdvözlete	324.	„
Harvard Egyetem üdvözlő irata	332.	„
A cambridgei egyetemnek üdvözlete	330.	„
Az innsbrucki egyetem üdvözlő irata	344.	„
The Royal Society üdvözlő irata	354.	„
Jézus Szent Szívéről elnevezett milánói egyetem üdvözlete	358.	„
Az oxfordi egyetem üdvözlő irata	366.	„
Az islandi egyetem üdvözlő irata	376.	„
A Gregoriana egyetem üdvözlő irata	378.	„
A sidneyi egyetem üdvözlő irata	382.	„
A tartui egyetem üdvözlő irata	384.	„
A turkui egyetem üdvözlő irata	386.	„
Az utrechti egyetem üdvözlő irata	388.	„
A vilnai egyetem üdvözlő irata	392.	„

nagybányai vitéz HORTHY MIKLÓS
Magyarország kormányzója.

(László Fülöp festménye.)

I.
A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGEK
ELŐKÉSZÍTÉSE.

A jubileumi bizottság.

PÁZMÁNY PÉTER, esztergomi bíboros-érsek, egyetemünket bölcsészeti és hittudományi karral 1635-ben alapította: 1635 május 12-én írta alá alapító oklevelét és 1635 november 13-án Nagyszombatban ünnepélyesen megnyitotta az egyetemet. Háromszáz esztendő folyt le azóta s az egyetem ennek a három századnak viszontagságait és változatos sorsfordulatait nemcsak szilárdan kiállotta, hanem közben 1777-ben Budára, majd 1784-ben Pestre helyeztetve felvirágzott és a magyar nemzet leghatalmasabb művelődési intézményévé emelkedett, melyre tisztelettel és büszkén tekint föl minden magyar ember. Nemzeti életünk legtöbb nagyságát és irányító tényezőjét: kiváló papjait, jogászeit, államférfiain, orvosait s tanárait tíz emberöltőn keresztül ez az egyetem vezette be a magasabb európai tudományos műveltség körébe.

Természetes tehát, hogy az egyetem fennállásának háromszázados évfordulóját megünnepelni óhajtotta. Nem önmagát akarta hívságosan ünnepelni, hanem egyrészt a magyar történet egyik legkiválóbb géniuszának, Pázmány Péternek nagy alapítási tényét, másrészt a magyar nemzet törhetetlen művelődési akaratát, mely az egyetemet az idők súlyos viszontagságai közepett is fenntartotta s mai magas színvonalára emelte.

Az egyetem tanácsa ezért 1931 január 24-én tartott ülésében elhatározta, hogy a háromszázadik örömevet nagy országos és nemzetközi ünnepek keretében teszi emlékezetessé. Ennek előkészítésére jubileumi bizottságot küldött ki, amelybe az egyes tudománykarok két-két tagot jelöltek ki. A bizottság elnöki tisztére a tanács WOLKENBERG ALAJOS hittudománykari

ny. r. tanárt, volt rektort kérte fel, aki e tisztét egészen 1934 őszén bekövetkezett súlyos betegségéig a legnagyobb buzgósággal látta el. Ekkor a bizottság elnökségét KENYERES BALÁZS orvoskari ny. r. tanár, az egyetemnek 1934/5. évi rektora vette át, akinek helyettese ANGYAL PÁL jogkari ny. r. tanár, prorektor lett. A bizottság tagjai: a hittudományi karból BARANYAI JUSZTIN ny. r. tanár, a jog- és államtudományi karból ANGYAL PÁL és SZANDTNER PÁL ny. r. tanárok, az orvostudományi karból GRÓSZ EMIL és BALOGH ERNŐ ny. r. tanárok, a bölcsészettudományi karból HEKLER ANTAL és SZENTPÉTERI IMRE ny. r. tanárok. A bizottság munkálataiban még részt vett MARTIN AURÉL hittudománykari ny. r. tanár, tanácsjegyző és KOLOZSVÁRY BÁLINT jogkari ny. r. tanár, mint a jubileum ügyeinek az egyetemi tanácstól megbízott előadója. Az 1933. év végétől a bizottság még SZABÓ JÓZSEF orvoskari és CSÁSZÁR ELEMÉR bölcsészettudománykari ny. r. tanárokkal egészült ki. WOLKENBERG ALAJOS-nak 1934 szeptember 9-én az elnökségről való lemondása után helyét a hittudományi kar részéről PATAKY ARNOLD ny. r. tanár foglalta el. Ugyanekkor GRÓSZ EMIL-nek, majd BALOGH ERNŐ-nek a bizottsági tagságáról való lemondása következtében az orvostudományi kar NÉKÁM LAJOS, majd DARÁNYI GYULA ny. r. tanárokat küldte ki. A jubileumi bizottság összesen 30 ülést tartott: az elsőt 1932 március 18-án, az utolsót 1935 május 21-én. Már az ülések nagy száma is mutatja, hogy a bizottság milyen alapos és az ünnepek minden részletére kiterjeszkedő előkészítő munkát végzett. Javaslatait mindig az egyetemi tanács elé terjesztette, amely elfogadásukról, módosításukról és kivitelükről véglegesen határozott.

Sok vita hangzott el az egyetem tudománykarain és tanácsában a jubileumi ünnepek időpontjának meghatározása tekintetében, vajjon 1935 május 12-re tűzessenek-e ki az ünnepek, mivel Pázmány Péter az alapítólevelet 1635 május 12-én írta alá, vagy pedig ősszel, amikor az egyetemet megnyitotta? Az előbbi időpont mellett szólt az alapítás jogi formába való öntésének ténye. Viszont az ősszel való ünneplést a következők javallták: szeptember végén a külföldi egyetemi és akadémiai delegátusok nagyobb számának megjelenését várhattuk, mert ekkor az egyetemi munka a legtöbb

egyetemen még nem indul meg; ősszel magunk is sokkal több idővel rendelkezünk, mint tavasszal, az egyetemi vizsgálatok és szigorlatok idején; a nagy szünet alkalmas arra, hogy az egyetemi épületeket és intézeteket rendbehozzuk; végül kétséges volt, hogy 1935 tavaszáig el tudjuk-e végezni a nagyszabású és méltó előkészület munkálatait.

Az egyetemi tanács 1933 december 22-én véglegesen úgy döntött, hogy mivel egy egyetem megszületése nem rögzíthető meg egyetlen napra, mert elgondolása, előkészítése és valósággá érlelése a dolog természeténél fogva hosszabb időt vesz igénybe, az egész 1935-ik naptári évet jubileumi évnek tekinti. Az évből mégis két időpontot emel ki: 1935 május 12-ét, amikor az egyetem jubiláris díszközgyűlést tart s a háromszázados évfordulót mintegy belsőleg, az egyetemre korlátozva ünnepli; és 1935 szeptember 26—29-ét, amikor az egyetem háromszáz éves fennállásának örömmünnepét külső, széles nemzetközi ünnepségek keretében üli meg.

A bizottság a jubileumi ügyek állandó vezetésére és végrehajtására „jubileumi irodát” szervezett. Élére a jubileumi bizottság 1934 november 5-i ülésében SZABÓ JÓZSEF orvoskari prodékán indítványára STURM JÓZSEF egészségügyi főtanácsost állította az egyetemi tanács utólagos jóváhagyásával. Az 1935. év elejétől kezdve a jubileum anyagi és szellemi ügyei a rektor felügyelete alatt ebben az irodában futottak össze. Az ünnepségek technikai rendezésének súlya túlnyomóan az iroda vezetőjének, DR. STURM JÓZSEF egészségügyi főtanácsosnak vállára nehezedett.

Nagyrészt a jubileumi bizottság kezdeményezésére a következő jubiláris intézkedések történtek: 1. A Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Barátai Szövetségének megalakítása; 2. az egyetem történetének megírása; 3. a tüdőbetegek klinikájának építése; 4. Pázmány-emlékéremnek s jubiláris ezüst pénzeknek verése, jubileumi postabélyegek kibocsátása, új egyetemi zászló készítése; egyetemi kiállítás rendezése; 6. az egyetemi központi épület és aula rendbehozatala; 7. a primási emléktábla felállítása; 8. a nagyobb számú *sub auspiciis Gubernatoris* doktoravatás; 9. díszdoktorok választása; 10. diákház terve; 11. a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) épületeinek és pályájának kibővítése.

1. A Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Barátainak Szövetsége.

Az egyetem háromszázéves jubileuma nemcsak az egyetemnek, hanem a magyar társadalomnak is örömnempe, amelynek vezető rétege nagyrészt a budapesti Alma Mater-ből indult el életpályájára. Az egyetem tanácsa éppen azért kezdeményezte 1932 február 18-án tartott ülésén az Egyetem Barátai Szövetségének megalkotását, hogy a jubileum alkalmából maradandó kapcsolat, mintegy híd épüljön ki az egyetem s a magyar társadalom között. E célból kívánatos volt az egyetem graduáltjainak olyan szövetségbe való tömörítése, amely egyfelől az egyetemről évről-évre távozó ifjúságnak az Alma Mater-hez való további szerető ragaszkodását biztosítja, s másfelől a magyar társadalomnak az egyetem kérdései iránt való érdeklődését ébrentartja. Az egyetemi tanács érezte, hogy ma az egyetem és a társadalom között szakadék tátong, s a társadalomban tapasztalható nagy közönyösség ennek a szakadéknak áthidalását multhatatlanul szükségessé teszi. A Tanács a graduáltak szövetségének megszervezését a jubileumot rendező bizottság feladatául jelölte ki. A szervezés munkájának vezető szempontjául azt tűzte ki, hogy a szövetség ne legyen pusztán tagdíjfizető volt hallgatók egyesülete, hanem az egyetem közéletében bizonyos fokú aktív munkát is jelentő alakulat, amelynek mélyebb és valóságos tartalma az egyesületi életnek állandó életrevalóságát, vonzó hatását s egyetemfejlesztő sikerét is biztosítaná.

Az egyetem nevében a jubileumi bizottság WOLKENBERG ALAJÓS vezetésével SERÉDI JUSTINIÁN bíboros-hercegprímást, Pázmány Péter utódját kérte fel a szövetség örökös elnökének. Őeminenciájának elnöklete alatt a Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Barátainak Szövetsége 1934 március 23-án tartotta alakuló közgyűlését az egyetem dísztermében.

Jelen voltak : dr. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás, mint a Szövetség alapító és örökös elnöke, továbbá dr. vitéz József Ferenc királyi herceg őfensége, Albrecht királyi herceg őfensége, dr. herceg Esterházy Pál, dr. Széll József, dr. Lukács György, dr. gróf Zichy János, dr. gróf Csekonics Iván, dr. Hodossy Gedeon, dr. Eckhart Ferenc, dr. Viszota Gyula, dr. Zsirai Miklós, dr. Szinnyey József, dr. Melich

János, dr. Verebély Tibor, dr. Pintér Jenő, dr. Schmidlechner Károly, dr. Barla Szabó József, dr. Nagy H. Csákányi Győző, dr. Lénárt Zoltán, dr. Belák Sándor, dr. báró Kornfeld Móric, dr. Éber Antal, dr. Várady Jenő, dr. Erdősi Jenő, dr. Szilassy Géza, dr. Friedmann Ernő, dr. Kövess Béla, dr. Petrovits Elek, dr. Szászy István, dr. Posch Gyula, dr. Légrády Ottó, dr. Bogsch Árpád, dr. Darvas József, dr. Lázár Ferenc, dr. Méhes Gyula, dr. Angyal Endre, dr. Magyar István, dr. Reményi-Schneller Lajos, dr. Papp Antal, dr. Mészáros János, dr. Glattfelder Gyula, dr. Breyer István, dr. Hanauer A. István, dr. Rott Nándor, dr. Zavadovszky Alfréd, dr. Oswald István, dr. Degré Miklós, dr. Vargha Imre, dr. Sipőcz Jenő, dr. Petri Pál, dr. Pap József, dr. Márkus Miksa, dr. Váli Ferenc, dr. Klein Sándor Eberhard, dr. Alszeghy Kálmán, dr. Zambra Alajos, dr. Szabó József, dr. Kuncz Ödön, dr. Mihályfi Ákos, dr. Pataky Arnold, dr. K. Kováts Gyula, dr. Huzella Tivadar, dr. Papp Károly, dr. Tóth Tihamér, dr. Magyary Zoltán, dr. Kecskés Pál, dr. Fejér Lipót, dr. Eckhardt Sándor, dr. Hekler Antal, dr. Szentpétery Imre, dr. Kenéz Béla, dr. Szandtner Pál, dr. Paál Árpád, dr. Grósz Emil, dr. Baranyay Jusztin, dr. Szekfű Gyula, dr. Herczog Ferenc, dr. Schütz Antal, dr. Németh Gyula, dr. Ribár István, dr. Buchböck Gusztáv, dr. Szladits Károly, dr. Kolosváry Bálint, dr. Martin Aurél, dr. Yolland Arthur, dr. Chorin Ferenc, Földi Mihály, dr. Erney Károly, dr. Huszár Aladár, dr. Almássy László, gróf Esterházy Móric, dr. báró Brandenstein Béla, dr. Hevesi Simon, dr. Pasteiner Iván, dr. Bonkáló Sándor, dr. Horváth János, dr. Kenyeres Balázs, dr. Cholnoky Jenő, dr. Navratil Ákos dr., Tauffer Vilmos, dr. Dollinger Gyula, dr. Aisleitner József, dr. Ádám Lajos, dr. Buday Kálmán, dr. Hajnal István, dr. Hainiss Elemér, dr. Iványi János, dr. Antal[?] István.

Dr. Serédi Jusztinián bíboros-hercegprímás, alapító- és örökös elnök a következő elnöki beszédet mondotta :

„Királyi Fenségek, Nagyméltóságú és Méltóságos Uraim, Méltóságos Rector Magnifice, Tisztelt Alakuló Közgyűlés!

A budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának 300-ik évfordulójától már csak egy esztendő választ el bennünket. Úgy gondolom, hogy ez a nagy, külföldi egyetemek életében is ritka évforduló nem repülhet el nyomtalanul felettünk. Nem engedhetné ezt sem a magyar nemzet, amelynek vezető férfiai legnagyobbbrészt a Pázmány Egyetem nevelte, s amelyre a Pázmány Egyetem hosszú három évszázad alatt számos európai, sőt világhírű professzorá-

val annyi dicsőséget hozott, sem pedig a nemzet sorsát intéző mostani generáció, melyet a különböző tudományok útján keresztül ez az *Alma Mater* vezetett be az életbe. A mélyen átértzett hála emberi trnmészetünknek is megfelelően ünnepre, jubileumra szólít bennünket. Azonban én úgy érzem, akkor jubilálunk leghelyesebben, hogyha a belföldi és külföldi tudományos világ bevonásával egyetemünkhöz méltó, olyan ünnepet rendezünk, amely nem üres külsőségekben, hanem a tudományok művelésének alátámasztásában, állandósításában és előbbrevitelében nyilatkozik meg s amely a nemzet figyelmét az egyetemre, a külföld figyelmét pedig az egyetem miatt és az egyetemen keresztül a nemzetre irányítja.

Hogy már most az egyetem ügyeiért való érdeklődés és lelkesedés maradandó legyen: olyan *Baráti Szövetség* megszervezése látszik kívánatosnak, amely egyrészt ellensúlyozza a még mindig sokfelé tapasztalható egyetemellenes hangulatot, másrészt morális támaszt biztosít az egyetemnek a nagy nyilvánosság előtt: gyűléseken, parlamentben, felsőházban, sajtóban egyaránt, mikor mindenkivel iparkodik megértetni, hogy az egyetem felkarolása eminens nemzeti érdek, mert kultúránk emelésével a nemzet presztizse is emelkedik.

Mint volt egyetemi tanár, mint a Pázmány egyetem díszdoktora és mint az egyetemalapító nagy kardinálisnak az esztergomi érseki és a magyar prímási széken törvényes jogutódja, tudom, hogy nekem különösen is kötelességem az egyetem jubileumának méltó megünneplését előmozdítani. Azért nemcsak annak idején iparkodom majd a jubileumi ünnepségekbe megfelelő módon bekapcsolódni, hanem már most örömmel tettem meg az egyetem érdekében azt a lépést, melynek célja az Egyetem Baráti Szövetségének megalakítása. Bátor voltam ugyanis egyetemünkhöz ragaszkodó közéleti kiválóságainkat ide az *Alma Mater*be kéretni, hogy az említett Baráti Szövetség alakuló ülését megtartsuk és magát a Szövetséget megszervezzük.

Mélységes hálával mondok igazán átértzett köszönetei mindazoknak a férfiaknak, akik alakuló ülésünkön megjelentt kegyesek voltak, valamint azoknak is, akik — bár itt meg nem jelenhettek — a Szövetségünk iránt érdeklődnek és azt előmozdítani igyekeznek.

Ha Isten hosszú életet ígér azoknak, akik test szerint való édesanyjukat megbecsülik: akkor nincs kétség benne, hogy bőségesen megjutalmazza azokat is, akik nem feledkeznek meg arról az Alma Materről, amelynek szellemi életük kifejlését köszönhetik.“

Az elnöki megnyitóbeszéd után

DR. PETRI PÁL államtitkár a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevében köszöntötte az új alakulást és megállapította, hogy a királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem az egyetlen magyar tudományos intézet, amely évszázadok óta megszakítás nélkül csorbítatlan őrzi a magyar tudományos kutatás tradícióit és a tudományos kutatás szabadságát mindig összeegyeztette a kereszténység nagy örök értékeivel és a magyar nemzeti tradíciókkal.

DR. GLATTFELDER GYULA csanádi megyéspüspök, mint a Pázmány Egyetem volt növendéke, majd tanára, különös örömmel üdvözölte a Szövetséget, amelynek gondolata — úgy mond — az egyetem egész konstitúciójával és történetével stilszerű, hiszen ez az Egyetem Mecénásnak köszönheti létét és a társadalom szabad, független indítása adott neki életet. Sokat beszélnek ma az autonómia szeretetéről, de ezt tulajdonképpen a kormánytól várják és kérik számon, holott igazi autonómikus gondolat a társadalom érdeklődésében és szeretetében található fel.

DR. SIPŐCZ JENŐ polgármester a Székesfőváros üdvözlét tolmácsolta azzal, hogy a Székesfőváros közönsége hálás azért a szellemi behatásért, amelyet a Pázmány Egyetemről kap és anyagi erejével is támogatni kívánja a Szövetség működését.

DR. VISZOTA GYULA királyi főigazgató, mint a Szent István Akadémia osztályelnöke üdvözölte a Szövetséget.

DR. OSWALD ISTVÁN a magyar királyi Curia másodelnöke a jogásztársadalom üdvözlét tolmácsolta.

BÁRÓ KORNFELD MÓRIC a gyáripar nevében köszöntötte a Pázmány Egyetemet és a Szövetséget. A Szövetség feladatát az Egyetem autonómiájának védelmében és kiépítésének segítségével látja.

DR. MÁRKUS MIKSA a Magyar Újságírók Egyesületének elnöke kiemelte, hogy a magyar újságíró rend nem csupán

azért jelentkezik a Szövetség alakuló közgyűlésén, mert a magyar Sion ormáról hangzott a hívó szózat, s mert ami onnan hangzik — legyen az bármi szerény kérés — parancs mindenkire, aki magyarnak és hazafinak érzi magát; nemcsak azért jelentkezik, mert a magyar újságíróknak is örök halálával kell szólniok Pázmány Péter kardinálisról, aki nemcsak ezt az egyetemet alapította, hanem újjáteremtője és megmentője volt a magyar nyelvnek is a latin és germán ráhatással szemben; tehát az újságírórend nemcsak kötelességtudásból jelentkezik, hogy a sajtó sok százezer vezetékén keresztül juttassa el a közvéleményhez a Szövetség nemes célját, hanem abban a meggyőződésben, hogy a Pázmány Egyetem a mai zord időben megvívhatatlan sziklavára annak a szent hadseregnek, amely le nem teszi a fegyvert addig, amíg a magyar szent földről ki nem űzte a bitorló pogányokat, aminek meglesz az a következménye, hogy a jubiláló egyetem diplomája ismét kenyeret fog jelenteni a magyar ifjúságnak. A magyar újságírás rendelkezésére fog állani az Alma Maternek s a Szövetségnek és meg fogja tenni a kötelességét.

Ezután a Közgyűlés a Szövetség ismertetett alapszabályait közfelkiáltással egyhangúlag elfogadta.

Elnök úr őminenciája kijelentette, hogy a Szövetségnek a közgyűlés által egyhangúlag elfogadott alapszabályait jóváhagyás végett a nagyméltóságú belügyminiszter úrhoz felterjeszti. Jelenti egyszersmind, hogy a Szövetség tisztikarának és választmányának megalakítása az alapszabályok értelmében a közgyűlés feladata. Ennélfogva javasolja, hogy a tisztikar tagjaiul és pedig ügyvezető elnökül *Degré Miklós*, alelnökül *báró ifjabb Wlassics Gyula*, főtitkárul *Császár Elemér*, titkárul *Nyulász János*, pénztárosul *Martin Aurél*, ellenőrökül *Szandtner Pál* és *Szászy István*, ügyészül *Angyal Endre*, számvizsgáló bizottság tagjaiul *Jakabb Oszkár*, *Antal István*, *Szilassy Géza*, *Bogsch Árpád* és *Váli Ferenc* urat, a választmány rendes tagjaiul pedig *Balogh Jenő*, gróf *Csekonics Iván*, *Csilléry András*, *Ernszt Sándor*, *Éber Antal*, *Erney Károly*, *Budai Goldberger Leó*, *Herczeg Ferenc*, gróf *Hoyos Miksa*, *Huszár Aladár*, *Juhász Andor*, *K. Kováts Gyula*, *Kenéz Béla*, *Kováts Alajos*, báró *Kornfeld Móric*, *Klein Sándor*, *Koós Zoltán*, báró *Korányi Sándor*, *Kövess Béla*, *Lázár Ferenc*, *Magyar*

István, Mihályffi Ákos, Márkus Miksa, Mészáros János, Pintér Jenő, Preszly Elemér, Popovics Sándor, Reményi Schneller Lajos, Sipőcz Jenő, Szinnyey József, Szörtsey József, gróf Széchenyi Bertalan, Vargha Imre, Wolkenberg Alajos, Verebély Tibor, Weiss Fülöp, Yolland Arthur, Zavadovszky Alfréd, gróf Zichy János, míg a választmány pötagjaiul: Fáy András, Grósz Emil, Hodossy Gedeon, Ottlik György, Puky Endre, Petrovits Elek, Scholtz Kornél, Széll József urak választassanak meg.

A közgyűlés elnök javaslatát közfelkiáltással egyhangúlag elfogadta.

Elnök úr öminenciája a tisztikar és a választmány tagjait megválasztottaknak mondván ki, indítványára a közgyűlés a Szövetség rendes tagsági, valamint az alapító tagsági díjak megállapításával a választmányt bízta meg s kimondotta, hogy a Szövetség fővédnökeit és védnökeit a választmány előterjesztése alapján a legközelebbi ülésén választja meg.

Ezek után

REMÉNYI SCHNELLER LAJOS mint a Székesfővárosi Községi Takarékpénztár megbízottja a pénzügyintézet üdvözlését s a Szövetség iránt érzett meleg rokonszenvét tolmácsolva, bejelenti, hogy az intézet a Szövetség ismertetett nemes céljaira 2000 pengős alapítványt tesz.

ERDŐSY JENŐ igazgató a Magyar Földhitelintézet nevében a Szövetség céljaihoz 1000 pengős alapítvánnyal járult.

DR. POSCH GYULA kincstári főtanácsos jelenti, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesülete áthatva a magasztos céloktól, melyeket a Szövetség maga elé tűzött, 5000 pengős alapítványt szavazott meg.

DR. ANGYAL PÁL Rector Magnificus zárószavaiban első-sorban is megköszönte a Hercegprímás Úrnak, hogy az első perctől felismerte és átérezte a Szövetség jelentőségét és élére állott a mozgalomnak, melynek legfőbb célja a társadalom fokozottabb érdeklődését biztosítani az egyetem számára. Öminenciája nemcsak különös díszet és fényt kölcsönzött a mai első összejövetelnek, de megnyitotta előttünk szerető szívét és megteremtette azt a közhangulatot, melynek éltető sugara mindenki-ben tüzet fog gyújtani. Ezután sorban

apoztrofálta az összes felszólalókat, valamint a közgazdasági élet képviselőinek bekapcsolódását a Szövetségbe, ami különös örömmel tölti el. Majd a Magyar Ujságírók Egyesülete képviselőjét apoztrofálta, aki a sajtó szerető támogatását helyezte kilátásba. Az őszinte hála és mély tisztelet hangján emlékezett meg a királyi hercegekről egyenkint és meleg szívvel üdvözölte Esterházy Pál herceget, aki családjának nemes hagyományaihoz híven, ismételten igaz barátsággal tüntette ki egyetemünket és számtalan tettel adta tanujelét annak, hogy nagy őse: Miklós nádor szellemében kíván részt venni az Egyetem kultúrmunkájában. A püspöki kar és az egyházak képviselőinek köszöntése után egymásután üdvözölte a jogászvilág, az orvostársadalom és a bölcsészeti tudományok művelőit, akik szintén hozzácsatlakoztak a Szövetséghez.

Pázmány Péter — hogy 1635. évi július hó 29-én II. Ferdinándhoz intézett levelének szavait idézzem — „ad culturam nobilissimorum ingeniorum Ungariae“ alapította egyetemét és ez az egyetem eddig is a valláserkölcsi alapon nyugvó nemzeti kultusz ügyét szolgálta; ebben a nagy munkájában megbecsülhetetlen erősséget nyert egyetemünk a mai napon megalakult Szövetséggel, mert amikor a közöny homályát az érdeklődés fénye váltja fel, amikor a nemtörődomség helyébe a barátság lép, amikor a szervezetlen erők élő organizmussá alakulnak, szóval, amikor egyetemünk az állammal, az egyházzal és a társadalommal teljes összhangban fejtheti ki tevékenységét, e munkálkodásunk Isten dicsőségét és hazánk ügyét fogja szolgálni.

A Szövetség alapszabályait a belügyminiszter 1934 június 30-ikán jóváhagyta. Ezek szerint a Szövetség latin címe: *Foedus sociorum graduatorum et familiarium Almae Matris Universitatis Petri Pázmány*. A 6. §. szerint „a Szövetség célja az, hogy az egyetem doktorait, végzett hallgatóit és a magyar társadalom érdemes tagjait az ősi Alma Mater tiszteletében és szeretetében egyesítse, iránta rokonszenves közhangulatot kelteni igyekezzék és segítse az egyetemet: tudományos munkájában, szervezetének, jogainak és kiváltságainak védelmében, intézményeinek fenntartásában és fejlesztésében, hallgatói szellemi és anyagi javaiért viselt gondjában. A Szövetség

e célok elérésének szolgálatára alapot létesít, az egyetem és a tudomány népszerűsítésére kiadványokat, folyóiratot ad ki és előadásokat rendez, tudományos pályatételeket tűz ki s az egyetemi ifjúság érdekében diákjóléti intézményeket szervez.

A Szövetség tagjai : tiszteletbeliek, alapítók és rendesek. Tiszteletbeli tagokul belföldi vagy külföldi tudósok, valamint az egyetem ősi történetével összeforrott családok tagjai választhatók meg. Alapító tagok lehetnek azok a fizikai és jogi személyek, akik a Szövetség céljaira egyszersmindenkorra egy összegben nagyobb alapítványt tesznek le. Rendes tagok azok a nagykorú állampolgárok lehetnek, akik a Szövetség céljaival egyetértenek, valamint a belügyminiszter engedélyétől feltételezeten azok az idegen honosok, akik összekötetésüket az egyetemmel fenntartani kívánják. Iskolai fegyelem alatt állók a Szövetség tagjai nem lehetnek.

Az 1935 november 8-iki állapot szerint a Szövetségnek 51 alapító és 980 rendes tagja van, összesen 1031.

Az Egyetem Barátainak Szövetségével kapcsolatban meg kell említenünk, hogy egyetemünk háromszázéves örömeivel egybeesett a *sub auspiciis Regis* doktorrá avatás intézményének negyvenéves évfordulója. Ebből az alkalomból 1935 október 12-ikén a magyar egyetemeken királyi, illetőleg kormányzói gyűrével negyven év óta avatott doktorok az egyetem aulájában díszgyűlést tartottak KORNIS GYULA rektor elnöklete alatt, aki a díszgyűlést a következő beszéddel nyitotta meg:

Mélyen tisztelt Uraim!

Melegen üdvözlöm Önöket a királyi magyar Pázmány Péter Egyetem nevében abból az alkalomból, hogy ma van négy évtizede annak, hogy I. Ferenc József királyunk a *sub auspiciis Regis* doktorrá avatás kitüntető formájának intézményét újra bevezette. Egyetemünk annalesei megemlékeznek arról, hogy Őfelsége legmagasabb pártfogása alatt nyerték el már századokkal ezelőtt is egyes kiváló ifjak a doktori fokozatot. Például 1693-ban Weichart Farkas teológus, 1729-ben gróf Barkóczy Ferenc, akinek gróf Erdődy Gábor egri püspök akasztotta nyakába a királyi nevében az aranyláncot, vagy

1741-ben gróf Erdődy János ugyanilyen kitüntetés részese volt. Kezében van Reineggs Jakab orvosnak 1773-ban Nagyszombatban kinyomtatott terjedelmes doktori értekezése (*Systematis Chemici pars naturalis et experimentalis theoretica*), amelynek alapján a nagyszombati egyetem akkor nemrég alapított orvosi karán *sub gloriosissimis auspiciis Augustissimae Imperatricis Mariae Theresiae* avatta az egyetem doktorrá.

Mi a célja annak, hogy a doktorrá avatásnak ezt az ünnepélyes alakját negyven évvel ezelőtt a király felújította s a világháború után a Kormányzó úr Ófőméltósága méltónak tartotta arra, hogy folytassa? A tehetségnek, az akarat erőnek, a kibontakozó tudományos étosznak államfői elismerése és kitüntetése, a szelekció annyit hangoztatott elvének legfelsőbb fokú érvényesítése s a nemes becsvágynak termékeny táplálása.

Az eddig *sub auspiciis Regis*, illetőleg *Gubernatoris* doktorrá avatottak pályája, kifejtett munkássága, tudományos és közéleti szerepe élénk cáfolata annak a szélteben elterjedt felfogásnak, mintha az iskolai siker egyenest akadályá lenne az életsikernek; mintha a középiskolában minden tárgyból mindig jeles tanuló eleve arra lenne kárhozható, hogy az életben letörjön, ügyetlen és doktrinér alakká törpüljön, ellenben mintha az iskolában rosszul tanuló, eleven és csintalan ifjú a nagy életben a társadalomnak talpraesett, kitűnően boldoguló s hatékony szerepű tagjává válnék. Ez a fordított életszelekciót valló felfogás főképp azoknak a szülőknek vigasztaló optimista véleménye, akiknek rosszul tanuló fiuk van; ez a nézet többnyire a gyermekeik jövőjéért aggódó apáknak reménygerjesztő önkénytelen lelki műfogása, amely az iskolai sikertelenséget mesterségesen az életsiker biztosítékának érzi. Ennek a felfogásnak néha segítségére sietnek magának a tudománynak képviselői is, mint például a kiváló kémikus, Ostwald Vilmos. A nagy és eredeti géniuszok egyik legfontosabb gyermekkori ismertetőjegyének tartja az elégedetlenséget azzal a tanítási anyaggal, amelyet az iskola nyújt, mert ez az anyag az átlagnak van szánva, az átlagon felülinek pedig mennyiségileg is, minőségileg is csekélynek tűnik fel, így nem foglalkozik vele. Az igazán nagyra hivatott gyermek felfedez valamely ismeretterületet, mely teljesen lefoglalja s amelynek irányában társain messze túlfejlődik s a többi tárgyakat elhanyagolja,

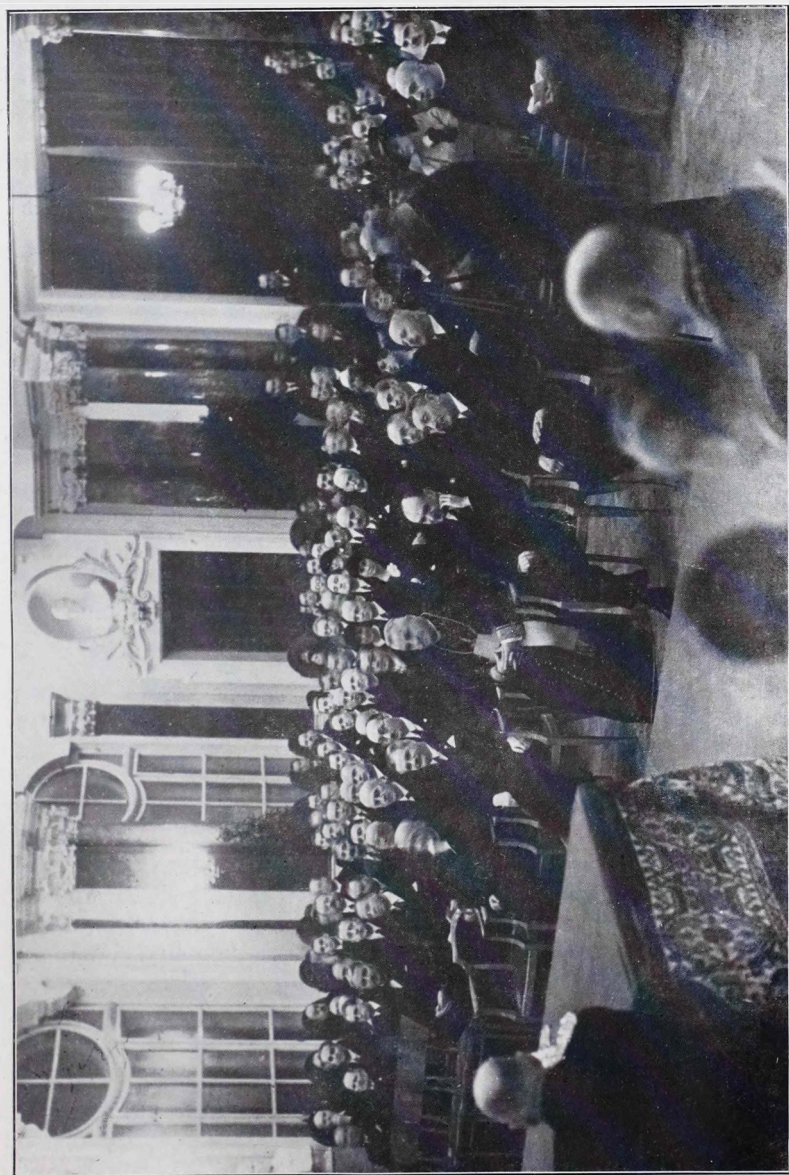
amiért a rossz tanuló bélyegét sütik rá. Ellenben az életben a saját képességének megfelelő körben kiváló emberré válik. Ugyanekkor azonban az iskolában az elhangyásodásig szorgalmas, tiszta jeles tanulók, kiknek agyveleje minden irányban egyformára van esztergályozva, az életben nem boldogulnak. A mai középiskolának uniformizáló iránya Ostwald hite szerint a tehetség természetes fejlődésének legveszedelmesebb akadálya. Innen van — mondja — az a szabályszerű jelenség, hogy a jövődő nagy emberek többé-kevésbbé rossz lábon állottak az iskolával. Ezt néhány, teljesen önkényesen kiválasztott természettudományi kiválóság lélekrajzával iparkodik igazolni. Davy a latin iskoláról nem tudott jobbat mondani, mint hogy őt a tanár békén hagyta; Faraday egyik legnagyobb természetbúvár lett, anélkül, hogy „a klasszikus műveltség áldásaiban részesült volna“; Robert Mayer állandóan utolsó tanuló volt a gimnáziumban; Liebig kénytelen volt távozni belőle, mert „az intézet szégyene“ volt; Helmholtz a latin órákon a pad alatt optikai feladatokat dolgozott ki, mert „Cicero és Vergilius nagyon untatták“.

Ostwaldnak ez a munkája, a *Grosse Männer*, olyan múzeum, amelyben a szerző nemünk néhány legkiválóbb példányának lelki modelljét állította ki. Ostwald azonban nagyon rossz múzeumszervező: a rendelkezésre álló egyedek közül nagyon egyoldalú szempontok alapján válogatta ki a bemutatnivalókat. Azokat, akik az ő pszicho-energetikai osztályozásának meg nem feleltek, egyszerűen elsikkasztotta. Így járnak el mindazok, akik minduntalan néhány, az iskolában rosszul tanuló, de az életben fényesen boldoguló egyén példájára hivatkoznak, megfélelkezve arról, hogy mennyi nagy tudós, művész, államférfi, technikus, költő stb. volt valamikor iskolájának legkiválóbb tanulója volt. A tárgyilagos megfigyelő megállapíthatja, hogy a társadalom vezető embereinek túlnyomó része az iskolában jeles vagy legalább jó tanuló volt. Különösen áll ez a tudományos gondolkodás területére: a már az iskolában kiváló absztrakt gondolkodású tanuló később a hajlamainak megfelelő tudományterületen rendszerint kitűnően beválik. Természetesen az életnek számos olyan területe van, ahol éppen azok a képességek bontakozhatnak ki s érhetnek el nagy sikereket, amelyek az iskolában átlag háttérbe szorulnak,

mint például a gyakorlati érzék, élelmesség, az emberekkel való bánásmód kitűnő tapintata stb. Az is tipikus eset, hogy a különös irányú képességtől feszülő gyermek vagy ifjú csak a neki megfelelő területen mutat érdeklődést, míg a többi tárgy irányában figyelmetlen és hanyag, s így azt a hamis látszatot kelti, mintha általában rossz tanuló lenne, míg később, amikor már csupán kedvelt szaktanulmányának vagy készségének élhet, egyszerre az elsővé töri fel magát.

A kérdés tehát sokkal bonyolultabb, semmint első pillanatra látszik. Hajlandók vagyunk bizonyos fokú naiv intellektualizmussal azt hinni, mintha a tehetség merőben értelem, pusztá ismeret-apparátus lenne. Az értelmi képesség azonban még távolról sem elég biztosítéka a sikeres pályának: szívós akarat és tántoríthatatlan jellem, gazdag kedély és serkentő érzelmek is szükségesek hozzá. Ezek az értelemmel egyrangú jelentőségű tényezők; nélkülük a legfényesebb intelligencia is hiábavaló: elernyed és terméketlen marad. Hány tehetséges tanuló marad el az életben gyengébb intelligenciájú társa mögött, mert hiányzik belőle a fényes értelmi tehetség mellett az akarat állhatatossága s a jellem határozott erkölcsi iránya!

A tehetségvizsgálat túlzó utópistái, akiket Madách falanszter-rendszerének szelleme hat át, azt hiszik, hogy az igazi, alkotó géniusz jegyei is a pszichotechnika eszközeivel pontosan megállapíthatók. Hogy azonban a gyermek majdan az élet kemény munkájában hogyan állja meg a helyét, azt eleve még nem dönti el, vajjon mit mondanak a pszichológiai laboratóriumban emlékezetéről, képzet- és figyelmi típusáról, reakciómódjáról, kombináló-képességéről, látási, tapintási vagy hallási finomságáról stb. A nem-érzéki, hanem magasabbrendű, speciális szellemi tevékenységre képesítő tehetség nem racionalizálható olyan könnyűszerrel, mint ahogy a tehetségvizsgálatot mindjárt gyakorlatilag és egyetemesen kamatoztatni akaró társadalomreformerek képzelik: a tehetség, pláne a zseni benső teremtmőereje a laboratóriumi diagnosztika ellenére is nagy titok marad. A kiváló tehetség egységes szerves lelki egész, mely külön vizsgált lélekelemekből mozaikszerűen össze nem rakható. Itt az egész több, mint az elszigetelten kutatható részek összege. Csak a mechanikusabb, inkább

A királyi és kormányzói gyűrével való doktoravatás negyvenéves évfordulóján rendezett ünnepség (1935 okt. 12).

érzéki természetű, s nem az igazi teremtő szakképesség állapítható meg kísérleti úton; s nem a lélek-egész, pedig csak az eleven egész ember egyedül a teremtő géniusz. A pozitív zsenitenyésztés (Ostwald ennek tudományát „geniológiának“ nevezi) csak pszichológiai álom. A magasabbrendű tehetség kibontakozása legfőljebb negatív úton mozdítható elő: fejlődésének akadályait kell eltávolítanunk.

Az Önök tehetségét és személyiségük erejét, Tisztelt Uraim, nem pszichotechnikai laboratóriumban állapították meg, amikor arra méltatta Önöket az egyetem, hogy legfelsőbb pártfogás alatt adassa át Önöknek a doktori gyűrűt. Az Önök megítélésében és értékelésében nem a lelki feltételeiket pszichometrikus módszerekkel mérő gondolkodás volt a döntő, hanem közép- és főiskolai tanáraiknak az Önök személyiségébe való ösztönszerű intuitív beleélése, alapos és finom emberismerete, az a lelki transzpozíció, mely szeretettel figyelte az Önök értelmi megnyilvánulásait, akaratuk erejét, kutató hajlamaikat, egész egyéniségüket. Későbbi pályájuk túlnyomóan igazolja volt tanáraiknak Önökről megszerkesztett lelki rajzát: a tőlük lelkiismeretesen végzett értékelés, vagyis az Önök iskolai és egyetemi sikere az életben való sikernek is biztosítéka volt.

Boldog vagyok, hogy a magyar szellemi arisztokráciát (itt valóban a οἱ ἀριστοὶ-nak „legjobb“ értelme van) a mai jubileum alkalmából az Alma Mater nevében a legmelegebben köszönhetem s a díszgyűlést tisztelettel megnyithatom.

Ezután HEGEDÜS LÓRÁNT nyug. magyar királyi pénzügyminiszter, a sub auspiciis doktorok seniora tartotta meg nagyhatalású ünnepi beszédét, melyet ZAJTAY IMRÉNEK, a juniornak „A sub auspiciis doktorra avatás intézményének 40 éve“ c. előadása követett. Ebből emeljük ki a következő adatokat:

Az 1895. évi első avatástól kezdve 1918-ig bezárólag avattak Magyarországon királyi gyűrűvel doktorokat. Ezen idő alatt a budapesti egyetemen 55 jelöltet, a kolozsvári egyetemen 27 jelöltet, a debreceni egyetemen pedig 1 jelöltet avattak fel. 1918-tól kezdve 1922-ig ez az intézmény szünetelt, míg 1922-ben 80.160 Vkm. sz. rendelettel: „A promotio sub auspiciis Gubernatoris intézményéről“ Magyarország kormányzója az intézményt új életre hívta. A rendelet bevezető szakasza így szól: „Magyarország Kormányzója Öfö-

méltósága 1922 június 23-án kelt elhatározásával megengedni méltóztatott, hogy a hazai tudományegyetemen a *promotio sub auspiciis Regis* intézménye helyére a jelenlegi alkotmányjogi helyzet tartama alatt a *promotio sub auspiciis Gubernatoris*, Magyarország Kormányzójának pártfogása alatt doktorrá avatás lépjen.“ Ez a rendelet, mely 1922 június 24-én lépett életbe, néhány terminológiai különbségtől eltekintve, a királyi rendelettel mindenben megegyezik.

Ettől kezdve a Kormányzó vasgyűrűjével, majd aranygyűrűjével avattak doktorokat a magyar egyetemek.

A szegedi egyetem 1922-től 1935-ig bezárólag 15 jelöltet, a debreceni egyetem szintén 1922-től 1935-ig bezárólag 9 jelöltet, a budapesti egyetem 1924 óta 34 jelöltet, a pécsi egyetem 1929 óta 3 jelöltet és az időközben beolvasztott közgazdaságtudományi kar 1928-tól kezdve beolvasztásáig 3 jelöltet avatott Sub Auspiciis Gubernatoris doktorrá.

Ma, amikor az intézmény történetének negyven évét tekintjük át, végig kell néznünk azok során, akik e tanulmányi kitüntetést elnyerték és akkor azt látjuk, hogy a gyakorlati életben is megmutatták, hogy megértették azt a fokozottabb kötelességet, melyet a kitüntetés viselőjére ró és minden életpályán fáradszórhatatlan munkával az első csatasorokba állottak.

Csak példaképpen legyen szabad megemlíteni, hogy a magyar királyi kormány jelenlegi tagjai között Fabinyi Tihamér, a multban pedig Hegedűs Lóránt és Tomcsányi Vilmos Pál voltak ékesek a király gyűrűjével.

Az ország diplomáciájának első soraiban Gajzágó László, gróf Khuen Héderváry Sándor és Hóry András azok, akik a királygyűrűs doktorok gárdájából kerültek ki.

A törvényhozás tagjai közül jelenleg Lakatos Gyula, vitéz Árvátfalvi Nagy István, a multban pedig Hegymegi Kiss Pál volt az, akit a király gyűrűje ékesít.

Különösen pedig ki kell emelnünk, hogy az egyetemi tanárok és docensek rendkívül hosszú sora került ki a királygyűrűs, sőt már a kormányzógyűrűs doktorok köréből, ami azt mutatja, hogy a tudományos munka szeretete ezekben a sorokban mindig bőségesen követőkre talált: Szladits Károly, Fenyvessy Béla, néhai Zubritzky Aladár, Navratil Ákos, Verebély Tibor, néhai Gombocz Zoltán, Kolosváry Bálint,

Pataky Arnold, néhai Tóth Károly, Tóth Lajos, Márffy Ede, Szabó Dezső, Kuncz Ödön, Boér Elek, Grossschmid Lajos, Moór Gyula, Vendl Aladár, Eckhardt Sándor, néhai Reinbold Béla, Egyed István, Dudich Endre, Kovács Andor, Buza László, Hegedüs Lóránt, Bay Zoltán, Soó Rezső, Zehery Lajos, Engel Rudolf, Schilling Gábor, Elischer Ernő, Ruber József, Judik József, Tomcsányi Vilmos Pál, Ligeti Lajos, Sántha Kálmán, Heiner Lajos, Ferenczi István, ifj. Boér Elek, Varga Sándor, Huszár Géza, néhai Királyffy Géza, Schütz János, Scheffeler János és Filep Gyula azok, akiket ebben a vonatkozásban meg kell említenünk.

Magas miniszteriális állásokban Márffy Albin, Nemeshegyi Tibor, Zehery Lajos, Lutilszky Jenő, Stolpa József és Halász Tibor képviseli a gyűrűs doktorok gárdáját.

Itt említem az első sub auspiciis doktorok egyikét, Papp Ferencet, aki a tanügy kimagasló fokára emelkedett, gróf Vigyázó Ferencet, a M. T. Akadémia mecénását, Chorin Ferencet, a magyar gazdasági élet kiválóságát és itt kell megemlékeznünk Zemplén Győzőről, aki megmutatta, hogy hazájáért nemcsak tudományosan kutatni és dolgozni, hanem hősiiesen küzdeni és meghalni is képes.

SZLADITS KÁROLY egyetemi ny. r. tanár, aki HEGEDÜS LÓRÁNTTAL ÉS PAPP FERENCCEL a Magy. Tud. Akadémia r. tagjával 40 évvel ezelőtt az elsők közt avattatott sub auspiciis Regis doktorrá, indítványt terjesztett elő a következő beszéd kíséretében:

Magnifice Domine Rector!
Nagyméltóságú Uraim!
Kedves Doktortársaim!

A Pázmány Péter Tudományegyetem háromszázéves ubileuma a magyar művelődésnek valóságos diadalünnepe volt, amely fényes külsőségekkel is kifejezésre juttatta azt a gondolatot, hogy az egyetem a nemzet legnagyobb szellemi értékei közé tartozik.

Ez az ünnep ismét szorosabbra vonta azokat a láthatatlan kötelékeket, amelyek az egyetem doktorait az egyetemhez kapcsolják. Mindnyájunkban újra elevebbé vált a büszkeségnek és a hálának az az érzése, amellyel Alma Materünkhöz

ragaszkodunk. De a lelki közösség érzése átterjedt a magyar társegyetemek doktoraira is, akik az ősi egyetemben, amely quasi mater omnium academiaram regni, a magyar egyetemi gondolat háromszáz éves fellegvárát tisztelik.

Az egyetemhez tartozásnak ez az érzése fokozott erővel él bennünk, akik egyetemünknek a királyi vagy kormányzói gyűrűs doktorrá avatás felejthetetlen emlékét köszönhetjük. Ám ez a közös kitüntetés önkéntelenül az együvé tartozás érzését is felkelti sorainkban. Nem mintha privilegizált csoportnak éreznők magunkat, hanem mert átérezzük, hogy a kitüntést abban a várakozásban kaptuk, hogy ahhoz fokozott kötelességteljesítéssel méltók maradjunk annak a gondolatnak a jegyében, amellyel Wlassics Gyula, mint kir. képviselő negyven évvel ezelőtt bocsátotta útjukra az akkor avatott királygyűrűs doktorokat: „Ne feledjék soha, hogy a hazát az szereti a legjobban, aki érte legtöbbet dolgozik“. Együvé tartozunk, mert fokozottan kell kivennünk részünket a magyar művelődésért folytatott nemzeti munkában.

Az egyetemhez tartozásnak és együvé tartozásunknak ez a kettős tudata, amely ösztönösen élt bennünk, Hegedüs Lóránt barátunknak gyújtó szavai nyomán az egyetemi jubileum alkalmával lobbant lágra. Eleven erővé lett bennünk az az óhajtatás, hogy a sokféle szétszórt és az egyetemtől messze eltávolodott királyi és kormányzói gyűrűs doktorok lépjenek személyes kapcsolatba az ősi Alma Mater tiszteletében és szeretetében és bárhova is sodorta őket az élet, egyesüljenek az egyetemi gondolat ápolásában, mint a magyar művelődés felesküdtött harcosai.

Mindnyájan érezzük, hogy ez az immár valósággá vált személyes kapcsolat nem merülhet ki egy-egy jubileumi alkalom megünneplésében, hanem hogy azt a nemzeti munka hétköznapijaira is intézményesen kell biztosítanunk. Viszont jól tudjuk, hogy az erők szétforgácsolása helyett azok egyesítésére kell törekednünk. Az egyetem jubileumának küszöbén 1934-ben a bíboros-hercegprímásnak, mint alapító elnöknek, kezdeményezésére már megalakult a Pázmány Péter Tudományegyetem Barátainak Szövetsége, melynek célkitűzései azonosak a mi törekvéseinkkel, mert e Szövetség célja, hogy az egyetem doktorait, végzett hallgatóit, akik a magyar társadalom érdemes

tagjai, az ősi Alma Mater tiszteletében és szeretetében egyesítse és az egyetemet tudományos munkájában, intézményeinek fejlesztésében és hallgatóinak gondozásában minden irányban segítse. A céltűzések azonossága okszerűen odautal, hogy amikor a Sub Auspiciis Doktorok az egyetemi gondolat szolgálatában közös munkára akarnak tömörülni, e végből a már fennálló és egyre erősödő Egyetemi Baráti Szövetség kereteibe illeszkedjenek be. A Pázmány Péter Egyetem minden doktorának természetszerűen ebben a szövetségben van helye, de a Sub Auspiciis Doktorok szolidaritása a többi egyetem doktorait is ideszólítja, mert az ősi egyetem segítése nem partikuláris érdeket szolgál, hanem általános magyar érdeket és a Pázmány Péter Egyetem minden erősödése kisugárzó hatásában a többi egyetemnek is javára válik.

Ha azonban a közös munka céljaira az Egyetem Barátainak Szövetségébe vonulnak is be, nem szeretnénk lemondani különleges kapcsolataink ápolásáról. Ha már egyszer szerencsésen egymásra találtunk, állandó érintkezést is óhajtunk egymás között fenntartani. Mi nemcsak az egyetemnek barátai, hanem egymásnak barátai is kívánunk maradni és e baráti csoport keretében, rendszeres találkozások során ébren tartani közös érdeklődésünket közös céljaink iránt. Természetesen nem mint status in statu széthúzással gyengíteni, hanem ellenkezőleg, mint a közös célokért dolgozó, szorosan összetartó munkás csoport, erősíteni kívánjuk e Baráti Szövetség működését.

Az Egyetem Baráti Szövetségének vezetői, élükön az alapító elnök Őeminenciájával és dr. Degré Miklós táblai elnök Őnagyméltóságával, a Baráti Szövetség elnökével, örömmel fogadták csatlakozásunk tervét, ezért bizalommal terjesztem elő erre vonatkozó indítványomat, abban a reményben, hogy az mindkét oldalról kedvező fogadtatásra talál.

Indítványom szövege a következő:

Indítvány a Sub Auspiciis Regis és Gubernatoris doktoroknak a Pázmány Péter Tudományegyetem Baráti Szövetségéhez csatlakozása tárgyában.

1. A magyar egyetemeken királyi és kormányzói gyűrűvel avatott doktorok a mai jubiláris ünnepélyen elhatározzák, hogy egyénenkint a kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem,

mint legrégebb magyar egyetem Baráti Szövetségéhez csatlakoznak és annak kebelében, a Baráti Szövetség alapszabályaihoz alkalmazkodva, külön baráti csoport keretében óhajtják a Szövetség céljait, saját szempontjaik érvényesítésével, szolgálni. Felkérjük a Baráti Szövetséget, hogy csatlakozásukat elfogadva, e külön csoport megalakítása tárgyában a szükséges intézkedéseket a Sub Auspiciis doktorok részéről kiküldendő bizottsággal egyetértésben megtenni szíveskedjék.

2. Indítványozom továbbá a mai ünnep alkalmából, hogy ennek emlékét örökítsük meg közösen létesítendő alapítványhoz való hozzájárulással. Az ekként szervezendő „Sub Auspiciis Doktorok Jubileumi Alapítványa“ kamatai minden évben egyetemi pályadíj, ösztöndíj vagy szorgalmidíj céljaira fognak szolgálni.

3. Az indítványok elfogadása esetében az összegyűlt Sub Auspiciis doktorok a maguk részéről a határozatok végrehajtására bizottságot küldenek ki, melynek tagjai ugyanazok lesznek, akiket az Egyetem rektora a mai jubiláris ünnepély előkészítésével megbízott: Hegedüs Lóránt, Kuncz Ödön, Moór Gyula, a bizottság titkára pedig Zajtay Imre. Felkérjük a kiküldendő bizottságot, hogy a Baráti Szövetséghez való csatlakozásunk közelebbi módozatait a Baráti Szövetség vezetőivel egyetértésben állapítsa meg, az alapítvány megalakítása iránt intézkedjék és munkája eredményét határozás végett újonnan egybehívandó értekezletünk elé terjessze.

4. Mai csoportosulásunk kristályosodási középpontja a királyi és kormányzói kitüntetés, mely találkozásunk jellegét és alapját adja. A társulásunkban való részvételt mindenkor a magyar állam alkotmányos fejének legmagasabb elhatározása biztosítja. Éppen ezért, amikor összegyűltünk, hogy ennek a jellegnek a kidomborításával baráti csoportban tömörüljünk, azt hiszem mindnyájunk óhaját tolmácsolom, amikor azt indítványozom, hogy ebből az alkalomból vitéz nagybányai Horthy Miklóst, Magyarország főméltóságú kormányzóját a következő hódoló táviratban üdvözljük:

„Vitéz nagybányai Horthy Miklós Magyarország Főméltóságú Kormányzójának.

A 300 éves Pázmány Péter Tudományegyetem aulájában ma összegyűltek azok, akiket 40 év óta magyar egyetemeken

királyi vagy kormányzói gyűrével avattak doktorrá. A magyar királynak szeretete a tanulmányokban kiváló ifjúság iránt létesítette ezt az intézményt és ugyanez a szeretet vezette Főméltóságodat akkor, amikor a megpróbáltatás nehéz éveiben bekövetkezett szünet után ezt az intézményt újra életre hívta. Ezért mindazok, akik az intézmény felújításának negyvenedik évfordulóján egybegyűltek, hogy az ősi egyetemhez való tiszteletükről és ragaszkodásukról tanuságot tegyenek, mély hódolattal köszöntik Főméltóságodat, akiben a hazájáért tanuló és dolgozó ifjúság szerető és megértő magas pártfogóját tiszteli. *Kornis Gyula* rektor.“

A SZLADITS KÁROLY egyetemi ny. r. tanártól előterjesztett indítványt a díszgyűlés egyhangúan elfogadta.

Az ülés a Hymnus eléneklésével nyert befejezést. Ezután az ülésen megjelentek az egyetemi hősi emlékmű elé vonultak, ahol nevükben ZEMPLÉN BÉLA kormányzógyűrés rektor, a hősi halált halt királygyűrés ZEMPLÉN GÉZA műegyetemi tanár fia, a hősi emlék talapzatára beszéd kíséretében koszorút helyezett.

2. Az egyetem története.

Minden intézményben, amikor életének valamely kiemelkedő évfordulójához jut el, természetszerűen fakad fel a vágy, hogy tüzetesebben mérje le azt a hosszú történeti utat, amelyet addig megtett: tudatossá akarja tenni a maga multját, hogy annál tervszerűbben húzhassa meg a jövő fejlődési vonalát. Egyetemünk történetét eddig hosszú életének minden századik esztendejében újra és újra átkutatták s megírták. Az első centenárium emlékére jelent meg 1725-ben báró köpösi Tolvay Imre munkája: *Ortus et progressus almae archiepiscopalis soc. Jesu Universitatis Tyrnaviensis* című munkája, amely az egyetem történetét 1660-ig vezeti. E mű második kötete 1728-ban látott napvilágot s 1700-ig vázolja az egyetem multját. Az egyetem alapításának második százados évfordulója alkalmából FEJÉR GYÖRGY írta meg történetét 1835-ben *Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae ac M. Theresianae literaria* címen. Amikor pedig 1880-ban az egyetem Mária Terézia királynőtől Budára való áthelyezésének és újjászervezésének százéves fordulóját ünnepelte az ország, az egyetemi tanács

PAULER TIVADART bízta meg az egyetem történetének megírásával, aki az első kötetet, mely 1806-ig festett képet az egyetem multjáról, meg is írta (*A Budapesti Magy. Kir. Tudományegyetem Története.* 1880. 558 l.). Az 1896-ik évi millénium alkalmából, amikor a nemzet a honfoglalás ezredik esztendejét ünnepelte, a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából egyetemünk egészének és hittudományi karának történetét BREZNAY BÉLA, jog- és államtudományi karának multját VÉCSEY TAMÁS, orvostudományi karának fejlődését HÖGYES ENDRE s bölcsészettudományi karának alakulását pedig BEÖTHY ZSOLT írta meg (*A Felső Oktatásügyi Magyarországon.* 1896.).

Most, amikor egyetemünk a 300-dik év küszöbéhez közeledett, már 1922-ben WOLKENBERG ALAJOS akkori hittudományi prodékán javaslatára elhatározta az egyetemi tanács, hogy egy nagyszabású egyetemtörténet megírásával is meg óhajtja örökíteni a háromszázadik örömesztendőt. Már ekkor felhívta az egyetem egyes karait, hogy kebelükből két-három tagot a történet megírása ügyében kiküldendő szerkesztőbizottságba jelöljenek ki. A szerkesztőbizottság első összetételében a tanácsnak 1928 március 28-iki ülésétől kapta megbízását. Majd a tanács 1930 október 15-ikén újabb határozatával a szerkesztőbizottság elnökévé WOLKENBERG ALAJOST jelölte ki, tagjaivá pedig MARTIN AURÉL, BARANYAI JUSZTIN, ECKHART FERENC, GYÓRY TIBOR és SZENTPÉTERY IMRE professzorokat, az összefoglaló, kormányzati és szellemtörténeti kötet megírásával pedig SZEKFŰ GYULA ny. r. tanárt kérte fel. Az Egyetemi Könyvtár multjának megírására PASTEINER IVÁN egyetemi könyvtárigazgató kapott megbízást.

Fájdalom, az egyes karok történetének tüzetes felbúvárolása, a megfelelő oklevél- és egyéb iratanyag kikutatása annyi időt kívánt a szerzőktől, hogy a jubileum esztendejére egyetlen kötet sem tudott még megjelenni. Az 1936-ik évben azonban már napvilágot lát a bölcsészeti kar története SZENTPÉTERY IMRÉTŐL, a jog- és államtudományi kar története ECKHART FERENCŐL s az orvosi kar története GYÓRY TIBORTÓL.

Az egyetem tanácsa 1935 november 26-iki ülésén azt is elhatározta, hogy az egyetem ősi anyakönyvét, az *Album seu Matricula Universitatis*-t, amelynek első lapjára még maga

Pázmány írta be nevét s amely az első korszak tanulóinak nevét és nemzetiségét tartalmazza, rövid időn belül kinyomatja s közzé bocsátja.

Az egyetem jubileumával kapcsolatban jelent meg a tanács megbízásából HEKLER ANTAL francia- és németnyelvű, az egyetemet ismertető, gazdagon illusztrált műve: *L'Université de Budapest — Die Universität Budapest*, a baseli Fritz Lindner cég kiadásában Továbbá MAGYARY-KOSSA GYULA orvostörténeti könyve: *Ungarische Medizinische Erinnerungen* (1935. 368 lap); IFJ. VAYER LAJOS munkája: Pázmány Péter ikonografiája (1935. 54 lap). KORNIS GYULA rektori székfoglalója: Pázmány személyisége (1935. 68 lap). Végül az egyetem az örömesztendő emlékére latinul is kiadta IVÁNYI JÁNOS ny. r. tanár szerkesztésében *Almanachjât (Fasti Regiae Universitatis Litterarum Hungaricae Budapestinensis a fundatore Petro Pázmány nominatae anno MCMXXXIV—MCMXXXV scholastico foundationis eius CCC-o in publicum propositi. p. 128).*

3. Tüdőbeteg-pavillon.

Hazánk legsúlyosabb népbetegsége a tuberkulózis. Nagymagyarországon 15 esztendő alatt kerek 1 millió 20—30 év közötti, tehát legmunkaképesebb korú egyén pusztult el a hivatalos statisztika szerint tuberkulózisban. Európában hazánk vezet a tuberkulózisban meghaltak száma szempontjából, bár újabb közegészségügyi intézkedések következtében már e szám erősen csökkent. Jellemző adat, hogy 1927-ben Csonkagyagyarországon az 1774-et kitevő általános halálozásból 239 tuberkulózis-halálozás, míg Csehszlovákiában 1547-ből 194, Franciaországban 1649-ből 165, Norvégiában 1088-ból 166, Svájcban 1245-ből 132, Olaszországban 1576-ból 125, Belgiumban 1351-ből 92, Németországban 1260-ból 87. Budapesten minden ötödik órában, a vidéken majdnem minden félóránál hal meg egy-egy beteg tuberkulózisban.

A tuberkulózisnak, mint a magyar faj egyik legfontosabb kérdésének ez a jelentősége indította BALOGH ERNŐ orvoskari ny. r. tanárt arra, hogy már a jubileumi bizottságnak első, 1932 március 18-ikán tartott ülésén indítványozza egy tüdő-

beteg pavillon létesítését, amely mint maradandó alkotás az egyetem jubileumát feledhetetlenné tenné. Az egyetemi tanács 1934 június 26-ikán tartott ülésén az indítványt, amelyet Balogh Ernő professzor nagyobb emlékiratban tüzetesen megokolt, elfogadta. „Sok magyar ember szorongó lelkiismeretét szabadítanánk meg — fejt ki az emlékirat — attól az önszenhányástól, hogy annak ellenére, miszerint éppen hazánknek jut a tuberkulózis pusztítása szempontjából a vezető szerep, mégsem vagyunk képesek ősi egyetemünk orvostöndékeit legalább is a speciális küzdelem alapelemeire gyakorlatilag megtanítani. Márpedig, ha valaki, épp a gyakorlatba kikerülő magyar orvos lenne első helyen hivatott és alkalmas arra, hogy e pusztító népnövényével szemben a küzdelmet a legkisebb faluban is felvegye. A klinikai oktatás nélküli erre a célra a megfelelő tanítási szükségleteket és a megfelelő beteganyagot.“ Felmerült az az eszme, hogy az új tüdőbeteg-klinikát a budai hegyvidéknek egyik klimatikus szempontból alkalmas pontján építsük fel. Azonban ez éppen a tuberkulózis leküzdésére különösen hivatott orvostöndékek alapos kiképzését az oda- és visszautazgatás miatt gátolná. „Éppen úgy, mint például az általános belgyógyászati ismeretek megszerzéséhez, itt is a kellőleg felkészültni hivatott orvostanhallgatók számára az a fontos, hogy az amúgyis hosszadalmas és különösen változatos lefolyású tuberkulózis-eseteket nap mint nap, az úgynevezett beteglátogatások kapcsán *állandóan* figyelhessék és így igazán értékes *gyakorlati* ismeretekre tehessenek szert“. Ez pedig másként el sem képzelhető, mint úgy, hogy az oktatásuk céljára szolgáló tüdőbeteg-pavillon mindennapi munkahelyük, tehát a külső klinikai telepen levő belgyógyászati klinika közelében legyen, amely műtőberendezéseivel, vizsgáló eszközeivel, segédszemélyzetével és szakavatott konziliáriusi szakorvosi segítségükkel nagy költségmegtakarítást is jelent. A külső klinikai telep tőszomszédságában levő botanikus kert jó levegője is szerencsésé teszi a hely megválasztását.

Az új intézménnyel kapcsolatos tüdőbeteg gondozó a székesfővárosi lakosság érdekeit is szolgálja s egyetemi hallgatóink számára is tüdőbeteg-dispensaire-ként működhetik. A tüdőbeteg-pavillonban szegénysorsú betegek nyernek majd

Pázmány-jubileumi emlékérem.

felvételt, akiknek ápolási költségeit a székesfőváros és az állam közösen viselik. Megfelelő számú ágy szegénysorsú tüdőbeteg egyetemi és főiskolai hallgatók számára lesz fenntartva. „Egyetemi érdekeinkre is figyelemmel vagyunk tehát akkor, amikor az új intézménnyel kapcsolatban megszervezendő általános röntgenvizsgálattal hallgatóink soraiból a lappangó gümőkóros fertőzésben szenvedőket kiválogatva, elejét vesszük annak, hogy kollégáikat a különféle egyetemi zárt közösségek keretein belül megfertőzzék.“

Egyetemi tanácsunk a terv kivitele céljából szükséges anyagi eszközökért az államhoz, a székesfővároshoz s a törvényhatóságokhoz fordult. KERESZTES-FISCHER FERENC belügyminiszter úr s FABINYI TIHAMÉR pénzügyminiszter úr a tervet melegen pártolta; a székesfőváros pedig SIPŐCZ JENŐ, majd főképp SZENDY KÁROLY polgármester urak vezetése alatt ki akarván venni részét az egyetem örömnepéből, a gondolatot a legmesszebbmenő áldozatkészséggel támogatta. BALOGH ERNŐ ny. r. tanár buzgólkodására, aki az egész terv lelke volt, építőbizottság alakult az állam, a székesfőváros s az egyetem képviselőiből. A KORNIS GYULA rektor elnöklete alatt működő bizottság most készíti el a végleges terveket. Az új intézmény alapkövét az egyetem a jubiláris ünnepek keretében 1935 szeptember 26-ikán tette le. Így a nagy közegészségügyi gondolat most már a megvalósulás útján halad.

4. Pázmány-emlékérem, jubileumi ezüstpénz, postabélyeg, zászló, építkezés.

Pázmány Péter emlékére mind életében, mind később számos emlékérmert vertek. Az egyetem tanácsa a mostani jubileum alkalmából BERÁN LAJOS szobrászművészt bízta meg a Pázmány-emlékérem elkészítésével. A plaket egyik oldalát Pázmány fejének domborműve ékesíti ezzel a körirattal: *Petr. Card. Pázmány Fund. Univ. Hung. * MDCXXXV.* A másik oldalon Pázmány teljes alakja látható, balkezében az egyetem alapítólevelét tartja s egy térdelő ifjú Magyarország teljes angyalos címerét nyújtja feléje. A domborkép

alatt olvasható: *III. Cent. Universitatis Pazmanianae*. 1935. Az emlékéremből 1000 darab veretett bronzból, 5 darab pedig aranyból. Az utóbbiakat az egyetem a Kormányzó Úr Öfőméltóságának, a hercegprímásnak, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, a rektornak és a prorektornak ajánlotta fel.

Az egyetem alapításának háromszázadik évfordulóját megörökítő 1935. évi V. törvénycikk 3. §-a így hangzik: „Az 1929: XXVI. t.-c. értelmében verendő kétpengős ezüstérmék közül ötvenezer darab, a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem megalapításának háromszázéves évfordulóját megörökítő érmét kell verni.“ A Pázmány-kétpengősök egyik oldalát a koronás magyar címer ékesíti, a másikon a Pázmány Péter teljes alakja domborodik előnk, kettős keresztrel kezében; előtte egy könyvet tartó ifjú áll, mögötte pedig a bíborosnak az egyetem alapító levelét kezére támasztó titkára. Az ezüst kétpengős körirata: *A 300 éves Kir. M. Pázmány Péter Tud. Egyetem alapításának emlékére.*

A magyar királyi posta is sietett résztvenni egyetemünk örömnepében. 6, 10, 16, 20, 32 és 40 filléres jubileumi postabélyegeket bocsátott ki. A 6 filléres bélyeg halványzöld, a 16 filléres szürkés lila, a 20 filléres vörös színű s Pázmány képét ábrázolja ezzel az aláírással: *Petrus Pázmány Fundator Universitatis Hungaricae*. 1635. A zöldsínű 10 filléres, a téglavörös 32 filléres s a kék 40 filléres bélyegek az előbbieknél szélesebbek s Temple festőművész ismert képének kicsinyített mása látható rajta a következő szövegű aláírással: *Pázmány aláírja az egyetem alapítólevelét.* A bélyegek két oldalán az 1635. évszám.

A jubileumra új *egyetemi zászló* is készült. Ugyanis a két régi, az egyetem történetét mintegy végigkísérő zászlót az idő annyira megviselte, hogy ezeket ünnepélyes alkalmakkor használni már nem igen lehetett, s inkább kívánatosá vált őket kegyeletes ereklje gyanánt megőrizni.

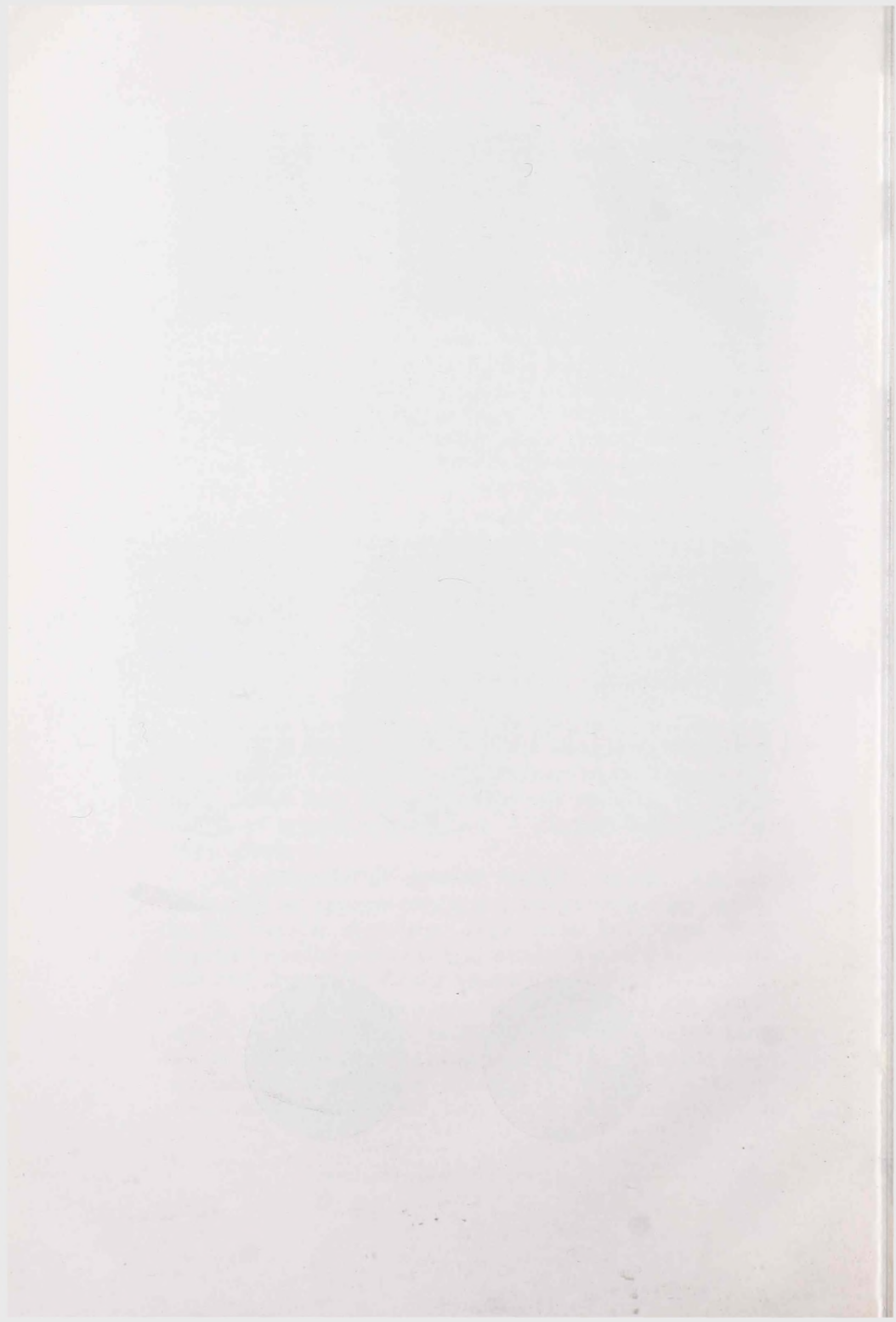
A zászló megtervezésére az egyetem Megyer-Meyer Antalt, az O. M. Kir. Képzőművészeti főiskola tanárát kérte fel, akinek terve alapján a zászló el is készült. A zászló megtervezésénél a történelmi szempontokat figyelembe kellett venni, hogy ezek alapján folytassa az új zászló elődeinek

Pázmány-jubileumi bélyegek.

2 pengős Pázmány-pénzérme.

Jubileumi diszszászló.

hivatását. A zászló fehér selyem alapon gazdag színes selyem- és valódi aranyhímzéssel az Óbudai Jó Pásztor-zárda hímzőműhelyében készült, Pázmány Péter korának megfelelően barokkstílusban, mindenik oldal közepén álló ovál formátumban egy-egy valódi selyem gobelin képbetéttel; az egyik oldal közepén a régi zászlóról átvett Patrona Hungariae-val, a másik oldal közepén az egyetemnek és alapítójának címerével. A zászlónak e két szimbolikus betétrészét a tervező tanár kartonja után művészkezek szőtték selyem gobelinbe, s alkalmazták azután a gazdag barokkstíli hímzés közé. Mindkét oldalon a gobelin képek alatt aranybetűkkel behímezett: „PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM“; a címeres gobelin kép felső széle mellett pedig az egyetem alapítási és 300 éves jubileumi aranyba hímzett évszáma: 1635—1935. látható.

A zászlócsúcs: az apostoli kereszt tövében a háromtollas Pázmány-címerrel, bronzból aranyozva készült. A zászlónak 5000 P-nyi költségét SZURDAY RÓBERT országgyűlési képviselő volt szíves viselni.

Az új zászló így hagyományos alapon a régi, immár pihe-nesre küldött és a magyar kultúra történeti ereklyéi gyanánt megőrzött zászlók utódaként szolgálja híven az egyetemet ünnepélyes megnyilatkozásai alkalmával.

A Pázmány Péter Tudományegyetem *központi épületét* 1899-ben BAUMGARTEN SÁNDOR tervei szerint építették a kor eklektikus szellemének megfelelő barokkstílusban. Amennyire monumentális és részleteiben is kiegyensúlyozott az egyetem-téri főhomlokzat, annyira elhibázott alaprajzi diszpozíciók és az építés korában is művészietlen hatású díszítések jellemzik a belső architektúrát. A falfelüteken és mennyezeteken szertelenül halmozott silány gipszdekorációk, a nyugtalan vonalzású asztalosmunkák által előidézett zavaros összbemű-
mást még fokozták az eltelt három évtized alatt létesített szer-
vetlen toldalékok és felszerelések, valamint a falak és meny-
nyezetek szertelen kifestése. Az épület ezenkívül még évtize-
deken át el volt hanyagolva és így természetesen az egyetem
300 éves jubileuma alkalmával megfelelő tatarozás nélkül nem
fogadhatta volna az öt világrészből jövő ünnepi vendégeket.

A munkálatok két részletben hajtottak végre: 1933 nyarán az előcsarnok, főlépcsőház, folyosók és hivatali helyiségek átalakítása nyert lebonyolítást és a tatarozási munkálatok kiterjedtek a szerb-utcai épületrészre is, 1934 nyarán a díszterem és a III. emeleti ú. n. kupolaterem átépítése hajtott végre.

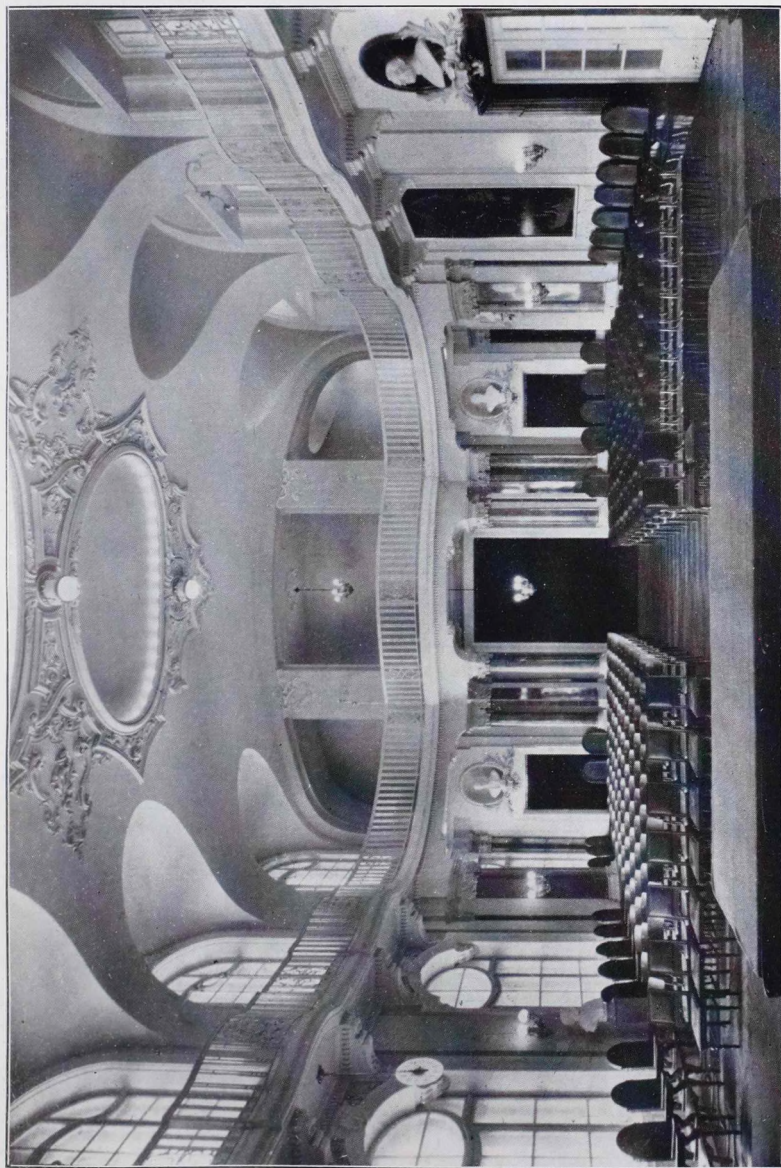
Az előcsarnokban a tömör tölgyfakapuk és nehéz szélfogó ajtók teljesen elfogták a világosságot, ezeket tehát el kellett távolítani és helyettük új tüköruvegezésű kapukat készíteni. Az előcsarnok oszlopos folyosójának az utca felől történt áttörésével a világítás kérdése tökéletes megoldást nyert és feleslegessé vált az addigi állandó mesterséges világítás. Az előcsarnok nehézkes dekorációit eltávolítva, könnyű stukkodíszítést nyert, hatásos rejtett mennyezetvilágítással. Itt nyert méltó elhelyezést PÁZMÁNY PÉTERnek eddig a díszterem pódiumát nagyrészen elfoglaló hatalmas bronzszobra is.

A jogi kar dékáni hivatalában a helyiségek új elrendezést nyertek az eddigi célszerűtlen beosztású szobák helyett.

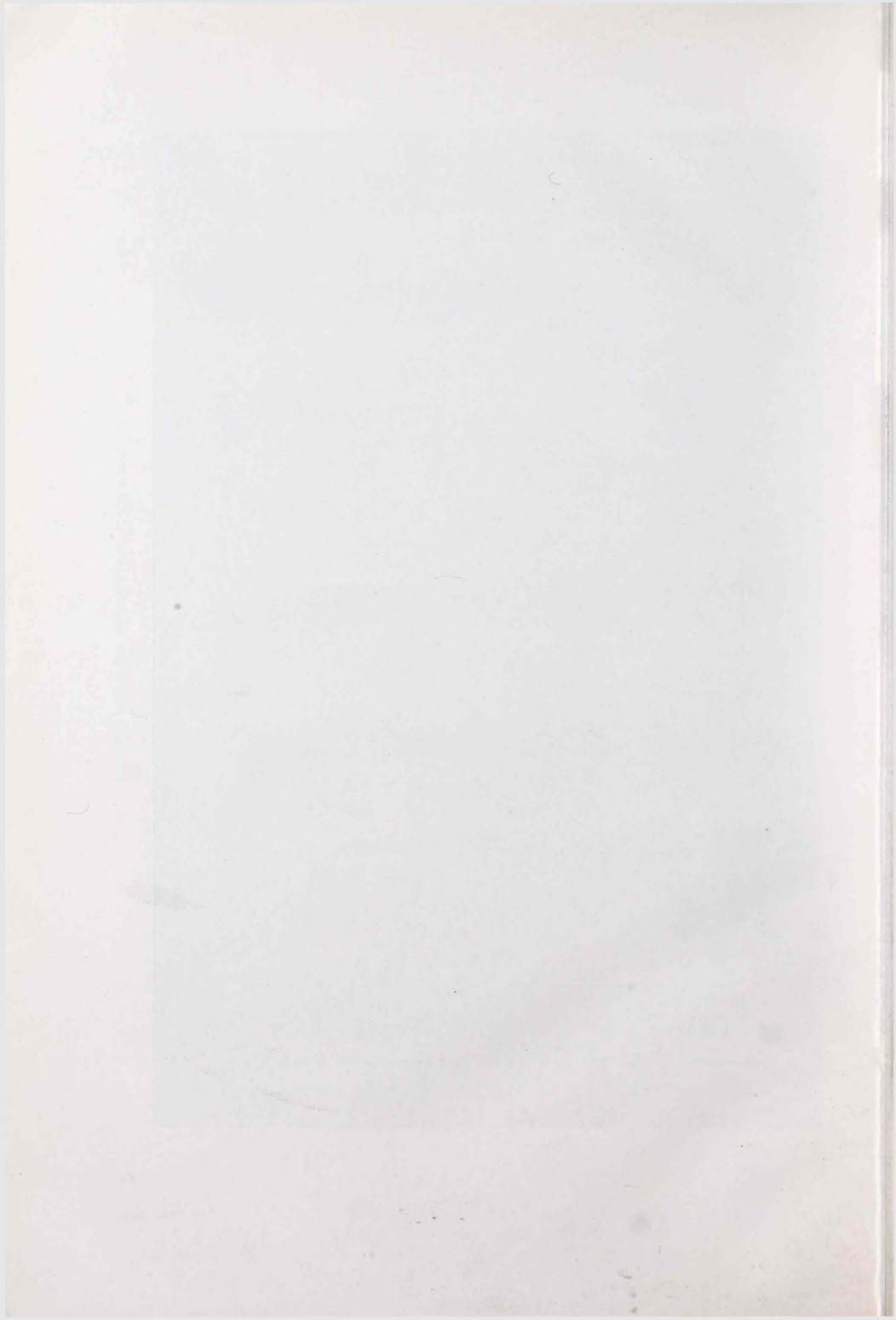
A folyosók tengelyében díszes kiképzésű vakablakok zárták le az idecsatlakozó melléklépcsőházat, amelynek szűk pihenőin át voltak a hivatalok, ezek között a Rector Magnificus fogadószobája és tanácsterme, is megközelíthetők. Ez a melléklépcső elbontatott és egy megfelelő intern csigalépcsővel helyettesített, a felszabadult terület pedig a hivatalok számára megfelelő előszobák kiképzésére használtatott fel. Ily módon a Rector Magnificus helyiségei a lépcsőházzal kapcsolatban méltó reprezentábilis elrendezést nyertek, a rektori iroda előtere pedig a beiratkozó ifjúság tömegeinek közlekedését megkönnyítő megoldáshoz jutott.

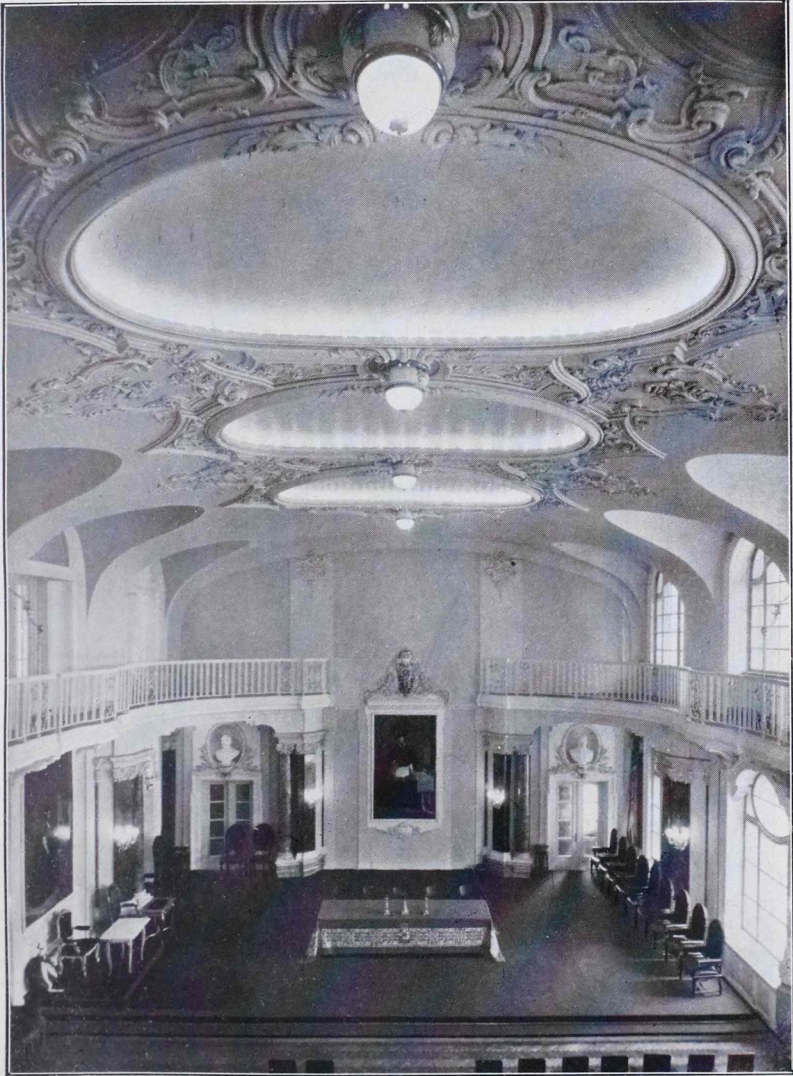
A lépcsőházban az egyetemi templom oratóriumába vezető egyszerű falrés méltó architektonikus kiképzést nyert, vele szemben az egyetem jubileumát megörökítő hercegprímási emléktábla állítatott fel megfelelő architektonikus keretben. A lépcsőház III. emelete teljesen átalakított, az oldalablakoknak és a túlterhelt díszítésű mennyezetre nehezedő színes felülvilágító üvegekupola eltávolításával.

Az egyetem alapításáról megemlékező emléktábla az előcsarnok sötét zugából a földszinti folyosó tengelyébe helyez-

Az egyetem újjáalakított díszterme.

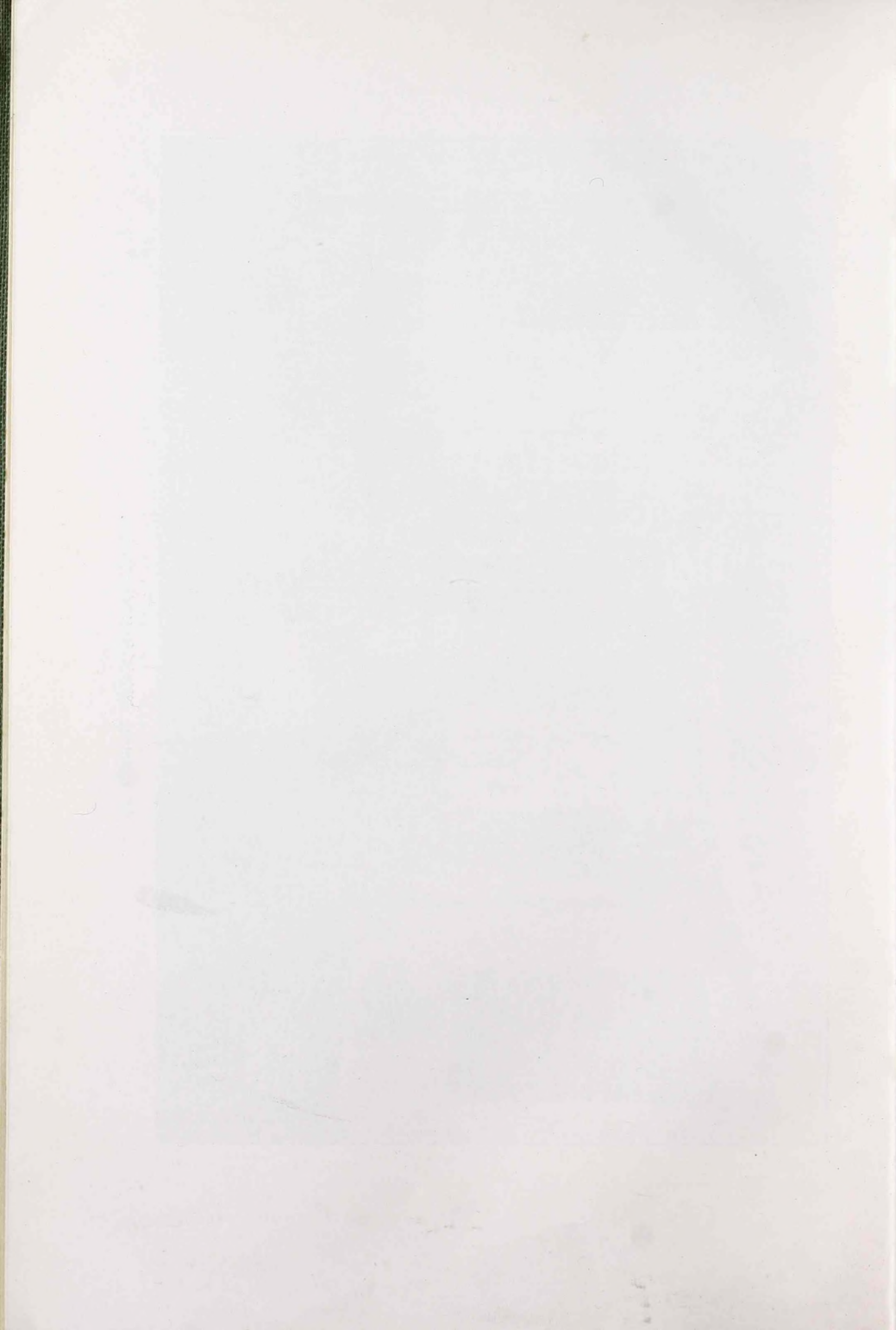

Az egyetem újjáalakított díszterme.

Az egyetem újjáalakított díszterme.

tetett át. Ugyanitt szerves átjáró létesült az egyetemi templom hajójába.

A díszterem egész alaprajzi elrendezése módosult azzal, hogy a márványoszlopokon nyugvó s ezáltal a termet hosszirányban jelentősen megrövidítő erkélyszerkezet elbontatott és a márványoszlopok felhasználásával új monumentális architektonikus kiképzés létesült. Az emeleti oldalkarzatok eddigi elaprózott, részben nehezen megközelíthető elrendezésével szemben a meglévő szerkezetek figyelembevételével egy körülfutó egységes új karzat létesült. A terem déli oldalához csatlakozó hasznavehetetlen keskeny helyiségek szervesen hozzákapcsoltattak a díszteremhez, úgyhogy ezek alul ruhatári helyiség ülszolgálnak, az emeleten pedig a karzat kibővítésére valók. Ezen átalakításokkal a terem befogadóképessége is jelentékenyen megnövekedett. A díszterem silány gipszarchitektúrával terhes mennyezete teljesen leveretett és új egyszerűbb és stílszerűbb kiképzést nyert ugyancsak rejtett mennyezeti megvilágítással. A terem falán keretekben szervetlenül elhelyezett Mária Teréziát és II. Józsefet ábrázoló olajfestmények az oldalfalakon szerves beépítést nyertek, a főtengelybe pedig kiegészítésképpen az egyetemalapító Pázmány Pétert ábrázoló hasonló méretű új festmény helyeztetett el architektonikus keretben az egyetem nagy címerével. A festmény NEMESSÁNYI KONTULY BÉLA festőművész alkotása. A terem megújított bejárati ajtóit felett szoborfülkék képeztettek ki, melyekben az egyetem nagyhírű professzorainak új mellszobrai nyertek elhelyezést. A mellszobrok közül Semmelweis Ignácét Lux Elek, Eötvös Lórándét Schrotta Frigyes, Kelemen Imrét Veress Zoltánné, Prohászka Ottokárét Sidló Ferenc, Gyulai Pálét Székely Károly, Balassa Jánosét Lőthe Éva és Frank Ignácét Farkas András szobrászművész mintázta. A teremben ezeken kívül külön márványposztamensen az egyetem első rektorának Dobronoki Györgynek mellszobra Füredi Rikárdtól és Pauler Tivadar mellszobra Vaszary Lászlótól nyertek elhelyezést. A lépcsőházi főbejárat feletti aranyozott fülkét Pásztor Jánostól mintázott és fehér márványba faragott Patrona Hungariae szobor díszíti.

A III. emeleti ú. n. kupolaterem célszerűtlenül elhelyezett nyikorgó és poros faszerkezetű dobogója elbontatott, új

vasbeton szerkezetű emelkedő padozattal helyettesített és ruhatári helyiséggel is kiegészített. Az előadóterem legmodernebb típusú ülőpadokkal, táblával és előadói asztallal szereltetett fel.

Az épület összes asztalosmunkái az átalakítással érintett helyiségekben az egységes architektonikus hatás érdekében részben új asztalosmunkákkal helyettesítettek, részben megfelelően átalakítottak.

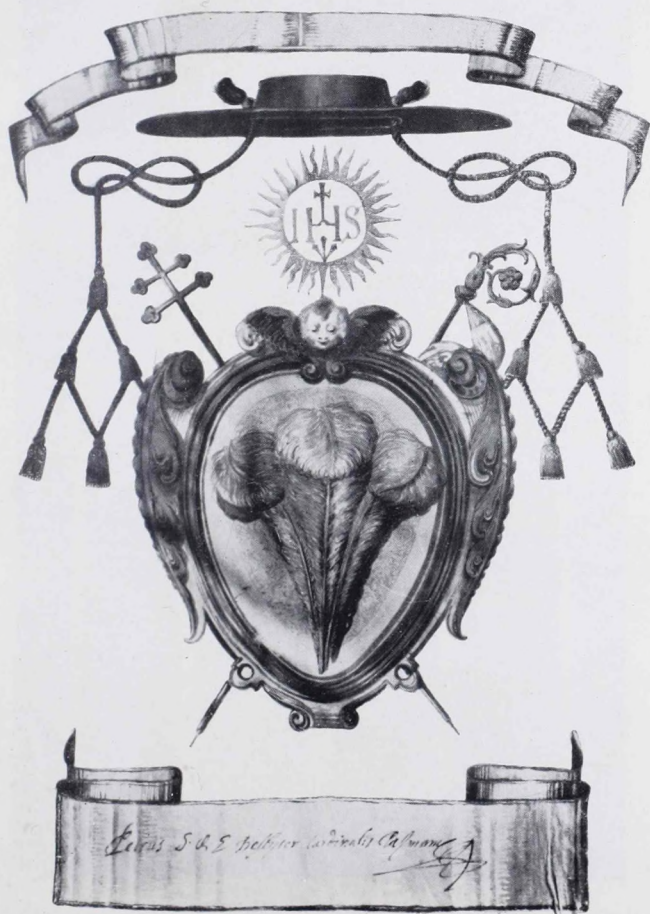
A szerb-utcai épületszárnyban az állandóan költséges mesterséges megvilágításra szoruló lépcsőház a papnevelő intézet szomszédos kertje felé megnyitott ablakokkal természetes megvilágítást kapott, ugyanígy a hittudományi kar sötét folyosói is; megfelelő átalakítást nyert a hittudományi kar épületéből a főépület főlépcsőházába vezető átjáró üvegfolyosó is. A szerb-utcai szárny tatarozása kiterjedt az összes udvari és utcai homlokzatokra is, melyek rendkívül elhanyagolt állapotban voltak.

A tatarozási és átépítési munkálatokkal kapcsolatosan teljesen megújított az egész épüle csoport központi fűtő- és elektromos berendezése is.

5. Egyetemi kiállítás.

Az egyetem tanácsa a jubileumi bizottság javaslatára összegyűjtötte és kiállította az egyetem háromszázéves multjára vonatkozó fontosabb emlékeket. Az anyagot összegyűjtő, kiválasztó és rendező bizottság elnöke SZENTPÉTERY IMRE ny. r. tanár volt, tagjai pedig ANGYAL PÁL, BALOGH ERNŐ és TANGL KÁROLY ny. r. tanárok, továbbá PASTEINER IVÁN, az Egyetemi Könyvtár főigazgatója. A kiállítást KORNIS GYULA, az egyetem rektora nyitotta meg nagy bel- és külföldi közönség jelenlétében 1935 szeptember 26-án az egyetemi könyvtár dísztermében, amelynek LOTZ KÁROLYTÓL festett remek freskóit erre az alkalomra az egyetem tanácsa megtisztította és kijavította. A Lotz-freskók restaurálása STEIN JÁNOS iparművészeti főiskolai tanárnak, LOTZ tanítványának műve.

A kiállítás anyagát francianyelvű, képekkel gazdagon illusztrált katalógus foglalta egybe (*Catalogue de l'exposition*

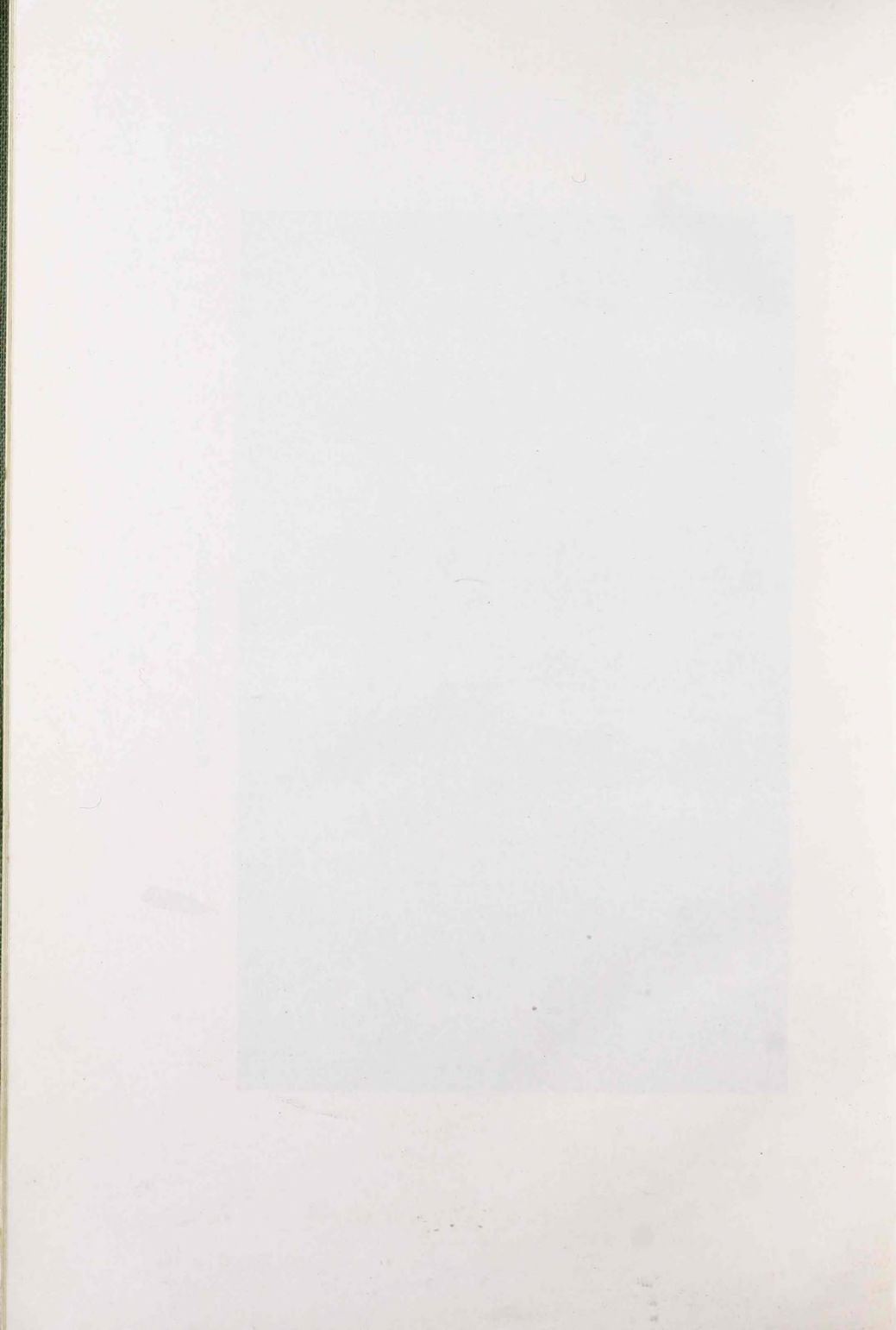
Pázmány címere és aláírása.
(Az egyetem első anyakönyvéből.)

A rektori és dékáni jelvények.

A rektori és dékáni láncok.

jubilare de l'université royale Hongroise Pierre Pázmány de Budapest. 1935. 68 lap.)

A kiállítás anyagának első csoportja az alapítóra vonatkozó emlékek gyűjteménye. Így a Rugendas Jeromos Gottlob-féle rézmetszet PÁZMÁNYRÓL; továbbá PÁZMÁNYNAK a gráci egyetemen tartott előadásaira vonatkozó kéziratai, nyomtatásban megjelent iratainak korigált példányai, jezsuita biretuma, a tiszteletére valószínűleg az egyetem alapítása alkalmából vert emlékérem.

Az anyag második csoportja az egyetem alapítására vonatkozó dokumentumokat foglalta magában: az 1635 május 12-én kiállított alapító levelet, II. FERDINÁND császárnak és királynak 1635 okt. 18-án kelt megerősítő levelét, a jogi kar alapítására vonatkozó, 1667 január 2-án kelt okiratot, LIPPAY GYÖRGY és LÓSY IMRE esztergomi érsek idevágó végrendeletét, MÁRIA TERÉZIÁNAK 1769 júl. 17-én kelt, a dunaföldvári apátság birtokait az egyetemnek ajándékozó adománylevelét, ugyancsak a nagy királynőnek 1780 márc. 25-én kiállított *Diploma Inaugurale*-jét, melyben az egyetemet újjászervezte, s végül I. Ferenc királynak 1804-ből való adománylevelét.

A harmadik csoportban találtuk a nagyszombati egyetem anyakönyvét (*Album seu matricula Almae Universitatis Tyrnaviensis*), a nagyszombati jezsuita gimnázium és főiskola anyakönyvét 1616-tól 1693-ig, az egyetem filozófiai, teológiai, jogi és orvosi baccalaureatusainak és doktorainak jegyzékét, a vizsgálatok és szigorlatok régi jegyzőkönyveit, a Jézus-társaság nagyszombati rektorainak diariumait.

A negyedik csoport kéziratok és levelek gyűjteménye, amely PÁZMÁNYNAK DOBRONOKI GYÖRGYHÖZ, az egyetem első rektorához intézett levelével kezdődik s az egyetem híres tanárainak (Pauler Tivadar, Margó Tivadar, Hajnik Imre, Gyulai Pál, Greguss Ágost, Fejér György, br. Eötvös Loránt, Beöthy Zsolt, Vámbéry Ármin, Kitaibel Pál) leveleivel folytatódik. Itt találtuk a mérnökképző intézetnek, az *Institutum Geometricum*-nak első mérnöki diplomáját (1785), RÉVAI MIKLÓSNAK, a magyar nyelvtörténet megalapítójának az esztétikai tanszékre 1791-ben beadott pályázatát, SEMMELWEIS IGNÁCNAK egyetemi tanárrá való kinevezési okmányát, s más híres tanárok tudományos munkáinak kéziratait.

A kiállítás ötödik csoportja az egyetem történetíróinak műveit tartalmazza: BÁRÓ KÖPÖSDI TOLVAY IMRÉnek 1725-ben és 1728-ban írt, az egyetem multját 1700-ig összefoglaló két kötetét, KAZY FERENC művét (Historia Universitatis Tyrnaviensis Soc. Jesu. 1737), mely az első centenáriumra készült, FEJÉR GYÖRGYnek 1835-ben Budán megjelent egyetem-történetét, az egyetemi promóciók alkalmából ünnepélyesen védett s kinyomtatott tételeket.

A VI. és VIII. csoport az egyetem neves tanárainak (Szerdahelyi Alajos, Dugonics András, Mitterpacher Lajos, Schedius Lajos, Kelemen Imre, Lenhossék Mihály, Kitaibel Pál, Imre János, Horvát István, Frank Ignác, Virozsil Antal, Toldy Ferenc, Jedlik Ányos, Balassa János, Semmelweis Ignác, Jendrassik Jenő, Than Károly, Kautz Gyula, Korányi Frigyes, Hunfalvy János, Salamon Ferenc, Budenz József, br. Eötvös Lóránt, Fodor József, Bókay János, Pulszky Ágost, Gyulai Pál, Szilágyi Sándor, Beöthy Zsolt, Hógyes Endre, br. Kétly Károly, Concha Győző) képeit, szobrait és emlékéreiket tartalmazta. Magáról SEMMELWEIS IGNÁCról kiállításunkon 17 különböző plakett volt látható.

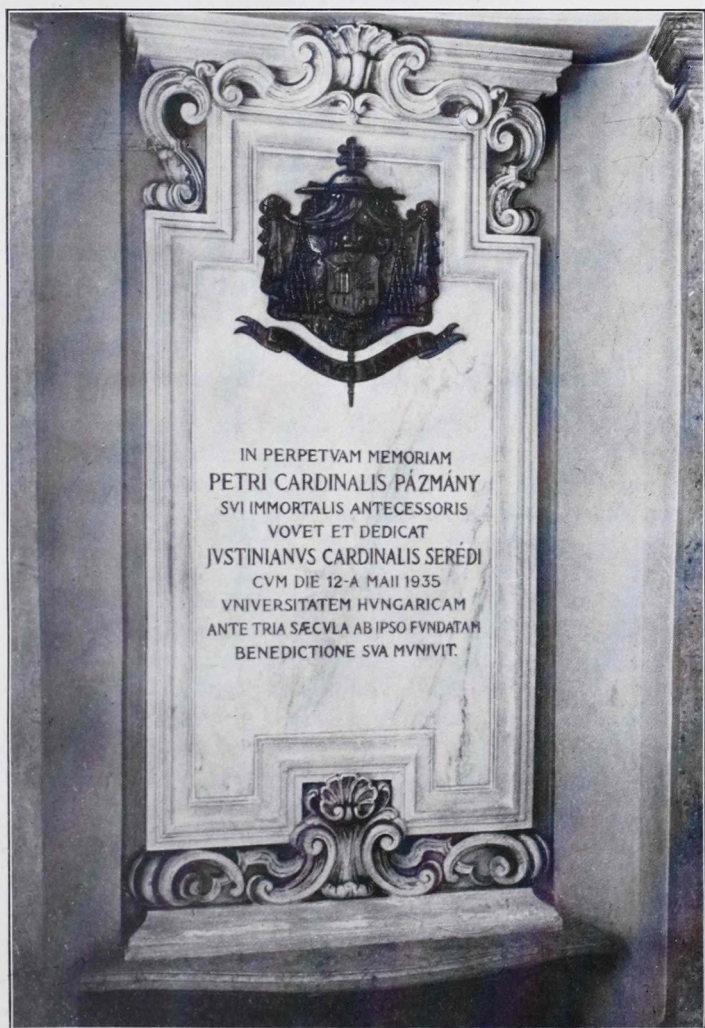
A IX. csoport az egyetem épületeire, intézményeire s történeti jeleneteire vonatkozó metszetek, képek és fotográfiák gyűjteménye volt. Végül a X. csoport az egyetem rektori és dékáni jelvényeit, BR. EÖTVÖS LÓRÁNT gravimeterét, JEDLIK ÁNYOS dinamógépét, a régi budai egyetemi csillagvizsgáló intézet heliometerét s az egyetemi könyvtár tulajdonában lévő korvinákat mutatta be.

6. Prímási emléktábla.

Az 1935 május 12-én lefolyt első jubileumi egyetemi díszközgyűlés előtt SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás nagy elődje, az alapító Pázmány emlékére az egyetemet megáldotta. Ennek emlékezetét hirdeti az egyetem központi épületének lépcsőházában elhelyezett, a prímás címerével díszített fehér márvány emléktábla, amelynek felirata a következő:

SERÉDI JUSZTINIÁN
Magyarország bíboros hercegprímása.

IN PERPETVAM MEMORIAM
PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY
SVI IMMORTALIS ANTECESSORIS
VOVET ET DEDICAT
JVSTINIANVS CARDINALIS SERÉDI
CVM DIE 12-A MAII 1935
VNIVERSITATEM HVNGARICAM
ANTE TRIA SÆCVLA AB IPSO FVNDATAM
BENEDICTIONE SVA MVNIVIT.

A primási emléktábla az egyetem lépcsőházában.

IN PERPETUAM MEMORIAM
PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY
 SUI IMMORTALIS ANTECESSORIS
 VOVET EN DEDICAT
 IUSTINIANUS CARDINALIS SERÉDI
 CUM DIE 12-A MAII 1935.
 UNIVERSITATEM HUNGARICAM
 ANTE TRIA SAECULA AB IPSO FUNDATAM
 BENEDICTIONE SUA MUNIVIT.

7. Sub auspiciis Gubernatoris doktoravatás.

Az egyetem tanácsa a Kormányzó Úr Őfőméltóságát arra kérte, hogy az egyetem háromszázadik örömevében a szokástól eltérőleg nagyobb számú jelöltet kegyeskedjék kitüntetni a *sub auspiciis Gubernatoris* doktoravatás kiváltságával. A kormányzó úr az egyetem kérését teljesítette, úgyhogy az egyetem az 1935 május 12-i díszközgyűlésén kilenc végzett tanulóját avathatta doktorrá. A Kormányzó Úr Őfőméltóságát helyettesítő HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a következőknek adta át ünnepi szónoklata után a kormányzói gyűrűt: ZAJTAY IMRE, MEZNERICS IVÁN, SOÓS GÉZA, TORDAY LAJOS jogtudományi, TRAJÁNOVICS LAJOS államtudományi, VEREBÉLY TIBOR orvostudományi, FLODERER ISTVÁN gyógy-szerészi, HARTNAGEL ERZSÉBET és SZABÓ ZOLTÁN bölcsészeti doktoroknak.

8. Díszdoktorok avatása.

Az egyetem jubileumát azzal is emlékezetessé óhajtotta tenni, hogy a külföld kiváló tudósai közül számosat díszdoktorává avatott, akiknek fényes sorába még két magyar tudóst is iktatott: SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás és HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi minisztert, egyetemünk volt professzorát.

A *hittudományi kar* 1934 június 18-án tartott VII. rk. ülésében a következőket választotta meg díszdoktoraivá:

1. VERMEERSCH ARTHUR, S. J., a római Gergely-egyetem tanára;
2. GRABMANN MARTIN, pápai prelátus, a müncheni egyetem tanára, a középkori filozófia nagy bűvára;
3. GARRIGOU-LAGRANGE REGINALT, O. P., a római Angelicum pápai egyetem tanára;
4. INNITZER THEODOR, bíbornok, bécsi hercegérsek, a bécsi egyetem volt tanára;
5. SCHMIDT WILHELM, S. V. D., a bécsi egyetem tanára, az etnológia kiváló kutatója;
6. MORIN GERMAIN, O. S. B., a keresztény patológia nagy művelője;
7. GEMELLI AGOSTINO, O. F. M., a milánói Szent Szív egyetem alapítója és jelenlegi rektora, a római pápai akadémia elnöke.

A jog- és államtudományi kartól 1934 okt. 24-én tartott I. rendes ülésen megválasztott díszdoktorok:

1. SERÉDI JUSZTINIÁN, bíboros hercegprímás, a kánonjog világhírű művelője, a Codex Iuris Canonici egyik megalkotója;
2. ANZILOTTI DIONYSIO, a római egyetemen a nemzetközi jog tanára, a Cour permanente de justice internationale volt elnöke;
3. DE LA PRADELLE ALBERT, a párizsi egyetemen a nemzetközi jog tanára, a Magyar Tud. Akadémia külső tagja;
4. DUPUIS CHARLES, a Francia Akadémia elnöke, kiváló jogtudós, hazánk egyik legrégebb barátja;
5. STAMMLER RUDOLF, a berlini egyetem nyug. tanára, nagyhatású jogfilozófus, a Magyar Tud. Akadémiának külső tagja;
6. BORCHARD EDWIN, az amerikai Yale-egyetemen a nemzetközi jog tanára;
7. HUDSON O. MANLEY, az amerikai Havard-egyetemen a nemzetközi jog tanára, a hágai nemzetközi állandó bíróság tagja.

Az *orvostudományi kar* 1934 szept. 11-i I. és nov. 13-i III. rendes ülésén a következőket választotta jubileumi díszdoktorokká, miután MME CURIE és RAMON Y CAYAL jelöltjei közben elhaláloztak:

1. ASCHOFF LUDWIG, a freiburgi (i. B.) egyetemen a kórbonctan tanára;

2. FREIHERR ANTON VON EISELSBERG, a bécs iegyeten a sebészet nyug. tanára;

3. SIR CHARLES S. SHERRINGTON, az oxfordi egyetemen az élettan tanára, a Royal Society tagja;

4. KROGH AUGUST, a kopenhágai egyetemen a zoofiziológia tanára, Nobel-díjas;

5. ROOS GRANVILLE HARRISON, az amerikai Jale-egyetemen az összehasonlító anatómia tanára;

6. SIR FREDERICH GOWLAND HOPKINS, a cambridgei egyetemen a biokémia tanára, a Royal Society elnöke, Nobel-díjas;

7. ROUSSY GUSTAVE, a párizsi egyetem orvostudományi karának ezidei dékánja, a kórbonctan tanára.

A *bölcsészettudományi kar* 1934 dec. 5-én tartott I., 1935 január 24-én tartott II. rendkívüli s 1935 szept. 5-én tartott I. rendes ülésén a következőket választotta meg díszdoktorokká:

1. NIGGLI PAUL, a zürichi egyetemen az ásvány- és kőzettan tanára;

2. DOBSCH ALFONZ, a bécsi egyetem történet tanára, a modern gazdaság- és társadalomtörténeti kutatások egyik úttörője;

3. SPRANGER EDUARD, a berlini egyetemen a filozófia tanára, az ú. n. szellemtudományi pszichológia megalapítója;

4. THARAUD JÉRÔME, a kiváló francia író, hazánk régi hű barátja;

5. DABROWSKI JEAN, a krakkói egyetem történettanára, a Lengyel és a Magyar Tud. Akadémia tagja;

6. HATZIDAKISZ GEORGES, az athéni egyetem nyug. tanára, a Görög Tud. Akadémia volt elnöke, a Magyar Tud. Akadémia külső tagja;

7. CALASANTI ARDUINO, a római egyetemen a művészet-történet tanára, államtanácsos, volt szépművészeti államtitkár;

8. BALDENSPERGER FERNAND, a párizsi Sorbonne-on az összehasonlító irodalomtörténet tanára;

9. HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter, történetíró, a magyar történelemnek egyetemünkön volt tanára;

10. SHOTWELL JAMES THOMSON, a newyorki Columbia-egyetem történettanára, a Carnegie-endowment igazgatója.

Eszerint a hittudományi kar 7, a jog- és államtudományi kar 7, az orvostudományi kar 7, a bölcsészettudományi kar 10, összesen 31 díszdoktort választott egyetemünk jubileuma alkalmából. Az egyes karok minden egyes díszdoktor-jelölt érdemességi jogcímét külön-külön jelentésben igazolta. Az egyetemi tanács kérésére s a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére a Kormányzó Úr Ófőméltósága megengedte jelöltjeink felavatását, ami 1935 szeptember 28-án az egyetem aulájában ünnepélyesen ment végbe (l. 249. lap).

A díszdoktorok közül francia 5, osztrák 5, német 4, olasz 3, amerikai 4, angol 2, holland 1, belga, dán, svájci, lengyel és görög 1—1, magyar 2.

9. A diákház terve.

Az egyetem jubileumi bizottsága a háromszázadik örömsztendőt az egyetemi ifjúság diákjóléti céljának szolgálatában álló maradandó alkotással: egy diákház építésével is megóhajtotta örökíteni. Ilyen intézményre, amelynek sok példája van külföldön, nálunk elsősorban a Pázmány Péter tudományegyetem, mint az ország legidősebb és legnépesebb egyeteme, tarthat igényt. A bizottság abból a meggyőződésből indult ki, hogy az egyetem közelgő jubileuma lélektanilag a legalkalmasabb időpont arra, hogy az Alma Mater a diákház gondolatának mind a közvéleményt, mind a kormányköröket megnyerhesse, annál is inkább, mert joggal hivatkozhatott azokra a nagy áldozatokra, amelyeket az állam az egyetemek irányában az utóbbi évtizedekben hozott, s amelyekből a Pázmány Péter tudományegyetemnek semmi sem jutott. Arra is gondolt, hogy a magánépítkezés visszafejlődésével az építőiparnak s a vele kapcsolatos, mintegy negyven más iparágak támogatása céljából közmunkák megindítására lesz szükség, amelyek keretébe az állam a diákház építését is beiktathatja.

A bizottság annál nagyobb reménnyel foglalkozott a diákház tervével, mert alkalmas területtel az egyetem már úgysis rendelkezett. Ugyanis még KORÁNYI FRIGYES pénzügyminiszter 1932-ben az üllői-úti dohányjövédéki telepet diákjóléti célra az egyetemnek átengedte, amikor a vallás- és közoktatási miniszterhez a következő átiratot intézte (25.019/1932. szám, XI/a):

A budapesti tudományegyetem orvoscari Tanártestületének a budapesti üllői-úti dohányjövédéki telep átengedése iránti kérelme. Csat.: 1 darabhelyszínrajz és a 25.019/1932. számú iktatmány. Nagyméltóságú Miniszter Úr! DR. KELEN BÉLA és társai budapesti tudományegyetemi ny. r. tanároknak, az egyetem Orvoscari Tanártestülete nevében, a budapesti üllői-úti dohányjövédéki telepből, a tisztelettel idezárt helyszínrajzon II., III. és IV-gyel jelzett részeknek diákkultúrház létesítése céljából való átengedése tárgyában közvetlenül hozzám intézett beadványát azzal a felkéréssel van szerencsém Nagyméltóságodnak tisztelettel megküldeni, hogy méltóztassék a nevezett tanártestületet értesíteni, hogy a szóban levő telepből a II. és III.-mal jelzett, a dohányjövédék által jelenleg nem használt teleprészeket hajlandó vagyok a Nagyméltóságod tárcája részére végleg átadni és idevágólag már most érdemi tárgyalásokba bocsátkozni; továbbá, hogy a IV-gyel jelzett, az ezidőszerint is a dohányjövédék használatában álló teleprészt elvileg szintén hajlandó vagyok a kívánt célra átengedni. Miután azonban a dohányjövédék nagymennyiségű dohánykészleteinek az elraktározása céljából a szóban levő IV. számú teleprészre a dohányjövédéknek ezidőszerint is még feltétlenül szüksége van, a tényleges átadás időpontját később fogom Nagyméltóságoddal közölni. A szóban levő ingatlanoknak a vallás- és közoktatásügyi tárca kezelésébe való átadása alkalmával azonban, a vonatkozó telekjegyzőkönyvek C. lapján feljegyzendő lesz az a korlátozás, hogy ezek az ingatlanok mindaddig, amíg ezt a feljegyzést Nagyméltóságod hozzájárulásommal nem törölteti, csak a Pázmány Péter tudományegyetem által diákjóléti célokra használható. Budapesten, 1932 szeptember hó 17-én. Korányi s. k. pénzügyminiszter.

Az 1935. évi V. t.-cikk, amely az egyetem 300 éves

alapításának emlékét örökíti meg, 4. §-ának c) pontja értelmében a jelzett üllői-úti telkeket az egyetemnek ajándékozta.

A jubileumi bizottság egyrészt WÄLDER GYULA, másrészt KOTSIS IVÁN műegyetemi tanár építési terveivel foglalkozott. WÄLDER GYULA két tervezetet dolgozott ki. Az egyik terv szerint, amelyet a bizottságnak 1933 október 13-án tartott ülése elé terjesztett, az Üllői-út—köztelek-utcai telektömbnek azon a részén, amelyet jelenleg a dohányraktár foglal el, két-, illetőleg háromemeletes új épület emeltetnék, mély- és magassföldszinttel s az Üllői-útra szánt főbejárattal. Az épületben a Menza Akadémika részére egy 450 terítékes étterem, a diákság kulturális céljaira egy 700 ülőhellyel és 100 karzati helyvel elgondolt hangversenyterem, az ifjúság higiéniai és sportigényei számára nagyszabású uszoda, az Egyetemi Kör és az ifjúsági egyesületek részére megfelelő társalgó, elnöki és adminisztrációs helyiségek, továbbá 272 férfi és 70 leányhallgató elhelyezésére 1—2 és 6 személyes szobákban, férfi és női internátus helyeztetnék el, külön férfi és női internátusi étkezővel, társalgó- és tanulóhelyiségekkel, az igazgatók és felügyelők részére megfelelő lakrészekkel, az ifjúság vallási és lelki gondozására kápolnával, az épület legfelső emeletén pedig a gyengébb fizikumú ifjúság sajátos gondozására berendezhető külön lakosztállyal. Az intézmény konyhája a szagtalanság érdekében az épület legfelső emeletén helyeztetnék el, honnan megfelelő liftberendezés továbbítaná az egyes tálalóhelyiségekbe az ételeket. Vázolt helyiségeken kívül a tervezett épületben gondoskodás történik a takarító és kiszolgáló személyzetnek, a mosodának és a fehérnemű és élelmiszerkészleteknek megfelelő elhelyezéséről. A tervezett épület mintegy 97—100 ezer köbméternyi lenne s építkezési költségei, a központi fűtésnek s a mosdó-, fürdő- és lakószobákba bevezetendő hideg és meleg víznek vezetéki és csatornázási költségeit is beleértve, mintegy 2,800.000 P-t igényelnének. Az építész-tanár úr által ismertetett másik terv annyiban tér el az előbbitől, hogy a létesítendő Diákházban, az ifjúság egyesületi, diákjóléti és kulturális igényeire szánt helyiségeket, szobaszámban és méretekben, az első tervben felvett méreteknél valamivel bőségesebbre tervezi, az internátusi részt viszont, a leányinternátus teljes elhagyásával s a férfiak számára is

223 férőhelyre szorítva le, kisebbre méretezi. E terv kivitelezése mintegy 2,500.000 P-be kerülne, Az ingó, azaz a be nem építendő berendezésnek (szekrények, ágyak, asztalok, székek, fehérmű stb.) költségei egyik épületterv kivitelezésének már említett költségeiben sem foglaltnak benn. Mindkét tervnek közös alapgondolata, hogy a számításba jövő teleknek csakis a dohányraktár által jelenleg elfoglalt része építtetnék be új épülettel, míg a telek köztelek-utcai frontján álló ú. n. Collegium Medicum jelenlegi épülete, a hozzátartozó nagy udvarral, illetőleg kerttel együtt, változatlanul megmaradna s a létesítendő új épülettel kapcsolatba hozva, jelenlegi kertje a Diákház udvarát és kertjét szolgáltatná, épülete pedig, mintegy 150.000 P külön átalakítási költséggel, az ifjúsági egyesületek s a különféle anyagraktárak elhelyezésére lenne célszerűen felhasználható.

KOTSIS IVÁN műegyetemi ny. r. tanár a Diákházra vonatkozó építési tervét a jubileumi bizottságnak 1933 október 27-én tartott ülésén mutatta be. Tervezete szerint a számításba vett üllői-út—köztelek-utcai 55/145 m nagyságú telektömbön oly diákház épülne, mely egyrészt az ifjúságnak kulturális, intézményeit (ifjúsági egyesületek, hangversenyterem, előadótermek, könyvtár, olvasóterem) is magába foglalná, másrészt általános diákjóléti célokat is (diákvédő iroda, menza, uszoda) szolgálna és egyben 500—600 diáknak, egy-, illetőleg kétszemélyes lakoszobákban otthont is nyujtana. A tervezet a teleknek utcai frontjára, a köztelek-utcai részen, kétemelet magasságú épületet szán, melynek földszintjén az ifjúság különféle szükségleteit kielégítő üzletek (szabó, borbély, cipész, könyv- és papírkereskedés) és az intézménynek tágas főbejárata, 2 mellékbejárattal lennének elhelyezve, első emeletén közös társalgó, valamint az ifjúsági egyesületeknek és a Diákvédő Irodának helyiségei, második emeletén pedig különféle előadó-, olvasó-, könyvtár- és zenetermek helyeztetnének el. A teleknek üllői-úti részére, valamint a Köztelek-utcával párhuzamos belső udvari részére a szükséglethez, illetőleg a rendelkezésre álló fedezetnek képest, öt-, illetőleg hatemeletes épület emeltetnék egy- és kétszemélyes szobákkal diákokthoz céljaira. A diákháznak a Köztelek-utcában egymással párhuzamosan tervezett udvari és utcai szárnyát, bejárattal a Köz-

telek-utcából, egy ugyancsak kétemelet magasságú, de egyemeletes épületrész kötné össze, melynek földszintjén, hatalmas előcsarnokkal, egyrészt az egyetemi menza étterme, másrészt az étteremmel párhuzamosan nagy uszoda lenne elhelyezve, emeletén pedig az étterem fölött, mintegy 500 főnyi hallgatóság befogadására alkalmas hangversenyerem, az uszoda felett viszont egy ugyanolyan nagyságú tornaterem nyerne elhelyezést, megfelelő nagyságú előcsarnokkal. Az épület alagsorát a főző- és mosókonyhák, a raktárak és a kiszolgáló személyzet lakóhelyiségei foglalnék el, míg a csak kétemelet magasságú épületrészek tetején, mint terrazon, a fiatalság a szabad levegőt élvezhetné. E terraszokon kívül egyébként az ifjúság üdülésére még két nagy udvar is szolgálna. A terv ugyanis akként van felépítve, hogy az alapul vett telek közepén a férfinyövendékek részére mintegy 1200 négyszögméternyi, a lányok részére mintegy 900 négyszögméternyi befásítható udvart hagy szabadon. A Diákház kollégiumi célokra szánt épületrészeinek üllői-úti tagozatán, különbejárattal a fiúk, köztelek-utcai tagozatán pedig ugyancsak különbejárattal, a lányok kollégiuma helyzetnék el, megfelelő helyiségekkel az adminisztráció, az igazgató és a felügyelői kar részére. Maga a kollégium egyébként, amennyiben ötemeletes lenne, a fiúk tagozatán 94 egyágyas és 133 kétágyas kollégiumi szobát, a lányok tagozatán 43 egyágyas és 56 kétágyas kollégiumi szobát foglalna magában, illetőleg, amennyiben hatemeletes lenne, a fiúknál még további 17 egyágyas és 25 kétágyas, a lányok tagozatán további 7 egyágyas és 11 kétágyas szobával bővülne. A Diákháznak egész épülete öt emelet esetében 90.000 léghöbmétert, hat emelet mellett 100.000 léghöbmétert tenne és a jelenlegi építési viszonyok között köbméterenként 30 P egységként véve alapul, elsőrendű kivitelben 2,700.000 P, illetőleg 3,000.000 P építkezési fedezetet igényelne. A Diákház mindössze 1500 m távolságra lenne az egyetemnek lágymányosi sporttelepétől, hová a boráros-téri új hídon át a Diákház ifjúsága egészen minimális időtartam alatt juthat el.

Az egyetem tanácsa MAGYARY ZOLTÁN ny. r. tanár előadmánya alapján tüzetesen megvizsgálta s megbírálta a terveket s bizonyos módosítások után a kormányzat elé terjesztette, azonban az ország szomorú pénzügyi helyzete a

kormány minden jóindulata ellenére a nagyszabású Diákház megvalósítása elé elháríthatatlan akadályokat gördített.

10. A Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC) székházának és pályájának kibővítése.

A BEAC sporttelepének kiépítésére YOLLAND ARTHUR ny. r. tanár buzgólkodása folytán az első lépést 1932-ben tettük meg, amikor az épület első része elkészült és rendeltetésének 1932. év őszén átadott. Ez az épületrész csak a legsürgősebb szükségletet elégítette ki. Három emeletson — alagsor, földszint és első emelet — összesen 616 öltözőszekrény nyert elhelyezést 11 helyiségben. Három fürdőszoba összesen 27 káddal és tussfürdővel volt felszerelve, megfelelő W. C.-csoportokkal. Az épület szolid kivitelben készült, mezőtúri burkolótégla földszinti és zöld kőporos vakolattal kialakított emeleti homlokzattal. Ebben a részben volt az egész nagy épület részére elegendő méretben a központi fűtés és melegvízszolgáltatás kazánháza, természetesen csak az elkészült rész mértékében felszerelve.

1933-ban a Főiskolai Hallgatók Nemzetközi Szövetsége úgy határozott, hogy tekintettel a Pázmány Péter Tudományegyetem háromszázéves jubileumára, az 1935. évi főiskolai világbajnoki versenyek rendezésével a magyar diákszervezetet bízta meg. Az angol egyetemi ifjúság, melynek erre a rendezésre korábban szerzett joga lett volna, egyetemünk örömevét figyelembe véve, lemondott jogáról a magyarok javára.

Nagy kérdés volt, vajon hol lehet megrendezni ezt a nemzetközi viszonylatban is nagyjelentőségű versenyt? Ugyanis egyik budapesti sportpálya sem alkalmas erre a célra. Amelyik pályának megfelelő nézőtere van, annak egészségügyi és kényelmi berendezése nem megfelelő; higiénikus berendezés szempontjából egyedül a BEAC sporttelep jöhetett volna szóba, ennek viszont a pályája nagyon elhanyagolt állapotban volt, megfelelő nézőtere pedig teljesen hiányzott.

Az illetékes tényezők végre mégis úgy döntöttek, hogy a BEAC-telepet kell megfelelően kiépíteni, hogy ezzel ne csak a világbajnoki versenyek számára létesíttessék megfelelő szintér,

hanem az egyetemi ifjúság állandó sportolási lehetősége is biztosítva legyen. Ennél a döntésnél közre játszott az a körülmény is, hogy a BEAC-pályán a szükséges öltözők és fürdők már készen állottak.

Eleinte nagyobbszabású épületet szerettünk volna létesíteni, az öltözők szánát is 1200-ra szaporítva, de később, bár mindenütt megértésre és támogatásra találtunk, csak annyi fedezet volt biztosítható, hogy a sportpályák és nézőtér kiépítésén kívül, a már 1932-ben megépített öltözők és fürdők érintetlenül hagyásával a BEAC klubhelyiségeinek megvalósítására kerülhetett sor.

A sporttelep ma, bár nem nagy méretű, de minden igényt kielégít. Arénája középrésze a gyepesített futballpálya, melynek zöld síkját igen kellemes látványként öleli körül a futópálya vörös salakja. Köröskörül vasbeton lépcsők vannak a nézősereg számára és pedig 9000 álló- és 2700 ülőhellyel, ez utóbbin leszedhető faülésekkel. Az ülőhelyes tribünöknek az épület elé eső, körülbelül 32 méter hosszú része három vasoszlopon álló fedéllel fedve is van, körülbelül 650 helyvel. A közönség hat kapun jöhet be és 12 kapun távozhat, miáltal a hazasiető tömeg gyors kivezetése biztosítva van. A Lenke-úti oldalon díszkapu nyert kiképzést toronnyal, melynek árbocára a versenyek kezdetét jelző zászlót húzzák fel, míg a kapu felett az igen jól látható eredményhirdető tábla és a győztesek lobogói kaptak elhelyezést. Olyan versenyeken, melyek ünnepélyes felvonulással kezdődnek, ezen a kapun át halad be az ünnepélyes menet.

Az egész telep a Lenke-út, Fehérvári-út, Váli-utca és Bercsényi-utcák által bezárt telektömbön terül el körülbelül 15.000 négyszögöl terjedelemben. A Lenke-utat a Váli-utcával a tömb közepén egy új utca köti össze, melyen a sporttelep kocsis- és autóforgalma lebonyolódik. Az új utca egyik oldalán a Bercsényi-utcáig a pálya és az épület területnek el, míg a Fehérvári-úti oldalon levő részt 15 tennispálya foglalja el, amelyet télen jégpályának használunk. A szabad területek füvesítve és parkirozva vannak, ami nagyon kedves képet nyújt.

Az épületben a már 1932-ben elkészült öltözőkön kívül, irodák, tanácsterem, vendéglő, házmesterlakás és raktárak nyertek elhelyezést. A régi épületrész egyemeletes maradt,

míg az új rész második emeletére került a vendéglő, úgy kiképezve, hogy étterme a régi épület tetőterraszára nyílik. Ennek a tetőterrasznak egy részét be is fedtük és ünnepélyes alkalmakkor ez a rész szolgál az előkelőségek páholyául.

A főiskolai világbajnokságokra való tekintettel a jubileumi évben a főváros az egész környéket rendezte. A sporttelep előtti Fehérvári-úti piacot áthelyezte a Lenke-útra, csinos, modern faépítményekbe. Kitelepítette a Váli-utcában elhelyezett árvízvédelmi csatornatelepet és átépítette a Harmatvíz-üzem garage-telepét. A sporttelepet átvágó új utat csatornázták és aszfaltmakadámburkolattal látták el. A főváros kiépítette a Lenke-útnak a sporttelep mellé eső szakaszát is. Ezekhez a több százezer pengőnyi költségekhez 25.000 pengő hozzájárulást kívánt a székesfőváros, mely összeget az Egyetem által az építkezésre felvett 30.000 pengős kölcsönből fizettük ki.

Maga az építkezés körülbelül 230.000 pengőbe került, amiből 200.000 pengőt a m. kir. kormány, 30.000 pengőt pedig az Országos Testnevelési Tanács fedezett. SZENDY KÁROLY polgármester és KELEMEN KORNÉL, az Országos Testnevelési Tanács elnöke a BEAC székházának kiépítésével és környékének rendezésével különös hálaforrással kötelezte sportkedvelő egyetemi ifjúságunkat.

II.

A JUBILEUMI TÖRVÉNY.

A magyar országgyűlés képviselőháza és felsőháza a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulóját a magyar művelődés oly kimagasló eseményének tartotta, hogy 1935 május 7-én, illetőleg május 22-ikén tartott ülésében az Isteni Gondviselés iránt való háláérzéssel külön törvénybe iktatta Pázmány Péter kimagasló érdemét s az egyetem háromszázados nagy tudományos és nevelő munkásságának elismerését, egyben gondoskodott arról, hogy az örömesztendő az egyetemnek ajándékuul adott javakkal megörökíttessék.

I. A törvény.

A törvény szövege a következő:

1935. évi V. törvénycikk a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról.

Emlékezetül adom ezennek mindenkinek, akit illet, hogy Magyarország országgyűlésének képviselőháza és felsőháza közös egyetértéssel a következő törvénycikket alkotta:

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, melyet Pázmány Péter bíboros, hercegprímás,¹ esztergomi érsek, az Úrnak 1635. évében Nagyszombat városában alapított, ebben az évben ünnepli megalapításának és fennállásának háromszázadik évfordulóját.

¹ A „hercegprímás“ szó elnézésből került a törvénybe, mert bár a primási méltóság még 1279-ben kapcsolatot össze az esztergomi érsekséggel, a *hercegprímási* cím csak 1715 óta illet meg a primást, amikor III. Károly császár és király a római szent birodalom hercegévé emelte. Pázmány tehát primás volt, de nem hercegprímás.

AMAGYAR KIRÁLYI VALLÁS-ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERTŐLT; 30300/1935. IV.

MAGYARORSZÁG TÖRVÉNYHOZÁSA

előterjesztésemre a **Bu-**
dapesti Királyi Magyar

Pázmány Péter Tudományegyetem
alapításának háromszázadik évfordulóján az
egyetem alapítójának és az egyetemnek ér-
dekeit az Isteni Gondviselés iránti háláérz-
sel az alábbiak szerint iktatta törvénybe:

1935. ÉVI V. TÖRVÉNYCIKK

a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tu-
dományegyetem alapításának háromszázadik
évfordulójáról.

Emlékeztül adom ezennel mindenkinek
akiket illet, hogy Magyarország ország-
gyűlésének képviselőháza és felsőháza
közös egyetértéssel a következő törvénycikket
alkotta:

A Budapesti Királyi Magyar
Pázmány Péter Tudomány-
egyetem, melyet Pázmány

Péter bíboros, hercegprí-
mas, esztergomi érsek, az
Úrnak 1635. évében Nagyz

1. §. Magyarország törvényhozása az Isteni Gondviselés iránt való hálaérzéssel iktatja törvénybe Pázmány Péternek azt a kimagasló érdemét, hogy a három részre tépett Magyarország legválságosabb viszonyai között az egyetem alapításával lerakta azt a fundamentumot, melyből a tudománynak az ország szellemi életét hosszú időközön keresztül tápláló mai Alma Matere fejlődött.

2. §. A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem évszázadok viszontagságai közepett is mindig hű maradván alapítójának tudományos célkitűzéseire, hivatásának magasabbrendűségébe vetett hittel, gazdag eredményekkel munkálta és fejlesztette a tudományt s tíz emberöltőn keresztül Isten, Haza és a Tudomány szolgálatára s a nemzet egészségének javára nevelte polgárait. A törvényhozás ezért törvénybe iktatja az egyetemnek a magyar tudomány és a nevelésügy terén háromszáz éven át szerzett érdemeit.

3. §. Az 1929: XXVI. t.-c. értelmében verendő kétpengős ezüstérmék közül ötvenezer darab, a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem megalapításának háromszázéves évfordulóját megörökítő érmét kell verni.

4. §. (1) Magyarország törvényhozása a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának és fennállásának háromszázadik évfordulója alkalmából

a) a Konkoly-Thege alapítványú m. kir. Csillagvizsgáló Intézetet épületeivel, tartozékaival, mindennemű tudományos és egyéb felszereléseivel együtt a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemnek ajándékozza;

b) a Budapesti Földregési Obszervatóriumot mindennemű tudományos és egyéb felszereléseivel együtt a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemnek ajándékozza;

c) a Budapest székesfőváros dunabalti részének 13.605. szám telekkönyvi betétjében 36.840/2. helyrajzi szám alatt

c) a Budapest székesfőváros dunabalti részének 13.605. szám telekkönyvi betétjében 36.840/2. helyrajzi szám alatt felvett s az államkincstár tulajdonában levő ingatlant diákjóléti, illetőleg művelődési intézmények létesítése céljából a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemnek ajándékozza;

d) a Budapest székesfőváros dunabalparti részének 12.848. számú telekkönyvi betétjében 36.209. helyrajzi szám alatt, 13.183. számú telekkönyvi betétjében 36.559/1. helyrajzi szám alatt, 13.347. számú telekkönyvi betétjében 36.722. helyrajzi szám alatt, 13.392. számú telekkönyvi betétjében 36.771/4. helyrajzi szám alatt, 13.393. számú telekkönyvi betétjében 36.771/5. helyrajzi szám alatt, 13.394. számú telekkönyvi betétjében 36.771/6. helyrajzi szám alatt, 13.395. számú telekkönyvi betétjében 36.771/7. helyrajzi szám alatt, 13.396. számú telekkönyvi betétjében 36.771/8. helyrajzi szám alatt, 13.397. számú telekkönyvi betétjében 36.771/9. helyrajzi szám alatt, 13.398. számú telekkönyvi betétjében 36.771/10. helyrajzi szám alatt, 13.399. számú telekkönyvi betétjében 36.771/11. helyrajzi szám alatt, 13.400. számú telekkönyvi betétjében 36.771/12. helyrajzi szám alatt, 13.401. számú telekkönyvi betétjében 36.771/13. helyrajzi szám alatt, 13.402. számú telekkönyvi betétjében 36.771/14. helyrajzi szám alatt, 13.404. számú telekkönyvi betétjében 36.774. helyrajzi szám alatt, 13.405. számú telekkönyvi betétjében 36.775. helyrajzi szám alatt, 13.420. számú telekkönyvi betétjében 36.792. helyrajzi szám alatt, 13.634. számú telekkönyvi betétjében 36.868. helyrajzi szám alatt, 13.933. számú telekkönyvi betétjében 37.192. helyrajzi szám alatt, 13.937. számú telekkönyvi betétjében 37.196/1. helyrajzi szám alatt, 13.938. számú telekkönyvi betétjében 37.196/2. helyrajzi szám alatt, 21.953. számú telekkönyvi betétjében 36.558/4. helyrajzi szám alatt felvett, az államkincstár tulajdonában lévő s az egyetem céljait szolgáló ingatlanokat a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemnek ajándékozza.

(2) Ehhezképest a jelen §-ban felsorolt ingatlanok tulajdonjoga e törvény erejénél fogva a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemre száll azzal, hogy ezen ingatlanok tulajdonjogának átszállása és telekkönyvi bekebelezése illetékmentes.

(3) A Budapest székesfőváros területén fekvő mindazokra az ingatlanokra nézve, amelyek ezidőszerint az egyetem célját közvetlenül szolgálják és nem az államkincstár, hanem különböző, de az elnevezés tekintetében az egyetemmel vonatkozásban levő telekkönyvi tulajdonosok nevében állanak (pld. magy.

kir. tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár, m. kir. Tudományos Egyetemi Alap stb.), a bekebelezett telekkönyvi tulajdonos neve jelen törvény erejénél fogva illetékmentesen Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemre igazítandó ki.

5. §. Jelen törvény kihirdetésének napján lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint a pénzügyminiszter bíztatik meg.

E törvénycikk kihirdetését ezennel elrendelem, e törvénycikket, mint a nemzet akaratát, mind magam megtartom, mind másokkal is megtartatom.

Kelt Kenderesen, ezerkilencszázharmincötödik év június hó hatodik napján.

Horthy Miklós s. k.,
Magyarország kormányzója.

vitéz Gömbös Gyula s. k.,
m. kir. miniszterelnök.

2. A törvényjavaslat indokolása.

A törvényjavaslatot az országgyűlés elé HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter terjesztette a következő megokolással:

Indokolás „a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról“ szóló törvényjavaslathoz.

I. *Általános indokolás.* Pázmány Péter bíboros hercegprímás, esztergomi érsek nemcsak a római katolikus egyháznak, hanem a magyar tudománynak és a magyar történelemnek is kimagasló és különös tiszteletet keltő alakja. Egyházi, irodalmi, politikai és közéleti téren szerzett sok érdeme közül is kimagaslik, hogy 1635-ben Nagyszombat városában, a jelenleg nevét viselő királyi magyar tudományegyetemet megalapította. Ez az alapítás a magyar tudománynak és nemzeti műveltségnek rendkívüli szolgálatokat tett. Lehetővé vált ugyanis a tudomány szakavatott művelése és a magasabbfokú tudományos szakképzettséget nyújtó tanítás és nevelés. Az egyetem e kettős működésének nagy része volt benne, hogy az ország nemcsak előre tudott haladni a magasabbfokú művelődés útján, hanem bele tudott kapcsolódni az európai tudományos közösségbe is.

Lépést tartott az egyetem az európai tudomány haladásával oly módon, hogy sokszor egészen egyedülálló tudományos eredmények és felfedezések tették világszerte ismertté a magyar tudós nevét.

Az egyetem alapításának és fennálásának háromszázadik évfordulója folyó évi május 13-ára esik. Az egyetem ezt az évfordulót ünnepélyesen fogja megülni. Ez az évforduló azonban méltó alkalom arra is, hogy az ünnep az egész ország ünnepévé avatassék és ily módon Pázmány Péterről és a nevét viselő egyetemről az ország törvényhozása is megemlékezzék. Éppen ezért, mint a budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem felettes hatósága indítatva éreztem magamat arra, hogy e törvényjavaslattal járuljak az ország törvényhozása elé.

A törvényjavaslat törvénybe iktatja Pázmány Péternek azt az elévülhetetlen érdemét, hogy a világhírt szerzett budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapjait lerakta s egyben elismeréssel adózik az egyetemnek az ország érdekében háromszáz éven keresztül kifejtett eredményekben gazdag működéseért. A törvényjavaslat tehát egyfelől kegyeletteljesen adózik a nagy bíboros emlékének, utalván az alapítónak az ország legválságosabb viszonyai között is alkotni akaró és tudó erélyére, másfelől pedig az egyetem érdemeinek megállapítása mellett méltatja azt a munkásságot, melyet az egyetem tíz emberöltőn át az ország javára gazdag eredményekkel kifejtett.

Úgy érzem azonban, hogy az említett évforduló alkalmából nem elég egyedül a törvényhozás hálaérzetének ünnepélyes megnyilvánulása. Szükség van arra is, hogy a törvényhozás az egyetemmel szemben elismerését és háláját az örvendetes évforduló alkalmából — az ország mai gazdasági helyzetéhez mérten — olyan adományokkal is lerőjja, melyek tudományos és gazdasági szempontból egyaránt biztosítékai az egyetem további tervszerű működésének. Erre kötelez az alapító nagyszerű kezdeményezése és elődeinknek az egyetem fejlesztésére irányuló céltudatos munkája. A törvényjavaslat tehát az ország háláját — az évforduló ünnepi megörökítésén kívül — a mai viszonyok közt lehetséges adományokkal kívánja leróni.

Az ünnepélyesség jegyében fogant a magyar királyi pénzügyminiszter úrral egyetértésben történt az az elhatározásom, hogy az évforduló megörökítése céljából 50.000 darab 2 pengős ezüstérmét veretessen és hozasson forgalomba. Az állam felségjogából származó ezen aktussal kívánom az alapító emléket és az egyetem jubileumát emlékezetessé tenni. Ugyanily okokból ered az az elhatározásom is, hogy a magyar királyi kincstár az évforduló emléket megörökítő postabélyegeket hozzon forgalomba. Ez utóbbira nézve a törvényjavaslat nem intézkedik, mert az említett postabélyegek kibocsátása kormányzati hatáskörben eszközölhető.

Az egyetem tudományos céljait szolgálja a Konkoly-Thege-alapítványú magyar királyi Csillagvizsgáló Intézetnek és a Budapesti Földregési Obszervatóriumnak az egyetem részére való ajándékozása, továbbá a költségvetési intézkedéssel létesítendő Tüdőbeteg-klinika.

A Magyar Nemzeti Múzeumról szóló 1934: VIII. t.-c. nem vette fel a Magyar Nemzeti Múzeum önkormányzati szervezetébe az Országos Magyar Gyűjteményegyetemnek azon intézményeit, melyek nem kifejezetten gyűjteményjellegűek, miért is a hivatkozott törvény 9. §-ában felhatalmazott a törvényhozás arra, hogy ezen intézmények igazgatását rendeletileg szabályozzam. Ezen intézmények közé tartozik a Konkoly-Thege-alapítványú magyar királyi Csillagvizsgáló Intézet és a Budapest Földregési Obszervatórium is. Az a körülmény, hogy az egyetem az említett évfordulót ünnepli, alkalmul szolgál arra, hogy ezek az intézetek, tudományos céljaiknak azonosságára való tekintettel is, az egyetemnek ajándékoztassanak. Mindkét intézet az egyetem keretében méltó elhelyezkedést fog nyerni, ebben a keretben megtalálja tervszerű fejlődésének biztosítékait is. Az ajándékozás eme tárgyi indokát támogatja még az a körülmény is, hogy ezzel az intézkedéssel tulajdonkép a régi állapotot állítom helyre, amikor is a Csillagvizsgáló Intézet egyetemi kötelékben működött, továbbá, hogy számos külföldi ily intézet egyetemi intézetként működik.

Budapest székesfőváros hozzájárulásával a tüdőbetegek részére az egyetem belgyógyászati tanszéke mellett klinikai pavillont fogok építtetni, olymódon, hogy a kivitelre szükséges

összeg felerészét a főváros, felerészét pedig a kincstár vállalja. Ez a tüdőbeteg-pavillon, melyben a tüdőbetegség minden stádiumát képviselő tüdőbeteganyag fog elhelyezést nyerni, nemcsak az orvosképzés céljait szolgálja igen eredményesen, hanem az ország egészségügyének is jelentős szolgálatokat fog tenni. Az Egyetemi Tüdőbeteg Pavillon építése törvényhozási intézkedést nem igényel, miért is ezekkel az adományokkal a törvényjavaslat nem foglalkozik.

Különösen a mai viszonyok között, amikor az ifjúság érzékeny lelkülete különféle behatásoknak fokozottan van kitéve, szükséges oly intézmények létesítése, amelyek az ifjúság érdekeit és általában az egyetemes művelődési célokat közvetlenül szolgálják. E célból a törvényjavaslat az államkincstár tulajdonában lévő ferencvárosi dohánygyári ingatlant az egyetem tulajdonába engedi át.

Hivatali elődeim mindig nagy súlyt helyeztek arra, hogy az egyetem a tudomány haladásával és az ifjúság létszámának emelkedésével fokozatosan fejlesztessék. Miután az idők folyamán az egyetemi intézetek és épületek nem bizonyultak elégségeseknek, az egyetemet számos intézettel, illetve épülettel kellett kibővíteni. A törvényjavaslatban tehát rendelkezni kellett arra nézve, hogy ezek a fokozatos fejlesztés során az egyetemnek juttatott és az egyetem által használt intézetek és épületek most már tulajdonjogilag is átadassanak az egyetemnek.

A telekkönyvi rendezés céljait szolgálja a törvényjavaslatnak az a rendelkezése, mely az egyetem tulajdonát képező, de nem az egyetem nevére telekkönyvezett ingatlanok tekintetében a helyes telekkönyvi állapotot kívánja helyreállítani. Vannak ugyanis az egyetemnek oly ingatlanai, melyek elnevezés tekintetében az egyetemhez tartozó intézmények, mint telekkönyvi tulajdonosok nevéin állanak, mint például Magyar Királyi Tanulmányi Egyetem, Magyar Királyi Tudományos Egyetemi Alap, Egyetemi Könyvtár. A törvényjavaslat rendelkezése értelmében a telekkönyvi tulajdonosok neveinek az egyetem nevére való kiigazítása keresztül fog vitetni, ami által az egyetem ingatlan vagyonállapota jogszerűleg is végleges rendezést nyer.

Az egyetem intézeteivel és épületeivel kapcsolatban rá kell mutatnom még arra a körülményre is, hogy ezek a tartós használat és a tatarozási hitelek elégtelensége folytán megromlott állapotba kerültek. Törekvésem tehát arra irányul, hogy az ünnepi évforduló alkalmából az ingatlanoknak nemcsak a jogállapota rendeztessék a fent előadott módon, hanem azok karba is helyeztessenek, tataroztassanak, miért is e célból az 1935/36. évi költségvetési előirányzatba első részként megfelelő összegű hitelt állítottam be.

Az ünnepélyes évforduló arra is méltó alkalmat szolgáltat, hogy az egyetem ifjúságáról is megemlékezzem.

Az ifjúság tudományos képzése mellett mindig nagy súlyt helyeztem arra is, hogy az megfelelő testnevelésben is részesüljön. Erre a célra szolgált eddig a kötelező testnevelési órák bevezetése. Ezúttal az ifjúság sportszerű nevelésének előmozdítása érdekében intézkedtem arra nézve, hogy a Budapesti Egyetemi Atlétikai Klub sportpályája a kor igényeinek megfelelő módon, modernül átépítették.

A fentiekben indokoltam és ismertettem azokat az intézkedéseket, melyeket részint törvényhozási úton, részint pedig kormányzati hatáskörben kívánok tenni az egyetem jubileuma alkalmából. Meggyőződésem, hogy ezek — az ország mai helyzetéhez képest teendő — intézkedések az egyetem céljait megfelelőképen szolgálják.

Az Isteni Gondviselés kegyelme az egyetemnek felejthetetlen emlékű alapítót adott, az egyetem pedig az alapító célkitűzéseire hű és olyan intézménynek bizonyult, mely az elmúlt három évszázad során az ország egyik legnagyobb kultúrártéke volt. Hiszem és tudom, hogy a magyar törvényhozás büszkeséggel teli szeretettel övezi körül az egyetemet és méltán azt a reményt táplálja, hogy az nemes tradícióit mindenkor ápolva, multjához hű munkássággal a magyar jobb jövő kialakításának mindenkor hathatós tényezője lesz.

II. *Részletes indokolás.* Az 1. §-hoz. Ez a szakasz Pázmány Péter emlékével szemben a törvényhozás háláját rója le.

A 2. §-hoz. Ez a szakasz a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem érdemeit méltatja.

A 3. §-hoz. Ez a szakasz a háromszázadik évforduló emlékét megőrkítő érmék veretésére ad felhatalmazást.

A 4. §-hoz. Ez a szakasz felsorolja azokat az ajándékokat, melyeket a törvényhozás a háromszázadik évforduló alkalmából az egyetemnek juttat.

Az *a)* és *b)* pont a Konkoly-Thege-alapítványú m. kir. Csillagvizsgáló Intézet és a Budapesti Földrendési Observatórium átengedésére nézve rendelkezik. Előbbit épületeivel, tartozékaival, mindennemű tudományos és egyéb felszereléseivel együtt, utóbbit a tudományos és egyéb felszereléseivel együtt kell az egyetemnek átadni.

A *c)* pont arranézve rendelkezik, hogy a ferencvárosi dohánygyár épülete, mely egyetemi diákjóléti, illetőleg művelődési intézmények elhelyezésére fog szolgálni, az egyetem tulajdonába bocsátandó.

A *d)* pontban fel vannak sorolva telekkönyvi betét és helyrajzi szám szerint azok az egyetem használatában álló ingatlanok, amelyekre nézve a tulajdonjog az egyetem javára bekebelezendő, míg e szakasz 3. bekezdése a szükséges telekkönyvi kiigazításokat rendeli azon ingatlanok tekintetében, melyek az egyetem tulajdonát képezik, de nem az egyetem, hanem az egyetemhez tartozó intézmények nevéen állanak.

A szóbanforgó telekkönyvi bekebelezések illetékmentesek.

Az 5. §-hoz. Ez a szakasz a törvény kihirdetésére és végrehajtására nézve rendelkezik.

Budapest, 1935. évi május hó 2. napján.

Hóman Bálint s. k.,

m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter.

3. A képviselőház közoktatásügyi bizottságának jelentése.

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló törvényjavaslatra vonatkozóan a képviselőház közoktatásügyi bizottságának jelentése a következő:

Tisztelt Képviselőház!

A közeljövőben lesz háromszáz esztendeje annak, hogy Pázmány Péter Nagyszombatban megalapította az ország azóta Budapestre áthelyezett nagymúltú egyetemét.

Ez ősi kultúrintézetünk jubileumának jelentőségét méltán emeli a kormányzat e javaslattal, mely örök időkre törvénybe iktatja az egyetem évszázadokon át szerzett tudományos érdemeit, nagynevű alapítójának nevét és az ország háláját kívánja leróni akkor, amidőn törvényhozási úton intézkedik, hogy az ünnepi alkalomból különféle kulturális, szociális és egészségügyi intézmény vagy ilyenre felhasználható ingatlan az egyetemnek ajándékoztassék, azonkívül a jubileum emlékére ötvenezer darab 2 pengős érme bocsáttassék ki.

A közoktatásügyi bizottság a javaslatot egyhangúlag elfogadta s jelentését azzal terjeszti a t. Képviselőház elé, hogy a törvényjavaslatot úgy általánosságban, mint részleteiben elfogadni és tárgyalására nézve pedig a *sürgősséget* kimondani méltóztassék.

Kelt Budapesten, a képviselőház közoktatásügyi bizottságának 1935. évi május hó 4. napján tartott ülésében.

Illés József s. k.,

a közoktatásügyi bizottság elnöke.

Kelemen Kornél s. k.,

a közoktatásügyi bizottság előadója.

4. A felsőház közoktatásügyi bizottságának jelentése.

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló törvényjavaslat tárgyában a felsőház közoktatásügyi bizottsága a következő jelentést terjesztette elő:

Tiszelt Felsőház!

A tárgyalás alatt álló törvényjavaslat Pázmány Péter és az ő Egyeteme érdemeinek törvénybe iktatásáról szól s a Nemzetnek az Egyetem iránti hálás elismerését fejezi ki. A törvényjavaslat mindössze öt szakaszból áll.

Az 1. § Pázmány érdemeit sorolja fel, meleg méltatással.

A 2. § az Egyetem hűséges, eredményekben gazdag és a legfennköltebb szempontok által, rendületlen hittel, tíz emberöltőn át végzett munkájának hódol.

A 3. § engedélyt kér arra, hogy az 1929:XXVI. t.-c. értelmében verendő kétpengős ezüst érmék közül 50.000 darab a Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem megalapításának háromszázéves évfordulóját örökítse meg.

A 4. § felsorolja, hogy mi mindent adhat az ország, mai gazdasági viszonyainak megfelelően, jubileumi adományul az egyetemnek: *a)* a Konkoly-Thege-alapítványú magyar királyi Csillagvizsgáló Intézetet mindenestől; *b)* a már eddig is az Egyetem kebelében működő Budapesti Földrengési Observatóriumot, mindennemű felszerelésével együtt; *c)* a volt ferencvárosi dohánygyárnak az Üllői-út és Köztelek-utca sarkán, a már korábban ideajándékozott Collegium Medicum-épület mellett fekvő ingatlanát, diákjóléti, illetőleg művelődési intézmények létesítése céljából; *d)* díjtalanul az Egyetem nevére telekkönyvezeti és tulajdonjogilag átengedi mindazon, akár az államkincstárra, akár más, tévesen szövegezett, de az Egyetemmel vonatkozásban álló névre telekkönyvezett ingatlanokat, melyek ezidőszerint közvetlenül az Egyetem célját szolgálják.

Az 5. § végre a törvénynek életbeléptetéséről és végrehajtásáról intézkedik.

Ez a törvényjavaslat azonban nem sorolja fel mindazt, amit az állam az Egyetemnek jubileuma alkalmával nyújt: elhallgatja, hogy a Fővárossal együtt egy Tuberkulózis-klinikát állít; hogy a diákok sportpályáját megépíti; az intézeteket tataroztatja; külön levélbélyegeket nyomtat, amelyek az egész világon szétvigyék a jubileum eseményének híret. Ezeket az intézkedéseket adminisztratív úton, a törvényhozás külön felhatalmazásának kikérése nélkül teljesítheti a kormány, ezért szerényen hallgatott róluk, amivel annál szebbé és intímébbé teszi ezeket az adományokat.

A Pázmány Egyetem alapításának története ismeretes és a képviselőházi tárgyalásokon részletesen rekapituláltatt. Pázmány 1635 május 12-én részben pénzben, részben a király adóslevelében 100.000 forint tőkét tett le abból a célból, hogy ezzel egy magyar egyetemet alapítson. Erre vonatkozó rendelkezése volt, hogy egyelőre csak a teológiai és bölcsészeti kar létesüljön; ideiglenes székhelye Nagyszombat legyen, de a törökök visszaszorítása esetén az esztergomi érsekségnek valamely alkalmasabb városába helyeztessék át; az Egyetemet érsekutódai fejlesszék tovább, hogy az mindig kielégíthesse az országnak kulturális szükségleteit. A vezetést Pázmány a Jézus Társaságnak nagyszombati rendházára bízta és az új

egyetem rektorául Dobronoki György Jézus-társasági atyát nevezte ki.

Ez a társaság kiváló tanerőkkel és elegendő vagyonnal bírván, csakhamar megnyithatta az új egyetemet. Ez 135 éven át, 35 rektornak vezetése alatt az 1770. évig zavartalanul virult, sőt Pázmány két utóda: Lósy és Lippay primások alapítványainak segítségével 1667-ben megnyithatta a jogi kart, amelyhez 1770-ben Mária Terézia intézkedéséből az orvosi kar is járult.

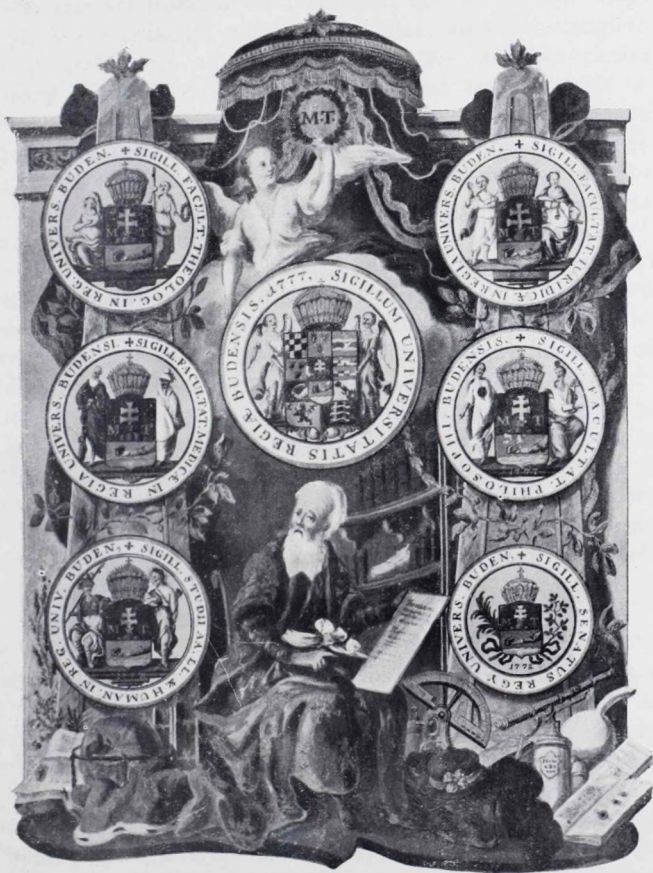
Hacsak ennyit tudnánk ennek az intézménynek a történetéből, azt hihetnők, hogy itt néhány hazafiasan gondolkozó és művelt nagyúrnak mecénáskodó ötletéről vagy egyéni, gondoskodó szeszélyéről van csupán szó. Az ő összhangzatos cselekedetük azonban sokkal több volt ennél és a legmélyebb megfontolásokban gyökerezett. Törekvésük a magyar kultúrszomjnak, ama, történelmünk folyamán folyton újra meg újra megnyilatkozott vágnak az eredménye, hogy hazánk a művelt nyugati népek kultúráját elsajátítsa, azzal lépést tartson, azt megvédje és tovább fejlessze, hogy a kultúrának legmagasabb formái is meghonosodjanak a hazai talajban. Belátták azt is, hogy a török csapás ellen a kultúra fegyverei adják a legerősebb védelmet, a tudomány pedig alkalmas lesz arra, hogy a vallási viták által széthúzó magyarságot újra közelebb hozza egymáshoz. Amikor tehát Pázmány a maga egyetemét megalapította, ezt nem incidentálisan tette, hanem a legjobbjaink által évszázadok óta sokszor megkísérelt valódi lelki szükségletet képező nemes meggyőződés következtében; mint Pázmány írja: „Universitatis Ungaricae erectio sanctum et necessarium opus est.“ Magát az egyetemet viszont Pázmány nem magában álló kultúrgócnak fogta fel, hanem legszorosabb kapcsolatba akarta hozni azt az ország többi tanügyi intézményével. Ezért ő az egyetemhez gymnasiumot, facultas artiumot csatolt, collegiumokat tervezett, az országnak az akkori király oldalán megmaradt nagyobb városaiban, Besztercebányán, Sopronban, Kőszegen, Szatmárt és Győrött, továbbá rezidenciákat Homonnán, Gyöngyösön és Komáromban, végre össze akarta fűzni azt az elődének, Oláh Miklósnak pozsonyi Collegium antiquissimumával és azzal a ma is működő kitűnő theologiai intézettel, melyet maga Pázmány Bécsben alapított. Mindezekon felül

Pázmány még nyomdát is adott az egyetemnek, hogy ez tankönyveit, vitairatait és tudományos közléseit az ország és a szomszédos államok kultúrájának érdekében minél könnyebben kiadhassa és terjeszthesse. Ez a nyomda tudvalevően szintén működik még és régiség tekintetében az egész világon a második a még dolgozó nyomdák között. Pázmánynak mind e három alkotását Isten áldása kísérte.

Pázmánynak e grandiózus tervei a csakhamar bekövetkezett halála miatt és a török háború viszontagságai között nem fejlődtek tovább oly mértékben, amint ő azt tervezte és ahogy az ország sorsa ezt megkívánta volna. Ne felejtsük azonban el, hogy mialatt a külföldön Murillo és Rembrandt alkotgatták a remekeiket, Galilei és Kepler a kozmikus törvényeket, Harvey a biológiát, Leeuwenhoek a mikroszkopikus kutatást megalapozta, Shakespeare gyönyörű drámáit írta, azalatt nálunk a háromfelé szakadt országban felégették a városokat és egymást gyilkolták az emberek. Elképzelni is nehéz, hogy hol állanánk mi ma, ha Pázmány kultúr-várrendszere, valamint Bethlen Gábornak nagyenyedi és Kisdy Benedeknek kassai egyeteme, melyeket a császáriak tettek tönkre, szabadon kibontakozhatott és küldetését teljesíthette volna az oláhok, szászok és a szlovákok között. Bizonyára elejét vették volna ezek a nemzetiségi nehézségek kiéleződésének és mi elkerültük volna Trianont.

Pázmány egyeteme tehát, mint valami erraticus szikla a síkságon, egyedül magaslott ki évszázadokon át kultúránk mezején és valóban az volt háromszáz éven át, aminek Mária Terézia nevezte: Mater omnium in regno nostro academiarium et gymnasiorum. Belőle fejlődött 1782-ben az állatorvosi iskola, ugyanakkor az Institutum geometro-hydrotechnicum, 1804-ben a fiumei tengerészeti, ugyanakkor a pécsváradi erdészeti intézet és ő kezdte meg a Ludovika Akadémia elődeként 1802-ben a hadi tudományok tanítását. Valahányszor újabb egyetem alakult, a Pázmány-egyetem növendékei voltak azok, akik az új tanszékeket benépesítették. Ugyanakkor azonban az egyetem mint kutatóintézet is működött és jóformán kizárólagos műhelye volt a tudományos búvárkodásnak.

Ennek a nagyszerű fellendülésnek bizonyos gátja volt Mária Terézia; pedig ő szívvel-lélekkel szerette az egyetemet;

A. Diploma Inaugurale első lapja.

megható, amit búcsúiratában mond: „még a hideg sírban is jól fog esni, hogy szolgálatára lehettem a nemzetnek és a kultúrának.“ Azonban az a kívánsága, hogy a birodalom összes egyetemei mindenben a bécsihez igazodjanak, — Universitati Vindoboniensi per totum conformentur, — nagyon megnehezítette azok egyéni fejlődését. Még inkább gátolta ezt, hogy II. József a legkíméletlenebbül beolvasztotta az egyetemet az állam hivatalai közé, elvette annak vagyonát és jogait. Ezt ugyan visszavonta a halálos ágyán, de a helytartótanács azóta mégis folyton beavatkozott az Egyetem ügyeibe kijelentvén, hogy „nec decanis facultatum, nec magistratui academico aliquis influxus in res litterarias concedendus est“. Ismeretes, hogy erre 1848-ban a XIX. t.-c. az egyetemet közvetlenül a miniszter alá helyezte, de nem állította kellően vissza annak autonómiáját. Innen származtak azok az ellentétek a kormány és az Egyetem között, amelyek látszólagos jogcímet adtak a cseheknek a hágai ítélet által jóvátett erőszakára. A Bach-korszak 11 esztendejében az egyetem annyira el volt nyomva, hogy még csak rektort sem választhatott és közgyűlést sem tarthatott. Az első barátságos szó Ferenc József ajkáról hangzott el a koronázás alkalmával, mondván, hogy az Egyetem a nehéz, de nemes és hálás feladatát hűen teljesíti, amiért a haza a köszönetét, a fejedelem pedig elismerését nyújtja neki díjúl.

A lefolyt 300 év alatt az Egyetemnek mintegy $\frac{1}{2}$ millió hallgatója volt, akik között mintegy százezer kapott papi, bírói, ügyvédi, orvosi, tanári stb. oklevelet. Apostolokként oszlottak ezek szét az országban, hogy az erényeket, a jogérzékenységet, az élet megbecsülését és a kultúra szeretetét hirdessék a nép között. E működésében az Egyetem nagyon demokratikus volt, mert bár főhercegeket, bíborosokat, országnagyokat, számtalan püspököt, minisztert, irodalmunk és közéletünk sok büszkeségét nevelte, tanítványainak nagyobb része mégis a nép szegényebb, de a művelődésre annál nagyobb vággyal és energiával bíró rétegeiből került ki. Egyetemünkre például az utolsó 10 esztendőben 56.118 hallgató iratkozott be, akik közül csak 26.227 került a jobban szituált rétegekből, mintegy 58.6%-a a tömegnek azonban törpebirtokos, kisiparos, altiszt, napszámos, cselédsorban levő családokból származott. Az egye-

tem tehát a tehetségek felemelkedésének, a társadalom fel-
frissülésének ügyét szolgálja.

Az elmondottakból megállapítható, hogy az Egyetem a le-
folyt 300 év alatt mindig törekedett hűségesen követni Pázmány
szellemét. Némi visszaesés talán az ifjúság nevelése terén
mutatkozott, de ez nem nyilatkozott meg annak hazafias
szelleme tekintetében. A magyar ifjúság, amely 1848-ban
kirobbantotta a szabadságharcot, ma is képes volna meghalni
a hazáért, amint azt a pécsiek Mohácsnál, a nagyenyediek
1704-ben, a mi fiaink pedig a világháborúban bebizonyították.
Az az életrevaló gondozás azonban, amelyre annak idején
Nagyszombatban olyan nagy súlyt helyeztek, a pesti korszak-
ban a legutóbbi időkhöz erősen visszaesett. A mult század
végén uralkodó felfogás inkább a könyvkultúrát, a specializálódás
egyoldalúságát tolta előtérbe. A jelen század elején
azonban a testi nevelés, a nemzetközi érintkezés, a társadalmi
csiszoltság, az általános műveltség igényei újra előtérbe nyomul-
tak. A nyugati nemzetek egymásután állították fel a Cité
universitaire-eket, az egyetemi városokat, ahol a diákok a
társadalmi életre is előkészülhettek. Mi ebben a tekintetben
nagyon elmaradtunk. Ennek szüksége pedig annál sürgősebb
lett, mert a világháború óta a nemzeteknek nemcsak érintke-
zése, de a versenye is erősen felfokozódott. A legnagyobb
örömmel fogadta tehát az Egyetem az előttünk fekvő törvény-
javaslat meleghangú elismerő szavait; hálásan látja azt a
törekvést, hogy a surlódások okai megszüntetessenek; de a
legnagyobb örömmel azt fogadta, hogy a diákok világparitásos
nevelésének biztosítására megtörtént az első lépés egy alkalmas
ingatlan átengedése által.

A bizottság az előadottak alapján — a maga részéről is
meghajolva Pázmánynak halhatatlan emléke előtt és méltá-
nyolva az ő egyetemének 300 éves ernyedetlen fáradozásait
a magyar kultúra fejlesztésének és terjesztésének terén —
*javasolja a t. Felsőháznak, hogy a törvényjavaslatot mind álta-
lánoosságban, mind részleteiben elfogadni méltóztassék.*

Kelt Budapesten, a felsőház közoktatásügyi bizottságának
1935. évi május hó 14-én tartott üléséből.

Serédi Jusztinián s. k.

a közoktatásügyi bizottság elnöke.

Nékám Lajos s. k.

a közoktatásügyi bizottság h. jegyzője.

5. A törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása.

Az egyetemi jubileumi törvényjavaslatot az országgyűlés *képviselőháza* 7. ülésében 1935. évi május hó 7-én tárgyalta.

A kormány részéről jelen voltak: VITÉZ GÖMBÖS GYULA, HÓMAN BÁLINT.

(Az elnöki széket SZTRANYAVSZKY SÁNDOR foglalta el.)

Elnök: Napirend szerint következik a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának 300. évfordulójáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

Kelemen Kornél előadó urat illeti a szó.

KELEMEN KORNÉL előadó: T. Ház! Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása 1635 május 12-én kelt alapítólevelében 100.000 forintot helyezett el pénzben és értékpapirokban a nagyszombati már előbb megalapított jezsuita kollégium rektoránál egy universitas studiorum felállításának céljaira. Akkor még csak bölcsészeti és katolikus hittudományi kar felállításáról volt szó. II. Ferdinánd király 1635 október 18-án az egyetem felállításához megadta a hozzájárulást, Pázmány Péter alapítólevelét jóváhagyta és felruházta az egyetemet az akkor szokásos egyetemi előjogokkal. Néhány évvel később Lósy Imre, majd Lippay György, Pázmány Péternek az esztergomi érseki székből utódai, végrendeleti hagyományokat tettek a nagyszombati egyetem kebelében felállítandó jogi karra is. Egy századdal később, Mária Terézia uralkodása idején, az egyetem újabb adományt kapott, még pedig magától a királynőtől, aki 1769 július 17-én az elhagyott monostorok és kolostorok ingatlan javairól és jövedelmeiről intézkedő 1548: XII. t.-c.-re hivatkozva az egyetemnek adta a dunaföldvári apátságot, majd pedig a jezsuita rend feloszlatása után 1775 február 13-án a nagyszombati jezsuita kollégium tulajdonát képező javakat, ezek között azokat a vágsellyei, znióváraljai ingatlanokat is, amelyeknek tulajdona körül a közelmúltban ítélkezett egyetemünk javára a magyar-csehszlovák vegyes döntőbíróság és másodfokon az állandó nemzetközi bíróság. A Mária Terézia adományaival megnövekedett vagyonszerzésével az egyetem Mária Terézia idejében megalkotta az egyetem kebelében a jogi kar mellett az orvostudományi kart. 1777-ben Mária

Terézia elrendelte az egyetemnek Nagyszombatról Budára való átköltöztetését és 1780 március 25-én megerősítette és megújította a budai egyetem javára a nagyszombati egyetem részére már előbb is biztosított előjogokat. De egyúttal újabb örökadomány és alapítvány jogcímén további vagyonokat juttatott az egyetemnek. 1804 január 20-án I. Ferenc király a Pesten elhelyezett egyetem részére új adománylevelet adott. Az 1848: XIX. t.-c. az egyetemet a közoktatásügyi miniszter hatósága alá helyezte, ezzel a helytartótanács ellenőrzését megszüntette. Ugyanez a törvény kodifikálta az egyetemi tanzsabadság elvét is.

Az abszolutizmus idején az egyetem önkormányzatát megrendszabályozták, kötelezővé tették az egyetemen a német nyelvet, az abszolutizmus megszűnte után azonban az egyetem visszakapta a régi jogait.

A jubiláló egyetem 300 éves történetét ebben a pár mondatban igyekeztem összetömöríteni. A tárgyalás alatt álló törvényjavaslat 1. §-a az isteni Gondviselés iránt való hála-érzéssel iktatja törvénybe Pázmány Péter kimagasló érdemét, hogy a három részre tépett Magyarország válságos viszonyai ellenére lerakta a 300 éves egyetem fundamentumát.

Pázmány Péter történelmi egyéniségének és kimagasló cselekedetének megörökítése és méltatása még sem kizárólag az egyetem alapításának a tényét, az ebben rejlő nagy elhatározást örökíti meg csupán ez a javaslat és kívánja a magyar törvénykönyvbe iktatni, hanem mint a javaslat 2. §-ából kitűnik, magát az egyetemet, az egyetemnek 300 éves multját is méltatja és megörökíteni kívánja. Azt a 300 éves multat, amely idő alatt sok viszontagság közepette is az egyetem hű maradt alapítójának tudományos célkitűzéseire, fejlesztette emberöltőn át a tudományt, tudós tanárok neveltek a hazának újabb és újabb polgárokat a tudomány művelésére és a haza szolgálatára. A jubiláló egyetem adta az országnak 300 éven keresztül a vezető férfiakat és nemcsak mi, akik itt ülünk ebben a törvényhozásban, de közülünk nagyon sokunknak apja, dédapja is a Budapesti Pázmány Péter Egyetem falai közt szívta magába a hittudománynak, a filozófiának, a jognak vagy az orvosi tudománynak az ismereteit. A jubiláló egyetem emberöltőkön át kikerülő újabb és újabb fiatal hajtások révén gondolatokkal

és eszmékkel telítette meg a magyar közéletet. A jubileum alkalmából hálatelt szívvel állapíthatjuk meg, hogy ezek a gondolatok és eszmék mindig olyanok voltak, hogy azoknak elterjedése és térhódítása csakis a hazá javát szolgálta. Nekünk, jogászoknak itt csepegtették lelkünkbe a magyar Szent Korona tanát, itt tanultuk meg az ezeréves magyar alkotmány lényegét, az ehhez az alkotmányhoz való törhetetlen hűséget, de itt oltották lelkünkbe igazán a függetlenség és szabadság nagy gondolatát is.

A javaslat a jubileum alkalmából méltányolni igyekszik az egyetem háromszáz éves érdemes multját anyagi javak juttatásával is. Szeretnénk többet, érdemesebbet és marandóbbat adni, mint amit ez a javaslat ad, ha lehetséges volna, ha az államkincstár helyzete ezt megengedné. Az adományok tehát csak a lehetőségek határán belül vannak, de meggyőződésem, hogy a magyar törvényhozás olyan szeretettel járul ezekhez az adományokhoz, mintha annyit tudnánk adni, amennyit ez a háromszáz éves mult valóban megérdemel. A javaslat 3. §-a 50.000 darab két pengős, az egyetem 300 éves alapítását megőrkítő ezüst érme veréséről és forgalombahozásáról intézkedik. A 4. § az államkincstár tulajdonában lévő és az egyetem által használt ingatlanok juttatásáról rendelkezik. Ide tartoznak a Konkoly-Thege által alapított m. kir. Csillagvizsgáló Intézet, a Budapesti Földrengési Obszervatórium, amelyek minden tudományos felszerelésükkel együtt a Pázmány Péter Tudományegyetemnek ajándékoztatnak. A törvényjavaslatban felsorolt ingatlanok másik kategóriája eddig az egyetemi intézmények tulajdonában volt, de a telekkönyvezés tekintetében rendszertelenség mutatkozott. A telekkönyvben eddig a következő megjelölések fordultak elő: Királyi Magyar Tudományegyetem, M. Kir. Egyetemi Alap, Magyar Királyi Egyetemi Alap, Királyi Magyar Egyetem, M. Kir. Tudományos Egyetemi Alap és más hasonló kifejezések. Minthogy telekkönyvezésnek ez a zavaros módja fenntartható nem volt, ezért vált szükségessé, hogy ezek az ingatlanok mind egységesen a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem nevére kerüljenek.

Az egyetem jubileuma alkalmából — amint ez a javaslat indokolásából megállapítható, — a kormány gondoskodni fog

a rossz karban lévő egyetemi épületek rendbehozataláról. Idevonatkozólag megfelelő fedezetekről a kultuszminister úr már gondoskodott. Azonkívül a kormány Budapest Székesfővárossal rövidesen — amint tegnap Fabinyi miniszter expozéjából már hallottuk — a tüdőbetegek részére a belgyógyászati egyetem mellett külön tüdőpavillont fog létesíteni, a tüdőbetegség tudományos vizsgálatainak céljaira.

Végezetül beszámol a javaslat arról, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem háromszáz éves jubileuma alkalmával megépül a Budapesti Egyetemi Athletikai Club sporttelepe. A sporttelepre azért van szükség, mert az egyetem háromszáz éves jubileumával kapcsolatban augusztus havában Budapesten fognak megrendeztetni a főiskolai világbajnoki játékok és az egész világ ifjúsága, az egész világ egyetemei képviseltetni fogják magukat ezen a sportünnepségen. Ebben a versenyben akarja megmutatni a magyar főiskolai ifjúság, hogy csonka országunk nemcsak a szellemi, hanem a testi kultúra terén is olyan fokon áll, hogy a világ legnagyobb nemzetével is felveheti a versenyt, amint ezt már a múltban is megmutatta. A Budapesti Egyetemi Athletikai Club pályájának kiépítésére a fedezet szintén megvan, az építkezés már folyamatban van.

A sors tragédiája, hogy talán még nehezebb viszonyok között ünnepeljük a Budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem jubileumát, mint amilyenek között azt Pázmány Péter alapította. Akkor három darabra volt tépve hazánk, ma pedig intézményesen van széjjeltépve. De az egyetem háromszáz éves multjához nem volnánk méltók, ha nem merítettünk volna egyetemi tanulmányaink alatt elég hitet és ha nem tanultunk volna a Pázmány Péter Tudományegyetemen elég jogot ahhoz, hogy bízassunk a magyar igazságban és a magyar jövőben.

Kérem a javaslat elfogadását. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Szólásra következik?

HUSZÁR MIHÁLY jegyző: PETROVÁ CZ GYULA!

Elnök: PETROVÁ CZ GYULA képviselő urat illeti a szó!

PETROVÁ CZ GYULA: Mélyen t. Képviselőház! Nagy elismerésére válik a kormánynak, hogy első érdemleges javaslata, amelyet a Ház elé hoz, egy ilyen javaslat, amellyel valamennyien egyet tudunk érteni *(Ugy van! Ugy van!)*, egy olyan

javaslat, amelyet a szélsőjobbtól a szélsőbalig minden párt elfogadhat és amely olyan érzelmeket szóltaltat meg, amelyek valamennyiünk lelkében egyformán élnek. Elismerésreméltó tény az, hogy a kultuszminiszter úr törvényben kívánja elismerni érdemeit a Pázmány Péter Tudományegyetem alapítójának, Pázmány Péter bíborosnak és hogy ugyancsak törvényben kívánja elismerni azokat az érdemeket, amelyeket ez az egyetem 300 éves fennállása alatt a magyar tudomány művelése terén szerzett.

A kereszténypárt részéről, amelynek nevében felszólalni vagyok bátor, mindezekhez az elismerésekhez a legteljesebb mértékben hozzájárulunk, a kormánynak ezirányú javaslatát helyeseljük, elfogadjuk és ha van is néhány pótlólag kért és a javaslat teljességét és tökéletességét célzó kérésünk, ezek nem olyan természetűek, hogy ezek teljesítésének hiánya miatt hozzájárulásunkat ettől a javaslattól megtagadhatnánk.

Ez a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem a tulajdonképeni nagy magyar multtal rendelkező egyetem, az az egyetem, amely rányomta a kultúra bélyegét ennek a nemzetnek egész multjára, amióta egyetemek vannak, ez az az egyetem, amely a magyar középosztály, a magyar intelligencia kiképzését és fejlődését biztosította és amelynek falai alól kerültek ki mindazok a nagyok, akik ebben az országban valaha vezetőszerepet kaptak. A magyar nemzet multja, a magyar nemzet tragédiája: ez mind össze van kötve ezzel az egyetemmel és mégis — nem panaszkép, csak tényként mondom, — ez az egyetem az utóbbi időben a kormányzat részéről meglehetősen elhanyagoltatott. Az utóbbi időben inkább a vidéki egyetemeket iparkodott a kormányzat erősíteni és fejleszteni és ezen, egyébként helyes munkája keretében a Tudományegyetemről többé-kevésbé elfeledkezett. Míg amazok a bőség szarujából kapták a nemzet kincseit és adományait, addig ez az egyetem felszerelések és taneszközök tekintetében igazán kezdett már lefelé csúszni, kezdett nem egyűtharadhatni a korrallal, pedig ez az igazi magyar egyetem. Minden vidéki egyetemi professzornak egyetlen álma, egyetlen vágya, hogy ő valaha ennek az egyetemnek lehessen tagja. Minden vidéki professzor átmeneti állapotnak érzi azt, hogy ő ezidőszerint vidéki egyetemen tanít és mindent megmozgat, — mert elő-

lépésnek tekinti — hogy végre sikerüljön neki a budapesti egyetem tanárává lennie.

Remélem, hogy most, amikor erre az egyetemre a dicsőségnek egy sugara a kormányzat részéről ráirányult, ez a sugár egyben annak a reménynek is a sugara, hogy ezentul a kormányzat több megértést és több támogatást fog juttatni a budapesti egyetemnek is és hogy az egyetem a jövőben a neki juttatandó adományokkal, vagy azokon felül a költségvetésben biztosított hozzájárulásokkal minden tekintetben lépést fog tudni tartani a tudomány haladásával, különösen ami az egyetem felszerelését és anyagi ellátását illeti.

Mélyen t. Képviselőház! Azt, amit mi az egyetemről szóló javaslattal kapcsolatosan hiányolunk, két tényben foglalhatjuk össze. Az egyik az, hogy Pázmány Pétert ez a javaslat kissé egyoldalú beállításban mutatja; nem mutatja be az ő grandiózus mivoltában, nem mutatja be azt a barokk-egyházfejedelmet, akinek ezen egyetem alapítása mindenesetre nagy érdeme, de összes érdemei közül csak részlet-érdeme. A másik pedig az, hogy amikor az egyetem munkájáról beszél és az egyetem érdemeit honorálja, akkor sem a javaslat, sem az indoklás nem emlékezik meg ennek az egyetemnek tulajdonképpeni történetéről, arról a történetről, amelyről az előadó úr az előadói székéből az imént részben megemlékezett; pedig ennek az egyetemnek a multja, a katolikus jellege kötelezővé tenné azt, hogy az ebben a javaslatban, vagy legalább annak indoklásában részletesen fel volna tüntetve.

Ami első észrevételünket illeti, panaszi Pázmány Péternek, a debreceni alispán protestáns vallásban született fiának, aki 13 éves korában tért csak át a katolikus hitre és aki 17 éves korában már belépett a Jézus Társaságba, akit Krakóban, Bécsben és Rómában neveltettek és aki Bellarmin bíborosnak volt egyik kedvenc tanítványa; aki ennek a három nagy városnak három régi egyetemén magába szívta úgy a katolikus vallás, mint a modern tudományok minden ismeretét s aki később a gráci egyetemen egészen fiatal korában már egyetemi tanár volt, s ott bölcseletet, erkölcsant és természettant tanított, mondom, ennek az ő korában szinte kivételesen nagy európai műveltségű úrnak a sikerei, melyek őt kiemelték a hétéköznapiságból, éppen az ő egyéni nagy műveltségéből, ebből

folyó szónoki hatásából és az ebből folyó nagy irodalmi munkájából következtek. Ezek voltak az ő jelentőségének elsőrendű ismertető vonásai, amiket tehát hallgatással mellőzni a javaslat tárgyalásánál nem lehet.

Kassán vívta az ő kiváló szónoki sikereit, amikor ezekről értesülve, Forgách Ferenc esztergomi érsek a maga udvarába vette és annak ellenére, hogy a Jézus Társaság tagja volt, ki lehetett eszközölni azt, hogy fogadalmi alól való felmentéssel Forgách primásnak közvetlen utódjává vált. Ő az ő nagy tudását a Jézus Társaságban szerezte, az ő lángbuzgalmát és az ő irodalmi alkotásainak legjavát mint jézustársasági atya írta és amikor a magyar katolicizmus újjáfejlesztésének munkáján dolgozott s a főúri nemesi családok egész seregét térítette vissza a katolikus egyházba, amely munkájában kizárólag szellemi fegyverekkel harcolt, egyedül az ő nagy képzettségének, az ő nagy tudásának fegyvereit vitte csatasorba s belátta, hogy csak akkor lehet regenerálni ezt az országot az ő szellemében, ha kiválóan képzett papokat és kiválóan képzett értelmiséget tud nevelni ennek az országnak. Ennek belátása volt az, ami őt áldozatokra bírta, nemcsak a budapesti Tudományegyetem alapítására vonatkozóan, hanem egyéb adományokban is. Természetesen a nagyszombati jézus-társasági egyetemnek alapítása életének egyik fő műve, de ez csak százezer forintnyi adományt jelentett az ő részéről, holott összes alapítványainak összege egy millió forintot jelent az akkori pénzben, mert ő emellett az egyetem mellett ugyancsak Nagyszombatban egy Adalbertinum nevű papnevelő intézetet is létesített, s ugyancsak Nagyszombatban ugyanezen egyetem mellett a nemesi ifjak nevelőintézetét, a Marianumot is létesítette.

Nekem, mint építésznek volt szerencsém ezeket az épületeket, a régi Pázmány-féle egyetemi épületet, a nemesi ifjak intézetének és a papnevelőnek épületét átépíthetni és restaurálhatni egy modern gimnázium céljaira és végtelen kegyelettel álltam ezek között a sok történelmi multat tanusító falak között. Nagy kegyelettel nyúltam ezekhez a falakhoz és meghagytam belőlük mindazt, ami meghagyható volt a mostani tudományos érdekek sérelme nélkül. Láttam ott azokból a falakból, annak az épületnek struktúrájából azt a

végtelen gondot, amelyet annak idején már egy ilyen nevelőintézet, egy ilyen oktatóintézet létesítésére az akkori barokk-kor mesterei fordítottak.

De ezeken a nagyszabású alkotásokon kívül ő létesítette Bécsben a Pazmaneumot, a magyar papság nevelőintézetét, hogy ez a bécsi egyetem miliójében megtanulja a nemcsak a magyar glóbusnak, hanem egész Európának műveltségét irányító eszméket. Az ő műve a pozsonyi jézustársasági kollégium és nyomda, az ő műve az érsekújvári ferencrendi zárda és az ő műve egy egész sor más hasonló, legtöbbször katolikus jellegű alkotás.

Pázmány Péter, mint író is európai műveltségű ember volt. Nemcsak nagymennyiségű, hanem sokoldalú írásai, sokoldalú művei egy egész könyvtárat tesznek ki, amely könyvtárban az akkor ismert tudománynak minden ága részletesen ki van dolgozva. Ebben magyar történelmi szempontból végtelenül fontos az ő bámulatos magyarságú nyelve, az ő nyelvkinccse, amely egészen egyéni. Nem hasonlítható semmihez. Benne van az ő biharmegyei születésének egész nyelvkinccse, nyelvkinccsének teljes zamata, átszöve az akkori klasszikus beszédnek és írásmódnak szokásaival, úgy hogy egy egészen különleges stílus, egészen egyéni stílus jellemzi írásait. De ugyanez a tősgyökeres magyarsága, ez a fordulatossága, vas logikája, ékesszólása és európai tudása volt az ő szónoki sikereinek is rugója. Beszédei, amelyek nagy része ma is élvezettel olvasható, éppen ezeknek a tulajdonságoknak nyomait viselik.

Félelmetes hitvitázó volt. Az akkori időknek, a hitvitáknak korszakában, az ő általa megírt kalauz valóságos arzenál volt ezen a téren és az ő imakönyve, amelyet katolikusok számára írt, ma is közkézen forog. Az ő általa megírt imádságok ma is a legzamatosabb magyar nyelven megírt, a leghazafiasabb szellemtől áthatott magyar imádságok.

Egész korának rendkívül kimagasló alakja volt. Azt hiszem, ezekről a tényekről is kellene valamit hallanunk és tudnunk ebben a javaslatban. Valamit kellene tudnunk ennek a nagy jezsuitának rendkívüli kvalitásairól, nem csupán azt az egyényt, hogy ő a nagyszombati egyetemet alapította, mert hiszen a nagyszombati egyetem alapítása részletkérdés. Vannak a

közéletben és a világpolitikában teljesen szürke és jelentéktelen emberek, akik szintén alapítanak egyetemet vagy tesznek hasonló alapítványokat, akikről azonban nem lehet másképpen megemlékezni, csak ennél az egy ténynél fogva, ellenben Pázmány Péterről igenis meg lehet emlékezni minden vonatkozásában, mert ő minden vonatkozásában dísz, büszkesége volt és marad ennek a nemzetnek.

Ami a törvényjavaslat 2. §-át illeti, amelyben a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem érdemeit méltóztatnak elismerni, ebből a szakaszból a magam részéről nem hagynám ki magának az alapítónak a szándékát és ehhez szabnám az érdemek elismerését. Pázmány Péter alapítólevelében kifejezetten a katolikus vallás megszilárdítására és a magasabb hazai műveltség fejlesztésére tette le ezt az alapítványt és nekünk vizsgálnunk kell, vajjon az egyetem hű maradt-e ennek az alapítólevelnek az intencióihoz és az alapítólevel intencióinak megfelelt-e az egyetem a múltban és megfelelt-e ma is?

Kétségtelen tény az, hogy azért bízták a Jézus Társaság vezetésére ezt az egyetemet, mert ezt a célt kívánták szolgálni. És mikor én erről beszélek, akkor kénytelen vagyok ezt a kettősséget annál is inkább aláhúzni, mert a keresztény pártnak célja, ittléte és egyedüli létalapja az, hogy két célt kíván egyidejűleg szolgálni: egyrészt a vallásosságot, másrészt a hazafiságot (*Helyeslés.*). A keresztény és nemzeti gondolat, amelyet mi hirdetünk és amelyet maradék nélkül és megalkuvás nélkül kívánunk ebben a teremben is képviselni és szolgálni, Pázmány Péter alapításában kifejezetten és pregnánsan előtérben áll és alapítólevelében ő ugyanazt mondja, amit mi mondunk itten, hogy ennek a nemzetnek fennmaradása, virágzása és boldogulása csak akkor biztosítható, ha a vallásos életet éppen olyan becsben tartja a nemzet, mint becsben tartja a nemzeti művelődés és a hazafiság eszméjét.

T. Ház! Pázmány Péter alapításában az egyetemnek kizárólag csak két kara jött létre, a hittudományi és a bölcsellettudományi kar, a jogi kar már későbbben, de ugyancsak katolikus alapításban jött létre, — amint ezt az előadó úr is megemlítette — Lósy Imre és Lippay György esztergomi érsekek adományából, míg az orvosi kart már a nagy magyar királynő,

Mária Terézia alapította, de ez az alapítás is kizárólag katolikus vagyonokból és birtokokból történt. Erre a célra lett felhasználva — amint már hallottuk — a dunaföldvári apátság birtoka, az ideiglenesen felosztatott jézustársasági rendnek nagyszombati ingatlana, a túróci prépostság uradalma is erre a célra adatott és amikor Mária Terézia Budára helyezte át ezt az egyetemet, akkor hozzátette még a pécsváradi apátság birtokait, amelyeket mind az egyetemi alapba csatolt bele. II. József helyezte át az egyetemet Pestre és annak első elhelyezése is — úgy a hittudományi, mint a jogi és bölcsészettudományi karnak elhelyezése is — a Pálos-rendnek akkori zárdájában és akkori gazdasági épületeiben, illetőleg gazdasági udvarában történt, ahol ezek közül a jogi kar ma is el van helyezve, míg az orvosi egyetem a Clarissza-apácák rendházában kapott helyet, tehát szintén katolikus rendházban, annak fűvészkertje pedig a budapesti Ferencrendiek kertjében lett elhelyezve, tehát szintén katolikus területen. Igaz, hogy II. József császár feloszlatta ezt az egyetemi vagyont és beillesztette a kincstárba, de ez csak rövid ideig volt így, mert Ferenc ismét visszaállította és ismét az egyetem javára telekönyvezte.

Ennek az egyetemnek tehát se katolikus multját nem lehet elvitatni, se katolikus fenntartását, illetőleg katolikus gyarapítását. (TASNÁDI NAGY ANDRÁS államtitkár: Benne van a törvényben!) A „katolikus“ szót nem láttam kidomborítva, mélyen tisztelt államtitkár úr. (Tasnádi Nagy András közbeszól.) Azt megtaláltam, de ezt a szót, hogy „katolikus“, nem találtam meg benne. (TASNÁDI NAGY ANDRÁS államtitkár: Pleonazmus!) Nem pleonazmus, egy világért sem pleonazmus! Aminthogy én nem tartanám pleonazmusnak és sohasem tartom annak, ha a debreceni egyetemmel kapcsolatban annak református eredetét és református jellegét hangsúlyozzák. Soha egy szóval sem fogok ez ellen tiltakozni, de épúgy méltóztassék megengedni az államtitkár úr, hogy viszont én a magam részéről katolikus jellegét hangsúlyozzam és aláhúzzam.

Mert, mélyen t. Képviselőház, csak egészen rövid idő óta, az 1848: XIX. t.-c. óta van ez az egyetem beillesztve az állami költségvetésbe és az állam hatósága alá. De ebben

a tekintetben is, legalább is a birtokállomány tekintetében, az alapító és gyarapító birtokok tekintetében, nem volt még egyetlenegy alkalom, egyetlenegy költségvetés sem, hogy maga a püspöki kar ennek az állami költségvetésbe való felvételét ne kifogásolta volna.

Elismerem, a miniszter úr érdeméül tudom be, hogy a miniszter úr legutóbb a hercegprímás úrnak a Felsőházban olyan választ adott, amely ezt a jogot teljesen elismerte. Elismerem, hogy a miniszter úr a bizottságban is minden tekintetben elismerte ezeknek az alapítványoknak katolikus jellegét, és kérem őt arra, hogy ezt itt a plénumban is méltóztassék elismerni, de a magam részéről ezt magában a javaslatban nem találom. Vagyok bátor tehát kérni, hogy ezek a közismert tények a javaslaton kívül legyenek megemlítve, mert a miniszter lehet opportunus, sőt sokszor kell is opportunusnak lennie, de a történetírónak sohasem szabad opportunusnak lenni, mindig tárgyilagosnak kell lennie és ha a Hóman—Szekfű-féle történelem mindezeket elismeri, akkor én elvárhatom azt, hogy Hóman miniszter is ugyanezeket tényként elismerje. (KELEMEN KORNÉL előadó: Ebből igazán nem lehet felekezeti kérdést csinálni! — *Egy hang a balközépen: Elsősorban magyar emberek vagyunk! Magyaroknak született minden magyar!* — *Petró Kálmán közbeszól.* — KELEMEN KORNÉL: Heccelődni nem lehet, ez nem felekezeti kérdés! — MÜLLER ANTAL: Szóval nem lehet kimondani, hogy katolikus! — KELEMEN KORNÉL: Kimondani lehet, de nem kell heccelődni — *Zaj a középen és a baloldalon.*)

ELNÖK: Kelemen Kornél, Müller Antal és Petró Kálmán képviselő urakat kérem, méltóztassanak csendben maradni!

PETROVÁ CZ GYULA: Nagyon csodálkozom, hogy az előadó úr ebbe a kérdésbe nem a tárgyilagosságot, hanem saját felekezetének elfogultságát viszi bele. Én nem viszek bele elfogultságot ebbe a kérdésbe, én kizárólag történeti tényeket konstatalok, és ha történeti tényeket konstatalok, éppen a miniszter úr történeti könyvéből, akkor énrám senkise mondja azt, hogy heccelődöm. (KELEMEN KORNÉL előadó: Én elmondtam a történeti tényeket tárgyilagosan.)

Maga a kormány is erre az álláspontra helyezkedett, amikor a hágai bíróságnál az egyetem jogi helyzetét vitatta.

Akkor kénytelen volt — helyesen tette — erre az alapra helyezkedni, hiszen annak eredménye az, hogy most Felső-Magyarországon ezeket az egyetemi birtokokat az egyetem visszakapta, míg ha az 1848:XIX. t.-c. álláspontján lett volna, akkor egészen bizonyos, hogy ezeket a birtokokat sohasem kaptuk volna vissza. Én tehát csak azt kívánom, hogy legyünk következetesek, hogy azt mondjuk Hágában, amit itt mondunk és mondjuk itt is azt, amit Hágában mondunk. Ez tőlem a legtárgyilagosabb és legtermészetesebb kívánság. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ami most már a törvényjavaslatnak az egyetem iránt való anyagi elismerését illeti, úgy látom, hogy ez az anyagi elismerés és azok az adományok, amelyeket nyújtunk, és amelyeket az előadó úr itt, igen helyesen, az állam mai pénzügyi állapotához mért szerény adományoknak jellemezett, nem fognak túlságosan az egyetem alátámasztására szolgálni, legalább is mostanában nem s legfeljebb abban az esetben volnának ilyen természetűek, ha azokat a kiválóan értékes ingóságokat és azokat az ingatlanokat, amelyeket az egyetem visszakap, értékesíteni lehetne. Miután azonban itt értékesítésről nincs szó, ezek olyan természetű adományok, amelyek az egyetem előrelendítésére igazán kevésbé alkalmasak, illetőleg, amelyek talán egy jövő perspektívában lehetnek alkalmasak arra, hogy az egyetemet, ha ezeket értékesíteni tudja, kissé előbbrelendítsék. Ez névleges értékű nagy vagyon, illetőleg telek- és épületkomplexus, amelynek azonban nemhogy hozadéka volna, hanem amely fenntartása révén tetemes áldozatot jelent az egyetemnek. Szeretném és szerettem volna, hogyha legalább azt az 50.000 darab kétpengőst, amelyet ezúttal, az egyetem jubileuma alkalmával az állam veret, juttattuk volna mint készpénzt az egyetemnek és nem engednénk meg azt, hogy ezeknek a verendő kétpengősöknek numizmatikai értékét, értéktöbbletét, illetve árszóját is mások fölőzzék le és még az a haszon se jusson az egyetemnek, amely jutna akkor, ha ezt az igen kis számban, csupán 50.000 példányban verendő érmét maga az egyetem kapná meg és az egyetem tudná azt a maga szándékainak és céljainak alátámasztására értékesíteni. Azt hallottam a bizottságban, hogy ennek a pénzügyminiszter úr részéről akadályai vannak, dehát azt megszoktuk, hogy a

pénzügyminisztériumban rendkívül merev és rideg álláspont érvényesül minden ilyen kérdésben. Talán mégis lehetne azonban egy kissé emelkedettebb hangon valami új stílust bevezetni a pénzügyminisztériumban is, amely új stílus ilyenkor nem nézi a pénzügyi nehézségeket, hanem azt a segítséget keresi, amely kevés állami áldozattal az egyetemen nagyon nagyot tudna lendíteni.

Elismerem, hogy a miniszter úr a költségvetésben az egyetem dotációjáról ezidén bőségesebben gondoskodik, elismerem azt, hogy a miniszter úr iparkodik az egyetemen segíteni, de hogy ezt a 100.000 pengőt, amely ezen az úton kerül be a pénzforgalomba és ennek az ázsiótörök által lefölozendő hasznát miért ne kaphatná meg az egyetem, azt én az én egyszerű eszemmel belátni nem tudom.

Mélyen t. Képviselőház! Meg kell itt emlékezni arról is, hogy a székesfőváros, amelynek területén ez az egyetem működik és amelynek egy igénytelen képviselőjeként szólok ezúttal, nagy megértéssel és belátással van az egyetem iránt. (KORNIS GYULA: *Most!*) Eltekintve attól, hogy négy klinikának a székesfőváros ad közkórházaiban helyet, mondom, ettől eltekintve még 400.000 pengős adományt ad ezúttal az egyetemnek, 400.000 pengőt pedig előlegez a mélyen t. kormánynak 20 évi utólagos visszatérítés mellett és ezzel lerója az egyetem jubileuma alkalmáa az adóját, talán bőkezűbben, mint maga az állam (*Úgy van! Úgy van! balfelől.*) — relative mindenesetre bőkezűbben — (KORNIS GYULA: *Most!*) és azt kívánja és kéri, hogy a moderntüdőklinika létesítésével, a modern tüdőgyógyításnak módszereire való kioktatással egy nagyon fontos és főként vidéki népbetegség elleni küzdelemre fegyverezzék fel a modern ifjúságot.

Hogy a mélyen t. miniszter úr diákjóléti intézmények számára odaadja a régi dohánygyár épületét, ez mindenesetre olyan adomány, amely megint egy bizonyos szkepszist vált ki bennünk, akik ismerjük annak az épületnek ócskaságát, régiségét... (HÓMAN BALINT vallás- és közoktatásügyi miniszter: Csak telek!) Szóval maga az épület már nem. Ha csak mint telket méltóztatik adni, akkor ezáltal ez a kifogas természetesen elesik, de mindenesetre jobb volna, ha ez a telek is nem ott azon a helyen szolgálná azt a célt, amelyre szánni méltóztatott,

hanem olyan helyen, ahol egészségesebb miliőben lehetne az ifjúságot elhelyezni.

Ezek voltak azok a mindenesetre nem túlzott aggodalmak, amelyekkel mi ennek a javaslatnak tárgyalását kísérni vagyunk bátrak, amelyekről azonban eltekintve magát az egész javaslatot a nemzethez és az egyetemhez méltónak, az egyetem alapítójának érdemei szempontjából megfelelőnek találjuk és amelyeknek hangsúlyozásával tehát ezt a törvényjavaslatot úgy általánosságban, mint módosítás nélkül részleteiben is elfogadjuk. (*Helyeslés balfelől.*)

ELNÖK: Szólásra következnek?

HUSZÁR MIHÁLY jegyző: Kornis Gyula!

KORNIS GYULA: T. Ház! Ami egy nemzetet külön nemzeté avat, az sajtászerű és a többi nemzetétől elütő kultúrája, vagyis a történeti tudatnak és értékfelfogásnak sok-sok századon keresztül lecsapódott közössége. A kultúra, amelybe a nemzet fiai beleszületnek, formálja lelküket és világnézetüket, alakítja a nemzet hivatástudatát és történeti aspirációit; a holtakat az élőkkel, az itt élőket az elszakított testvérekkel a halhatatlan magyar nemzet corpus mysticumába kapcsolja össze.

Ennek a nemzeti kultúrának a vallás, erkölcs és művészet mellett, legfontosabb ágazata a tudomány. A tudományos kutatásnak, de egyszersmind a tudomány továbbszármaztatásának főműhelye pedig az egyetem. A tudomány és az egyetem a nemzet életében egy és ugyanaz. Közművelődésünk, iskoláink, valamennyi kulturális intézményünk igazi alapja a tudományos gondolkodás. Az összes szellemi javak a legbensőbb szerves egységben vannak a tudománnyal. A nemzeti közművelődés szilárd váza voltaképpen a tudomány. Hogy vajjon egy nemzetnek mekkora a szellemi ereje, ezt elsősorban tudományos színvonala dönti el. Az egyes nemzetek egymás tudományos tükrében szemlélik, hogy vajjon a szellemi fejlődésnek milyen fokán áll a nemzet.

De a tudománynak nemcsak az az ideális jelentősége van. A tudomány egyszersmind reális hatalom is a nemzet számára. A modern gazdasági élet ugyanis a technikán, a technika pedig az elméleti természettudományokon épül fel. Technika és gazdasági nagy alkotások csak ott nőhetnek és fejlődhetnek, ahol szilárd talajuk van az elméleti természettudományokban.

Csakis olyan nemzetnek lehetnek nagy alkotó technikusai, feltalálói, amely nemzetnek kiváló elméleti természetbúvárai, felfedezői is vannak.

De a szellemi tudományok is — mint amilyen a történet-tudomány, az államtudomány, a jogtudomány, az irodalom-tudomány és így tovább — rendkívül fontosak a nemzet életében, mert hiszen ezek a nemzet művészi és erkölcsi erőinek forrásai, magasabbrendű öntudat- és hivatásérzésének kútfői.

Mindezeknek a természeti és szellemi tudományoknak központi műhelye, de egyszersmind továbbszármaztatója az egyetem. Szellemi és anyagi javak áradnak az egyetemből lefelé, sok-sok csatornán keresztül a nemzet egész organizmusába; ezt állandóan felfrissítik és táplálják. Az első pillanatra egészen gyakorlatinak látszó, magából az életből fakadó intézkedéseknek — akár közigazgatásiak, akár gazdaságiak ezek — reformjavaslatoknak, javító törekvéseknek és kísérleteknek háttérében mindig meghúzódik a tudomány.

Az egyoldalú kapitalizmust a tudomány rázta meg a maga lelkiismeretében. A tudománynak lehet köszönni, hogy nagy haladást tett az iparegészségügy, a bányaegészségügy, a gyári egészségügy; hogy megszűnt az éjjeli és gyermekmunka. A tudomány a munkásrétegeknek is legjobb, leg-hívebb barátja és oltalmazója. Így a tudomány, ezen keresztül a megértő szellem, vele együtt az egyetem jelentősége áterjed a szociálpolitikába is.

A magyar tudománynak legrégebb, ma is élő gócpontja a budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, amelynek 300 éves alapítását és érdemét óhajtja megörökíteni ez a törvényjavaslat, amelyet az igen t. miniszter úr nagy pietással és szeretettel, de egyben hozzáértéssel készített el. Ha valóban az a jelentősége a nemzet életében a tudománynak, mint az előbb kifejtettem, akkor május 12-ike, vagyis 300 éves fordulója annak a napnak, amelyen az esztergomi érsek alapítólevelét aláírta, ez a nap most valóban az egész nemzetnek örömnépe. (*Úgy van! Úgy van!*)

A magyar bíboros Cicero nemcsak a szónak és írásnak volt nagy mestere, hanem egyszersmind maradandó, sok évszázadokig fennálló, a nemzet egész fejlődését hathatósan

előmozdító alkotásoknak is. (*Úgy van! Úgy van!*) Pázmány Péter örökké előttünk fénylő eszménye annak a magyarnak, aki nem áll meg a szép szavak retorikájánál, hanem akinek alkotó lelke folytonos munkára tör, akiben megvan a tetteknek dinamikája is. Pázmány Péter tősgyökeres magyar ember volt, Biharországból való, fajának egyik legszebb kivirágzása, de egyszersmind nagy európai is volt, aki a külföldön sokat tanult és tanított, ismerte tehát korának eszmeáramlatait. Pázmány Péter tisztában volt nemzetének akkori történeti helyzetével, de egyszersmind hivatásával is. Sasszemét rávetve a nyugati kultúrára, mélyen fájlalta, hogy az ő hazájában nincs egy magasabb tudományos gócpont, egyetem, melyből a magyar ifjak kikerülve a szellem erejével tudják felemelni az akkor a törököktől porbasujtott hazát. Tudva tudta Pázmány Péter, hogy a magasabb műveltségnek, de ezzel egyszersmind a nemzet belső és külső hatalmának is egyik főpillére az egyetem. Ezért minden anyagi és szellemi erejét életének alkonyán éppen az egyetem alapítására koncentráta.

A tőle így megalapított egyetemet II. Ferdinánd német császár és magyar király megerősítette, szabadalmakkal és privilégiumokkal látta el és pedig olyanokkal, amilyenekkel az osztrák örökös tartományok, sőt a német birodalom egyetemei rendelkeztek, mint a kölni vagy a bécsi, a prágai és a gráci egyetem. Erre vonatkozó iratának végén azonban II. Ferdinánd azt mondja, hogy szívére köti utódainak, de egyszersmind a karoknak és rendeknek is ennek az egyetemnek a támogatását. És Mária Terézia 1780-ban, amikor az egyetemet újjászervezte és Budára helyezte, az ő Diploma inauguralejában, a mi egyetemünk Magna Charta-jában, amelyben sok javadalommal látta el az egyetemet, külön hangsúlyozta, hogy királyi utódainak és az országgyűlés karainak és rendjeinek támogatásába, oltalmába ajánlja ezt az egyetemet.

T. Ház! Ezeknek a karoknak és rendeknek mi vagyunk most ezen az országgyűlésen jogos utódai (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*), kövessük akkor, amikor őszinte tisztelettel, igaz szeretettel és mély hálával emlékezünk meg Pázmány Péterről, az alapítóról és az egyetemnek, amely immár három százada áll fenn, érdemeiről. Ez az egyetem kiállotta 300 esztendő

viszontagságait. Kibírta Mohács népének a törökvész után bekövetkezett rettenetes sorsfordulatait, sőt eközben még felvirágzott és arra a színvonalra emelkedett, amelyen Európának legtöbb egyetemével mind a tanulók száma, mind a tanárok szellemi ereje, mind intézményeinek nagysága szempontjából felvehetette a versenyt. Pázmány egyeteme nem jutott arra a tragikus sorsra, amely a magyar egyetemeknek általában része kezdettől fogva. Mert volt nekünk a középkorban is egyetemünk ideig-óráig Veszprémben, Óbudán, Pécsen, de ezek az egyetemek egyhamar eltűntek az idők homokjában. Sőt nem állta ki a történet próbáját a fényes renaissance idején a Vitéz Jánostól, Pázmány elődjétől alapított pozsonyi egyetem, az Academia Istropolitana sem, amely tíz évi fennállás után megszűnt, még pedig még Mátyás király életében.

Az 1872-iki törvény Kolozsvárott állított fel egyetemet, az 1912-es törvény Pozsonyban. Hol vannak ezek az egyetemek? Csonka-Magyarországon és nem eredeti székhelyükön; a szomszéd rabló népek zsákmányai lettek, akik most úgy dicsekszenek ezekkel az egyetemekkel, mintha az ő történeti géniuszaiknak termékei lettek volna.

Csak Pázmány Péter egyeteme állotta meg a háromszáz év viharait. Mi ennek az egyetemnek történeti jelentősége, t. Ház? Tavalyi költségvetési beszédemben néhány gondolatot erre vonatkozólag feltártam, most azonban a t. új Ház előtt bátor leszek ezek közül a gondolatok közül néhányat újra hangoztatni.

Ez az egyetem először is magyar egyetem volt, a magyar kultúrának a vára. Akadtak nemrégiben csehek, akik azt akarták bizonyítani, hogy ez eredetileg tót egyetem volt és pedig azért, mert Nagyszombatban alapították. Az alapítólevélből azonban kitűnik, hogy ez a nagy magyar, századának egyik legnagyobb magyarja, ez a színtiszta magyar Pázmány egy magyar egyetemre és nem valami idegen egyetemre gondolt, de Nagyszombatban volt kénytelen megalapítani, minthogy őseinek székhelyéről, Esztergomból száműzve volt.

Pázmány nagyszerű egyetem-alapító tettének történeti jelentősége akkor szökik különösen szemünkbe, ha figyelemmel kísérjük a többi főiskoláinknak igen kínos megszületését. Így a katonai főiskoláét, a szépművészeti főiskoláét és a technikai főiskoláét, vagy műegyetemét. A katonai erényeire

és harckészségére büszke magyar nemzet 1808-ban az országgyűlésen elhatározta egy katonai tisztképző iskola felállítását. Egyszerre óriási vagyon gyűlt össze a nemzet adományaiból, a király is megerősítette a törvényt és elnevezték Ludovika császárnéről és királynéről az intézményt, tehát a dinasztikus hűséget is dokumentálták. Összegyűlt a pénz, megépítették 1840-ben. A mai Ludovika Akadémia épülete fennállott, de Bécs nem engedte meg ennek a megnyitását és a kiegyezés utáni időre vár, addig, amíg itt egy tisztképző magasabb katonai iskola megnyílik.

Az 1790—91-es országgyűlés regnikoláris bizottsága sürgeti egy szépművészeti akadémiának, egy Academia Artiumnak felállítását, hogy a magyar művészek ne legyenek kénytelenek künn nevelkedni. A magyar művészet voltaképpen akkor még egészen gyermekcipőben járt és sok hazafi arra gondolt, hogy a sajátyszerű magyar művészi géniuszt csakis a jó magyar szellemi éghajlat alatt lehet kinevelni. Bécsben tanultak többnyire a mi művészeink. De csak a kiegyezés után, 1872-ben alakult meg a Képzőművészeti Főiskola, addig kénytelenek voltak a mi művészi hajlamú ifjaink idegenben nevelkedni.

De harmadszor hasonló a műegyetem történeti sorsa is. Széchenyi Istvánnak reális érzéke jól látta, hogy a nemzet nem állhat önálló gazdasági lábára, nem szerezhet gazdasági függetlenséget addig, amíg nincsenek neki közgazdasági, technikai szakemberei, tehát itt kell nevelkedniök egy főiskolán és ezt műegyetemnek nevezte Széchenyi István, a szó tőle való. Sürgette tehát nemcsak az országgyűlésen, hanem egyébként is egy csomó iratában ilyen műegyetem felállítását, már csak azért is, hogy eltérítse a magyar ifjúságot a régi magyar retorikai művelődési eszménytől és reális pályákra terelje. Ugyanaz a probléma, mint ma. Bécs azonban sokáig húzódozott tőle, míg végre 1846-ban felállították a József-ipartanodát, amely voltaképpen iparostanonciskola volt 10—12 éves gyermekek részére és megint csak harmadszorra, a kiegyezés után nyerte meg azt a formáját a műegyetem, amely már nevére méltó.

E történeti példák nyomán tehát valószínű, hogy ha Pázmány Péter nem alapítja meg 1635-ben a magyar egyetemet, akkor legalábbis Mária Terézia koráig kellett volna rá várni, hacsak nem a kiegyezésig, mert hiszen a dinasztikus politiká-

nak az volt igazában a célja, hogy minden művelődési erőt a monarchiából Bécsbe koncentráljon, tehát a magyar ifjak is ott nevelkedjenek.

A második nagy történeti jelentősége a Pázmány Péter Tudományegyetemnek az, hogy tíz emberöltőn keresztül az egyház, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás, a közoktatásügy, a közegészségügy, a közélet, a politika és általában véve valamennyi tudomány számára a kiváló embereknek, a nemzedékeknek hosszú sorát képezte ki, de egyszersmind a nemzeti lélek egységén is munkálkodott; mert hiszen ide tót, szerb és oláh, de leginkább horvát ifjak is jártak, együtt nevelkedtek fel a horvátok a magyar intelligenciával, együtt érezték a magyarság jó és balsorsát, amint az illyr-mozgalmak idejéig, a XIX. század elejéig a legnagyobb harmóniában élt ez a két nemzet. Ebben nagy része volt ennek az egyetemnek, mert a horvát ifjak ezen az egyetemen nevelkedtek. Tehát középkori értelemben Studium Generale volt ez az egyetem; generale, egyetemes, mert hiszen valamennyi nemzet számára nyitva volt. De egyetemes volt más szempontból, a társadalmi rétegek szempontjából is, mert nemcsak a nemeseket és főnemeseket nevelte, — például csak a XVIII. század közepéig 29 Eszterházy nevelkedett ott — hanem egyszersmind a jobbágyfiúkat, a nem-nemes, mendikáns diákokat is, akik kinevelkedve az egyetemen, honoráciorokká, papokká, orvosokká, ügyvédeké lettek; tehát a gimnáziumon kívül az egyetem volt az a híd, amelyen átmehettek az alsóbb osztályból a középosztályba. Mondhatjuk tehát, hogy az egyetem demokratikus intézmény volt.

Harmadik történeti jelentősége az egyetemnek, hogy bekapcsolta a magyarságot az európai tudományosságba, lehetővé tette, hogy lépést tartson a magyarság az európai tudományos fejlődéssel. A legtöbb szaktudománynak magyar kutató kezdeményezése éppen ennek az egyetemnek a tanáraiból indult ki. Hogy ma nekünk világszínvonalú tudományos szakirodalmunk van magyar nyelven, az elsősorban az egyetem tanárainak az érdeme. A német típusú egyetemek elsősorban a tudományos kutatásra törekszenek, a francia típusú egyetemek a tanításra, a szakoktatásra, viszont az angol egyetemek előtt elsősorban a nevelés feladata lebeg. A mi egyetemünk ezt

a három feladatot egyesíteni iparkodik: a kutatást, a tanítást, de egyszersmind a nevelést is. Tehát nem ismerettömegeknek pusztá mechanikus, vizsgálat céljára való betanulása a cél, hanem a problémaérzék fejlesztése, a tudományhoz való személyes viszonynak kialakítása, az önálló gondolkodásra való nevelés. A kutatásnak és a nevelő tanításnak ez a szelleme hatotta át évszázadok óta a Pázmány-egyetem nagy tanárait, akiknek hosszú sorából most csak néhányat akarok ezen ünnepélyes alkalommal kiemelni. A szellemi tudományok köréből kiemelem Katona Istvánt, Révai Miklóst, Toldy Ferencet, Gyulai Pált, Hajnik Imrét, Goldziher Ignácot, Pauler Ákost, Gombocz Zoltánt, a természettudományok köréből pedig Balassa Jánost, Semmelweis Ignácot, Kitaibel Pált, Jedlik Ányost, Than Károlyt, báró Eötvös Lorándot, Lóczy Lajost.

Szemügyre véve már most az egyetemnek ezt a hármas történeti jelentőségét, valóban igazoltnak kell tartanunk a miniszter úr törvényjavaslatát, amely ünnepélyesen meg akarja örökíteni az egyetem háromszázéves fennállását és alapítójának kimagasló érdemét. A nemzetnek itt javasolt ajándékait az egyetem a legnagyobb köszönettel és hálával fogadja, így a két tudományos intézményt, a csillagvizsgáló intézetet és a földrengési obszervatóriumot, a tüdőbeteg-pavillonra vonatkozó állami és fővárosi adományt, s a dohánygyári teleknek átengedését, amit első, de fontos lépésnek tartok a diákjóléti és művelődési intézmények felépítéséhez, mert hiszen erre szükség is van és mélyen fájjaljuk, hogy az országnak valóban súlyos pénzügyi helyzete nem engedi meg ezeknek a diákjóléti és művelődési intézményeknek felállítását, amelyekből szeretet áradt volna e jubileum alkalmából az ifjúság felé.

Az elavult és megrongált egyetemi épületek helyreállítására a t. miniszter úr a költségvetésben ígért bizonyos nagyobb összeget. Erre valóban szükség van, mert mit érnek ezek az épületek megfelelő felszerelés nélkül és ha nincsenek megfelelő állapotban?

Az egyetemet nagy örömmel tölti el a törvényjavaslatnak az a szakasza is, amely arról rendelkezik, hogy az egyetemnek eddig is birtokában levő, de nem rá telekkönyvezett ingatlanok

most már az egyetemre telekkönyveztetnek át. Örömmel tölt el ez bennünket azért, mert ez az intézkedés kitűnő összhangban van azzal a fényes jogi elismeréssel, amelyet egy nemzetközi fórum adott az egyetemnek a hágai ítéletben. A nemzetközi bíróságnak két fóruma is megállapította, hogy ez az egyetem külön jogi személyiség, alapítványi egyetem, javai sohasem voltak államiak s minden olyan szó, amely ilyen irányban esetleg az intéző körök részéről is elhangzott, csak magánvélemény volt, mint például Deák Ferencé, aki az országgyűléssel államinak akarta minősíttetni ezt az egyetemet.

Petrovác t. képviselő úrnak tehát igaza van abban, hogy ennek az egyetemnek eredete katolikus jellegű. Az egyetemi üzemnek — ha szabad ezt a kifejezést használnom — egyrészét ma is a katolikus egyetemi alap tartja fenn, de viszont óriási az államnak a hozzájárulása is. Ha az egyetem megőrzi a maga külön jogi személyiségét, benne, mint jogi személyiségben, kétségtől részben a katolikus jelleg domborodik ki, a katolikus egyetemi alapon keresztül. Hála Istennek minden felekezeti él nélkül (PETROVÁCZ GYULA: *Úgy van! Úgy van!*) az egész nemzet javára. A Pázmány Péter Tudományegyetemen soha vallási viszály, mióta a XVIII. század végén II. József kinevezte az első protestáns tanárt, nem volt, nincs és nem is lesz. Ezt a kérdést ezen ünnepélyes alkalommal nem szabad odadobnunk a felekezeti — csak halványan mondom — érdeklődés tárgyává. (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és középen.*)

Az 1848:XIX. törvénycikk kétségtől az egyetemet a közoktatásügyi miniszter hatósága alá helyezte, de ez nem érintette az egyetem jogi személyiségét. Ezt megállapította a hágai bíróság is. Jellemző, hogy 1872-ben az állami költségvetés segélyt szavaz meg az egyetemnek, ami mutatja, hogy az egyetem külön jogi személyiség, mert hiszen csak annak lehet segélyt megszavazni. Ha a sajátjának, azaz államinak tekintette volna az 1872-es országgyűlés az egyetemet, akkor nem szavaz meg neki segélyt, nem hatalmazza fel a kormányt segély adására. A hágai bíróság megállapította, hogy sohasem történt tételes intézkedés arra nézve, hogy az egyetem elállamosíttassék. A telekkönyveknek javasolt kiigazítása az egyetem ezen jogi személyiségének valóban pozitív formában történő megerősítése az állami hatalom részéről.

T. Ház! Háromszáz évvel ezelőtt az ország három részre feldarabolva, a legsötétebb gazdasági és politikai helyzetben sínylődött, az ország kétharmada török rabigában görnyedt. De azért a nagy esztergomi érsek, ez a messze előrelátó férfiú nem esett kétségbe, hanem dolgozott, terveket szőtt és valósított meg, termékeny szellemét a munkában, a nagy maradandó alkotásokban élte ki. Miért? Mert élt benne a rendíthetetlen hit a nemzet jövőjében. Ebből a megingathatatlan nemzeti hitből fakadt az ő egyetemalapítási eszméje, de egyszersmind tette is.

T. Ház! Mi trianoni magyarság ma ugyanilyen sötét helyzetben vagyunk, de elevenen él bennünk Pázmánynak a nemzet jövőjébe és halhatatlanságába vetett hite. Ebben a hitben, még pedig szilárd hitben, kegyelettel és ünnepélyes érzéssel elfogadom a törvényjavaslatot. *(Élénk éljenzés és taps a Ház minden oldalán. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra következik?

HUSZÁR MIHÁLY *jegyző:* KÉTHLY ANNA!

KÉTHLY ANNA: T. Ház! Amikor a magam részéről is elfogadom ezt a törvényjavaslatot *(Helyeslés a balközépen)*, akkor politikai, felekezeti és egyéb szempontokon felül és túl azokra a szavakra támaszkodom, amelyeket az előttem szólott képviselő úr a tudományról és a tudományos kutatásról, a tudománynak és a tudományos kutatásnak jelentőségéről és értékéről mondott.

(Az elnöki széket vitéz Bobory György foglalja el.)

Tudományos intézménynek a jubileumát üljük és szerintem ebben a pillanatban ezen van a hangsúly. Azonban bármilyen nagy öröm a mi számunkra is, hogy az országnak egy nagy tudományos intézménye jubileumot ül, ez az örömünk nem lehet zavartalan és nem fojthatjuk magunkba ezzel kapcsolatban néhány megjegyzésünket sem. Hinni szeretnők azonban azt, hogy ezek a szavak nemcsak a panasznak megnyilvánulásai maradnak, hanem az újabb jubileumok felé haladó egyetem a maga roppant nagy tekintélyével gondoskodni fog arról, hogy az elkövetkezendő ünnepeken ennek az országnak minden rétege és minden osztálya úgy tekintsen az egyetemre,

hogy az általa nyújtott lehetőségeket és értékeket válogatás nélkül igénybe veheti, illetőleg a válogatásnak csak egyetlenegy feltétele lesz és ez a tehetség.

Valamikor a tudományokban való haladás lehetőségét a társadalmi állás szabta meg. A rendi társadalomban úgy ahogy a jobbágyasszony vagy az iparosasszony nem öltözhetett úgy, mint a nemes asszony, a jobbágy gyermekek nevelésénél is érvényesülhetnek ezek az élesen elválasztó határok és ha előttem szólott képviselőtársam arra hivatkozott, hogy az egyetemen keresztül felszívódtak a legalsó rétegek értékei is, ezzel szemben nekem azt kell megállapítanom, hogy ezek csak elenyésző, nagyon elenyésző kivételek voltak és talán inkább csak az egyházaknál találkoztunk velük. Az egyházaknál, amelyek bölcs előrelátással az alsó réteget is bekapcsolták a maguk utánpótlásának folyamatába, úgy, ahogy ezt ma is teszik.

A Pázmány-egyetem alapító levelének szövegét közelebről nem ismerem, de bizonyosra veszem, hogy ebben a kérdésben se ment túl azokon az osztálykereteken, amelyek korában fennállottak, annak az osztálynak keretein, amelyhez tartozott. De különben is a jobbágyság nem volt hivatalképes és felesleges is lett volna számára megszerezni azt a tudományos képesítést, vagy a hivatali kvalifikációnak azokat az eszközeit, amelyeket amúgy sem érvényesíthetett. S ha előttem szólott t. képviselőtársam azt mondotta, hogy dinasztikus érdekek dolgoztak azon, hogy a magyar művelődésének minden intézményét, minden szervét Bécsbe telepítsék át, ebben a törekvésben igen-igen nagy segítségére volt a dinasztának az, hogy a művelődés eszközei és intézményei nem nyúlnak le a magyar nép legalsó rétegébe.

Később azután, a rendi keretek felbomlása után, amikor a jobbágyság egy nagy része a kialakuló kapitalizmus életformáiban bérmunkássá alakult át, a tudományos kiképzés lehetőségének útja az utódok számára sem könnyebbült meg. Talán az átalakulás első néhány évtizedében, a zürzavar és forrongás korában sikerült a paraszt-, a munkás- és az iparos-apa fiának kiemelkednie abból a sorból, amelyben született s amelyről a költő is megemlékszik „Az ember tragédiájá”-ban és így vált azután lehetségessé az, amire a bizottsági tárgyalás

alkalmával Pintér képviselőtársam mutatott rá, vagyis, hogy kaparjuk meg a vezető állásban az egyházi dignitáriusokat és akkor a harmadik generációnál megtaláljuk az alacsony társadalmi osztályból elindult apát. Igen, ez valóban így van, de amint az átalakulás zürzavarai leüledtek, amikor az uralomra jutott új társadalmi rendszer kiegyezett a nálunk meg nem tört feudális rendszerrel, ezek az új uralkodó és újonnan uralomra jutó osztályok papirosra fektetett törvények és rendeletek segítségével nélkül, pusztán az anyagi erejükkel és pusztán az összefogásukkal zárták el az alulról jövő feltörekvésnek az útját. Az új honfoglalás megtörtént, de a jobbágyutódok megint az ajtón kívül maradtak. *(Ellentmondások a jobboldalon.)*

Az egyetemhez vezető út tehát ebben a korban megint privilégiummá változott, a vagyonnak vagy középosztályhoz való tartozásnak privilégiumává. Az állam vezető pozícióihoz az út az egyetemen keresztül vezetett és ha ezt az utat elrekesztik a nép bizonyos rétegei elől, akkor a rendi keretek megmaradnak a megváltozott alaptörvények ellenére is és azok a kasztok, amelyek — mint már néhányszor el is mondtam — papiroson megsemmisültek, az életben újból feltámadnak, talán másfajta rétegeződésben, de hasonló merevséggel és hasonló daccal. Míg a jobbágyfiú nem volt hivatalképes, mert ezt törvény tiltotta számára, a munkásfiú és a munkásleány nem hivatalképes azért, mert egy láthatatlan fal áll előtte, amikor az igazgatási ágazatok betöltéséhez szükséges kvalifikációt óhajtja megszerezni, vagy pedig a tudományos munkásság folytatásához szükséges tanulmányokat akarja elvégezni. Sajnálatosan meg kell állapítani azt is, hogy az az állapot, amely fennállott 1848 és a kiegyezés után, az utóbbi másfél évtizedben csak rosszabbodott és nem javult. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* A középosztálynak újabb és újabb rétegei zuhantak bele a nyomorúságba és szorultak rá ezzel az állam eltarthatására. A mezőgazdasági és ipari termelés átalakulása, a háború és a háborút közvetlenül követő s kiszélesedő világgazdasági és belföldi válság egyre több egzisztenciát tört össze, olyanokat, amelyek ősi jogon igényt tartottak arra, hogy az állam gondoskodjék róluk. A trianoni békeszerződés következtében régi lakóhelyüket elhagyni kényszerült középosztálybeliek

pedig csak kimélyítették ezt a válságot és szaporították az állam eltartottjainak számát. (*Mozgás a jobboldalon.*)

Az állam költségvetésének 54%-a személyi kiadás és ez hűséges kifejezője ennek az állapotnak. Éppen azért, hogy az állami hivatalokba tóduló és az állam eltartására igényt tartó diplomások száma ne növekedjék és az, aki diplomához jut, már az előzetes rostáláson keresztül is érdemes legyen az állam bizalmára, éppen azért megerősödött az a szellem, amely a társadalmi piramis legalsó rétegeinek gyermekei elől egyenes utakon csak úgy, mint ravasz kerülőkkel, elzárta az egyetemre való jutás lehetőségét. (*Élénk ellentmondások a jobboldalon és a középén.* — PROPPER SÁNDOR: Így van ez, jó uraim! — Zaj.)

T. Képviselőház! Azt vetik ezzel szembe, hogy soha annyi szegény fiú és szegény leány nem járt az egyetemre, mint éppen az utóbbi másfél évtizedben. (*Felkiáltások a jobboldalon: Akkor mit beszél!* — Zaj.) Ez az ellenérv azonban csak azt jelenti, hogy a középosztály elszegényedett, de semmi esetre sem jelenti azt, hogy a munkás, az iparos, a földművelő családok gyermekei számarányuknak és tehetségüknek megfelelő számban juthatnak tudományos képzéshez és ahhoz, hogy megszerezzék a belépőjegyet az állam igazgatási ágazataiba. (*Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem így van!*) Felmutathatnak ugyan egyes kivételes eseteket állításom cáfolatául, ezzel szemben mi százával és százával rámutathatunk olyanokra, akik előtt makacsul és tervszerűen becsapták a kapukat. (*Élénk ellenmondások a jobboldalon és a középén.*) Nem az egyetem kapuját értem, mert az egyetemig már el sem juthatnak a mi gyermekeink, mivel már a középiskola első osztályaiban találkoztak az eltanácsolás rendszerével. Pedig kétségtelen és megcáfolhatatlan tény az, hogy nincs haladás és nincs reform az alulról való felfrissülés nélkül vagy pedig akkor, ha az alulról való határt olyan magasra szabják meg, hogy feltétlenül kiselejteződik a társadalom legtöbb áldozatot viselő osztálya, az az osztály, amely a maga adójával, a közteherviseléshez való hozzájárulásával az egyetem fenntartási költségeinek a java részét is viseli.

Ezt az osztályt, t. Képviselőház, ma már nem csupán a gazdasági akadályok térítik el a felsőbb oktatás elérésének

az útvjáról, hanem az érdekeknek és a kiváltságoknak az a szövevénye is, amelynek áttöréséhez sajnálatosan nincs elegendő ereje. Ez a szellem azonban sehogy sem válik az egyetemnek sem a javára, mert az a szelekció, amely vagyon vagy osztályszempontokból történik, az országnak éppen azokat az értékeit ejtheti el (*Felkiáltások a jobboldalon: Hol van itt szelekció? Nincs szelekció!* — PROPPER SÁNDOR: Sajnos, csak ilyen van! — *Egy hang a középén: Aki tud, az boldogul, aki nem tud, az nem boldogul!* — *Zaj a jobboldalon.* — *Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon*), amelyeknek a felkutatása és kimunkálása nélkül egy ország életében csak a dekadencia következhetik el. (HÓMAN BÁLINT *vallás- és közoktatásügyi miniszter: Ez igaz!*)

T. Képviselőház! Ez természetesen nem az egyetemnek a hibája, ezt nem lehet az egyetem hibájául felróni, mert az egyetem már csak abból az anyagból válogat, amely eléje kerül, amelynek módjában van az, hogy odáig eljuthasson. Az egyetem ebben a kérdésben legfeljebb azt teheti meg, hogy tekintélyével és súlyával olyan közszellemnek a kialakításán dolgozik, amely az életbe induló gyermeknek az egyenlő elbírálását követeli és az életbe induló gyermek számára az út megkönnyítésének minden erkölcsi és minden anyagi eszközét biztosítani akarja. Azonban várhatjuk-e ezt az egyetemtől? Él-e ott az a szellem, amely csak a tudománynak a szolgálatát és az állam irányítószerveinek az ellátáshoz szükséges leg-tökéletesebb képesítésnek a megadását jelenti? Sajnálatosan meg kell állapítanunk innen azt, hogy vannak tények és jelenségek, amelyek a kételkedést joggal kihívják maguk ellen. Az egyik tény a numerus clausus-ról szóló törvény és annak gyakorlati alkalmazása. (*Éljenzés és taps a jobboldalon és a középén!* — PROPPER SÁNDOR: Most mutatják meg az igazi arculatukat) — MAGYAR PÁL: De sok alkalom van az éljenzésre! — PROPPER SÁNDOR: Ez a reformkorszak igazi arculata: elkorbácsolni a tudomány forrásaitól az embereket! — *Zaj.*) A tanulás szabadságának szörnyű szegyenfoltja ez a törvény. (*Élénk ellenmondások a jobboldalon.* — *Egy hang a középén: Nemzetvédelem!*) Nekem az a meggyőződésem, hogy ha az egyetem, akár a törvény alkotása idején, akár annak módosítása idején, akár a mai napokban is a maga intő szavát felemelte volna, akkor az az elvakult gyűlölködés, amelynek

szülötte ez a törvény, nem juthatott volna el a céljához. (*Egy hang jobbfelől: 1918!* — PROPPER SÁNDOR: Kezdje csak 1914-nél, hallja az úr!) És ha akár ki is a szellemi túltermelésnek a kétes jelszavával akarja elfogadhatóvá tenni, vagy iparkodik elfogadhatóvá tenni ezt a törvényt, éppen az egyetemnek lenne kötelessége az, hogy ezt a jelszófaragást visszautasítsa és megmagyarázza azt, hogy szellemi túltermelés nincs és nem is lehet, hogy a tudományos képesítés megszerzése nem lehet felesleg egy nemzet életében és ha valaki a tudományos működésnek csak az egyetemen elérhető eszközeit meg tudja szerezni, senkinek sincs joga megfosztani az országot ettől a gazdagodástól.

A másik kérdés persze az, hogy az egyetemi képesítés az utolsó időben elvesztette régi jelentőségét. Kialakult egy egészen különös felfogás, amely azt vallja, hogy a diploma egy jól olajozott kapukulcs, amellyel a kenyér- és kalácsosztogatáshoz juthat be boldog birtokosa. (*Felkiáltások jobbfelől: Ugyan, ugyan! Micsoda beszéd ez!*)

Aki a mai rendszerben diplomához jut, úgy tekint az államra, mint a hitelező az adósra, úgy tekinti diplomáját, mint az állam által neki adott váltót, amelyet az államnak a lejárat napján kötelessége beváltani (VITÉZ SCHEFTSIK GYÖRGY: Ezért van annyi állásnélküli diplomás!) Csak azt a munkakört tekinti magához méltónak, amely a számlára kellemségeit biztosítja számára, csak ezt az állást tekinti úri foglalkozásnak. (VITÉZ SCHEFTSIK GYÖRGY: Ezért van diplomás villamoskalauz! VITÉZ SZALAY LÁSZLÓ: A magyar diplomások nem szégyenlik a hólapátolást sem! A villamoskalauzok között is hány van! — ESZTERGÁLYOS JÁNOS: Fiala reformer, csend legyen és tanuljon! — GR. PÁLFFY-DAUN JÓZSEF: Maga nem fog minket tanítani! — VITÉZ MAKRAY LAJOS: Kikérjük ezt a hangot! — *Zaj.*)

Elnök: ESZTERGÁLYOS képviselő urat rendreutasítom. (ESZTERGÁLYOS JÁNOS: Ne fenyegetsenek az urak! Nincs, aki megijedjen önöktől! Túl vagyunk már mindenen! — GR. PÁLFFY-DAUN JÓZSEF: Nem! Nincsenek túl mindenén! Semmin sincsenek túl! — VITÉZ MIKOLAY JÓZSEF: Még csak most kezdődik! — PROPPER SÁNDOR: Állunk elébe, ha nem vagyunk túl rajta!) Kérem a képviselő urat, méltó-

tassanak higgadságukat megőrizni. (GR. PÁLLFY-DAUN JÓZSEF: Tanulja meg, mit beszél! Szekunda! — PROPPER SÁNDOR: Csupa kétkrajcáros hős! — *Elnök csenget. — Halljuk! Halljuk!*)

KÉTHLY ANNA: T. Képviselőház! Ismétlem azt, hogy az egyetemi képesítés és a diploma megszerzése nem lehet alapja az állam felé irányított követeléseknek és amíg ettől a felfogástól el nem térünk, addig az egyetemek kérdésében, a diplomások kérdésében egészséges szellem kialakulni nem fog.

T. Képviselőház! Itt kell azután megemlítenem azt is, hogy az állami igazgatás átvételére készülő, egyetemet végző fiatalság az egyetemen ismerkedik meg azokkal az új feladatokkal, amelyek ebben az új világban reá várnak és éppen ezért súlyosan hiányoljuk, hogy az egyetemnek nincs olyan tanszéke, amely a szociológiával, a mai idők egyik legfontosabb tudományágával foglalkozzék és így ennek a kérdésnek a megismerése nem történik azzal a szükséges és elengedhetetlen gondoskodással, amelyre a mai időkben olyan szükség van és amelyet ma elmellőzni nem lehet. Az egyetemnek van egy szociális intézete, amely azonban egy csepp, egy apró vízcsepp a forró vaslapon. Ennek az intézetnek a költségvetését állandóan a felborulás veszélye fenyegeti, mert sohasem kapja meg azt a szükséges ellátást, amelyet joggal igényelhet és még kevésbé kapja meg a lehetőségét a terjeszkedésre. Minden esztendő költségvetésében szűkebbre és szűkebbre faragják az ellátását és ennek az intézetnek a kezelése is némi képet nyújt arról, hogy azt a kérdést, amellyel foglalkozik, harmadik sorba helyezik az egyetemen.

Igaz, hogy az egyetemek mindenütt a világon a konzervatívizmusnak a hajlékai. (*Felkiáltások a jobboldalon és a középén: Hála Istennek!*) De én úgy vélem, hogy vannak történelmi pillanatok, amikor a tradíciók őrzése, a hagyományok maradéktalan ápolása nem a meglévő értékek megtartását jelenti, hanem az érvényesülni nem tudó társadalmi szükségletek robbanó erejének fokozását. (*Ellenmondások a jobboldalon és a középén.*) — GR. PÁLLFY-DAUN JÓZSEF: A demagógia tanszéke! — *Zaj.*) Nekünk ezekben a padokban az a meggyőződésünk, hogy éppen ilyen történelmi pillanatot élünk. Fájdalmas jelenség, hogy az egyetem a ma szükséges

és elengedhetetlen előrelépést nem találja még időszerűnek és e helyett türelmetlenül és makacsul elzárkózik és visszanyúl alapításának rendi és latifundiumos idejébe. A professzorok egy része napi politikával foglalkozik — nem én állapítom meg, hanem az Orvosszövetség vasárnapi kongresszusán az orvostudományok egy vezető és kimagasló alakja mondta ezt — és ez a politikai exponáltság mindig a reakció oldalán történik. A legutóbbi napok eseménye volt például az is, hogy elutasítottak röbb magántanári ajánlást, olyanokét, akiket kitűnő professzorok a maguk tapasztalatai alapján arra érdemesnek találtak, egyedül és kizárólag azon az alapon, hogy származásuk nem volt az egyetem szellemének szempontjából kifogástalan. (GR. PÁLFFY-DAUN-JÓZSEF: Nagyon helyes! — BUCHINGER MANÓ: Jelentkeznek a tanítványok! — PROPPER SÁNDOR: Vakard meg a reformnemzedéket, kibujik a reakció! — VITÉZ SZALAY LÁSZLÓ: Csak nyugodtan! Máshol már egyáltalában nem beszélhetnek! — PROPPER SÁNDOR: De ronda szűzbeszéd az ilyen! — ESZTERGÁLYOS JÁNOS: Milyen nagy legény az úr! — VITÉZ SZALAY LÁSZLÓ: Maguk hölgyeket küldenek támadásra! — ESZTERGÁLYOS JÁNOS: Csak csendesen fiú, csak csendesen! — *Derűltség.* — RASSAY KÁROLY: Csak tessék pihenj-t vezényelni, miniszterelnök úr! — *Zaj.* — *Elnök csenget.*) T. képviselő úr, ezt a lemezt tíz esztendő alatt már itt lejátszották és régi képviselők ilyesmivel már nem jönnek elő. (GR. PÁLFFY-DAUN JÓZSEF: Most tettek jönnek! — PROPPER SÁNDOR: Ne fenyegetsen! — BUCHINGER MANÓ: Hol vagyunk? — RASSAY KÁROLY: Miért haragszanak? — *Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak! (RASSAY KÁROLY: Egyetemi javaslatot tárgyalunk, ilyenkor nem szoktunk haragudni! Nincs okunk haragudni! — FRIEDRICH ISTVÁN: El is fogadja, meg is szavazza, mégis haragszik! — PROPPER SÁNDOR: Azt hiszi, hogy kocsmában van! Azt hiszi, hogy csapszékben van! — *Zaj.*)

KÉTHLY ANNA: Rá kell térnem most már a javaslatnak arra a részére, amely a jubiláló egyetemnek juttatott adományokkal foglalkozik. (RASSAY KÁROLY: Erre mit lehet közbeszólni?) A kormány igen egyszerűen oldja meg ezt a kérdést telekkönyvi átírásokkal, vagyis az egyetemnek ajándékozza

azt, aminek az egyetem lényegileg eddig is birtokában volt. Ez ezután most már forma szerint is az egyetemé lesz és ezzel bizonyítja a kormány azt, hogy szíve az valóban van, amikor a zsebébe nem kell nyúlni.

Az indokolás megállapítja, hogy mai leromlott gazdasági helyzetünkben és a mai viszonyok között lehetséges adományokat tudja csak az egyetem számára juttatni. Ezt az indokolást magam is hajlandó vagyok magamévá tenni akkor, ha nem látok más oldalon bőkezűséget. Az az évi 15.000 pengő, amelyről éppen tegnap szavaztunk, sokkal nagyobb tőke kamatának felel meg, mint amennyit a bizottsági tárgyaláson kértek a miniszter úrtól, azt tudniillik, hogy az ünnep alkalmából vert 50.000 darab 2 pengős érmét a kormány bocsássa az egyetem birtokába.

Az adományokkal kapcsolatban meg kell emlékeznünk a felállítandó klinikai tüdőbetegpavillonról is és a plénumban kérünk megnyugtatást arra vonatkozólag, hogy ez a pavillon nem marad írott malaszt. Ez a kívánságunk nem alapelkül, mert emlékezzünk a kormányzói jubileum alkalmából törvénybe iktatott ajándékokra, melyeket még ma is hiába reklámál az ország népe. Azt hiszem, a tekintélytiszteletnek nem nagy emelésére szolgál az, ha már körülbelül fél évtizede hiába várunk ennek a törvénynek végrehajtására. (FRIEDRICH ISTVÁN: Ha az mind megvolna, amit mi törvénybe iktattunk 15 év alatt, paradicsom volna itt!) A tüdőbaj kutatásának kérdése annyira élet-halál kérdése ennek az egész országnak, hogy úgy véljük, jubileumi alkalom nélkül is már rég meg kellett volna oldani ezt a tervet. De ha már besorozták a tüdőbeteg-klinikát a jubileumi ajándékok közé, akkor ennek legalább legyen meg az az előnye, hogy gyorsan és minél előbb elkészüljön.

A klinikák dologi kiadására is külön fel kell hívnunk az egyetem jubileuma alkalmából a kormányzat bőkezűségét, mert a klinikák mai leromlása valóban a tanulás és kiképzés rovására megy, már pedig ebben a kérdésben pártkülönség nélkül egyetértünk, hogy tudniillik a klinikai orvosképzésünk: ennek mai színvonalontartása, illetőleg a színvonal emelése az egész ország becsületbeli kérdése.

Beszélnem kell a diákjóléti intézmények kiszélesítésével kapcsolatban a szegény tanulók részére juttatott ajándékokról és ezt sem kifogásolhatja senki közülünk. Újból fel kell azonban hívnunk ebből az alkalomból a kormány figyelmét arra, hogy jubileum nélkül is gondoljon a szakmára készülő, vagy a nyomorúság miatt szakmai elhelyezkedéshez egyáltalán nem jutó munkás-fiatalságra. Egy-egy tanoncotthon felállítása annyi utánjárással, annyi nehézséggel jár, a főváros költségvetésébe felvett ilyen tételek jóváhagyása annyi akadályba ütközik, hogy kötelességünk a gondoskodásra legjobban rászorult eme rétegnek kérdését is felvetnünk a kormány előtt azzal kapcsolatban, hogy a diploma megszerzésére készülő fiatalok számára ilyen jóléti intézményeket kívánnak létesíteni.

De meg kell ezekkel az intézményekkel kapcsolatban hangsúlyozottan és kifejezetten mondanunk azt, hogy mi azt szeretnők, ha a diákjóléti intézményekből nem csinálnának kaszárnyát, sem fizikai, sem szellemi értelemben, s nem hajtának bele az ifjúságot a militarista drillnek a lelket és a tanulási akaratot elfojtó béklyójába. (GR. PÁLFFY-DAUN JÓZSEF: Ez már szemtelenség! — *Egy hang jobbfelől: 1918!* — PROPPER SÁNDOR: Ne szajkózzék, mondjon valami újat! — VITÉZ SZALAY LÁSZLÓ: Lesznek még itt magyar katonák! Nem szégyenlik magukat? — PROPPER SÁNDOR: Szégyelje maga magát, ha így mutatkozik be! — *Zaj.*)

Elnök: Propper képviselő urat kérem, hogy ne használjon ilyen kifejezéseket. (PROPPER SÁNDOR: Provokálnak állandóan!) Ne méltóztassék provokálni a másik oldalt, mert akkor ilyen válaszok hangzanak el. (ESZTERGÁLYOS JÁNOS: Csárdajeleneteket rendeznek! — *Egy hang a szélsőbaloldalon: Mi nyugodtan hallgattuk a túloldal szónokait!*)

KÉTHLY ANNA: T. Képviselőház! A bizottságban hivatkoztam az angol egyetemi ifjúság nevelésére, a meggyőzés és meggyőződés lehetőségére. A tiltakozásnak és vitatkozásnak teljes szabadsága van biztosítva az angol egyetemi intézményekben. Diákparlamenteket rendeznek, amelyekben az aktuális kérdéseknek minden oldalról való megvitatása lehetővé van téve, a legteljesebb parlamenti — hozzáátéve, angol parlamenti — formák és szabályok között. Ugyanakkor emlékezünk arra, hogy az elmúlt esztendőben milyen eszközökkel akadályozták

meg a magyar főiskolai ifjúságnak hasonló parlamentszerű megnyilatkozását. (*Egy hang a jobbközépen: Okosan tették!* — PROPPER SÁNDOR: Utánozzák!)

Ezekben a vitákban alakul ki annak a rétegnek szellemi világa, amely később a birodalomnak vezetőtestületeiben foglal helyet. Ezekben a vitákban, ezekben a parlamenti testületekben alakul ki ez a szellem, amely képessé teszi őket a helyetfoglalásra ezekben a vezetőtestületekben. Itt tanulják meg azt, hogy világ halad, hogy a társadalomban új szükségletek alakulnak és termelődnek ki s ezeknek megérésétől és ezeknek kielégítési lehetőségétől függ azután, hogy egy országnak az útja a bölcs reform útján érlelődik-e vagy pedig az elnyomott szükségletek állandó forrongását előidéző levegőben tartják az országot. A testnevelésnek nem porosz, hanem angol rendszerű művelése mellett és fölött ez a szellem, az angol egyetemi ifjúság autonómiájának és vitalehetőségének ez a szelleme az, amelyet mi a mi diákjóléti intézményeinkben látni szeretnénk.

A tanulásnak, a tudománynak, a tudományos kutatásnak szabadságát szeretnők mi ünnepelni az egyetemnek jubileumán. Új szellemet, új életet, új kapcsolatokat az egyetem ódon falai között a kívülvilág világával. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

T. Képviselőház! Nem a türelmetlenségnek, nem a makacsságnak, nem a rendi és latifundiumos elzárkózásnak levegője az (*Egy hang a jobboldalon: Hol van az?* — RASSAY KÁROLY: A kereskedelemügyi miniszter úr mondotta a választás alatt, hogy feudális ország vagyunk! Őtöle kérdezzék meg! Én csodálkoztam, de ő mondta! Mit csináljak? Ő csak jobban tudja! — *Derűtség.*), amelyet mi az egyetemtől várunk és kérünk. És az a meggyőződésünk, hogy ha az egyetem a tudománynak szolgálatát úgy végzi, hogy ez végső eredményben az ember szolgálatát jelenti, ha az állam igazgatási szerveinek ellátására olyan egyéneket nevel, akik nem csoportokat és nem osztályokat szolgálnak, hanem mindenkit, akinek élete és munkálkodása a közösségnek javára szolgál, akkor az egyetem betölti hivatását és ez a 300 éves egyetem megfiatalodik ennek a legfőbb kötelességnek elvégzésében. (*Egy hang a jobboldalon: Tegyétek ezt meg a bankok és az iparvállalatok is!* — PROPPER SÁNDOR: Szóljon csak képviselőtársainak! Ott ülnek a kép-

viselőik! Legyen szíves, szóljon! Majd Szurday úr elintézi!
— *Folytonos zaj a jobb- és a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben maradni.

KÉTHLY ANNA: Ezt a szellemet várjuk és reméljük t. Képviselőház, az új jubileum felé induló egyetemtől és ebben a reményben fogadom el a javaslatot. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon. — A szónokot számosan üdvözlük.*)

Elnök: Szólásra következik?

VÁSÁRHELYI SÁNDOR jegyző: **MAKKAI JÁNOS!**

MAKKAI JÁNOS: T. Képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*)

KORNIS GYULA t. képviselőtársam igen szép, értékes és szinte ünnepi beszéd számba menő előadásához nekem nem lehet hozzáfűznivalóm, ami ennek a kérdésnek ünnepélyes részét illeti, mert ő ebben a beszédében mindent nálam sokkal hivatottabban elmondott. Mégis örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy mint új képviselő, első törvényhozói beszédemben lerójam hálámat a Pázmány Péter Tudományegyetemnek, ami Alma Materünknek magam is úgy idősebb, mint fiatalabb képviselőtársaim nevében, aki ennek az egyetemnek a padjából kerültünk ide, ott tanultunk magyar nacionalizmust és onnan igyekeztünk megismerni a magyar nép, a magyar állam nagy problematikáját is.

T. Ház! Mélységesen sajnálom, hogy az előttem szóló Kéthly Anna képviselőtársam viszont olyan hangot ütött meg beszédében, amelyre legalább is válaszolnom kell. (**RASSAY KÁROLY**: Azért vagyunk itt! — *Derűltég. — Halljuk! Halljuk! a jobboldalon és a középén.*) Az a nézetem, hogy Kéthly Anna képviselőtársunk, amikor a numerus clausus kérdését szóba hozta a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves jubileumával kapcsolatban, nem helyesen cselekedett, mert elsősorban az egyetem és a numerus clausus között nincsen olyan kapcsolat, amelyben az itt felhozható lett volna, másodsorban pedig Magyarországon igenis évek óta a numerus claususnak semmi vallási éle nincs, hanem a numerus clausus törvényének alapján az ország összes középiskoláikból a legjobb tanulókat veszik fel az egyetemre és én kíváncsi vagyok, vajjon úgy haragszik-e erre az egyetemre az a szociáldemokrata képviselő

úr is, akinek a fiát két évvel ezelőtt kitüntetéssel avatták a tudományok doktorává, aki éppen a munkajobból tett tanúságot előmeneteléről a közgazdasági és váltójogi tanszéken.

Egyébként is engedje meg t. képviselőtársam, hogy megjegyezzem, hogy a sérelmek az évek során is éppúgy alá vannak vetve a változásoknak, mint minden ezen a földön és így ma már a numerus clausus kérdésével nem lehet itt olyan viharokat aratni, mint tíz évvel ezelőtt. Mert legyen szabad arra hivatkoznom, hogy Európának igen sok állama van, ahol a numerus clausus által érintett elemek igen boldogok volnának, ha a magyarországi zsidóság helyzetével cserélhetnének. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon és a középén. — VITÉZ SZALAY LÁSZLÓ: Menjenek Németországba!)*

Egyébként legyen szabad azt is megjegyeznem, hogy nagy elvi ellentét van KÉTHLY ANNA képviselőtársam beszédének két része között. Azt mondja, hogy borzasztó nemzeti tragédia az, hogy a költségvetési kiadásoknak 54%-o személyi tételre megy, ugyanakkor pedig azt követeli, hogy a numerus clausust szüntessék meg és mindenki megszorítás nélkül mehessen az egyetemre. Ezt a két kérdést, sajnos, nem lehet egymással ilyen viszonylatban hozni, mint ahogyan ezt képviselőtársunk akarja, mert igenis csak az egyetemre való felvételnek megszorítása lehet célravezető abban a tekintetben, hogy a magyar középosztály ne kerüljön olyan borzalmas szociális helyzetbe, mint amilyenben ma van. (RASSAY KÁROLY: Nem adnak garanciát, hogy állást kap!)

Igénytelen nézetem szerint egyáltalában nem áll sem a multa, sem a jelenre vonatkozóan képviselőtársamnak az az állítása, hogy az alsóbb néposztályok Magyarországon ki vannak zárva úgy a tudományos, mint a közéleti érvényesülésből. *(Úgy van! jobbfelől.)* Kéthly Anna t. képviselőtársam először is a multa hivatkozott. Legyen szabad tehát nekem is visszamennem fejtegetéseimben néhány évszázaddal és legyen szabad megállapítanom, hogy bár igaz, hogy a jobbágy-ság az elmúlt századok folyamán nem volt hivatalképes, de köztudomású tény, hogy a magyar nemesség számaránya abszolút számokban sokkal nagyobb volt, mint a nálunk sokkal nagyobb Németországban vagy Franciaországban. Magyarországon nemesnek lenni nem jelentett annyit, mint

Németországban vagy Franciaországban és általában Nyugat-Európában; a magyar nemességet könnyen elérhette mindenki és így állíthatjuk azt, hogy a kor színvonalához, eszmeáramlatához képest a magyar nemesség az elmúlt évszázadok folyamán demokratikus intézmény volt. Köztudomású, — ezt méltóztassanak a szociáldemokrata párt igen t. tagjai figyelembevenni — hogy az 1830-as években, amikor Magyarországon a vármegyei alkotmány szerint a nemesek választották követeiket, ugyanakkor pedig Lajos Fülöp alatt Franciaországban már választófog volt, több magyar nemes választott egy képviselőt, mint amennyi francia polgár. Ez mind azt bizonyítja, — ez egyébként is a modern történetkutatóink előtt már feltárt igazság — hogy a magyar nemesség demokratikus volt.

Legyen szabad ehhez még hozzáfűznöm, hogy a kiegyezés óta, 1867 óta, amióta a magyar nemességnek, a dzsentrinek módjában volt közhivatalokat vállalni, — mert azóta van alkotmányos alapon álló és minden téren kiterjedt autarkikiánk a közigazgatás és általában az országvezetés terén — a közéletbe bekerült férfiaknak, a főköztisztviselőknek, tanároknak, tanítóknak túlnyomó része, igenis, a régi magyar jobbágy-ságból került ki, mert máshonnan nem is kerülhetett. Ilyenformán egyáltalában nem áll történeti perspektívában az a tétel, amelynek Kéthly Anna t. képviselőtársam kifejezést adott.

Legyen szabad azt is elmondanom, hogy én egyik alföldi városban érettségiztem annakidején, ahol az ifjúságnak 80%-a kiscgazda-, paraszti szülőktől származott. Azok között volt öt vagy hat tiszta jeles tanuló és az ott végzett parasztgyermeknek legalább kétharmada a budapesti egyetemen találkozott velem és ott végezte el a főiskolát. Nem lehet tehát azt állítani, hogy ma bármilyen akadály gördíttetné az alsóbb néposztályok gyermekei elé, ha azok az egyetemet el akarják végezni. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől és a középén. — Ellenmondások a szélsőbaloldalon.*) Ha pedig az egyetemi diplomát valaki megszerzi és álláshoz jut, akkor igazán nem tudok példát arra, hogy megkérdezték volna, hány őse van.

Ezekben akartam csak nagyjában Kéthly Anna képviselőtársamnak válaszolni.

Most magához az egyetem jubileumához csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy Petrovác Gyula képviselőtár-

samnak feltétlenül igaza van abban, hogy Magyarországnak egy történelmi egyeteme van és ez a Pázmány Péter Tudományegyetem. Sajnos, ha az ember külföldön jár, fájó szívvel kénytelen látni, hogy tőlünk nyugatra micsoda műalkotások, micsoda katedrálisok, micsoda egyetemek, micsoda régi épületek maradtak fenn, míg nálunk alig maradt meg valami az évszázadok viszontagságaiból és most talán csak az esztergomi ásatásokból látjuk, hogy mi volt a magyar nemzet, hogy micsoda dimenziói voltak annakidején a magyar képzőművészeti gondolatnak.

Mi természetesen azért nem rendelkezünk ilyen megmaradt történelmi kulturális felépítményekkel, mert négy évszázadon keresztül Nyugatot és a kereszténységet védelmeztük. Amikor egyszer néhai Andrássy Gyulát valaki megkérdezte, hogy szerinte mi a legnagyobb ténye a magyarságnak, amelyet a történelem folyamán felmutatott, azt mondotta: az, hogy élünk. A nemzet valóban életben maradt, de alkotásai nem maradtak életben a történelem során és így, ha viszont találunk olyan épületet, ha találunk olyan intézményt, amely tényleg évszázados multra tekinthet vissza, mint például a Pázmány Péter Tudományegyetem, akkor igenis nemzeti kötelességünk annak jubileumát a legnagyobb fénnel és a legnagyobb bensőséggel megünnepelni (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) külföldi és nemzetközi viszonylatban is ismertté tenni ennek az egyetemnek multját és jelentőségét, minél több külföldi tudományos egyéniséget ide meghívni. Társadalmi osztályainknak viszont kötelességük az államon és a fővároson túlmenőleg is segítségére sietniök az egyetemnek ezen a kulturális ünnepén. Én remélem, hogy a magyar kapitalizmus is meg fogja tenni ezen a téren kötelességét úgy, mint ahogyan mi ebben a Képviselőházban pártkülönbség nélkül a legnagyobb örömmel és hálával fogadjuk el ezt a törvényjavaslatot. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és baloldalon. — A szónokot számosan üdvözlik.*)

Elnök: Kíván még valaki szólni? (*Nem.*) Ha senki szólni nem kíván, a vitát bezárom.

A kultuszminiszter úr kíván szólni.

HÓMAN BALINT *vallás- és közoktatásügyi miniszter:*
T. Ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Makkai t. barátom és képviselő-

társam az imént beszéde befejezéseképen elmondotta, hogy milyen fájdalmasan esik a magyar léleknek, ha külföldet járva, ott a nagy történeti mult méltó művészeti és tudományos emlékeivel találkozik és hazatérve, itt azt látja, hogy (a mi multunkból legfeljebb csak romok maradtak, romok, mint — amire például a képviselő úr befejezésül célzott —) az esztergomi nagymultú királyi palotának a romjai.

Mi az oka ennek a ténynek? Talán a magyar történeti fejlődésben leli magyarázatát. A történeti fejlődés folyamata állandó, folyamatos, de nem egyirányú, nem állandóan felfelé ívelő, hanem hol emelkedő, hol hanyatló és amint az emelkedés és a hanyatlás váltakozik, a történeti fejlődés folyamata valahogyan a hullámvonal képét ölti fel. Közismert igazság ez. De a magyar történeti fejlődés hullámvonalán ezek a hullámhegyek sokkal magasabbak, a hullámvölgyek pedig sokkal mélyebbek, mint más történeti fejlődés vonalán. A magyar történelemnek sajátos jelensége, hogy a nagy nekilendülések, a nagy előretörések, a nagy történelmi korszakok után hirtelen jönnek nagy, vészes katasztrófák és a katasztrófák után jön nagy zuhanás a mélységbe s a magyarságnak újra előlről kell kezdenie azt a nagy történeti munkáját, amelynek minduntalan a nemzet földrajzi helyzetében, történeti adottságában gyökerező világrengető események állnak útjába.

Ez a váltakozás, az újrakezdésnek ez a folytonos ismétlődése, amely a magyar történelmet jellemzi, valahogyan plasztikusabbá teszi a magyar történelemben a szellemi tényezők működését, mint talán ez más fejlődési vonalon látható. A nagy mélységekből, a magyar nemzet nagy elesettségének korszakából ez a nemzet mindig ki tudott emelkedni és a kiemelkedésnek első jelensége mindig kulturális tény, mindig szellemi tényezők működése volt. Ahogyan mi, a modern történetírás művelői a szellemi tényezőket és nem a materiális, az anyagi tényezőket tartjuk a történelmet irányító elsőrendű tényezőknek, a magyar történelemben is azt látjuk, hogy a nagy katasztrófák után mindig szellemi téren indul meg az újrāépítésnek nagy műve s ebből a szellemi mozgalmából keletkeznek azok az új, nagy nemzeti irányok és értékek, amelyek azután az egész magyarságot, a magyar nemzetet újra magasra emelik, naggyá teszik.

Ilyen mélypontra volt a magyarság a XV. és XVI. század fordulóján. A hanyatlás, dekadencia betetőzése volt: Mohács és az ország három részre oszlása, a politikai széttagolódás, a felekezeti széttagolódás és az egész országnak mintegy atómizálódása. Ebben a legszomorúbb korszakban, amikor a magyarság három politikai hatalom alatt élt, amikor a magyarság három, sőt több felekezethez tartozva küzdött és harcolt egymással, indult meg a magyar szellemi élet alapjainak regenerációja, a magyar iskolaügy teljes újjászervezése, az új nemzetnevelés kialakulása. Megindult nem egy, hanem több fronton egyszerre, megindult protestáns részen és megindult katolikus részen. Debrecen, Sárospatak, Nagyenyed, másik oldalon Pozsony, Sopron, Eperjes és harmadik félen Nagyszombat, Kassa, Kolozsvár a maguk főiskolaival ennek a szellemi regenerációnak, ennek az iskolaügyi, nevelésügyi újjáépítésnek egyes lépcsőfokai, egyes mozzanatai voltak. Ezt a nagy regenerációs műveletet tetőzi be 1635-ben Magyarország nagy nemzetpolitikusa, Pázmány Péter, amikor a középkorban Magyarországon megvolt, de innen száműzött, a viszontagságok közt Magyarországról elköltözött egyetemi gondolatnak új hajlékot nyitott Nagyszombatban.

A Pázmány Péter-egyetem alapítása 1635-ben, tehát a mi nemzeti történetünk legszomorúbb korszakából való kibontakozásunknak mintegy szimboluma. Megteremtése a legalacsonyabb sorsban élő korszakban, annak a legmagasabb iskola-típusnak, amely utóbb a magyar tudományos fejlődésnek, a magyar szellemi életnek vezetője, irányítója lett.

Az egyetem életében 300 év igen rövid idő, mert hiszen Európa nagy egyetemei sokkal távolabbi hagyományokra nézhetnek vissza. De annak oka, hogy mi ezt a 300 esztendőt ma mégis ünnepelni kívánjuk, az a történeti háttér, amely ezt a 300 éves egyetemet létrehozta. S nem szabad elfelednünk, hogy ez a 300 esztendős egyetem 700 esztendős magyar egyetemi hagyományokat őriz, mert az egyetemi gondolatnak Magyarországon 700 éves multja van. A XII. században már megindult a magyar ifjúság vándorlása az egyetemek Mekkája felé; az egyetemi műveltség felé törekedve, magyar ifjak lepik el a világ két legrégebbi egyetemét, a bolognai és a párizsi egyetemeket. Ettől az időtől fogva a külföldi egye-

temek mindig telve vannak magyar ifjakkal, éppen úgy, mint az Alpeseiken innét levő többi országok fiaival is. Az egyetemi gondolat, amelyet a magyar ifjúság ott megismert, idehaza is tért hódított és már a XIV. század közepén, egyidőben Ausztria és Lengyelország egyetemalapításaival, létrehozta Magyarország első igazi egyetemét Pécs városában. Hűsz esztendővel utána Óbudán kísérletezett Zsigmond király egyetem alapításával, majd Mátyás király száz évvel később — ahogy azt itt KORNIS GYULA t. barátom is említette — Pozsonyban alapított új egyetemet.

Ezek az egyetemek, sajnos, elsüllyedtek, megszűntek a katasztrófák következtében. Az egyetemi hagyomány, az egyetemi gondolat tisztelete azonban ekkor sem veszett el, de a magyar ifjúság újra a külföldre kényszerült: a XVI. században bekövetkezett vallási megosztásnak megfelelően a maguk hitfelekezete szerint keresték fel a további időkben Olaszország, Németország, Hollandia, Anglia vagy Svájc egyetemeit. A külföldet járt magyar ifjak érezték a hiányát az itthoni hajléknak és ezek egy részének, az akkori katolikus magyar ifjúságnak nyitott hajlékot Pázmány Péter, amikor egyetemét megalapította.

Kétségtelen tehát, — PETROVÁCZ t. képviselőtársamnak igaza van abban — hogy ez az egyetem katolikus alapítás volt, ennek az egyetemnek alapítványa katolikus jellegű volt és ez az alapítvány ma is katolikus jellegű. Ebben igaza van, ezt senki kétségbe vonni nem kívánta. Az előadó úr beszédében kiemelte, KORNIS t. barátom kihangsúlyozta és én magam is itt készséggel elismerem, kijelentem. Nem kívánok oppor-tunus lenni és ezt a történeti valóságot letagadni, amint itt méltóztatott nekem szememre vetni. Méltóztassék azonban megengedni, hogy én, mint történész, bár jó katolikus vagyok, a jelen pillanatban, a Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves jubileumának pillanatában Pázmány Péterben ne a katolikust, ne az ő katolikus érdemeit lássam. (RASSAY KÁROLY: Helyes!) Én ezeket a XVII. századbeli nagyokat, akik különböző oldalon küzdő felekként álltak egymással szemben, ma az ő akkori vértetük nélkül látom. Úgy látom, hogy a felekezeti küzdelemnek a fegyvere, pajzsa, páncélja lehullott róluk és előtttem nem állanak mások, csak nagy magyarok, nemzeti

szellemóriások. (*Élénk éljenzés és taps.*) Nagyon jól tudom én is, — történész vagyok, tehát mondhatom, jobban, mint t. képviselőtársam — hogy Pázmány Péternek a magyar katolicizmus terén mi az érdeme. Tudom azt is, hogy Pázmány Péter egyéniségének elválaszthatatlan, integráns alkatrésze az ő katolicitása. Enélkül őt sem megérteni, sem értékelni nem lehet. De ennek ellenére és ellenére annak, hogy az ő egyetem-alapításában a vallási cél is tényleg kidomborodott, ma, amikor ez az egyetem 300 év multán az egész nemzet egyetemévé lett, (RASSAY KÁROLY: *Úgy van!*) ez a jubileum nem lehet csupán a katolikus magyarság ünnepe. Tagadom, t. képviselőtársam, hogy akár a budapesti egyetemet csak katolikus, akár a debreceni egyetemet csak református egyetemnek lenne szabad tekinteni, mindkettő az egész nemzeté. (*Helyeslés.*) Mindenestre ma is tudjuk Pázmány katolikus érdemeit, katolikus nagyságát, de mégsem ezt az oldalát nézzük, hanem az ő nagy magyarságát, kultúráját, irodalmi és tudományos nagyságát. Ez az, ami előtt a magyar nemzetnek és ennek a parlamentnek is minden tagja (*Úgy van! Úgy van!*) felekezeti különbség nélkül (*Úgy van! Úgy van!*) — élén a más felekezethez tartozó előadó úrral — (*Úgy van! Úgy van!*) meghajlik és ez az, amiért ma Pázmány Péter érdemeit itt törvénybe kívánjuk iktatni anélkül, hogy az ő egyéniségében levő mozzanatokat, amelyek esetleg egyesek körében talán visszatetszést keltenének, ma kihangsúlyoznánk. (*Helyeslés.*)

Méltóztassanak megengedni, de előttem Pázmány Péter és a magyar katolicizmus iránt sokkal nagyobb tiszteletadásnak tűnik fel az, ha ma itt az országgyűlésen — ahogyan történik — minden párt részéről, minden személy egyhangú szavazatával iktattatik törvénybe Pázmány Péter érdeme. (RASSAY KÁROLY: *Nagyon helyes!*) Ez sokkal nagyobb megtiszteltetés, mintha esetleg itt egy szótöbbséges szavazással az ő különleges katolikus érdemeit is ki tudnánk domborítani. (*Élénk éljenzés és taps.*)

Pázmány Péter alapításának, a Pázmány-egyetemnek a magyar kultúra és a magyar tudomány történetében elfoglalt helyzete nem képezheti itt részemről magyarázat tárgyát. KORNIS GYULA t. barátom tudós alapossággal és teljes szakértelemmel magyarázta meg nekünk és fejtette ki, hogy mit

jelent ez az egyetem a tudományosságban és a magyar tudományosságban és mit jelent a tudományosság a nemzet életében.

Ezek után nekem nem lehet más feladatomb, minthogy az ő szavaihoz csatlakozva, arra kérem a t. képviselőtársaimat, hogy a mi kegyeletes gondolatunkhoz méltóztassanak hozzájárulni. (*Helyeslés.*)

A magyar törvényhozásnak régi, dicséretreméltó hagyománya, hogy nagy alapításokat, nagy alapítókat törvényben örökít meg. Különösen nagy divatja volt ennek száz évvel ezelőtt, amikor a XIX. század első felében annyi nagy és komoly alapítás történt. A törvénycikkek egész sora van itt nálam feljegyezve, amely e hagyománynak állandó és folytonos voltát bizonyítja. Az 1807. évi XXIV. t.-c. az Országos Széchenyi Könyvtár, az 1808. évi VIII. és az 1836. évi XXXVIII. t.-c. a Nemzeti Múzeum, az 1908. évi VII. és az 1827. évi XVII. t.-c. a Ludovika Akadémia, az 1827. évi XI. és XII., valamint az 1840. évi XLII. t.-c. a Magyar Tudományos Akadémia, az 1836. évi XLII. t.-c. a Nádasdyalából épített tébolyda, az 1840. évi XLI. t.-c. Alagovics püspök pozsegai árvaházalapítását cikkelyezte be. A kiegyezés után, sőt 1848 óta hasonlóképen szokásban volt egyes nagyok emlékének megörökítése. Az 1848. évi I. t.-c. boldogemlékű József nádorunk, az 1876. évi III., illetőleg az 1890:IV. t.-c. Deák Ferenc és Andrássy Gyula, az 1898. évi XXX. t.-c. Erzsébet királyné emléket iktatta törvénybe; 1895—96-ban három törvénycikk a honalapítás emlékének volt szentelve; az 1925: I. t.-c. gróf Apponyi Sándor adományát, az 1925. évi XLV. és XLVI. t.-c. Széchenyi István és a Magyar Tudományos Akadémia érdemeit, az 1927. évi XXXI. és XXXII. t.-c. március 15-ének és Kossuth Lajosnak érdemeit iktatta törvénybe.

Szokása tehát a magyar törvényhozásnak, hogy nagyjainknak és a nagy alapításoknak az utókor hálája jeléül törvényes emléket állítunk. Ez történik itt tárgyalt törvényjavaslatom törvényerőre emelésével is. Így kívánjuk megörökíteni Pázmány Péternek is az általa alapított egyetemnek százados érdemeit.

Méltóztassanak megengedni, hogy azokra a kifogásokra, amelyeket igen t. képviselőtársaim itt előadtak, esetleg a rész-

letes vita során vagy talán inkább a költségvetési vita során reflektáljak, (*Helyeslés.*) nehogy e pillanat ünnepélyessége a polémia elkerülhetetlen kellemetlen hangja által megrontassék. (*Úgy van! Úgy van! — helyeslés.*)

Tisztelettel kérem a törvényjavaslat elfogadását. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon, a középén és a baloldalon.*)

ELNÖK: A zárszó jogán az előadó urat illeti a szó.

KELEMEN KORNÉL előadó: T. Ház! A kultuszminiszter úr felszólalása után talán felesleges is, hogy Petrovác Gyula képviselő úrnak válaszoljak, de minthogy velem itt személyes természetű polémiába bocsátkozott, mégis kénytelen vagyok válaszolni.

Én, mint ennek a javaslatnak protestáns előadója, félórán keresztül Pázmány Péternek, a nagy magyarnak az érdemeit hangsúlyoztam; mindent elmondtam a nagy magyar mellett, amit el lehetett mondani. Az utánam felszólaló Petrovác Gyula képviselő úr ennek ellenére kifogás tárgyává tette, hogy itt bizonyos praktikumokból — valami ilyesféle kifejezést használt — (PETROVÁCZ GYULA: Nem használtam!) elhallgattuk, hogy Pázmány Péter katolikus volt és elhallgattuk az egyetem katolikus jellegét is. A miniszter úr erre már válaszolt Petrovácz Gyulának. Az én válaszom csak az lehet, hogy amint Kossuth Lajos mellé nem kell külön odaírni, hogy magyar volt, (PETROVÁCZ GYULA: Óriási különbség!) épúgy sértő volna Pázmány Péter emlékével szemben, ha nyomtatásban oda ellene írni mellé, hogy katolikus volt. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*)

T. Ház! Amint a miniszter úr mondotta, ez az egyetem mindannyiunké és mi hálásak lehetünk a magyar államnak, hogy lehetővé tette, hogy ennek az egyetemnek falai közé emelt fővel bemehezzünk, felekezeti különbség nélkül. Ezt az egyetemet továbbra is meg akarjuk tartani magyarnak, meg akarjuk tartani a nemzeti gondolat várának. Azt hiszem, az egész Ház egyhangú helyeslésével találkozik, ha azt mondom, hogy sem ennél a kérdésnél, sem más kérdésnél nem vagyunk hajlandók magyar és magyar közé, keresztény magyar és keresztény magyar közé a felekezetieskedés üszkét beledobni engedni. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. — RASSAY*

KÁROLY: Semilyen magyar közé! Nem kell odatenni, hogy milyen magyar közé!)

Ismétlem, én, mint ennek a javaslatnak Petrováczip képviselő úr által kifogásolt protestáns előadója, azzal fejezem be szavaimat, hogy meghajtom az elismerés lobogóját Pázmány Péter emléke előtt. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középben.*)

ELNÖK: Szólásjoga többé senkinek nincs; a vitát bezárom és a tanácskozást befejezettnek nyilvánítom.

Következik a határozathozatal. Kérem a t. Házat, méltóztatnak-e az imént tárgyalt törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? (*Igen!*) A Ház a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás. Kérem a jegyző urat, szíveskedjék a törvényjavaslat címét felolvasni.

VÁSÁRHELYI SÁNDOR jegyző (*olvassa a címet, a bevezető szöveget és az 1—5. §-okat, amelyeket a Ház hozzászólás nélkül elfogad*).

ELNÖK: A törvényjavaslat címét, a bevezető szöveget és az 1—5. §-t — meg nem támadtatván — elfogadottnak jelentem ki.

Ezzel a Ház a törvényjavaslatot részleteiben is letárgyalta és annak harmadszori olvasása iránt később fogok a t. Háznak javaslatot tenni.

6. A törvényjavaslat felsőházi tárgyalása.

Az egyetemi jubileumi törvényjavaslatot az országgyűlés felsőháza 5. ülésében 1935. évi május hó 22-én tárgyalta.

A kormány részéről jelen voltak: VITÉZ GÖMBÖS GYULA, HÓMAN BÁLINT, VITÉZ KOZMA MIKLÓS.

GRÓF SZÉCHENYI BERTALAN elnök: Napirend szerint következik a közoktatásügyi bizottság jelentésének tárgyalása a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulójáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Kérem a jegyző urat, hogy a bizottság jelentését felolvasni szíveskedjék.

VITÉZ GÖRGEY LÁSZLÓ jegyző *(felolvassa a jelentést).*

Elnök: Szólásra következik NÉKÁM LAJOS ő méltósága!

NÉKÁM LAJOS: Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az előttünk fekvő törvényjavaslat szelleme, nézetem szerint, méltó annak tárgyához: a mi ősi Egyetemünk jubileumának jelentőségéhez.

(Az elnöki széket Beöthy László foglalja el.)

Ez a törvényjavaslat jobb időkben bizonyára nagy alapításokat létesített volna, de még így is meglepedést és örömet okozott azokkal a meleg szavakkal, amelyekkel Pázmány halhatatlan szellemének hódol és elismeri az Egyetem 300 éves működésének a jelentőségét.

Az egyetem ugyanis érzi, hogy a nemzeti gondolatnak ő is hivatott öre és gondozója. Hogy azonban ezt a funkcióját gyakorolhassa, bírnia kell a nemzet lelkét és szívét. Ez a törvényjavaslat éppen azt mutatja, hogy a Pázmány-egyetem valóban a nemzet egyeteme.

Amikor néhány évvel ezelőtt a tübingeni egyetem jubileumát ülte, akkor látni lehetett a nép minden rétege részéről megnyilvánuló alapításokat. Klinikákat alapítottak és az egyes kórtermekre felírták, hogy ez a kórterem a kisiparosok, a másik a napszámosok, a harmadik a szakácsnők és más ilyen foglalkozású kisemberek alapításából, azoknak filléreiből keletkezett. Meg vagyok győződve róla, hogy jobb gazdasági viszonyok között minálunk ugyanez lenne a helyzet. Ma azonban a mai nehéz viszonyok között meg kell elégednünk azzal, hogy ha érzi az egyetem, hogy azok, akik ott nevelkedtek, akiknek talán már az őseik is ott kapták kiképzésüket és azok a száz- és százezrek, akiket az egyetem ingyen gyógykezelt, valóban ragaszkodnak az egyetemhez. A miniszter úr érdeme az, hogy ezeknek az embereknek bensőséges háláját az ország köszönetében foglalta össze.

Amikor azonban ezt a törvényjavaslatot a magam részéről elfogadom és elfogadásra ajánlom, három megjegyzést mégis szükségesnek tartok. Az első a következő: az olyan külföldi embernek, aki Magyarország történetét nem ismeri — és ugyan hány külföldi ember ismeri azt — és most erről a törvényjavaslatról értesül, azt kell hinnie, hogy a mi nemzetünk

csak a XVII. század óta becsüli a felső kultúrát és csak azóta van itt egyetemi élet. Ettől annál inkább kell tartani, mert ismeretes, hogy a külföldön valóságos szervezet törekszik mindent letagadni, vagy kisajátítani, ami nálunk érték és amit mi történelmünk folyamán elértünk. Nekünk tehát hangsúlyoznunk kell, — és azt hiszem, hogy ebben a pontban, a mi testvérfőiskoláink képviselői is egyetértenek velem — (PEKÁR MIHÁLY: Úgy van!) hogy itt Magyarországon a legmagasabb kultúrára irányuló törekvés, az arra való vágyódás kezdettől fogva mindig megvolt.

Már a XI. század elején Szent Gellért udvarában volt egy iskola, amely olyan kitűnően nevelte az ifjakat, hogy ott francia, cseh, lengyel és német ifjak is nevelkedtek.

Azután még fontosabb hírnévre vergődött a veszprémi káptalan iskolája, amiről IV. László királynak két okirata tanuskodik. Ezek egyikében azt mondja, hogy ez az iskola olyan kitűnő, hogy a francia párizsi iskolával versenyez. Tudnunk kell azonban, hogy a XIII. század végén a párizsi iskola már élvezte a középkori Studiumnak jelentőségét és tekintélyét, ami abban az időben az Imperiummal és a Sacerdotiummal együtt a három világhatalmat jelentette. Ennek az iskolának tantárgyai között szerepel a teológia, szerepel a trivium és quadrivium minden tárgya, úgyhogy tanították ott a nyelvészetet, a szónoklást, a matematikát, az algebrát, a csillagászatot, sőt még a zenét is, de valamennyi közül kimagaslott — mondja ez a rendelet — *cultus justitiae inibi obtineat principatum*, a jogi oktatás és ennek a teljesítésére 15 doktor, részben *canonicus*, részben római jogi doktor volt, véletlenül éppen annyi, mint amennyi most 700 év után a mi jogi karunkon működik, mint tanár.

A másik királyi rendelet pedig felsorolja, hogy milyen roppant gazdag volt ez a veszprémi káptalan, volt neki egy szobája, amely tele volt könyvekkel. Abban az időben igen nagy dolog volt ez, mert hiszen tudjuk, hogy például Fülöp Ágost francia király könyvtára összesen 21 kötetből állott. Ezt az egyetemet, amely tehát olyan kiválóan működött, nem pápai breve, nem is a királyi rendelet alapította, ez az egyetem úgy keletkezett, mint a párizsi, oxfordi vagy cambridgei, a helyi szükségletek alapján. Ez egy ősegyetem, egy

archiuniversitas volt. Sajnos, hogy éppen az ország nádora, Csák Péter volt az, aki ezt az egyetemet felégette, kirabolta és 64 tagját az oltár előtt megölette. Nyilvánvaló, hogy ez a főiskola, ha nem is volt kifejezetten studium generale, az akkori időkhöz képest mégis egyetemi jellegű volt, az időközi egyetemek jellegével bírt.

Csaknem száz évi szünetelés után történt, hogy Nagy Lajos király 1367-ben egy újabb egyetemet létesített. Ez nem volt teljes egyetem, hiányzott belőle a teológiai kar, ennek következtében az ő veje, Zsigmond király 21 évvel később Óbudán alapított egy most már teljes egyetemet, amely az egész következő században, az egész XV. században működött. Hiszen tudjuk, hogy a constanzi és bazeli zsinatokon résztvettek a követői, azt is tudjuk, hogy Szilágyi Mihály kormányzó 1458-ban tisztelet- és vámmenteséget biztosított ezen egyetem növendékeinek azzal, hogy azokat a papok és nemesek sorában szerepeltette.

Azután következett a török betörés. Időközben még Mátyás király próbált egy nagy egyetemet alapítani és Vitéz Jánossal alapított egy Academia Istropolitanát Pozsonyban, a török betörés azonban mindent elsöpört és a XVI. század végéig ez a helyzet, míg Erdélyben, ahol mégis csak nyugodtabbak voltak a viszonyok, egyetemalapítási kísérletek történtek. Már János Zsigmond 1751-ben Gyulafehérváron, azután Báthory ~~Kristóf~~ 1581-ben Kolozsvárt, Bethlen Gábor pedig 1622-ben Nagyenyeden alapított egyetemeket. Mind-egyiknek azonban szomorú sorsa lett. A Bethlen Gábor-féle nagyenyedi egyetemnek például az lett a sorsa, hogy 1704-ben Bussy Rabutin osztrák ezredes megtámadta, kifosztotta, a diákokat, akik védték az egyetemet, lemészároltatta. Emlékük talán még mindig látható Nagyenyeden, a kápolna romjain.

Ezután egy hosszú pauza keletkezett, egészen addig, amíg végre 1635-ben Pázmány Péter megalapította az ő egyetemét. Ennek az egyetemnek tehát nem az az érdeme, hogy első vagy úttörő volt, hiszen ez kilencedik volt a sorozatban, hanem nagy érdeme az volt, hogy megmaradt, hogy anyja lett a többi főiskolának és elsősorban gerince lett az utóbbi évszázadokban a nemzet magas kultúrájának. *(Úgy van! Úgy van!)* Látni való, hogy az egyetem története hasonlít a

nemzet történetéhez, ennek is folyton újra, meg újra kellett kezdenie intézményeit, amelyek kedvezőtlen körülmények folytán rombadöntettek. Hogy milyen hangyaszorgalommal törekedett országunk már a XI. században egyetemet alapítani, az látszik abból, hogy a 13 magyar egyetemi alapítás közül már csak négy él és ezek között is mindössze egy maradt meg azon a helyen, ahol alapították; ez a legfiatalabb: a 21 éves debreceni egyetem. A többi vagy elmenekült, vagy vándorolnia kellett, vagy megsemmisült, vagy idegen állam uralma alá jutott.

A tanulság mindebből az, hogy a Pázmány Péter-egyetem jubileuma nem záróköve egy periódusnak, hanem csirája, újabb fázisa a további folytonos fejlődésnek.

Másik megjegyzésem arra az 50.000 darab 2 pengős érmére vonatkozik, amelyet a kormány az 1929:XXVI. t.-c. alapján veretni készül és amelyre vonatkozólag a Képviselőházban Petrovác Gyula képviselő úr azt javasolta, hogy ezeket az érmeket adják ajándékba az egyetemnek vagy legalább névértékét engedjék át, hogy az azokat közvetlenül a gyűjtők között oszthassa szét. Ezt a gondolatot én a magam részéről igen helyesnek és kívánatosnak tartom és nagyon örülnék, ha a t. kormány ehhez, kifejezetten a mindjárt említendő feltételek mellett, hozzájárulna.

Az egyetemnek ugyanis régebben nagy alapítványai voltak. Ezeket nem bőkezű nagy urak, nem is gazdag bankárok adták, hanem adták kispolgárok és adták öreg professzorok, akik filléreiket takarították össze ilyen célból. Ezekből az alapítványokból segélyező, serkentő, utaztató és egyéb efféle díjak keletkeztek, amelyek számos, később híres tudóssá vált fiatal diáknak adtak módot arra, hogy miután megtanulta azt, amit itthon lehetett, a külföldi nagy intézetekben világhatalmússá nevelkedjék. Ezek az alapítványok a devalváció miatt mind megsemmisültek. Ma nem vagyunk abban a helyzetben, hogy az egyetem akárcsak a legkitűnőbb diákjainak is külföldi utaztató ösztöndíjakat adhasson. A kormány nincs, a társadalom sincs abban a helyzetben, hogy valorizálja ezeket az alapítványokat. Ez a gondolat azonban, amelyet most Petrovác Gyula képviselő úr ajánlott, jelentékeny módon javíthatna a helyzeten, hozzásegíthetné az egyetemet ahhoz,

hogy ezeket az alapítványokat valorizálja. Én tehát nagyon kérem a kormányt, méltóztassék ebből az egyetlen alkalomból, amely száz évig nem fog megint visszatérni, ezt a gondolatot felhasználni. Tegye túl magát azon a bürokratikus szemponton, amely ezt talán gátolja és tegye lehetővé, hogy az egyetem, kifejezetten alapítványainak valorizálása érdekében, a kivereendő értéknek vagy legalább azok túlnyomó részének ilyen felhasználását megkaphassa.

A harmadik megjegyzésem arra a diákkultúrházra vonatkozik, amelynek létesítése céljából a törvény a volt ferencvárosi dohánygyár egyik parcelláját, amely az Üllői-út és a Köztelek-utca sarkán, a régebben adományozott parcella szomszédságában, vagy másik házsorában van, az egyetemnek ajándékozza. Ezt az egyetem jól felhasználhatná, mert ez a két parcella, becslésem szerint, együttvéve körülbelül 8000 négyzetméter nagyságú, úgyhogy igen alkalmas volna ilyen kultúrház létesítésére.

Ma már mindenütt utat tört magának az a felfogás, hogy nem elég a diákot oktatni, hanem nevelni is kel őt. A franciák annyira mennek ebben a felfogásban, hogy még közoktatásügyi minisztériumuk nevét is megváltoztatták és azt az eddigi „ministère de l'Instruction publique“ helyett most „ministère de l'Éducation nationale“-nak nevezik. Párizs, Lund, London, Varsó, Róma, Madrid versenyzik most azon, hogy melyik állít fel célszerűbb, magasabb színvonalú nevelőintézetet diákjai számára.

Nekünk is meg kell kívánnunk, hogy fiaink ne félszeg könyvmolyok legyenek, hanem hogy az erkölcs, az általános műveltség, az emberismeret, a világlátottság, a művészi érzék, a sport és az életrealitás terén is megállják helyüket. Olyan kultúrintézményre van tehát szükségük, ahol a közélet minden ágából általános ismeretterjesztő előadásokat is kapnak, ahol az egész irodalom rendelkezésükre áll, ahol felkeltség érdeklődésüket a zene és a képzőművészet örök szépségei iránt és ahol a testnek gondozása és a társadalmi érintkezés formáinak elsajátítása után az élet változatos problémáiban is eligazodó, versenyképes embereket neveljenek belőlük. Meg vagyok győződve arról, hogy ha ez az intézmény meglesz, csodálkozni fogunk, hogy eddig miként lehettünk el nélküle.

T. Felsőház! Mi már nem vagyunk reformifjak, de barátai vagyunk a reformokat és haladást kérő magyar ifjúságnak. (*Igaz! Úgy van!*) Fejlesszük tehát ki azokat a gondolatokat és lehetőségeket, amelyek a jubileumi törvényjavaslatban rejtőznek és hozzuk ezekkel a magyar ifjúság nevelésének problémáit lényegesen közelebb a modern élet követelményeihez.

A törvényjavaslatot elfogadom. (*Taps és helyeslés.*)

Elnök: Kíván még valaki a törvényjavaslatához általánoságban hozzászólni? (*Nem!*) Ha szólni senki sem kíván, a vitát bezárom.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága kíván szólni.

HÓMAN BÁLINT *vallás- és közoktatásügyi miniszter*: Nagyméltóságú Elnök Úr! Igen t. Felsőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának 300-ik évfordulójáról szóló törvényjavaslatot itt bővebben fejtegetnem és magyaráznom feleslegesnek látszik. Azután a felszólalás után, amely Nékám Lajos igen t. barátom szájából itt elhangzott és amely megvilágította ennek a törvényjavaslatnak jelentőségét, nekem igen kevés mondanivalóm maradt. Ki akarom csupán emelni a Felsőház előtt is azt a szándékot és a kormánynak azt a szándékát, hogy a törvényjavaslat betervezésével nyilvánosan az egész nemzet nevében hálát mondjunk annak az intézménynek, amelynek padjaiból közülünk, törvényhozók közül, igen sokan s a magyar nemzet vezetői és a magyar társadalom széles rétegének tagjai közül még sokkalta számosabban kerültek ki és amely intézmény a magyar művelődésnek és a magyar nemzetnek háromszázadon át mindig dicsőséget és elismerést szerzett nemcsak itt benn az ország határai között, hanem messze azokon túl is.

Méltóztassanak megengedni, hogy a részletekre nem igen terjeszkedve ki, csupán egy szempontot vessek még fel, amidőn e törvényjavaslatot elfogadásra ajánlom. A törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása alkalmából és a minap az egyetem háromszázéves jubileumának házi ünnepén a tudományegyetem 1635. évi alapításának szimbolikus jelentőségéről beszéltem. Szóoltam arról, hogy a Pázmány Péter egyetem alapításával fejeződött be az az egyházi kultúrpolitikusok részéről megindított iskolaalkotó és iskolafejlesztő folyamat, amely

a XVI. század dereka és a XVII. század dereka között egy új kulturális fejlődés és vele egy új nemzeti fejlődés megindítója lett. A Pázmány Péter-egyetem alapítása e beállításban mint a mélységből való újrafelemelkedésünknek szimbóluma jelentkezik. De hangsúlyoznunk kell azt is, hogy az egyetem a maga háromezredes életével még másnak is szimbóluma: új erőknél, amelyek a nemzeti életben igen jelentős, sőt alapvető szerepet töltenek be.

Ha végigtekintünk az egyetem három századán, azt tapasztaljuk, hogy a korszerű fejlődésnek megfelelően az alapítás és az azt követő század alatt az egyházi kultúrpolitika működését tükrözi vissza és ezért az egyetem mintegy hitelesítő intézmény is jelentkezik. A második korszak, amely a fejedelmi kultúrpolitika korszaka és amelyet főleg Mária Terézia s az ő fiai nevével szoktunk jelölni, állampolgári erkölcsökre, a tudatos állampolgári nevelésre helyezi a súlyt, bizonyos utilitárius szempontok szerint és mindig gyakorlati értelemben.

A harmadik század a XIX. század derekán az 1848-as törvénnyel kezdődik, amióta az egyetemet az állami és a társadalmi kultúrpolitika gondozza. Ebben az időben előtérbe lép a harmadik tényező, a tudás és ez különbözteti meg korunkat a két első századtól. Találkozik tehát az egyetem életének három századában a hit, erkölcs és tudás, az a három nagy erőtevéző, amelyen minden társadalom, minden nemzeti lét és minden állami élet alapszik. (*Úgy van! Úgy van! — Taps.*)

Ma, az egyetem 300-ik jubileumán, nekünk, az igen t. Felsőházban, a konzervatív erők törvényhozótestületében csak az az egy óhajunk és kívánságunk lehet, hogy az egyetem a jövőben újabb századait e három nagy erkölcsi erő: a hit, az erkölcs és a tudás szolgálatában töltsé és ezen az alapon érje a további százados fordulókat.

Tisztelettel kérem a javaslat elfogadását. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps.*)

Elnök : A tanácskozást befejezettnek nyilvánítom. Következik a határozathozatal. Felteszem a kérdést, méltóztatnak-e a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot általánosságban, a rész-

letes tárgyalás alapjául elfogadni, igen vagy nem? (*Igen!*)
Ha igen, kimondom a határozatot, hogy a Felsőház a törvényjavaslatot általánosságban, a részletes tárgyalás alapjául elfogadta.

Következik a részletes tárgyalás.

Kérem a jegyző urat, hogy először a törvényjavaslat címét s azután a szokásos módon szakaszainak sorszámát felolvasni szíveskedjék.

GÖRGEY LÁSZLÓ jegyző *(olvassa a törvényjavaslat címét és az 1—5. §-ok sorszámát. A Felsőház a címet és az 1—5. §-okat hozzászólás nélkül elfogadja).*

Elnök : Ekként a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltván, kérdem a t. Felsőházat, elfogadja-e azt a részletes tárgyalás során elfogadott szerkezetben, igen vagy nem? (*Igen!*)

Méltóztassanak azok, akik a törvényjavaslatot végszerkezetben elfogadják, azt felállással jelezni. (*Megtörténik.*)

Kimondom a határozatot, hogy a Felsőház a törvényjavaslatot a Képviselőház szövegezése szerinti szerkezetben változatlanul elfogadta, amiről a Képviselőház értesítetteti fog.

*

Az országgyűlés mindkét házából egyhangúan elfogadott törvényjavaslatot HORTHY MIKLÓS, Magyarország főméltóságú kormányzója Kenderesen, 1935 június 6-án szentesítette. Az egyetem jubileumi törvénye mint 1935. évi V. törvénycikk került országos törvénytárunkba s hirdeti a nemzetnek egyetemünk s nagy alapítója iránt érzett háláját és kegyeletét.

III.

A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGEK.

Az egyetem tanácsa 1933. december 22-én tartott III. rendes ülésében úgy döntött, hogy az egész 1935-ik esztendőt jubileumi évnek minősíti s az egyetemi ünnepeket két részre osztja: május 12-én, az alapító oklevél aláírásának háromszázadik évforduló napján, díszközgyűlést tart, amely egyszersmind a minden évben, május 13-án tartatni szokott évváró ünnepélyt is pótolja; másrészt a nagy országos és nemzetközi keretű ünnepek idejét szeptember 25—28. napokra tűzi ki.

1. A május 12-i egyetemi díszközgyűlés.

Az 1935 május 12-i ünnepély az egyetem újjáalakított aulájának és a prímási emléktáblának (lásd: 32. l.) megáldásával kezdődött, amelyet SERÉDI JUSZTINIÁN, bíboros hercegprímás végzett nagy papi segédlettel. Ezután az egyetemnek s az egyetemi ifjúsági egyesületeknek zászlai alatt, díszmenetben vonult az Egyetemi-téren át a hercegprímás úr Őeminenciája, az egyetem tanácsa, tanári kara s ifjúsága az egyetemi templomba, ahol a hercegprímás 10 órakor ünnepélyes szentmisét celebrált.

Az egyetem alapításának 300-ik és újjáalakításának 155-ik évfordulója alkalmából tartott ünnepélyes közgyűlés az egyetem dísztermében 11 óra után kezdődött. Először KENYERES BALÁZS Rector Magnificus üdvözölte a Kormányzó Úr Őfőméltóságának képviselőjében megjelent HÓMAN BALINT vallás- és közoktatásügyi minisztert, JÓZSEF kir. herceg Őfenségét, a bíboros hercegprímást és más vendégeinket, vázolta

az egyetem örömévének jelentőségét, majd átadta az 50 és több esztendővel ezelőtt felavatott doktoroknak vagy képviselőiknek az arany doktori diplomát. Ezután következett GAJZÁGÓ LÁSZLÓ követnek és meghatalmazott miniszternek jogi, és SIPŐCZ JENŐNEK, Budapest székesfőváros főpolgármesterének orvostudományi díszdoktorrá avatása. Majd ezt követte a sub auspiciis Gubernatoris doktorok avatása, végül a pályázati és szorgalmi díjak kiosztása.

KENYERES BALÁZS Rector Magnificus az ünnepélyes közgyűlést a következő beszéddel nyitotta meg:

Vitéz nagybányai HORTHY MIKLÓS kormányzó úr Ófőméltósága iránt mélységes hódolattal eltelve, tiszteletteljesen köszöntöm HÓMAN BÁLINT Kultuszminiszter Ónagyméltóságát, akit a Kormányzó úr kegye azért küldött hozzánk, hogy a pártfogása mellett végbemenő doktorrá avatáson magas személyét képviselje. Köszönöm Ónagyméltóságának abbéli szíves engedélyét, hogy a sub auspiciis Gubernatoris felavatásának szertartását egyetemünk 300 esztendős jubileuma ünnepélyének keretei közé illeszthettük be. Mélységes tisztelettel köszöntöm Magyarország első zászlós urát, a Hercegszék-herceg-primás úr Óeminenciáját, megköszönve neki, hogy 300 esztendő jubileumunk napján elődjének, Pázmány Péter bíboros érseknek alkotását, főpapi áldásában részesíteni és az Egek Urának hálaadó szent misét bemutatni kegyes volt. Mélységes tisztelettel üdvözlöm JÓZSEF főherceg ő királyi fenségét, akit az egyetem és a magyar ifjúság iránti állandó érdeklődése hozott körünkbe. Tisztelettel köszöntöm a kormánynak, a minisztériumoknak, a fővárosnak, a magas bíróságoknak, a magyar Tudományos Akadémiának, a József műszaki és gazdasági egyetemnek, a vidéki tudományegyetemeknek, valamint egyéb tudományos intézetek, társulatok és közhatóságok képviselőit, egyetemünk tanácsát, tanártársaimat, a magyar ifjúságot és mindazokat, akiket irántunk való szeretetük hozott körünkbe.

Nagy történelmi jelentőségű ünnepet ülünk. Ennek az esztendőnek első napjával léptük át egyetemünk fennállása 300. esztendejének küszöbét. 1635 május hó 12-én alapította PÁZMÁNY PÉTER bíborosérsek lángoló hazaszeretete ősi egyetemünket, kifejezetten a nemes magyar nemzet számára,

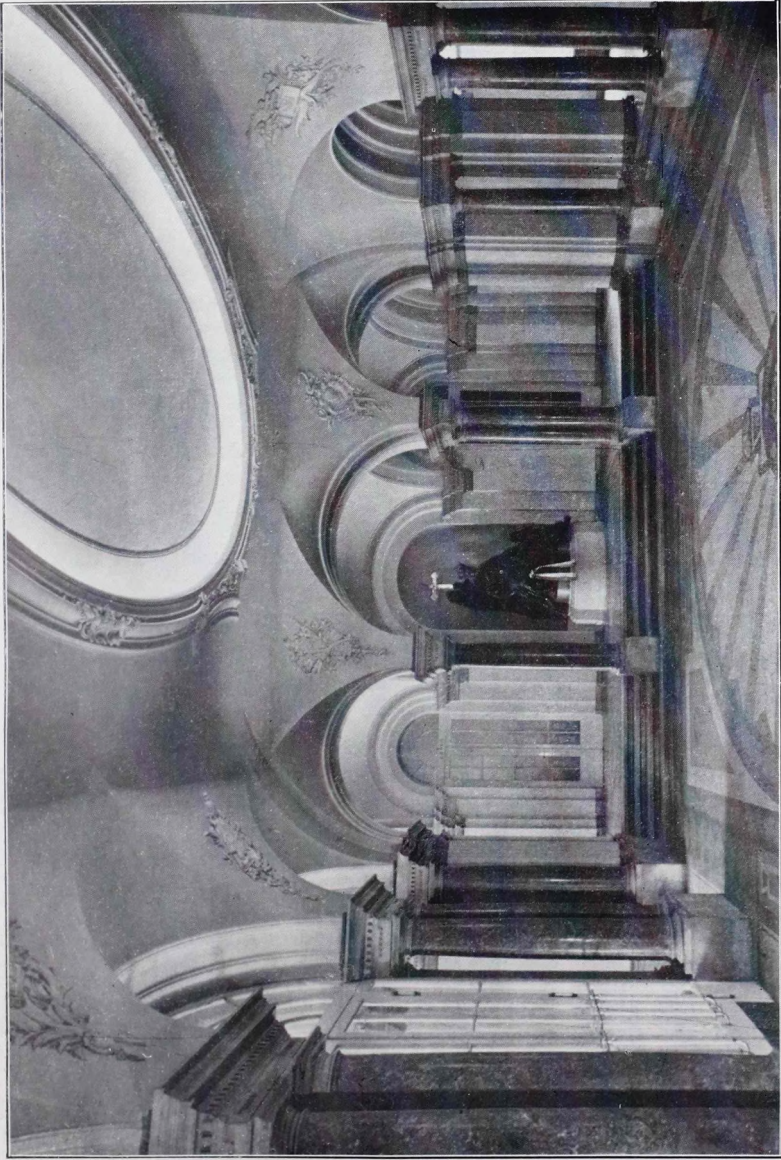
azzal a rendeltetéssel, hogy a magyar tudományt, a magyar művelődést, a magyar hazaszeretetet erősítse és továbbfejlessze. Várákosását ősi egyetemünk annak dacára, hogy válságos időben született, annak dacára, hogy fejlődésének 300 esztendeje a hazánkra sűrűn nehezedő kegyetlen sorscsapások időszaka volt, fényesen beváltotta.

Egyetemünk megalapítása idején hazánk egyrésze még török uralom alatt sínylette a mohácsi vész átkát; Budavár visszavétele csak 51 esztendővel az egyetem alapítása után következett be. A török járom alóli felszabadítást követte a nyugatnak kegyetlen elnyomása, amely hazánk értékeit rabolta s még nyelvétől is meg akarta fosztani nemzetünket. Újabb és újabb véráldozatokat követelő harcokba kellett indulnia nemzetünknek függetlenségéért és szabadságáért. Katolikusok és protestánsok, kurucok és labancok állottak szembe egymással testvérpusztító hadakozásra, vészthozó járványok bénították és ismételten meg is szakították egyetemünk működését. De ősi egyetemünk mindezek mellett nemcsak életben maradt, de tovább folytatta áldásthozó fejlődését.

Idővel ezekre menő hallgatósággal a világnak legnagyobb és nyugodtan mondhatjuk, egyúttal legjobb egyetemei sorába emelkedett. Okleveleink világszerte megbecsülésben részesültek, tulajdonosaikat készséggel alkalmazta — tudásuk kihasználása érdekében — a külföld. Számunkat és helyzetünket meghaladó mértékben vettünk részt mindig az emberiség nagy érdekeinek szolgálata munkájában. A magyar nemzet büszke lehet ősi egyetemére, joga és oka van azt 300 éves fennállása alkalmából ünnepelni.

1780-ban egyetemünk újjáalakításának, nagy szabadalomlevele átadásának ünnepét fényes keretek között ülte meg június 24., 25-én és a következő napokon a nemzet lelkesedése. Egykorú metszetek megőrizték ennek az ünnepélynek valóban fejedelmi pompáját, amelyhez hasonlót a krónikás szavai szerint Hollós Mátyás és Beatrix menyegzője óta Pest-Budán nem láttak.

Gróf Pálffy Károly királyi biztost június 24-én délután 2 órakor Pest megye díszküldöttsége Vác város határában fogadta. Hatlovas díszkocsiját 48, részben hat, részben

Pázmány szobra az egyetem előcsarnokában.

négylóvas díszhintó, a megyei bandérium s a Caramelli-vasas-
ezred kísérte, a két város polgárőrsége, a katonaság és a nép
sűrű sorfalai között Budavárba, szakadatlan ágyúörgés köze-
pette. A Hatvani-kapunál Pest szabad királyi város tanácsa
fogadta és latin beszéddel üdvözölte. Innen a menet az akkori
Egyenes- — ma Kossuth Lajos- — utcán át haladt tovább.
A Ferenciek-terén a piarista-gimnázium ifjúsága, a Város-
ház-téren katonai őrség állt sorfalat. A hajóhíd budai
oldalán a királyi biztost a város tanácsa üdvözölte, honnan a
menet a Vizivároson és a Bécsi-kapun át a növendékpapok és
a tanulóifjúság sorfala között haladt a Várba, a királyi biztos
lakásául kijelölt Batthyányi-palotáig, ahová este 9-kor ér-
kezett. Itt a gránátos ezred egyik százada tisztelgett. A pitvar-
ban az egyetemi testület és a nemes akadémia növendékei
fogadták, a rektor és a törvényhatóságok küldöttségei üdvö-
zölték. Háromszoros sortűz és éjjelizenés takarodó zárta be a
napot. Másnap megindult az ünnepi ülések, népiünnepélyek
hosszú sora.

A változott idők és a változott viszonyok miatt ilyen
fényes ünnepélyt 300 éves fennállásunk örömére nem rendez-
hetünk. Be kell érünk azzal, hogy kötelességszerűen fel-
használva a kínálkozó alkalmat, magunkhoz szólítsuk a kül-
földet s előtte anélkül, hogy tetemrehívást tartanánk, amire
pedig meg volna a jogunk, reámutassunk a magyar igazságra.

Jubiláris ünnepélyünket két részre osztjuk. Szeptember-
ben — egyetemünk működése megkezdésének 300 esztendő
évfordulóján — szólítjuk magunkhoz a világegyetem tudósait
azért, hogy hivalkodás nélkül reámutassunk nemzetünk mult-
jára, amely a becsületes kötelességteljesítésnek multja volt,
bemutassuk jelenünket, amely a becsületes kötelességteljesítés
törekvésének jelene. Hisszük, hogy a világ tudósai — akik a
jog és igazság szolgálatára szentelték magukat — nyiltszemek-
kel fognak hozzánk érkezni. Nem is kérünk egyebet. Ha
nyitott szemmel jönnek, meg fogják látni a magyar igazságot
s nyert ügyünk lesz, ha a látottak alapján igazságot szerető
szívvel ítélnék. Erre a szeptemberi nagy ünnepélyre várjuk
az egész magyar nemzetet abban a reményben, hogy ezzel
közelebb fogunk jutni ahhoz a jobb jövődöhoz, amelyre
olyan nagymértékben reászolgáltunk.

Mai jubiláris ünnepélyünk egyszerű, családi, születésnapi ünnep. Ünnepelni akarjuk azokat az értékeket, amelyeket a PÁZMÁNY PÉTER nevét viselő nagy család magából kitermelt. Ünnepelni akarjuk a multat, a jelent és bizakodó reménységgel a jövődőt. Családi ünnepélyünkön, bár ez az öröm ünnepe, kegyelettel meg kell emlékeznünk nagy családunknak azokról a tagjairól is, akik voltak és már nincsenek. Áhitattal emlékezünk azokról a szeretett fiainkról, akik nemzetünk szabadságáért folytatott harcaiban vértanuhalált szenvedtek, azokról, akik a világháború alkalmával egymással vetélkedve önként felkínálták áldozatul fiatal életüket a magyar haza oltárán. Sokan közülük névtelenül nyugosznak sírjaikban, de emléküket lelkünkben őrizzük, emléküket megörökíti ZALA mester ércszobra, amelyet hasonló áldozatokra kész utódok jubileumunk alkalmával a hála koszorújával díszítették.

És kegyelettel emlékezünk meg azokról a tanártársainkról, akik tanítói, nevelői voltak a magyar ifjúságnak s rövidebb-hosszabb kötelességteljesítés után tértek örök pihenőre. Sokan vannak közülük is, akik névtelen, ismeretlen sírokban aluszszák örök álmukat. Igyekeztünk nyugóhelyüket jubiláris ünnepélyünk alkalmából felkutatni, de törekvésünk csak részben sikerült, azért, mert pontos, megbízható adataink csak az újabb időkről vannak. ERDÉLYI GYULÁnak, egyetemünk főlevéltárosának és TÖRÖK PÁLnak, a Tudományos Akadémia könyvtárosának fáradhatatlan buzgalma összesen 863 tanár nevét foglalta össze. Ezek között van 179 hittudománykari, 136 jog- és államtudománykari, 144 orvostudománykari, 354 bölcsészettudománykari. Közülük az elhaltak nyilvántartási naplója 501 nevet vesz föl. A kimutatásnak a nagyszombati időszakra vonatkozó része hiányos, 1735-től kezdve majdnem teljes, 1860-tól kezdve, autonómiánk visszanyerése óta tökéletes.

Ezzel hosszúra nyúlt családi ünnepélyünknek végére érve még az a kötelességem maradt fenn, hogy a szeptemberre tervezett nagy nemzeti ünnepélyünk előkészítéséről és tárgysorozataról röviden megemlékezzem. Először is azt jelentem, hogy ebben az esztendőben egyetemünk a rektornak és dékánonknak megválasztását egy hónappal korábban foganatosította azért, hogy a szeptemberi jubileumi ünnepély előkészítése

további teendőiben résztvehessenek. Egyetemünk rektora a négy kar rektorválasztói a soronlévő bölcsészeti kar tanárai közül KORNIS GYULÁT választották meg. Dékánok lettek TÓTH TIHAMÉR a hittudományi karon, VITÉZ MOÓR GYULA a jog- és államtudományi karon, DARÁNYI GYULA az orvostudományi karon és MELICH JÁNOS a bölcsészettudományi karon.

A jubileumi előkészületekről szólva mélységes sajnálkozással emlékezem meg arról, hogy váratlanul jelentkezett betegség kényszerítette szeretve tisztelt tanártársunkat, WOLKENBERG ALAJOS tanárt, hogy 2 évi buzgó munka után a jubileumi bizottság elnöki tisztjét letegye. Mélységes hálával köszönöm neki és a jubiláris bizottság tagjainak azt az igyekezetét, amely szeptemberi ünnepélyünket úgy előkészítette, hogy annak nagy nemzeti ünnepként való megülése biztosítva van.

Jelentem, hogy a magyar országgyűlés örömeinek és elismerésének a jubileum esztendejében törvény megalkotásával ad kifejezést.

Megemlítem, mint a jubiláris esztendő nagy eseményét, hogy a hágai megnyert birtokper folytán egyetemünk hazai földön fekvő megfelelő birtok megvételét lehetővé tévő hárommillió pengő összeghez jutott. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a birtokper lebonyolítása körül ANGYAL PÁL tanártársunk, aki akkor amikor, senkisésem akart vállalkozni, elvállalta az egyetem főmegbízottjának nehéz munkával járó tisztségét. Köszönetet mondok soha meg nem szűnő hálával neki és segítőtársának, GAJZÁGÓ LÁSZLÓNAK, SZLADITS KÁROLYNAK, FABINYI TIHAMÉRNAK és VÁLI FERENC DR.-NAK. Örömmel említem meg, hogy azon összegek nagyrészét, amelyet a hágai bíróság a vételáron felül — kifejezetten perköltségek címén — ítelt meg, az ifjúság érdekét szolgáló alapítványként értékes ingatlanba fektethetünk.

Mint nevezetes eseményt említhetem meg az Egyetem Barátainak nemrégben megalakult Szövetségét, amely rövid idő alatt 34 alapító- és 450 pártolótagot szerzett. Az előkészületekről szólva megemlítem, hogy LECHNER JENŐ műépítész tudásának és buzgalmának elismerést érdemlő felajánlásával rendbehozhattuk egyetemünk auláját, díszítve azt nagyjaink, sajnos nagyon csekély számának szobraival. Itt van közöttünk

DOBRONOKY GYÖRGYnek, egyetemünk első rektorának FÜREDI RICHÁRD szobrászművész által készített, FRANK IGNÁC és KELEMEN IMRE nagy jogtudósainknak DÓZSA FARKAS ANDRÁS, illetve VERESS ZOLTÁNNÉ által készített, PAULER TIVADAR egyetemünk története megírójának VASZARY LÁSZLÓ szobrászművész által készített, BALASSA JÁNOS nagynevű sebész-tanárunknak LŐTHE ÉVA szobrászművész által készített, SEMMELWEIS IGNÁCNak, az emberiség nagy jótevőjének LUX ELEK szobrászművész által készített, PROHÁSZKA OTTOKÁR apostol-püspökünknek SIDLÓ FERENC szobrászúvész által készített, GYULAY PÁLnak SZÉKELY KÁROLY szobrászművész által készített és EÖVÖS LÓRÁNTnak, a fizika világhírű nagyságának SCHROTTA FRIGYES által készített szobra. Márványbafaragva elkészült Magyarország Védőasszonyának és áldástosztó Fiának, PÁSZTOR JÁNOS szobrászművész által készített szobra, dísztermünk bejáró ajtaja felett. Elkészült az egyetem zászlója, annak az 5000 pengőnek terhére, amelyet SZURDAY RÓBERT Őméltósága már régebben felajánlott és most az egyetemhez eljuttatott. Elkészítette BERÁN LAJOS szobrászművész a Pázmány Péter-émlékplakettet és elkészültek az ezt utánzó levélzáró címkék. Gyönyörű kivitelben készenállanak a jubileumi ünnepről megemlékező postabélyegsorozatok, amelyek a nyár folyamán kerülnek forgalomba. A kultuszminiszter úr FABINYI pénzügyminiszter úrral szívesek voltak a Pázmány Péter-ezüstémlékpénzek veretését törvénybe foglaltatni.

Mint maradandó alkotást, tervbevevttük egy tüdőbeteg-gondozó intézetnek és egy diákháznak a létesítését. Az előbbi létesítése biztosítva van azzal, hogy a főváros a jubileum költségeire szánt 100.000 pengőn felül 800.000 pengőt vett fel annak létesítésére.

A diákház többmillióra terjedő költségét sajnos sem az államtól, sem a fővárostól egyéb megterhelésük nagysága mellett nem kérhetjük, mindazonáltal nem teszünk le a reményről, hogy a magyar társadalom megértő támogatásával, az Egyetem Baráti Szövetségének segítségével mellett egyes meglévő intézmények vagyonának egyesítésével nemsokára az alapköi letevésének időpontjáig el fogunk jutni. Az első lépés kormányunk részéről megtörtént, az Üllői-úti és Köztelek-

utca sarkán lévő telek átengedésével. Megtoldotta örök hálára kötelező ténykedését még azzal, hogy a KONKOLY-THÉGE-féle csillagvizsgálót és a földrengési obszervatóriumot is az egyetemnek ajándékozta.

Szeptemberi ünnepélyünket jelentőségéhez mérten nagy nemzeti ünnepként igyekszünk megülni. Az országgyűlés kupolacsarnokában Kormányzó úr Őfőméltóságának, a magyar kormánynak, hazánk vezető egyéniségeinek, a magyar tanítás és nevelésügy apostolainak és a magyar ifjúságnak közreműködésével megismertetjük a külfölddel multunk dicsőségét, jelenünk értékét. Külön avatóülésen díszdoktoraink sorába iktatjuk Hercegprimás úr Őeminenciája mellett a külföld 30 jelentékeny tudományos értékét. Operai díszelőadáson HERCZEG FERENC, hazánk koszorús írójának, egyetemünk díszdoktorának prologusa után bemutatjuk KODÁLY ZOLTÁN Psalmus Hungaricusát, ERKEL FERENC Hunyadi László című operájának egyik felvonását, LISZT FERENC műveiből összeállított „Magyar ábrándok” című balettet és BERLIOZ Rákóczi indulóját.

Egyik kiemelkedő pontja lesz ünnepélyünknek az ifjúság felvonulása és az a bajtársi táborozás, amelyet az egész magyar ifjúság rendez külföldi vendégeinkkel való fesztelen együttlétre.

Meghívóink a szeptemberi ünnepélyre már az egész világra szétmentek, megindult a külföld jelentkezése s hiszszük, hogy jubileumunkat nagy nemzeti ünnepként a külföld számottevő részvétele mellett fogjuk megülni. Hálát adok ezért mindazoknak, akik az előkészítésben résztvettek és ünnepélyünknek résztvevői lesznek. Hálánkat nyilvánítom Kormányzó úr Őfőméltósága, Hercegprimás úr Őeminenciájának, a magyar kormány tagjainak és a főváros vezetőinek, az Egyetem Barátai Egyesületének, a Jubileumi Bizottság elnökének és tagjainak, különösen kiemelve STURM JÓZSEF DR. egészségügyi főtanácsos érdemeit, aki nagy nyelvtudásával, rendezői készségével, buzgalmával olyan szolgálatot tett jubileumunk ügyének, amelyek nélkül az aligha sikerült volna. Köszönet az egyetem tanácsa Tagjainak, az egyetem tanárainak, tisztviselőinek, alkalmazottainak, altisztjeinek, betegápolóinak, az egyetem munkásainak, akik a kommunizmus idején kevésszámú kivétellel tántoríthatatlan hűséggel meg-

állották helyüket s most is szolgálatba állítják munkaerejüket a jubileum érdekében. És hálát mondok a sajtónak, amely egyetemünk ügyét lelkesedéssel és szeretettel felkarolva szolgálta. Külön emlékezem meg a magyar ifjúságról, amelyik ebben a tanévben, jubiláris esztendőnkben terhei súlyosbodásának, nehéz helyzete rosszabbodásának dacára komoly, higgadt, megfontolt, hazafias magaviseletet tanúsított és a legmeszebbmenő elismerést érdemli azért, mert azokban a vészterhes napokban, amikor magából az elkeseredés haragját kirobbanthatta volna, azért, mert hazánkat rágalmakkal támadták, megszállt területen lévő testvéreinket otthonukból kiüldözték, el tudta fojtani jogos haragját.

Magyar ifjak! Kedves fiaim! Mai ünnepünk a kötelességteljesítés ünnepe volt, öregeknek és fiataloknak, az egész magyar nemzetnek kötelességteljesítéséről emlékeztem. Nektek kedves Fiaim, megköszönöm azt a kötelességtudást, amely megnyilatkozott közös ünnepélyünkön való lelkes részvételekben, abban a hálában, amely megkoszorúzta PÁZMÁNY PÉTERnek, VASTAGH GYÖRGY szobrászművész által alkotott ércszobrát, koszorút helyezett LÓSY IMRE és LIPPAI GYÖRGY érsekeknek, az egyetem továbbfejlesztőinek VASTAGH LÁSZLÓ szobrászművész által készített szobraira és egyetemünk újralapítójának, magasztos lelkű nagy királynénknak, MÁRIA TERÉZIA királynő arcképének keretére. Köszönöm nektek azt a kötelességtudást, amely irányítója volt cselekvésteknek ebben a tanévben, azt, amellyel megvalósítottátok az összetartást, az egységet, amelyet 40 esztendőt meghaladó tanítópályámon sóvárgó lélekkel hirdettem. Kimondhatatlan örömmel láttam, hogy különböző zászlók alatt és különböző színű sapkákkal testvéri láncba sorakoztatotok s cselekvéssel tettetek tanúságot arról a meggyőződésetekről, hogy nemzetünk jobb jövője minden egyes tagjának közelességteljesítése alapján fog felépülni. Áldja meg az Isten azokat, akik céltudatos tervszerűséggel, ha kell saját maguk feláldozásával, becsülettel teljesítik kötelességeiket azon a helyen, amelyre a Gondviselés őket állítja. Áldja meg az Isten mindazokat, akik céltudatos tervszerűséggel építik ki magukban a testvéri szeretetet támogató készséget, valamennyien pedig egyesüljünk abban a kívánságban, hogy Isten érdeme szerint áldja meg a magyart.

2. A szeptember 16-i egyetemi évmegnyitó díszközgyűlés.

Egyetemünknek az 1935/36. tanévét megnyitó közgyűlése is szeptember 16-án a jubileum jegyében folyt le, mintegy a szeptemberi nagy nemzetközi ünnepek nyitányaként.

Az egyetemi templomban tartott ünnepélyes szentmise után a közgyűlést KENYERES BALÁZS Rector Magnificus nyitotta meg a következő beszéddel:

Az egyetemek hagyománya, hogy a lelépő rektor az új tanév elején tartott megnyitó ünnepélyen, amikor utódjának átadja a rektori méltóságot ennek jelvényeivel és beiktatja tisztségükbe az új tanácsnak tagjait, beszámol az elmúlt tanév eseményeiről; az újonnan megválasztott rektor székfoglaló előadást tart; a rektort adó karnak dékánja pedig buzdító szavakat intéz az ifjúsághoz. Ebben az esztendőben, amelyben egyetemünk fennállása 300 esztendő ünnepét üli, éppen ennek a jubileumnak révén az én kötelességeim megszaporodtak, amennyiben egyrészt be kell számolnom arról az ünnepélyről, amellyel május hó 12-én egyetemünk alapító oklevele aláírásának 300. évfordulóját szerény családi ünnep keretei között megünnepeltük, másrészt be kell számolnom azokról a cselekményekről is, amelyekkel egyetemünk működése megkezdésének 300. évfordulóján a külföld részvételével szeptember 25—29 között tartandó nagy nemzeti ünnepélyünket előkészítettük. Az ilyen módon előálló hatalmas nagy anyagot természetesen előszóval a mai ülésen elő nem terjeszthetem s ezért utalva a nyomtatásban megjelenő beszámolóra, csak a legfőbb adatok közlésére szorítkozom. Kötelességem megkezdésekor tiszteletteljes üdvözléssel fordulok mindazokhoz, akiket szeretetük hozzánk hozott, tisztelettel üdvözlöm a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter urat és minisztériuma államtitkárait, a fővárosnak, a magas bíróságoknak, a társfőiskoláknak képviselőit, tanártársaimat és a magyar ifjúságot.

Ezután a Rector Magnificus beszámolt az 1934—35. tanév eseményeiről, különösen kiemelve azokat a mozzanatokat, amelyek az egyetem jubileumi ünnepeinek előkészítésére vonatkoztak. Majd így folytatta:

Az egyes karok és a rektorválasztók gyűlése a folyó esztendőben a jubileumra való tekintettel, azért, hogy ennek ügyeibe belátást nyerjenek, egy hónappal előbb választották meg vezetőiket. A hittudományi kar dékánjává DR. TÓTH TIHAMÉRT, a jogtudományi kar DR. MOÓR GYULÁT, az orvostudományi kar DR. DARÁNYI GYULÁT, a bölcsészettudományi kar pedig DR. MELICH JÁNOST választotta dékánjává, a rektorválasztók ülése DR. KORNIS GYULA bölcsészettudományi tanárt állította egyetemünk élére. Hozzá fordulok most búcsúzó, köszöntő szavakkal.

Szeretett Barátom! Kedves Utódom! Egyetemünk alapítója pap és bölcselő volt. Te, aki 300 éves örökét átveszed, szintén pap és bölcselő vagy. A Gondviselés jóvoltából régen részese lévén barátságodnak, megismerhettelek, megismerhettem működésedet és így nyugodt vagyok, hogy egyetemünket PÁZMÁNY PÉTER szellemében fogod vezetni. Tudom, hogy bölcsességed, tudásod, nyelvismereted, szónoki készséged, hazaszereteted elismerést, tekintélyt fog szerezni ősi egyetemünknek bel- és külföldön egyaránt. Teljes megnyugvással adom át Neked és teljes megnyugvással adják át szintén lelépő társaim, a karok dékánjai utódaiknak a rektorok és dékánok ősi láncát azzal a tudattal, hogy azok fényt fognak adni Nektek, de egyben azzal a tudattal, hogy a Ti kötelességtudásotok gyarapítani fogja azok fényességét. Az Isten áldása legyen rajtatok és kísérje működéséteket.

DR. KORNIS GYULA 1935—36. tanévi Rector Magnificus
székfoglaló beszéde.

Amidőn most a rektori széket elfoglalom és a rektori jelvényeket, ezt a Pázmány Pétertől adományozott ezüst jogart és Ferenc király láncát ősi szokás szerint átveszem, őszinte köszönetet mondok mind jómagam, mind a beiktatott dékán uraknak nevében szíves üdvözlő szavaidért. De egyben mély-séges hálámat fejezem ki azért a valóban rendkívüli kitüntetésért, amelyben engem az egyetem karaitól kiküldött elektorok részesítettek, amikor erre a jubiláris 1935/36. tanévre rektorral választottak.

KORNIS GYULA
az egyetem rektora.

(Papp Domokos festménye.)

Teljesen átérzem a kitüntetés súlyát, egyben azt a nagy történeti felelősséget, amely ebben az esztendőben az egyetem vezetőjére hárul. Rektori hivatásom teljes tudatában minden szellemi képességgemmel azon leszek, hogy az egyetemnek most közelgő nagy örömnepét méltó módon ünnepeljük, megmutatva a világ tudományos fórumai előtt, hogy mi a Pázmány Pétertől alapított egyetem jelentősége a magyar nemzeti és az egyetemes emberi kultúrában; mennyire mélyen hat át bennünket a multhoz való hálás ragaszkodás és kegyelet s mennyire feszül bennünk minden letiportságunk ellenére a szebb jövőre reménysége, a halhatatlan magyar nemzet szellemi erejébe vetett hite.

Egyetemünk jelen tükrében látja majd a nagy világ, hogy bár a nemzet teste egyharmadára csonkult, lelkierője továbbra is épen megvan, szíve egészségesen lüktet: s ez szilárd biztosítéka a majdan fölpirkadó jobb jövőnek.

A tisztemhez kötött munkában mindig előttem fog lebegni a Te fényes példád, aki az egyetem és tanártársaid ügyeinek legodaadóbb intézője s a gondjainkra bízott ifjúságnak legjobb atyja, valóban *pater universitatis* voltál. Pázmány Péter szellemében, mint az imént lelkemre kötöttem, iparkodom kormányozni az egyetemet s öröködöm azon, hogy e lánc szimbolikus fénye el ne homályosodjék, hanem még jobban ragyogjon.

PÁZMÁNY SZEMÉLYISÉGE.

I.

Egyéniség és személyiség.

Egyetemünk alapításának és megnyitásának háromszázadik évfordulóját ünnepeljük. Az alapítás ideje a magyar tudományosság hőskora: három század multán is zengjük eposzát, melynek főhőse Pázmány. Természetszerűleg lép tehát eléink a kérdés, vajjon milyen volt a személyisége, szellemi szervezete a nagy férfúnak, akinek egyetemünk létét köszönheti. Micsoda szellemi alkat és ebbe beleépülő értékrendszer volt az, amely Pázmány Pétert a magyar történet egyik legnagyobb

alkotó géniuszává avatja? Bihari földön termett ősmagyar egyénisége történetünk egyik legöntudatosabb monumentális személyiségévé emelkedett, aki nagy akaratereővel beleállott az idő tovarobogó árába s ezt céltudatosan más irányba terelte.

Az egyéniség az embernek veleszületett, a természetből adott, ösztönös lelki alkata, amely az én-től még kimunkálásra vár. A személyiség ellenben a már öntudatosan objektív, időfeleltinek érzett értékeket s ezekből következő célokat szabadon és felelősségérzéssel megvalósító egyéniség. Az ösztönös egyéniség a társadalomban, a másokkal való kölcsönhatásban, akkor válik magasabbrendű értékes és irányító tényezővé, ha a személyiség fokára emelkedik. Így az objektív értékeket öntudatosan megvalósító személyiség az emberi valóságnak legmagasabb életformája, mely a benne szunnyadó természeti képességeket értékes célok szolgálatában teljesen kibontakoztatja.

A személyiségben, mint szellemi egészben, gondolkodás, érzelem és akarat egységesen értékekre irányul. A személyiség nem magától bontakozik ki vegetatív módon, mint a magból a növény, hanem az egyénnek saját, öntudatos munkája, a világ folyásába való célszerű belenyúlása, új ok-sorok megindítása és irányítása által. A személyiség egész szellemi életét át- és átszövik értékek és belőlük folyó konkrét célok: ezek a személyiség figyelmének és érdeklődésének állandó forrásai, érzelmeinek indítékai s akaratának örökös hajtó erői. A személyiség cselekvései mindig öntudatos értékeléseinek közvetlen vagy közvetett kifejezései.

A személyiség magva tehát az értékek tudata és ezek megvalósítására törő céltudatos akarat. Ha valakinek személyiségét vizsgáljuk, akkor szellemének valamennyi kifejezését: beszédét, írásait, viselkedésmódjait, alkotásait értékvonatkozásaikban vesszük szemügyre. Ekkor alapvető kérdésünk: milyen a személyiség szellemi struktúrája? Más szóval: milyen a személyiséget alkotó szellemi tényezők egységes összefüggése az értékek szempontjából? milyen értékrendszer megvalósítását szolgálják a lelki tényezők? milyen célkitűzések, magatartás-irányok, viselkedési módok, cselekvések, szellemi alkotások folytak ebből az érték-tudatból?

II.

Pázmány katolikus értéktudata. Eszejárása. A tudomány logikai érdeke s a vallás gyakorlati érdeke. Homo contemplativus és homo activus. A barokk kor szervező hatalmi embere. Eszköze lélekformálás műveltség útján. Kultúrpolitikájának koronája az egyetem, mely „szent és szükséges alkotás“.

Pázmány világfelfogásának középpontjában lelki alkatánál fogva fiatal korától kezdve a vallásnak, még pedig a katolicizmusnak metafizikai értéke foglal helyet. Előtte mindennek ez egyik legfőbb értékmérője. Ezt szolgálja lelki mivoltának valamennyi eleme: tudományos gondolkodása, heves érzelmi polarizációja, az örökös küzdelmekre és maradandó alkotásokra szegződő hatalmas akarata. Egész szellemi valója a katolicizmus diadalának szolgálatában áll.

Erre koncentrálódik kezdettől fogva hivatástudata: kevés ember látta valaha oly világos öntudatossággal már fiatal korában a maga életfeladatát s e célhoz mért megfelelő eszközöket, mint Pázmány. Amikor az ellenreformáció harcok rendjébe lép, én-je előtt tehetsége, rátermettsége, mint természetes hivatásérzésének eszköze tükröződik. Karizmatikus ifjú: elevenen él benne a végső célnak, a katolikus vallás győzelmének tudata, amelynek elérését feltétlen kötelességének ismeri s amelyért minden erejével küzd, ha kell, feláldozza magát. A hivatásnak ez az érték- és céltudata egész öletét egységesen fogja át, életének magasabb értelmet, belső összefüggést és zárttságot kölcsönöz, biztosítja szellemi fejlődésének egyenes irányát és folytonosságát s ezzel életének szilárd és áttekinthető struktúráját bontakoztatja ki: a katolikus vallás Pázmány biodicaeája. Fiatalkori hivatástudata mintegy rúgószerűen összeszorítva magában rejtje a későbbi nagy egyházférfinak fokozatosan feltáruuló kiteljesedését, Aristoteles nyelvén szólva: entelecheiáját. Hivatása: a katolicizmusnak régi erejébe való visszaállítása életének, mint egésznek egységes stílust és történeti plasztikát kölcsönöz.

Hivatástudatát csak fokozzák és szellemi látóhatárát kiterjesztik Krakkóban, Bécsben és Rómában végzett filozófiai és teológiai tanulmányai. Világnézetének szilárd logikai alapját Aristoteles, Szent Ágoston, Aqu. Szent Tamás, Suarez és

Bellarmin műveiből veti meg. Megszokja a barokk korszaknak hideg, észszerű, az érveket szinte *more geometrico* pontokba szedő okoskodási módját, melynek vitairataiban oly nagy hasznát veszi. Mindig elsősorban az észhez iparkodik szólni: a logikának hideg s nem az érzelmenek meleg eszközeivel, a világos rációval s nem a titokzatos pátozzsal, a belátás szembe-
szököségével s nem az érzelemgerjesztő művészi formával akar hatni. Amikor Pozsonyban írt *Hodegusát* e város tanácsának megküldi, arra kéri a tanácsurakat, hogy olvassák el az igaz religiónak ezt a védelmét, melynek alapja az ész evidenciája. „Az igazság meg nem homályosíttatik, midőn melléje vettetik a hamisság, hanem mint az fehér az fekete mellett inkább ki tetszik.“ (Pázmány P. összegyűjtött levelei. Kiadta: Hanuy F. I. köt. 43. l.) Egyesek ezért Pázmányt a barokk lelkiség egyik jellemző jegyében: a racionalizmusban marasztalják el. Azonban csak a módszere, a gondolkodástechnikája racionális, lehetőleg észokokra támaszkodó, tartalmilag azonban egészen távol áll a teológiai racionalizmustól. Az előbbit maga elismeri, sőt igazolja: „Az igaz okosság győzhetetlen jelenség in fondáltatott közönséges bizonyságokat támasztok; nem valami mélységes elrejtett titkos dolgokból, hanem oly alant-járó, egy-ügyű ingyenes és világos dolgokat forgatok, mellyek a parasztságban sült emberek tompa és botor elméjékbe is beférnek.“ (Pázmány Összes Munkái. III. 139.) De már a világeért sem állítja, hogy a hitigazságok érvényének ismertetőjegye az ész belátása: a helyes hit forrása az isteni kinyilatkoztatás, melyet a Szentírás tartalmaz. Ezért helyteleníti, „ha filosofiás mesterséggel fondált consequentiát sz. Írás gyanánt követed; az emberi elmének műhelyében csináltatott következescekkék jó-voltáról pedig semmit a sz. Írásban nem találunk“. (III. 146.) De nem is tartja Pázmány az embereket olyan kábáknak, „hogy hiteket és üdvösségeket emberi okoskodásra függesztenék“. (III. 519.) Az észnek pusztá „dib-dáb agyaskodásával“ szemben bizonyosnak tartja, „hogy az éles elmének mély tudományából oly okoskodás nem lehet, mely a keresztény hitnek fundamentoma lehessen“. (IV. 109.) A térre és időre vonatkoztatott emberi megismerés és tudás alacsonyabb eredetű és elégtelen Pázmány vallásos lelke előtt: a hit a tudás, az ész fölött áll.

Pázmány az értékek rendszeréből a logikai értéket s az ezt megvalósítani törekvő tudományt is nem önértéknek, hanem csak a vallás eszközértékének fogja fel. Személyiségének szellemi struktúrájára jellemző, hogy bár korának egyik legnagyobb hittudósa, az elméleti gondolkodásnak egyik legkitűnőbb képviselője, mégis mindig cselekvésre feszülő szelme az elméletet, a tudomány logikai értékét alárendeli a vallás gyakorlati érdekének. Ebből a lelki attitude-ből érthető, hogy túláradó tevékenységi vágya háttérbe szorítja benne a gráci egyetem katedráján a filozófiát és teológiát tanító tanárt: az elmélkedés benső csendes gyönyörét Pázmány fölseréli a vallási és politikai forró küzdelmek változatos és kockázatos örömeivel. Hiába merül bele a metafizika és logika finom distinctióiba s ír magyarázatokat Aristoteles analtikáihoz: robusztus személyisége igazi hivatását nem a tanszéken szerkesztett szabatos definíciókban érzi. Mozgékony és külső alkotásokra is vágyó lelke boldog, amikor Aquaviva jezsuita generális értesíti, hogy örömmel járul ahhoz a kéréséhez, hogy tehetségét ne a tanári pályán, hanem az élet egyéb küzdőterén érvényesítse (cum alioquin talenta R. V. alibi cum satisfactione et utilitate proximorum ac merito proprio occupari possint. Lev. I. 756.) Pedig kitűnő és nagyhatású tanár volt, akiről a Jézus-Társaságnak az 1600. évről való katalógusában ez a megjegyzés olvasható: „Harmincéves, éleselméjű, jó ítéletű és okosságú, a tudományban különösen jártas, a filozófia és teológia tanítására és esetleg a kormányzásra is (ad gubernandum) alkalmas.“ (U. o. 756.) Elüljáróinak éles szeme már észreveszi a fiatal magyar jezsuita különös kormányzati talentumát, szervező tehetségének magasabbrendű hivatását. Pázmány már nem a hívságos renaissance humanistája, akinek lelkét, mint Janus Pannonius-ét, kielégíti a fényes szóművészetnek, a fölényes deklamációnak mindenütt hangzó dicsősége: ő az agresszív XVII. század embere, aki cselekvésre, harcra, szervezésre, hatalomra vágyik. S hol lett volna minderre alkalmasabb tevékenységi területe, mint otthon hazájában, amelyet a törökvesz és a hitszakadás történeti életének mélypontjára süllyesztett?

A vallásos személyiség típusa gyakran természetszerűen megy át a politikai személyiség típusába. Az Isten szeretete

tölti el; ámde, hogy az Isten szeretete mindenkit áthasson, a vallást terjeszteni kell, ennek pedig a földi hatalom, a szervezés ereje az eszköze. Az Istent kereső lélek többnyire harcos természet: megvan benne a törekvés, hogy annak, amire belső vívódásában eljutott, másokat is részesévé tegyen.

Pázmány ehhez a lelki típushoz tartozik. Hazatérve szívósan dolgozik. Sorba adja ki „felmelegített tintával“ írt hitvitázó, szeges írásait, melyekben tővel-heggyel védi az „igaz religiót“ s támadja „a cégéres cigányságot és orcapirító hazugságot“, az „új hitreszelőket“. Komoly része van Forgách érsek udvarában a magyar katolicizmus újjászervezésében. De a hittérítőnek szenvedélytől sistersgő lelke nincs megelégedve az eredménnyel. 1609-ben elsötétülő reménytelenséggel azt írja egyik gráci rendtársának, hogy már-már azon gondolkodik, hogy itthagya az országot, nem azért, mintha a munka s a sok kellemetlenség kedvtelenítené el, hanem mert jobb állapotokat alig remélhet: vallása ügyét elveszettnek látja (cum tam male perditam videam causam Religionis. Levelek I. 36.). Ernyesztő pesszimizmusa azonban csak pillanatnyi: akarata csak úgy tud továbbküzdeni, ha hisz ügye sikerében. Két nap mulva már egy másik leveléből optimista hang csendül ki: Sed est Deus in coelo; et quamvis fluctuet, non mergitur illa navis.

S a hajó nem süllyedt el, mert Pázmányban a legjobb kormányosra talált. Szemét a nagy spirituális célra függesztve, a megfelelő lelki eszközöket kerete hozzá. Lassú, de szerves, alulról meginduló munkába fog: a nevelés útján való lélekformálásba. Bár jól ismeri Grácból Ferdinánd főherceg erőszakos visszatérítő politikáját, mégsem ehhez az eszközhöz folyamodik, hanem az elhanyagolt magyar lelket szóval és tollal, elsősorban pedig iskolázás útján iparkodik katolikus szellemben kiművelni. Először magyar katolikus kultúrát s ezen keresztül magyar katolikus köztudatot akar teremteni szellemi fegyverekkel. Személyiségének értéktudatában a lelki érték, az emberek üdvössége az uralkodó, amelyet nem homályosíthat el mint végső célt számára a politika sem. Innen van, hogy bár uralkodója oldalán olyan mindenható politikai szerepet játszhatott volna Bécsben, mint Khlesl bíboros, vagy Párizsban XIII. Lajos mellett Richelieu, meg-

maradt a lelkek pásztorának. A valláserkölcsei megjobbítás, a lelkek belső, töből való átformálása legfőbb eszménye. „Nem veszedelmes orvosnak tartanók-e, — kérdi egyik prédikációjában —, aki betege előtt lantot verne és éneklésével akarná gyönyörködtetni fülét. . . . Illy ártalmasok a praedicatorok, kik csak a szólásnak ékességével, vagy magok álma és elmélkedések beszélgetésével, vagy igen mély és szokatlan, de haszontalan tudományokkal viszkettetik a hallgatók fülét, a lelki sebek genyedségét pedig meg sem illetik.“ Amikor még nem volt országos hatalma és óriási vagyona, imakönyvet ír a magyarságnak, ennek erkölceit Kempis *De imitatione Christi*jének fordításával s prédikációival akarja szelidíteni. Egyházi hatalomhoz és vagyonhoz jutva, erejének javát iskolákra és papképzésre fordítja. A szellem erejétől, a kultúra hatalmától várja a katolikus és magyar sors jobbrafordulását. Tudva tudja, hogy a művelődés útja lassú: hosszú lejáratú befektetést kíván, de annál biztosabb, főkép olyan országban, melyben a töröktől birtokából kiűzött vezető réteg is az örökös harcok közepett egészen elszegényedett és félbarbárrá durvult.

Első lépése magyar katolikus papság nevelése. Még mint jezsuita 1610-ben szigorú dorgálást kap Aquaviva generálistól, hogy saját felelősségére egy magyar ifjút merészel küldeni a Collegium Germanicumba felvétel végett, holott itt 12 magyar ifjú helyett már úgyis 16 magyar klerikus nevelődik. (Levelek I. 768.) Mihelyt érsek, első jövedelméből Bécsben papnevelőintézetet alapít magyar ifjak számára. Alapítólevelének első soraiban kijelenti, hogy éjjel-nappal azon töri fejét, hogyan tehetne szert művelt és elegendő számú magyar papságra. A pápához emlékiratot intéz, melyben kifejti, hogy milyen hihetetlen paphiány van Magyarországon; s ha akad is néhány pap, az is tudatlan és iskolázatlan. (U. o. I. 293.) A bécsi pápai nunciusnak könyörög, hogy a Propaganda Congregatiónál eszközöljön ki nagyobb-számú papnövendék taníttatására segélyt. (U. o. 739.) Ugyanilyen kérrrel fordul a királyhoz, hogy segítsen a *penuria sacerdotum* megszüntetésén. (U. o. 341.) A Pázmáneum a legkedvesebb intézménye, amelynek aprólékos ügyeivel élte fogytáig odaadó szeretettel foglalkozik. Maga állapítja meg

a növendékek ruhaformáját, házi és fegyelmi szabályzatát, tanulmányi rendjét, melynél fogva csak olyan ifjú küldhető a Pázmáneumba, aki már a retorikát elvégezte és ott a logikával kezdheti; gondoskodik útiköltségükről, könyveket rendel számukra; ha beteg valamelyik közülök, magához veszi őket a szünidőre; maga gondoskodik számukra orgonistáról, aki megtanítja őket a *figuratus cantus*ra és a hangszerek használatára. (II. 338.) Boldog, amikor a pázmánitáktól készített téziseket és ódákat megkapja s hallja, hogy az intézetéből kikerült pázmániták a papság valóságos példaképei. Szigorú fegyelmet gyakoroltat, nehogy az intézet jó hírve s nevelési eredménye kárt szenvedjen: a zabolátlan elemeket testileg is megfenyítteti, az egyik szökevény pázmánitát elfogatja, papi ruhájától megfosztatja s a nagyszombati szeminárium építésénél meszet és téglát hordat vele. Helyteleníti, hogy az igazgató világi ifjakat is felvesz a Pázmáneumba; ezt nem hajlandó eltérni, inkább be akarja egy időre csukatni az intézetet; félti kispapjai fegyelmét. Annyira vigyáz arra, hogy a papi hivatás és méltóság tudatában nevelkedjenek, hogy amikor az igazgató egy papirosszállító kocsit kíséretével egy pázmánitát biz meg, Pázmány megfeddi őt, hogy ilyen dolgot nem papnövendékre, hanem felfogadott levélhordóra kellett volna bíznia. Ezernyi országos gondja közepett élte végéig sűrűn írja leveleit Bécsbe az igazgatóhoz, hogy személyesen adjon utasításokat a növendékek tanulmányi és fegyelmi ügyeire nézve. 1629 ben újabb százezer forintos adománnyal szilárdítja meg papnevelő intézetét. Fájdalommal írja nagy kultúrpolitikusunk Rómába, hogy jövedelmének kétharmadát iskolákra, elsősorban papképzésre költi, mégis még mindig tíz plébániája van plébános nélkül s a hódoltsági területre nem küldhet papot, mert ott a ferences barátokon kívül a török más papot nem tűr meg. (Levelek I. 666.) Nagyszombatban két nevelőintézetet alapít: az egyiket a szegény tanulók, a másikat nemes ifjak számára a katolikus hit és műveltség terjesztésére (*orthodoxam Catholicam religionem Romanam propagare* — mondja az alapítólevélben). Jezsuita kollégiumot és iskolát alapít Pozsonyban, ilyennek útját egyengeti Győrben, ahol a káptalan ellenállására talál. Iskolaépítő buzgalmának nem volt mindenütt visszhangja. A jezsuita

kollégium alapítását a győri káptalannál sürgető levelének hátlapjára a káptalan egyik tagja ezt a gúnyos sort írta: O bone Cardinalis, destruis altaria et aedificas, et tu Jesuita fuisti, cur non mansisti?

Egész sereg levele maradt ránk, amelyekben a pápát, a bécsi nunciust, a királyt kérve-kéri, adjanak segítséget új iskolák felállítására. A királyt rá akarja venni, hogy a főpapok az elzálogosított egyházi javakat kiválthassák s ezek jövedelmének egy részét állandóan az iskolák céljaira fordíthassák. Kultúrpolitikájának sarkalatosi rányeszmeje: „Valamint az elvetett mag az aratásnak, akként az ifjúság helyes nevelése a katolikus vallás és erkölcsiség megszilárdításának alapelve.” Ezért nyílt parancsot küld egyházmegyéjének prelátusaihoz és káptalanjaihoz, hogy iskolákat tartsanak fenn, mert az *Ecclesia militans*nak élő oszlopokra és kövekre kell támaszkodnia, ezek pedig nem kerülhetnek ki máshonnan, mint az iskolák műhelyeiből. (Lev. I. 696.) Mennyit harcol és levelez Pozsony város protestáns többségű tanácsával, hogy az új luteránus iskolán kívül katolikus iskolát is építtessen, mert a katolikus polgárok fiai műveletlenül nőnek fel. (Lev. I. 503.)

Pázmány, akárcsak egy modern művelődéspolitikus, külföldi ösztöndíj-akciót sürget. A bécsi pápai nunciust arra kéri, hogy 5—5 magyar ifjút helyezzen el a bécsi és olmtützi jezsuita kollégiumban s hogy a római magyar kollégiumban (Pázmány *Collegium Ungaricum Romanum*nak nevezi, a német jelzöt elhagyva) emeltesse fel a magyar ifjak számát s hogy ő maga ajánlhassa oda a növendékeket felvételre, nem pedig a jezsuita rektorok. Nagyobb alapítványt tesz a *Collegium Hungaricum* magyar növendékeinek Rómából való hazautazása költségeinek fedezésére.

Nem kerüli ki a nagy kultúrpolitikus szervező figyelmét a leánynevelés jelentősége sem, amelyről különben fényes, ma különösen időszerű prédikációja is van. A katolikus leánynevelés céljára Pozsonyba telepíti az angolkisasszonyok rendjét, melyet Ward Mária a jezsuita férfirend mintájára szervezett.

Pázmány csodálatos szervező ereje művelődési alkotásaira a koronát egyetemünk alapításával tette föl. Sasszemét a

nyugati nemzetek kultúrájára vetve, mélyen fájjalja, hogy a magyarságnak nincsen magasabbrendű művelődési gócpontja, egyeteme, ahol olyan ifjak nevelkedhetnének, akik hivatva lesznek az országot porbasujtott állapotából a szellem erejével fölemelni. Lelke mélyéből meg volt győződve, hogy egy nemzet magasabb műveltségének s ezen keresztül belső és külső hatalmának egyik főpillére az egyetem, mely *ad spirituale et temporale Regimen Ungariae summopere necessaria sit* (II. Ferdinánd királyhoz írt levele. II. 561.). Magyar egyetem felállítását egyenest „szent és szükséges alkotásnak“ minősíti *qsanctum ac necessarium opus, quale est Universitatis Ungariae erectio*. Lev. II. 564.). Teljes tudatában van alkotása jelentőségének, mert Dobronoki Györgyöt, a nagyszombati kollégium rektorát s két társát az alapítás előtt Pozsonyba hívja, mivel „vadnak oly bizonyos nagy dolgok, amelyekről beszélnünk kell“, tudniillik az egyetem alapítólevele (II. 573.). Büszkéek lehetünk arra, hogy egyetemünket nem fejedelmi kegy, hanem egy egyetemi tanárnak céltudatos akarata teremtette meg. Pázmányt az élet sugallata elszólította gráci katedrájáról, de aztán mint primás maga állított katedrákat.

Az egyetem alapítása is Pázmány személyiségének legfőbb forrásából, vallásos értéktudatából fakad. Az egyetem megteremtésének is, mint egyéb művelődési alkotásainak, első indítéka az alapítólevél szerint a katolikus hit terjesztése: *Catholicam Religionem in Ungaria propagare*. És ez a reformáció és ellenreformáció korában egészen természetes. Bethlen Gábor iskolaalapító kiváló tevékenységének motívuma is nem csupán népe műveltségének emelése, hanem kálvinista felekezetének megerősítése is.

Meglepő, hogy Mohács népének legkiválóbb embereiben is, a nemzet nagy sorscsapásai közepett, mennyire megfakult a történeti tudat, a nemzet multjának ismerete. Pázmány mit sem tud a középkori veszprémi főiskoláról, de az óbudai és pécsi egyetemekről, Mátyás fényes renaissance-ának Academia Istropolitana-járól sem, pedig ennek fennállása után csak száz évvel született. II. Ferdinánd királyhoz, VIII. Orbán pápához, Montmann Kornélhoz, a Rota auditorához írt leveleiben abból indul ki, hogy Magyarországon még boldogabb

virágzó korában sem volt soha egyetem: in Ungaria nulla unquam fuerit universitas. (II. 561.)¹

Az idők változatos sorsfordulatai annyiban neki adtak igazat, hogy valóban a magyar egyetemek közül Pázmány egyeteme az első, mely kiállotta a tragikus századok viszonyosságait. Pázmány maga is érzi a nemzet történeti tudata folytonosságának megszakadását s ennek káros jelentőségét. Már 1605-ben kéri Istvánffy Miklóst, írja meg Magyarországnak Ulászló uralkodásától a történetét: ez a kor még olyan közel van és mégis annyira ismeretlen, pedig minden tőből felfordult alatta (mutata omnia et inversa. Lev. I. 9.). Több mint másfél évtized múlva Pázmány Istvánffy művét kiadja, a szerző életrajzát jómaga írja bele. (Köln, 1622) Pázmány érzi, hogy az, ami egy nemzetet különserű, a többitől elütő nemzetté avat, a közös történeti tudat. Ez kapcsolja össze az egymásután következő nemzedékeket, az élőket és a holtakat a halhatatlan magyar nemzet corpus mysticum-ába.

III.

Pázmány magyar nemzeti értéktudata. A katolicizmus és a magyarság összhangja. Egyetemét a katolikus és a magyar műveltség (Cultura Hungariae) fejlesztésére alapítja. Fajszeretete. Magyarság és nemzetiség. Magyar nemesi önérzete. Célja: öntudatos katolikus magyar intelligencia teremtése.

Pázmány személyiségének a katolikus vallás értékérése mellett másik kútfeje: igaz magyarsága. Szellemi világában a magyar nemzet fölemelése és történeti hivatása a másik legfőbb érték, amelynek megvalósítására egész lelki mivoltával tör: erős szenvedélyével, hatalmas erkölcsi pártoszával éppúgy, mint lelkének finom rezdüléseivel. A katoliciz-

¹ Egyenest csodálkozásra indítja, hogy a tudományokra hajlamos, éles eszű magyar nemzet sohasem állított fel egyetemet: Mirum est tot saeculorum decursu, in tam florenti ac opulento Regno Hungariae, ne unquam quidem unquam fuisse, sed neccum esse Universitatem, in qua ingenia Ungarorum acria omnia et excitata excolerentur. (II. 582.) Ennek tudjonítható, hogy az eretnekségek oly gyorsan és hatalmasan érvényesülhettek Magyarországon. A tőle alapított egyetem az első a nemzet történetében.

mus és a magyarság értéktudata, történeti eszményei és cselekvési indítékai Pázmány géniuszában a legbensőbbben egyesülnek. Jól jellemzi őt Khlesl bíboros, amikor jámborsága, békeszeretete és tudománya mellett „a magyar nemzet szeretetét“ (*nationis Ungaricae amor*) emeli ki Pázmány jellemének egyik fővonásaként abban a levelében, amelyben értesíti a protestáns Thurzó György nádort Pázmánynak esztergomi érsekké való kinevezéséről. (I. 778.) Tősgyökeres magyar, fajának egyik legszebb virágzása; de e mellett nagy európai, aki külföldön tanulva és tanítva, jól ismeri korának eszmeáramlatait. Tisztában van a töröktől sanyargatott s félig már kipusztított magyarság európai helyzetével és történeti hivatásával, de egyben az elmaradt ország művelődési szükségleteivel. Ifjú korát Európa nagy művelődési gócpontjaiban töltve, a siralmas ellentét csak még jobban tüzezi hazájának a porból való fölemelésére. A messze idegenben majdnem két évtizeden át megőrzi magyarságát, sőt ennek tudata csak fokozódik benne. Amikor hazajő s szeges írásait „a hitben megcsalatottak útbaigazítására“ kezdi kiadni, úgy ír, mintha sohasem lett volna távol: töről metszett magyarságával, nagyszerű eredeti szófordulataival, pompás írói művészetével, stílusának hatalmas energiájával egy új nemzeti irodalomnak megalapítója. A latinos irodalmi műveltség, mint a középkor és a renaissance öröksége, nem tartja fogva, mert nem a kiváltságos irodalmi műveltségű osztályra, hanem az egész nemzetre akar hatni, aminek eszköze csakis a nemzeti nyelv lehet. Ezért, amikor Thurzó György nádor indítására és költségén 1626-ban a *Kalauzt* Balduinus wittenbergi tanár a legélesebb modorú latin könyvben megtámadja, Pázmány magyarul kel műve védelmére. *A setét hajnalcsillog után bujdosó luteristák vezetője* című hatalmas munkájában. A nemzeti nyelvet többre becsüli, mint a latint: „Jól-lehet deákul is tudok, de mivel a *Kalauzt* a magyarokért magyarul írtam, annak oltalmát is magyarul akarom írnyia, nemzetemnek lelki orvosságáért. Tudom, ebben senki meg nem ütközik. Mert ha másnak szabad a magyar könyvre deákul felelni, engem sem tilthat senki, hogy magyarul ne írjak a deák könyvre.“ (Összes munk. V. 480. 1.) Pázmány tisztában van romlatlan őseréjű nyelvének a nemzetre gyako-

rolt hatásával, amely a csiszolatlan köznyelvet az irodalmi nyelv fokára emelte. A magyar irodalmi prózának Pázmány a megteremtője. Ha latinból fordít, mint a *Krisztus követését*, akkor is a szólásnak módját úgy iparkodik ejteni, „hogy ne láttatnék deákból csigázott homályossággal repedeztetnek, hanem oly kedvesen folyna, mintha először magyar embertől magyarul íratott volna“.

De nemcsak írásmódjában, hanem tetteiben is minden ízében magyar. Egyoldalú Pázmány személyiségének az az értékfelfogása, mintha a katolicizmus érdekét feltétlenül minden fölé, még a magyarság érdekei fölé is helyezte volna: az ő szemében a katolicizmus és a magyarság érdeke teljes összhangba olvadt össze. Jellemző erre, hogy bár az egyetemet és sok egyéb művelődési intézményét elsősorban a katolikus vallás megerősítésére alapítja, de ennek kiemelése után mindig párhuzamosan hangoztatja, hogy intézményeit a magyarság műveltségének és javának emelésére szánja. Amikor a királytól egyetemi alapítványának megerősítését kéri, levelét azzal kezdi, hogy egyetemét a gráci mintájára „a katolikus vallás növelésére és Magyarország műveltségének emelésére“ állította fel: *ad Catholicae Religionis incrementum et culturam Hungariae* (Lev. II. 605.). Amikor pedig a bécsi egyetem tanácsát kéri, hogy ez a híres régi egyetem az új nagyszombati egyetemet, mint fogadott gyermekét, vegye védőszárnyai alá, Magyarország nemcsak vallási, hanem politikai igazgatási (*politica administratio*) bajainak egyik forrásául az egyetem hiányát jelöli meg (II. 596.). S mit mond alapítólevelében? Akaratát nemcsak a katolikus hit terjesztésével igazolja, hanem azzal a régi szándékával is, „hogyan segíthetne a nemes magyar nemzet tekintélyén az egyetemmel, amelyben ennek a harcias nemzetnek fiai szelidülnének is, meg az egyház kormányzására éppúgy, mint az állam igazgatására alkalmassá képeztetnének is.“ Hangsúlyozza, hogy az egyetemet „ennek a lesujtott hazának jólétére“ (*pro afflictatae huius Patriae conditione*) alapítja. Zárószavaiból is a vallás és a haza ügyének párhuzamos jelentősége hangzik ki, amikor kiemeli, hogy az egyetemért mindent „a katolikus vallás előmozdításának és legkedvesebb hazánk fölemelésének tiszta és igaz szándékából tett“ (*ut a nobis pura et sincera intentione religionis Catholicae*

promovendae ac Patriae Charissimae sublevandae fiunt). Hasonlóképpen II. Ferdinánd megerősítő szabadalomlevele is, amely alig készülhetett Pázmány tudta és közreműködése nélkül, az egyház érdeke mellé odaállítja párhuzamosan az országnak, az államnak érdekét is: az új egyetem mindkettőt szolgálja. Azt akarta, hogy az ő, korának egész kultúráját átfogó hatalmas műveltsége az egyetem útján az egész nemzetre átsugározzék: minél több olyan művelt embere legyen az országnak, mint jómaga. A saját példáján élte át, micsoda hatalmat jelent a magasabb műveltség a nemzet életében.

Pázmány egyéb alkotásainak célkitűzésében is a vallás szolgálata mellett a hazáét is mindig kiemeli. A nagyszombati nemesi konviktus alapítólevelében az Úr félelme mellett azt is az ifjak lelkére köti, hogy majdan hazájuknak és nemzetüknek híven szolgáljanak (*tandem Patriae ac Nationi suae fideliter serviant*. I. 406.). Amidőn megalapítja a pozsonyi jezsuita kollégiumot, kiköti, hogyha a sors úgy fordulna, hogy a Jézus-társaság nem működhetik valaha Pozsonyban, akkor az alapítványi összeg Magyarországon kívül tanuló magyar ifjak nevelésére fordítottassék (I. 538.). Sokat harcol azért, hogy a római Collegium Germanico-Hungaricumban tanuló magyar ifjak száma növeltesék. Ezek utazási költségeire tett alapítványára vonatkozó levelében azt rendeli, hogy az alapítvány kamata csakis a magyar királyságból származó ifjaknak adható (I. 603.). Pázmány fajszeretete aggodalommal látja, hogy a jezsuita kollégiumnak tanárai a főnemesek fiait arra sugalmazzák, hogy a rendbe belépjenek: ötével-hatával küldik noviciátusukba a mágnás-sarjakat, akiket heves tudásszomj is űz (*Ungarica natio vehementer studiis capitur*). Ennek azonban az a káros eredménye, hogy az előkelő katolikus magyar családok kihalnak, másrészt a szülők a jezsuita iskoláktól elriadnak. Arra kéri tehát a Szentszéket, hogy a jezsuiták ne vehessenek fel rendjükbe a magyar főnemesek fiai közül senkit az esztergomi érsek megkérdezése nélkül (I. 607.). Íme, milyen féltő gonddal iparkodik Pázmány összhangba hozni a katolikus és a magyar faji érdeket! Megható magyar fajszeretet sugárzik felénk abból a leveléből is, amelyben élte alkonyán arra kéri a Pázmáneum igazgatóját, hogy ne kívánjon a magyar növendékektől olyan szelidséget, mint

amilyent a szlávoknál tapasztal; természetüknél fogva a magyarok durvábbak, de fokozatosan megszelidülnek s jobbá válnak. (*Asperiores natura sunt Ungari, sed sensim cicurantur et evadunt in meliores.* II. 488.) Legyen tehát a régens kissé türelmesebb irántuk. Pázmány kultúrpolitikája szinte sűrítve szökken elénk ezekben a soraiban: a művelődés simább útján iparkodik megszelidíteni a temperamentumos magyart, kinek szilaj természetét a többi nemzet fiaiéval összehasonlítva jól ismeri.

Pázmány magyar művelődési öntudatára rendkívül jellemző tény, hogy könyvtára számára meg akarta venni Mátyás király híres könyvtárának maradványait, melyekre Buda várában az enyészet várt. Harmincezer forintot ígért a budai basának, ez azonban fanatikus válaszával csakhamar szertefoszlatta Pázmány nemes szándékát, hogy a korvinák birtokába jusson. (Samuel Timon: *Purpura Pannonica.* 1715. 264. l.)

Pázmány korában a mai értelemben vett nemzetiségi kérdés még ismeretlen: békésen élnek egymás mellett magyarok, tótok, horvátok és németek. Pázmány azonban ösztönösen vigyáz a magyarság primátusára. A Pázmáneum alapítólevelében meghagyja, hogy a növedékek túlnyomó számban magyarok legyenek, tótok és horvátok is vétesenek fel s a németek közül csak azok, akik Magyarországon születtek s itt fognak működni (I. 176.). Amikor látja, hogy Nagyszombatban a tót templom szűknek bizonyul, a szentferencrendiek templomában tót istentiszteletet is rendel el a *Natio Sclavonica* iránt való szeretetből, hogy ez anyanyelvén elégíthesse ki lelki szükségletét. Ki merne mai politikai viszonyaink közepett gondolni arra, hogy volt idő, mikor Pázmány, a nagy magyar főpap, mint császári követ, Rómában való tartózkodása alkalmával levelet intézett VIII. Orbán pápához, amelyben különös nyomatékkal kérte, hogy a prágai egyetemnek adja vissza gradualási jogát, mely a cseh vallásháborúk miatt már két év óta szünetelt? (II. 285.) Nevetséges minden olyan, a mai politikai helyzetből folyó törekvés, amely Pázmány nagyszombati egyetemét „csehszlováknak” akarja minősíteni. Pázmány Nagyszombatban, a nagyrészt tótajkú kis városban alapította magyar egyetemét, mert érsekségének székhelye, Esztergom török kézen volt. Sehol a legjelentéktelenebb tény

sem bukkant fel arra nézve, mintha korának ez az egyik legnagyobb magyarja „csehslavák“ egyetemet óhajtott volna alapítani. Minden történeti tény merőben ellentétben áll ezzel a vakmerő állítással.

Szeges gonddal öröködik azon, hogy az egyházban a magyar érdek kárt ne szenvedjen. Amikor a bécsi püspök osztrák bencéseket óhajt az elhagyott pannonhalmi monostorba telepíteni, Pázmány sikeresen tiltakozik az ellen, hogy a kihalt magyar monostorok külföldi szerzetek tagjainak adományoztassanak; az elupszult szerzetesrendek vagyona csak a magyar papságra szállhat, mint jogos örökösre. Mindig tiltakozik az ellen, hogy a bécsi német kancellária és kamara a magyar alkotmány sérelmével a magyar pénzügyekbe beleavatkozzék. „Annak ellenére — írja ünnepélyes nyilatkozatában —, hogy az ország törvényei tiltják a német kancelláriának vagy kamarának az ország jogait és szabadságát érintő ügyekben való rendelkezését, mégis a magyar kamara elnöke és tanácsosai inkább engedelmeskednek a német kamarának, mint a magyar kancellária útján kiadott királyi rendeletnek. Ezzel megsértik mind a király tekintélyét, mind az ország alkotmányát.“ (I. 78.) Csakis az elfogult és irányzatos történetírás foghatta rá az ízig-vérig magyar Pázmányra, hogy a bécsi udvar pusztá eszköze volt. Merőben indokolatlan a történeti adatok világánál Pulszky Ágost vádja, hogy Pázmány „mindig a magyar körülmények tekintetbe vételével ugyan, de *egyáltalán* nem magyar szempontból, föltétlenül támogatta az udvari párt minden kívánságát... így neve tulajdonképen nem is Forgách Zsigmondéval, Esterházyéval s más magyar világiakéval említendő egy sorban, hanem helyesebben Khlesléhez, majd Eggenbergeréhez és Dietrichsteinéhez illik.“ (Pulszky Ágost: *Pázmány Péter*. 1887. 59. l.) A történeti anyag ismeretének mai fokán elemi történeti érzékünk tiltakozik ma már minden olyan történeti értékelés ellen, amely nem átallja kora egyik legnagyobb magyarját éppen magyar nemzeti érzésétől megfosztani.

A magyar jellemet, ahol csak teheti, egyházi szempontból is kidomborítja. *Kalauzát* címlapján a *Patrona Hungariae*, Szent István, Szent László, Szent Imre herceg és magyarországi Szent Erzsébet képével bocsátja útjára. A pápát mint

magyar érsek arra kéri, hogy a magyar haza védőszentjeinek, elsősorban Szent Istvánnak officiumait a breviáriumba és missaléba vegye be, mert az annyi csapástól sujtott magyarságnak különös szüksége van a véreből származott égi pártfogókra (I. 480., II. 120.).

Pázmány mindig büszke volt arra, hogy magyar nemes. Zemplén vármegye egyik átiratában megtámadja őt magyar jóhiszeműségében: Pázmány lelke mélyén megsértődik. „Én is szinte oly magyarnak tartom magamat — írja ekkor Thurzó György nádornak (Lev. I. 61.) —, mint akárki; hazámnak, nemzetemnek böcsülletit s csendességét szeretem, az Nemesiségnek is privilegjomit szeretem s tehetségem szerént oltalmazom: mert noha most az sok hadak között megaprosodott az Pázmány nemzetség, de azt megbizoníthatom, hogy Szent István király idejétől fogva, jószágos nemes emberek voltak az eleim. Az anyám Massai nemzet volt, az nagyanyám Csáki Miklós leánya volt; Ártándi Kelemen, Czibak Imre közel való atyafia voltak az atyámnak. Azért soha bizony az nemesség privilegioma ellen nem törekedtem, ne is adja Isten, hogy törekedjem.“

Meg is védte a nemesi kiváltságokat úgy is mint jezsuita, úgy is mint érsek, korának rendi szellemében, bár Grácban tapasztalhatta, hogy Ferdinánd főherceg a stájer társadalom rendi tagozódását s az ebből folyó jogokat nem vette figyelembe. Amikor a protestáns rendek a jezsuiták kiűzésére vonatkozó törvényjavaslaton török a fejüket, Pázmány az 1608. évi pozsonyi országgyűlésen nagy védőbeszédben száll síkra a jezsuiták ártatlansága és jogai mellett. Egyik legfőbb érve, hogy a jezsuiták jórésze magyar báró vagy nemes, „neki magának is ősei magyar nemesek voltak, akik sok vért ontottak Magyarország védelmében“. Nemes embert pedig sem a király, sem a kormány nem számúzhet, hacsak bíróság előtt nincs vádolva és elítélve. Ki merészselheti tehát a nemesi szabadságjogok lábbal tiprásával a magyar jezsuitákat az országból számúzni? (I. 24.) „Én — jelenti ki önérzetesen — az országos szabadságra támaszkodva Isten, a királyi felség, nemes Magyarország és az egész világ előtt óvást emelek s kijelentem, hogy ebben az ügyben a nemesség jogaitól semmikép eltérni hajlandó nem vagyok s élve Magyarországot

el nem hagyom, hacsak törvényesen vádolva és marasztalva nem leszek.“ De ugyancsak a nemesi jogok nevében tiltakozik mint érsek a király és a nádor előtt a német katonák garázdálkodása ellen, akik érsekújvári házát feltörték, takarmányát elvitték s nemes szolgáját és udvarbíráját őrizet alá vették. „Ezek a dolgok — írja felháborodva — nemességünknek szabadságában járnak... Ófelsége efféle rendetlenséget ne szenvedjen, sőt büntetlenül ne hagyja. Mert ebben sok ember megütözik, gondolkodván, hogy ő rajta is hasonló dolog ne történjék.“ (I. 411.)

Pázmány egyik fő kultúrpolitikai alap gondolata: katolikus magyar intelligenciát kell teremteni, hogy ez öntudatosan vezesse majd az országot annak a világnézetnek a szellemében, amelynek eszményeiért Pázmány egész életében küzdött. Ennek útja pedig a magyar nemes ifjaknak mennél nagyobb számban való kiművelése. Ezért alapítja Pázmány a nagyszombati konviktust, amelybe csak nemes ifjak voltak felvehetők. Népbarát érzése mellett gondoskodott a szegény, de tehetséges nem nemes ifjak kiképzéséről is egy másik konviktus felállításával.

Megható szűkebb hazájához, szülőmegyéjéhez és szülővárosához élte fogytáig való gyermeki ragaszkodása. Az erdélyi politika 1616-ban úgy fordul, hogy Bethlen már-már hajlandó Nagyváradot a töröknek átengedni. Pázmány, mihelyt ennek híre füléhez jut, azonnal levelet ír Thurzó nádornak, hogy Váradot minden áron meg kell védelmezni, mert ez a város és vidéke „méltó arra, hogy érte az egész kereszténység harcoljon“ (I. 82.). A Pázmáneum alapítólevelében külön kiköti, hogy ha valamely bihari ifjú jelentkezne (ex Comitatu Bihariensi), aki atyai vagy anyai ágon rokona, akkor ez a Pázmáneumban lakhatik, ha nem papi tanulmányokat folytat is (I. 176.). Sőt 1629-ben egy kálvinista rokonának, Ladányi Istvánnak is helyet juttat a Pázmáneumban, hogy Bécsben az egyetemen tanuljon (II. 73.). Unokaöccse, Pázmány Miklós számára Morvaországban nagyobb birtokot vásárol: ez az utolsó leszármazottja Hunt Pazman lovagnak, aki Magyarországra Szent István korában jött (ad quem ex Germania Hunt Pazman ductor militiae venerat. II. 532.).

IV.

Pázmány magyar politikája a török és német malomkö között. Végső cél: a török kiűzése. Alkotó szelleme békéért sóvárog, mert a háború fogyasztja a kevés magyart. A protestáns Erdély önállóságát védelmezi.

Pázmány személyisége az eddigiekben elsősorban mint művelődési politikusé áll előttünk, akinek lelkét két eszmény, mint legfőbb érték hevíti: a katolicizmus s a magyarság szellemi erejének növelése. Ezeket az eszményeket lelki struktúrájának két fővonása szolgálja: izzó vallásos érzése és fajszeretete. De hogyan tükröződik személyiségének katolikus és magyar vonása a nagy politikában? Az országnak milyen politikai helyzete lebeg szeme előtt, mint végső cél, amelyhez idő- és alkalmoszerű eszközeit méri?

A rideg valóságon megedzett éles szeme korán meglátja Magyarországnak geopolitikai kényszerhelyzetét. Az ország két malomkö között őrlődik: egyik az ozmánnak túltengő ereje, a másik a Habsburg-háznak szomszédos német hatalma. A végső cél a török kiűzése. Erre majdan csak a Habsburgok segítségével kerülhet a sor. Az erdélyi fejedelemség egyelőre szükséges a magyarság fenntartására, de Erdély önálló törökellenes akcióra képtelen. A magyar politika a magyarság létének vagy nemlétének kérdése: amíg erőnk nincsen a török félhold szarvának letörésére, a magyar politikának csak egyetlen útja lehet: a béke. Béke a törökkel: most még nem tudjuk kiverni. Béke Erdéllyel: ha vele viszálykodunk, a számban megfogyatkozott magyar a magyart pusztítja. „Mert úgy tetszik — mondja nagyszerű metaforával —, hogy mint a küszöb és ajtó között levő ujj, úgy vagyunk mi az hatalmas császárok között, és mind oltalomtul, s mind ellenségtül romolnunk kell, ha békességben nem maradunk.“ (I. 546.) „Azt akarnám — írja Rákóczi Györgynek (II. 388.) —, ha ezt a kevés magyarságot jobb üdöre tartanók és egymást ne fogyatnók.“ Pázmánynak valóságérzéken alapuló politikai logikáját igazolta a történelem: a török gyengülése idején Habsburg-segítséggel verhetjük ki a törököt s állíthattuk helyre a régi Magyarország egységét.

Pázmány politikájának alapelveit egybesűrítve foglalja magában az a remek beszéd, melyet a pozsonyi meggyűlésen Ferdinánd főhercegnek még II. Mátyás életében királlyá való választása érdekében mondott (I. 119.). A szabad királyválasztás nem rokonszenves előtte: „Hatalmas országok magok ereivel romlottak el az királyválasztás miatt, midőn az urak meghasonolván magok között, ki egyet, ki mászt választott a koronára. És így egymással viaskodván, mind vitézőket, mind pénzöket elfogyatván, végre az erőtlenebb fél törököket hitt segítségre, ki mind a két félt letapodta, és az két pörös között ő harmadik maradt nyertesén, elfoglalván az szép országokat.“ Őseink jól ismerték a szabad királyválasztás veszedelmét. Ezért, noha a rendszert megtartották, addig idegent nem választottak királlyá, ameddig a királyi magból valaki találatott. Most is csak az uralkodó Habsburg-házból kell választani királyt az öröklés rendjét követve.

Miért van szükség Habsburg-fejedelemre? Milyennek kell lennie a magyar királynak? „Az magyarországi királynak olyannak kell lenni, aki az magáiból oltalmazhassa országunkat, és a keresztény fejedelmek atyafiuságával oly erős legyen, hogy segítséget remélhessen, ha az török reánk rohanna. Annakokáért, valaki Csehországot Morvával és Sléziával és mellette Austriát Styriával és Carinthiával bírni fogja, úgy tetszik, hogy mi nekünk kintelen ahoz fejünket hajtanunk. Mert noha magyarországnak hossza messze terjedett, de az szile igen kicsin, és egyfelől német provinciákkal határos, másfelől az törökökkel; *lehetetlen, hogy Magyarország erejével az két hatalmas fejedelemség között megmaradhasson*, hanem avagy az pogány torkában köll esni, avagy az szomszéd köresztényi fejedelem szárnya alatt köll megnyugodni... Nem hogy kéretni kellene magunkat, de nagy gratiának kellene tartanunk, ha Ő Felsége ily bajos és költséggel járó országnak gondviselését fölvállalná.“ Egy aggodalommal Pázmány is számol: félt, hogy „szabadságunkban és törvényünkben meg ne bolygasson Ő Felsége“. De ez az aggodalma is eloszlik, ha arra gondol, hogy „hiszen az koronázatkor az mi hazánk-nak és nemzetiségünknek törvényire és régi szabadságára azért esküszik meg Ő Felsége, hogy bátorságosak lehessünk szabadságunkban.“ (I. 123.)

A Habsburg-háztól várhatva egyedül az országnak a töröktől való majdani felszabadítását, Pázmány mindig hű maradt a Habsburgokhoz. Forgách nádor 1619-ben a Bethlentől hirdetett országgyűlésre hívja: kereken visszautasítja Pázmány a megjelenést. „Magam felől resolute irom kegyelmednek, hogy valamig Ferdinánd király él, soha mást nem uralok.“ Tisztességének és becsületének veszte nélkül nem vehet részt az országgyűlésen: „Vak uram az, ki az rosta által nem lát.“ (L. I. 212.) Annyira át van hatva attól a meggyőződéstől, hogy csak a Habsburgok segítsége mentheti meg az országot, hogy a hozzájuk való hűséget még a pápához való barátságos viszony fölé is helyezi. Mikor 1632-ben a franciabarát VIII. Orbán pápa nem akarja Pázmányt, mint bíbornokot a császár követének elismerni, a magyar érsek Rómából azt írja Ferdinánd királynak, hogy inkább lemond bíbornoki méltóságáról, semhogy a királynak tett hűségesküjét megszegje (*libenter et pileo Cardinalitio renunciarem et vitam exponerem. II. 275.*)

A királyhoz való hűsége azonban nem akadályozza meg Pázmány kemény és őszinte személyiségét, hogy a királlyal szemben is síkra ne szálljon a magyar jogokért. II. Mátyást komolyan figyelmezteti, hogy hívja össze végre a nádorválasztó országgyűlést, mert a nádor nélkül való rendkívüli kormányzásmód ellenkezik az ország törvényeivel (I. L. 103.). II. Ferdinánd előtt tiltakozik az ellen, hogy a törökökkel való béketárgyalásokon magyar ember nem vesz részt (I. 390.). Máskor arra figyelmezteti a királyt, ne terhelje lelkiismeretét a magyar egyházi javak elzálogosításával, mert ez sérti az ország törvényeit: *id in Corpore Juris nostri Ungarici saepius expressum habetur (I. 529.)*. Nem riad vissza többször sem attól, hogy a királytól a magyar földön garázdálkodó, a népet kizsákmányoló császári katonák eltávolítását követelje (II. 419.).

Pázmány politikai értékfelfogásának sarkalatos alapelve a béke. Alkotó, pozitív szelleme folyton a békességért sóvárog: tanuság rá óriási tömeg megható levele a pápához, a császárhoz, Bethlen Gáborhoz, Rákóczi Györgyhöz, a nádorhoz, a rendekhez. Személyiségének tragikus vonása, hogy élete nagyrészt háborúskodás, vagy az ettől való aggodalom közepett telik el. Békét akar minden irányban, hogy a magyar

faj meg nem fogyatkozva, hanem erejében meggyarapodva készülhessen a nagy leszámolásra: „Mely csodálatos nagy alkalmatosság volna abban, — írja Bethlennek 1627-ben (I. 671.) — hogy Európa megszabadulna a török igátul, kiért, tudja Isten, nem szánám életemet letenni.“

A békének nemzetfenntartó ereje és hatása fiatal korától kezdve egész lelkét átható alapgondolata. Ez harcias, agresszív lelki mívoltával lényegében ellenkezik. Azonban szenvedélyes természete fölött nagy esze és akaraterije szuverén módon trónol: a józan logika pedig a magyarság javára csakis a békét követelhette. Pázmány akarata és cselekvése számára az ész szava volt mindig a *verbum regens*.

Már gráci tanár korában (1605) az erdélyi marsallhoz írt levelében Istent arra kéri, „hogy ennyi szélvész és háborúság után csendesítse meg a mi megnyomorult hazánkat.“ (I. 7.) Mélyen fáj neki a Bethlen-féle hadjárat, amelyben csak pusztult az úgyis kevés magyar Bethlen komolyabb végső sikere nélkül. Boldog, amikor 1621 nyarán a békealkudozások megindulnak: „Adta volna az Úr Isten — így tör ki fájdalommal a Thurzó Imréhez írt levelében (I. 242.) —, hogy ennekelőtte is mindnyájan az szép csendes és békeséges állapotot megbecsülvén, ezt az nagy tüzet ne görjesztik vala, mely immár is, sok ezer hazánk fiait megemésztette, és ha idején eleit nem veszik azok, az kiken áll, félő, hogy utolsó veszedelemre ne hozza édes hazánkat. Az kegyelmednek magam felől bizonyosan ajánlhatom, hogy az szent békeségnek véghez vitelében örömet minden értékemet és tehetséget buzgó szívvel foglalom.“

Megrázó szavakban sír föl Pázmányból a fájdalom, amikor látja, hogy a Bethlen serege is, meg a császári had is fogyasztja a nemzet erejét. Ez esztelen merénylet „a szegény megromlott és fogyatékos darab haza ellen.“ Ki törődik Európában a magyarság érdekével, ha ez maga sem törődik vele? „Mert ha nekünk nem fáj saját nemzetünknek fogyása, romlása, nem tudom, kinek fájhat.“ Az újabb háború kitörésére célozva, a Bethlen táborában lévő felsőmagyarországi rendeknek azt írja (1626-ban I. 546.), „hogy ha lehetne, vérével is megoltaná ezt a szegény hátra maradt magyarországi üszögöcskének újonnan fellobbant lángját, mely ha tovább terjed,

elolthatatlan leszen, és minden idegen országokban levő hadakat erre a pusztult hazára vonsz.“ Senki könnyhullatás nélkül nem nézheti „ezt a szegény Magyar Községnek halhatatlan nagy romlását, hegyeken és pusztákon bujdosását, hideggel és éhhel halását.“ (I. 548.) Ez már a kuruckor előrehangzó siralma a császárpárti érsek ajkán.

Bethlen Gábort hol szép szóval, hol lelkiismeretének megrázásával, hol észokokkal, hol a nemzet szeretetére hivatkozva, érzelmi indítékokkal iparkodik békességre hangolni. „Az Isten is úgy áldja meg Felségedet — írja neki 1623-ban —, ha a szent békesség megőrzésével ezt a mi kicsiny fogyaték hazánkat és nemzetünket takargatja inkább és velőzteti (= gazdagítja), hogy sem az számtalan viszátkodások és egyéb isteni csapások között megepedett állapotját kardra és szerencsére veti.“ (I. 332.) Máskor az Isten ítélőszéke előtt való felelősségére inti a fejedelmet, hogy ne fogyassza tovább a nemzet erejét: „Vajha az Úr Isten az Felségednek szívét, és ezt az szüntelen való nyughatatlan törődését, elméjének és testének fáradozását más alkalmatosb dologra fordította volna: bizony, mind magának, s mind nemzetségének örök emlékezetre való dicsőséges hírt, nevet szerezhett volna. De ezt is nagy kiváltképen való Isten ostorának tarthatjuk, mellyel szegény hazánk sanyargattatik, hogy Nemzetünk és vérünk ront és fogyat. Iszonyodom megmondani, de azt hiszem, kétszáz ezer magyar héjával vagyon Magyar Ország ez tizenhárom esztendő alatt, úgy hogy felséged eddig úgy viselte az Magyar Nemzethez magát, mint ha ugyancsak ennek romlására emeltetett volna fejedelemségre... Azért felségedet igen kérem, vessen véget immár az sok szegénység romlásának, és ne terhelje ennél is inkább lelkét. Ennyi sok rablásban és éhhel halásban fohászzkodó szegénységnek, ennyi sok ártatlan vérnek kiáltása minemű vádolást teszen az Istennek igaz ítélő széki előtt.“ (I. 555.) Néhány év mulva egy újabb hadjárat oktalanságát mutogatva, arra kéri a fejedelmet, ítélje meg ő maga, „ha ezekért méltó-e szerelmes szép hazánkat újabb hadakban keverni, és talán utolsó veszedelemre hozni.“ A már beteg Bethlen Gábor nyughatatlan elméjével szép hasonlatot szegez szembe: a tigris, mikor vadat akar fogni, néhány ugrást próbál; de ha nem éri el,

tovább már nem is űzi a vadat, mert ha első egész erejével el nem érte, leteszi reménységét. Bethlen is már majdnem másfél évtized alatt a hadban teljes erejével elég sokat próbálkozott a nélkül, hogy célját elérte volna: most már fordítsa végre szívét békességre (II. 18.). A súlyosan beteg fejedelemhez írt utolsó levelében is a békét köti szívére rossz tanácsadóival szemben, akik „mint a delfin halak, akkor örvendeznek, mikor háborút éreznek.“ Attól fél, hogy ha Bethlen támad, a császár százezernyi német hadat vonhat most el a birodalomból szegény romlott hazánkra: „És igazán mondom, hogy látni nem akarnám utolsó romlását szegény hazámnak, hanem előbb haláloamat kívánnám.“ Kérve kéri Bethlent, rántsa meg a zabolát azok szájában, akik környezetében a békességet nem kedvelik. Amit a fejedelem háborús szándékáról megtudott, arról mindjárt látta, „hogy a prédikátorok tegzéből költ dolog“ (II. 68.).

Amikor I. Rákóczi György Erdély trónjára lép, az esztergomi érsek siet a protestáns fejedelmet üdvözölni, hogy barátságát megszerezze, a békét biztosítsa, mert „az bizonyos, hogy ez a szegény maradék haza mind elpusztul, mert eddig úgy tapasztaltuk, hogy az oltalom is szinte csak rontója szegény hazánknak“ (II. 160.), tudniillik az Erdélytől provokált harcokban a német császári sereg is úgy pusztítja a magyart, mint az ellenség. Római küldetéséből hazaérkezve, mindjárt köszönti a fejedelmet s felajánlja neki szolgálatait. De már néhány hónap múlva erősen megkorholja az Erdély felől szállongó háborús hírek miatt s emlékezteti a fejedelmet levelére, melyben arra köti magát, „hogy soha hitele és tisztessége ne legyen, ha az római császárra támad.“ De hát *honores mutant mores*. Pázmány ismét a saját uralkodójának az országra nehezedő német hadaitól retteg: „Attul tartok — írja —, ami bizonyosan meg leszen, hogy annyi németiség jó szegény hazánkra, hogy a kegyelmed törökivel együtt utolsó pusztaságra juttatják nemzetünket, mert ez a mi nyomorult nemzetünknek szerencsétlensége, hogy az oltalomtul majd annyit kell félni, mint az ellenségtül.“ Ha Rákóczi mégis háborút indít, ez az utolsó levele hozzá (II. 357.).

A fejedelem Pázmány életében nem is indít háborút. A békeszerető esztergomi érsekhez való barátsága egyre foko-

zódik: benne igazi jóakarátú barátot tisztel, aki titkos jegyű levelekben értesíti a nyugati nagypolitika fordulatairól, tanácsokat ad számára, sőt a törökkel szemben a császár katonai segítségét iparkodik neki megszerezni. Pázmány beláttatni törekszik Rákóczival, hogy „elég nyomorúság, hogy a keresztyén vér, amelyet a pogány ellen kell tartani, egymással ontatik“ (II. 501.). Igazi cselekvő hazaszeretetet hevíti a kardinálist, amikor a protestáns fejedelmet a maga széles uerópai politikai láthatárából tanácsokkal látja el: biztosítsa magának alattvalói ragaszkodását; a törököt, ha kell, ajándékokkal is békére bírja; csak a maga erejében bízzék, „senkire úgy ne támaszkodják, hogy magára gondot ne viseljen“ (II. 634.), mert „az kegyelmed állapotja periculum nélkül nincsen, és felette nagy vigyázás kívántatik az maga megtartására.“ (II. 647.)

Őszinte aggodalommal figyelmezteti Rákóczit az erdélyi trónkövetelőnek, a törökbarát Bethlen Istvánnak elfogott levelei alapján, melyeket másolatban megküld, a török felől fenyegető veszedelemre (II. 664.). Részletes stratégiai és diplomáciai terveket közöl Rákóczival, hogyan viselkedjék a törökökkel szemben, „mert nem kell a keresztyénségnek ilyen szép bástyáját, mint Erdélyt, pogánynak hagyni.“ (II. 709.) Súlyosan elítéli Bethlen Istvánt, hogy a törökhöz szaladt s ott áskálódik Rákóczi trónja ellen: átok alatt van az olyan ember, „valaki pogánnyal megyen keresztyén fejedelemre.“ Pázmány politikájának sarkalatos elve a kereszténység védelme: erre szívesen szövetkezik protestáns uralkodóval is s megveti azt, aki a töröknek keresztény létére önző hatalmi érdekből, „világi tekintetért“ frigyestársa. Ezért iparkodik leveleiben gróf Bethlen Istvánt visszatartani a Rákóczi ellen való pártütéstől és törökbarát intrikáktól. Egyházi hivatalából folyó kötelességének tartja, hogy a két protestáns erdélyi főember békéltetésében fáradjon. „Én Rákóczi Uramnak barátja vagyok — írja gróf Bethlen Istvánnak (II. 637.) —, de e mellett kegyelmedtül sincsen semmi idegenségem és mind addig sem léssen, valamig kegyelmed szegény hazánkat veszedelemben nem hozza... Mindazokért sem szabad kegyelmednek a keresztyénekre törököt, tatárt vinni. Talán ezt a kegyelmed praedicatorai sem javallják. De a mi theológiánkban bizonyos tudomány ez. És akárki mit mond-

jon, lélek-kárhozat alatt tartozik kegyelmed, hogy törököt, tatárt ne támasszon a keresztyénségre.“ Pázmány, a teológus, nem tudja megállni, hogy ne célozzon arra az elvi különbségre, hogy a katolicizmus átok alá veti azt, aki a pogány törökkel szövetkezik, míg a protestantizmus sokszor hajlamos a török segítségét keresztyényekkel szemben is igénybe venni. Rákóczi Györgyöt, a hithű protestánst, védelmébe veszi a pogánnyal cimboráló Bethlennel szemben.

Azon aggódik, hogy Rákóczi háborúba kerül a törökkel, ami az erdélyi magyarság pusztulása. Ezért örökösen szívére köti a fejedelemnek, hogy igyekezzék csekély ereje tudatában a török háborút elkerülni. „Lehetetlen — írja (II. 735.) —, hogy kegyelmed a török hatalma ellen hadat viselhessen. Lehetetlen az is, hogy sokáig fenntartsa a hadakat. Megunatkoznak az statusok is a költség és tábori szenvedésbe.“ A protestáns, de magyar Erdély érdeke annyira szívének fekszik, hogy minden elhamarkodástól óva inti a fejedelmet, még attól is, hogy higgyen a német császári segítségben: „Hiszem, elég példánk vagyunk arról, hogy Erdélyt a német segítség meg nem oltalmazhatja a török ellen.“ Erdély elvesztésében az egész magyarság pusztulását látja: „Mivel ha Erdély elveszne (kit Isten ne adjon), bizony másoknak is jutna a nyavalyába.“ (II. 721.) Ezért Pázmány ráveszi a királyt, hogy német katonasággal segítse Rákóczit, de azt is kéri, hogy a hajdúság ne maradjon tétlen: „A hajdúságot kellene kegyelmednek szorgalmaztatni, hogy olyan szép hazának romlását ne néznék hivalkodva, mert ha az szomszéd háznak lángját nem oltjuk, bizony a török tűz őket is megpörköli.“ (II. 725.)

Mély fájdalommal tölti el, hogy Rákóczi György ellen Esterházy nádor áskálódik, sőt követtséget is meneszt Budára a törökhöz. Arra inti, mint jóakaró barátja, Rákóczit, ne törődjék a nádor fondorkodásával: nem a nádor, hanem a király kegye a fontos: „A dolog veleje abban áll, hogy csak a Nap tartson igazat, nőjön vagy apadjon a Hold.“ (II. 685.) A kardinálisnak a protestáns magyar fejedelem iránt érzett barátságát legszebben jellemzi Rákóczihoz írt utolsó leveleinek egyike, amikor halála előtt pár hónappal az 1637. évre boldog új esztendőt kívánva, „nagy böcsülettel és szeretettel“

megküldi neki nemrég megjelent prédikációinak egy példányát, „kérvén azon, hogy mikor fejedelmi gondjaitól üressége lehet, ne restellje által olvasását.“ „Azt hiszem — folytatja —, hogy kegyelmed pápista prédikációt talán nem is hallott. Otthon csak olvasni ne restellje kegyelmed.“ (II. 744.)

Ingyen se gondoljuk, hogy Pázmány Rákóczihoz csak széptevésből, diplomáciai finomkodásból, politikai önző áltatásból intézte sűrű leveleit: ezeket teljes őszinteség és magyar fajszeretet sugallta. Mi a próbaköve ennek? Ugyanakkor a királyhoz ugyanilyen szellemben írja sok előterjesztését. Inti a királyt, ne engedje, hogy a császári sereg Rákóczit azzal ingerelje, hogy szerencsi uradalmát kifosztja (II. 167.). A legnagyobb áldozatok árán is ajánlja II. Ferdinándnak a Rákóczival való békességet, mert egykönnyen egész Felső-Magyarország lángba borul s a török is hadba száll: Rákóczinak Munkácsra és Mádra vonatkozó igényét teljesíteni kell, hisz valamikor Bethlennek tizenhárom vármegyét engedtek át a béke kedvéért (II. 403.). Később már, amikor a török Rákóczi ellen akar hadba szállani, az esztergomi érsek egyenest arra sugallja a királyt, hogy német katonaságot küldjön az erdélyi fejedelem segítségére azon szín alatt, hogy ezek Rákóczi zsoldosai. Attól fél ugyanis, hogy az erdélyiek nem értenek a várak védelméhez, pedig a fejedelem Váradon fogja magát elsáncolni (II. 716.).

Pázmányt Erdély-barát magyar politikája arra is sarkallja, hogy a magyarországi főembereket is Rákóczi iránt jó irányban hangolja. Sennyey királyi kancellárt figyelmezteti, hogy nem lesz jó Rákóczit elidegeníteni azzal, hogy a király nem akarja Rákóczit fejedelemnek elismerni (II. 171.). Szép szóval csitítja a Rákóczi-ellenes heves nádort, Esterházy Miklóst, a béke érdekében: Rákóczi nem fog háborút indítani, de nem is szabad követelései miatt erre keríteni a sort: „Most is arra hajlottam — írja a békére sóvárgó kardinális —, hogy ha lehet, kárunkkal is vesztegségben tartzuk ezt a hazát és ennyi galibái között ő felségét a török hadba ne elegyítsük. Adja Isten, ne kellessék kardhoz nyúlunk.“ (II. 444.) Egy másik főúrhoz írt soraiban azt tanácsolja, hogy a török ellenében, ki Rákóczira akar támadni, a fejedelem által Felső-Magyarországon királyi engedéllyel toborzott s a Lengyel-

országból jövő katonaság átvonulását meg kell engedni. Ha a török Erdélybe betörne, még hatékonyabban kell Rákóczit segíteni: „Sőt ha Erdélyt a török erővel meg akarná venni (kire Isten ne segítse), úgy tetszik, többel is tartozunk.“ (II. 670.) Milyen boldog Pázmány, amikor Rákóczinak a budai pasa fölött Szalontánál aratott győzelméről hírt vesz magának a fejedelemnek leveléből. Magyar szíve megdobban, hogy íme, idegen segítség nélkül is tud győzni az ősellenség a magyar! Azon ujjong gróf Pálffy Istvánhoz írt levelében (II. 718.), „hogy ily kevésszámú magyarság, nem lévén német had vélek, ilyen nagy szerencsésen járt volna. Hálákat kell adnunk Istennek, hogy azt az felfuvalkodott kevély pogánságot így megszegyenítette.“

Békevágó lelke azonban a törökkel is csak akkor akarja törésre vinni a dolgot, ha már kikerülhetetlen, vagy ha majd út az óra, amikor erő és remény van sikeres kiűzésére. Ferdinánd királyt többször inti, hogy a törökkel való békét féltékenyen kell megóvni (II. 151.), esetleg a nagyvezérnek és a muftinak adandó ajándékok árán is (II. 465.). Tisztában van éles esze az európai erőhálózattal: a franciáknak a császár ellen a protestáns fejedelmekkel, Gusztáv Adolffal való szövetségével, a nyugati hadiszíntérnek a császár erejét a harmincéves háború alatt lekötő hatásával: keleten csak akkor kerülhet a törökkel való élet-halálharcra a sor, ha a nyugati harcok végleg elültek.

V.

*Pázmány az európai nagypolitikában. Politikai képzelete. Nép-
szövetségi terve és az örök béke. Indítéka a magyarság érdeke.
Politika és machiavellizmus.*

Pázmányt hazájának sorsa indítja arra, hogy magas hivatalát és az udvarnál élvezett jelentős tanácsadó helyzetét felhasználva, a nyugateurópai béke helyreállításán fáradozzék. A Barberini bíborshoz 1629 nyarán intézett spanyolnyelvű emlékiratában (II. 55. sk. lk.) a helyzetet igen sötétnek látja. A fejedelmek Európát közös harctérre változtatják, mert idegen ügyekben szeretnek bíraskodni dicsőségi viszketegekből vagy a tulajdonjog tiszteletének hiányából.

„Noha mindnyájan óhajtják a békét, — mondja Pázmány, mintha csak a világ mai helyzetét írná le —, mégis mindnyájan a háborúba sietnek... melyben az erők minden haszon nélkül merülnek ki, alkalmat szolgáltatván arra, hogy a hit közös ellenségei a keresztény vallás kárára irányuló szándékaikat előbbre vigyék.“ Azok a fejedelmek, akik fegyvert ragadnak, becsületbeli dolognak tartják a maguk részéről a békét föl nem ajánlani. Ezért a béke megteremtésére érdektelen, köztisztvisletben álló tekintélyre van szükség, amilyen a pápáé.

Mintha csak a XX. század eleji világháborúról szólna a történetfilozófus Pázmány, annyira a háborúskodó örök ember természetét írja le: a harmincéves háborút a népek ugyanazokból a lelki indítékokból alig tudták abbahagyni, mint majdnem három század multán a világháborút. S ha akkor Pázmány a keresztény vallás közös ellenségének, a nevető harmadiknak, a töröknek hasznára célzott: a nemrég lezajlott világháború ugyancsak a keresztény civilizáció ellenségének, a bolsevizmusnak malmára hajtja a vizet. A mai terméketlen leszerelési konferenciák jutnak eszünkbe, amelyek fokozatosan fölszerelési konferenciákká alakultak át, amikor Pázmánynak e sorait olvassuk: „Ennek a kornak vagy álnoksága, vagy szerencsétlensége az, hogy sem az eszközök, sem a lépések nincsenek arányban az elérendő céllal: ugyanazokkal az eszközökkel, amelyekkel a békét akarják előmozdítani, a háború tüzét szítják.“

Pázmány meglepő bátorsággal egyenest VIII. Orbán pápának tesz szemrehányást Barberini bíboros előtt, hogy mint pártok feletti tekintély, nem tesz semmit a béke helyreállítására, nehogy, mint a népek szeretett atyja, érdekelt félnek látszassék. „De nem szeretet az, amely megtűri, hogy saját szemei előtt érje kár azt, akit szeret s még a kisujját sem mozdítja meg, hogy annak elejét vegye.“ A pápa szinte tüntet pártatlanságával, de közben fegyverkezik, amire a fejedelmek mind vakmerőbbekké válnak. A franciák megszállták Svájcot. S a pápa csak akkor fegyverkezett, amikor a németek megszállták a graubündeni hágókat. A franciák nem épp úgy veszélyeztetik Itáliát, mint a németek? Kár a pápának világi fegyverekhez nyúlni, mert nem ezek köl-

csönöznek neki erőt, hanem a pápai-egyházi tekintély. A pápának, mint a nemzetek közös atyjának, mint lelki hatalomnak kötelessége fiainak vitás ügyeit elintézni. Mindezt, nem is éppen síma diplomáciai nyelven, azért fejt ki Pázmány, mert jól tudja, hogy a pápa Richelieu politikai igézeté alatt áll, aki a német fejedelmeket és a svéd királyt II. Ferdinánd ellen való háborúba akarja bonyolítani.

De Pázmány diplomáciai képzelete itt nem áll meg: a pápa kibékítő köteles szerepét, mint alap gondolatot továbbszövi s egy népszövetségi tervezetté szélesíti ki. Egyébként józan valóságérzéke helyébe itt szinte az utópiának racionalisztikus gondolkodásmódja lép. Hisz három századdal ezelőtt az emberiség még kevésbé volt megérve a népszövetségi gondolatra, mint ma. Pázmány általában nem a képzelet stilizált világában, hanem a vaskos valóságban élt, melynek talaján mindkét lábával állott. A józan valóság iránt köteles lojalitás hatotta át. Csak egyszer tévedt az Utópia tartományába, mikor a népszövetségi ideológia süppedékes talajára lépett.

A császár, amikor 1631-ben Gusztáv Adolf a Rajnánál szorongatja, a pápához fordul. De ez nem helyez kilátásba sem diplomáciai, sem pénzbeli segítséget. Ekkor merül fel az a gondolat, hogy a pápát talán Pázmány tudná sugalmazni, akinek nemzetközi tekintélye és az ellenreformációban szerzett érdeme Rómában különösen megbecsülés tárgya. A császár tehát az esztergomi érseket, mint követét küldi Rómába. Az udvar azt az utasítást adja először Pázmánynak, hogy iparkodjék a pápát megnyerni egy német-spanyol katolikus szövetség számára. A kardinális azonban minél többet töpreng ezen a terven, annál kivihetlenebbnek látja. Mozgalmas szellemét egy nagyobb szabású, a jelen helyzeten messze túlmenő megoldás gondolata ragadja meg, amely hite szerint az örök béke alapja lehet. Az örökös európai háborúk egyik legfőbb okát a császárhoz írt levelében (II. 245.) abban pillantja meg, hogy a katolikus fejedelmek is félnek a spanyol és az osztrák trón, a *Domus Austriaca* túlerejétől. Ezt a félelmet kellene megszüntetni oly módon, hogy a pápa, a császár s a német hercegek, a spanyol és a francia király, a velencei doge, a szavojai herceg, a toszkánai nagyfejedelem, a bajor

és lotharingiai herceg és még más fejedelmek védő- és támadó-szövetséget kötnének egymással az eretnokség kiirtására s a törököknek Európából való kiűzésére. A fejedelmek esküdtek köteleznék magukat arra, hogy a szövetség tagjainak birtokát egyikük sem támadja meg. S ha ez mégis megtörténnék, akkor az összes szövetségi tagok együttesen lennének kötelesek a támadó fél megbüntetésében résztvenni. Ha viszály törne ki a tagok között, ezeket tárgyalások alapján eleve el kellene hárítani. „Azt hiszem — ilyen himnusszal fejezi be Pázmány népszövetségi tervezetét, melynek kétes értékű elméleti szankciói nagyon hasonlóak a mai népszövetségéhez —, a katolikus uralkodók ennél dicsőbb szövetséget (gloriosius foedus) nem köthetnek. És biztosan remélem, hogy ha minden egyes szövetségi tag teljesíti köteleességét, a szövetségből csodás sikerek támadnak.“

Ezeknek a nagy sikereknek reményéről azonban nem tudja meggyőzni Pázmány a pápát Rómában. A hozzá intézett emlékiratban (1632 április 6.) s élőszóval hiába fejti ki, hogy ha a protestáns fejedelmek a római szentbirodalom s a katolikus vallás ellen összeesküdtek, akkor valamennyi katolikus fejedelemnek a pápa elnöklete alatt szoros szövetségbe kell tömörülnie (II. 260.). Mert rögtön a pápa elé görbült a probléma kérdőjele: nem fogja-e így Európa népeinek katolikus és protestáns szövetsége a háborút állandósítani? A szövetség nem lesz-e az örök béke helyett az örök háború forrása? Továbbá: vajjon a katolikus fejedelmek szövetségének tagja valóban meg fogják-e együttesen fenyíteni azt a tagot, aki nem engedelmeskedik s a másikat megtámadja? Et quid — kérdezte a pápa — si quis foederatorum alterum invadat? (II. 318.) A pápa reális politikai érzéke idegenkedett Pázmány utópiájától, amelynek végső indítéka egy európai katolikus ligának a török kiverésére s Magyarországnak felszabadítására való megalkotása volt. A tervezet egy igaz magyar álmodozása: az utókor számára Pázmány hazafias érzésének meghatározó történeti dokumentuma. Személyiségének egyik legvonzóbb vonása: nyílt őszintesége ebből a mérész diplomáciai tervből is előtör: nem leplezi, hogy célja a katolicizmus diadala s a Habsburg-ház megerősítése. Egyenes lelkétől távol áll az egyetemes humanizmusnak az a fitog-

tatása, amely manapság az erkölcsi idealizmus szépen hangzó szavaiban önző hatalmi érdekeket, a világháborúban szerzett zsákmány örök megtartásának akaratát iparkodik elleplezni.

Pázmány államférfúi személyiségébe nem fonódik bele a barokk kornak szófinomkodó, de álnok machiavellizmusa. A becsületes nyíltságot tartja a legjobb politikának. Ezért idegenkedik Bethlentől, akinek nem hisz (Bethlenii fidei non fidendum II. 594.), mert „nem tartja meg ígéreteit s *Machiavelli racion de Stato*-ja szerint semmi kötelezettség nem tartja vissza, ha alkalma van a maga ügyének előmozdítására.“ De ha távol áll is Pázmány a politikai és diplomáciai kételkedéstől, az államraionnak az erkölcsöt zárjelbe tevő érvényesítésétől, nagy valóságérzéke, mélyreható ember- és tárgyismerete elsődrendű gyakorlati államférfivá avatja. Elcsodálkozunk rengeteg politikai levele láttára, micsoda megbízható és gyors hírszolgálattal rendelkezett mind a nyugati, mind a keleti diplomáciai és hadi színtérről. Hírei nyomán azonnal tettekre sz: rögtön tanácsot küld a királynak, bírálja a nádor eljárását, békére inti az erdélyi fejedelmet, a törökre vigyáz, katonaságról gondoskodik. Különösen Bethlennek minden mozdulatát személyesen ellenőrzi (periculosas et occultas machinationes Bethlenii). Mindjárt tudja, hogy egy francia követ Bécsen át Erdélybe megy, hogy Bethlennek a német fejedelmekkel való szövetkezését előkészítse. Fürgén van gondja rá, hogy a horvát bán az Erdélyből Velencébe küldött Hatvány Istvánt szemmeltartsa, a császárnak sztabuli követe pedig Bethlennek odaküldött emberét figyelemmel kísérje. Mindjárt megtudja, hogy Bethlen politikai célból egy Habsburg-főhercegnővel szeretne házasságot kötni. Gyorsan értesül Bethlen hadikészülődéseiről s azonnal tanácsokat küld a királynak az ellentétes stratégiai akciókra, a végvárak felszerelésére, a királyi bandériumok összeállítására, a vezér kiszemelésére. Mikor Bethlen elveszi brandenburgi Katalint, Pázmány politikai intuiciója megérzi, hogy az új rokonság a fejedelmet támadásra készíti: „Az Bethlen elméjét ismervén, az új sógorságnak szele is accedálván, és a menyegző színe alatt az sok hamis biztatások és practikák előttem forogván, én majd bizonyosan hiszem, hogy Bethlen is próbál valamit.“ (I. 494.)

Nemcsak jó egyéni, de kitűnő tömegpszichológus is: előre tudja, hogy a nép bizonyos helyzetekben hogyan fog viselkedni. Őva int például a hajdúknak nagy költséggel való kiteleltetése ellen a táborban, mert „kikelettel ezek mind az fürjfiak eloszolnak, és ha Bethlen megindul, elsőben is ezek állanak melléje, mert örökségek, feleségek, atyjokfiak nagyobb része az Bethlen birodalmában vagyon.” (I. 496.)

Pázmányt nagyon bántja, ha Bethlen fondorkodásaival szemben naívnak és hiszékenynek tűnik fel a politikában: mindent fenéig átlátó eszének tekintélyét önmaga előtt is féltve őrzi. A császári tanácshoz 1626-ban előterjesztett véleményében (I. 540.) egyenest kijelenti, hogy ha Bethlen azt látja, hogy ők a fejedelem ravasz ígéreteiben bíznak, akkor joggal tarthatja őket ostoba fatuskóknak (truncos nos judicabit). „Az — folytatja —, hogy Bethlen napról-napra vakmerőbb a hazudozásban, igazában a mi bűnünk, mert amikor gyakran egész nyilvánvalóan hazudott, magunkat mindig tetteve, úgy válaszoltunk, mintha mindent elhinnénk neki és mintha semmit sem tudnánk a törökökkel való tárgyalásairól és egyéb huncutkodásairól.”

VI.

Pázmány emberismerete és emberszeretete. A barokk kor állam-eszméje és uralkodói eszménye Pázmány fogalmazásában. Politikájának és egyházkormányzatának népbarát szelleme: látja a jobbágyság nemzetfenntartó szerepét. Jogtörténeti tudása és közjogi érzéke. Nemzetének nagy lélekbúvára.

Pázmány politikai sikereinek egyik alapja mély *emberismerete*, amelyre úgy tett szert, hogy fiatal korától kezdve küzdenie kellett az emberek ösztöneivel, becsvágyával, irigységével és féltékenységgel. Ezért egyáltalában nem idealizálja az emberi természetet: józan realizmusa úgy bánik az emberekkel, ahogyan ezt lelki valóságuk megköveteli. Államférfiúi nagyságának egyik jegye, hogy keresztül tudott nézni a lelkeken s ezek tulajdonságait a maga céljai szerint fel tudta használni. A politika nála a veleszületett tapintat és lelki bánásmód területe. Levelének megmaradt nagy serege élénk

bizonyossága annak, hogy ösztönszerű lelki beleérző képessége, a mások lelkébe való finom transzpozíciója, a lelkisebb lelki fodrozódások érzékeny megragadása, az észszerű indítékok gyors felfogása korának legkiválóbb magyar politikai taktikusává avatja. Erre a nagy pszichotechnikai érzékre, mint eszköze szükségére is volt, mert hisz legfőbb politikai célja, a béke, mindig közvetítést, az indulatok csendesítését, a jobbra-balra való szuggesztiót és érvelést követelte meg tőle. Ellenfeleire is mély benyomást tett, mert érezték benne a meggyőződés feltétlen erkölcsi erejét s komolyságát és hazafias szándékainak tisztaságát. Nem állásának zordon magassági pátozával, hanem keresetlen közvetlenségének és fölényes egyéni tehetségének erejével hatott. Nála a politika, mint társadalmi akaratformálás, valóban a kiegyezés művésze volt. Ha valaha, éppen abban az időben a magyar állam a külső és belső erőknél nagyon is labilis rendszere volt: Pázmánynak az egyensúlyhelyzetért kellett napról-napra küzdenie. Egyensúlyban iparkodott tartani a király és az erdélyi fejedelmet, a királyt és a törököt, Erdélyt és a törököt, a katolikus és protestáns rendeket, a bécsi hatalmat és a magyar alkotmányt, a császárt és a pápát. S a folytonos kiegyeztetés, békéltetés közepett sohasem ingott meg erkölcsi erejében és méltóságában: Pázmány személyiségében a taktikai ügyesség a politika terén sem ment át a kétszínűségbe és ravaszságba, az óvatosság a fortélyosságba, az emberekre gyakorolt szuggesztió a szándékos becsapásba, a jogosult becsvágy az önző hatalomba és gögbe, a nemzetéhez való hűség a sovíniszta nagyralátásba, hivatalának tekintélye a személyes imperializmusba, úgy ahogyan gyakran nagy egyházi kortársánál, Richelieunél.

Pázmánynak, mint a barokk kor államférfiának, amikor a politika nem a népképviselésekben, hanem a fejedelmi udvarokban játszódott le, az állami hatalomnak azokat a képviselőit kellett alaposan kiismernie s lelki valóságukat ehhez mérten befolyásolnia, akiktől az országok sorsa függött: az uralkodókat, a pápát s bíbornokait, a minisztereket és kancellárokat, az ország nagyjait és a generálisokat: ezek lelki mivoltával kellett tisztában lennie. Jól ismerte vágyaikat, indulataikat, lelki reakció-módjaikat s ezért sikeresen befolyásolni is tudta őket.

Még gráci tanár korából, amikor a későbbi II. Ferdinánd császár, még mint főherceg, palotáját a jezsuita rendházzal és egyetemmel földalatti folyosó útján egybekapcsolta, ismerte Pázmány az udvari légkört: a jezsuita kollégium tagjai gyakorta voltak az udvar bendégei. (Kastner Jenő: *Pázmány P. gráci évei*. Katol. Szemle. 1935. 14. 1.) Ez a jezsuita barokk előkelőség és udvari szellem a gráci lelki éghajlat alatt Pázmány személyiségébe mélyen veivődött. Írásaiban szereti a fejedelmi tekintélyeket a régi és modern korból idézni, életüket példaképen odaállítani, cselekedeteikből hasonlatokat faragni. Pázmány előtt is a barokk korszak uralkodó-eszménye lebeg: a fejedelem, az állami hatalom feltétlen birtokosa, legyen egyben az egyház védelmezője, mint ahogy a *Dei gratia* fejedelemhez illik. Egyik prédikációjában (Pünkösöd után XXII. vasárnap II. préd.) tüzetesen megrajzolja ezt a vallásos uralkodói eszményt s a mögötte rejtőző államfelfogást. Az állami életnek s a fejedelem létének legfőbb rációját abban látja, hogy „az emberek bátorságos békeségben éljenek és a gonoszak vakmerősége büntetések félelmével meggátoltassék“. Az uralkodókat az Isten azért állítja a népek fölé, hogy a társadalomban rend legyen s az ő képében bosszút álljanak a gonosztevőkön: ezért hatalmuk szimboluma a kard. A fejedelmek *Isten szolgálói*, az ő földi helytartói. De ezért egyben *világoskodó lámpások* is, mert kötelesek, hogy „minden tökéletességek tüköri legyenek és jó példájokkal a szent erkölcsökre utat mutassanak“. A Szentírásban *Nap* (Sol) is a nevük, mert „mint a nap fényesebb a többi csillagoknál, úgy a fejedelem erkölcsé dicsőségesb legyen egyebekénél.“ (XIV. Lajosra ugyancsak nem ilyen értelemben illik a „napkirály“ jelző.) A fejedelemnek nagy méltóságában is meg kell őriznie az alázatosságot, mert csak ez zabolázza hatalmát. Tisztában kell lennie képességének korlátaival; ne akarjon mindentudó lenni. „Noha azért gazdagsággal és hatalommal fellyebbvaló egyebeknél a fejedelem: de tudománnyal, bölcseséggel, okossággal, szentséggel sokan fellyülhaladgyák őtet. És miképen minden királyok testi betegségüket orvosokra bízzák: úgy a törvényes dolgokat törvénytudók, a hadviseléseket kapitányok által kell végbe vinni, mert mindezekre nem eligségesek a királyok.“ Ezek

könnyen hajlanak a kevélységre, pedig „Isten ki szokta szagatni szárnyokat a fennrepülőeknek“. A fejedelem legyen jó pásztor, aki nem éheztesse, nem fárasztja agyon, nem nyúzza-fosztja juhait. „A jó pásztor megnyiri, de meg nem nyúzza a juhokat. Gyapjú helyében gyapjú nő: bőr helyében bőr nem újul.“ Az uralkodónak nem szabad mód nélkül tékozolni az ország jövedelmét, hogy pompára és játékokra költse. Ennek a gondolatnak megvilágítására Pázmány Nero és Heliogabalus császárok antik példáit idézgeti, de átall saját korának pompakedvelő barokk fejedelmeire célozni. Az uralkodó legyen egyenes és őszinte, soha hamis színbe ne öltözzék: „Efféle álorcákat az emberek szeme eleibe adhatnak a fejedelmek a hamisság rejtegetésére, de Istent meg nem csallják, kinek hátulütő pálcája fejek felett forog.“

A barokk korszak uralkodó-ideáljából logikusan vezeti le Pázmány az alattvalók kötelességeit: a fejedelmek Isten helyett és nevében uralkodnak, tehát „a fejedelmeknek és uraknak ne úgy engedgyünk, mint embernek, hanem mint Istennek, mivel keresztyén engedelemmel nem egyébért engedünk nékik, hanem Isten akarattyaért és parancsolattyaért, aki elünkbe rendelte őket“. Nem lepheti meg ezen politikai felfogás ismeretében a modern embert sem, ha Pázmány sok-sok levelében uralkodóját a kor szokása szerint mint a németrómai szentbirodalom fejét így szólítja meg: *Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas!* Az alattvalói engedelmesség és hűség azért nem akadályozza meg a magyar érseket, hogy uralkodóját ne figyelmeztesse hatalmának a magyar alkotmányban rejlő s esküvel biztosított korlátaira. A rendi magyar alkotmány alapján állva, tiszteletben tartja és tartja fölfelé és lefelé a nemesi rendnek jogait.

Érdemes egybevetni Pázmánynak ezt a prédikációját Bossuet-nak „A Szentírás szerint való politika“ című beszédével, melynek alapgondolata szintén az, hogy a fejedelem nem önmagáért, hanem a népért, a közérdekért van. A fejedelem elé Pázmány is, Bossuet is majdnem ugyanazokat az erkölcsi és politikai elveket szabják. De míg Bossuet előtt a barokk kor abszolút uralkodójának eszménye lebeg, akinek csak belső vallás erkölcsi korlátja van, azaz keresztyén

lelkiismerete, addig Pázmány még egy külső korlátot is ismer: az ország alkotmányát.

De milyen a nagy érseknek felfogása a népről, milyen az érzülete a jobbágyság iránt, melynek ekkor még nincsenek alkotmányos jogai? Alkotásainak túlnyomó részével kétségkívül a magyar nemesi középosztályt akarta emelni a művelődésen keresztül vallásos és politikai erejében. Azonban lelke mélyén szerette a köznépet is, mint a magyarság zömét s tisztában volt ennek nemzetfenntartó jelentőségével. Bizonyossága ennek az a nagy buzgalom, amelyet a nép lelki gondozására fordít: a falvakat is papokkal iparkodik ellátni, vagy legalább is vándorlelkészeket küld (elsősorban jezsuitákat) faluról falura az addig elhanyagolt nép pasztorációjára. Figyelme erősen kiterjed a hódoltsági területekre is: a római propaganda congregatiót is kéri vándormisszionáriusok küldésére. A királyt arra sugallja, hogy a portához küldendő követségének adja utasításba annak sürgetését a szultánnál, hogy a törökök ne gördítsenek akadályt a hódoltsági területen a katolikus papság tevékenysége elé a bécsi egyezség értelmében s a nemrég elfogott franciskánusokat bocsássák szabadon.

De a nép anyagi helyzete is nagyon szívéen fekszik: a Bethlenhez és Rákóczihoz írt s békességre intő leveleiben szinte refrain-szerűen tér vissza az a motívuma, hogy a háborúk következtében a nép vagyona egészen elpusztul, nyomorúsága hihetetlen mértékben növekszik. A fölkelő hadak s a német katonaság elszállolása téli idő alatt egészen kifosztja a népet: „Az quartirozás úgy elfogyatja a szegénységet (= szegény népet), hogy magok is éhkel, hideggel halók lesznek, és a hadakat sem tarthatják“ (II. 146.) Pázmány népbarát politikája a törökökkel kötendő egyezménybe annak bevételét is javasolja, hogy az adószedést hagyják a törökök a hódoltsági területen is a falu bíraira, mert ha az egyezség ellenére maguk szállnak ki, ezt zsarolásra használják ki a kóbor török katonák (II. 454.) Pázmány személyiségének népszerű vonására meghatóan jellemző, hogy ezernyi gondja közepette is hány levelet ír szegény jobbágyok ügyében, hogy igazságukat önzetlenül diadalra juttassa. Thurzó György özvegyét kéri, hogy egy szegény emberre, Sarnóczayra ne nehezteljen, „legyen irlalmassággal hozzá s holmi dibdábját adassa meg a

nyavalyásnak“ (I. 114.). A pozsonyi királyi kamarát levélben rá akarja venni, hogy büntesse meg a csataiakat, mert ezek „egy szegény jobbágyunknak vonták el szekerét és lovait“ (I. 140.). Körmöc város tanácsát erélyesen inti, hogy a néhány jobbágytól minapában a városi hatóság által elkobzott tallérok hátralévő részét is adassa vissza nekik, mert ezek a parasztok a török hódoltságba tartoznak és életük megmentésére kénytelenek a tallérokat beváltani (I. 334.). Milyen boldog, amikor gróf Pálffy Pál egy kis énekes fiút („discantista gyermeket“) küld hozzá! Örömmel jelzi köszönő levelében, hogy a húsvéti ünnepek alatt a fiúval próbát fog tenni s ha alkalmas, Nagyszombatban tovább taníttatja: „és legyen ott módja az tanulásban“ (II. 477.). A tehetséges köznépi fiúk művelődése is szívén fektet.

Pázmány politikai személyiségét elemezve, szemünkbe szökik még nagy jogtörténeti tudása és közjogi érzéke. A magyar trónöröklésről 1625-ben írt emlékirata a magyar trónöröklés rendjének mintaszerű történeti kifejtése. Alkotmányos érzülete mind II., mind III. Ferdinánd királlyá választásánál minden bécsi nyomás ellenére kitartott a „választás“ (electio) kifejezés mellett s ragaszkodott ahhoz, hogy a király a nemzet jogait és szabadságait biztosító hitlevelet adjon ki s a koronázáskor alkotmánybiztosító esküt tegyen. Viszont azonban, amikor Bethlen királlyá választatik, Werbőczy Tripartituma nyomán a szent korona elméletéből kiindulva védi meg a legitimitás elvét. Az állami hatalom a törvényesen megkoronázott király kezében van ugyan, de törvényeket csak a *populus* (főpapok, főnemesek, nemesek) hozzájárulásával hozhat. A Bethlent királlyá választó országgyűlésen azonban a főpapi rend nem volt jelen; egyébként is II. Ferdinánd személyében Magyarországnak törvényesen megválasztott és megkoronázott királya van. Az országgyűlés, mely Bethlent királlyá választotta, nem volt törvényesen összehívva, a választás nem ősi szokás szerint ment végbe, hanem erős fegyveres megfélemlítés közepett. (Vindiciae Ecclesiasticae. Pázmány Összes Művei. Latin sorozat. VI. köt. 541—550. lk.) — A magyar király *rex apostolicus* címének Szent Istvántól való történeti igazolása Bonfinius, a Tripartitum, II. Endre decretuma, a Vita Sancti Stephani krónika alapján Pázmány jogi és törté-

neti műveltségének fényes tanúsága. Nem vesz részt 1627-ben a nemesi inszurrekcióban, amiért azzal vádolják, hogy kivonja magát az ország védelméből. Pázmány azonban kifejti, hogy a törvények szerint csakis a király rendelheti el a nemesi fölkelést, nem pedig a nádor. Ha a király hirdeti ki a fölkelést, ő is azonnal részt vesz benne. Ilyen féltékenyen őrködött Pázmány a törvények megtartásán (I. 653.).

Ha Pázmány politikai tevékenységét, ennek céljait és eszközeit szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy az ő szemében a politika elsősorban a nemzeti lélek gondozása, a magyarság kollektív tudatának pasztorációja: valóban *cura animarum*. Pázmány politikai hivatása lényegében ugyanazon szellemű, mint főpapi küldetése: ahogyan minden nagy nemzeti reformátor Zrinyin keresztül Széchenyiig, a nagy érsek is, ezeket megelőzve, a nemzeti fejlődés első föltételének a belső erkölcsi megtisztulást, a nemzeti közlélek komoly, semmit el nem palástoló diagnózisát, magára eszmélő *önismeretét* tartja. Mint nemzetének nagy lélekbúvára, aki a magyar lelket, ennek észjárását és vérmérsékletét apróra ismeri, szóval és tollal iparkodik a maga ismeretére rázni, önkritikára bírni, a tökéletesedés útjára vezetni. Tudja, hogy ez a *bellicosa gens* számára hosszú út, de hittel hisz a fokozatos művelődésnek, a szellem lassú csiszolódásának és öneszméletre jutásának erejében. Ezért sóvárog mindig a béke után: egész politikája mindig békepolitika, hogy megvalósíthassa álmát: a magasabb magyar műveltséget, mint a nemzeti lét leglényegesebb és legállandóbb biztosítékát. Így Pázmány politikájának legfőbb forrása a pozitív, alkotó kultúrpolitika lehetőségének biztosítása.

VII.

Őszintesége és egyenessége a politikában. Fokozott önérzete és méltóságtudata. Összeütközései az egyházban és a politikában. Becsvágya. Jogtudata: jogait megvédi a pápával, királlyal, nádorral szemben. Nemcsak a szellemi, hanem a gazdasági javak iránt is van érzéke. Természetszeretete.

Pázmány személyiségének egyik legfőbb erkölcsi vonása feltétlen nyíltsága és őszintesége: minden kétszínűség, véle-

ménypalástolás, kettős viselkedés távol áll tőle, ami pedig a politikusnak rendszerint eredendő bűne vagy később megszokott lelki kelléke. Nézeteit mindig nyíltan és becsületesen nyilvánítja s ugyanezt másoktól is megköveteli. Semmi sem háborítja fel annyira erkölcsi valóját, mint a kétszínűség, az intrika, az „álorca“. A kettős értelmű szavakat, a gyávaság e virágait, szíve mélyéből gyűlöli. A gondolat szabad és őszinte nyilvánítása szemében elemi erkölcsi kötelesség: „Rabságnál is nagyobb volna, — üzeni a vele összehorgoló Esterházy Miklós nádornak — ha *libera opinio* és *vox* nem volna közöttünk“ (II. 707.).

Egyenest meg is mondja véleményét, mint láttuk, a hatalmasoknak: a császárnak, a pápának, a fejedelmeknek. Thurzó Szaniszló nádornak azt a panaszát, hogy országos dolgokat elhallgat előtte, kereken visszautasítja: „Kegyelmed abba bizonyos legyen, hogy ha mi olyat értenék, amiről azt ítélném, hogy kegyelmednél nyilván nem volna, el nem mulatnám, hogy kigyelmednek megírnám“ (I. 391.). Batthyány Ádámról azt hallja, hogy csak tettetésből mutatja magát katolikusnak, mert érdekei így kívánják. Azonnal tudakozódik Batthyánynál, vajjon igaz-e a vád, „mert nem hogy Isten előtt, de világi mód szerént is, sem tisztességet, sem böcsületet nem érdemelne, aki az hittel így játszódnék“ (II. 110.). Sehogysem tudta Pázmány elviselni kora másik nagy magyarjának, a heves és rátarti Esterházy nádornak intrikáit, aki a viszálykodás közepett a kardinálist nem átalotta „vörös vitéznek“ gúnyolni. A civakodás oka amellet, hogy az érsek a maga hatáskörét túlságosan kiterjesztette, éppen Pázmány őszintesége volt, amely sokszor arra indította, hogy a nádor véleményével szembehelyezkedjék, már pedig a nádor nem igen tűrt ellenvéleményt. Egyszer Esterházy azzal vádolja az érseket, hogy véleményéhez hozzájárult s a király tanácsában mégis megellenezte. Pázmány a félreértést igazolja. Később a nádor a dolgot mégis fölmelegíti és fölhányja. Pázmány levelében ezért erősen megrójjá: „Sem keresztyénhez, sem böcsülletes úri emberhez nem illik, az egyszer eltemtetett és békeséges barátsággal elnyomatott dolgot újabban gyűlölségnek matériájává tenni“. „Én hízelkedni nem tudok, hazudni pedig tudva nem akarok . . . A Ta-

nácsban is nem háta megé szólottam kegyelmednek, hanem szemtől szemben . . . tudván a kegyelmed természetét, mely nehéz néven veszi, ha ki per omnia azt nem mondja, amit kegyelmed . . . Én soha arra nem kötöm magamat, hogy valamit kegyelmed javál, azt mind helyén hagyjam.“ (II. 426—8.) Pázmány „magyarul és kerek szóval“ fejti ki a nádor előtt, miért viseltetik ez „halálos idegenséggel“ iránta. Vádolja a nádort, hogy őt a király előtt óraszám iparkodik befeketíteni, pedig ő sohasem szól a nádorról a királynak. Ne kívánja tőle Esterházy, hogy mindig ugyanazt gondolja, amit ő: „Ha kegyelmed abban helyezteti a barátságot, hogy mindenben a kegyelmed tetszésével egyezzek és az ellen ne szóljak, mikor nem tetszik, le kell tenni a barátságról való gondolkodást. Mert én nem köthetem magamat, kiváltképpen Uram előtt, kinek juramento köteles vagyok, hogy félelemre és barátságra való tekintet nélkül, amit ítélek azt mondom“ (II. 441.). Az is bántja az érseket, hogy Esterházy minden kósza pletykának, „akármilyen híreknek“ felül, pedig a nagyállású embernek nem illik mindjárt mindent elhinni és beugrani: „mert az nagy embereknek nem kell hamar hinni; és amit elhisznek is, nem kell mindjárt kiönteni“ (II. 458.). Sokan csak azért hordoznak híreket a nádorhoz, hogy viszályt keltsenek: „Mert ne higye Palatinus Uram azt, hogy mind jóakarói, akik reá mosolyognak; sem azt, hogy az ő kegyelme dolgában is kedvetlenségszerzők nem volnának“. Felháborodva tiltakozik az egyeneslelkű Pázmány a nádor vádja ellen, mintha ellene „czifrával“ (chiffrevel, titkos jegyekkel) írt volna leveleket az udvarba: „Nincs is az udvarnál senkivel czifrámm“. Ez méltatlan volna őszinte természetéhez. Egész viszályuk forrása az, hogy ő a királynak nyíltan mindig megmondja és megírja, amit Isten és lelke szerint helyesnek ítél, ha ellenkezik is a nádor nézetével. A palatinus gondolja meg: „nem okos emberhez való, hogy azt kívánja, hogy mindennek tessék, ami neki tetszik. Nem is lehetséges az“ (II. 707.). Cívódásuk oka kétségkívül az is volt, hogy Pázmány a nádori hatalmat intézményesen háttérbe szorítani törekedett.

Pázmány feltétlen őszinteségének és nyíltságának lelki forrása rendkívül fejlett *önérzete*: hatalmas tehetség feszül lényében s ennek lelki vetülete nagy függetlenségérzése és

erős önérzete. Tudja, hogy kicsoda, s ezért bátor; sértést, félreállítást, személyi méltóságának érintését nem tűri. Már mint gráci tanár panaszt emel Aquaviva jezsuita generálisnál külföldi rendtársainak fennhéjázása ellen, akik az osztrák és magyar rendtagokkal lenéző módon bánnak (I. 14.). Mélyen sérti önérzetét, hogy két teológiai tételét a kegyelemre vonatkozóan a rend római hittudósai megcenzurálták, míg másoknak egyenest hiteellenes tételeit nem kifogásolták. Már két évvel azelőtt is két tételét cenzura alá vetették s amikor védőiratot írt, ezt Grácban visszatartották (I. 16.). Még mint fiatal hitvitázó jezsuita igen önérzetes és bátorhangú levelet intéz a protestáns Thurzó György nádorhoz, aki „istenkáromló könyve“ miatt megidézi. Bűntelennek érzi magát, mert amit írt, bizonyítékokkal igazolta is. Nem hajlandó hitvitázó irata miatt világi fórum előtt megjelenni, mert ez a hit kérdésében nem illetékes (I. 38.). De, úgy látszik, egyházi előjárósága is 1609-ben megsokalja Pázmány harcias rohamozó modorát. Aquaviva generális Rómából óvatosságra inti, mert attól fél, hogy okot ad a protestánsoknak a Jézus-Társaság üldözésére. Különösen felháborítja a protestánsokat „Az Nagy Calvinus Jánosnak Hiszen-Egy-Istene“ című iratával, amely ellen a protestáns rendek az 1609. évi országgyűlésen erősen kifakadnak: „egy istentelen jezsuita, Pázmány Péter, istenkáromló könyvet szerkesztett a kálvinisták ellen“. Némelyik közülük az alsó táblán követelni kezdi a jezsuiták száműzését az országból. Pázmány kénytelen magát ellenfelei dühével szemben egy időre biztonságba helyezni. Pázmánynak ezt a visszavonulását a jezsuita generális is helyesli (I. 767.).

Pázmány önérzetes, magát nem hagyó természetének jelentős tanúsága az a rendfőnökéhez 1616 februárjában Rómába írt levele, amelyben visszautasítja néhány rendtársának ellene szórt rágalmait s nekik hitelt adó előjárójának kíméletlen bánásmódját, aki nem akarja többé Magyarországra engedni s Olmücbé rendeli. A pápához ez ügyben írt levelét elsikkasztották s neki veszett híreért költötték. Tiltakozik Pázmány ilyen eljárás ellen: indítsanak vizsgálatot s tisztázzák a vádakat. Ha ez így folytatódik, kilép a jezsuitarendből; már úgysis van a pápától engedélye arra, hogy a szigorúbb Sommascha-rendbe lépjen. Ezt az engedélyt igénybe

fogja venni. Pázmány erős önérzete — a köteles alázatosság határát túllépve — azzal fenyegetődzik, hogyha rendi ellenségei továbbra sem nyugszanak, mindent nyomtatásban is a világ elé tár s ártatlanságát a nyilvánosság előtt bebizonyítja. A rendben ellene folyó áskálódás annál rosszabbul esik neki, minél inkább tapasztalja, hogy a világ legkiválóbb uralkodói oly kitüntető véleményt táplálnak róla (*honestissimo summorum orbis Monarchorum iudicio de me in tanta calamitate sublevarer*. I. 53). Ekkor még tiltakozik Pázmány azon vád ellen, mintha magas egyházi állásra törne. A generális iparkodik válaszában Pázmányt megnyugtadni, hogy nem hiszi el a rágalmakat; a vádolt rendtagokat mentegeti. Azt sem gondolja, hogy Pázmány püspök szeretne lenni; biztos benne, hogy ezt Pázmány hivatásszeretete és szerzetesi fogadalmának tudata (*vocationis suae memoremque voti*) nem engedi meg. De ha Pázmány mégis el akarja hagyni a rendet, ő nem akadályozhatja meg (I. 74). Pázmány két hónap mulva elhagyta a jezsuita rendet s a Sommascha-rendbe lépett, bár ennek öltönyét sohasem vette föl. A király 1616 április 25-én túróci préposttá nevezte ki s így az ország főpapjai sorába emelte, hangoztatva, hogy a pápa Pázmányt a Jézus-Társaság kötelezettségeitől fölmentette. A jezsuita-rendből való kilépésének oka valószínűleg az volt, hogy ne egyenest a rendből neveztesseék ki túróci préposttá, majd rövidesen esztergomi érsekké, mert a protestáns rendek különösen felháborodtak volna, ha egy aktív jezsuita foglalta volna el az érseki széket. (L. Hanuy F. jegyzeteit I. 773—777.) Másrészt a jezsuita rend elvszerűen őrködött azon, hogy tagjai ne emelkedjenek magas egyházi méltóságokra.

Pázmányt fokozott önérzete, méltóságának öntudata sokszor összeütközésbe hajtja az ország nagyaival. Tiltakozik a királynál az ellen, hogy Thurzó Szaniszló nádor a primásnak a felszólalásban való elsőségét az ország- és megyegyűlésen kétségbevonja (I. 399). Azonnal lemond a királyi tanácsban viselt *consiliariusi* tisztéről, amikor egyszer Esterházy nádor a hozzá tanácsülésre menő Pázmányt egy éppen nála lévő török miatt rögtön nem fogadja, hanem az előszobában szolgál és alantas törökök között várakoztatja. Pázmány megsértődve távozik s a királynál panaszt emel (I. 643). Külön emlék-

iratot szerkeszt az esztergomi érseknek egyházi és világi kiváltságairól és jogairól, amikor észreveszi, hogy Esterházy nádor ezeket nem veszi figyelembe. Méltóságának és jogainak önértzetes tudatában állapítja meg, hogy az esztergomi érsek nemcsak metropolita, hanem az ország primása, aki a királyt koronázza; az ország hercegeit s nagyjait megelőzi; nyilvános gyűléseken jobbról az első helyen ül; a magyar királyok adoptív atyja, ezért nem Reverendissimus Pater, hanem Dominus; Zsigmond császár és király óta a római szent birodalom hercege, ezért a *Celsitudo* cím illeti meg; a legfőbb kancellár, aki az aranybullát és a kettős pecsétet őrzi. Ezeknek a jogoknak sértetlenül való megőrzésére esküje kötelezi (II. 526).

Pázmány önértetét különösen növeli császári követi megbízatása Rómába. A barokk-kor pompakedvelése és hatalmi érzése fogja el, amikor 1632 március 28-án Róma város első kapujától fényes menettel vonul be az örök városba, majd két nap múlva a Porta populi-tól lóháton ülő bíbornokoktól kísérvé közeledik a pápai palotához, ahol az ünnepélyes bíbornoki kalapot veszi át. Önértzete azonban csakhamar súlyos sebet kap, úgy hogy a pápával is szembe kell szállnia: a pápa megtagadja tőle a követi címet, bár *de facto* nem gátolja meg a követi tisztség gyakorlásában. De miért támaszt a pápa nehézséget a követi cím miatt, amikor a követi működést tényleg megengedi a bíbornoknak? Pázmány előbb Barberini bíboros, majd maga a pápa előtt szóval és írásban kifejti, hogy a császár követségi megbízása nem összeférhetetlen a bíbornoki méltósággal. Miért vetik fel éppen most ezt a gyűlöletes kérdést, amikor ezzel Magyarország primását önértzetében sértik s a nagy világ előtt megszégyenítik? Tiltakozik az ellen, hogy tőle a császári követ címe megtagadtassék, magát továbbra is annak fogja tekinteni, míg császári ura másképp nem intézkedik. Erről valamennyi bíbornokot levélben értesíti (II. 268., 273., 307.). Jóideig tárgyal a pápával és titkárával a császárnak adandó segítségről, a katolikus fejedelmek ligájáról, de amikor többszörös tárgyalás után éles esze észreveszi, hogy sikerre nincs kilátás, még a nyári hőség előtt kellemetlen benyomással elhagyja Rómát. A magyar kardinális fényes tehetsége sem tudta a francia kardinálisnak, Richelieunek befolyását a pápai udvarban ellensúlyozni.

Mihelyt a király 1616 augusztusában elhatározza, hogy Pázmányt érsekké nevezi ki, a bécsi udvari kamara Pázmánytól az érseki javadalmak rovására engedményeket kér. Pázmány méltóságának tudatában megsértve érzi magát, tárgyalásba nem bocsátkozik, mert — mint írja — a simónia bűne nélkül az érsekség elnyerése előtt ilyesmire nézve nem szabad egyezkednie. S mekkora méltósággal viseli pár év múlva, amikor Bethlen Pozsonnyal együtt egész Felső-Magyarországot elfoglalja, a magát Bécsben szerényen megvonó Pázmány a rátornyosuló anyagi bajokat! „Én egy talpalatnyi földet, egy pénz jövedelmet szeptembertől fogva nem bírok, — írja Bécsből Thurzó Szaniszlónak 1620 márciusában — itt vagyok egynehány püspökkel együtt; soha bizony, miolta itt vagyunk, senkinek közülünk egy falat kenyeret (nem hogy egyebet) senki sem adott, mindenömöt odavesztöttem“ (I. 226.). De azért nem esik kétségbe, marad az, aki: a most csak szellemi hatalmára szorítkozó önérzetes Pázmány.

Mint érsek semmiféle jogát nem engedi veszendőbe. A királyhoz intézett egész sereg levélben érvényesíti a pisetum-jövedelemmel jutalmazott pénzverés-ellenőrző jogát. Hányszor küld a királynak újveretű körmöci pénzeket annak kézzelfogható bizonyosságára, hogy mily hanyagul verik a pénzeket. Arra kéri a királyt, utasítsa a körmöci kamarát, hogy a régebbi pénzek mintájára szabályos és egyenlő formájú pénzek veretessenek (I. 498.). Ha a kamara ezt a kérést továbbra sem teljesíti, Pázmány azzal fenyegetődzik, hogy ősi jogánál fogva jelentést tesz az országgyűlésnek (I. 658.). Amikor a kir. kamara újabb anyagi terhet akar róni az érsekségre, kemény szavakkal védi meg Pázmány egyháza jogait. „Kész vagyok — írja a királynak (I. 536.) — inkább életemet és állásomat feláldozni, mintsem kötelességemet megszegve, megengedni, hogy elődeim öröksége, a szent királyok adománya akár kicsinyben, akár nagyban bármiként megcsonkíttassék.“

A maga jószágaiban ugyancsak rendet tart, mint jó, gondos gazda: nemcsak a szellemi, hanem a gazdasági értékek iránt is nagy a fogékonysága. Sajátkezű írásokban irányítja gazdatisztjeit a gazdaság legapróbb részleteiben. „Az Nona és Decima beszédésére — utasítja érsekújvári gazdatisztjét (I. 286.) — szorgalmatos gondja legyen. Minden faluból az

bíró és egy eskütt jelen legyen az bárányok, kepek, méhek, bor számoláskor, ők is rovást tartsanak mindenekről... Gondja legyen jó idején, hogy a hol az jószágban hordót és abroncsot csinálnak, annyi hordó készíttessék, mennyi szükséges." Pontokba foglalt utasításokat ad, majdnem egész szabályzatot, az érseki udvar prefektusának a cselédségre s házirendre nézve. Ezekből a rendszerető, pontos és szigorú gazda képe domborodik elénk. A személyzet létszámcsökkentése nem a mi korunk találmánya: Pázmány már megköveteli udvari prefektusától, hogy „superfluas personas ne szenvedjen, hogy senki se tartson az udvarban lézengő inasokat“. Az egyházfejedelem állásához mérten a külsőségekre is sokat ad: „Mind úton, mind otthon legalább két drabant álljon az külső ajtómnál. Ebédkor is az csatlósok és egyéb drabantok közül is legyenek mindenkor négyen vagy többen is az ebédház ajtajánál és vigyázzanak, hogy az ezüst marhában kár ne essék. És idegent kérdetlen be ne botsássanak, hanem várokoztassák, míg praefectusnak vagy komorniknak hírt nem ad adnak“. Még az asztali kiszolgálás rendjét is tüzetesen szabályozza: „Az étkefogók, mikor az első fogást leteszik, alá ne menjenek, hanem az asztalnak másod- vagy harmadmagával menjen alá, adassa az étket, és mikor feladják, úgy küldjön az több étkefogókért, hogy az asztal környül legyenek az többi, az kik szolgáljanak. Az pohárszékhez senki ne ártsa magát, és az pohárnok híre nélkül se unciát, se pohárt ne merjen elvenni, se más embernek az pohárszékrül gazdálkodni. Az drabantok vigyázzanak, hogy a kőfalt, garádicsot, oszlopokat szövétnekekkel meg ne rútsák az inasok“ (I. 304.).

Nemcsak utasításokat ad gazdatisztjeinek, hanem maga is dolgozgat kertjében. A halála előtti évben első őszi gyümölcsstermeléséből őszibarackokat küld Dietrichstein olmüci püspöknek. Büszkén írja neki, hogy a fát, amelyen a barackok termettek, ő maga oltotta be török területről szerzett ágakkal (arbor, quae fructificavit, mea manu concerta est), úgy hogy ebből a gyümölcsből most már az érseki kertben sok terem. Írásainak hasonlataiból, természeti leírásaiból kitűnik, hogy szereti a természetet, állatokat, főképp a madarakat. „Hallám, — írja Dallos győri püspöknek — hogy oda kegyelmetek felé ilyen korban könnyen szerít tehetik az darvagnak, kérem

kegyelmedet, szereztessen énnekem egynehányat az posoni házamhoz, igen jó néven veszem kegyelmedtől." (I. 631.)

VIII.

Pázmány mint az akarat hőse. Bátorsága, koncentrátsága és szívóssága. Szervező talentuma. Vulkanikus magyar lelki alkata s önuralma.

Az értékek, eszmények, célok csak értelmi indítékok, sápadt képzetek maradnak, ha nincs akarat és cselekvés, mely a valóságba híven és állhatatosan, minden akadállyal szembeállva átültesse őket. Az igazi személyiség értéktudata egyben feltétlen kötelességtudat, amelynek természetes eszköze az erős és szívós akarat. Pázmány rendkívüli tehetségű egyház- és államférfi volt, akinek személyiségében az eszménynek: a katolicizmus és a magyarság megújhódásának értéktartalma egybeesett egész lényének akaratirányával. Az értelem világos okoskodása és átlátása benne erős érzelmekkel: vallásos és hazafias érzéssel, szeretettel és gyűlölettel, önérzettel és becsvágygal, fokozott jog- és kötelességérzéssel párosult. De robusztus lényében a lelki primátus mégis az akaraté, amelynek hatalmas ütőereje és tántoríthatatlan, a célok irányában egyenest feszülő szívós energiája minden elébe tornyosuló akadályt legyőz. Mint minden nagyszabású alkotó államférfi, Pázmány is akaratzseni. Nem egyoldalúan elvont elmejárású *homo contemplativus*, bár befelé élő egyházi ember s a skolasztika finom megkülönböztetéseibe merülő filozófia-professzor is, hanem *homo activus*, akinek veleszületett, folyton tevékenységre ágaskodó szelleme a kérdések megoldásában villámszerűen a legközvetlenebb és leggyorsabb utat választja: a cselekvést. Alkotó géniusz, aki áttüzesedve eszményeitől, ezek szolgálatában folyton cselekvésre törekszik, maradandó alkotásokban éli ki magát. Egész ember volt s nem gyenge törtember: tudta, mit akar s egészen akarta, amit akart.

Pázmány akaraterejének mértéke azoknak az akadályoknak nagysága, amelyeket le kellett győznie: a protestántizmus politikai ereje, a katolicizmusnak parlagszerű állapota, a jezsuitákkal szemben tanúsított állandó ellenszenv, a papság hiánya,

az örökös háborús bizonytalanság, a művelődésben való teljes elmaradottság, alkalmas segítőtársak nélkülözése. De Pázmányt az akadályok nem rettentik vissza, sőt emelik: akkor van igazán elemében, ha nehézségek tornyosulnak elé s rajtuk próbálhatja ki energiáját. Megvolt benne az akarat hőseinek *bátorsága*, mely nem riad vissza semmiféle személyi vagy tárgyi ellenállástól: tanuság rá rettenhetetlen hitvitázó harca, amelyben magát az ellenfél legélesebb támadásainak tette ki, később sok-sok politikai küzdelme. De megvolt benne az akaratzeninek másik jegye is: egész lényét, minden lelki erejét akarata tárgyára tudta *koncentrálni* s nem engedte figyelmét egyébre terelni. Céljaira abszolút módon szegeződött rá, a lényében rejlő energia egészen a céljaihoz mért cselekvésekben oldódott fel. Ha végigpillantunk művelődéspolitikai alkotásain a Pázmáneumtól kezdve a kollégiumokon és konviktusokon keresztül egészen az egyetem alapításáig: a szívós, végső célra egységesen összpontosított akarat kitartásának és egyenletes visszatérésének remek pszichológiai látványa tárul elénk. Alkotásainak titka nem az akaratnak explozív ütőere, szenvedélyes fellobbanásból bátran neki vágó aktusa, hanem szívós, rendszeres kitartása, mely a cselekvések hosszú, de egyirányú tervszerű sorozatában nyilvánul: kitűzött céljától a történeti feltételek ereje egy-egy időre eltolhatta, de ő mindig állhatatosan visszatért hozzá. Rendszeres gondolkodásmódja és szívós akarata egymás erejét kölcsönösen erősítették, sőt akkumuláltak: erőtlől duzzadó lelki alkatában a szellemi elevenségnek és a hajthatatlan akaratnak maximuma lakozott. Örökös feszültségben és tevékenységben élt. Munkabírása egyenest csodálatba ejtő: kora magyarságának valóságos szellemi *perpetuum mobile*-ja volt. Tanuság rá hihetetlenül kiterjedt levelezése.

Pázmány egyházi és politikai reformatori sikereinek főkulcsát abban pillanthatjuk meg, hogy *szervező talentum* volt. Mi ennek a titka? A következetes és átfogó módon való gondolkodás és ehhez mért szívós cselekvés. A szervező munkát elsősorban az akarat motorja hajtja: Pázmány a katolikus életnek és a magyar művelődésnek klasszikus szervezője, mert reális célokat következetesen tudott kitűzni s hozzájuk az eszközöket hihetetlen szívóssággal megszerezni. Szervező-

képességének nyitja akaratszívósságán kívül az a tehetsége is, hogy embereit éles szemmel tudta kiválasztani, az irányelveket eléjük szabni s őket a magáéhoz hasonló, vele egészen összhangban lévő akaratra sugalmazni. Ennek pedig tágas útja volt az ő szellemétől megtöltött iskolázás: művelődéspolitikai alkotásai Pázmány szellemének sugalmazó műhelyei és további folytatói. Az sem véletlen, hogy szervezőmunkáját az ő szellemében oly kiváló közvetlen utódok folytatták, mint Lósy és Lippay: tanítványai voltak az igazgatásban és a politikában. Még Pázmány teszi meg Széchenyi Györgyöt, a pázmánitát esztergomi kanonokká, aki a század végén nemcsak a primási székből méltó utódja Pázmánynak, hanem a szervezésben és bőkezűségben is hű tanítványa.

Pázmány eredeti lelki alkata a vérmes magyarnak vulkanikus vérmérséklete: *natura cholericus*, mint ahogyan 1600-ban jezsuita előjárójának jellemlapja megállapítja. Hatalmas és fokozatos lelki munkájába kerülhetett, míg magát megfékezni, hevességét mérsékelni tudta. Ezt mindenesetre a Jézus-társaság fegyelmének köszönhette. Loyolai Szent Ignácnak, az akarat legnagyobb héroszának *exercitia spiritualia*-ja a legkitűnőbb iskola volt a heves fiatal jezsuita akaratának rendszeres és állhatatos nevelése számára. Ez segítette Pázmányt ahhoz, hogy korlátlanul kiömlő egyéniségét értékektől vezetett személyiséggé munkálja ki, ösztönös vágyait és viselkedésmódját a magasabb vallási és erkölcsi értékek értelmében céltudatosan fékezze és átformálja. Bár életének későbbi szakaszában is föllobbant a hatalmi embertípust képviselő ősmagyar vad természete, de a kellő pillanatban mégis korlátok közé tudta szorítani: a maga egészében az ész szuverénitását uraló, racionális akaraterőnek hőse.

Ahogyan Pázmány maga a tervszerű, szilárd és szívós akarat embere, ugyanezt követeli meg másoktól is. Sokszor panaszkodik a szeszélyes, csélcsep, didbáb, habozó, megbízhatatlan emberek ellen, akiket prédikációiban nem győz kigúnyolni és korholni. Ebben még a királynál sem áll meg. Esterházy nádorhoz írt egyik levelében (II. 146.) keserűen hányja föl, hogy a király határozatlan. Vezérlő akarat nélkül pedig nem lehet az ország ügyét jól intézni: „Őfelsége minident in suspenso hagy. És ha az órában vagy a malomban

az első kerék nem forog, úgy keveset foroghatnak a több kerekek.“

IX.

Pázmány életbölcseége: történeti érzéke és konzervatizmusa; előrelátása és tudatos jövőformálása; óvatossága és tervszerűsége. Politikai pszichológiája. Főlényes magasságból nézi az emberi gyarlóságokat. Az életkorok tipikus lelki szerkezetét jól ismeri; a fiatalság barátja s az öregek oltalmazója. Humora.

Az akaratnak és önfékezésnek akkora mesterében, mint Pázmányban, aki az élet küzdelmeiben oly sokat forgolódott s nemcsak a mások, hanem a maga lelkének is éber gondozója volt, mély *életbölcseég* érlelődött ki és halmozódott fel. Magától is, másoktól is sokszor kérdezte: *tu quis es?* ki vagy te? (Advent III. vasárnap II. prédikáció.) A keresztény vallás-erkölcsi magáraeszméltetésnek oly finom sugalmazású kalauzát, mint amilyen a *Krisztus követése*, Pázmány még fiatal korában nemcsak átélte, hanem nagyszerű magyarsággal nemzetének nyelvére át is ültette, hogy vele honfitársait a keresztény életbölcseésre ihlesse.

Az életbölcseéget, amely személyiségének egyik kiemelkedő vonása, az emberekkel való társas érintkezésben és kormányzásukban nemcsak nagy hatással gyakorolta, hanem „A keresztényi prudentia, okosság miben áll“ című prédikációjában (Összes művei. VII. köt. II. rész 278 sk. lk.) elméleti reflexió tárgyává is avatta. Mert a bölcseég vagy okosság az életben az első sarkalatos erény, „mely, mint kormány a hajót, vezető a vakot, útmutató kalauz a jövőjárót, hadnagy az alattvalókat, vezérli és igazgattya a többi jószágokat (= erényeket). Célt és határt mutat, melyre igazítsuk dolgainkat; mi végre fordítsuk igyekezetünket. Eleit, útöllyát minden dolgoknak megfontolván, üdőt, helyt, módot, mértéket szab minden jószágos cselekedetekben. Ez mértékli a bátorságot, hogy vakmerőség ne legyen; az alázatosságot, hogy maga-hagyott félelemre ne jusson; az igazságot, hogy kegyetlenségre ne fordúllyon; az irgalmasságot, hogy lágyságra ne olvadgyon.“

Az életbölcse ség vagy okosság jegyeit Pázmány Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás nyomán három normában állapítja meg. Az első: a *memoria praeteritorum*, „a lett és mult dolgok emlékezése, mert azok fontolása szemessé teszi az embert a jelenvalókra“. Pázmány, a történetfilozófus, jól látja, hogy az életbölcse ség egyik leglényegesebb eleme a történeti kultúra: aki a multat ismeri, az a jelent tárgyilagossabban szemléli és értékeli. A mult ismerete nélkül könnyen támad bennünk az a balítélet, hogy egyedül csak az lehetséges, ami most van s csakis úgy, ahogyan van. Aki azonban a multba mélyed, az előtt felsorakozik az emberi életformák szinte határtalan sokfélesége, a történeti életnek lehető helyzetekben gazdag változatossága; az egyszersmind látja az emberi életformák folytonos visszatérését és azonosságát az idők folyamában. „Mert igaz a Bölcs mondása — idézi Pázmány a Szentírás történetbölcse lőjének, a Prédikátornak könyvét —, hogy a mi volt, az léssen ennek utánna, és nincs oly új történet, mely azelőtt nem lett volna. Azért az igaz okosság kívánna, hogy ne magunk kárán, hanem másokon tanúlljunk.“

Az életbölcse ség második követelménye: „*providentia et cautela*, előrenézés, mert a jövendő veszedelmek távoztatásában és reménylett jók megszerzésében áll nagy részre az okos gondviselés.“ A harmadik követelmény: „*circumspectio*, a jelenvaló cselekedetekben mindenfelé tekintés, mert az okos embernek szemesnek kell lenni, hogy színes tette tessel meg ne csalassék... Ne hirtelenkedgyünk cselekedetünkben, hanem lelki szemünkkel és gondolatunkkal jól megkíméllyük, körül-álló dolgaival egyetemben, a mit akarunk mivelní és úgy kezgyünk akármíhez, ha látjuk, hogy eggyez a tekkiletesség regulájával.“ Magának Pázmánynak életbölcse sége a gyakorlatban e három követelmény fölényes megvalósulása. Egész működését az egészséges hisztorizmus hatja át: egyháza és nemzete multjának ismerete alapján szerkeszti meg a jövö eszményeit. Történeti érzékének helyes mértéke jövötförmáló lendületét nem gátolja, sőt éppen segíti. A multról való tudta és az aktív alkotó erő Pázmány működésében mindig egyensúlyban van: történeti konzervatizmusának és új eszmékre való törekvésének helyes aránya a szerves

fejlődés maradandó irányát biztosította. A fejlődésnek tudatossága világosan lakozott fényes elméjében: a providentia, mint az okosság második kelléke, a folytonos előrelátás Pázmány sikereinek fő biztosítója volt.

De a circumspectio, az életbölcseiség harmadik normája is termékeny talajra talál Pázmány okos lelkében. Mint államférfi, fokozott energiája és nyers őszintesége mellett, a körülmények gondos mérlegelése alapján mindig tisztában van azzal a határral, ameddig eszményeinek megvalósítása érdekében a politika küzdőterén elmehet a siker kockáztatása nélkül. A hűrt a protestánsokkal is mindig csak addig feszíti, amíg világos és tiszta hangot ad, a nélkül, hogy elpattanna. Tanuság rá Bethlennel és Rákóczival való levelezése. Mennyi feltétel figyelembe vételét, mennyi tárgyi és személyi körülmény mérlegelését követeli meg tőle a békének barátságos módon vagy fenyegetés útján való biztosítása!

A II. Mátyás királyhoz írt egyik levele (1618 február) valóságos kis politikai pszichológia: milyen lelki tulajdonságokkal legyenek felruházva azok a politikusok, akiket II. Mátyás mint királyi biztosokat az országgyűlésre küld? Ne fegyvercsörtetéssel, hanem szelíd modorban, nyájas szavakkal tárgyaljanak. Nem szabad a rendeket elkeseríteniök, hanem éppen háborgó lelküket lecsendesíteniök; nem szabad velük szemben fenyegetődniök s bennük félelmet kelteniök, hanem éppen a császári kegy nyájasságával kell őket megnyerniök, gyökeresen kitépve lelkükből a bizalmatlanságot. Csakis olyanokat szabad őfelsége személye képviselőként biztosokul küldeni, akik a magyar törvényekben jártasak, jogi tárgyalásokban már résztvettek s az ellenzék kívánságait jól ismerik (I. 145.).

Bármily szigorú hitvitázó is, életbölcseisége a gondolkodás bizonyos fokú szabadságát nemes liberalizmussal megengedi. Amidőn Balásfy boszniai püspök és Káldi Márton jezsuita atya között éles viszály tör ki az írás útján végezhető gyónásról, a vitázásban ugyancsak forróvérű Pázmány Káldyhoz írt levelében szelíd és megértő hangot üt meg: „A vita tüze és heve néha elveszi az emberek eszét és gyakran eretnokséget emlegetnek ott, ahol semmi eretnokség sincsen.“ (I. 143.)

Pázmány mély életbölcseiségének jele az is, hogy milyen magas őrtoronyból tudja nézni az emberek apró-cseprő kellemtelenedéseit, kósza híreit, rágalmait, pletykáit, tűszúrásait, amelyekben pedig neki mozgalmas egyházi és politikai életében ugyancsak része volt. Föléjük tud emelkedni: nem sokat hederít rájuk. Mintha csak ma írná klasszikus sorait az államférfiakat érő szitkokról és rágalmakról: „A nagy hegyeket és a magas tornyokat lehetetlen, hogy szelek ne ériék; a felső helyen ülő gondviselők ellen lehetetlen, hogy sok szók és zúgolódások ne támadgyanak. Aki ezeken megindul, aki minden szót haragra méltónak ítél, magának sem lehet nyugodalma, egyebeket sem tarthat békességben. Mint az atya apró gyermekeinek esztelen kiáltozásait vagy hagymázos szitkozódásait, úgy hallja és füle mellől bocsássa a fejedelmi ember a rágalmazó szókat.“ Maga Pázmány így cselekszik. Thurzó György nádornak, mikor ez pletykák alapján szemrehányásokat tesz neki, fölényesen válaszol: „Aki forgott ez világban és tudja, quantum est in rebus inane, neveti efféle dolgokat, és én is bizony nevetem. De azt szégyenlem, mikor az idegenek nemzetségünket nevetik, hogy efféle gaz híreknek, mint valami derekas dolgoknak helyt ad.“ (I. 60.) Bethlen Gábort is inti, ne higgyen könnyen a rágalmazó szónak: „Felsőged okos fejedelem lévén, meggondolhatja, hogy ily nagyon elterjedt tartományokban nehéz mindennek kezét és nyelvét kötve tartani. Nem is gondol az oroszlánny az eb-ugatással. Sőt a nagy fejedelmek soha nagy szólás nélkül nem lehetnek.“ (I. 333.) Rákóczi Györgyöt is figyelmezteti, ne üljön föl mindjárt az intrikáknak és hamis besúgásoknak: „Hogy az emberek sokat szólnak, és pro suo affectu, ki egyyet, ki mást kíván, nem csuda, mert az úgy volt, és úgy leszen világ végéig, mert lehetetlen, hogy az ember bédugja szájokat, vagy akarátokat pórásra fogja az embereknek, hanem elég si nocere non possunt.“ (II. 660.)

Életbölcseége mindig eleve számol az emberek ösztönös önzésével, rosszakaratával, ártó szándékával: ezért lelke mélyén ritkán háborodik fel ellenük. Bántja, hogy a Győrben felállítandó jezsuita kollégium ellen a győri káptalan fondorkodik, de aztán megnyugszik az emberi természetben, melynek fonákságát jó bánásmóddal akarja helyre-

ütni. „Az ördögnek nagy mestersége ez — írja Dallos Miklós győri püspöknek — hogy az egyházi emberektől kell impedimentomának lenni az religio promotiójának. De nem kell ebbe egy csöppnyére is megütközni, hanem csak az ember módjával indítsa az dolgot, ugyan progrediálni kell.“ (I. 630.)

Nem esik inyére Pázmánynak a társadalom-politikai életnek már akkor fejét felütő nagy kórsága: a protekció. Maga az érsek is sokszor ajánl különféle állásokra egyeseket a királynál és másoknál, de mindig előbb alaposan szemügyre veszi közvetve vagy közvetlenül hozzájutott pártfogoltjait, hogy jó tulajdonságaikat igazolhassa a megfelelő helyen. A püspöki kinevezéseknél kérve kéri a királyt, hogy „zsaroló ajánlatoknak ne engedjen helyt“ (I. 338.).

Életbölcseége szereti figyelembe venni az életkorok tipikus lelki szerkezetét, hogy az ifjaknak megbocsásson, az öregek gyengeségeit pedig elnézze. Ő, aki annyit foglalkozott az ifjúság nevelésével, jól ismeri az ifjúkor erjedő-forrongó lelkét: kíméletlen vakmerőségét, nagyralátását, dagadó önértetét és becsvágyát, melyet az élet tapasztalatai még nem fékeztek óvatossá, fölfelé törő lelki dinamikáját, mely sérti az öregek nyugalomát. A Pázmáneum kormányzója erősen panaszkodik a pázmániták részéről tapasztalt kellemetlenségek miatt. „A világ ügyei — így nyugtatja meg Pázmány — bajok nélkül nem vihetők, különösen, ha az ifjúsággal van dolgunk. De még sem illik emiatt mindjárt kétségbeesni: sokkal jobb megnyugodnunk. Mert amint a beteget, akkép kell az ifjakat gyógyítani.“ (II. 425.) Rákóczi Györgyöt inti, hogy ne vegye komolyan a fiatal kassai kapitány hetykeségét: „Kegyelmet is kérem, távoztasson minden offensiókat, és ha szinte az ifjúságnak állapotjából valamit olyat cselekednék Homonnay uram, ne tulajdonétsa kegyelmet gonosz akaratnak, hanem ifjúságnak.“ (II. 714.) Pázmány okossága már tisztában van azzal, hogy az ifjak nevelését individualizálni kell: hajlamaikat kötelesek vagyunk figyelembe venni, hogy a bennük szunnyadó sajtyszerű erők kibontakozhassanak. Amikor látja, hogy a serdülő Zrínyi Miklós „ifjú egészségét veszti s rút színbe vagy“ a sok tanulástól, azt ajánlja a kancellár útján a királynak, hogy „ha examinálná és általjába

(a Zrínyi-fiú) mondaná, hogy nem akar tanulni, nem kellene erőltetni“. „De lehetetlen — írja Pázmány az ifjú iránt való jóindulattal —, hogy tanuljon. Én a philosophiát nem az ő fejének valónak ismerem. És ha tanulni kellene is, jobb volna a rhetoricába lenni.“ (II. 513.) Pázmány éles szeme észreveszi, hogy tizennégy éves korban a filozófia még túlságosan súlyos tanulmány az ifjú számára, ha tehetséges is. Pázmány a pubescens Zrínyi fejét féltette a filozófiától: a költő és hadvezér később mégis a nemzet nagy történet- és államfilozófusává emelkedett, aki méltó módon folytatta Pázmánynak a nemzetet önismeretre rázó etikáját.

Pázmány szeme élesen látja az öregkor tipikus lelki vonásait is, melyeket élte alkonyán jómagán, a „vénenberen“ is megfigyel: a szenvedély helyébe az értelem nyugodt fontolása lép, a test gyengülésével a lélek is veszít támadó erejéből, a fiatalság plasztikus és terveket kovácsoló képzeletét felváltja a sok élettapasztalat fogalmi csapadéka, az absztrakció és kritika, az inkább már elemző, mint teremtő gondolkodás, a nem impresszionista, hanem elvszerűen látó, filozofáló életstílus. Magát túlkorán öregnek gondolja. Korán hitte, hogy befejeződött már a biográfiája s megkezdődött a nekrológiája. Éveit valóban dupla számokkal számíthatta, mert éjtnapot egybevetve dolgozott. Tíz évvel halála előtt, ötvenhat éves korában, a bécsi nunciushoz írt levelében már egészen megtört öregembernek mondja magát (aetate iam et laboribus fractus), akinek vége nem messze van (I. 628.). Ugyanekkor a király előtt is úgy emlegeti öregségét, mint akinek már alig van valami az életből hátra (I. 643.). Bethlen Gáborhoz intézett leveleiben is többször utal élte fogytára: „Remélem, hogy az Úr Isten megelégedik immár az én zarándokságommal, és hamar haza szólít, kiért örökké áldott legyen az ő szent neve.“ (1629 április 3.) Gyakran kedves önhumorról emlékszik meg öreges betegeskedéséről: „Még szinte oly praesumptuosus nem vagyok — írja Dallos győri püspöknek —, hogy a kegyelmetek köszvényes compániájában méltónak állítsam magamat, de nagy dolog azért, ha vagy öcse vagy bácsa nem volt az kegyelmetek vendégének.“ (I. 631.). A humor iránt való nagyszerű érzéke még halála előtt pár nappal is kitör, amikor gróf Pálffy Pál feleségét levelének

utóiratában arra kéri, „hogy ő kegyelme csináltassa meg nekem egy apotékában ezt az egynihány pillulát és küldje alá: *Recipe pillulas tres, pro sene 68 annorum, ut viginti annis junior fiat* (végy három pillulát egy 68 éves aggastyának, hogy húsz évvel megfiatalodjék). Valamit kíván a patikáros, megfizetem.“ (II. 756.)

Élete hasonló volt a szibilla-könyvekhez: minél kevesebb maradt belőle, annál drágább lett; számunkra legdicsebb alkotását, az egyetemet, halála előtt nem sokkal alapította. Teremtő ereje a korral nem csökkent, hanem még csak növekedett.

X.

Pázmány és Richelieu: egyetem és akadémia. Pázmány és Bossuet. Pázmány történeti személyisége és jelentősége.

A magyar szellem őseréje és nagysága szinte sűrítve jelentkezett Pázmányban faja hibáinak viszonylag legkisebb keverékével. Nagy ember volt, mert több ember lakozott benne: lángoló hevű pap, bölcs államférfi, alkotó szellemű művelődéspolitikus, minden téren szervező talentum, lélekformáló szónok, éleseszű filozófus, ösztönös nyelvművész. Műveiből szellemének hol rengő lépteit, hol könnyed szárnyalását érezzük. Szelleme nagy hullámokat vetett korában s ezek máig élő alkotásain keresztül belezajlanak jelenünk folyamába is. Mint minden igazi nagy államférfiú, Pázmány is két korszakban élt: a maga korában, amelynek mint jelennek szörnyű elmaradottságát fájó szívvel szemlélte; s az utódok korában, mint jövőben, amelynek helyes és kívánatos körvonalait előre megszerkesztette s ezekhez, mint eszményekhez iparkodott a fejlődés útját előkészíteni.

Pázmány történeti jelentősége akkor szokik főképp szemünkbe, ha a magyar kultúrának a mohácsi vész utáni lassú kibontakozását vesszük gondolóra. A törökkel és némettel vívott örökös önvédelmi harc s ennek következtében ránk sújtó nyomorúság közepett természetes, hogy bármilyen kulturális fogékonyság lakozott is a magyarságban, a közép-korhoz és a renaissancehoz képest, amikor műveltsége Nyugattal egészen *pari passu* haladt, most századokkal elmaradt

mögötte. Amikor nálunk az irodalom még csak hitvitázásban és bibliafordításban merül ki a XVI. század utolsó éveiben, akkor már Londonban Shakespeare-t játsszák, az olasz opera megindult, Tasso már meg is halt. Amikor Pázmány az ország romlásának okairól 1603-ban egy protestáns prédikátorral hevesen vitatkozik, Galilei már megkezdte a páduai egyetemen a modern fizika alapvetését s a holland Kelet-indiai Társaság már megindítja Nyugat-Európa meggazdagodását. Káldi György még bibliafordítását csiszolja, amikor az újkori gondolkodás nagy angol kezdeményezőjét, verulami Bacont már temetik (1626). Mi még zsolnárfordításoknál és egyházi énekeskönyveknél tartunk (Szenci Molnár Albert, Geleji Katona István), amikor Corneille Cidjét már előadják, Calderon drámái nagy sikereket aratnak, Lope de Vega s Opitz Márton haldoklik. A XVII. század közepén a mi Apáczai Cseri Jánosunk naivan filozofál, Descartes-ot jól-rosszul kivonatolja s száraz lexikont ró össze, ugyanakkor Pascal már ragyogó stílusban támadja az emberi megismerés gyengeségeit. Amikor ezidőtájt Zrínyink komoran kesereg az ország siralmas állapotán s a török kiverésén töri a fejét, Párizsban már virágzani kezdenek az emberi lét és társadalom értékéről derűsen csevegő irodalmi szalonok, Bossuet javában dörgi klasszikus nyelvű szónoklatait, Boileau esztétizál, Rochefoucaud már elegánsan szövi életfilozófiáját. Nálunk Gyöngyösi még lapos eposzokat szerkesztget, amikor Molière dicsősége tetőpontján áll. Mi Budát ostromoljuk s az ország másfélszázad óta török rabigában sanyalódó fővárosát vívjuk vissza, amikor Bayle már tudományos folyóiratot indít meg, Leibniz, Locke és Newton a tudományt és a világfelfogást új utakra tereli. A magyar Csíksomlyón még misztérium-drámákat írnak, amikor Voltaire filozófáló drámái megjelennek. Faludi Ferenc a nemes és udvari ember modorról elmélkedik, amikor már Montesquieu *A törvények szellemével* megrázza Európa rendi alkotmányait. A magyar nemes retorikai műveltsége még egyoldalúan Cicerón táplálkozik, amikor Winckelmann *Az ókori művészetek történetével* az antik világ értékésében forradalmat csinál. Kazinczy még csak fejlődésében elmaradt nyelvünket csiszolgatja, amikor a németeknél Goethe és Schiller fejlődésük tetőpontján áll,

A magyar filozófia latin nyelven még a Wolff-féle rendszer zsargonjában dadog, amikor Kant kritikái már sorban megjelentek. (L. *Kultúra és nemzet* c. munkámat.)

A magyar művelődés e lassú, de mégis haladó fejlődésének igen jelentékeny kovásza volt Pázmány egyeteme s egyéb sok iskolája. Abban, hogy mégis emelkedtünk, nem csekély része van az ő alkotásainak.

Előttünk áll e kor két nagy bíborosának szikár alakja: az egyiké a szabadon fejlődő Nyugat fényes gócpontjában, Párizsban, a másiké erre Kelet felé a szegényes városkában, Nagyszombatban. Richelieu a francia hegemóniát akarja megalapítani Európában, Pázmány a töröktől letiport nemzetének létéért kénytelen küzdeni. Richelieu a Habsburg-ház spanyol és német hatalmának meggyengítésére, Pázmány a török majdani kiűzésének reményében a német császár megerősítésére törekszik. Richelieu egy táborba egyesíti a Habsburg-ház valamennyi ellenségét, katolikust és protestánt egyaránt; Pázmány a katolikus hatalmakat akarja nagy ligába tömöríteni, tekintet nélkül arra, hogy Habsburg- vagy Bourbon-szint viselnek-e. Richelieu a magyarságot, Bethlen Gábort és Rákóczi Györgyöt bevonja a nagy Habsburg-ellenes szövetségbe, Pázmány a maga nemzetét visszatartani iparkodik minden Habsburg-ellenes szövetkezéstől. Richelieu fondorkodó államférfi, aki semmiféle eszköztől sem riad vissza célja, hazája nagysága érdekében; Pázmány egyenes és őszinte politikus, aki az országlás művészetében is szem előtt tartja az erkölcs törvényeit. Richelieu folyton újabb és újabb háborún, Pázmány a békén, sőt örök békén töri a fejét.

A francia és a magyar bíboros, kiknek diplomáciai küzdelme a pápai udvarban dől el a magyar vereségével, egy pontban azonos szelleműek: a műveltség erejébe vetett hitől áthatott kultúrpolitikában. Párizsban réges-régen virágzik az egyetem, amely a XIII. század elejétől kezdve az európai egyetemek őstípusa. Itt már Richelieu 1635-ben akadémiát alapíthat, hogy ízlést, fegyelmet és irányítást vigyen be a fellendült francia irodalomba, úgy ahogy a francia államszerkezetbe bevitte a kormányzat rendszeres és szilárd formáját. Elsősorban a testületi szervezettség erejével a francia nyelvet akarja kiműveltetni, amely ekkor már a többi

európai nyelvnél sokkalta tökéletesebb s mint modern kifejezési eszköz Európa-szerte a latinnak nemzetközi nyomába lép. A franciák ekkor már magas művelődési fokra jutnak, mert senki sem zavarja nyugodt fejlődésüket: nem háborgatja őket sem tatár, sem török. Ha háborúskodnak, többnyire maguk kezdik. A magyarság a középkorban viszonylag békésen fejlődik: neki is van többször egyeteme. A mohácsi vész minden művelődésnek jóidőre véget vet; Pázmány-nak egy század multával elülről kell kezdenie a kultúra útjának építését. Ugyanabban az évben, mikor már Richelieu akadémiát, Pázmány még csak egyetemet alapít. Amannak a francia király oklevele szerint az a célja, hogy „a francia nyelvet képessé tegye az összes tudományok és művészetek tárgyalására“; emennek feladata a tudományoknak, elsősorban a hittudománynak, művelése és tanítása. Minthogy pedig a hittudomány és bölcsészet nyelve, de az egész magyar közélet és közigazgatás is a latin volt, Pázmány még a nemzeti nyelv intézményszerű művelésére nem gondolhatott. Azonban a nemzeti nyelv fejlesztésére egymagában gyakorolt hatása felért egy egész akadémiáéval: kifejező erejével, a magyar nyelv plaszticitásának és formagazdagságának kihasználásával mindmáig utánzásra méltó fényes példát adott. A magyar testületi nyelvművelés még kétszáz évig várat magára Széchenyi Akadémiájáig.

Alig kerülhető el Pázmány szellemi szerkezetének megvilágítása közben a XVII. század nagy francia szónokával, Bussuet-vel való összehasonlítása, mert Bossuet a francia szónoklat, hittudomány és nyelvművészet történetében hasonló szerepet játszik, mint Pázmány nálunk. Ismét tragikus vonás szökik szemünkbe: nálunk nincs nemzeti király s udvar, amely jelen lenne, mint XIV. Lajos és környezete, a nagy magyar szónok beszédein. Ilyen királyi fejlesztő szuggesztíója és erejét felfokozó indítéka a magyar főpapnak nincsen. Pázmány hallgatósága, amelynek lelki szükségletei megihletik, csak a félművelt nemesség és a műveletlen nép. Annál nagyobb érdeme, hogy fejedelmi fény híján is királyi beszédeket mond.

Nagy a különbség Bossuet és Pázmány között: Bossuet ereje a festés, Pázmányé az érvelés; Bossuet költő, Pázmány tanító; az előbbi szintétikus, az utóbbi elemző szónok; Bossuet

hatalmas lírai pátozzával megindít, Pázmány éles eszével meggyőz; amaz finom művész, emez elmeegerjesztő dialektikus; Bossuet szószékétől a hívő mély esztétikai benyomásokkal távozik, Pázmány templomából az önbírálatra való sugalmazással, gondolatfájással megy el; Bossuet retorikája a hallgatót jólesően kielégíti, Pázmány beszéde önmagával való elégedetlenséget ébreszt benne; Bossuet nagy költő, a nélkül, hogy a költői képzelet szabadságával visszaélne, Pázmány nagy logikus, a nélkül, hogy mesterkéltségek logikai műfogásai volnának.

Pázmány írói és teremtő szellemének csúcsa a maga korában a legmagasabbra emelkedett: irodalmi munkáit s maradandó alkotásait szemlélve, ma is a legnagyobb tisztelettel és csodálattal tekintünk fel erre a szellemi hegyrompra. Magas hőfokú személyiség volt, kinek szuggesztív értékviszágázása nemcsak környezetét, mint a viaszt megolvasztotta, hanem három századnak történeti *actio in distans*ával ma is a legmélyebben hat nemzetére.

Szent Ágoston szerint, kit Pázmány annyira szeretett idézni, a boldog élet az igazságon érzett öröm: *beata vita est gaudium de veritate*. Pázmány egész életében vallásának és nemzetének igazságát kereste, amelynek abszolút értékéről lelke minden szálával meg volt győződve. Ezért küzdött és alkotott, örült és szenvedett, gondolkodott és akart, szónokolt és cselekedett. Neve joggal történetünk egyik jelentős korszakának fejezetcíme.

Hatalmas személyiségéből ma is termékeny történetformáló energiák sugároznak felénk: az ő fényes példája mutatja meg legjobban, hogyan kell akkor, amikor a nemzet történeti láthatára a legsötétebben beborul, sorsának céltudatos jobbrafordításán csüggedetlenül gondolkodni és önzetlenül cselekedni.

3. Az egyetemi ünnepségekre való meghívások.

Az egyetem rektora 1935 februárius 1-én a világ összes egyeteméhez és akadémiaihoz a következő szövegű díszes meghívót intézte:

Rector ac Senatus Academicus Universitatis
Regiae Hungaricae de Fundatore Petro Cardi-
nali Pázmány nuncupatae Budapestinensis
S. D. P.

Universitatis

Rectori Senatuique Academico.

Vetus sane mos est usuque sacratus fideli occasionem laetitiae, si qua in Republica Litteraria contigerit, felici praeconio annuntiandi et concives huius Reipublicae in toto orbe certiores factos piorum gaudiorum reddendi participes.

Nostris plane temporibus, cum gentes tot simultatibus discordiisque angantur infaustis, summi facimus concives Reipublicae nostrae, patria quidem diversos at perenni et firmissimo litterarum commercio coniunctos, quantum in nobis est, fraterno effectum congregare et ad unam mentem animamque unam illos revocare, quippe qui divites in scientia et virtute, pulchritudinis et pacis studium habentes existant universi.

Consilio nostro opportune inservit iubilaeum Universitatis nostrae, quae a Petro Cardinale Pázmány de Panasz archiepiscopo Strigoniensi, olim professore anno 1635. fundata et a Ferdinando II. rege apostolico confirmata et privilegiis universitatum munita hoc praesente anno 1935. tercentimum annum suae foundationis, operum ac laborum auspicio celebrabit. Ipsa iam Universitas, quae — extinctis in cladibus nationis nostrae tribus universitatibus Hungaricis florentibus — sola populis, qui has orientis incolunt oras, veritatis et humanitatis facem per saecula praetulit, item memoria Fundatoris eius ac Maecenatum postulant, ut festum iubilaei apparatu condigno et praesentibus de omni terra proceribus scientiarum et artium agatur. Sollemnitates iubilares diebus VII. VI. V. IV. a. Kalendas Octobres (25., 26., 27., 28. Sept.) celebrabuntur.

Quae quidem eo consilio Vobis his litteris communi-
camus, ut harum dierum sollemnia fraternis prosequamini
votis Vosque omnes ad illa peramanter invitatos reputetis.

Enixe rogamus autem, ut ex vestro praeclarissimo coetu
duos delegatos officiales designare dignemini, quos praesentia
sua festum nostrum ornatos ac nobilitatos dignissimo
honore ac hospitio recepturi sumus. Nomen horum ac titulum,
si Vobis placuerit nobis notificare, pergratum erit.

Budapestini, in urbe capitali Hungariae

Kalendis Februariis a. 1935.

B. Kenyeres

Universitatis Rector et
Praeses Senatus Academici.

Meghívónkra a legtöbb külföldi egyetem és akadémia
vagy üdvözlő iratban válaszolt, vagy üdvözlő iratát ünnep-
ségeinken személyesen megjelenő kiküldöttje útján juttatta
hozzánk. Szeptembervégi ünnepélyeinken a külföldi egye-
temek, illetőleg akadémiák képviselőiben a következő dele-
gátusok jelentek meg (karok szerint csoportosítva):

Hittudósok: ADAMOVICS, LUDWIGS, az egyháztörténelem
tanára (rigai egyetem); BIHLER, HUGH I., S. J. (washingtoni
Georgetown University); EL CHEIKH AMINE EL KOULI
(cairói El-Azhar-egyetem); GEMELLI, AGOSTINO, rektor (Sacro
Cuore-egyetem, Milano); GRABMANN MARTIN, a dogmatika
tanára (müncheni egyetem és bajor tud. akadémia); HALLER,
MAX R. M., az összehasonlító vallástörténet tanára (berni
egyetem); HORVÁTH SÁNDOR, a dogmatika tanára (fribourgi
egyetem); KNIGHT, GEORGE A. F. (glasgowi egyetem);
LANDGRAF, ARTHUR, a dogmatika tanára (bambergi egyetem);
LEMEN, AUGUST, az egyháztörténelem tanára (a lillei Faculté
Catholiques); LIGHTFOOT, ROBERT, az exegézis tanára (oxfordi
egyetem); MÜLLER, MICHAEL, az erkölcsstudomány tanára
(bambergi egyetem); SCHNEIDER, HERBERT W. (newyorki
Columbia-egyetem); SCHUHMAN, FRIEDRICH, a gyakorlati

A kül- és belföldi egyetemenk képviselői a M. kir. Curia csarnokában (1935. szept. 27).

teológia tanára (göttingeni egyetem); WEREMUND Z. (szalburgi teológiai fakultás); VERMEERSCH, ARTHUR, az erkölcs-tudomány tanára (a római Gregoriana-egyetem).

Jogászok és államtudósok: AITKEN, ROBERT (edinburghi egyetem); BORSI, UMBERTO, a közigazgatási jog tanára (bolognai egyetem); BRETON, A., a közjog tanára (algiri egyetem); BROTHERUS, K. R., a politika tanára, rektor (helsinki egyetem); DIDISHEIM, RENÉ (Institut Intern. des Sciences Administratives, Bruxelles); KIPP, KURT THEODOR, a magánjog tanára, rektor (bonni egyetem); LENZ, ADOLF, a büntetőjog tanára (gráci egyetem); LONGCHAMPS DE BÉRIER, ROMAN, a magánjog tanára (Iwowi egyetem); PIVANO, SILVIO, a római jogtörténet tanára, rektor (turini egyetem); RICHARD, ALBERT (genfi egyetem); RITTLER, THEODOR, a büntetőjog tanára (insbrucki egyetem); SMITH, H. A., a nemzetközi jog tanára (londoni School of Economics and Political Sciences); WALZ, G. A., a jogbölcselet tanára, rektor (boroszlói egyetem).

Orvostudósok: ANTHONY, RAOUL, a bonctan tanára (párizsi Muséum d'Hist. Nat.); BAUR, MAX, a gyógyszer-tan tanára (marburgi egyetem a. d. L.); COURMONT, PAUL, a belgyógyászat tanára (lyoni egyetem); FALCHI, GIORGIO, a bőrgyógyászat tanára (sassari-i egyetem); FLARER, FRANCESCO, a bőrgyógyászat tanára (cataniai egyetem); GOERTTLER, KURT, a bonctan tanára (hamburgi egyetem); GROSSER, OTTO, a bonctan tanára (prágai német egyetem); HABERER, HANS, a sebészet tanára, rektor (kölni egyetem); JONSCHER KARL, gyermekgyógyász, a posnani egyetem rectora; KAPPERS, C. N. ARIENS, a bonctan tanára (amerikai Yale-egyetem); LANGERON, LÉON, a belgyógyászat tanára (a lillei Faculté Catholiques); SIR ERNEST GRAHAM LITTLE, a bőrgyógyászat tanára, az angol parlament tagja (londoni egyetem); MARIANI, GIUSEPPE, a bőrgyógyászat tanára, rektor (bari-i egyetem); MARTIN, LOUIS, a szerológia tanára (Institut Pasteur, Paris); MARTINOVICH, PETAR N. a biológia tanára (amerikai syracuse-i egyetem); MAZIARSKI, STANISLAUS, a histológia tanára, rektor (krakowi-egyetem); MOLLOV, VASIL, a belgyógyászat tanára, rektor (szófia-i egyetem); MOŠUENCK, A. V., a stomatológia tanára (louvaini egyetem); MUSCATELLO, GIUSEPPE,

a sebészet tanára, rektor (cataniai egyetem); NÄGELI, OSCAR, a bőrgyógyászat tanára (berni egyetem); NICOLAS, GUILLAUME, a bőrgyógyászat tanára (lyoni egyetem); PALDROCK, ALEXANDER, a bőrgyógyászat tanára (tartui egyetem); PIETRUSKY, FRIEDRICH, törvényszéki orvostan tanára, a bonni egyetem rektora; RABL, HANS, a histológia tanára, rektor (gráci egyetem); RAMEL, EDWIN, a bőrgyógyászat tanára (lausannei egyetem); RIECKE, EHRHARD, a bőrgyógyászat tanára (göttingeni egyetem); SCHÖNFELD, WALTER, a bőrgyógyászat tanára (heidelbergi egyetem); SCHRÖDER, RÓBERT, a nőgyógyászat tanára (kieli egyetem); ZEYNEK, RICHARD, az orvosi kémia tanára (prágai német egyetem).

Bölcsészeti kiküldöttek : ALTON, ERNEST HENRY, a klasszikus filológia tanára (dublinoi egyetem, Trinity College); ANTI, CARLO, az archeológia tanára, rektor (páduai egyetem); ANTONIEWICZ, WŁODZIMIERZ, az archeológia tanára (varsói egyetem); BÖHL, TH., az asszirológia tanára, rektor (leideni egyetem, Holland Tud. Akadémia); BOWRA, CECIL MAURICE, a görög filológia tanára (oxfordi egyetem); BRECCIA, EVARISTO, a klasszikus archeológia tanára (pisai egyetem); BROWN, MARSHALL S., a történelem tanára (New-York-University); BROUSER, L. E. I., a matematika tanára (amsterdami egyetem); BULANDA, EDMUND, a klasszikus archeológia tanára (lwowi egyetem); CARLINI, ARMANDO, a filozófia tanára, rektor (pisai egyetem); CLARKE, L. C. GREY, az archeológia tanára (cambridgei egyetem); COLLINDER, BJÖRN, a finnugor nyelvészet tanára (upsalai egyetem); CROOK, WELTON JOSEPH, a metallurgia tanára (az amerikai Leland Stanford-egyetem); DABROWSKI, JAN, a középkori történet tanára (Lengyel Tudományos Akadémia); DIETRICH, SIGISMUND (az amerikai Clark-egyetem); DUNAN, a párizsi egyetem tanára; FARRINGTON, BENJAMIN, a klasszikus filológia tanára (a délafrikai Cape Town-egyetem); FARKAS GYULA, a magyar nyelv tanára (berlini egyetem és Magyar Intézet); FLICHE, A., a történelem tanára (montpellier-i egyetem); FUNAIOLI, GINO, a latin filológia tanára (bolognai egyetem); JEFTIC MILE JEVE az elektrotechnika tanára (amerikai Vermont-egyetem); KANNISTO ARTHUR, a finnugor nyelvészet tanára (helsinki-i egyetem, Finn Tudományos Akadémia); JOHANESSON, ALEXANDER,

Az egyetem aulájában.

Kornis Gyula
Rector Magnificus.

A. Rotta
papai delegátus

Kenyeres B.
prorektor.

a germán filológia tanára, az izlandi egyetem rektora (Rykjavik); JUNKER, HEINRICH, az összehasonlító nyelvészet tanára (a Szász Tudományos Akadémia és a lipcsei egyetem); KÖRÖSI ALBIN, igazgató, piarista tanár (Spanyol Tudományos Akadémia); LANGFORD, COOPER HAROLD, a filozófia tanára (michigani egyetem); MALTEN, L., a klasszika-filológia tanára (boroszlói egyetem); MAZURKIEWICZ, STEFAN, a matematika tanára (varsói egyetem); MEISTER, RICHARD, a pedagógia tanára (az Osztrák Tudományos Akadémia és a bécsi egyetem); MINNS, ELLIS HOWELL, az archeológia tanára (cambridgei egyetem); NIELSEN, KONRAD, a finn-ugor nyelvészet tanára (a Norvég Tudományos Akadémia és az oslói egyetem, valamint a norvég kir. kormány); NIKOFF PÉTER, a történelem tanára (sofiai egyetem); OLSON, WILLARD C., pedagógia tanára (michigani egyetem); PIENKOVSKI, STEFAN, a történelem tanára (varsói egyetem); PLATE, LUDVIG, a zoologia tanára (jénai egyetem); RÉAU, a bécsi francia intézet igazgatótanára (párizsi egyetem); REYGASSE, az ethnographia és az archeológia tanára (algiri egyetem); SAARESTE, ANDRUS, az eszt nyelv tanára (tartui egyetem); SADLER, ARTUR LINDSAY, a keleti nyelvészet tanára (liverpooli egyetem); SANDFELD, KR., a román nyelvészet tanára (koppenhágai egyetem); SANDONNINI, CARLO, a vegytan tanára (páduai egyetem); SEWARD, A. C., a botanika tanára (Royal Society of London); SHEWILL, RUDOLF, a spanyol nyelv tanára (californiai egyetem); SIERPINSKI, WACLAW, a matematika tanára (a Lengyel Tudományos Akadémia elnöke); RÉVÉSZ GÉZA, a pszichológia tanára (amsterdami egyetem); SPRANGER, EDUARD, a filozófia tanára (berlini egyetem, Porosz Tudományos Akadémia); STANIEWICZ, WITOLDUS, a mezőgazdaságtan tanára (vilnai egyetem); STOMPS, TH. I., a botanika tanára, rektor (amsterdami egyetem); TONNELAT ERNEST, a német irodalom tanára (a párisi College de France); VIDOS, B. E., az olasz-spanyol nyelv tanára (a nijmegeni Roomsche Kathol. Universit.); VOLLGRAFF, WILHELM, a görög filológia tanára, rektor (utrechtli egyetem); WOODHOUSE, W. J., a görög irodalom tanára (ausztráliai sydney-i egyetem); WOERMANN, EMIL, a mezőgazdaságtan tanára, rektor (hallei egyetem); ZDZIECHOWSKI, MARIAM, a történelem tanára (vilnai egyetem).

ARCOS Y CUADRA, CARLOS, spanyol követ képviselte a Spanyol Tudományos Akadémiát, BADOCH, STANLEY H., prokancellár a birminghami, bristoli, liverpooli és sheffieldi egyetemeket, COFFEY DENIS prokancellár az ír National University of Ireland-ot, LEFFLER BÉLA követségi tanácsos a stockholmi egyetemet, LLEWELYN, JONES, angol parlamenti képviselő a walesi egyetemet; MIMBELA, PABLO S., Peru vatikáni követe a perui egyetemet (Lima); TALAS, ONNI, budapesti finn követ az abói egyetemet; LAJTI ISTVÁN (Institut Intern. de Coopération Intellectuelle, Paris).

A diplomáciai karból kormányait képviselték: ARCOS Y CUADRA, CARLOS spanyol követ; CEVAT M. O., török követségi titkár; COLONNA, DON ASCANIO DEI PRINCIPI olasz követ; EDINA JUSTO argentinai követ; GRIGORCEA, BASILE román követ; HENNET, LEOPOLD BR. osztrák követ; KOBR MILOS csehszlovák követ; LALAING GRÓF belga követ; LEPKOWSKI, STANISLAS lengyel követ; MACKENSEN, H. G. V. német követ; MAUGRAS, GASTON francia követ; TALAS, ONNI finn követ.

Az egyetem régebbi *honoris causa doctorai* közül ünnepeinken részt vettek: JÓZSEF kir. herceg, HERCZEG FERENC, KORNEMANN ERNEST, a boroszlói egyetem tanára, RADNAI FARKAS c. érsek. Kimentette magát GOWER, SIR ROBERT, az angol parlament tagja.

Az egyetem most avatott külföldi díszdoktorai közül, akik nem voltak egyetemi delegátusok, megjelentek COLOSANTI, ARDUINO, a római egyetem művészettörténet tanára, államtanácsos, nyug. szépművészeti államtitkár, DOPSCH ALFONZ, a bécsi egyetem történettánára, EISELSBERG, ANTON FREIHERR V., a bécsi egyetem nyug. sebész-tanára; INNITZER, THEODOR bécsi bíboros hercegérsek; LA PRADELLE, ALBERT DE, a párisi egyetemen a nemzetközi jog tanára.

XI. PIUS pápa öszentségét, mint külön pápai delegátus, MGR. ANGELO ROTTA, thebei érsek, a budapesti pápai nuncius képviselte.

*

Az egyetem rektora és tanácsa jubileumi ünnepeinken meghívta a Kormányzó Úr Őfőméltóságát, a kir. hercegeket, a kormány tagjait, az egyházi, katonai és polgári hatóságok

fejeit, az országgyűlés két házát s ezek elnökeit, a Magyar Tudományos Akadémiát, a társegyetemeket s a tudományos társulatokat.

4. Az egyetemi ünnepek kezdete, az egyetemi kiállítás megnyitása.

Az egyetemi ünnepek 1935 szeptember 25-én a Szent Gellért-szállóban rendezett ismerkedési esttel kezdődtek, ahol a külföldi tudományosság megjelent képviselőivel egyetemünk tanárai először találkoztak.

Szeptember 26-án délelőtt 10 órakor a külföldi delegátusok, egyetemünk tanácsa és tanárai az egyetem aulájában gyülekeztek s innen az egyetem s az egyetemi ifjúság zászlói alatt az Egyetem-téren át ünnepélyesen testületileg vonultak át az egyetemi templomba, ahol SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás Te Deum-ot mondott és ünnepi misét celebrált. Az ének- és zenekar Liszt Ferenc koronázási miséjét adta elő. A Kormányzó Úr Ófőméltóságát HÓMAN BALINT vallás-és közoktatásügyi miniszter képviselte.

Szentmise után a külföldi vendégek az egyetem dísztermébe vonultak s itt a jubileumi emlékkönyvbe beírták nevüket.

Ezután a külföldi delegátusok s egyetemünk tanácsa és tanárai az Egyetemi Könyvtárba vonultak át, amelynek dísztermében az egyetemi kiállítás megnyitása kezdődött (leírását l. 30. sk. lapokon).

KORNIS GYULA Rector Magnificus magyar nyelvű üdvözlő szavai után SZENTPÉTERY IMRE ny. rendes tanár, a jubiláris kiállítási bizottság elnöke a következő beszédet mondta :

Főmagasságú Hercegprímás úr! Nagyméltóságú Miniszter úr! Tekintetes Egyetemi Tanács! Mélyen tisztelt Vendégek!

Az Alma Mater 300 éves fennállásának megünneplését egyetemünk tek. Tanácsa e háromszázados mult fennmaradt emlékeinek összegyűjtésével és kiállításával is teljesebbé óhajtotta tenni. Mi, akikre a tek. Tanács ennek a munkának az elvégzését reánk bízta, feladatunkat igyekeztünk akként megoldani, hogy a kiállítás egyetemünk háromszázados éle-

téről, működéséről, tanáiról és hallgatóiról lehetőleg szemléletes képet nyújtson.

Külsőleg nem pompázó ez a kiállítás; kevésbbé a szemhez, mint inkább az észhez, de a szívhez is szól. A régi matriculák, oklevelek, kéziratok és könyvek, sőt a képek, szobrok és plakettek is elsősorban nem gyönyörködésre, hanem a tisztas mult munkájára és munkásaira való kegyeletes emlékezésre vannak hivatva készíteni. De nem hisszük, hogy aki Alma Materünk iránt igaz szeretetet érez, ne nézné és látná ezeket a szürke emlékeket is szeretettel, s ne érezne láttukra mély-séges meghatottságot. Hiszen ezekből a szürke emlékekből olyan nemzetnevelő munka tekint felénk, amely tíz nemzedéknek adta meg a legfelsőbb képzést.

Ámde nemcsak kegyeletet, hanem büszkeséget is keltenek bennünk ezek az emlékek, tanúi egyszersmind a 300 éves tudományos kutató és alkotó munkának is, amely ezen az egyetemén a nemzetneveléssel mindig karöltve folyt.

Hálás köszönet mindazoknak, akik lehetővé tették ezeknek az emlékeknek kiállítását, amelynek megtekintésére ím tisztelettel hívunk mindenkit.

(*A Rector Magnificushoz fordulva :*)

Domine Rector Magnifice!

Viri, quibus a Senatu Universitatis nostrae mandatum erat, ut monumenta trium saeculorum ab Universitate fundata usque ad nostra tempora peractorum colligerent eaque spectanda et consideranda propalam collocarent, munus suum expleverunt.

En copia monumentorum, testium laboris tercentenarii, laboris ab Universitate nostra ad decem suboles educandas et ad artes ingenuas litterasque colendas honestissime ac prospere impensi. Invitamus omnes amicos Almae Matris nostrae ad inspicienda haec monumenta haud quaquam splendida, sed merito ac iure veneranda, nobisque omnibus carissima.

Quod ut fieri possit, reverenter Te rogo, Domine Rector Magnifice, ut signum des sollenne res propalam collocatas perlustrandi.

Ezután KORNIS GYULA Rector Magnificus a következő szavakkal nyitotta meg a kiállítást:

Hospites amicique illustrissimi!

Universitate nostra trecentimum anniversarium fundamentorum iactorum celebrante monumenta illa rerum gestarum, quae ad vitam eius longam illustrandam maxime pertinent, in unum colligere eaque propalam collocare inter omnes constabat. Unaquaeque universitas — ut notissimum — quamquam in eruditione et doctrina procedere se profitetur atque conatur, tamen naturae intimae convenienter ex institutis est, quae rebus praeteritis eorumque monumentis summam reverentiam praestent; unaquaeque universitas, indole historica propria, ab aliis diversa est praedita habetque opiniones antiquitus acceptas peculiare, vulgo traditiones vocatas, quas pie et superbe colit. Veram praecipuamque naturam cuiusque instituti res gestas eius indagantes atque illud, qui tale, quale nunc, factum sit, rite quaerentes cognoscere possumus. Sic monumenta universitatis hic in conspectum data Almam Matrem nostram et nascentem et crescentem et adultam plane illustrant.

Maximi momenti sunt monumenta ad nobilissimum conditorem PETRUM DE PÁZMÁNY spectantia: opera eius theologico-philosophica Latine vel Hungarice conscripta, partim chirographa, partim typis excussa. In conspectu est diploma illud nomine PETRI DE PÁZMÁNY subnotatum, quo universitas institui iussa est, quodque postea auctoritate regis et imperatoris FERDINANDI II. anno 1635 alio diplomate amisso est confirmatum. In medio proposita sunt archiepiscoporum LÓSY et LIPPAY testamenta, quibus ordo iuris peritorum in universitate nostra conditus est. In conspectum datur Diploma illud Inaugurale dictum, a regina MARIA THERESIA de restauranda universitate anno 1780 subscriptum, quod iure quasi Magna Charta Almae Matris nostrae appellari potest.

Universitatis vitam quotidianam in progressionem suam illustrant exempla prima alborum — quae matriculae quoque nominantur — ab anno 1635 conscripta commentariique examinationum et tentationum doctoralium, necnon theses disputationum. Hic cernuntur epistolae, manuscripta, diplomata,

codicilli honorarii a societatibus eruditis exterarum gentium illati magistrorum universitatis illustrium.

Universitatis professores illustres ingenio fuerunt imbuti, ut veritati daretur opera absque omni cura utilitatis suae, imbuti ingenio docendi suorum commodorum semper obliti. Sit nobis licitum fruentibus hac occasione ex eorum quam maximo numero nonnullos nominare, eos, qui humana opera amplificabant, exempli gratia JOANNEM SAJNOVICS, qui primus navavit nobis operam, qua linguas methodice comparantem se praestitisset; NICOLAUM RÉVAY, qui disciplinam methodicam inter primos applicavit historiae linguarum; STEPHANUM KATONA, qui res gestas Hungaricas — magno pignore dando — in quadraginta quattuor partibus in totum exposuit; EMERICUM HAJNIK, qui in cognitione iuris indaganda sagacissimus fuit scriptor; JOSEPHUM BUDENZ, qui reipublicae litterarum ita fuit notus, ut vir fundamenta grammaticae linguarum Fenno-ungaricarum iacens solida; IGNATIUM GOLDZIHHER, quo haud quisquam melius novit lucem abditam rerum Islamitarum; ARMINIUM VÁMBÉRY, qui multa sudavit et alsit, ut Orientem eiusque populos erudite cognosceret; ACUSIUM DE PAULER, qui partem logicam artium philosophicarum propria vi sua coluit; ZOLTANUM GOMBOCZ, qui in linguis interpretandis scientiae decus erat et flos universitatis; JOANNEM BALASSA, qui in arte medendi scalpello, hocque in adhibendo, praeterea rerum ab eo inventarum serie longa ditavit scientiae suae assectatores; IGNATIUM SEMMELWEIS, matrum verum servatorem, cuius id fuit inventum in perpetuum mansurum, quod inaugurata sit ab eo methodus, qua febrem puerperalem certa acie oculorum intuendo, eius quoque tutamenta ostendisset; PAULUM KITAIBEL, botanices peritum, qui multa herbarum genera circumscripsit, interque primos fuit, qui earum genera conquirens organorum instar opera dono nobis donavit; ANIANUM JEDLIK, physicae artis gnarum et excellenter clavescentem, cuius duo adhaerescunt nomini inventa, non vana fama existimata: animadversio rotationum electromagnetarum ab eo primo excitata et inventio receptorum artis machinamenti vi dynamica fungentis, e quibus inventionibus duabus secundo loco nominatam non promulgavit, qua de causa haec Siemensii nomen adornat et

illustrat: ac tamen in officina physicali universitatis reposita, nunc loco huius exhibitionis, iacet in conspectu in vetustatem; CAROLUM THAN, inventorem multorum pronunciative dictorum ad artem chemicum pertinentium; LORANDUM EX BARONIBUS EÖTVÖS, a quo ea de illo nominata lex est fixa et statuta, quae exprimit verbis, quidnam sit coniunctio inter locorum molecularum spatia interque intentiones liquoris substantiae superficiem adtingentes; aliud eius inventum ponderosius fuit ob eam causam, qui cognitionem ille susceperat talium librarum versatiliū methodos construendi et examinandi, quarum auxilio determinabile videretur, quibus in locis esset mutationi obiecta vis gravitatis terrae, quo loci possent decerni superficies aequilibristicae gravitatis terrestres, unde fidissime per consequentiam constitui potuissent moles attractoria vi praeditae in crusta terrae extantes, quibus in locis essent disiectae; hae res utilitatem quoque habent immensam; LUDOVICUM LÓCZY, cuius perscrutationes geologicae profundae per Academiam Francogallicam praemio sunt donatae.

Universitas nostra conscientiam historicam, id est rerum gestarum considerationem semper prae se ferebat. Iam anno 1660 unus e magistris ex ordine Jesuitarum res gestas universitatis conscripsit. Ipsa universitas quoque omni cogitatione curaque conservare conabatur imagines, simulacra magistrorum necnon numos in memoriam eorum cudos; ut de aliis taceam, solum ad memoriam IGNATII SEMMELWEIS 17 numi cusi pertinent. Singula momenta vitae peractae universitatis a pictoribus quoque memoriae posteriorum commendata sunt: ex. gr. festum illud inaugurale anno 1780 celebratum. Aliae picturae tabulaeque aedificiorum universitatis vetustorum hodiernorumque imagines exprimunt.

Curam paternam conditoris PETRI DE PÁZMÁNY quasi sub sensus cadentem demonstrant sceptrā argentea — pedā appellata — Rectoris et ordinis philosophorum ab eo donata.

Exercitationem corporis et habilitatem iuventutis nostrae in artibus gymnasticis et palaesticis probatam demonstrant trophaea in agonibus gymnasticis sublata.

Ad extremum gratias maximas ago praesidi curatorum, Domino Professore EMERICO SZENTPÉTERY et curatoribus

ipsis, qui ad haec monumenta propalam locanda missi tantam operam consumebant. Expositionem monumentorum, hospites nostros quoque rite salutando, pietate illa, qua res praeteritas colere debemus, apertam esse declaro.

Vendégeink ezután tüzetesen megszemlélték az egyetemünk háromszázéves multját minden oldalról oly szemléletesen megvilágító kiállítást.

5. Jubileumi díszebéd.

Az egyetemi kiállítás megnyitása és megtekintése után vendégeink a Hungária-szállóban rendezett jubiláris díszebédén vettek részt. A lakomán külföldi vendégeink, egyetemünk tanárai s meghívott előkelőségeink között megjelent **SERÉDI JUSZTINIÁN** bíboros hercegprímás, **HÓMAN BÁLINT** vallás- és közoktatásügyi miniszter, **FABINYI TIHAMÉR** pénzügyminiszter s **ANGELO ROTTA** pápai nuncius és delegátus vezetése alatt a diplomáciai testületnek Budapesten tartózkodó legtöbb tagja.

A beszédek sorát **KORNIS GYULA** Rector Magnificus nyitotta meg a következő magyar, latin, német, francia, olasz és angol üdvözlő, beszédekkel:

Kedves vendégeink!

A magyar nemzet őszinte hódolattal és igaz szeretettel tekint föl államának fejére, **HORTHY MIKLÓS** Kormányzó úr Őfőméltóságára, aki több, mint tizenöt esztendeje vezeti bölcsen a nemzet történeti létének letragikusabb korszakában az ország hajóját. Az Ő egészségére emeljük poharunkat.

Simul eadem summa reverentia oculos ad principes curatoresque omnium gentium civitatumque, quarum filii doctissimi hic adsunt, tollimus — ante omnes ad Sanctissimum Patrem Pium undecimum gloriosissime regnantem — ad eos viros, qui temporibus his periculosissimis populorum suorum bonis publicis privatisque sollicita diligentia tantam curam adhibent. Vivant! Vivant!

Díszebéd (1935 szept. 26).

Melegen köszöntöm egyetemünk tanárait, akik mint a legnagyobb és egyik legrégebb magyar művelődési intézmény munkásai, büszkén jubilálják az Alma Matert, amelynek alapítója maga is egyetemi tanár volt. Magyarul köszöntöm a finn és az észt nemzet érdemes képviselőit, a mi egyetlen vérokainkat. A finn, észt és magyar nemzet nyugodt lelkiismerettel állhat a történet ítélőszéke előtt: ezek az Ural tövén kétezer évvel ezelőtt egymástól elszakadt népek az európai kultúra színeiben gazdag spektrumának sugarait mindig szomjasan felfogták, de nem maradtak pusztá befogadók, hanem önállóan tovább is fejlesztették s új színekkel gazdagították. Büszkék vagyunk északi testvéreinkre, akiknek rokoni szeretét hasonló érzéssel viszonzzuk; ezentúl is közös tudományos munkával vizsgáljuk nyelvünknek és történetünknek közös ősi elemeit.

Meine Damen und Herren!

Ich begrüße auf das wärmste die hervorragenden Vertreter der österreichischen Wissenschaft. Das Ungartum hat schon vermöge seiner geographischen Lage bis auf den heutigen Tag die tiefsten und bleibendsten Kultureinwirkungen von dem benachbarten Deutschtum empfangen. Von der Mitte des sechzehnten Jahrhunderts an war der deutsch-römische, später der österreichische Kaiser zugleich König von Ungarn und diese politische Verknüpfung hat die deutsche Einwirkung naturgemäss nur noch vertieft. Doch bereits früher, von der Mitte des vierzehnten Jahrhunderts an besuchen ungarische Jünglinge in grosser Zahl die Wiener Universität, an welcher schon im Jahre 1366 die *Natio Hungarorum* nachweisbar ist. Dieser gehörte während der ersten hundert Jahre der Wiener Universität ein Fünftel sämtlicher Hörer an. Während der Gegenreformation fühlte sich die katholische ungarische Jugend zur Grazer Jesuiten-Universität hingezogen: hier unterrichtete auch PETER PÁZMÁNY, der Begründer unserer Universität. Im Mittelalter und zur Zeit der Renaissance bekleideten zahlreiche Ungarn Lehrstühle an der Wiener Universität: im vierzehnten Jahrhundert gab es dort sogar einen ungarischen Rektor namens LADISLAUS

HUNGAROS; der letzte Rektor ungarländischen Ursprungs war der grosse Anatom Josef HYRTL. Pázmány gründete für die an der theologischen Fakultät der Wiener Universität studierenden ungarischen Kleriker das nach ihm benannte Erziehungsinstitut *Pazmaneum*, das noch heute besteht. Als er dann unsere Universität gründete, empfahl er sie sofort brieflich der Unterstützung der Wiener Universität. MARIA THERESIA hat unsere Universität, besonders ihre medizinische Fakultät, im Sinne von VAN SWIETENS Vorschlägen reorganisiert. Unser noch heute gültiges Universitäts-Statut wurde in den fünfziger Jahren des vorigen Jahrhunderts durch den GRAFEN LEO THUN aus Wien verordnet. In dieser Weise hat Wien bis auf die neueste Zeit in die Entwicklung unserer Universität eingegriffen. Heute bilden das Wiener Graf Kuno Klebelsbergsche Historische Institut und das Collegium Hungaricum die Brücke, womit die österreichische und die ungarische Wissenschaft auch institutionell aufs engste verknüpft werden.

Mit aufrichtiger Hochachtung begrüsse ich den Vertreter der deutschen Regierung, Seine Exzellenz von MACKENSEN und die hochverdienten Abgesandten der wissenschaftlichen Welt des Deutschen Reiches. Zu Beginn des neunzehnten Jahrhunderts entwickelten die Vertreter des grossen deutschen Idealismus für Mittel-Europa das Ideal der Universität, worin sich der politische Idealismus, der ästhetische Humanismus und der auf dem Grundsatz der Evolution ruhende Historismus in glücklicher Weise verbunden und eine derart dauernde Wirkung hervorgebracht hat, dass deren auch unsere Uniservität teilhaftig wurde. Die ungarische Jugend besucht besonders nach der Reformation scharenweise deutsche Universitäten: die Lutheraner gehen nach Wittenberg, wo bis zum Ende des sechszehnten Jahrhunderts die Namen von 400 ungarischen Studenten anzutreffen sind; die Kalviner nach Heidelberg, wo die Matrikel der Universität zwischen 1592 und 1621 die Namen von 186 ungarischen Hörern verzeichnet haben. Zu Ende des achtzehnten Jahrhunderts besuchen ungarische Studenten mit Vorliebe Jena, wo sie an den Vorträgen Schillers, Fichtes, Schellings und Hegels, an der medizinischen Fakultät an den Vorträgen

Hufelands teilnehmen. In Halle war Wollfs philosophisches System von tiefgehender Wirkung auf unsere protestantischen Theologen. In den Aufzeichnungen der Universität Leipzig finden sich aus der zweiten Hälfte des siebzehnten Jahrhunderts die Namen von rund 250 ungarischen Jünglingen. Unser protestantisches Schulwesen hat sich ganz im Geiste des Unterrichtswesens und der Organisation von Melanchthon, dann von Sturm und Trotzendorf, später von Francke und den deutschen Philanthropisten entwickelt.

Die ungarische Wissenschaft ist durch tausend Fäden mit der deutschen wissenschaftlichen Welt verbunden. Wir sind Deutschland dankbar für den an der Berliner Universität errichteten ungarischen Lehrstuhl, für das Ungarische Institut und für die liebevolle Sorgfalt, die es den Mitgliedern des dortigen Collegium Hungaricum angedeihen lässt.

Ich begrüße auch herzlich die Vertreter der schweizerischen und holländischen Universitäten. Diejenigen, die die Vergangenheit der ungarischen Kultur kennen, werden stets dankbar der Universität Basel und Bern, sowie Leyden und Gröningen gedenken, wo zahlreiche ungarische Jünglinge Jahrhunderte hindurch die Grundlagen ihrer höheren wissenschaftlichen Ausbildung empfangen haben. In dieser Beziehung weniger verbunden waren wir mit Dänen, Schweden und Norwegen: dass sie trotzdem durch ihre hochwertigen Abgesandten sich hier vertreten liessen, vermag unsere dankbaren Gefühle nur noch zu steigern.

Mesdames, Messieurs,

En disant une chaleureuse bienvenue à nos hôtes français, je ne peux m'empêcher de rappeler les nombreux liens qui rattachent notre culture à celle de la nation française. En effet, l'influence française se fait sentir dès le règne du premier roi de Hongrie qui évangélise son peuple dans l'esprit de la réforme clunisienne. Cette influence s'approfondit encore à partir du treizième siècle à la suite du mariage du roi Béla III avec la soeur de Philippe II, roi de France. A cette époque commence l'affluence des étudiants hongrois à l'Université de Paris et, dès lors, l'usage diplomatique hongrois évolue en

suivant les formules et l'écriture des scribes français. C'est le moment où la première fois dans l'orthographe hongroise s'introduisent des éléments nettement français et les moeurs même du pays hongrois s'adaptent notablement à l'idéal de la chevalerie française. A l'époque de la Renaissance, la Hongrie n'échappe pas plus que les autres pays au prestige de l'Italie: et cependant sous la dynastie des Anjou qui nous a donné un roi que notre histoire a surnommé Louis le Grand, des architectes français élèvent le château de Visegrad et l'Université de Paris continue à attirer les humanistes hongrois. Enfin la philosophie du dix-huitième siècle vient transformer la mentalité hongroise: notre enseignement ne manque pas de subir l'ascendant du siècle des lumières par l'intermédiaire des hommes d'État de la cour de Marie-Thérèse. D'autre part, Georges Bessenyei, le garde noble de la reine inaugure l'ère moderne de la littérature hongroise en imitant les classiques français du grand siècle et en s'imprégnant des idées françaises de son époque. Mais le siècle du romantisme et du libéralisme n'en subit pas moins l'ascendant des courants d'idées de votre pays: la révolution hongroise de mars 1848 ne saurait être imaginée sans la Révolution de Février. A ce moment-là tous les chefs du mouvement libéral et démocratique de Pesth s'abreuyaient à la source française et le baron Joseph Eötvös, ami intime de Montalembert, réorganise notre enseignement public en se modelant sur les réformes de Guizot. Peintres, hommes de lettres hongrois continuent à affluer à Paris et le symbolisme hongrois naît, sous l'impulsion parisienne, dans la poésie d'ailleurs tout à fait originale de André Ady. A vrai dire, il serait bien difficile de démêler ici même en grandes lignes ce tissu serré et solide que forment les liens intellectuels franco-hongrois à travers les âges.

Quant à la nation polonaise, elle se trouve attachée très anciennement à la nation hongroise par les liens d'une amitié historique: c'est tantôt la Pologne qui nous donne des rois glorieux, tantôt la Hongrie qui lui envoie un Étienne Báthory, un des plus grands rois de Pologne, fondateur de l'Université de Vilno. D'ailleurs, à partir du XVe siècle, la jeunesse hongroise afflue à l'Université de Cracovie. De 1516 à 1535, pendant une vingtaine d'années, les matricules conservent le nom de 308

étudiants hongrois qui avaient même un organisme, une bourse spéciale. Et lorsque la fatalité eut amené le morcellement de la Pologne, l'âme hongroise veillait, compatissante et angoissée, et, par exemple, Kôlcsey, le grand poète philosophe et politicien, prononça deux discours, les plus beaux morceaux de son éloquence politico-littéraire, pour la défense de la Pologne à la diète hongroise. Et aujourd'hui, quand la Hongrie, amputée de ses plus belles régions, traverse la même catastrophe qui jadis avait frappé sa noble soeur slave, nous avons l'impression que la Pologne prend sincèrement sa part à notre douleur nationale et les efforts des deux nations pour resserrer les liens culturels de leurs pays ne manqueront pas de porter de beaux fruits à l'avenir.

Enfin, j'adresse une cordiale bienvenue aux représentants savants de la nation bulgare. Non seulement les souvenirs communs de la guerre mondiale, mais encore le souvenir de la communauté de notre histoire ancienne rapprochent nos deux nations.

Signore e Signori !

E' con particolare, calda simpatia che mi rivolgo agli illustri rappresentanti della Nazione italiana. L'Altissimo Poeta, Dante, aveva detto „Beata“ l'Ungheria nella sua Divina Commedia. E dopo la sanguinosa catastrofe della guerra mondiale fu l'Italia a sentire, prima in Europa, che l'Ungheria non era più beata, perché vittima di una crudele ingiustizia. La quale ingiustizia era sentita più vivamente da una Nazione che, come l'Italia, in tutte le secolari vicende della sua storia gloriosa ebbe sempre vivissimo e sensibilissimo il senso della giustizia e del diritto. Per cui già nel secolo decimoterzo i giovani ungheresi si recavano numerosi allo Studio di Bologna per studiarvi legge e per educarsi al senso della giustizia. A Bologna, tra le „nazioni“ degli Ultramontani vi è già nel 1265 quella degli Ungheresi. Nel trecento e nel quattrocento, non una volta, professori ungheresi furono Rettori di Università italiane. All'epoca di Mattia Corvino lo Studio preferito era quello di Padova con i suoi illustri maestri umanisti; fu studente a Padova, tra gli altri, il poeta umanista ungherese Janus Pan-

nonius. Il Guarino, vanto dello Studio di Ferrara, teneva stretti rapporti spirituali con Mattia Corvino, re d'Ungheria, e con Giovanni Vitéz, arcivescovo di Esztergom. Nei collegi e nei seminari di Roma ricevevano una perfetta educazione spirituale i migliori prelati dell'Ungheria, specialmente dalla fine del cinquecento in poi, quando cioè Gregorio XIII fondò a Roma il celebre Collegio germanico-ungarico.

L'influsso della scienza, della letteratura e dell'arte italiana è stato sempre vivo ed essenziale per la cultura ungherese, non solo all'epoca della conversione del popolo ungherese al cristianesimo e durante gli splendori del Rinascimento, ma anche più tardi, fino ai giorni nostri.

Dopo la guerra mondiale i rapporti spirituali — scientifici ed artistici — tra i due Paesi si sono fatti più profondi e più intimi. Simbolo di questa felice e significativa ripresa, è a Roma, la Reale Accademia d'Ungheria.

Ladies and Gentlemen!

I greet most respectfully the Representatives of the English Universities. The spiritual ties between England and Hungary have always been strong, probably in consequence of the similarity in the mentality of both nations: the Hungarians have always been attracted by the English mind and its ideals, as they have found in those ideals that practical sense which is not determined merely by theory, but is adapted elastically to reality.

The legal mentality also shows a striking likeness: the English Magna Charta was followed by the Hungarian Golden Bull within seven years. The close relationship of spirit is manifested by the fact that Locke soon became known in Hungary; SZÉCHÉNYI'S political philosophy and his philosophy of life followed in the wake of English philosophers; in the second half of the nineteenth century, JOHN ST. MILL exercised a profound influence on us, not only by his work on logic, but also by his political philosophy, in particular by his work on Liberty. And the evolutionary philosophy of HERBERT SPENCER — as well as that of the British Posi-

tivists in general — has left a deep impression on the intellectual development of Hungary.

It gives me very great pleasure to greet the Delegates of the American Universities. The monument of WASHINGTON in Budapest and the monument of KOSSUTH on the wonderful Riverside in New York, symbolise most faithfully the bonds between the American and Hungarian soul. Since the Great War the cultural importance of the United States has been constantly growing: in the nineteenth century Americans came to the European Universities, whereas today we Europeans go in crowds to America to learn and to study greatly helped by American scholarships and the institution of exchange Professorships. We Hungarians owe to the Rockefeller Foundation the possibility of sending so many students of science, Chemistry, Physiology, Medicine and Agricultural Technology to study and to learn at American Universities.

The truly noble and unselfish international spirit is especially shown by America. Here we are convinced that in searching after truth in the world of learning, there is no discrimination between the national and the international, as the truth is but one.

When a nation is developing her intellectual power, she serves at the same time universal purposes and the intellectual solidarity of humanity.

This is the highest ideal of our three hundred years old University too. In this international assembly of the learned men of the world, I drain my glass in honour of this universal intellectual solidarity.

Ezután a Németbirodalom követe, v. MACKENSEN H. G. ragadta meg a szót:

Ew. Eminenzen! Exzellenzen! Ew. Magnifizenz!

Es ist für mich eine stolze Freude von meiner Regierung, der deutschen Reichsregierung, dazu ausersehen zu sein, sie heute hier an dem hohen Jubeltage der kön. ung. Peter Pázmány-Universität vertreten zu dürfen und der kön. ung.

Regierung sowohl wie Ew. Magnifizenz und dem hohen Senat der altherwürdigen Budapester Universität die Gefühle verdolmetschen zu dürfen, mit denen meine Regierung den Jubeltag dieser alten wissenschaftlichen Stätte begleitet. Und wie sehr meine Regierung, indem sie durch mich ihre tiefempfundenen Wünsche zum Ausdruck bringen lässt, dabei spricht im Namen der gesamten wissenschaftlichen Welt Deutschlands, erhellt aus dem Umstande, dass Deutschland sich hier nicht nur vertreten lässt durch seinen Budapester Gesandten, sondern dass auch der Herr Reichskultusminister, in der Person des Herrn Professors PACHER, einen besonderen Vertreter aus Berlin hieher entsandt hat. Und darüber hinaus sind als Vertreter sämtlicher deutscher Universitäten etwa zwanzig erlauchte Köpfe der deutschen Wissenschaft, Rektoren und Professoren aus allen Gauen des Reiches hieher geeilt, um der tiefen inneren Verbundenheit zwischen der deutschen und der ungarischen Wissenschaft den gebührenden, sichtbaren Ausdruck zu verleihen.

Es ist hier nicht der Ort und auch nicht meines Amtes, diese Verbindung und Verflechtung im einzelnen aufzuzeigen und einen historischen Rückblick darüber zu geben, was an Fortschritten und menschlicher Erkenntnis dieses Zusammenwirken gezeitigt hat; sei es, dass die ungarische Wissenschaft der deutschen etwas gegeben hat oder die deutsche der ungarischen. Se. Magnifizenz der Herr Rektor hatte auf diese Verknüpfung eben in einer Form und mit Einzelheiten hingewiesen, dass es von mir vermessen wäre, dem noch etwas hinzuzufügen. Wenn ich aber diese Zusammenhänge wenigstens noch einmal berühre und streife, geschieht dies lediglich deswegen, weil ich auch das anführen möchte als einen Beweis dafür, insofern es eines solchen Beweises überhaupt bedarf, dass nicht nur wir Deutschen, die wir hier in diesem Raume und an diesem Tage das Glück und die Freude haben, mit unseren ungarischen Freunden mitzufeiern zu dürfen, sondern dass ein jeder am wissenschaftlichen Leben interessierte Deutsche die Wünsche mit vollem Herzen teilt die ich im Auftrage meiner Regierung, Ew. Magnifizenz und dem hohen Senate zu übermitteln hiemit die Ehre habe.

Möge das jahrhundertealte Band, welches die Wissenschaft und die Wissenschaftler der beiden grossen Nationen im Herzen Europas vereinigt, sich auch für alle Zukunft als unlösbar erweisen bei der fürderen Gestaltung der tiefen und wahrhaften freundschaftlichen Beziehungen, die das mehr als tausendjährige Reich der heiligen Stefanskronen mit meinem deutschen Vaterlande verbinden. Nun ein Glückauf der Jubilarin, die dreihundertjährig frisch vor uns steht, den Blick zuversichtlich und fest in eine hellere Zukunft gerichtet!

BÁRÓ HENNET L., Ausztria követe a következõ beszédet mondotta:

Ew. Eminenzen! Exzellenzen! Ew. Magnifizenz! Meine Damen und Herren!

Im Namen und Auftrage der österreichischen Bundesregierung habe ich die Ehre, der dreihundertjährigen Peter Pázmány-Universität die aufrichtigsten Glückwünsche zu übermitteln. Wenn wir hier in einem glänzenden Rahmen eine mehrtägige Feier begehen, ist nicht allein die bekannte ungarische Gastfreundschaft der Anlass unserer Huldigung, sondern wir huldigen auch der geistigen Leistung Ungarns und der Lebenskraft des ungarischen Volkes!

Ew. Magnifizenz haben hier schon in demonstrativer Weise auf die wissenschaftlichen Beziehungen unserer beiden Länder hingewiesen. Es ist tatsächlich nicht allein die geographische Lage; sondern es ist auch das Gefühl, gemeinsame Freude und gemeinsames Leid, das uns verbindet, und wenn daher so viele Vertreter hervorragender Länder an Ihrem Feste herzlichen Anteil nehmen, so muss und will Österreich in erster Reihe stehen. Wenn wir heute besonders der leuchtenden Gestalt des Kardinal-Fürstprimas PETER PÁZMÁNY, des Gründers Ihrer Universität, gedenken, so möchte ich daran erinnern, dass er an den Universitäten Wien, Graz und Prag Anregungen und Lehren empfangen, doch, wie alle grossen Geister, seiner Nation und damit der Welt hundertfach mehr wiedergegeben hat. Wir können dieses grossen Geistes nicht würdiger gedenken, als indem wir

hervorheben, in welcher furchtbar schwerer Zeit er wirkte. Es wütete damals der dreissigjährige Krieg und die Türken standen tief im Lande. Was PETER PÁZMÁNY gab, war Bildung und zugleich das Vertrauen in die Kraft seines Volkes. Es war eine Zeit schwerster Heimsuchungen, aber der Baum, den er in seine geliebte ungarische Heimatserde setzte, schlug feste Wurzeln und verkümmerte nicht. Ungarn lebt in seinem Geiste weiter und feiert ihn mit Recht, denn sein Werk und seine Erfolge können uns Epigonen lehren, dass wir nicht verzweifeln dürfen und dass erhabene Gedanken über aller Zeiten Unglück den Sieg davontragen. Kardinal PÁZMÁNY stand auf dem Fundament der christlichen Weltanschauung, die auch heute noch die Basis dieser seiner Universität und des ganzen ungarischen Lebens bildet. Im Zeichen dieser Weltanschauung muss ich mit Dank Ihres Entschlusses gedenken, unseren Oberhirten Se. Eminenz Kardinal-Fürsterzbischof DR. THEODOR INNITZER zum Ehrendoktor zu ernennen. Von den anderen Koryphäen der Wissenschaft, denen Sie diese hohe Auszeichnung zuteil werden lassen, möchte ich ausser den Professoren Hofrat DOPSCH und SCHMIDT besonders meines hochverehrten und berühmten Freundes Prof. EISELSBERG gedenken, der in den Tagen des Weltkrieges unzähligen ungarischen Heldensöhnen Leben und Gesundheit rettete.

Das ist eine Synthese und Zusammenfassung der besten Ziele der Wissenschaft und der Gefühle und so befestigt ein neues, festes Band des Geistes und des Herzens die innigsten Beziehungen zwischen unseren beiden Ländern. In diesem Sinne nehmen die Bundesregierung und das österreichische Volk allerherzlichsten Anteil an der erhebenden Feier, die Sie Ihren grossen Männern und Ihren Freunden widmen!

TALAS, ONNI, Finnország követe, a rektor üdvözlétére így válaszolt:

Hochverehrte Anwesende!

Die Regierung Finnlands hat mir den ehrenvollen Auftrag erteilt, der ruhmreichen Peter Pázmány Universität bei ihrer dreihundertjährigen Jubiläumsfeier die herzlichsten

Glückwünsche zu überbringen. Indem ich diese Pflicht mit Stolz erfülle, nehme ich zugleich die Gelegenheit wahr, um für die warmen Worte zu danken, die Ew. Magnifizenz über Finnland zu sprechen die Güte hatten. In uralten Zeiten wanderten unsere Völker zusammen, doch ihre Wege trennten sich, und sogar die Blutsverwandschaft geriet in Vergessenheit. Der Bruder kannte den Bruder nicht mehr! Es ist aber die Aufgabe der Wissenschaft, in der Finsternis der Vergangenheit die Geschichte der Völker zu beleuchten.

Bei der heutigen Feier wollen wir nicht vergessen, was die Forscher der beiden blutsverwandten Völker geleistet haben, um die Urgeschichte der finnisch-ugrischen Völkerstämme klarzustellen. Durch die Wissenschaft fanden sich die finnischen und die ungarischen Brüder wieder und jetzt können wir es versichern, dass, wie sich auch das Schicksal unserer beiden Völker gestalten möge, man nie mehr in Finnland oder in Ungarn die Blutsverwandschaft der beiden Völker vergessen wird!

Ich erhebe mein Glas auf die innige, immerwährende Freundschaft zwischen Ungarn und Finnland!

Ezután DABROWSKI JAN, krakkói egyetemi tanár felelt a rektornak a lengyeleket üdvözlő szónoklatára:

Vous avez eu la grande bonté d'exprimer des paroles de bienveillance et d'amitié à l'égard de la Pologne et de nous autres Polonais. Permettez-moi d'en exprimer mes profondes reconnaissances au nom de l'Académie des sciences et de la littérature polonaise, au nom des Universités de Cracovie, de Varsovie, de Vilno, de Posnan. Nous sommes venus dirigés par nos sentiments de sympathie et d'amitié cordiale, dirigés par la haute appréciation pour l'Université Pierre Pázmán, cet institut de plusieurs siècles et de grande renommée bien méritée. Nous voulons exprimer nos sympathies pour les représentants brillants de la science hongroise et témoigner notre admiration pour leur activité dans le domaine intellectuel. Nous voulons exprimer ces sentiments d'autant plus que nous sommes extrêmement impressionnés par les cérémonies de cette fête que l'on peut qualifier d'historique et à

laquelle nous prenons part de tout notre coeur, ce qui s'exprime aussi par le nombre de nos délégués pour cette fête. Nous sommes conscients de beaucoup de points de contact non seulement de la science, mais également de l'histoire commune de nos pays, des rois qui ont régné dans tous les deux pays, de nos luttes communes pour la liberté. Nos sentiments d'aujourd'hui se basent tellement sur de grandes traditions qui ne cesseront de nous être chères. Il me reste à renouveler mes vœux pour la prospérité de la Hongrie et de la science hongroise. Permettez moi maintenant, d'exprimer nos sentiments aussi en langue hongroise.

(Majd magyarul így folytatta:)

Boldognak érzem magam, hogy Önökhöz mélyen tisztelt uraim, akik a magyar nemzet és a magyar kultúra legmagasabb csúcsait képviselik, magyarul szólhatok, habár talán nem is olyan szépen és zengzetesen, ahogy óhajtanám.

Boldog vagyok azért, hogy a magyar nyelv megnyitotta előttem a nemzet lelkének kincseit, megengedte nekem úgy megismerni Magyarországot, ahogy ritkán ismeri meg az idegen és ezáltal mély tiszteletet és bizalmat ébresztett bennem Önök iránt. Mindez Magyarország őszinte és melegszívű barátjává tett engem.

Lengyelország és Magyarország barátságát a háború utáni években sok mindenféle körülmény fenyegette, amely körülmények nem tőlünk származtak, hanem kívülről keletkeztek. Szerencsésen legyőztük az akadályokat, mint ahogy legyőzi minden nemzet, mely politikai multját nem tegnap óta számítja, hanem amelynek ezeréves saját politikai és kulturális hagyománya van, amely kétségek között is megmutatja neki a helyes utat.

Lengyelország ezen nagy történelmi hagyományaiban a legfényesebbek közzé tartoznak azok a lapok, amelyeken Lengyelország és Magyarország közös története van írva. Reájuk van írva NAGY KÁZMÉR, NAGY LAJOS, HEDVIG, BÁTHORY ISTVÁN és BEM nevei, Lengyelország gazdagságának, hatalmának és kulturális virágzásának ideje.

A legrégebbi lengyel egyetem képviselője vagyok, amely össze van kötve HEDVIG magyar királyleány alapítványával.

Lengyelország régi fővárosából jövök, ahol majdnem minden kő Magyarország és Lengyelország közös multjáról mesél és ahol a Magyarország iránti barátság érzése különösen világos és határozott. De méltóztassék nekem elhinni, hogy ezeket az érzelmeket az egész Lengyelország osztja.

Az előbb felemlítettem azt a közeli multat, amely az Önök irántunk való barátságát nemcsak szóval fejezte ki, hanem felénk nyújtotta kezét akkor, amikor az ellenség Varsó falaihoz közeledett. A lengyelek nem tartoznak azon nemzetek közé, amelyek felejtének. A századok óta meglévő barátságunk köteléke ma erős és tovább fog erősödni.

Azok nevében szólok, akik a nemzeti tudomány és kultúra terén alkotó munkára vannak hivatva. Nemcsak a politikai események, hanem ők is erős kapcsolatot alkottak nemzeteink között. A magyarok és a lengyelek ugyanazon nagy kultúra sugarainak világában nőttek fel. Nemcsak fegyveresen védtek azt Európa keleti határán, de maguk is jelentékenyen hozzájárultak annak fejlődéséhez.

Az egyetem, amelyet szerencsém van képviselni, legjobb virágzásának idejében a magyar hallgatók ezreit látta vendégül falai között és Krakkó lett a magyar könyv bölcsője. Önöktől cserébe a renaissance első sugarai hatoltak át hozzánk.

Mindkét nemzetünknek közös tulajdona volt a szabadság nagy eszméje, amely századokon keresztül a legnagyobb áldozatokat követelték tőlük. Azért a Magyarország iránti barátságunk nemcsak az őszinte érzelmekre támaszkodik, de a mély kölcsönös megértésre is. Továbbra is el akarjuk azt mélyíteni a nemzeteink és az emberiség kultúrája érdekében végzett közös munka útján.

Még egyszer köszönöm a Pázmány Péter-egyetemnek és a Rektor úrnak jóindulatát és az annyira szíves fogadtatást, kívánom, a fényes fejlődés és virágzás hosszú éveit és érzelmünk bizonyosságaképen azt kiáltom: éljen Magyarország!

SIR ERNEST GRAHAM LITTLE, M. P., a londoni egyetem képviselője, az angol egyetemek érzületét tolmácsolta:

I bring you affectionate congratulations from the University of London which, although it is one of the youngest of the universities, is much the largest in the British Empire. In the last year we had 25.000 registered students with 45 separate Colleges.

We share with you the advantage of having our home in the Capital city of our country, and the centre of the museums, the scientific societies and social life. I think that we English and you Hungarians have very much in common. We are both nations with very marked characteristics, separate from the other European peoples. We have the same passionate love of individual freedom, the same reverence for a glorious past and a disinclination to eliminate old institutions, the same respect for laws made by ourselves.

We have had the very great pleasure of reading a book prepared with patriotism by my very old friend, a past Rector of the University, Professor Nékám. It had been a surprise to our insular minds to find that in many branches of knowledge you have anticipated the world. Even in the political field you come very near to us. Our great Charta of freedom, the Magna Charta, antedates your famous Freedom Bull by only six years.

Our University has been the inspiration of the centre of the marvellous culture development described with such love and detail in this little book.

Also yours was the great physician Semmelweis and ~~also are yours~~ magnificent clinics, the first in their kind in the world.

Your University dates from 1635, but you have persevered in youth.

It is with the utmost affection and respect that I support the toast in honour of the 300th anniversary of your foundation. (Cheers.)

M. LOUIS RÉAU a francia egyetemek nevében üdvözölte egyetemüket:

Je me permets de prendre la parole pour exprimer à cette occasion solennelle les sentiments cordiaux des universités françaises et particulièrement de celle de Paris à laquelle j'appartiens. C'est aussi l'Université de l'Algérie qui a tenu à vous envoyer un délégué dont je dois exprimer les sentiments.

Je tiens à vous remercier de l'accord cordial et fastueux qui nous a été fait et qui correspond si bien aux traditions

de la nation hongroise. Je ne reviendrai pas pour deux raisons sur les liens culturels qui nous unissent depuis des temps anciens avec la Hongrie: la première raison en est que sa Magnificence M. le Recteur a résumé très heureusement toute l'antiquité et l'intimité de ces relations. Il a exposé le rôle civilisateur des ordres de Cluny et de Cîteaux qui furent des collaborateurs actifs de la civilisation dans la vallée du Danube. Il a rappelé également les liens artistiques particuliers entre la Hongrie et la France qui a été dans le domaine artistique l'éducatrice des artistes hongrois contemporains.

L'autre raison est que nous avons déjà entendu une série de toasts ce qui me détermine d'obéir d'autant plus à la loi de la brièveté.

Ainsi je ne veux qu'exprimer l'hommage sincère des universités françaises qui apprécient l'activité si féconde des trois siècles de cette Université et vous transmettre nos meilleurs vœux pour qu'elle reste le foyer éclatant des forces spirituelles de la noble nation hongroise.

RAMEL EDWIN, a lausanne-i egyetem tanára, a svájci egyetemnek üdvözlétét adta át:

Au nom des universités suisses et particulièrement de l'Université de Lausanne, je viens exprimer nos sympathies à la grande Université de Budapest et nos vœux pour sa prospérité ultérieure.

Je tiens à souligner que je prends part avec beaucoup de sympathie à votre fête. Nous sommes pleins d'admiration pour le passé glorieux de ces lieux de la science. Je suis l'interprète de tous mes confrères en félicitant la Hongrie de l'Université brillante de Budapest, de son glorieux passé et en lui souhaitant un avenir glorieux comme son passé.

AMIN EL KHOLY professzor a kairói egyetem nevében mondott üdvözlétet:

Im Namen der Azhar-Kame-Universität, die auf ein Bestehen von fast tausend Jahren zurückblicken kann, beehre ich mich als Vertreter dieser unter dem Protektorate Sr. Majestät des Königs Faud I. neuerdings zu Glanz und Blüte

gelangten Kulturstätte, zum dreihundertjährigen Bestandsjubiläum der Peter Pázmány-Universität die aufrichtigsten und herzlichsten Glückwünsche zum Ausdruck zu bringen. Ich benütze diesen freudigen Anlass, von Herzen zu wünschen, dass Gott ihr auch weiterhin reiches Schaffen gewähren möge im Interesse der Bildung und Kulturverbreitung der Menschheit!

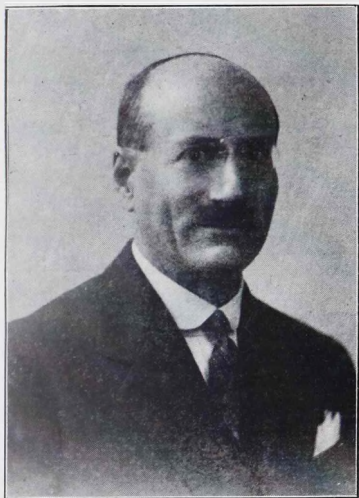
BÖHL F. M., a leideni egyetem tanára, a hollandiai egyetemek nevében szól:

Ew. Eminenzen! Exzellenzen! Ew. Magnifizenz! Meine hochverehrten Damen und Herren!

Mir ist von der niederländischen Regierung der ehrenvolle Auftrag zuteilgeworden, der stolzen Peter Pázmány-Universität zu Budapest anlässlich ihres dreihundertjährigen Jubiläums von Herzen Glück zu wünschen. Zugleich darf ich Träger der Glückwünsche sein von der königlichen Akademie der Wissenschaften in Amsterdam und von der Universität Leyden.

Wenn ich zurückdenke an die Zeiten, in denen unsere Universität gegründet wurde, muss ich schwerer politischer Wirren und Fehden gedenken, da Holland sich verteidigen musste gegen auswärtige Feinde: die Spanier, da die Deiche durchstoßen werden mussten, um das Meer zum Bundesgenossen herbeizurufen und die Stadt, in der unsere Universität gegründet wurde, verteidigen zu können. Kaum fünfzehn Jahre später, als Europa erzittert vor dem Sturm des Dreissigjährigen Krieges und vor den Massen der Janitscharen, die Ungarn grösstenteils unterjocht hatten, wurde Ihre Universität gegründet als ein Hort nationalen ungarischen Lebens.

Auch weiter sind die Beziehungen gegangen, die freundschaftlichen Beziehungen zwischen Holland und Ungarn, und zwar sind sie gerade in den schweren Jahren nach dem Weltkriege wieder persönlicher und inniger geworden. So darf ich Ew. Magnifizenz zum stolzen Jubiläumstage Ihrer Universität hier an der Donau die Glückwünsche überbringen vom Lande an den Gestaden der Nordsee!

BORSI U.,
a bolognai egyetem rektora.

WALZ G. A.,
a boroszlói egyetem rektora.

EL CHEIK AMINE
EL KHOULI,
a kairói egyetem tanára.

BÖHL F. M. TH.,
a leideni egyetem tanára.

ARCOS Y CUADRA, CARLOS, spanyol követ szavai zárták be a díszlakomán elhangzott meleg rokonszenvről tanuskodó szónoklatokat:

Permettez-moi de prendre la parole au nom des universités et des instituts académiques et scientifiques espagnols pour exprimer nos sentiments pleins d'admiration pour une nation qui, quoiqu'elle été obligé de lutter sans cesse pour le christianisme, a développé des institutions scientifiques de telle étendue. Je suis le témoin des sentiments de mon gouvernement et de nos établissements scientifiques quand je dis: Éljen Magyarország! (Vifs applaudissements.)

A díszebédről mindenki a tudománynak a nemzeteket összekötő erejébe vetett hit fölemelő érzésével távozott.

6. Díszelőadás a Magyar Királyi Operaházban.

Szeptember 26-án este vendégeink fényes serege a Magyar Királyi Operaházban jelent meg, hogy meghallgassa a magyar zenei kultúra magas színvonaláról tanuskodó díszelőadást, amelyet jelenlétével a Kormányzó Úr Őfőméltósága is megtisztelt.

A zenekar először a Hymnus-t játszotta. Majd HERCZEG FERENCnek, egyetemünk díszdoktorának a jubileumra írt Proológusát KISS FERENC, a Nemzeti Színház tagja adta elő:

PROLÓGUS.

Tárogatóriadó a szín mögött. A Proológus, vándordiak képében, a függöny elé lép. Javakorabeli férfi, amilyennek a középkori di ákot ábrázolni szokták. Egyszerű ruha, szürke köpeny a vállán, süveg a fején, vándorbot a kezében.

— Hol fény dereng az éj homályban: én odasietek. A tűz izgat, a világosság vonz, magába sodor, mint éjjeli madarat. Mert én vagyok az örök bolyongó, a mindig kereső, a holtig tanuló. Én vagyok a szent tűz vándora. Jelszavam: Tovább, mindig tovább!

— Oxfordtól Cracoviáig, Párizstól Prágáig, Viennától Padováig, Heidelbergtől Salamancáig vitt zarándokútam. Hol csillag szikrázik az éjszakában: én otthon vagyok.

— Amit tanulok, azt anyagba és gondolatokba formálom. Ha meginog a föld, megszűg a zivatar és romba omlik minden alkotásom: én újból kezdem a bolyongást, a tanulást, az építést. Tanulni, mindent tanulni, csak egyet nem: a csüggedést.

— Olykor garabonciásnak néz a babona... Suttogják, hogy kicsalom a föld alól a hétfejű sárkányt, megnyergelem és a felhőkbe szállok vele... Ezt szívesen vállalom, mert van-e férfiasabb játék, mint tudással megfélemezni a romboló erőt és a Nap felé sarkantyúzni a lomha anyagot?!

— Hét mesterséget kitanultam, most a nyolcadikat próbálom: herold lettem. Heroldja nem egy felséges királynak, hanem egy népnek, melyet felségessé avat millió szív forró vágya a világosság után.

— A világosság ünnepét üli népünk, a magyar Prometheiát. Három évszázad előtt fény csillant a sötétségben: elindult a fáklyafutó! Áhítatos kézzel vitte az égi tüzet, mit az Olimpusról hozott a Bíboros Titán. Repült vele az éjszakában, míg kifulladásra le nem roskadt és át nem adta az utána következőnek. Egyik kéz a másiknak, egyik élet a másiknak, — mindig tovább! Emberek kidőlnek, de háromszáz éve világít a láng.

— A herold tiszte: köszönteni a nemes vendégeket, kik népünkkel együtt ülik az égi tűz ünnepét. (*Leveszi süvegét.*) Köszöntelek, Nap fiai, kik szembeszálltok a sötétség rémeivel. Útépitők, kik járhatóvá teszitek az élet sötét vadonját. Szellembányászok, kik kincseket hoztok a lélek mélységeiből. Dicsőséges nemzetek polgárai, a magyar föld királyi vendégei, köszöntelek!

— Az útra, melyen a nagy Alma Mater halad, napfény terítsen arany szőnyeget. Babér övezze a Nagyasszony fenkölt homlokát. Üljön lábainál hatalmas új nemzedék, melynek fegyvere a gondolat, dicsősége az igazság. Jöjjön el az Ő országa, az értelem birodalma.

— Ha majd úrrá lett a világosság és Káin fiai egymásban testvérükre ismernek: akkor én is, egy eszme szürke vándora, megtalálom, mit sötét pusztaságokban kerestem. De addig is: tovább! (*El.*)

(A prológus francia szövege is szétosztott vendégeink között).

A nagyszerű Prológust KODÁLY ZOLTÁN *Psalmus Hungaricus*-ának előadása követte; a zenekart FERENCsik JÁNOS karmester vezényelte, a tenorszólót RÖSLER ENDRE, a M. Kir. Operaház tagja énekelte. Majd ERKEL FERENC nagy magyar dalművének, a *Bánk bán*-nak első felvonása következett ezzel a szereposztással:

Gertrud, királyné	Tutsek Piroska
Ottó, Berthold meráni herceg fia, Gertrud öccse.....	Závodszy Zoltán
Bánk bán, Magyarország nagy- ura	Pilinszky Zsigmond
Melinda, Bánk bán neje	Osváth Julia
Petur bán, bihari főispán	Dr. Palló Imre
Biberach, kóbor lovag	Szende Ferenc
Udvarmester	Bertók István

Ezután az Operaház a legnagyobb magyar zeneművésznek és zeneszerzőnek, LISZT FERENCnek *Magyar Ábrándjait* adta elő, amelyeket, mint táncképeket MÁRKUS LÁSZLÓ alkalmazott színpadra. Az előadást IFJ. OLÁH GUSZTÁV rendezte s FERENCsik JÁNOS vezényelte. A koreográfiát CIEPLINSKI JÁNOS készítette. LISZT magyar rapszódiainak két táncképe a következő szereposztású volt:

LAKODALMAS.

Az elhagyott szerető	Kőszegi Ferenc
A menyasszony	Bordy Bella
A vőlegény	Csányi László
A vőfély	Harangozó Gyula

VÁSÁRFIA.

Cigányleány	Szalay Karola
Egy legény	Csányi László
Egy leány	Vécsey Elvira
Mézeskalács huszár	Kőszegi Ferenc

A csupa magyar tárgyú díszelőadást BERLIOZ Rákóczi-indulójának hatalmas erejű akkordjai zárták be.

Az Operából a vendégek autobuszokon a vallás- és közoktatásügyi miniszter fogadóestélyére mentek az Országos Kaszinó palotájába.

7. Díszgyűlés az Országházban.

Jubileumi ünnepségeink fénypontja volt az Országház remek kupolacsarnokában szeptember 27-én délelőtt 11 órakor lefolyt díszgyűlés.

A külföldi delegátusok, az egyetem tanácsa és tanárai a Magy. kir. Cúria épületének fényes előcsarnokában gyülekeztek. Innen az ünnepélyes festői menet, amelyben a külföldi és hazai egyetemek képviselői egyetemi díszruháikban, tanáraink jórésze díszmagyarban vett részt, az egyetemi ifjúság zászlótartóival az élén, az Országház kupolacsarnokába vonult az ifjúság sorfala között. Itt már a diplomáciai kar, a püspöki kar, a kormány tagjai, a hazai egyházi, katonai és polgári előkelőségek már előbb elfoglalták helyüket. A karzat is zsúfolásig megtelt. A kupolacsarnok földszintén 410, a karzaton 100, a kupolacsarnokot körülfutó övezetben pedig 250 személy foglalt helyet. Helyszűke miatt a meghívásokkal nagyon kellett takarékoskodni. Ez az oka annak a fájdalmas, de elháríthatatlan ténynek, hogy belső egyetemi munkatársainknak, a magántanároknak nagy számuk miatt hely nem volt biztosítható.

Jelen voltak:

Vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója, Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, Theodor Innitzer bécsi hercegérsek, Angelo Rotta pápai nuntius, József, József Ferenc főhercegek, gróf Széchenyi Bertalan a Felsőház, Sztranyavszky Sándor a Képviselőház elnöke, Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi, Darányi Kálmán földművelésügyi, Bornemisza Géza iparügyi, Winckler István kereskedelemügyi, Fabinyi Tihamér pénzügyminiszter, Lázár Andor igazságügyminiszter, Glattfelder Gyula csanádi, Hanauer István váci, Shvoy Lajos székesfehérvári, Rott Nándor veszprémi, Breyer István győri, vitéz Hász István

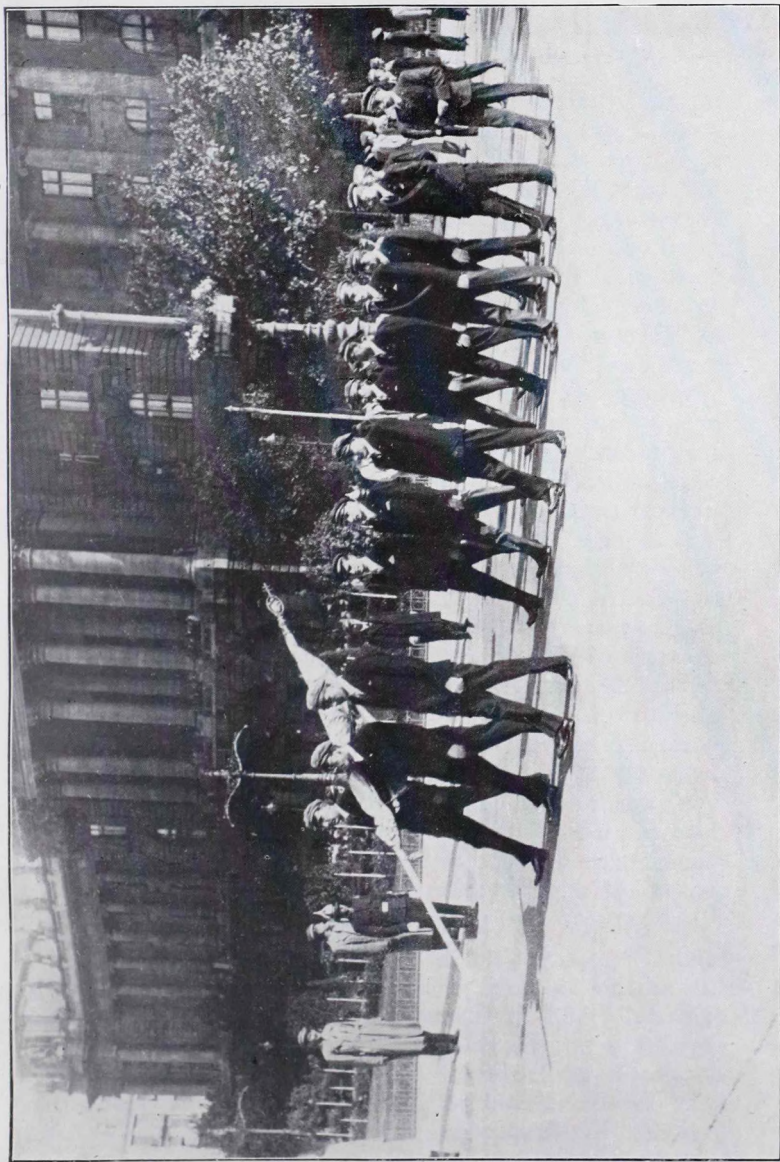
Az Országházba vonuló díszmenet (1935 szept. 27).

tábori püspök, Papp Antal címzetes érsek, Nemes Antal püspök, Ravasz László református, Raffay Sándor evangélikus, Geduly Henrik evangélikus, Józan Miklós unitárius püspök, Mészáros János érseki helynök, dr. Székely Gyula, Lindenberger János apostoli kormányzó, Sir Patrick Ramsay Macdonald angol, Colonna herceg olasz, G. v. Mackensen német, Lepkovsky lengyel, Onni Talas finn, br. Hennet osztrák, B. Grigorcea román, Gaston Maugras francia, Stoiloff bulgár, Carlos Arcos spanyol, Lailang belga követ, Cevat török követségi tanácsos, Justo E'Diana argentin, Fleischl Sándor dán, Kienast Ferenc svájci, Bayer-Krucsay Dezső svéd főkonzul, Herczeg Ferenc, herceg Esterházy Pál, Balogh Jenő v. b. t. t., Teleki Pál, Gajzágó László rk. követ, megh. miniszter, Szily Kálmán, Tahy László, Antal István, Mészáros Károly államtitkárok, Weisz Fülöp, Chorin Ferenc, Erney Károly, Ilosvay Lajos ny. államtitkár, a Természettudományi Társulat elnöke, Lenhossék Mihály ny. professzor, a Tudományos Akadémia másodelnöke, Preszly Elemér belügyi államtitkár, Sebes Ferenc a piarista rend, Marchi M. Ciryll szervita rend, Paty Kamill kapucinus rend főnöke, Kelemen Krizosztom főapát, Strommer Viktorin apát, Hermann Hennengild ferences tartományfőnök, Hevesi Simon főrabbi, Kiss Arnold főrabbi, Oszvald István a Kúria elnöke, Degré Miklós a budapesti ítélőtábla elnöke, Sipőcz Jenő főpolgármester, Szendy Károly polgármester, Ferenczy Tibor budapesti, Éliássy Sándor vidéki főkapitány, Finkey Ferenc koronaügyész, Mikó Ferenc, Mayer Károly államtitkárok, Sztrahe Gusztáv főügyész, Ambrózy Gyula kabinetirodai osztályfőnök, Sipos Árpád altábornagy, vitéz Shvoy István hadseregőparancsnok, Rapaich Richárd altábornagy, Rátz Jenő, Hadnagy Domokos tábornokok, vitéz Hellebront Antal ny. tüzértábornok a Vitézi Rend képviselőjében. Uzdóczy-Zadravec István püspök, Sztankay Géza honvédelmi miniszteriumi államtitkár, Kelemen Kornél, a Testnevelési Tanács elnöke, Benedek László rektor vezetésével a debreceni Tisza István egyetem tanácsa, Ditrői Gábor rektor vezetésével a szegedi Ferenc József-egyetem tanácsa, Princz Gyula rektor vezetésével a pécsi Erzsébet-Tudományegyetem tanácsa, Senn Ottó a MÁV. elnöke, báró Szalay Gábor postavezérgazgató, Weisz István OTI. vezér-

igazgató, Hindy Zoltán OTI. h. vezérigazgató, Pintér Jenő, Kispartai János, Balassa Bruno, Stuhlmann Patrik főigazgatók, Kossalka János a Mérnöki Kamara, Kövess Béla az Ügyvédi Kamara elnöke, Kovács Alajos a Statisztikai Hivatal elnöke, Radnai Miklós az Operaház igazgatója, Péchy Miklós, Radocsay László, Soldos Béla, Ostffy Lajos, Karay-Kraker Kálmán főispánok, Frey Vilmos esztergomi alispán, Szentirmay Pál hevesi alispán, Nendvich Andor pécsi, Ruszthy-Ruszték Lajos váci, Czobor Mátyás zalaegerszegi, Csitáry Emil székesfehérvári, Sopronyi-Thurner Mihály soproni, Pálffy József szegedi polgármester, báró Hahn, gróf Erik von Geyer, gróf Zichy János v. b. t. t., gróf Zichy István a Nemzeti Múzeum igazgatója, Csánki Dénes az Orsz. M. Szépművészeti Múzeum igazgatója, Aggházy Kamil ezredes, a Hadimúzeum igazgatója, Helbing Ferenc, az Iparművészeti Iskola igazgatója. Az egi jogakadémia, a miskolci jogakadémia, a kecskeméti jogakadémia küldöttsége, a Keszthelyi Gazdasági Akadémia képvisellete, a pápai főiskola képvisellete. Rácz Béla kecskeméti dékán, Schönvitzky Bertalan jogakadémiai tanár, Schneller Károly miskolci jogakadémiai tanár, Stolp Ödön keszthelyi gazdasági akadémiai tanár, Zimányi Gyula, a Kalazantinum igazgatója, Hegedűs Lóránt a TÉBE elnöke, Posch Gyula a PK. vezérigazgatója. Petró József, Kolossváry Mihály kanonokok. Lamotte Károly, Némethy Károly fővárosi tanácsnokok. Madarász István, Fülei-Szánthó Imre, vitéz Haász Aladár, Molnár Andor, Papp Szilágyi Egon a kultuszminisztérium képviselletében. Légrády Ottó, Márkus Miksa az Ujságírók Egyesülete képviselletében. Hável Béla, Hlatky Endre igazgatók a Rádió képviselletében. Herceg Hohenlohe Egonné, gr. Ambrózy Migazzy Lajosné (MANSZ), Siklóssy László országgyűlési tanácsos stb.

Az Országház főbejárata előtt a Kormányzó Úr Ófőméltóságát az egyetem nevében KORNIS GYULA Rector Magnificus és KENYERES BALÁZS prorektor fogadták.

A Kormányzó Úr a számára felállított emelvényen elfoglalván helyét, az Egyetemi Énekhar a Hymnus-t énekelte. Ennek elhangzása után KORNIS GYULA Rector Magnificus, a díszgyűlést a következő beszéddel nyitotta meg:

Az egyetemi ifjúság zászlótartói az Országházba vonuló díszmenet élén (1935 szept. 27).

Főméltóságú Kormányzó Úr! Királyi Fenségek! Főmagas-
ságú Bibornok Urak! Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

A Pázmány Pétertől alapított budapesti királyi magyar Tudományegyetem ebben az esztendőben ünnepli alapításának és munkásságának 300-ik évfordulóját. Ez nemcsak az egyetemnek, hanem az egész nemzetnek ünnepe: a háromszázados egyetem ugyanis mintegy jelképezi a magyarságnak a nyugati művelt nemzetek társaságában való létjogát. Ez az ünneplés mai szomorú történeti helyzetünkben is jogosult, mert hajdani nagyságunk egyik megmaradt intézményének van szentelve, amelynek tudományos és nevelő munkájában egybeolvad a magyarság szellemi emelésére irányuló forró nacionalizmus és az egész emberiség javára törekvő egyetemes humanizmus. Ebben az egyetemben a keresztény nyugati kultúrát képviselte mindig egy keleti nép az európai civilizáció keleti határszélén, mintegy kultúrális *limes*-én. Az egyetemnek ez a hivatása egyben szimbolizálja a magyarságnak egész ezeréves történeti küldetését a Duna medencéjében: ez a nemzet a nyugati keresztény kultúrát védte tatárral-törökkel szemben s egyben Kelet felé a műveltséget továbbterjesztette. Ha a magyarság az Izlam rettenetes útéseit saját testén fel nem fogja, akkor a török előzőnli a reformáció harcaitól marcangolt Európát s „ma — mint MACAULAY mondja — Oxfordban a Koránt tanítanak“. Ez a jelentősége a magyarságnak Európa számára: ebből a történeti hivatásból és munkából kivette a maga részét a török hódoltság korában alapított egyetem is. Tíz emberöltő óta állja a magyar sors viszontagságait s vezeti be a nemzet irányító rétegét a magasabb kultúrába. Ezért merjük ma joggal ünnepelni: ez az ünnep a nemzet értelmének, akaratának és önbizalmának ünnepe; a mult kegyeletének s a jövő reménységének örömnapija.

Hódoló tisztelettel üdvözlöm megjelent magas vendégeinket: a Kormányzó Úr Őfőméltóságát, aki mindig oly kegyes érdeklődéssel viseltetik egyetemünk iránt; XI. Pius pápa Őszentségének nagyméltóságú delegátusát, a fenséges királyi hercegeket, a bíboros hercegprímás úr, az alapító Pázmány Péter utódja Őeminenciáját, Innitzer Tódor bécsi bíboros hercegérsek Őeminenciáját, az országgyűlés elnökeit,

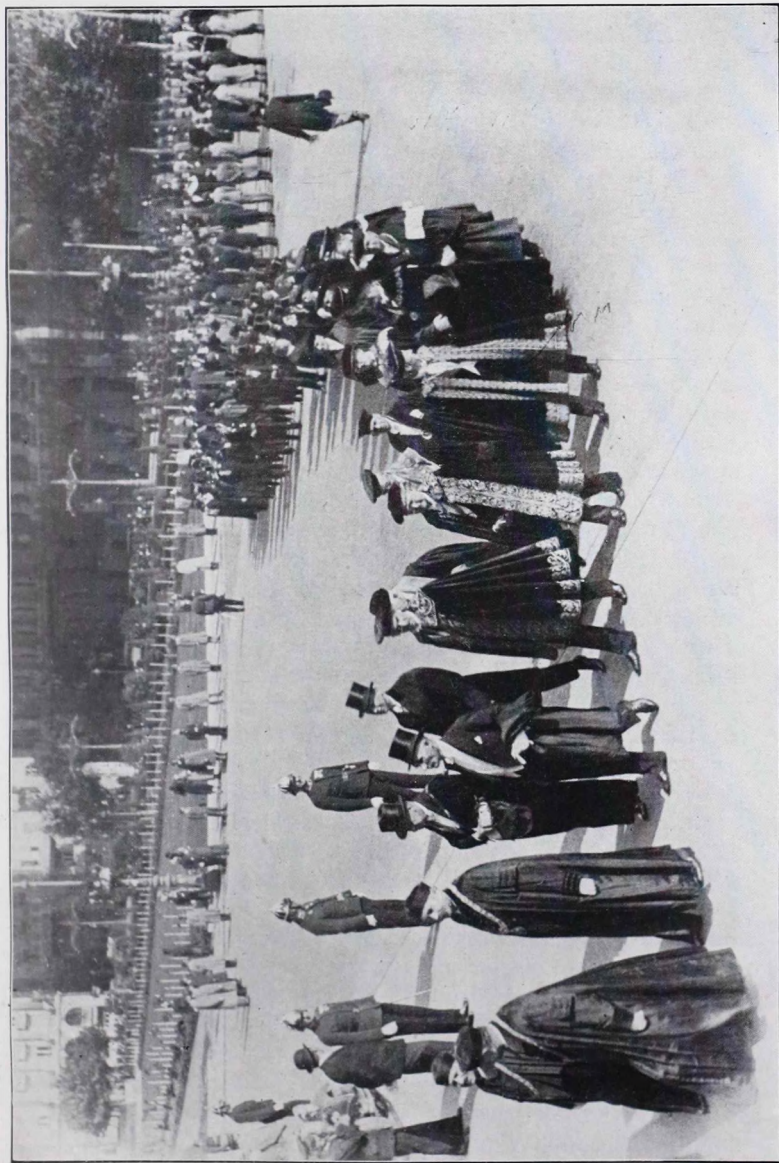
a vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Őnagyméltóságát, az ország egyházi, katonai és polgári hatóságait.

Latinul, a tudományosság ősi közös nyelvén folytatom :

Grato atque caritatis pleno animo persaluto omnes honoratissimos viros, qui et externarum et domesticarum universitatum, academiarum, institutorum personas gestum advenere necnon eos, qui praesentes eorum popularum personas tuentur, quos quidem populos in illo gravissimo bello in hostium numero habuimus, tamen hodie pace iam bene composita in litteris scientiisque colendis eorundem societate atque auxilio fruimur.

Petrus de Pázmány, purpuratus ille Pontificis Romani, archiepiscopus Strigoniensis a. d. IV. Idus Maias a. D. MDCXXXV. — eodem anno, quo Richelieu cardinalis Academiam Francogallicam Lutetiae Parisiorum instituerat — centum milibus florenorum oblati Universitatem fundavit, cuius facultas theologica et philosophica, quoniam illis temporibus Budam Pestinumque civitates Turci servitute oppressas tenebant, Tynnaviae eiusdem anni autumnio officio fungi coeperunt. Administrabatur Universitas a Societatis Jesu patribus, qui fere centum quinquaginta annos, ut Universitas semper in incremento esset, flagrantissimo studio laborabant. Paucis decenniis post, a. D. MDCLXVII. archiepiscoporum Lósy et Lippay, illorum doctissimorum Petri de Pázmány sociorum, post successorum, munificentis effectum est, ut etiam facultas iuridica officia sua exsequeretur. Uno saeculo longius temporis spatium decurrit, dum regina Maria Theresia facultatem medicinam instituere decrevit. Regina illa incluta a. D. MDCCLXXVII. totam Universitatem denuo constituit simulque ex possessionibus ecclesiae catholicae large muneravit atque sedem Universitatis Budam transferendam curavit. Paulo post filius eius Josephus hoc nomine secundus a. D. MDCCLXXXIV. Universitati domicilium in civitate Pestino aperiri iussit.

Per singularia atque propria historiae Hungarorum momenta accidit, ut neque Universitas neque duobus saeculis post Academia Scientiarum Hungarica ab aliquo principe

Az Országházba vonuló díszmenet (1935 szept. 27).

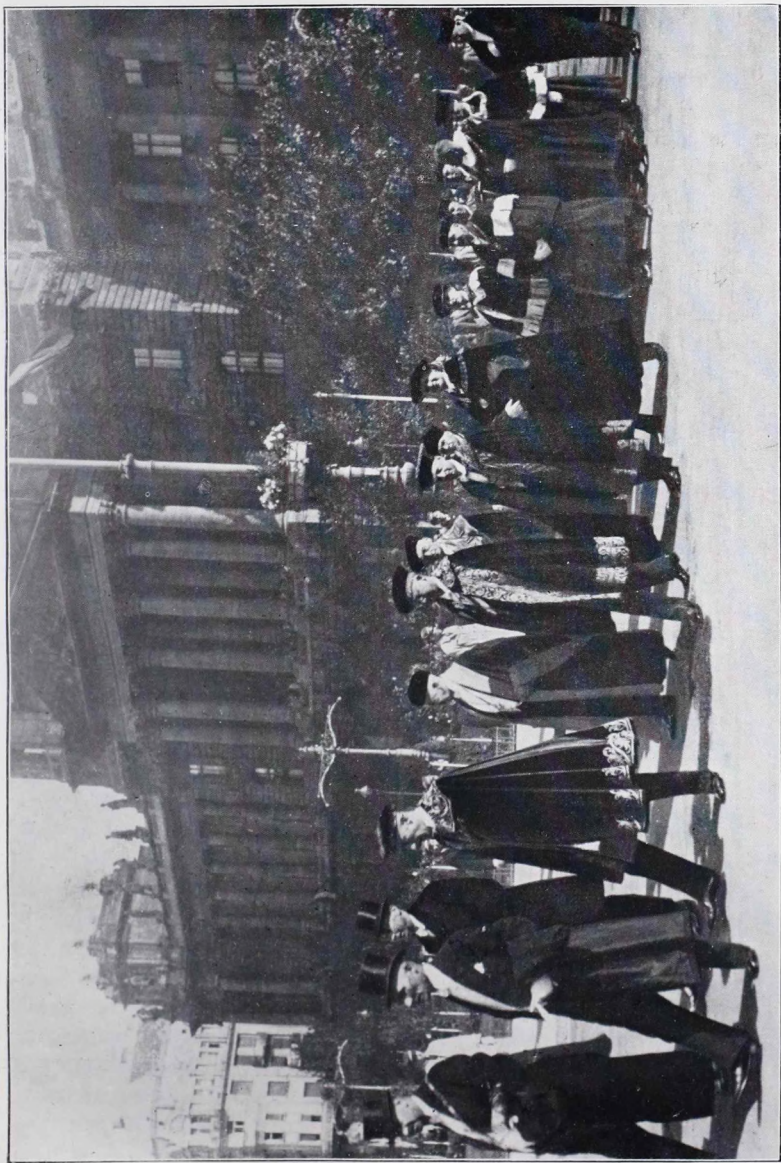
scientiarum fautore, sicut apud externas nationes fieri solet, sed ab uno vel altero egregio gentis filio conderentur. Talis erat Petrus de Pázmány, Hungarus Cicero purpuratus nominatus, qui non solum in dicendi et scribendi artibus exercendis, sed etiam in perpetuis institutis, quae nationis culturam feliciter promovere atque infinitae annorum seriei resistere possent, fundandis praeter ceteros excelleret. Petrus de Pázmány sane nobis ante oculos posuit lucidissimam cuiusdam perfectissimi Hungari imaginem, qui blandorum verborum oblectamentis contentus esse non potest, sed flagrantissimo praeclarorum factorum studio inflammatus aliquid agere nititur. Nempe Hungarus erat antiquissimo gentis stipite ortus; talis erat, ut quasi pulcherrimus generis sui flos conspiceretur; neque tamen Europaeorum virorum natura atque virtute caruit, quippe qui etiam apud externas nationes, Romae, Cracoviae, Vindobonae, Graecii, cum discipulus tum magister sententias cogitationesque aetatis suae haud ignoraret. Nationis suae a Turcis excruciatæ et propemodum extinctæ inter ceteras Europae nationes conditionem et quas officii sui partes implere deberet, e conspectu numquam dimisit neque eum praeterierunt illa necessaria, quibus hoc regnum litteris scientiisque sane leviter imbutum indigeret. Oculis acutissimis in nationes occidentales humanitate exultas atque expolitas coniectis maximo affectus est dolore Hungaros nullam habere splendidiorem culturae eruditionisque sedem, — quibus sedibus ceterae imperii civitates, ut Vindobona, Praga, Graecium, maximam ab omnibus laudem sunt adeptæ — ubi iuvenes erudirentur, qui patriam penitus afflictam atque debilitatam validissimis ingenii viribus ad dignitatem possent producere. Universitatis Graeciensis quondam professor satis compertum habuit omnium nationum et veram culturam et internam vel externam potestatem praeter cetera in universitatibus esse sitam. Quapropter cum ingenii tum pecuniarum suarum summas opes ad Universitatem fundandam adhibuit.

Itaque hoc consilio constitutam Universitatem Ferdinandus hoc nomine secundus imperator Germaniae et Hungarorum rex a. D. MDCXXXV. auctoritate sua publice approbavit et tantis libertatibus privilegiisque adornavit, quantis in imperio Germanico et in regionibus Austriae hereditariis

constitutae universitates, ut exemplo utar: Vindobonensis, Pragensis Graeciensis fruebantur.

Universitas igitur Pazmaniana trium saeculorum tempestates fortunaeque acerbitates, quae a clade Mohacsiana in Hungaros irruebant, feliciter superavit. At illa fortunae fulmina non solum sustinuit, sed volventibus annis adeo effloruit et ad tantum absolutionis perfectionisque fastigium evecta est, ut prope omnes orbis terrarum universitates et institutorum professorumque dignitate et alumnorum numero aemularetur. Qua de causa Divinae Providentiae summas referre debemus gratias, quod Universitati Pazmanianae miserrimam ceterarum Hungariae universitatum sortem effugere dedit. Faciamusne mentionem de Academia Vespsemiensi, tum de universitate Quinqueecclesiis a. D.MCCCLXVII. constituta, quae inter universitates Mediae Europae ab universitate Pragensi secundum locum obtinuit, postremo de universitate Budensi a Sigismundo imperatore et rege saeculo decimo quarto exeunte fundata, quae omnes brevi tempore vitae cursum confecere? Neque illa splendidissima universitas Poseniensis aevo litterarum renascentium a Joanne Vitéz, archiepiscopo Strigoniensi, Petri de Pázmány antecessore, constituta atque a Matthia Corvino rege a. D.MCDLXVII. centum annis post universitatem Quinqueecclesiarum conditam aperta fortunae iniuriis resistere potuit: illam Academiam Istropolitanam dico, quae officio tantum decem annos functo vitam brevissimam finiit. Eodem casu etiam scholae Transsilvanae, quae Albae Carolinae, Claudiopoli exstiterunt, affligebantur. Post a legumlatorum Hungarorum consilio a. D.MDCCCLXXII. universitas Claudiopolitana, denique a. D.MCMXII. Poseniensis sunt constitutae, quibus ambabus non minus luctuosa sors, quam prioribus universitatibus a regibus Ludovico Magno, Sigismundo, Matthia Corvino conditis obtigerat: illius omnium nationum belli fluctibus submergebantur.

Sola Universitas Pazmaniana, quae nunc natalem suam celebratura est, saevas trium saeculorum procellas sustentavit. Nisi Petro de Pázmány contigisset, ut hanc Universitatem constitueret, natio nostra forsitan usque ad Mariae Theresiae regnum vel ad concordiam Hungariae cum Austria

Az Országházba vonuló díszmenet (1935. szept. 27).

compositam hac expectatissima scientiarum sede caruisset. Regnandi enim ratio, quam domus regnatrice sequebatur, nihil praetermisisset, quin iuvenes Hungaros, qui altioribus litterarum studiis incumbere vellent, in urbem Vindobonam congregari cogeret. Iam hanc ipsam ob causam, quae ad nationis nostrae salutem pertinet, hoc maxime egregium factum Petri de Pázmány satis magni aestimare non possumus.

Ita evenit, ut Universitas per decem hominum aetates ecclesiae catholicae, rerum publicarum administrationi, iurisdictioni, vitae publicae, communis valetudinis curae, publicae eruditioni, denique omnibus scientiarum generibus innumerabiles summae perfectionis atque doctrinae viros dare posset. Omnes fere excellentissimi viri, qui in nostro regno administrando amplissimos honorum gradus assequebantur, per tria saecula in nostra Universitate arimum ingeniumque excoluerunt. Neque tamen Universitas assidue laborare desiit, ut humanitatem ceterarum Hungariae nationum, quas nostrae ditionis feceramus, magis magisque excoleret, quippe quae etiam Hungaricae linguae ignaros, imprimis Croatos benigne exciperet atque una cum iuvenibus Hungaricis educaret. Haec igitur Universitas sane *studium generale* ex vera atque propria huius vocabuli significatione est habenda, quoniam cuius Europae nationi portas patefecit. Sed erat Universitas, quod ad diversos hominum ordines attinet, etiam re vera *universalis* vel ex nostrae aetatis significatione institutum, quod democraticum dici potest, cum non solum iuvenes nobili genere natos, sed etiam infimi ordinis adulescentes et qui dicebantur mendicantes in litteris sanctis, in iure civili, in re medicina erudiret. Praeter gymnasia igitur Universitas erat via, qua nobilitate carentes illis temporibus ad quandam altiorem dignitatis statum ascenderent.

Haec Universitas, praeterquam quod nationem nostram ad humanitatem instituere nitebatur, etiam in ea re maximam sibi laudem peperit, quod gentem Hungaricam doctorum Europae virorum rei publicae adiungebat. Itaque effectit, ut natio nostra Europaearum litterarum scientiarumque cursum aequare posset. In plurimis litterarum generibus lingua Hungarica uti huius Universitatis professores inceperunt: a quibus initium litterarum patria lingua excolendarum ortum esse

satis constat. At iidem pervestigationis studium semper cum fructuosissimo docendi labore coniungere conabantur. Professorum enim consilia non eo spectabant, ut iuvenes immensam antea paratam disciplinarum copiam examinum causa memoriae mandandam sine mente ac ratione perciperent comprehenderentque, verum ut quodam subtiliore quaestionum sensu exercendo in litterarum studiis ad suum arbitrium iudiciumque versari atque in seminariis laboratorisque operantes intimam cum ipsis litteris familiaritatem sentire possent.

Universitas nostra non ignorabat altiora litterarum studia esse omnium eruditarum nationum, immo etiam totius generis humani commune propositum atque salutem. Omnia enim a cuiuscumque eruditae nationis hominibus inventa atque excogitata communibus universae humanitatis commodis servire solent. Nam litterarum studia in quibusdam rationalibus mentis momentis, tamquam in certa, logica, immutabili, universa rationis disciplina posita sunt. Unde sequitur, ut litterae magis, quam artes, ex universis hominum studiis laboribusque fierent. Litterarum studia, ex quo tempore existunt, internationalia sunt. Uniuscuiusque aetatis ab antiquissimis temporibus erat quandam *republicam litterarum* in omne orbis terrarum spatium diffusam habere, in qua tamquam in media regione cogitationes sententiaeque inter se commutabantur, longe lateque diffundebantur utque novorum motuum ac evolutionum causae effecere, ut totius humani generis vita cultusque in dies longius progredierentur. Universitas nostra sese huius litterarum regionis partem sentit consiliumque veritatis investigandae atque propagandae per nationis humanitatisque sensus, qui hic inter se consociantur, exsequi nititur.

Ante hos trecentos annos regnum nostrum in tres partes dilaceratum luctuosissimis rerum publicarum atque oeconomicarum calamitatibus urgebatur: duabus nostrae terrae partibus Turci servitutem imponebant. Neque tamen archiepiscopus illustrissimus, diligentissimae cautionis vir, ad rerum desperationem pervenit: semper laborabat, consilia capiebat eaque ad effectum perducere tentabat, in agendo suum efficacissimum ingenium exercebat. Forsitan quaeratis, quare haec fecerit. Quia firmissimam nostrae salutis fidem in pectore habebat.

Az egyetem tanácsa az Országházba vonuló díszmenetben (1935 szept. 27).

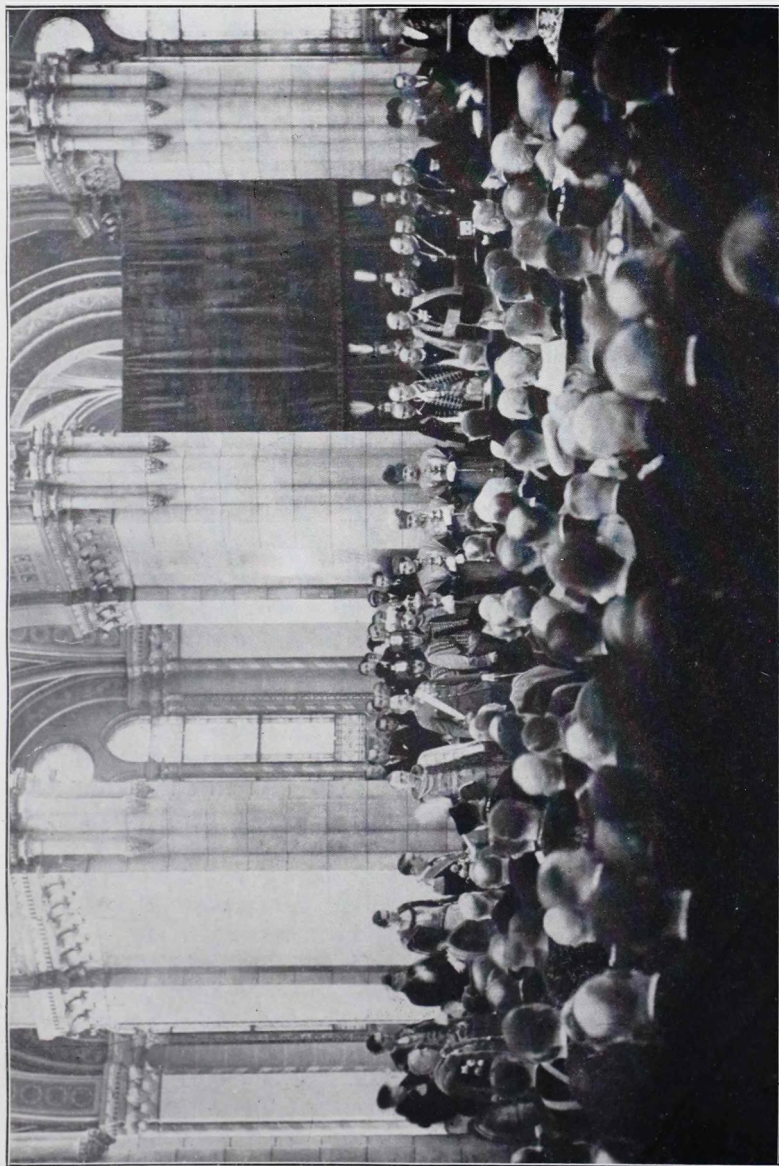
dasági élete megbénult. Népe ellenséges táborokra szakadt. A műveltség elhanyaglott s a kiműveletlenül maradt lelkeken kételkedés, lemondás, kétségbeesés lett úrrá. A kishitűek már-már minden reményüket veszítve néztek a jövőbe. De akadtak nagy magyarok is, kik nemzetük sorsába vetett rendületlen bizalommal hitték a jobb jövőt s ezt a műveltség gyarapításával, a magyar művelődés fejlesztésével igyekeztek megalapozni.

Ezeknek a kimagasló történeti személyiségeknek egyike volt Pázmány Péter esztergomi érsekprímás, ünneplő egyetemünk alapítója. A nagy magyar gondolat és a magyar művelődés lánglelkű harcosa az egyetem alapításával magas műveltségű papok és tanárok nevelését kívánta előmozdítani. De egyeteme hamarosan túlnőtt az eredeti kereten: a magyar művelődés kiapadhatatlan forrásává lett s a magyar tudomány első műhelyének rangjára emelkedett.

Az egyetem a tudományok művelésével és hitben, magyarságban erős nemzedékek nevelésével munkálkodott a magyar feltámadás előkészítésén, majd az újra egybeforrott nemzet életének szellemi megalapozásán. Háromszázados története intő példa nekünk, hogy csüggedésre a legszomorúbb korban sem lehet okunk; intő példa, hogy a magyar jövőben hinni és érette küzdeni szent kötelességünk.

Az egyetemet a magyar katolikus egyház főpapja és harcos vezére alapította. Az Alma Mater mégis mindenkor nyitva állt minden hitfelekezet fiának, hogy ott tanulva szerezze meg és ott tanítva osztogassa a tudás kincseit. Világhírű tudósokat adott az egyetem nemzetünknek s egytől sem kérdezte meg, honnét jött, népünk mely rétegéből, felekezetéből, nemzetiségéből. A magyar állampolgárt egyformán megbecsülve tett tanuságot az összefogas erejéről és nemzeti értékéről.

Az egyetemet magyar főúr, a magyar irodalom nyelv és szónoklat nagymestere alapította; az egyetem tudósa magyar ideálok és törekvések katonái. De az egyetem megtalálta a tudományok nemzetközi világába vezető utat is. Megalapozója és előkészítője volt a művelt nemzetek szellemi érintkezését tudatosan előmozdító modern kultúrpolitikánknak. Egyetemünknek erről a nemzetközi jelentőségéről tanuskodik az európai nemzetek és tengerentúli világgrészek tudományos

Az Országházban tartott egyetemi díszgyűlés (1935 szept. 27).

intézményeinek képviselőjében itt megjelent tudósok díszes sora.

A magyar nemzet nevében köszöntöm őket, a mi ünnepünk résztvevőit és melegen üdvözlöm a budapesti királyi magyar Pázmány Péter tudományegyetemet. Jövője legyen mindenben méltó nagy múltjához, munkáját kísérelje Istennek áldása!

A Főméltóságú Kormányzó Úrnak a külföldi vendégekhez intézett francia nyelvű üdvözlőszavai után

SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás üdvözölte az egyetemet:

Serenissime Domine Gubernator!

Rector Magnifice! Senatus Venerabilis!

Maxime colendi Auditores!

Beatus populus, qui scit iubilationem! Beata quoque modo Hungarorum natio, cui desuper datum est Regiam hanc atque Hungaricam Scientiarum Universitatem ab immortalis memoriae Petro quondam Cardinali Pázmány nuncupatam et in Archidioecesi Nostra Strigoniensi fundatam, ab incunabulis ter iam saecularem cum iubilo celebrare.

Alius profecto fuit, qui seminaverat, et alius est, qui metit! Alii laboraverunt, et nos in labores eorum introivimus! Insignem imprimis dico S. R. E. Cardinalem, Hungariae Primatem, Archiepiscopum Strigoniensem, qui proprio aere nostrae Universitatis fundamenta iecerat; Emericum Lósy et Georgium Lippay, immediatos ipsius in utraque dignitate Successores commemorari, qui eandem Iuridica Facultate ampliaverant; Societatem Jesu, Benedictinos Paulinosque dilaudo, quorum bonis atque studio haec eadem Universitas olim ditata est et floruerit; Ferdinandum porro II, Mariam Theresiam, Franciscum I, Apostolicos Hungariae Reges commemorari, qui maxima, qua pollebant, Regis ac Supremi Patroni auctoritate, Universitatem nostram paterno semper affectu foviverunt, eamque plurimis iuribus et privilegiis ornaverunt; ipsum denique Hungariae suadeo Regnum, quod

iamdudum ex aerario publico conspicuam quotannis pecuniae vim eidem Universitati generose suppeditare consueverat.

Hanc igitur nos Universitatem Magistram veritatis et iustitiae concelebramus: Magistram veritatis tam in S. Theologia, quam in profanis disciplinis; Magistram iustitiae in iure Romano pariter et Ecclesiastico atque Hungarico. Veritas autem et iustitia id a Nobis dictum intelligatur, quod propter ultimum communemque Fontem, immo vero Auctorem: Deum, semper, ubique et ab omnibus verum iustumque accipi et doceri debet. Nam, etsi veritas et iustitia interdum conticescant, semper tamen certo tandem et ubique triumphaturae, ab omnibus honorantur, vel timentur.

Dum haec omnia munificentissimi Fundatoris in archiepiscopali primatialique dignitate Successor Hungariae Episcoporum, utriusque Cleri ac fidelis populi, et, cui praesum, Academiae S. Stephani, necnon et Foederis Universitatis Amicorum nomine grato erga Deum Maioresque nostros animo protulisse honorificentissimum reputo: eidem Universitati genuinum piorum Fundatorum spiritum, scientiarum incrementum, vitamque perennem exposco, ut, quae per tria saecula Magistra fecerat veritatis et iustitiae, nunquam fiat Auctor falsi vel iniusti, sed ipsa sua doctrina plurimum conferat, ut veritas et iustitia singulos quosque homines liberent atque nationes.

SZTRANYAVSZKY SÁNDOR, a képviselőház elnöke, az országgyűlés üdvözlétét tolmácsolta:

A Magyar Országgyűlés nevében hálás érzéssel és bizakodó reménységgel üdvözlöm a Pázmány Péter Tudományegyetemet 300 éves évfordulójának ünnepén.

Hálás érzésekkel a múltért, amikor az egyetem, mint a keresztény kultúra vára, szervesen illeszkedett bele nemzetünk életébe s harcolt a kultúrának érdemes munkásaként a világ egyetemének, s abban Európának s nekünk, magyaroknak az előrehaladásáért.

Bizakodó reménységgel üdvözlöm az egyetemet jövő munkásságáért, mert szent a meggyőződésünk és hitünk, hogy egyetemünk multjához méltóan a jövőben is az ifjúság lel-

Az Országházban tartott egyetemi díszgyűlés (1935 szept. 27).

kébe gyökereztetni a tanítás és a nevelés útján a krisztusi tanokat és a megalkuvást nem ismerő magyar nemzeti érzést.

Ebben a reményességben üdvözlöm a magyar Országgyűlés nevében a Pázmány Péter Tudományegyetemet és meggyőződésem, hogy a Tudományegyetem által művelt kultúra és annak fegyverei is közre fognak hatni a magyar igazságnak elvitathatatlan és minden körülmények között bekövetkező kivívásában.

Majd HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter lépett a szónoki emelvényre s a következő üdvözlő beszédet mondotta:

Súlyos csapások és megpróbáltatások napjait követő válságos időkben a multba tekintünk. Ősi történetünk lapjait forgatjuk. A multból igyekszünk vigaszt meríteni, okulást szerezni, útmutatást nyerni. A multon elmélkedve, nehéz sorscsapások, végzetes bukások hátterét vizsgáljuk. A multa emlékezve, felemelő tények, dicső események rugóit kutatjuk. Nemzeti nagyjaink emlékét idézzük. A nemzetnek lelkét, ősi erényeit és ősi hibáit keressük, hogy ezeket jövőre bizton elkerüljük, amazokat erős elszánással gyakoroljuk, nagyok példájából jobb magyar jövőnket szolgáló munkánkhoz erőt meríthessünk.

Ma is emlékezünk; ma is elmélkedünk. Ez az év a nemzet köztudata szerint Rákóczinak éve. A legönzettelenebb, legáldozatosabb magyar halálának kétszázadik évfordulója; ezt az évet az ő személyében megtestesült örök magyar gondolatnak, nemzeti függetlenségünk eszményének ünnepévé avatja.

De a távolabbi multban más események is emlékezésre intenek. Események, melyek mozgatóinak neve — csodálatos találkozás — elválaszthatatlan a magyar művelődés hatalmas tényezőjeként ma ünnepelt egyetemi gondolat történetétől.

Esztergomban épp 750 éve vetette alapját romokban is fényes palotájának III. Béla. E művészetértő és tudóspártoló nagy király tanácsosai között találjuk a párizsi egyetem két első, névszerint is ismert magyar hallgatóját. Béla apjával együtt első pártfogója volt a külföldi iskolázás gondolatának;

tudásra szomjas magyarok az ő korokban kezdenek Párizs és Bologna felé özönlenni.

Most 600, éve, 1335-ben Károly Róbert meghívására Közép-Európa fejedelmei nálunk vitatták meg az európai politika nagy kérdéseit. A visegrádi királytalálkozón részt vett már gyermekként a trónörökös is, a későbbi Nagy Lajos király, az első magyar egyetem alapítója.

Az ő korában teljes fényében kibontakozó magyar nagyhatalom, bár múltó sikerű, mégis legnagyobb vállalkozását: a nyugati hódítóhadjáratot ma 450 esztendeje, 1485-ben vitte diadalra Hunyadi Mátyás. Ugyanaz a renaissance király, aki Lajos pécsi és Zsigmond óbudai egyeteme után Pozsonyban épített új hajlékot a tudományok egyetemének.

A végzetes mohácsi csata után a magyar ifjak megint csak külföldi egyetemeken szerezhetek magasabb műveltséget. De a válságos napokban nemzetük és hitük jövőjének biztosítékát a műveltségben látó nagymagyarok nemsokára új alapítások tervéhez folyamodtak. Bátori István erdélyi fejedelem, a vilnói lengyel egyetem alapítója, Kolozsvárott alapított katolikus egyetemet. Bethlen Gábor a gyulafehérvári református főiskola újjászervezése alkalmával szintén egyetemi rangra kívánta azt emelni. Nagy politikai ellenfele, nemzeti érzésben osztályostársra: Pázmány Péter bíboros érsek idegen uralom alatt sinylődő primási székhelyétől és a magyar fővárostól elszigetelt helyzetében Nagyszombatban alapított új egyetemet.

Báthori és Bethlen egyetemei — a régi nagy királyok alkotásaihoz hasonlóan — elsorvadtak, elsenyedtek. Pázmány Péter egyetemének jobb sors jutott osztályrészeül.

300 évvel ezelőtt alapított univerzitásunk Nagyszombatban, majd Mária Terézia rendelkezése nyomán a budai várban s végül 1784 óta, 150 esztendeje — a ma már Budával egyesült — Pest városában a magyar nevelésügy, a nemzeti művelődés és az egyetemes tudomány hatalmas intézményévé nőtt. Elmúlt idők magyar egyetemei közül egyedüli tanuja ma közöttünk régi magyarok tudásvágyának, nagy magyar királyok, fejedelmek, főpapok művelődéspolitikai törekvéseinek. Alapítása, fennmaradása és működése hitvallás a nemzeti sors minden fordulata ellenére újra meg újra éledő, folyton

élő magyar egyetemi gondolat és a nemzeti művelődés folytonossága mellett.

Nagyságos Rektor Úr! Tekintetes Tanács!

A magyar nemzet törvényhozása az országgyűlés mindkét házának határozatával hozott és a Főméltóságú Kormányzó Úr legfelsőbb rendeletére kihirdetett 1935. évi VI. törvényekben örökítette meg a budapesti királyi magyar Pázmány Péter tudományegyetem nagy alapítójának emlékét és az egyetem el nem évülő érdemeit. Amidőn e törvény kihirdetéséről szóló és szövegét tartalmazó leiratomat ez ünnepélyes pillanathoz méltó ünnepélyes formában átadom a Tudományegyetem autonóm hatóságának, a magyar királyi kormány nevében mély megilletődéssel és benső örömmel üdvözlöm nemzeti művelődésünk háromszázesztendősi intézményét.

Tanár Urak!

Véssék lelkükbe e törvénynek és Magyarország kormányzójának a nemzet nevében az egyetemhez intézett szavait. Becsüljék egyetemünk multját s e mult szellemében munkálják tovább a magyar jövőt. Vigyék előbbre a magyar művelődést és a tudományokat, tanítsák magyar diákok nemzedékeit, mert — így szólt nagy költőnk szavával a legnagyobb magyar —: „Elvész a nép, mely tudomány nélkül való!”

Ekkor HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter ünnepélyesen átnyújtotta KORNIS GYULA Rektor Magnificusnak az egyetemi törvényt művészi módon tartalmazó dísziratot, amelyet RICHTER ALADÁR művész készített.

Ezután SZENDY KÁROLY polgármester beszéde következett :

Budapest székesfőváros és az összes magyar törvényhatóságok nevében mély tisztelettel és egyben büszke örömmel köszöntöm a Pázmány Péter Tudományegyetemet a mai háromszázéves jubileuma alkalmából. A küzdelmes magyar sors viharában sorra eltűntek az első magyar egyetemek, elpusztult Nagy Lajosnak nagyhírű pécsi egyeteme, amely Európá-

ban is az első egyike volt és amelynek háromszáz polgára tett vértanúságával hitet magyarsága mellett Mohácsnál. Megsemmisült a Zsigmond által alapított óbudai, majd a Mátyás által alapított budai egyetem is.

S mégis a legvirharosabb században akadt egy apostoli lelkű, izzó nemzeti érzésű magyar főpap, aki átérezte a tudás nemzetet fenntartó erejét és 1635-ben letette a mai egyetemnek az alapjait. Zsigmond, Nagy Lajos és Mátyás király elpusztult egyetemeinek szelleme elevenedett meg a nagy alkotó alapítócelekedeteiben, amely a leghatalmasabb tartóoszlopa nemzetünknek és a tudásnak kimeríthetetlen forrása. A tudás, az újjáéledés, az élet és a fejlődés hitét hirdeti egyetemünk, amely nemzetünk fiainak, sok-sokezer tanítványnak adott eszközt és erőt ahhoz, hogy az egész nemzet fenntartásáért folyó harcban sikeresen küzdhessenek.

A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem most új évszázad küszöbét lépi át, csorbíthatatlan erővel, energiával, hatalmas tekintéllyel, amit az idesereglett sok külföldi tudós és egyetemi tanár jelenléte is bizonyít, hirdetve, hogy egyetemünk a magyar tudás és alkotni akarás fellegvára és minden magyarnak egész lélekkel őrzött szemefénye.

Ezekkel a gondolatokkal és érzésekkel eltelve köszöntöm az Alma Matert háromszázéves jubileuma alkalmával a székesfőváros és a magyar törvényhatóságok nevében.

ANGELO ROTTA, apostoli nuncius s pápai delegátus latin beszédben XI. PIUS pápa őszentségének megleghangú üdvözlő üzenetét adta át az egyetemnek:

Celsitudo Serenissima, Eminentissimi Principes, Rector Magnifice, Excellentissimi et lectissimi Viri!

Maximo afficior honore quod ex peculiari munere mihi delato, hac solemnii occasione Augustam Personam gerere valeam Summi Pontificis PII PAPAE XI gloriose regnantis, qui gratus pro invitatione Ei tanta humanitate ab hac praeclara Universitate porrecta, horum sollemnium libenti animo particeps esse vult. Idque eo vel magis quod Beatissimus Pater non se alienum sentit ubi studia altiora coluntur, non ideo solum quia et Ipse inter viros vere doctos est recensendus,

Az Országházban tartott egyetemi díszgyűlés (1935 szept. 27).

sed etiam quia superiora studia fovere Ei valde cordi est, exempla Suorum Praedecessorum in Romano Pontificatu secutus, quos celebratiores Studiorum Universitates aut auctores aut munificos habuerunt altores.

Quare fausta quaeque huic magni nominis Universitati Pontifex Summus ex corde ominatur, quae vota Sua paterna benedictione communire dignatur.

Deus, quem ut scientiarum Dominum agnoscere et invocare haec Alma studiorum Mater, suae originis non immeritor, et pro debito et pro honore habet, Ipse det ut Pazmanea Universitas, Eminentissimi et clarissimi Parentis vestigia gloriosa premens, per sanae doctrinae exquisitum cultum alacriter ad scientiarum profectum adlaboret, lucem veritatis circum undique diffundens, ut ipsa insigne decus et gloria non parva nobilis Hungaricae Nationis permaneat in aevum.

UMBERTO BORSI professzor, a Bolognai Királyi Egyetem jogkari dékánja, mint a legrégibb egyetem képviselője, az összes egyetemek nevében így üdvözölte egyetemünket:

Altezza Serenissima, Eminenze, Eccellenze, Magnifico Rettore, Illustri Colleghi, Signore, Signori!

È grandissimo onore per l'Università di Bologna, ad essa più volte in circostanze analoghe conferito in grazia della sua vetustà, che il suo rappresentante che ora Vi parla sia chiamato ad esprimerVi in questa solenne occasione il pensiero delle Università straniere che si sono lietamente associate alla celebrazione del terzo centenario dell' illustre Università di Budapest. Sento l'alta importanza del compito soltanto ieri affidatomi e temerei di non poterlo assolvere se fortunatamente non fosse reso facile dal fatto che tutti quanti gli Universitari stranieri qui presenti e quelli che li hanno delegati, hanno desiderato di esprimere in modo unanime uno stesso sentimento ed uno stesso augurio. Il sentimento è quello della gratitudine più viva verso il Magnifico Rettore e verso il Senato accademico per averci così gentilmente invitati e cordialmente accolti a partecipare alla Vostra nobilissima festa; l'augurio è quello che la Vostra grande Università, che ha già tante benemerenze verso la cultura della Vostra

Patria e del mondo, possa, non soltanto conservarle nei secoli, ma accrescerle di gran lunga.

Fu veramente divina ispirazione quella che guidò l'ementissimo cardinale Pázmány a concepire ed a fermamente Volere, attraverso le difficoltà di ogni sorta che i tempi procellosi suscitavano, l'istituzione di una Università che fosse, come riuscì ad essere, faro della cultura cristiana e occidentale alle porte d'Oriente. Mentre altre Università minori del Vostro Paese, che pur ebbero momenti felici, sparivano, l'Università di Budapest, secondo il noto detto della regina Maria Teresa, „mater omnium in regno nostro academiarum“, crebbe e fiorì, associando in tre secoli di vita la sua mirabile attività a quella delle maggiori Università d'Europa e d'America, in una collaborazione feconda verso le più alte conquiste dello spirito.

Ispirata anch'Essa come tante altre, alla grande tradizione di Roma, di Roma imperiale e di Roma cristiana, ha accolto e con sapiente assimilazione armonicamente unito i tipi fondamentali della cultura europea, quello latino ricevuto attraverso la grande corrente italica dell'umanesimo, e quello germanico, onde può dirsi che tutti i popoli più progrediti vedano oggi diffusi nelle sue scuole, e non di rado mirabilmente perfezionati i risultati che mediante sforzi secolari furono faticosamente, raggiunti dai loro rispettivi studiosi. È così, dunque, spontaneamente sorta fra la nobile Nazione Magiara e le altre più insigni del mondo una vasta comunione spirituale che ha una saldezza, una capacità di continuazione, una nobiltà di intento e di metodo che forse nessuna istituzione politica internazionale potrà mai sperare uguale; comunione che, mentre rafforza i vincoli dei popoli più altamente civili, deve renderli solidali nell'espansione dei benefici del loro progresso in terre che purtroppo si rivelano tuttora chiuse nei remoti usi di una vita del tutto primitiva. Di questa comunione scientifica, che è vivo fermento di una civiltà universale, noi Universitari ci sentiamo missionari e difensori, esercito animato da coraggio e da fede ed instancabilmente operoso: appunto tale esercito, scelto fiore dell'intellettualismo di ogni Paese, oggi si stringe ammirando intorno alla vostra Università per celebrarne i fasti meritamente

Az olasz egyetemek képviselői a M. kir. Curia csarnokában (1935 szept. 27).

gloriosi, per esprimerle tutta la sua simpatia, tutta la sua lode, aggiungerò anche, tutta la sua speranza che le intese e gli accordi culturali di recente felicemente stipulati dalla Vostra Nazione possano dare frutti copiosi e duraturi.

E mi sia consentito di ricordare che quando a S. E. Hóman, reduce nello scorso febbraio da Roma, dove aveva firmato la convenzione culturale italiana, piacque gradire il titolo e vestire la toga di professore dell'Università di Bologna, la bella cerimonia che consacrò il nostro riconoscimento del suo valore scientifico parve simbolo e inizio di una nuova e più intima unione fra gli studiosi delle nostre Nazioni, unione che, come ognuno sa, ha l'incrollabile base di una tradizione antichissima. L'Italia, che già sette secoli addietro ospitava numerosi gli studenti ungheresi — quegli studenti che a ricordo del loro soggiorno e del loro animo grato lasciarono dipinti a centinaia sulle mura delle antiche Scuole di Bologna e di Padova gli emblemi familiari — e che anche oggi largamente ne ospita, l'Italia nella cui atmosfera culturale la Vostra Università si è formata ed ha saputo vincere le forze avverse, ha fede sicura nella fecondità del patto di collaborazione a quanto di più bello e di più nobile può essere nelle relazioni fra popoli moderni. Perciò il simbolo di cui ho detto, è anche auspicio, e sotto questo auspicio, che per altre Nazioni alla Vostra legate e qui degnamente rappresentate sono lieto di invocare, ad esso inneggiando, inchinandomi reverente dinanzi a S. A. Serenissima il Reggente, agli eminentissimi Principi della Chiesa qui presenti ed al Magnifico Rettore che ha desiderato associarci a questa solenne festa giubilare, auguro all'Università di Budapest di farsi sempre più grande, sempre più ricca di maestri dottissimi e di ben provvisti istituti, per la gloria della Sua Patria, per il bene dell'Umanità.

A nagyhatású beszéd magyarul így hangzik:

A bolognai egyetemre, melynek ősi eredeténél fogva hasonló körülmények között már többször jutott ez a szerep, nagy megtiszteltetés, hogy az ő képviselője tolmácsolja ez ünnepélyes alkalommal mindazoknak a külföldi egyetemeknek az üdvözlését, melyek örömmel csatlakoznak a híres budapesti egyetem három századának az ünnepléséhez. Átér-

zem ennek csupán a minap rámbízott feladatnak a nagy fontosságát s félnék, hogy annak nem tudnék megfelelni, ha szerencsére nem könnyítené meg feladatomat az a tény, hogy az összes külföldi egyetemek itt megjelent kiküldöttein egy és ugyanaz az érzés hatja át s hogy egy és ugyanazt a kívánságot akarják kifejezésre juttatni. Érzelmünk a hála érzete a Rector Magnificus és az Egyetemi Tanács iránt e nemes ünnepélyre szóló meghívásért és a szíves fogadásért, kívánságunk pedig, hogy az Önök nagy egyeteme, mely már annyi érdemet szerzett Hazájuk s a világ kultúrája terén, ezeket az érdemeket a jövő századokban ne csak megőrizni, hanem még tetemesen növelni is tudja.

Valóban isteni sugalmazás vezette a kiváló Pázmány bíborost, midőn a viharos idők keltette minden nehézség ellenére is előbb tervbevette, majd keresztülvitte az egyetem alapítását abból a célból — mely célnak az később meg is felelt —, hogy Kelet kapujában a nyugati, keresztény kultúra világítótornya legyen. Mialatt az Önök országának más egyetemei, melyek szintén éltek ugyan szerencsés pillanatokot, megszűntek, addig a budapesti egyetem, Mária Terézia királynő ismert mondása szerint, a „mater omnium in regno nostro academiarum“ élt és virágzott, egyesítve saját csodálatos tevékenységét a nagyobb európai és amerikai egyetemekével olyan együttműködésben, mely a legmagasabbrendű szellemi hódításokban érte el tetőfokát.

Mint annyi mást, a budapesti egyetemet is Róma: a császári és a keresztény Róma nagy hagyománya ihlette meg; befogadta és bölcs áthasonítással összhangba egyesítette az európai kultúra alapvető típusait, a latint — a humanizmus nagy itáliai áramlatán keresztül — és a germánt, miért is elmondhatjuk, hogy a budapesti egyetemen az összes haladottabb népek a saját tudósai által évszázadok fáradságos erőfeszítésével elért eredményeket nem ritkán csodálatosan tökéletesített formában láthatják viszont. Önkéntelenül keletkezett így a nemes magyar nemzet és a világ több jelesebb nemzete között olyan hatalmas szellemi közösség, melynek szilárdságát, fejlődési képességét, szándék- és módszerbeli nemességét talán egyetlen nemzetközi politikai szervezet sem fogja elérhetni remélni; ez a szellemi közösség van hivatva

arra, hogy a magasabbrendű civilizációval rendelkező népek közötti kötelékeket megerősítve, szolidárisakká tegye őket haladásuk jótéteményeinek a kiterjesztésében olyan területekre, melyek sajnos még mindig teljesen kezdetleges életformák bilincseiben élnek. Az univerzális műveltség hatékony kövöszája ez a tudományi közösség, melynek mi, egyetemek képviselői, bátor, hittől lelkesített és szüntelenül dolgozó sereget alkotva, hírhirdetői és védelmezői vagyunk. Ez a sereg, minden ország intelligenciájának virága, ma az Önök egyeteme köré csoportosul, hogy részt vegyen megérdemelten dicsőséges ünnepében, hogy kifejezze rokonszenvét, dicséretét, s hozzáteszem, reményét, hogy az Önök nemzete által újabban kötött kulturális egyezmények és szerződések számos és tartós gyümölcsöt fognak hozni.

Legyen szabad itt megemlékeznem arról, hogy mikor Hóman Öexcellenciája Rómából való visszatértében, ahol az olasz—magyar kultúregyezményt írta alá, örömmel fogadta el, s öltötte fel a bolognai egyetem tanári címét, illetve tógáját, az a szép szertartás, mely tudományos érdemeinek elismerését szentesítette, jelképévé és kiinduló pontjává vált nemzetünk tudósai között olyan új és bensőségebb együttműködésnek, melyről mindenki tudja, hogy ősrégi tradíció szolgál megdönthetetlen alapjául. Itália, mely ma is, de már hét századdal ezelőtt is nagy számban látta vendégül a magyar diákokat, kik olaszországi tartózkodásuk és hálájuk emlékeként Bologna és Padova régi iskoláinak falaira százával festették családi címereiket, Olaszországnak, melynek kulturális légkörében formálódott és győzte le az ellenséges erőket az Önök egyeteme is, szilárd a hite az együttműködés szerződésének termékenységében, minden olyan téren, ami csak szépet és nemest jelenthet modern népek kapcsolatában. Ezért az a jelkép, melyről szólottam, egyben kedvező előjel is, melynek jegyében az itt méltóképen képviselt és az Önök nemzetéhez csatlakozó más nemzetekkel együtt örömmel zengem a dicséret himnuszát, s hódolóan hajolva meg a Főméltóságú Kormányzó Úr, az itt jelenlévő kiváló egyházfejedelmek, s a bennünket e jubiláris ünnepségre egybehívó Rector Magnificus előtt, azt kívánom, hogy a budapesti egyetem egyre növekedjék és tudós professzorokkal s jól felszerelt intéze-

tekkel gazdagodjék Hazájuk dicsőségére és az emberiség javára.

A. C. SEWARD, a *Royal Society* főtitkárának beszéde a *Royal Society* és a többi akadémiák nevében:

As a representative of the *Royal Society* of London I value very highly the honour of having been invited to speak on behalf of the whole body of Academies; on their behalf, I beg to offer cordial congratulations to the Royal Hungarian Peter Pázmány University of Budapest on the completion of 300 years of Service in the advancement of knowledge and in the great work of strengthening the bands of good fellowship which unite all seekers after truth. In this glorious city our thoughts are deeply influenced by the beauties lavished by nature with no unsparing hand, by the events chronicled in human history over a period of 1000 years, and not least by the noble examples set by sons of this famous nation, whose names will live in the Annals of Hungary and in the Annals of European history. Budapest is a symbol for union of the old and the new; the best of the old traditions are jealously preserved, the national language has persisted in exceptional purity, the patriotism, and the devotion of the great men of the past inspire their successors, the old ideals remain in close association with the glorious memories and achievements of days that are gone there lives a new spirit, an outlook that is essentially modern. In many human activities Budapest has been a great pioneer by adventuring into new paths as a leader in beneficial progress. May I be allowed to pay a special tribute to the Memory of one of the greatest sons of Hungary, the founder of The Hungarian Academy, Count Széchenyi. His enlightened attitude towards learning, his brightness of vision, his spiritual ideals are worthy of our most respectful and grateful homage. It is a happy coincidence that a direct descendant of Count Stephen Széchenyi is the present representative of this county at the Court of St. James in London.

International meetings such as this are expressions of the spirit of mutual respect of the brotherhood of nations, represented by universities and academies. They lighten our imagination, they stand for the peaceful development of

A német egyetemek képviselői a M. kir. Curia csarnokában (1935 szept. 27).

knowledge, the striving after wisdom, the penetration into the mysteries of the physical and the spiritual world. May the spirit of intellectual co-operation and friendship symbolised by this historic celebration become the guiding star of the world.

A német egyetemek húsztágú delegációval vettek részt ünnepségeinken (köztük öt rektorral). Nevükben G. A. WALZ, a boroszlói egyetem rektora köszöntötte az egyetemet:

Ew. Durchlaucht! Ew. Eminenzen, Exzellenzen! Ew. Magnifizienz, meine Herren Senatoren und Professoren!

Als Führer der deutschen Delegation habe ich die Ehre und die Freude, der kön. ung. Peter Pázmány-Universität die Glückwünsche sämtlicher deutscher Universitäten zu übermitteln. Mit welcher inneren Anteilnahme unsere Universitäten diesen festlichen Anlass erleben, beweist Ihnen schon die Zahl der deutschen Vertreter.

Es sind durch ihre Rektoren oder durch deren Stellvertreter bei dieser Feier folgende deutsche Universitäten vertreten: Berlin, Breslau, Marburg, Köln, Bonn, Rostock, Halle, Hamburg, Kiel, Freiburg im Breisgau, München, Leipzig, Jena, Göttingen und Heidelberg. Alle übrigen, nicht unmittelbar durch Angehörige ihres Lehrkörpers vertretenen deutschen Universitäten haben mich beauftragt, in ihrem Namen die Glückwünsche zu übermitteln.

Sie haben, Magnifizienz, in Ihrer gestrigen Ansprache beim Festbankett bereits erwähnt, welche innigen Geistesbande zwischen unseren Ländern seit jeher bestanden haben. Ich brauche daher nicht hierauf zurückzukommen, ich möchte aber nicht unerwähnt lassen, dass, wenn diese Bande auch tief in die Vergangenheit reichen, sie auch heute noch aktuell sind. Ich darf daran erinnern, dass unsere Berliner Universität ein besonderes „Ungarisches Institut“ eingerichtet hat und dadurch das Interesse Deutschlands für ungarische Kultur und ungarische Sprache wachhielt. Ich darf ferner daran erinnern, dass vor wenigen Jahren die Universität *Breslau* in einen besonderen Gelehrtenaustausch mit Ihrer Uni-

versität eingetreten ist. Diese Budapester bzw. Breslauer Gelehrtenwochen haben überaus wertvolle Früchte getragen.

Ich gebe in dieser denkwürdigen Stunde der Hoffnung Ausdruck, dass diese Bande sich in Hinkunft noch fruchtbarer und noch inniger gestalten mögen. Es ist wohl kein Zufall, dass unsere beiden Völker und ihre geistigen Vertreter eine so enge Zusammenarbeit aufgenommen haben, denn schliesslich hat das Schicksal uns ähnliche Aufgaben gestellt! Wir sind Länder der Mitte und dadurch wird ihr Gesicht bestimmt in mehr als einer Hinsicht.

Oft sind wir gewesen Länder des Durchgangs, Länder der Sammlung und des Ursprungs. Geistige Ideen haben sich verdichtet, geistige Ideen sind geboren worden und haben sich gegenseitig befruchtet. Deutscher Geist hat sein Nachbarland befruchtet; ungarische Forschung und Wissenschaft haben unser Land befruchtet, und so sind in ewigem Austausch zwischen unseren beiden Ländern Zusammenhänge entstanden, deren Wirkung heute so sichtbar ist.

Ew. Magnifizienz, es ist mir heute eine besondere Freude, Ihnen auch ein äusseres Zeichen der Anteilnahme überreichen zu dürfen, von unseren deutschen Universitäten: eine hohe Achtung vor Ihrer hohen Vergangenheit, noch mehr als Ausblick in eine grössere geistige Zukunft!

A Magyar Tudományos Akadémia üdvözlétét LENHOSSÉK MIHÁLY, a Magy. Tud. Akadémia másodelnöke adta át a következő beszéd kíséretében:

Főméltóságú Kormányzó Úr!

Magnifice Rector!

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A Magyar Tudományos Akadémia meleg üdvözlétét tolmácsolom a kir. m. Pázmány Péter-Tudományegyetem alapításának háromszázados ünnepén. Ebben az üdvözlésben két nagy név, a magyar nemzeti művelődés két egyforma lánglelkű apostolának neve, Pázmány Péteré és gróf Széchenyi Istváné találkozik. Mindkét nagy hazafi lelkes és tevékeny munkása volt a magyar szellemi élet emelésének, de mindkettőnek a lelkében még egy másik oltár lángja is lobogott: a nagy eszter-

gomi érsekében a katolicizmusé, a legnagyobb magyaréban egy nagy, szent átfogó gondolaté és elhatározásé: előbbre vinni az elmaradt nemzetet nemcsak a szellemi művelődés terén, hanem az anyagi, gazdasági élet minden területén is.

Az Egyetem és az Akadémia közt számtalan kapcsolat van, útjaik találkoznak és egybefolyznak. Az Akadémiának csak egy célkitűzése van: a magyar tudományos munka elősegítése; az Egyetem rendeltetése kettős: egyik feladata a gyakorlati életre való előkészítés, a másik a magasabbrendű tudományos munka kultusza. Tévesen ítélik meg az egyetem hivatását, akik azt hiszik, hogy az egyetem és az egyetemi tanár eleget tesz feladatának, ha az államnak és társadalomnak jó és képzett papokat, tisztviselőket, orvosokat, tanárokat nevel; magasabb rendeltetése is van: a tudomány önálló művelése, előbbrevitele, s az egyetemi karoknak szent kötelességük, hogy a tanszékek betöltésére vonatkozó javaslaikban választásuk lehetőleg olyanra essék, akitől ebben az irányban is számottevő munkát lehet várni.

A Pázmány Péter-Egyetem büszkeséggel tekinthet vissza három évszázados multjára, különösen annak utolsó századára, melynek során számos kiváló tudóst termelt ki, akik munkájukkal előbbre vitték a tudományt és ezzel nemcsak itthon arattak sikert, hanem részben világviszonylatban is fényt árasztottak a magyar névre. A Pázmány-Egyetemet fennállásának negyedik századába az a hő óhajtásunk kíséri, hogy minél számosabban akadjanak tanárai sorában kiváltságos tehetséggel megáldott és a tudományos kutatás önzetlen szeretetétől áthatott egyének, akik tanári hivatásuk teljesítése mellett értékes, tartalmas munkával járulnak hozzá a tudás gyarapításához. Hogy a magyarban megvan a tehetség a tudományos munkára, annak bizonyítékát máris megadta ez a nemzet a tudomány sok fejezetében. De hogy valljuk be, a magyarság ezen a téren mégsem tett eddig annyit, mint amennyit tehetett volna, ezért elsősorban a külső körülmények kedvezőtlen alakulását okolhatjuk. A tudomány haladása kettőt kíván: először is anyagi erőt, jólétet, másodsor pedig a politikában, a közviszonyokban szélcsendet, nyugalmat. Csak akkor fordul feléje érdeklődésének teljességével, szeretetének rügyet-fakasztó, kalászt-érlelő melegével a közszellem. Ezt a szélcsendet a magyar

még nem érte meg, sőt most, szomorú megcsonkításunkban, nehéz gazdasági viszonyaink közt távolabb állunk tőle, mint valaha. De nem szabad csüggednünk; remélnünk kell, hogy a jövő meghozza a magyarnak azt a várva-várt boldogabb időt, amikor energiájának teljességét, lelkesedésének tüzeit egészen a nemzeti génuszában rejlő szellemi erők zavartalan kifejtésének szentelheti. Ennek a reménynek kifejezésével üdvözölöm a Magyar Tudományos Akadémia emlékünnepe alkalmával Pázmány Péter ősi alma materét!

A magyar társegyetemek testvéri üdvözlete CZETTLER JENŐnek, a kir. József-műegyetem rektorának ajkáról hangzott el.

A Főméltóságú Kormányzó Úrnak a díszülésről való távozta után a külföldi egyetemek és tudományos akadémiák képviselői egyetemi díszruhájukban sorban KORNIS GYULA Rector Magnificus elé járultak, hogy átnyujtsák pár szó kíséretében megbízó egyetemeik, illetőleg tudományos akadémiáik pompás emlékalbumait, művészileg készített üdvözlő iratait. A közönség mindegyiket külön meleg ovációban részesítette, amely különösen fokozódott, amikor egy-egy külföldi delegátus (KANNISTO, a helsinki-i egyetem képviselője, COLLINDER, az upsalai egyetem küldöttje, DABROWSKI, a krakkói egyetem professzora, NIELSEN, a stockholmi egyetem tanára, DIETRICH, az amerikai Clark-egyetem képviselője) magyar nyelven tolmácsolták érzelmeiket.

E rendkívül megkapó és bensőséges jelenetek után a díszgyűlést KORNIS GYULA rektor köszönő latin záróbeszéde fejezte be:

Nomine universitatis gratias ago quam maximas pro adlocutionibus studiosissimis, quibus — supernitate Gubernatoris praeunte — magistratus patrii, cum ecclesiastici tum civiles generosi, universitates atque academiae extraneae et patriae consalutavere universitatem nostram sollemnia celebrantem. Valde movet animos nostros amicitia, qua lumina scientiarum ex omnibus partibus orbis terrarum Universitatem nostram honoribus atque salutationibus honorifice oneravere.

Licet sperare nihi fore, ut his soltemnibus, quibus tanti orbis terrarum doctissimi et humanissimi viri nos honoraverint, artiore amicitiae vinculo in communibus scientiarum studiis coniungamur.

Hac fiducia certa nisus, unde tota universitatis opera in reliquum manabit, sollempni universitatis memoriae destinato finem facio et constituo.

Az ünnepi ülést bezárom.

8. A Tüdőbeteg-klinika alapkövetétele.

Szeptember 27-én d. u. 4 órakor folyt le az I. számú belgyógyászati klinika előtt ünnepélyes formák között a jubileum alkalmából építendő Tüdőbeteg-klinika alapkövetétele. Jelen voltak az egyetem tanácsán, tanárain s a nagyszámú külföldi vendégeken kívül HÓMAN BALINT vallás- és közoktatásügyi miniszter, a belügyminiszter képviselőjében JOHAN BÉLA államtitkár, a pénzügyminiszter képviselőjében THALY ZSIGMOND államtitkár, TASNÁDY-NAGY ANDRÁS és SZILY KÁLMÁN vallás- és közoktatásügyi államtitkárok, SIPŐCZ JENŐ, Budapest székesfőváros főpolgármestere, SZENDY KÁROLY, Budapest székesfőváros polgármestere, vitéz ÓRDÓDY SÁNDOR tábornok-orvos, stb.

Az ünnepélyt a „Magyar Hiszekegy“ elhangzása után KORNIS GYULA Rector Magnificus nyitotta meg s üdvözölve a kormány és a főváros képviselőit, az egyetem köszönetét fejezte ki az államnak és a székesfővárosnak azért, hogy a Tüdőbeteg-klinika jubiláris felállításához szükséges anyagi eszközökhöz 800.000 P-vel hozzájárultak.

Ezután BALOGH ERNŐ orvostudománykari prodékán a következő ünnepi beszédet mondotta:

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Méltóságos Államtitkár, Főpolgármester, Polgármester Urak!

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Minden kultúra fennmaradó emlékeiben bármikor felleveníthető helyszíni közvetítés népek-nemzetek lelki életé-

nek egy-egy jól körülhatárolható korszakából. Ha sok billió évesre becsült földgolyónkon csupán fél millió év előttről a már két lábon járó eolith-készítő ősember kultúrájától kezdődőleg éljük bele magunkat ezekbe az epochalis közvetítésekbe: igen könnyen Madách Ádámjával együtt a kétségbeesés örvénylő szakadéka elé sodortathatunk. „A haláltól azonban nem lehet öngyilkosság útján megmenekülni!”

Érzésem szerint ezt a gondolatot díszletezte fel örökfényű zárójelenetében nagy tragédiaszerzőnk, amikor az ősi létfenntartásért való küzdelemhez hitet, bizalmat igyekezett önteni halálsírba menekülő hősenek lelkébe, tudtára adatva, hogy egy új misztérium, egy új élet ébredése vár az ő számára.

Vajjon 10 emberöltő tanulságai a mi egyetemünk történetéből milyen következtetéseket engednek meg számunkra? Ősi Alma Materünk ez alatt az idő alatt ugyancsak sokat szenvedett és sokat gyöttrődött. De hitét nem veszítette és nem is veszíthette, mert egy új élet elérkezése nem üres pusztá ígért az Alma Mater munkásai előtt. Hiszen minden egyetemi pedagógus Isten különös kegyelméből nyert magvetői tiszte folytán az egyetemes és nemzeti kultúra humusát évről-évre munkálva, ennek szárba szökkenő vetésében a jövő evolúciójának kétségtelen biztosítékait ismerheti meg. Elvehetetlen hitünk, soha meg nem változható meggyőződésünk méltán válhatnék tehát az, hogy egyetemünket az elszenvedett csapások folytán ránehezedhető tespedéstől nem a megsemmisüléshez vezető lemondás, hanem az új életből folyó felfrissülésbe vetett szilárd hit mentheti csak meg.

Alma Materünk lét- és életkedvét történelmi jelentőségű születésnapj dátuma: tricentennariuma alkalmából az ígért újra és legjobban felpozícionálni, hogyha providentialis alkotással fejődésének biztos kézizálogára tesz szert. Ennek kiválasztásában nem volt szabad szem elől téveszteni, hogy minden egyetemnek hivatása teljesítéséhez mindig a kor felőbb igényeihez is kell alkalmazkodnia.

A jelenkori élet kultúrájának, ha nem tévedünk, két igen figyelemreméltó alapvonása máris megfigyelhető. Ezek egyike: az egyes emberi igényeknek feléjehelyeztetten a nagy, összetett társadalmi egységek érdekeinek kielégítése, másika: az eddigi nemzeti és egyetemes kultúra hitelrögzítése.

A Tüdőbeteg-pavillon alapkölterétele (1935 szept. 27).

Isten rendelését látom abban, hogy egyetemünk 300 éves jubileuma alkalmából olyan maradandó értékű új alkotás birtokába jut, ami nemcsak a mai életnek általános, hanem egyetemünknek fontos speciális érdekeit is mint hézagpótló intézmény a legszebben és legjobban felöleli magában.

Megtudtuk ezt KORNIS GYULA Rector Magnificus ünnepi megnyitójából és örökemlékezetüleg kívánja ezt megőrizni az előttünk álló alapkőbe elhelyezendő, általa írt következő alapító okmányunk:

„Pázmány Péter esztergomi bíboros-érsektől alapított egyetemünk a Haza és a Tudomány folytonos szolgálatában 301-ik tanévének küszöbére elérkezvén, ünnepi imába foglalt mélységes hálával köszönjük meg a Mindenható Istennek, hogy ezt a 300-ik évfordulót Alma Materünknek megérni engedte.

Tartsa meg mindenkorra egyetemünket, a Magyar Nemzet magasabbrendű művelődésének ezt a hivatott letéteményesét a Haza, az Igazság és Emberszeretet hajlékaként.

Legyen egyetemünknek mindenkor sikerekben gazdag alkotórésze a magyar állam és Budapest székesfőváros jóvoltából létesülő Tüdőbetegpavillonunk, amelynek alapkövét Alma Materünk 300 éves fennállása alkalmából vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzóságának 16-ik évében az egyetemi tanács elhatározásából a mai napon elhelyeztük.

Állja ki szívósan az idők viszontagságait a 300 éves egyetemnek ez az intézménye is, amelynek céltudatos és odaadó orvosi kutató és gyógyító munkája adja vissza a nemzedékek hosszú sorának egészségét! Szolgálja minél tovább a megaláztatásából feltámadó boldogabb Haza javát, a tudományos Igazság dicsőségét s az Emberszeretet boldogító hatalmát!

Kelt Budapesten, 1935 szeptember 27-én.

A Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Tanácsának nevében:

*Kornis Gyula s. k.
Rector Magnificus.“*

Mint a legszín pompásabb magyar lírai remekműnek, úgy a magyar emberszeretet egyik legszebb megnyilatkozásá-

nak is íme „Szeptember végén“ ünnepelhetjük az életrekeltét. Eddigél csak egy-egy lélekkharangütés vezette ezt be, mind a mai napig, itt az ország szívében: minden ötödik, a magyar vidéken: minden félórában, mindannyiszor oly halálos síri csendben, mint aminőt poklok zsviváját ércharsonázó muzsikája közben Wagner wartburgi Erzsébet kísértetiesen halk fehér gyászmenetéhez teremtett. Borzalmas hekatombák lennének a világ gümőkóros veszteséglistáinak már csak egybehordott számoszlopai is. Hiszen a világháború kezdetéig kerek egy millióra nőtt csupán hazánkban tisztán a munka legelső sorkatonái, a 20—30 évesek közül gümőkórban elpusztultak száma. A háború utáni biztató javulás dacára az európai államok között halálozási magas számoszlopainkkal (21·8:10.000) végzetszerűen épp a testvér finn-nemzettel (24.22:10.000) még mindig mi vezetünk. Nem sokkal a háború után Németországban mintegy 200.000-re becsülték a tuberkulózisban szenvedő fertőzőveszélyes egyének számát. A számokra éhes mai kornak minden maradék közönyét is felkorbácsolnák azok a táblázatok, amelyek arról beszélnek, hogy egy-egy évben hány testi és szellemi munkaóra, avagy csak hány munkanap áldásaitól fosztja meg a gümőkór a magyar családokat és a magyar nemzetet. Ezeket tovább fejtegetni nem akarjuk, teljesen átérezvén Goethe szavait:

„Verzweifeln müsste jeder Kranke
Das Übel kennend, wie der Arzt es kennt.“

Bizonyos, hogy mint átfogó eszme, ez a probléma nagy társadalmi kultúrtörékvések turbinájává válhat. De nemcsak nemzetgazdasági vonatkozásainál fogva, hanem azért is, mert a szerencsétlen betegeknek sokan vannak és lesznek nemcsak testi, hanem lelki értelemben is szenvedő társaik. Hiszen a fehér halál jön és újra jön s különösen a nemzet virágos kertjének fiatal hajtásai közül válogatja ki a maga jegyeseit. Éppen 25 éve láttam: egy alabástromfehér-arcú fiatal anyát ragadott magával. Előbb attól fosztá meg, hogy gügyögő kisedét szülői csókjával illethesse. „Hervadása liliomhullás volt.“ Nem tudtam volna a túlvilágon ártatlanságteli és bánatmegülte szemébe nézni, ha csak egyszer is elébe nem álltam volna magam is elrablójának, megkínzójának: a fehér halálnak.

Kiragadni mind több szerencsétlen áldozatot a kérlelhetetlen fehér kaszás karmaiból! Szembeállni vele a tudás és munkaadta daccal megcsúfolni, hatalmát megtörni! Egy ilyen meginduló tartós kemény harcnak olyan emléktábláját jelentse ez az alapkövön lévő felírás, mint a Le Havre-i kikötőben az a kőlap, mely az 1914. év nyarán elsőnek ott partra szállt szövetséges angol csapatok emlékezetére a világítótorony falába illesztetett.

Ahhoz azonban, hogy a mi mai ezer és megannyi nyomorúságunk sötét, viharos napjaiban ezt a mi alapkövünkbe illesztett táblát viselni hivatott Egyetemi Tüdőbetegpavilonunk világítótoronnyá válhassék, az is szükséges, hogy minden mellékérdekre való tekintet nélkül az igazi szaktudás, haladó lelkes munkásság, izzó hazaszeretet legerősebb fényforrásait fogadja a maga falai közé, akik orvosi és beteggondozói példaképekként egyre magukat fogyasztva, önmagukból nemcsak fényt, de éltető meleg szeretetet is fognak árasztani, minél kiválóbb élharcos szakorvosokat nevelve az egész ország számára. Ehhez a hadviseléshez is azonban — amit ez a lelkes kis sereg fog viselni — éppúgy kelleni fog az a három fontos kellék, amit Montecoculli minden hadviseléshez elengedhetetlenül megkívánt. Néhai Jendrassik Ernő tanárunk nem hiába nevezé a tuberkulózist pénzbetegségnek. Mussolini Olaszországa nem egészen öt év alatt több mint 16 milliárd lírát áldozott erre a küzdelemre. Amikor ismételten mély hálával köszönjük az államnak és fővárosunknak az építési költségeket, hisszük, hogy az egész magyar társadalom épp ily megértéssel fog a fenntartási költségek előteremtésében segítségünkre lenni.

A fáraó sírjába minden évben csak egyetlen egy napon süthet be a nap. Innen, ebből az alapkövünk koporsónál is kisebb vaksötét cellájából, amely most alapítóokmányunkat magába fogadja, az évnek nemcsak egy napján, ennek a mai ünnepségünknek megismétlődő évfordulóin, hanem minden egyes magyar tüdőbeteg felgyógyulásakor vesse ki fényét egy-egy éltető reménysugár a magyar köztudatba e sorvasztó, kínzó betegségtől való teljes megváltás és felgyógyulhatás ékes bizonyóságaként.

Buddha a földi szenvedések megszüntetésére vezető nyolcas út tanításait úgy igyekezett az Uruvela erdeiben összefoglalni, hogy azokban minden üdvöt fakasztó dolog úgy benne legyen, mint ahogy az elefánt lábanyomába belefér minden más élőlénynek a lába. Segítse Isten ezt a mi léte-sülő Egyetemi Tüdőbetegpavillonunkat belső és külső támogatással folytatandó munkájának olyan tökéletes fokára, hogy minden ápoltnak panasza és fájdalma benne nemcsak meghallgatásra, hanem maradéknélküli teljes orvoslásra is találhasson. A tuberkulózis elleni harc azonban nemcsak orvosi, — hanem lelki, — szociális, — gondozási és iskolaművelődési probléma is, aminek sikeres megoldásába tehát egyetemünk mind a négy fakultása a legszerveesebben bekapcsolódhatik.

„A betegség Isten iskolája — mondá Pázmány —, melyben sok és böcsületes nagy dolgokra tanítta szolgáit.“

Ennek a közös lelkesedéssel vállalt küzdelmünknek így minden pozitív sikerű munkája a mai, ne tagadjuk: tudományt és egyetemet nem egyszer fitymáló kornak a szemében az egész egyetemi kultúra egyik igazbecsű hitelrögzítő művelete lehet és kell is hogy legyen!

A Bayreuth-ban örök álmát alvó nagy lélekóriásnak, a mindenki számára egyformán érthető zenei jelbeszéd felülmulthatatlan megszólaltatójának az egymás után ismétlődő kalapácsütésekre esett választása, amikor félisteni hőse diadal-szomjas munkáját grandiózus tetralogiájának harmadik részében, észhez és szívekhez szólóan közvetíteni akarta. Hangoz-zanak el ezen az alapkövön is a gondolkodó és cselekvő észhez és szívhez utat kereső munkának vezérmotívumai, — Nothung kardjánál is erősebben összekovácsolt legyen ez a mai ünnepi összefogás, amellyel tudjuk csak a tüdővész sokfejú sárkányát ártalmatlanná tenni. Szent és feloldhatatlan az az ünnepi fogadalom, amit ma itt önkéntesen teszünk: „Nemcsak rendületlenül hiszünk, hanem Pázmány, a csüggedni sohasem tudó nagy hazafi példamutatása szerint erőnk-től és képességeinktől telhető munkával ki is vesszük részünket Hazánk feltámadásában!“

Ezután a megjelent előkelőségek, az egyetemi ifjúság képviselője és egy belgyógyászati klinikai tüdőbeteg, sorban

egy-egy jelmondatot mondva, kalapáccsal megütötték az alapkövet, amelybe előbb az alapító okmány elhelyeztetett s befalaztatott. A rektor zárószavai után a Szózat éneklésével a lélekemelő szimbolikus ünnepély véget ért.

9. Diákest.

Külföldi vendégeink, egyetemünk tanárai és ifjúsága szeptember 27-én este nagy számmal gyültek össze a belügyminisztérium palotájának nagytermében ifjúságunk műsoros estélyére. Jelen voltak a Magyar Nemzeti Diákszövetségtől az egyetem jubileumára meghívott német egyetemi ifjúsági vezetők (Deutsche Studentenführer) is a német ifjúság külföldi osztályának vezére, WALDEMAR I., a bolgárok pedig NIKOFF BORIS vezetése alatt.

Először az Egyetemi Énekkarok a Himnuszt énekeltek VASZY VIKTOR vezényletével. Majd a Katolikus Diákszövetség Hölgybizottságának szavalókórusa PÁZMÁNY PÉTERNEK a Boldogságos Szűz Máriához, mint Magyarország Királynőjéhez írt énekét (*Canticum de Magna Hungariae Regina*) adta elő:

Petri Cardinalis Pázmány:

CANTICUM DE MAGNA HUNGARIAE REGINA.

O gloriosa, o speciosa, stella luminosa!
 Domina mundi, mater gratiosa!
 Vox angelica, stirps prophetica, proles Davidica,
 Tibi concinit Salomon cantica.
 Regina coeli, medela mali, fortitudo poli;
 Virgula plena colore vernali:
 Aurora surgens, lucerna lucens, sol radiis fulgens;
 Illuminatrix, tenebras excludens.
 Solis aemula, fumi virgula, pulchra puellula,
 Te concupivit rex sine macula.
 Torques aurea, regis vinea, turris eburnea,
 Sis pauperibus salutis galea!
 Palma virtutum, nectar coelicum, odor aromaticum
 Reduc errantes ad regnum paratum!

Granum excussum, iubar effusum, sidus animorum.
 Nostrum exaudi carmen sonorosum!
 Dux militiae, fons laetitiae, flos pudicitiae:
 In te confluunt coeli divitiae.
 Lilium candens, rosa rubescens, viola redolens,
 Sidus aureum gremio recondens
 Virgo Maria! mundi gloria, duc ad caelestia,
 Hic exultantes ut sint in patria!
 O sacrum lumen, sanctum iuvamen spiritus solamen:
 Tuis famulis vitam confer, Amen.

A Turul-Szövetség részéről DÉRCZY FERENC a külföldi vendégeket üdvözölte, amire a külföldi ifjúsági szervezetek képviselője válaszolt. Ezután KENYERES BALÁZS, az egyetem prorektora intézett magyar és német nyelven beszédet az ifjúsághoz, melyben erős hangsúllyal emelte ki az egyetem tanárainak az ifjúság iránt való szeretetét s az ifjúsággal való együttműködés összhangját.

A prorektor beszédének elhangzása után BERTHA KELEMEN, a Katolikus Diákszövetség tagja, a nagyszombati egyetemen dívó diákszokásokkal kapcsolatos latin verseket szavalt.

Oda civium universitatis.

Vivat Universitas!	Vivant qui justitiam
Princeps, decus nostrum	Aequa lance librant:
Vivat! a quo instauratur,	Beentur Justiniani,
Protegente dilatatur	Amatores juris sani,
Eius incrementum.	Quos cuncti honorant.
Vivant et Magnificus	Vivant artis medicae
Rector, ac Decani:	Studentes, Doctores:
Universi Professores,	Sauciae humanitatis,
Senior, Pro-Seniores	Collabentis sanitatis,
Venerandi, cani.	Hi restauratores.
Vivat theologia,	Vivant Philosophiae
Eius auditores:	Sobriae cultores:
Quive Dei voluntatis,	Qui sanam doctrinam tradunt
Hominum beatitatis	Veri hominum evadunt
Sint promotores.	Illuminatores.

Cantus de Tabaca.

Bona est Tabaca	Excitat ingenium
Petrea	Ideas conciliat
Debrea	Estque mater carminum
Füzes Gyarmathiensis.	Metraque suppeditat.
	Bona est Tabaca ... rep.
Pellit temulantiam	
Cor et caput confovet,	Bona est Tabaca
Fugat somnolentiam	Petrea, Debrea
Sternutatatum promovet.	Füzesgyarmathiensis
Bona est ... rep.	Contrahit notitiam,
	Hosti se accomodat:
Bona est Tabaca	Fovet amicitiam,
Petrea, Debrea	Cunctos reconciliat,
Füzes Gyarmathiensis:	Bona est Tabaca.

A régi magyar Diákszokásokból számosat a Turul-Szövetség, a Katolikus (Kiss Gyula) és Protestáns Diákszövetség (Somos Elemér) és az Emericana tagjai adták elő. Tárogatón a Rákóczi-nótát (1708), Krasznahorka büszke várát, Bercsényi toborzóját s a Bujdosóéneket adta elő ERKÉDY FERENC, a Turul Szövetség tagja, Magyar Imrénének és cigányzenekarának kíséretében.

A műsor különösen kiemelkedő pontja volt a *Vale ergo Parva Roma* latin nyelvű verses jelenet, amelyet először az egyetemi ifjúság Nagyszombatban az egyetemnek Budára való áthelyezésekor, 1777-ben, adott elő. A Tyrnavia-t DERKA KLÁRA, (Kat. Diákszövetség) Budát pedig LÁZÁR MAGDOLNA, egyetemi hallgatónő személyesítette meg, miközben a Turul-szavalókórus énekelt. A szöveg a következő:

NAENIA

dum Universitas anno 1777-o Tyrnavia Budam translata fuit.

Chorus :

*Ergo vale parva Roma
Magna Romae aemula,
Derelinquo desolata
Tecta tua comptula:
Jam jubemur ire Budam*

*Terra mari urbem notam:
Eris posthac, nisi fallor,
Oppidorum famula.
Per discessum cleri tuus
Splendor omnis corrui,
Tot quaesita annis fama*

Velut umbra perii,
Quos habebas, iam recedunt,
Mansiones altas cedunt:
Una voce omnes dicunt
Mors iam tibi ingruit.

Per famosa regna tuam
Dilatasti gloriam,
Multas urbes despexisti
Velut fabri scoriam:
Sed in moesta corruisti,
Scholas, clerum amisisti;
Ob hanc causam debes isthaec
Detrimenta perpeti.

Dii te moestam consolentur
Hoc precamur unice,
Ut protendas tuum decus,
Derelicta prospice:
Vive, vale! Imus Budam
Relinquentes te hic nudam:
Aliquorum si fors naevis
Es offensa, ignosce.

Erit posthac Buda spero,
In hoc regno domina,
Quae tuarum cuncta laudum
Iamiam rapit nomina:
Quae sepulta dudum haesit,
Reviviscens phoenix redit:
Sunt acerba sortis tuae
Haec infausta omnia.

Tyrnavia :

Haecine est gratitudo
Pro longo hospitio,
Ut sic nobis intentetur
Proxima perditio?
Ereximus domos musis,
Fovimus has libris cisis:
Hocne nobis, o pro dolor!
Vertitur nunc vitio?

Buda :

Sperabamus olim digna
Nos laturos praemia,
Nemo audit nostras preces,
Irritantur omnia:
Decus nostrae civitatis
Plenum usque majestatis,
Abit Budam clerus totus,
Universa studia.

Tyrnavia :

Hungara nunc tellus quorum
Niteris consilio,
Tyrnavia hos educavit
Dignos suo solio:
Velut hortulanus plantas,
Rigavit virtutes tantas,
Nulla tamen meritum
Horum est reflexio.

Buda :

Recordare quae tunc erat
Facies Hungariae,
Dum vastavit eam dire
Luna ferox Turciae;
Streptus inter armorum
Tacuit fervor doctorum:
Demolita iacere
Lycaea, scientiae.

Tyrnavia :

Utque sensim refloreret
Patria clarissima,
Tyrnavia tellus servavit
Musis sua atria
Erudivit rudes mentes
Educavit sapientes
Qui tractare regni queant
Ardua negotia.

Buda :

Ast in cassum lamentamur,
Clerus nos jam deserit,
Intra muros sese nostros
Armiger Mars inegerit:
Pallas hisce tremefacta
Budensia petit tecta
Et sic totum decus nostrum
Instar fumi praeterit.

Chorus :

Vos iam oro auditores!
Actis male parcite;
Quae non satis digna vobis

videbantur tegite:
Si optatis meliora
Buda dabit svaviora:
Hancce domum deserentes
Iter Budam capite.

Si postremam forsán vobis
Nunc fabellam ludimus
Vos fuisse spectatores
In hoc solo plaudimus:
Si quae tamen placuerunt,
Si quae mentem recrearunt,
Gratulando nobis vobis
Actum nostrum claudimus

(E manuscripto C. Illésházy de ann. 1778.)

Végül az egyetem jubileuma alkalmából Budapesten tartott VI. főiskolai világbajnokságon első díjat nyert hölgycsapat magyar táncokat lejtett Magyar Imre cigányzenekarának játékára.

Mind a külföldi, mind a hazai vendégeinkre az egyetemi ifjúság előadásainak magas művészi színvonala, a régi magyar diákélet történeti emlékeinek bemutatása a legjobb benyomást tette.

10. A díszdoktorok avatásának ünnepe.

Szeptember 28-án d. e. 11 órakor az egyetem dísztermében főlemelő egyetemi ünnepélyes aktus ment végbe: a jubileum alkalmából megválasztott díszdoktorok felavatása. A már felsorolt díszdoktor-jelöltek (35—36 l.) közül számosan részint hajlott koruk, részint egyéb elfoglaltságuk miatt nem tudtak személyesen megjelenni. Jelen voltak a következők:

A *hittudományi kar* jelöltjei közül: GEMELLI, AGOSTINO, a milánói San Cuore egyetem alapítója és rektora, a római Nuovi Lincei elnöke; GRABMANN, MARTIN, a müncheni egyetemen a dogmatika tanára; INNITZER, THEODOR, bécsi bíboros hercegérsek; MORIN, GERMAIN, a keresztény patro-

lógia kutatója; VERMEERSCH, ARTUR, a római Pontificia Universitas Gregoriana tanára;

a jog- és államtudományi kar jelöltjei közül: DE LA PRADELLE, ALBERT, a párizsi egyetemen a nemzetközi jog tanára; SERÉDI JUSZTINIÁN, bíboros hercegprímás;

az orvostudományi kar jelöltjei közül: ASCHOFF, LUDWIG, a freiburgi egyetem nyug. sebésztanára; br. EISELSBERG, ANTON, a bécsi egyetem nyug. sebésztanára;

a bölcsészeti kar jelöltjei közül: COLASANTI, ARDUINO, a római egyetemen a művészettörténet tanára; DABROWSKI, JAN, a krakkói egyetemen a történelem tanára; DOPSCH, ALFONZ, a bécsi egyetemen a történelem tanára; HÓMAN BÁLINT, m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter; KANNISTO, ARTUR, a finn-ugor nyelvészet tanára a helsinki-i egyetemen; NIGGLI, PAUL, a zürichi egyetemen az ásványtan tanára; SPRANGER, EDUARD, a berlini egyetemen a filozófia tanára.

Vendégeink sorában helyet foglaltak: József kir. herceg, Augustza kir. hercegasszony, József Ferenc kir. herceg, Anna hercegasszony, Kánya Kálmán külügyminiszter, Antal István államtitkár az igazságügyminiszter képviselőjében, Tasnádi-Nagy András a kultuszminisztérium képviselőjében, Ferenczy Tibor főkapitány, Szily Kálmán államtitkár, Fülel Szántó miniszteri tanácsos, Molnár Andor miniszteri tanácsos, Szendy Károly polgármester, Giuseppe Noto Sardegnia palermoi polgármester, Kovácsházy tanácsnok, Némethy tanácsnok, Angelo Rotta pápai nuncius, Glattfelder Gyula csanádi püspök, Virágh Ferenc pécsi püspök, Onni Talas és felesége, Hóman Bálintné, Don Ascanio Colonna, br. Leopold Hennem, Sir Patrick William Maule Ramsay angol követ, Gaston Maugras francia követ, Don Carlos Arcos y Cuadra spanyol követ, G. von Mackensen német követ, Stanislas Lepkowski lengyel követ, gróf de Lalaing belga követ, Fleischer Sándor dán kir. főkonzul, államtanácsos, Stoil Stoiloff bulgár ügyvivő stb.

KORNIS GYULA Rector Magnificus a következő beszéddel nyitotta meg az avató díszülést:

Díszdoktoravatás (1935 szept. 28).

Királyi Fenségek!

Főmagasságú Bíboros Urak!

Nagyméltóságú Miniszter Urak!

Igen tisztelt Vendégeink!

Egyetemünk egyes karai a 300 éves alapítási évforduló alkalmából az egész világ nagy tudományos közösségéből, a *respublica litterarum*-ból, 32 kiváló férfit választottak ki, hogy nekik felajánlják a legnagyobb kitüntetést, amit az egyetem adhat: a *honoris causa* doktorságot. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előterjesztésére egyetemi tanácsunknak ezt a határozatát a Kormányzó Úr Öföméltósága kegyes volt jóváhagyni. Így ma ünnepélyesen egybegyűltünk, hogy az emberiség tudományosságának e díszreit egyetemünkhöz szellemileg még szorosabbra fűzzük.

Illustrissimi et Doctissimi Domini!

Universitas nostra a fundamentis iactis ad exemplum studiorum generalium, quae medio aevo florebant, vera atque propria significatione verbi una e scholis illis superioribus erat, quarum portae ad veritatem per se inquirendam omnibus nationibus late patebant. Quae natura indolesque, ut ita dicam, supranationalis Almae Matris nostrae nunc quoque, occasione anniversarii trecentesimali servatur necnon demonstratur, cum Universitas nostra se quoque honorans eo superbit, quod diversarum nationum filios doctissimos ad amplissimum doctoris gradum promovet.

Quisque vestrum, viri doctissimi, cupiditate quadam veri quaerendi innata actus veritatem per propria studia investigandi vitam degebat; cuique vestrum persuasum est hominis munus honestissimum esse, ut veritatem incorruptam patefacere et proferre studeat. Homines ab animalibus mens segregat: ex sententia Aristotelis illius perfectio et summa felicitas generis humani, quae propria et peculiaris dici potest, in mentis opera, in veritate scrutanda, in studiis altioribus — ut breviter dicam — est posita. Alia vitae bona, ut sanitatem pulchritudinem divitias amicitias memorem, quasi initia illius sunt, sicuti decora theatri tragoediis audiendis tantum praeludunt. Idem Aristoteles, qui persaepe sine quacunque disserendi copia praecepta philosophiae quotidianis verbis

tractat, pompa quadam verborum de vita contemplativa — quae βίος θεωρητικός Graecorum lingua vocatur — de vita veritati scrutandae atque contemplationi purae destinata, quae ex eius sententia deorum vitae proxima est, vocem tollendo uberius disputat.

Vos, viri doctissimi, vitam totam studiis altioribus, id est labori, qui in cognitione versatur, devoentes, participes existitis rationis bene vivendi nobilissimae, quasi divinae. Alma Mater vetusta nunc Vos pro meritis de patria atque de genere humano quaesitis doctores honoris causa creat et declarat et pronuntiat: Vos, illustres theologos cognitioni Dei rerumque divinarum, pervestigationi revelationis sacrae naturalis necnon supranaturalis deditos; Vosque, insignes iuris et rerum publicarum peritos, qui iustam iuris dictionem et societatum humanarum diversas formas, earumque leges praeceptaque investigatis; Vosque, doctissimos medicos, corporis humani structuram leges morbos, morborumque medendorum rationes per omnem vitam animo generi humano obnoxio indagantes; Vosque, naturae rerum investigatores excellentes, secreta ima rerum omnium creatarum, seu animatae, seu inanimatae sint, exquirentes; Vosque, litteris humanis studiisque rerum gestarum deditos, per orbem terrarum ubique celebratos, qui ingenii humani et rerum antiquarum profunda scrutantes mores humanos, culturamque humanam, id est litteras, artes, diversas formas morum, societatum, rerum publicarum oeconomicarumque illustratis.

Vos una omnes totum orbem ingenii humani rerum cognoscendarum avidi, totum — ut ita dicam — globum intellectualem continetis.

Si per Vos licitum erit, nunc singulorum ordinum decanos oro rogoque, ut Vos Universitatis nostrae doctores honoris causa creent pronuntientque.

KORNIS GYULA Rector Magnificus így felkérvén az egyes karok dékánjait díszdoktor-jelöltjeik felavatására, először TÓTH TIHAMÉR hittudománykari dékán mondotta el avató beszédét:

A hittudományi kar 1934 június 18-án tartott VII. rendkívüli ülésén hét külföldi tudóst választott tiszteletbeli doktorává.

Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás díszdoktorrá avatása (1935 szept. 28).

Egyetemünk Tanácsa választásunkat a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elé terjesztvén, azt a Kormányzó Úr Öföméltósága jóváhagyni kegyeskedett.

Az a hét férfiú, akit karunk a tiszteletbeli doktorátussal kitüntetni óhajt, az osztrák, német, olasz, belga és francia nemzet fia. Nagy örömünkre szolgál, hogy öten közülük személyesen is megjelentek jubileumunkon és bizonyára jóleső érzés lesz számukra, ha fáradságos útjukat megköszönendő, saját anyanyelvükön ismertetem munkásságukat.

Es gereicht uns zur besonderen Freude, Seine Eminenz, den Kardinal-Erzbischof von Wien, THEODOR INNITZER, in unserer Mitte begrüßen zu können. Seine Verbindungen mit der theologischen, insbesondere mit der Bibelwissenschaft, sind so zahlreich, das ich sie unmöglich alle aufzählen könnte.

In wissenschaftlicher Hinsicht dürften diejenigen seiner Studien die grösste Wichtigkeit besitzen, die er als Professor der hl. Schrift des Neuen Testaments, in seinem Fachgebiet verfolgte, und als deren Ergebnis er mehrere Bände erscheinen liess, wie z. B. „Johannes der Täufer nach der heiligen Schrift und nach der Tradition“ (1908) und „Die Parabeln der Evangelien“ (1909). Ausserdem gab er die Werke seines Vorgängers an der Universität, des Professors Pölzl, neu bearbeitet heraus; auch war er lange Zeit leitender Sekretär der Leo-Gesellschaft, und als solcher, Herausgeber der „Theologischen Studien“.

Vor dieser rastlosen wissenschaftlichen Tätigkeit neigt unsere Universität ihre anerkennende Fahne, indem sie, Eure Eminenz, in die Reihe ihrer Doktoren „honoris causa“ aufnimmt.

Uns, Ungarn, knüpfen jedoch noch auch andere Fäden an Eure Eminenz. Der Gründer unserer Universität, Kardinal Péter Pázmány, errichtete in Wien das sogenannte „Pazmaneum“, ein Seminar, das nun seit 300 Jahren auserwählte Scharen ungarischer Priester heranbildet.

Eine grosse Anzahl unserer Geistlichen sind den Professoren der theologischen Fakultät der Universität Wien, darunter auch Eurer Eminenz, zu tiefem Danke verpflichtet; und wir preisen uns glücklich durch das Doktorat „honoris

causa“ auch dieser Theologischen Fakultät unseren Dank und unsere Anerkennung für die Ausbildung unserer Kleriker bezeugen zu können.

Eminenz! Als die Katholiken der tschecho-slovakischen Republik vor kurzem ihren „Katholikentag“ in Prag hielten, waren Eure Eminenz so gnädig, auf der Sitzung der ungarischen Sektion zu erscheinen und an unsere dort lebenden Brüder eine ermunternde Rede zu richten.

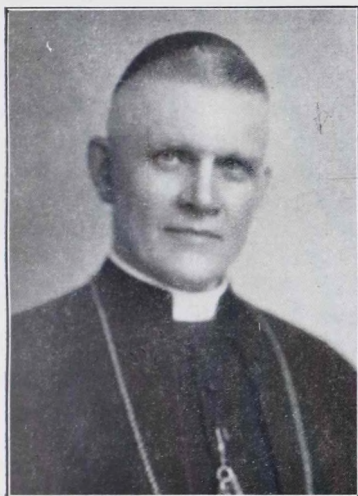
Eure Eminenz redeten selbstverständlich in Ihrer Muttersprache; jedoch begannen Sie die deutsche Anrede mit dem ungarischen Satz: „Isten hozott bennetek!“ und schlossen ebenfalls mit den ungarischen Worten: „A magyarok Istene áldjon meg titeket!“

Gestatten, Eure Eminenz, dass wir Sie in diesem freudigen Augenblick, am Tage unseres 300 jährigen Jubiläums, mit Ihren eigenen Worten in unserer Mitte willkommen heissen: Isten hozta Eminenciádat és a magyarok Istene áldja meg Eminenciádat!

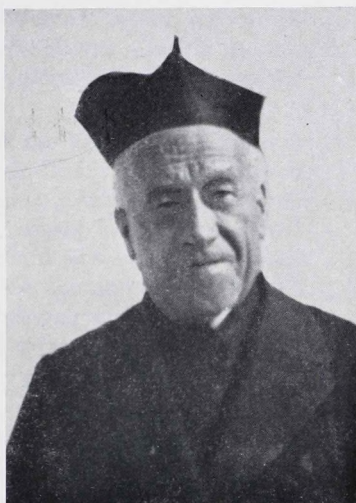
Neben dem hervorragenden Vertreter der österreichischen Nation begrüßen wir mit aufrichtiger Freude und Anhänglichkeit einen Sohn des grossen deutschen Volkes, einen Typus der deutschen wissenschaftlichen Gründlichkeit und des unermüdlichen Fleisses: Prälat MARTIN GRABMANN, Professor an der Universität München.

Es wäre ein Ding der Unmöglichkeit, seine unvergleichlich weite litterarische Tätigkeit in den wenigen Minuten, die mir zur Verfügung stehen, aufzuzählen: ich muss mich daher mit der Feststellung begnügen, dass kein anderer Gelehrter die Geschichte der Philosophie und der Theologie des Mittelalters, auf Grund selbstständiger archivarischer Forschungen, litterarisch in so hohem Masse bereichert hätte, wie er.

Mit glücklicher Hand brachte Prälat Grabmann aus den deutschen, italienischen, französischen und spanischen Archiven, auf Schritt und Tritt, neue Belege und ins Dunkel des Vergessens geratene, wertvolle Schriften ans Tageslicht, welche unsere geistesgeschichtlichen Kenntnisse durch originelle Entdeckungen und Feststellungen bereicherten.

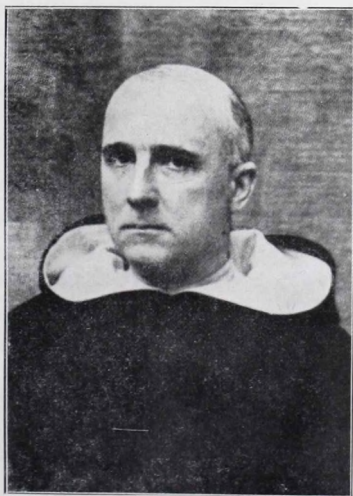
INNITZER THEOD.,
bécsi hercegérsek.

VERMEERSCH A.,
a római Gergely egyetem tanára.

GRABMANN M.,
a müncheni egyetem tanára

GARRIGOU-LAGRANGE R.,
a római Angelicum tanára.

Den grössten Wert seines Wirkens bildet jedoch die synthetische Betrachtung der allerhöchsten Gesichtspunkte, durch welche er die tiefen Zusammenhänge der Geisteswissenschaft zu beleuchten suchte.

Nicht nur seine Landsleute und die Vertreter des Katholizismus haben einmütig die führende Bedeutung Grabmanns, als Historiker der Scholastik anerkannt, sondern auch Gelehrte von ganz verschiedener Weltanschauung und wissenschaftlicher Überzeugung. Sein Werk dient nicht nur der Kirche und seinem Vaterlande, sondern der gesamten Menschheit. Diesem unermüdlichen Forscher bringen wir heute zu seinem sechzigsten Geburtstag unser Doktorat „honoris causa“ dar.

Hochgeehrter Herr Professor! Während Ihrer Tätigkeit an der Universität Wien waren Sie auch unseren ungarischen Klerikern ein Führer im Reiche des Wissens. Nun ist es uns eine hohe Freude, Ihnen durch die Überreichung unserer heutigen Auszeichnung nicht nur für diese Führung danken zu dürfen, sondern noch ganz besonders für die warmen Worte des Lobes und der Ermunterung, durch die Sie die tüchtige Tätigkeit Ihrer ungarischen Schüler jedesmal anerkannten.

Rivogliamo il nostro pensiero a Padre AGOSTINO GEMELLI, già medico, poi francescano, fondatore e primo rettore dell'Università del Sacro Cuore di Milano, ed oggi presidente dell'Accademia Pontificia dei „Nuovi Lincei“ di Roma.

Egli dedicò la sua attività scientifica particolarmente allo studio dei punti di contatto fra medicina e psicologia. Le ricerche, che egli fece sui limiti e sulle possibilità del lavoro intellettuale e fisico, gli hanno acquistato una fama mondiale.

Quando, grazie alla sua instancabile attività, è sorta (nel 1922) l'Università del Sacro Cuore, egli può dire di aver fatto cosa grande e veramente „monumentum aere perennius“. Questa Università è in Italia un centro di scienza cattolica. Le sue ricerche e le sue pubblicazioni illustrano innanzi tutto, la filosofia neoscolastica e la sua base scientifica; l'indagine giuridica e storicofilologica, così pure tornano a profitto della

psicologia tanto dal lato speculativo come da quello storico-positivo.

Noi, ungheresi, particolarmente grati ricordiamo che questa Università è stata la prima, di tutte le scuole superiori d'Italia, in cui, ancora cinque anni fa, è stato istituito un corso di lingua e letteratura ungherese, e notiamo che queste lezioni, da due anni, fanno parte dei „corsi ufficiali“.

Festeggiando ora i trecent'anni di fondazione della nostra Università, vogliamo conferire ad uno scienziato eminente, che pure ha fondato un'Università, il titolo di dottore „honoris causa“.

E il fatto, che questa spiccata personalità sia un figlio della nazione italiana, a noi sì cara ed amica, raddoppia la nostra gioia.

Après les savants distingués faisant l'orgueil des Universités de Vienne, de Munich et de Milan, nous sommes heureux de pouvoir saluer parmi nous le professeur le plus éminent de l'„Universitas Gregoriana“ de Rome, le Révérend Père ARTHUR VERMEERSCH, dont l'autorité spéciale dans la théologie morale est reconnue par le monde entier, et qui, malgré les 77 ans que la grâce de Dieu lui a accordés, compte toujours parmi les auteurs les plus féconds de la littérature théologique.

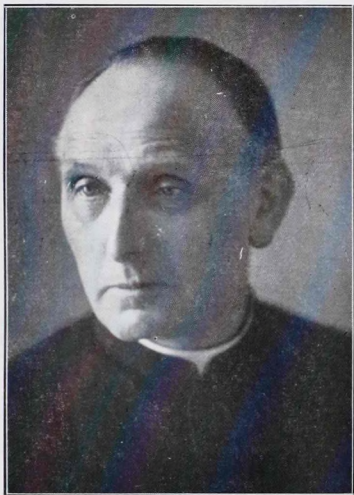
Fanal, en premier lieu, de sa science spéciale, la théologie morale, il possède, en plus, une autorité décisive dans la sociologie et dans le droit ecclésiastique.

Parmi ses oeuvres, je dois me contenter de citer les 4 volumes de la „*Theologia moralis*“, ce „standard work“ dont la valeur est universellement appréciée; les 2 volumes du „Manuel social“ et les 3 volumes de l'„*Epitome juris canonici*“ écrit en collaboration avec Creuzen; sinon, je devrais énumérer toute une rangée de ses livres moins volumineux et les centaines de ses études remarquables.

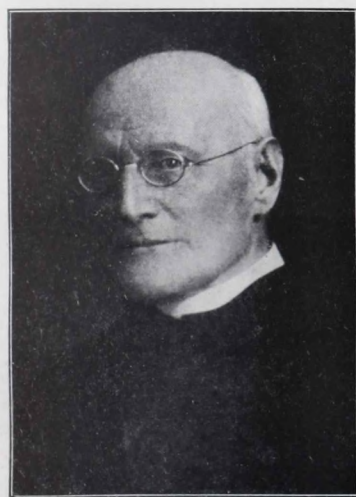
Très Révérend Père! Auprès de votre réputation mondiale, deux pensées chères à notre coeur se présentent devant nous au moment de vous offrir la plus grande distinction de notre Université. En votre personne, et par ce doctorat, nous voulons honorer aussi la Faculté théologique de cette Université

GEMELLI A.,
a milanói Szent Szív egyetem tanára.

SCHMIDT W.,
a bécsi egyetem tanára.

MORIN G.,
O. S. B.

NIELSEN K.,
az oslói egyetemen a finn-ugor
nyelvészet tanára.

Grégorienne qui, depuis quatre siècles, reçoit et forme les jeunes étudiants de notre clergé hongrois, et, en même temps, nous désirons en faire un signe de profonde reconnaissance envers la noble nation belge dont vous êtes issu.

En effet, dans la misère des temps qui suivirent la guerre mondiale, votre peuple, très Révérend Père, étendit la main vers les enfants hongrois d'un geste secourable et profondément chrétien. Des centaines et des milliers de nos petits enfants affamés lui doivent la santé, — la vie peut-être. Nous nous estimons heureux de pouvoir lui donner aujourd'hui un modeste signe de notre gratitude. Dieu vous bénisse, Monsieur le Professeur, et Dieu bénisse la noble nation belge!

Nous sommes heureux de voir prendre part à notre fête un fils illustre de la nation française, le Révérend Père GERMAIN MORIN, dont le nom a été rendu célèbre dans le monde scientifique spécialement par ses études sur la littérature primitive du Christianisme. La littérature théologique entière a été décisivement influencée par l'importante découverte qui lui fit retrouver de nombreux discours inconnus de St. Augustin. Ce fut encore lui qui découvrit les oeuvres du moine Gottschalk, qui, au neuvième siècle, fut attaqué par Hinkmar Rhemensis dans son livre intitulé: „De Praedestinatione.“

Pour la plupart, les dissertations scientifiques du Père Morin parurent dans la „Revue Bénédictine“ et elles nous sont une aide précieuse dans la connaissance historique de la théologie. (Ainsi par exemple, ses „Notes sur plusieurs écrits attribués à Bède le Vénérable“, Rev. Bén. IX. 1894.)

Mais, pour nous autres Hongrois, ce qui nous touche de plus près parmi ses oeuvres riches en renseignements, et ce qui lui vaut notre plus grande reconnaissance, ce sont ses études concernant les documents primitifs du Christianisme en notre pays, telles: ses dissertations pleines d'aperçus tout à fait originaux sur les livres de liturgie en usage en Hongrie au onzième et au douzième siècles, — et sur St. Gérard, évêque de Csanád. Ce travail est également digne de l'auteur et de la cause!

Permettez- moi de le répéter, mon Révérend Père: nous sommes heureux que votre santé vous ait permis de vous rendre ici, nous donnant ainsi l'occasion de vous assurer personnellement du respect et de l'admiration dont nous sommes pénétrés en face de votre activité scientifique si étendue et si infatigable.

Praeter duces scientiae theologiae quos praesentes laeti salutamus, perpensis meritis scientificis, alios duos quoque in numerum doctorum honoris causa suscepturi sumus, quos vis maior impedit, quominus tertiis saecularibus feriis nostrae Universitatis personaliter assistere valeant.

Primus horum est Pater REGINALDUS GARRIGOU-LAGRANGE, natione Gallus, ex ordine Praedicatorum, qui in investigatione theologiae scholasticae tot adlaboravit, ut iuxta persuasionem communem iure merito princeps eorum habeatur, qui theologiam speculativam nostris diebus excolunt.

Incepimus seriem doctorum per celeberrimum filium gentis Austriacae, per Suam Eminentiam, cardinalem Innitzer, et claudimus per eius concivem, Patrem GUILLELMUM SCHMIDT, e Societate Verbi Divini, professorem Universitatis Vindobonensis et directorem Musaei Missionarii Ethnologici Romani. Professor Schmidt pleno titulo vocatur columna scientiae ethnologicae et comparationis religionum; et famam eius finibus patriae non terminari, sed per orbem terrarum vagari quis nesciat? Post argumenta eius peremptoria, luce clariora, fundamentum monotheisticum antiquissimae culturae humanae a nemine amplius in dubium vocari potest.

Itaque viros hos doctissimos, modo enumeratos, Doctores SS. Theologiae honoris causa agnoscimus, pronuntiamus declaramusque, dantes et concedentes eis iura, honores, praerogativas ac privilegia, quae Doctoribus honoris causa de lege aut consuetudine competunt.

Rogo ergo eosdem Dominos mihi Colendissimos, dignentur ad Rectorem et Senatam accedere, ut per porrectionem manuum in Doctores honoris causa promoveantur.

Ezután a Rector Magnificus vitéz MOÓR GYULA, jog- és államtudományi kari dékánt szólitotta fel a jog- és állam-

tudományi díszdoktor-jelöltek felavatására, akiket vitéz MOÓR GYULA a következő szavakkal avatott fel díszdoktorokká :

Főmagasságú Bíboros Hercegrímás Úr!

Azzal a *sámunkra* megtisztelő és örvendetes ténnyel, hogy Eminenciádat a kánonjogtudomány honoris causa doktorává avathatjuk, jog- és államtudományi karunk két irányban szeretné leróni a hála és a hódolat adóját.

Hálánk és hódolatunk szól először is az egyetemünket alapító nagy esztergomi prímás bíboros utódjának. A háromszázéves multban gyökerező mélységes tisztelettel fordulunk Eminenciád felé, aki méltó utóda PÁZMÁNY PÉTERnek és jelenlegi feje annak a magyar katolicizmusnak, amelynek egyetemünk létét és felvirágzását köszönheti.

Én, aki azoknál a történeti keretknél fogva, amelyekbe beleszületünk, nem tartozom a Római Egyház kebelébe, különösen boldog vagyok, hogy ez ünnepélyes alkalommal hitet tehetek arról, hogy azoknak a felmérhetetlen érdemeknek az elismerésében, amelyeket a magyar katolicizmus az egyetem alapításával s általában a magyar kultúra fejlesztésével szerzett, nem lehet különbség katolikus és nem-katolikus magyar között.

Hódolatunk azonban nemcsak a bíboros hercegrímásnak szól, hanem különösképen szól annak az egyszerű bencés szerzetesnek, aki tudása erejével és szellemének fényével széles e világon dicsőséget szerzett a magyar névnek. Eminenciád hatalmas jogi tudásának, amely: *non recusavit laborem*, oroszlánrésze volt abban, hogy az Egyetemes Római Egyház törvénykönyve, korunk legnagyobb szerű jogászi alkotása, az új *Corpus Juris Canonici* napvilágot láthatott.

Ezen a világon minden mulandó. Hatalom, dicsőség, s maga az élet is tovatűnik mint az árnyék, elszáll mint az álom, széjjelfoszlik mint a pára, amely az Írás szavai szerint „egy kevés ideig tetszik, azután semmivé leszen“. Örökkévaló és maradandó csupán a szellem, s az, amit a szellem alkotott. A nagy tudású, alázatos és munkás bencés szerzetes szellemi alkotása túl fogja élni a bíbor ragyogását, s eleven erővel hatni fog akkor is, amikor az egyházfejedelem válláról régen lefoszlott már minden földi dísz.

Eminenciás Uram! Mint a Jog- és Államtudományi Kar e. i. dékánja,¹ mélyen meghatva a reám háruló megtiszteltetés súlyától, Eminenciádat a kánonjogtudomány honoris causa doktorává avatom.

Jog- és Államtudományi Karunk a mai ünnepélyes alkalommal az *államtudományok* honoris causa doktoráivá avatja

EDWIN BORCHARD urat, a Yale-i egyetem professzorát és
MANLEY HUDSON urat, a Harward-egyetem tanárát, akik az államközi élet problémáinak kutatásával szereztek maguknak elévülhetetlen érdemeket.

Bár hazánk iránt érzett meleg rokonszenvüknek számos alkalommal tettekkel is kifejezést adtak, a mai ünnepre, a nagy távolság okából, eljönni nem tudtak.

Jog- és Államtudományi Karunk a *jogtudományok* honoris causa doktorává avatja

RUDOLF STAMMLERT, a berlini egyetem nyugalmazott tanárát, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagját, minden idők egyik legnagyobb jogfilozófusát, akit magas kora akadályozott abban, hogy a mai ünnepen megjelenjen.

Ugyancsak a *jogtudományok* honoris causa doktorává avatjuk

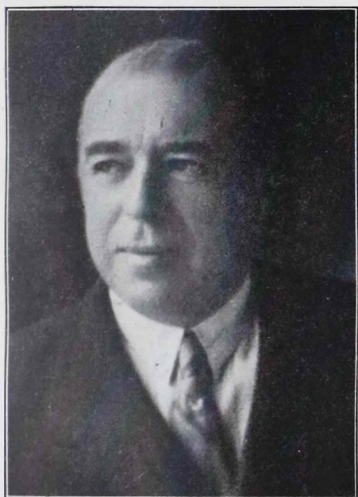
DIONISIO ANZILOTTI urat, a baráti olasz nemzet római egyetemének hírneves tanárát, a hágai Cour Permanente de Justice Internationale bíróját és volt elnökét, aki nemcsak hatalmas irodalmi munkásságával, hanem a világ első bíróságának bírói székében is híven és igazán szolgálta a jog- és az igazság gondolatát. Nemzetközi bírói elfoglaltsága akadályozza abban, hogy mai ünnepünkön jelen lehessen.

A *jogtudományok* honoris causa doktorává avatjuk továbbá

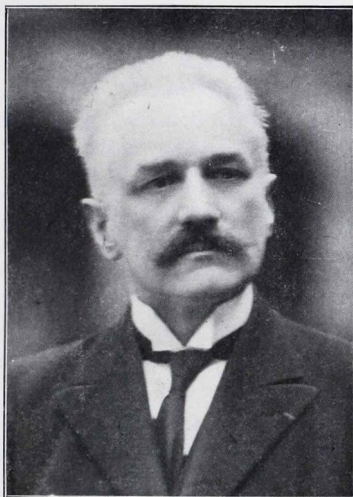
CHARLES DUPUIS urat, a párizsi jogi kar egyik büszkeségét, az *Institut* régi tagját, aki magas kora ellenére is útra készülődött s akit csak közbejött sajnálatos betegsége akadályozott meg abban, hogy körünkben megjelenhessen.

S végül ugyancsak a *jogtudományok* honoris causa doktorává avatjuk ALBERT GEOUFFRE DE LA PRADELLE urat, a párizsi jogi kar nagynevű tanárát, aki mai ünnepünket személyes megjelenésével is megtisztelte.

Legyen szabad őt francia nyelven üdvözölnöm.

COLOSANTI A.,
a római egyetemen a művészettör-
ténét tanára.

BALDENSPERGER F.,
a párizsi egyetemen az összehasonlító
irodalomtörténet tanára.

DE LA PRADELLE A.,
a párizsi egyetemen a nemzetközi jog
tanára.

DUPUIS CH.,
a Francia Akadémia elnöke.

Mesdames, Messieurs!

La Faculté de Droit de Budapest se sent honorée de pouvoir manifester son grand respect pour l'Université presque millénaire de Paris en conférant le grade de docteur en droit honoris causa à M. ALBERT DE LA PRADELLE, l'illustre professeur de la Faculté de Droit de Paris.

Nous savons tous que M. de La Pradelle, membre de l'Académie Hongroise, a acquis, par sa puissante oeuvre scientifique, de justes titres à la reconnaissance du monde savant. Nous savons aussi qu'il n'a jamais hésité à mettre sa grande autorité scientifique au service de la cause du Droit et de la Justice dans le monde des réalités pratiques.

Monsieur et cher Collègue!

Je me permets de vous saluer avec tout le respect qui est dû à un représentant si éminent et si universellement connu du droit international.

Le droit international est, sans doute, la branche la moins développée du droit. Et de là vient précisément que dans ce domaine de larges possibilités s'offrent encore au travail créateur du génie juridique, possibilités que votre esprit élevé a toujours si brillamment su réaliser et mettre en valeur.

Et le droit international, si étroitement lié à la vie politique, impose tout particulièrement aux juristes l'obligation morale de collaborer au triomphe de la Justice sur les passions partisans et les considérations d'ordre politique.

Or, votre idéalisme, uni à votre brillant savoir, a toujours été à la hauteur de cette tâche sublime.

Monsieur et cher Collègue!

Qu'il me soit aussi permis de vous saluer ici avec les sentiments les plus chaleureux en votre qualité de représentant de la grande nation française.

La France est le pays classique de la liberté. Or, le droit et la liberté sont étroitement liés l'un à l'autre. Sans liberté il n'y a pas de droit. Et, par contre, sans ordre juridique il n'y a point de liberté.

C'est ce rapport existant entre le droit et la liberté qui est la cause de l'estime profonde que les juristes hongrois ressentent envers les juristes français.

Nous sommes très heureux de pouvoir attacher plus étroitement à notre Faculté l'éminent juriste français pour qui la sympathie de notre pays, nous le savons bien, n'est pas sans réciprocité.

Itaque viros hos doctissimos, modo enumeratos, et quidem: eminentissimum, reverendissimum ac clarissimum Dominum JUSTINIANUM SERÉDI: *Doctorem Juris Canonici,*

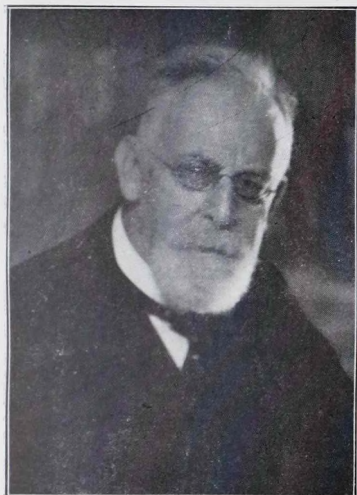
illustrissimos ac clarissimos Dominos: DIONYSIUM ANZILOTTI, CAROLUM DUPUIS, ALBERTUM DE LA PRADELLE et RUDOLPHUM STAMMLER *Doctores Juris Universi,*

illustrissimos ac clarissimos Dominos vero: EDWINUM BORCHARD et MANLEY HUDSON: *Scientiarum Politicarum Doctores Honoris Causa* agnoscimus, pronuntiamus declaramusque, dantes et concedentes eis iura, honores, praerogativas ac privilegia, quae Doctoribus honoris causa de lege aut consuetudine competunt.

Rogo ergo eosdem Dominos mihi Colendissimos, dignentur ad Rectorem et Senatum accedere, ut per porrectionem manuum in Doctores honoris causa promoveantur.

A Rector Magnificus felkérésére DARÁNYI GYULA orvos-tudománykari dékán a következő beszéddel avatta fel jelöltjeit:

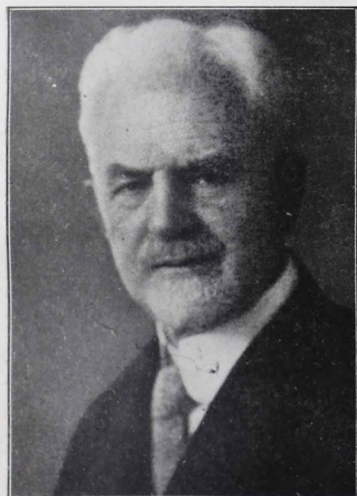
Az orvoskari tanártestület ez év elején tartott ülésén elhatározta, hogy a kir. magyar Pázmány Péter tudományegyetem fennállásának 300-ik évfordulóján az orvostudományok doktorává kívánja avatni ezen tudomány egyes ágainak az egész világon elismert legkiválóbb képviselőit. Hosszú megfontolások után, melyből a fakultás minden szaktanára részét kivette, az orvoskari tanártestület megállapította, az avatandó tiszteleti doktorok névsorát. A felterjesztett névsort az egyetemi tanács hozzájárulása és a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz való felterjesztés után Magyarország főméltóságú kormányzója is elfogadta és így a háromszáz éves évforduló ünnepélye alkalmából ezeket az orvos-tudósokat én, mint az orvosi fakultás dékánja díszdoktorainknak avatom fel. A felavatandók a következők:

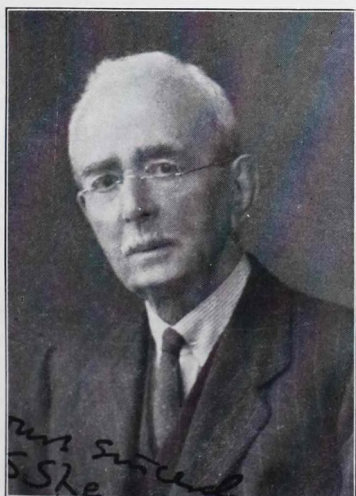
STAMMLER R.,
a berlini egyetem ny. tanára.

ASCHOFF L.,
a freiburgi (i. B.) egyetem kórbonctan
tanára.

BR. EISELSBERG A.,
a bécsi egyetemen a sebészet ny.
tanára.

SIR CHARLES S.
SHERRINGTON,
az oxfordi egyetemen az élettan
tanára.

AUGUST KROGH, a kopenhágai egyetem tanára, a physiologia nagynevű művelője, akinek anyagcserévizsgálati módszerét mindenütt elfogadták és alkalmazzák. A Nobel-díj nyertese,

ROSS GRANVILLE HARRISON, New-Havenben az összehasonlító anatómia tanára, a szövettanyésztésnek egyik legnagyobb művelője.

SIR CHARLES SHERRINGTON, az oxfordi egyetemen az élettan tanára. Az idegrendszer reflex mechanizmusának felderítésében szerzett halhatatlan jelentőségű érdemeket.

SIR FREDERIC HOPKINS, a cambridgei egyetem élettan tanára. A vitamin jelentőségének ismeretét vitte kutatásaival nagymértékben előre. A biokémia tudományának egyik legnagyobb művelője.

GUSTAVE ROUSSY, a párizsi egyetem kórbonctan tanára és az orvosi fakultás dékánja. A rákkutatásokban legelsőrangú, aki megszervezte a világ egyik legnagyobb rákkutató intézetét, a ville juifi rákklinikát.

Leendő díszdoktoraink közül itt üdvözölhetjük ANTON FREIHERR VON EISELSBERGET. Ő harminc évig állt a bécsi híres sebészeti klinika élén. A nagyhírű BILLROTH iskolájának legkiválóbb tanítványa, de ő maga is Európában az egyik leghíresebb sebészi iskoláját alapította meg és már az ő tanítványai is a legkülönbözőbb egyetemek és kórházak sebészeti klinikáit, illetve osztályait vezetik.

Megtisztelte egyetemünket személyes megjelenésével LUDWIG ASCHOFF professzor is, aki a freiburgi egyetemen a kórbonctan tanára és szakmájának ezidőszerint kétségtelenül legnagyobb művelője. A pathológiai anatómiának és histológiának jóformán minden fejezetét előre vitte saját kutatásai alapján és gazdag tudását egy tankönyv alakjában is közrebocsátotta, mely tankönyv egyik legfontosabb alapja a mai kórbonctani tudásunknak.

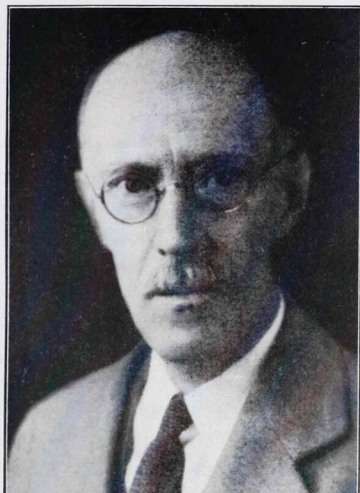
Sehr geehrte Herren Professoren Dr. FREIHERR VON EISELSBERG und DR. ASCHOFF!

Aus dem Anlasse ihres 300 jährigen Bestandes verleihnt Ihnen unsere Universität die höchste Auszeichnung, indem

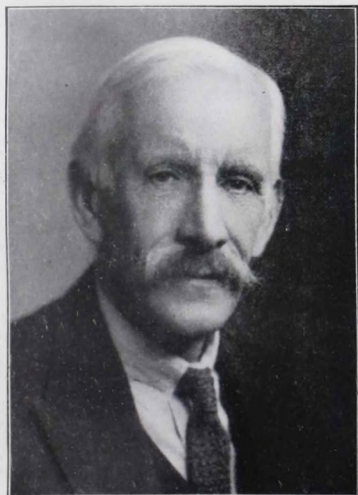
sie Sie zu Ehrendoktoren promoviert. Wir fühlen uns auch geehrt, dass Sie mit jugendlicher Energie die lange Reise unternommen haben um der Festsitzung und der Verleihung dieser Auszeichnung persönlich beizuwohnen. Sie, als die hervorragendsten Vertreter der deutschen bzw. österreichischen medizinischen Wissenschaft, haben immer die innigsten Beziehungen zu Ungarn und zur ungarischen Wissenschaft gepflegt. Den grossen Wert Ihrer Sympathiegefühle gegenüber Ungarn haben unsere Landsleute, die ungarischen Ärzte vielfach empfunden, Sie haben unseren Ärzten in Ihren mustergültigen Instituten jede Förderung angedeihen lassen, und alles aufgeboten, damit unsere Mediziner ihren Studienaufenthalt an den ausländischen Universitäten für die ungarische Nation nutzbringend gestalten. Sie haben sich auch nie geweigert unserer Einladung nach Budapest Folge zu leisten und uns mit den neuesten Errungenschaften Ihrer Wissensgebiete bekannt zu machen. Obwohl wir in diesen Tagen, die 300 jährige Jahreswende der Gründung unserer Universität feiern, möchte ich jedoch bei dieser Gelegenheit auch darauf hinweisen, dass die medizinische Fakultät dieser Hochschule ein Alter von hundertfünfundsechzig Jahren erreicht hat. Diese Zeitspanne von mehr als anderthalb Jahrhunderten, war reich an wissenschaftlichen Beziehungen zwischen uns und den deutschsprachigen Ländern. Man könnte sagen, dass deutsche Gelehrte unsere unmittelbarsten Lehrer in der Medizin gewesen sind. Nicht nur die Universität, sondern auch die Medizinische Fakultät wurde nach deutschem Vorbild errichtet. Es sind sogar viele hervorragende Gelehrte aus Ihren Ländern zu uns gekommen um hier verschiedene Lehrkanzeln zu besetzen. Wir haben uns aber als Schüler nicht zu schämen, sind doch bedeutende ungarische Gelehrte aus den deutschen und österreichischen medizinischen Schulen hervorgegangen, so zum Beispiel die Professoren BALASSA, SEMMELWEIS, HÖGYES, FODOR, KORÁNYI, BÓKAY, um nur einige zu nennen, die als Wissenschaftler und Forscher auch nach internationalem Masstab an erster Stelle stehen. Diese Gelehrten wirkten oft in ihrem Wissenszweige bahnbrechend in der ganzen Welt, wobei ich nur erwähnen möchte, dass das erste Ordinariat für Augenheilkunde und das erste hygie-

KROGH A.,
a kopenhági egyetemen a zoofiziológia tanára. Nobel-díjas.

ROOS GRANVILLE
HARRISON,
a Yale-egyetemen az összehasonlító
anatómia tanára.

SIR FREDERICK GOWLAND
HOPKINS,
a cambridgei egyetemen a biokémia
tanára.

ROUSSY G.,
a párizsi egyetemen a kórbonctan
tanára.

nischen Institut der Welt in Budapest entstanden ist. Aber nicht nur diese Spitzen der medizinischen Wissenschaft, sondern viele Ärzte, die zu ihrer Zeit ihrem Volke sehr nützliche Dienste geleistet haben, hatten ihre Ausbildung in verschiedenen weltberühmten medizinischen Schulen erworben, von denen ich bloss die hervorragenden Schulen BILLROTH'S und SKODA'S erwähnen möchte. Wir müssen aber nicht so weit in die Vergangenheit zurückblicken. Obwohl die ungarische medizinische Wissenschaft in den letzten Jahrzehnten eine selbständigere Entwicklung nahm, hatten unsere Studenten und Ärzte doch auch bis in die jüngste Zeit an der Seite von prominenten deutschen und österreichischen Gelehrten neue Kenntnisse erworben, welche sie dann im Interesse ihres Vaterlandes verwertet haben. Zu diesen deutschen Gelehrten der chirurgischen bzw. pathologisch-anatomisch-histologischen Wissenschaft gehören ANTON FREIHERR VON EISELSBERG und LUDWIG ASCHOFF. Bei Ihnen, meine verehrten Herren Kollegen, haben unzählige Ungarn studiert, manche davon sind Professoren unserer Universitäten geworden und vermitteln so die bei Ihnen erworbenen Kenntnisse den folgenden Generationen. Die gegenseitigen wissenschaftlichen Beziehungen bestehen weiter und die Wirkung deutscher und österreichischer Ärzteschulen dauert fort. Und nun, da die hervorragenden Vertreter dieser deutschen und österreichischen Wissenschaft bei uns erschienen sind, wünsche ich, dass die Entwicklungsrichtung unserer Wissenschaft, der sie den Weg gewiesen, zum Nutz und Frommen unserer Nationen auch weiterhin nach aufwärts führe.

Itaque viros hos doctissimos, modo enumeratus, Doctores Medicinae honoris causa agnoscimus, pronuntiamus declaramusque, dantes et concedentes eis iura, honores, praerogativas ac privilegia, quae Doctoribus honoris causa de lege aut consuetudine competunt.

Rogo ergo eosdem Dominos mihi Colendissimos, dignentur ad Rectorem et Senatum accedere, ut per porrectionem manuum in Doctores honoris causa promoveantur.

MELICH JÁNOS bölcsészeti dékán a következő felavató beszédet mondotta:

A Pázmány Péter-tudományegyetem bölcsészettudományi kara 1934—35. és 1935—36. tanévi két kari ülésében egyhangú határozattal díszdoktorokká való avatásra ajánlott tizenegy nagyérdemű tudóst. Ezt a határozatot az egyetemi tanács magáévá tette. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, egy esetben a miniszterelnök úr előterjesztésére a kormányzó úr őfőméltósága a díszdoktorrá avatást megengedni méltóztatott.

A megjelenésben akadályozva vannak:

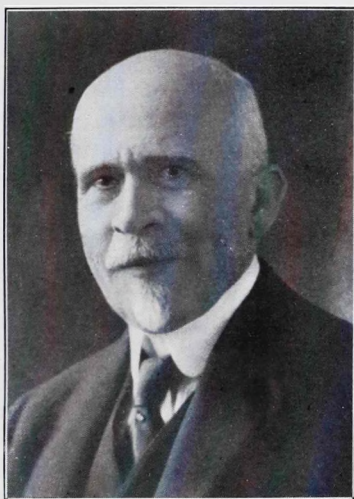
BALDENSBERGER FERDINÁND sorbonnei, HATZIDAKISZ GYÖRGY athéni nyug., JAMES THOMSON SHOTWELL newyorki egyetemi tanár és THARAUD JÉRÔME francia író.

A díszdoktorokká avatandók közül megjelentek: HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, KANNISTO ARTHUR helsinki, COLASANTI ARDUINO római, DOPSCH ALFONZ bécsi, NIGGLI PÁL zürichi, SPRANGER EDUARD berlini, DABROWSKI JÁNOS krakkói egyetemi tanár urak. Melegen üdvözlöm őket s egyenként röviden vázolólok azokat a legkimagaslóbb érdemeket, amelyek alapján karunk egyhangú lelkes határozatát meghozta.

HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter éveken át volt egyetemünkön a középkori magyar történelem helyettes, majd ny. r. tanára. Tudományosságunk terén HÓMAN BÁLINTOT tekintjük az Árpád-kori magyar történelem legkiválóbb specialistájának. Magyar pénztörténete korszakot jelent a magyar gazdaságtörténelemben. E művével a magyar középkor társadalmának és államának gazdaságtörténeti szempontból helyesebb felfogására és a gazdaságtörténet biztosabb alapokon való továbbművelésére adta meg a szilárd alapot. Magyar Történetének három kötete hosszú évek fáradságos részletkutatásainak összefoglalása. Ez a mű csupa építkezés, bontás nélkül, mert a régi értékeket lelkiismeretes gondossággal megmenti és egyúttal erősebbé teszi. Mint egyetemi tanár HÓMAN BÁLINT sok jeles tanítványt nevelt, mint történetíró meg kiváló történetírói tulajdonságaival mély hatást gyakorolt a magyar történelem művelőire. A mai magyar

NIGGLI P.,
a zürichi egyetemen az ásvány- és
közvetlen tanára.

DOBSCH A.,
a bécsi egyetemen a történet tanára.

SPRANGER E.,
a berlini egyetemen a filozófia tanára.

DABROVSKI I.,
a krakkói egyetemen a történelem
tanára.

történetirodalom fölfrissítésében és megújításában igen nagy szerepe volt és van. Ma HÓMAN BÁLINTban látjuk a modern szellemtörténeti irány egyik legjellegzetesebb képviselőjét, s idevonatkozó művei közül elvszerű hatásával „A történelem útja“ megtermékenyítő volt gondolataival nem csupán a történelemmel foglalkozókra. Mély nyomokat jelez HÓMAN BÁLINT kultúr- s tudománypolitikai működése is. Nem csalódom, mikor azt emelem ki, hogy tudománypolitikájának alapvető gondolatai „A magyar tudományosság jövője“ című 1920-ban megjelent mélyszántású értekezésében már föllehetők. Büszkének érzem magamat, hogy éppen én avathatom őexcellenciáját díszdoktorunkká, büszkének azért, mert bár nem szaktudományom a történelem, HÓMAN dolgozatai tudományomnak azt a részét, amely a történelemmel érintkezik, elvekben is, tárgyi kérdésekben is eredményesen megtermékenyítették. Melegen üdvözlöm őexcellenciáját díszdoktoraink sorában.

Melegen üdvözlöm KANNISTO ARTHUR tanár urat. ARTTURI KANNISTO, Helsingin yliopiston professori on tehnyt itsensä erinomaisen ansiokkaaksi suomalais-ugrilaisen tieteen alalla. Professori KANNISTO on unkarin lähimmän heimo kielen, vogueulin perinpohjaisin tuntija sekä etevin tutkija. Hän on oleskellut viisi vuotta (vuodessa yhdeksäntoista sataa yksi vuoteen yhdeksäntoistasataa kuusi) kovin raskaissa oloissa vogueu lien keskuudessa, koonnut murrealueesta murrealueesen vaeltaen äärettömän runsaita ja täysin luotettavria sanastollisia, kileiopillisin aineksia sekä tekstejä ja niinmuodoin pelastanut ne niin sanoakseni viimeisellä hetkellä tieteen hyväksi. Tavattoman suurien kokoelmiensa järjestämisen ja painokuntoon saattamisen ohella hän on ehtinyt kirjoittaa useampia etevä tutkimuksia. Näitten tulokset ovat meillekin erittäin tärkeät ja arvokkaat, sillä lähimmän heimokielen vaiheiden valaisemisen kautta moniin meidänkin kieleemme ja historiamme kohtiin on luotu valoa. Minun on vielä mainittava, että professori KANNISTO on meidän kieleemme ja kielitieteellisen kirjallisuutemme tarkka tuntija, sekä valtionosvos EEMIL SETÄLÄN, yliopistomme maailmanmainion kunniaohtorin manalan majoille muutettua suomalais-un-

karilaisen tieteellisen yuteistoiminnan johtaja Suomessa. Kii-tollisuudella mainitsen vielä, että professori KANNISTO on maamme harras ystävä, joka aina on valmis edistämään meikäläisten tieteellisiä pyrintöjä.

KANNISTO ARTHUR helsinkii egyetemi tanár hervadhatatlan érdemeket szerzett legnemzetibb tudományunk, a magyar és finn-ugor tudomány terén. KANNISTO a magyarhoz legközelebb álló rokonnyelvnek, a vogulnak legalaposabb ismerője és kutatója. 1901-től 1906-ig öt nehéz esztendőt töltött Nyugat-Szibériában a kiveszöfélben lévő vogulok között s nyelvjárasterületről nyelvjárasterületre haladva óriási mennyiségű és rendkívül megbízható szótárt, nyelvtani, népköltészeti anyagot gyűjtött össze és mentett meg ezzel a szinte az utolsó órában a tudomány számára. A maga nemében párját ritkító gyűjtemény feldolgozása és sajtó alá rendezése közben több alapvető monográfiát írt. Mindezekben a művekben lefektetett eredmények magyar szempontból is rendkívül fontosak, rendkívül értékesek, fontosak és értékesek, mert a legközelebbi nyelvrokon multjának felderítésén keresztül a mi nyelvünk és őstörténetünk számos kérdésére is bőven szórnak sugaraikból. Azt sem hallgathatom el, hogy KANNISTO ARTHUR kitűnően ismeri nyelvünket, kitűnően ismeri nyelvészeti irodalmunkat,

Mint bevezető szavaimban említettem, megjelenésükben akadályozva voltak BALDENSPERGER FERDINÁND, a Sorbonne tanára, akinek irodalomtörténeti munkásságával legnevezetesebb tette, hogy *Littérature comparée* néven a francia irodalomtörténet egyetemes emberi vonatkozásaiban kutatva ráirányította újra a francia irodalomtörténetírók munkásságát a nemzetközi s így a magyar irodalmi kapcsolatok kutatására.

Melegen üdvözlöm COLASANTI ARDUINO tanár urat. COLASANTI ARDUINO a római egyetem tanára, egyike a legkiválóbb olasz művészettörténészeknek. Sokat foglalkozott olasz-magyar művészeti kapcsolatokkal is, ő adta ki GEREVICH TIBORRAL elsőnek PÁLFFY JÁNOS gyűjteményének olasz anyagát. Alapvetők a XV. századi umbriai művészet területén végzett kutatásai, úgyszintén alapvető a bizánci művészet

olaszországi befolyásáról szóló hatalmas munkája is. Hazánk-
nak egyik legrégebb és legigazibb olasz barátja. Neki nagyrésze
van abban, hogy Magyarország a békeszerződésekben meg-
tudta menteni műkincseit, így a többek közt a Nagyváradon
volt s ma az Esztergomi Keresztény Múzeumba iktatott
Ipolyi-gyűjteményt.

Melegen üdvözlöm DOPSCH ALFONS tanár urat. ALFONS
DOPSCH ist seit 1893 an der Universität Wien tätig; zuerst
als Privatdozent, seit 1898 als ausserordentlicher, schliesslich
seit 1900 als ordentlich öffentlicher Professor. Die Früchte
jener ausserordentlich reichhaltigen und umfassenden Tätig-
keit, die ALFONS DOPSCH entfaltete, sind Werke, die teils
durch ihre sachlichen, teils durch grundsätzliche Feststellun-
gen auch auf die ungarische Wissenschaft von tiefgehender
Wirkung waren und sind. In sachlicher Hinsicht ist für uns
zunächst seine Studie über die alpenländischen Slawen be-
achtenswert, in der er die Theorie des Grazer Professors
PEISKER über den Ursprung der zsupa widerlegte. Auf die
grundsätzliche Bedeutung seiner zahlreichen Werke sei in
zweierlei Hinsicht hingewiesen. Zunächst darauf, dass
ALFONS DOPSCH der hervorragendste Bahnbrecher der mo-
dernen sozial- und wirtschaftsgeschichtlichen Forschungen ist,
namentlich soweit sie das Frühmittelalter betreffen, aber
auch weit darüber hinausgehend. Das andere, worauf hier
hingewiesen sei, ist die sogenannte Kontinuitätstheorie
DOPSCH's, nach der die mittelalterlichen Institutionen keines-
wegs nur aus der germanischen Entwicklung hervorgingen,
sondern in ihrem Ursprung vielfach auf römische Institutionen
zurückzuführen sind, da auf dem Gebiet des einstigen rö-
mischen Reiches die römische Kultur keineswegs erlosch,
sondern namentlich in sozialen und wirtschaftlichen Ein-
richtungen, wenn auch wesentlich umgewandelt — fortlebte.

Melegen köszöntöm NIGGLI PÁL tanár urat. PAUL NIGGLI
war zuerst in Leipzig, dann in Tübingen tätig, und ist seit
1920 an der Universität und technischen Hochschule in
Zürich ordentlich öffentlicher Professor der Mineralogie und
Gesteinkunde. Als Forscher, sowie als vorzüglicher Fach-

schriftsteller, gehört NIGGLI zu den hervorragendsten Vertretern seines Arbeitsgebietes. Besonders eingehend befasste er sich mit der physikalischen Chemie des glutflüssigen Magmas. Die physikalisch-chemische Beschaffenheit des Magmas trachtete er nicht nur durch Beobachtungen in der Natur zu klären, sondern nahm auch zahlreiche Versuche vor, um Ursprung und Synthese der Silikatsalze festzustellen. Von besonderer Bedeutung sind seine physikalisch-chemischen Untersuchungen über den Vorgang der magmatischen Differenzierung. Auch die Klärung der bei der Gesteinmetamorphose zur Geltung kommenden physikalisch-chemischen Prinzipien ist vielfach ihm zu verdanken. Schliesslich stellte er ein System der eruptiven Gesteine auf chemischer Grundlage auf. Seine Arbeiten kennzeichnet eine ausserordentliche Exaktheit und eine peinliche Genauigkeit der physikalischen Definitionen; auch als schriftstellerische Leistungen zeichnen sich diese Arbeiten durch eine bewundernswerte Klarheit im Ausdruck der Gedanken aus.

Szívem mélyéből üdvözlöm SPRANGER EDUÁRD tanár urat. EDUARD SPRANGER, zuerst Professor in Leipzig, seit 1920 in Berlin, der hervorragende Geschichts- und Kulturphilosoph, der Schöpfer der geisteswissenschaftlichen oder Strukturpsychologie, gehört zu jenen grossen Erziehern unserer Zeit, deren Wirkung am tiefsten dringt. Als feinsinniger Deuter, zugleich auch Erbe und Bekenner der Ideen des deutschen Klassizismus und Idealismus, zunächst Goethes und Humboldts, ist er der berufenste Kündler der Humanität, der durch seine Typenlehre über die Grundformen der menschlichen Persönlichkeit eine allgemein anerkannte bahnbrechende Arbeit leistete. Durch seine über alle Irrungen des Tages erhabene Betrachtungsweise gelang es SPRANGER in die Zusammenhänge zwischen Seele und Kultur so tief hineinzuleuchten, wie es mit den Mitteln der Wissenschaft in unseren Tagen nur wenige vermochten. Seine „Psychologie des Jugendalters“, die in acht Sprachen, darunter auch ins Ungarische übersetzt wurde, ist durch die Fülle neuer und anregender Gesichtspunkte nicht nur für die psychologische Forschung von epochemachender Bedeutung, sondern weist

den Weg zu einer neuen Pädagogik, die der Persönlichkeit und Gemeinschaft, als der Trägerin geschichtlicher Überlieferung in gleicher Weise gerecht zu werden bestrebt ist. Zahlreiche Grundsätze, die die heutige Schule bereits verwirklichte oder zu verwirklichen bestrebt ist, verdanken wir seinen Anregungen und wurden in seiner Formulierung zum Gemeingut. Bereits eine ganze Schule bekennt sich heute zu seinen Lehren und auch bei uns tritt seine Wirkung im philosophischen und pädagogischen Denken stets lebhaft hervor.

Szívem egész melegével üdvözlöm DABROWSKI JÁNOS tanár urat.

JAN DABROWSKI, który przybył w gronie tak nam drogich polskich kolegów, jest jednym z najznakomitszych znawców średniowiecznej historii polskiej, a co z naszego węgierskiego punktu widzenia jest niezwykle wartościowym, że, w swych rozlicznych pracach naukowych badał związki, które łączyły średniowieczne Węgry i Polskę, za czasów Ludwika Wielkiego, potem Jana Hunyadyego i Władysława Warneńczyka. Uderzało i trudnem było do zrozumienia, że polska opinia publiczna — pod wpływem polskich historyków średniowiecza, nieprzychylnie nastawionych dla Węgrów, niekorzystnie osądzała te związki. JAN DABROWSKI jest pierwszym polskim historykiem, który na podstawie gruntownych badań archiwalnych przedstawił w obec swych ziomeków te czasokresy w zupełnie nowem świetle. Znakomitemi swemi dziełami przekształcił w tym względzie zupełnie polską opinię publiczną.

Dzieła Jana Dąbrowskiego są — co się dotyczy metody, poglądu i ujęcia, doskonałymi przykładami, głęboko pojętych prac historycznych, i dlatego w ojczyźnie Jana Dąbrowskiego, gdzie dziejopisarstwo, stoi na tak wysokim poziomie, zajmują one naderwybitne miejsce.

Z głębokiem wzruszeniem wspominam obecnie tą pełną powodzenia i nader owocną działalność Jana Dąbrowskiego

na polu zacieśnienia przyjaźni polsko-węgierskiej. Ta ót-
wartość i gorliwość, z k toremi Jan Dąbrowski stał zawsze
po naszej stronie, ta ofiarno c i mi o c, z k toremi zajmovał
się w swych pracach naszą ojczyzn , ten niestrudzony zapał,
z k torem przyswoił sobie nasz język w słowie i piśmie,
napelniają serca nasze dziekczynnemi uczuciami.

* * *

DĄBROWSKI JÁNOS, aki t bb, nekünk oly kedves lengyel
tan rt rs val itt megjelent, a k z pkori lengyel t rt nelem
egyik legkit n bb művelője, s ami a mi szempontunkból
különösen nagybecs , D BROWSKI JÁNOS nagyszámú mun-
k iban azokkal a kapcsolatokkal foglalkozott, amelyek a közép-
kori Magyarország  s Lengyelország, elsősorban Nagy Lajos,
Hunyadi János  s I. Ulászló korában fennállottak. Sajátságos
s nehezen érthető dolog, hogy a lengyel k zvelem ny — az
egykorú lengyel krónikások ellenséges indulatú előadásai
alapján — nem volt kedvező velem nyrel e kapcsolatokról.
D BROWSKI JÁNOS az első lengyel t rt netir , aki széles-
körű levéltári kutatások alapján teljesen új világításba helyezte
honfitársai előtt e korok s tudományos műveivel és tan-
könyveivel úgyszólván átalakította e korokra nézve a lengyel
k zvelem nyt. D BROWSKI JÁNOS művei, kiadványai mód-
szer, felfogás és előadásmód tekintetében is mintaszer ek és
 pp azért hazájában, ahol a t rt netirodalom is igen fejlett
fokon áll, előkelő helyet biztosítanak neki.

Hálával és  szinte k szonettel emlékezem meg azon
odaadó munkásságáról, melyet a lengyel—magyar barátság
mellett kifejtett és kifejt. Több évtizedes tudományos és
publicisztikai munkássága az, amelynek eredménye, hogy ma
tudatos magyar—lengyel barátságról beszélhetünk Lengyel-
országban. Az az őszinteség és buzgalom, mellyel mindenkor
mellettünk állt, az a szeretet, mellyel több önálló munkájában
hazánkkal foglalkozik, az a fáradságot nem ismerő munka,
mellyel nyelvünket szóban és írásban elsajátította, szívünket
a legh lateljesebb érzelmekkel tölti el.

HATZIDAKIS GYÖRGY nyug. athéni egyetemi tanár világ-
szerte ismert tud s az indogermán összehasonlító nyelvészet,

s főleg a görög nyelvtörténet terén. Ő volt az első, aki Delbrück jénai iskolájából kikerülve, a közép- és újjörög nyelv történetével módszeresen foglalkozott, s a görög nyelv történetének számos problémáját tisztázta.

JAMES THOMSON SHOTWELL, a newyorki Columbia-egyetemen a történelem professzora, az amerikai és általában az angolszász tudományos világban a történelemtudomány egyik legkiválóbb és legismertebb tekintélye, a Carnegie-Endowment igazgatója s mint ilyen nagy szerepet játszik a világ tudománypolitikájának anyagi és szellemi irányításában.

JÉRÔME THARAUD francia író, aki mint fiatal agrégé a budapesti Eötvös-Kollégiumban mint tanár, egyetemünkön mint lektor tartott órákat, sok regényében foglalkozott hazánkkal; bennük annyi melegség, annyi megértés sugárzik a magyarság felé, amennyit sem azelőtt, sem azóta egyetlen francia írónál sem találunk hazánkkal szemben.

Itaque viros hos doctissimos, modo enumeratos, Doctores Philosophiae honoris causa agnoscimus, pronuntiamus declaramusque, dantes et concedentes eis iura, honores, praerogativas ac privilegia, quae Doctoribus honoris causa de lege aut consuetudine competunt.

Rogo ergo eosdem Dominos mihi Colendissimos, dignentur ad Rectorem et Senatum accedere, ut per porrectionem manuum in Doctores honoris causa promoveantur.

KORNIS GYULA Rector Magnificus felszólítására azután a dízdoktorok egyenként az egyetemi tanács elé járultak, amelynek tagjai *doctorem Te saluto* szavak kíséretében kézfogással a jelölteket a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem doktoraivá fogadták.

Valamennyi nevében INNITZER THEODOR bécsi bíboros hercegérsek köszönte meg az egyetemnek a dízdoktorrá való avatás kitüntetését:

Celeberrimae scientiarum Universitatis Budapestinensis laurea honoris causa coronatus, nescio, quibus verbis utar, ut nomine omnium nostrum, qui nunc adepti honorem sumus,

digne exprimam gratitudinis nostrae sensus. Oportet nos revera gratias agere quam maximas, easque, quod ad me attinet, ago ex corde gaudio pleno, cum mihi Austriaco talis honor ex parte eruditorum Hungariae obvenit.

Natio Hungarica, quod res scientiae spectat, ab antiquis iam temporibus intime iuncta erat cum Austria et imprimis cum Universitate Vindobonensi, in qua, ut ex documentis patet, inter quatuor nationes huius Academiae natio Hungarica semper magni aestimabatur et honorifice *natio inclita, insignis, nobilissima* et *amplissima* vocabatur. Saeculo XV. permagnus numerus scholarium ex Hungaria Vindobonam venit; et in nostra Cathedrali Ecclesia Vindobonensi ad Sanctum Stephanum quotannis diem 27. Iunii, diem festum sancti regis Ladislai, Hungari, solemniter celebrabant. Iniquae sequentium temporum vicissitudines hunc intimum nexum, quod scientiarum studia attinet, inter Hungariam et Austriam interruperunt. Sed mox refulsit in Hungaria *Petrus Pázmány Varadiensis*, qui per tres annos philosophicis studiis in Collegio Vindobonensi Societatis Iesu incubuit et deinde Romae clarissimos in theologia magistros habuit, tantosque in literis fecit progressus, ut in Academia Graeciensi summa cum approbatione philosophiam et theologiam docuerit. In patriam Hungaricam redux de religionis honore et de scientiarum incremento optime meritus, tandem *Cathedram Strigoniensem conscendit* et plurima condidit atque fundavit seminaria, ex quibus unum, *Pázmáneum* dictum, adhuc Vindobonae floret. Cardinalis Pázmány fundator quoque est *Universitatis Tyrnaviensis*, quae postea in hanc Regni Hungariae urbem capitalem translata est.

Alumni Collegii Pázmániani frequentant Almam Matrem Rudolphinam; cumque ego ipse in eadem scientiarum Academia studiis theologicis operam darem, iam illo tempore haud paucos Hungariae filios sodales habui, qui cum ingenio, tum diligentia ferrea ditati in studiis excelebant. Sodales mihi carissimi fuere, quorum in hac hora festiva libentissime recordor.

Per 21 annos deinde ipse professor in Universitate Vindobonensi fui et permultos Collegii Pázmániani alumnos in scientiam biblicam Novi Testamenti introduxi. Horum audi-

torum attentio in praelectionibus et optimi in sacra scientia progressus mihi magistro vere satisfecerunt.

Aliud adhuc Vindobonae initio saeculi XIX. exortum est Institutum, quod Hungaris simul et Austriacis patebat: Caesareum et Regium *Institutum ad Sanctum Augustinum* cui nunc Collegium Divi Thomae successit. In Instituto ad Sanctum Augustinum decursu temporis non tantum magnus numerus sacerdotum ex Hungaria provenientium studiis incumberebat pro adipiscenda in Vindobonensi Universitate doctoratus in sacra theologia laurea, sed etiam haud pauci studiorum directores nationis. Hungaricae magno successu docentes apud nos in Austria honorifice nominantur.

Liceat mihi proferre nomen Eminentissimi Cardinalis Ioannis *Simor*, qui in hoc Instituto fuit quondam unus ex directoribus et tandem Primatis Hungariae dignitatem adeptus, literas et artes Maecenatis instar fovit. Nomino Iosephum *Dankó*, virum doctissimum, qui conscendit cathedram studii biblici veteris testamenti in nostra Universitate. Nomino ex recentioribus temporibus viros, quorum clara merita ipse expertus sum, viros, qui formandis et instruendis Clericorum mentibus in Augustineo operam navarunt: Recordor Colomanni *Belopotoczky*, Episcopi castrensis, fautoris et amici Austriacae Societatis, quae a Summo Pontifice Leone XIII. nomen fert, Episcopi Cassoviensis Augustini *Fischer-Colbrie*, Episcopi Veszprémiensis *Ferd. Rott*, quem laeti inter vivos salutamus, Canonici *Jaurinensis* nunc iam in pace Christi quiescentis Andreae *Werdenich*, qui apud nos iure merito magna aestimatione gaudebat.

Sed sufficiant haec pauca exempla illustrantia intimam Hungariae cum Austria in sacrae theologiae studio necessitudinem. Connubio politico iam non sumus uniti, sed commercio spirituali manemus et in posterum iuncti. Exstat quaedam eruditorum Respublica, quaedam Spirituum Confoederatio internationalis, quae non coarctatur regnorum et regionum limitibus, sed omnes complectitur homines cultos cuiuscumque linguae et intime unit illos eruditos, qui omnibus viribus serio adlaborant, ut veritas in dies magis pateat.

Et ista quoque celeberrima universitas Budapestinensis, Hungaria quamvis crudeliter deminuta, nihilominus tanta

pollet auctoritate scientifica, ut omnes eruditi externi laurea ab ipsa iisdem tributa laentur et glorientur.

Veritati servire nobilissimum est officium eruditorum omnium gentium. Hoc studium veritatis unit mentes et corda, et inservit paci nationum. Pacem parant, qui serviendo veritati fovent caritatem. Praeclarissimum talis inter nationes Confoederationis in veritate, caritate et pace exemplum universo mundo praebet inclita et insignis Universitas Budapestinensis hac die coronans etiam viros aliarum gentium honoris causa laurea doctoratus.

Pro tali honore nobis collato liceat grates referre verbis illius cantici, quod scholares nostri cantare solent:

Vivat Academia, vivant professores,
Vivat membrum quodlibet,
Vivant membra quaelibet,
Semper sint in flore!

INNITZER bíboros díszdoktorunk nagyhatású, többször tapssal megszakított beszéde után KORNIS GYULA rektor zárta be a lélekemelő avatási díszülést:

Gratiarum actione nunc audita Universitas nostra felicem fortunatamque se declarat, quod rei publicae litterariae illustrissimos socios artissimis vinculis ad se adstringere potuit. Quae vincula in posterum pro parte virili firmiora reddere haud negligemus.

Qua fide firmissima plenus Senatum Academicum, Vosque viri doctissimi, dimitto.

11. A székesfővárostól rendezett búcsúlakoma.

A díszdoktoravató ülés után külföldi vendégeink s egyetemünk tanárai, SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímással az élükön, a Szent Gellért nagyszállóba vonultak arra a búcsúebédre, amelyet Budapest Székesfőváros ajánlott fel számukra.

A köszöntők sorát LIBER ENDRE, a székesfőváros alpolgármestere nyitotta meg:

Eminence!

Mesdames, Messieurs!

Permettez-moi tout d'abord de vous communiquer que M. le Bourgmestre regrette infiniment de ne pouvoir vous saluer personnellement. Une invitation antérieure du Ministre de Sa Majesté le Roi d'Italie le retient en ce moment.

Et, de ce fait, c'est à moi que revient le grand honneur d'exprimer, au nom de la Municipalité, nos souhaits de bienvenue à nos éminents hôtes, qui, sur l'invitation de l'Université Pázmány Péter, se sont réunis dans notre ville pour assister à la fête commémorative du troisième centenaire de notre Université et témoigner par leur présence de l'estime que les Universités étrangères manifestent pour notre vieille Université.

En effet, c'est un très grand honneur pour nous et tout spécialement pour notre capitale que les sommités du monde scientifique se sont donné rendez-vous à Budapest à l'occasion du jubilé du foyer de la Science de notre capitale. Vous représentez tous, Messieurs, des universités célèbres, des institutions parées de traditions séculaires.

Quel spectacle sublime qu'une université si ancienne gardant fidèlement le souvenir de tant de générations disparues! Elle conserve pieusement la trace de ceux qui, à travers les siècles, ont proclamé les vérités de la science et qui les ont transmises ensuite aux générations suivantes pour que, à notre tour, nous en prenions possession.

Or la pensée de l'unité et de la constance du savoir figure déjà dans l'idée de l'Université, et les anniversaires des universités sont bien le témoignage et le triomphe de cette sublime idée.

L'Université de Budapest, qui vous a conviés à son jubilé, s'est jointe, il y a trois siècles, à la grande communauté de la Science, marchant ainsi sur la trace de ses devancières. Au cours de son existence, elle a connu des périodes de prospérité et d'infortune. Et ce n'est que cent cinquante ans après sa fondation qu'elle trouve son vrai foyer ici dans la capitale hongroise.

A cette époque, Buda et Pest, deux villes indépendantes, qui, pendant cent cinquante ans, avaient subi le joug d'un esclavage anéantissant tout ce qui était valeurs intellectuelles, commencent à se ressaisir et acceptent avec honneur et joie le retour de l'Université, comme ils ont accueilli avec respect, quelques années plus tard, le retour de la relique la plus sainte, de l'insigne le plus cher de la nation: la Sainte-Couronne de Hongrie. L'Université Pázmány Péter était aussi une relique et un insigne bien chers; elle était la dépositaire de la gloire, comme on le disait alors, et en même temps une élévation de rang, je pourrais dire une lettre de noblesse, qui sanctionnait le caractère de capitale de notre ville.

Et c'est avec le même respect et la même affection que nous considérons toujours notre Université, et nous sommes heureux d'avoir pu fêter ce glorieux jubilé. Nous nous réjouissons surtout de voir que par votre présence c'est toute la nation hongroise qui est honorée et que le monde entier célèbre cet événement grandiose.

Nous avons la joie d'avoir pour hôtes les plus éminents combattants de l'armée internationale de la Science. Et cela signifie que les trois siècles que nous venons de commémorer ont été riches en résultats.

Mesdames, Messieurs, votre visite actuelle nous honore grandement. Qu'il me soit permis d'espérer qu'en dehors de l'Université, qui a eu l'honneur de vous inviter à sa fête, vous avez aussi apprécié notre capitale. Vous avez pu voir que, malgré la difficulté des temps, notre ville, qui s'est toujours tenue à la hauteur du progrès et a aidé de son mieux aux recherches scientifiques, est digne d'être une „cité universitaire“.

C'est dans ce sentiment que je salue encore une fois bien chaleureusement les éminents représentants des universités du monde entier et les porte-flambeaux de la Science.

KENYERES BALÁZS prorektor francia nyelvű beszéde után, melyben az egyetemről a külföldi vendégeket mély megindultsággal búcsúztatta, DE LA PRADELLE ALBERT, a Sorbonne-on a nemzetközi jog tanára ragadta meg a szót, hogy magasszárnyalású beszédben a magyar kultúráját ünnepelje

és Magyarországnak, mint a nyugati kultúra védőbástyájának Kelettel szemben való jelentőségét méltassa. Kitért a Magyarországot a békeszerződésekben ért nagy igazságtalanságra is, végül Budapestről, mint az intelligencia városától (la ville de l'intelligence) vett meleghangú búcsút.

Majd MAZIARSKI STANISLAW, a krakkói egyetem rektora állott fel szólásra s ezekkel a szavakkal búcsúzott el egyetemüinktől s fővárosunktól :

Les Jours remarquables des fêtes jubilaires viennent de finir, il faut bientôt quitter la merveilleuse capitale et lui dire adieu.

Touchée vivement par cet accueil si sincère, si cordial, si amical, tant de la part de l'Université que de toutes les personnalités officielles et de la Municipalité, dont a été témoin la Délégation représentant toutes les Universités Polonaises, elle m'a chargé de prendre la parole dans cette dernière séance.

Je le fais avec plaisir et avec la conviction que la plus ancienne Université que je représente en qualité de recteur, l'Université des Jagell'ons, a un droit spécial pour cette fonction, car elle reste depuis 5 siècles en relations très étroites, très amicales avec la nation hongroise. Ces liens ont été noués non seulement par la fille de votre Louis le Grand et notre reine Hedvige, qui, avec son mari Jagiello, a renouvelé notre Studium generale, érigé par le roi Casimir le Grand en 1364, mais surtout par la jeunesse hongroise qui, aux XVe et XVIe siècles, venait en nombre à Cracovie pour y puiser dans ce foyer des sciences, unique dans l'Europe orientale. Les chroniques universitaires constatent que leur nombre dépassait 3000, c'est pourquoi il était nécessaire de fonder une Bourse hongroise pour leur assurer le logement et pour qu'ils puissent vivre dans leur atmosphère nationale.

Je viens de mentionner encore un fait qui jette une vive lumière sur les vertus de la jeunesse hongroise. Arrivant à notre Université, ils apportaient non seulement le vif tempérament méridional et la joie de vivre, mais ils étaient doués d'une grande intelligence et ont montré beaucoup d'ardeur et de tenacité dans leurs études. Dans les listes des scholares inscrits,

on trouve facilement que, pendant l'année scolaire 1491, le grade de bachelier fut conféré à 10 personnes, dont 2 Polonais, 1 Allemand et 7 Hongrois! C'est un vrai honneur pour la jeunesse hongroise!

C'est alors dans ces temps lointains de nous que furent noués les premiers liens amicaux entre Pologne et Hongrie, — ils durent depuis ce temps jusqu'aujourd'hui.

Je ne veux pas citer longuement les autres hommes célèbres qui en votre et notre histoire ont laissé de vives et profondes preuves d'amitié, et ont même versé le sang pour votre patrie et la nôtre — Stefan Báthory et le général Bem.

La science, les arts rayonnaient aussi de la Hongrie à la Pologne; c'est ainsi que la première imprimerie fut fondée à Cracovie par des Hongrois. Et dans ces derniers temps, il y a beaucoup de noms hongrois de savants et d'hommes d'Etat, bien connus en Pologne. Que je mentionne Apathy, Lenhossek, les mieux connus pour moi comme histologistes, Domanovsky, Lukinich et d'autres, de vrais amis de la Pologne.

On voit bien de ce court aperçu, que nos nations restent depuis des siècles en des relations les plus amicales et que cette amitié est sincère et profonde.

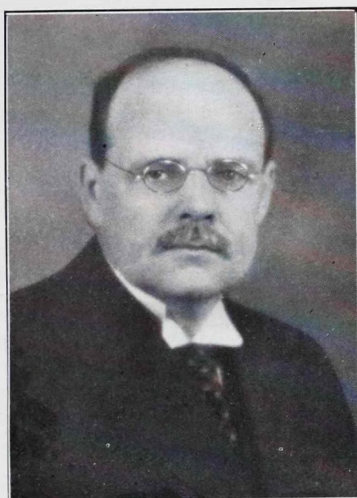
Quittant votre magnifique Ville, où nous rencontrons de nombreux souvenirs tellement chers à tous les Polonais, comme p. e. les monuments de Bem, de Woroniecki et d'autres, je veux exprimer, Monsieur le Maire, au nom de tous mes Collègues, représentants des Universités Polonaises, les plus profonds remerciements de cet accueil si cordial et les sentiments les plus vifs d'amitié sincère.

Je lève mon verre à la prospérité de votre Capitale et j'exprime mes vœux en polonais: *Stolica Wegier Budapeszt niech żyje!*

A következő szónok BJÖRN COLLINDER, az upsalai egyetem képviselője volt, aki először magyarul, majd svédül, angolul, franciául és németül szólt, végül a magyar hölgyekre emelte poharát.

MOLOW W.,
a szófiaí egyetem rektora.

BROTHERUS K. R.,
a helsinkií egyetem rektora.

MAZIARSKI ST.,
a krakkói egyetem rektora.

COLLINDER BJ.,
az uppsalai egyetem tanára.

A norvég, dán és izlandi tudósvilág nevében NIELSEN KONRÁD, az oslói egyetemen a finnugor nyelvészet tanára szólalt fel magyar nyelven s a magyar ifjúságra s az ország jövőjére ürfítette poharát :

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Az oslói egyetemnek abban a latinnyelvű üdvözlő iratában, amelyet tegnap, az ünneplő közönségtől alig hallható szóval : „Éljen Magyarország! A magyarok éljenek!“, adtam át a Rector Magnificus úrnak, egy mondat van, amelyet legyen szabad most idéznem:

„Felix illa indoles Hungarici ingenii, semper indefessi, semper in adversis sperantis, sine dubio novam humanitatis segetem vestro populo populisque omnibus feret.“

Ezek a szavak nem csak udvariassági szólamoknak tekintendők. És mikor saját magam részéről azt mondom, hogy szívből hozzájárulok az idézett mondathoz, biztosíthatom Önöket, hogy a szavak értelme mély és határozott tartalmú.

Már harminc évvel ezelőtt, mikor először volt szerencsém Magyarországon időzni — tudományos kiképzésemet nagyrészt magyar egyetemeken szereztem; eleinte az akkori kolozsvári egyetemen, azután pedig azon az egyetemen, amelynek háromszázéves örömnepét most üljük, — akkor már, mondom, harminc évvel ezelőtt, az a felix indoles Hungarici ingenii semper *indefessi*, a magyar kifáradhatatlanság, feltűnt nekem. És a mi az idézett mondatnak azt a kifejezését illeti: semper *in adversis sperantis*, amely a magyaroknak azt a tulajdonságát emeli ki, hogy súlyos időkben sem hagynak fel a reménnyel, — hát az én szívemben annak a kifejezésnek igen mélyre ható értelme van. Attól félek, hogy ennek közelebbi fejtegetése talán némileg zavarhatná a vidám ünnepi hangulatot. Az igazán kár volna, azért is, mert most itt vagyunk mint Budapest székesfőváros vendégei, — szemünk előtt ez a gyönyörű szép kilátás!

Én most csak arra kérek engedelmet, hogy — a dán, izlandi és svéd kollégáim hozzájárulásával — mind azokat az

idézett szavakat Magyarország ifjúságához, első sorban ezen országnak egyetemi ifjúságához intézhessem. A jókívánások beteljesülése úgysis mindenek előtt az ifjúságtól függ. Tehát: a magyar ifjúságra, Magyarország jövőjére emelem poharamat.

Mesdames et Messieurs! Pour la jeunesse hongroise!
Pour l'avenir de la Hongrie!

A német egyetemek képviselőinek búcsúzó érzelmeit
WALZ G. A., a boroszlói egyetem rektora fejezte ki :

Es ist eine bittere Angelegenheit, sprechen zu müssen, besonders, wenn einem das Schönste vorweggenommen wurde. Wenn ich hier, in diesem illustren Kreise, von Damen sprechen will, so ist man in Versuchung, eine schöne und lange Damenrede zu halten. Wenn ich mich frage, was das Schönste ist, das wir in der königlichen Haupt- und Residenzstadt Budapest erleben durften, so werde ich dessen gewahr, dass mir eben dieses Schönste schon von anderen Rednern vorweggenommen worden ist . . .

Die Eindrücke, die auf ungarischem Boden auf uns einstürmten, sind so vielfältig und so überwältigend, dass man eigentlich nicht weiss, wo man beginnen und wo man aufhören soll. Die freundlichen Worte des Herrn Bürgermeisters und des Herrn Prorektors sind uns allen zu Herzen gegangen.

Auch ich kann deshalb der Versuchung nicht widerstehen, Worte des Dankes und der innigsten Rührung zu sprechen! Dabei möchte ich mich des Sprichwortes befleissigen: „Kürze ist der Rede Würze!“ Wenn wir von hier scheiden, so sind wir wahrlich in Verlegenheit, was wir zuhause erzählen sollen. Die Eindrücke sind zu reich, zu mannigfaltig, zu überschwänglich, und überfluten einem Seele und Herz. Diese wunderbare Feier und — nicht zuletzt — das Gefühl der tiefen Verbundenheit zwischen unseren beiden Völkern sowie die historische Gewissheit, dass diese Verbindung nicht abreißen wird, — und sie kann auch nicht abreißen! — werden die Bande des kulturellen Zusammengehörigkeitsgefühls, der Verwurzelung im starken Erdreich der Wissenschaft und der Kultur festigen!

Lassen Sie mich daher mit den Worten schliessen: diese herrliche Stadt Budapest, Ihre Peter Pázmány-Universität, Ungarn und seine grosse Zukunft: sie leben hoch, hoch, hoch!

12. A Kormányzó Úr Öföméltóságánál való fogadás.

Külföldi vendégeink KORNIS GYULA rektor vezetése alatt szeptember 28-án délután 6 órakor megjelentek a királyi palotában, ahol a Kormányzó Úr ünnepélyesen fogadta őket. Az audiencián az első sorban az egyetem új díszdoktorai s az egyes nemzetek egy-egy képviselője (30-an) állottak, akiket Öföméltóságának sorban KORNIS GYULA rektor mutatott be. Jelen volt HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter is. A kormányzó úrnak a bemutatott delegátusok mindegyikéhez volt néhány kedves, érdeklődő szava francia, olasz, angol vagy német nyelven, ami külföldi vendégeink körében általános csodálatot keltett.

13. Díszelőadás a Nemzeti Színházban.

Jubileumunk alkalmából a Nemzeti Színház díszelőadás keretében először adta elő (szeptember 28) a *Missa Sollemnis*-t, a szentmise dramatizálását BEETHOVEN zenéjének kíséretében.

A mise dramatizálásának gondolatát eredetileg TRIKÁL JÓZSEF, egyetemünk volt Rector Magnificusa vetette fel s ÚJHÁZY GYÖRGY dolgozta ki, NÉMETH ANTAL pedig, a Nemzeti Színház igazgatója, színpadilag rendezte. A zenekar a Palestrina-kórusból (100 énekes) és a Budapesti Filharmónikusokból állott DOHNÁNYI ERNŐNEK, a Zeneművészeti Főiskola igazgatójának vezényletével.

A dramatizált mise Jézus életét jelképezi a mise motívumai szerint születésétől kezdve tanító működésén, az utolsó vacsorán, a keresztfeszítésen keresztül, menybemenetelig. A miséhez, ehhez a liturgikus drámához BEETHOVEN 1818-tól négy éven át írta zenéjét, amelyet művei közül maga a legtöbbre értékelt s a IX. szimfónia testvérének érzett. „A *Missa Sollemnis* a zenés misék legnagyobb részétől abban különbözik, hogy nem kíséret, nem is fokozása az istentisztelet ájtatosságának, hanem önálló, zenével átélt istentisztelet.“

A díszelőadáson megjelent a Főméltóságú Kormányzó Úr családjával, SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás a püspöki karral, ANGELO ROTTA apostoli nuncius és a pápától ünnepélyeinkre küldött delegátus, a kormány tagjai, a diplomáciai kar, külföldi és hazai vendégeink, az egyetem tanácsa és tanári kara. A rendkívül érdekes, eredeti, mind szcenikailag, mind zeneileg remek kivitelű előadás ünnepségeinknek méltó végső aktusa és főlemelő kihangzása volt. Vendégeink a legmélyebb benyomással távoztak.

14. Jubileumunk a Magyar Tudományos Akadémiában.

A Magyar Tudományos Akadémia 1935. évi október 7-i összes ülését szentelte az alapító Pázmány Péter s egyetemünk 300 éves fennállása emlékének. A rendkívül sok akadémiai tagtól látogatott ülésen, amelyen SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteletbeli tagja, továbbá KORNIS GYULA Rector Magnificus, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és rendes tagja, osztályelnöke élén az egyetem tanácsa is megjelent, BERZEVICZY ALBERT, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke a következő ünnepi beszédet mondotta:

A budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem a közel-múlt napokban ünnepelte fennállásának háromszázados évfordulóját, ez alkalommal különös súllyal és melegséggel emlékeztetve meg nagy alapítójáról, Pázmány Péterről.

Habár ez alkalommal tisztelt elnöktársam tolmácsolta már méltón Akadémiánk üdvözlétét, midőn munkaévünk megnyitásaképpen a mai napon összes ülésre gyűltünk össze, azt hiszem, elvárják tőlem akadémiai tisztelt Tagtársaim, hogy üdvözlő és megnyitó szövegemben amaz ünnepélynél való együttérzésünknek újabb kifejezést adjak.

Az ünneplő 300 éves egyetem és Akadémiánk között oly sok és oly szoros a kapocs, hogy szinte indítva érezhetjük magunkat az egyetemnek ezt a nagy emléknapiját a mi ünnepünknek is tekinteni.

Akadémiánk megszervezése és munkásságának megindulása, tehát 105 év óta a budapesti egyetem tanárai valóban dúsán vették ki részüket a mi tudományos működésünkből.

Nagynevű elnök-elődöm a budapesti egyetem fizikai tanszékét foglalta el egy emberöltőn át és szerzett rajta világhírt magának, az egyetemnek és Akadémiáknak is. A váltakozó másodelnökök hosszú sorában 8 oly kitűnőséggel találkozunk, ki a Pázmány Péter Tudományegyetem tanára volt s most működésben levő másodelnökünket is e minőségben érte a választás. Három kiváló főtitkárunk működött megelőzőleg budapesti egyetemi katedrán; az ünneplő egyetem jelenlegi kitűnő Rector Magnificusa Akadémiánk osztályelnöke s a legfontosabb tisztségek igen gyakran jutottak olyanok kezébe, kik személyökben első egyetemünknek és Akadémiáknak kapcsolatát képviselték.

Annak a tudományos munkának, amely Akadémiánk keretében lát napvilágot, műhelye az eseteknek majdnem túlnyomó többségében a budapesti egyetem munkaszervezete volt, annál inkább, mert tisztelt tagtársaink sok esetben hozzák tanszéki munkatársaik kísérleteinek és kutatásainak eredményeit is Akadémiánk felolvasó asztalára.

Midőn ez alkalomból hálával, tisztelettel és szeretettel emlékezem meg arról az évszázados munkaközösségről, mely bennünket hazánk első egyeteméhez csatol, ezzel természetesen nem akarom kisebbiteni a jelentőségét annak a részesedésnek, melyet más főiskoláink és tudományos intézeteink biztosítottak maguknak az Akadémia évlapjain. És itt különösen hangsúlyoznom kell az újabban József nádorról elnevezett műszaki és gazdasági egyetem munkaerőinek kiváló érdemeit, nemkülönben azt az Akadémiánkkal kapcsolatos tudományos munkát, mely múzeumainkban és Országos Levéltárunkban gyökeredzik és nagy elismerésre méltó az a közreműködés is, amelyet Akadémiánk a Ferenc Józsefről nevezett — előbb kolozsvári, most zegedi egyetem részéről talál, s amelyhez nemes becsvággal csatlakoznak újabban keletkezett debreceni és pécsi egyetemeink is.

A nemrég lezajlott emlékünnepegy azonban, amelyben a nemzetközi tudományos világ is oly fényes részt vett, méltán állította a közérdeklődés homlokterébe budapesti Alma Materünket, amelyet tisztos korára és nagy hagyományaira való tekintettel valóban Akadémiánk is ilyenként tisztelhet.

Az emlékezetes ünnepély a maga legnagyobb fényét mindenesetre a Pázmány Péter nevétől és alakjától nyerte. Első egyetemünk méltán fel is vette az ő nevét, mint alapítóét és így a háromszázados emlékünnpély egyúttal a Pázmány dicsősége iránti hódolat tényévé is lett.

Pázmány nagy volt mint főpap, mint tudós, mint író, diplomata és államférfiú. És mindenkifelett erős magyar nemzeti érzés lelkesítette őt oly korban, amikor az uralkodóház iránti hűséget és a birtokállapotában megtámadott katolikus egyház védelmi harcát valóban gyakran nehéz volt a nemzeti érdekekkel összeegyeztetni. Ő tudott eléggé elfogulatlan lenni, hogy például felismerje Erdély önállóságának fontosságát a magyar alkotmányos függetlenség megóvása szempontjából. Élete művének talán legnagyobb és legtartósabb hatása az volt, amelyet a magyar irodalomra gyakorolt. Mi itt az Akadémiában főleg ebből a szempontból fonunk neki babérrt.

A hosszú török hódoltság hozta magával, hogy Pázmány primási működésének egész ideje alatt tulajdonképeni székhelyéről, Esztergomból száműzve volt; nagyszombati székhelyét is gyakran megszállotta Bethlen Gábor. Ez okozta, hogy ő a magyar katolikus papképzés céljaira 1723-ban Bécsben alapított egy ma is fennálló és róla nevezett fontos képzőintézetet. Csak két évvel halála előtt, 1635-ben, volt végre módjában Nagyszombatban, ahol már régebben nemes ifjak részére nevelőintézetet létesített, százezer forint alapítvánnyal magyar egyetemet hívni életre. Szerény kezdet volt ez, mert a tanítás csak a teológiára és filozófiára szorítkozott és kizárólag a Jézus-Társaság tagjaira volt bízva. De ennek az alapításnak megvolt az a nagy jelentősége, hogy annyi rövidéletű kísérlet után most végre sikerült maradandót alkotni. A Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás egyetem-alapítási kísérletei hamar dugába dőltek. Gróf Esterházy Károly püspök egri egyeteme is mulandónak bizonyult, ellenben a Pázmány Péter egyeteme megmaradt, hatalmassá fejlődött és virágzik immár 300 éve. Az ő közvetlen utódai, Lósy és Lippay primások, 30.000 forintnyi alapítványt szántak a jogi kar céljaira. A fejlesztés leghatalmasabb ténye az lett, amelyet egyetemünk Mária Terézia királynőnek köszönhetett. Ő 1775-ben közel másfél millió forint vagyonnal ajándékozta

meg az egyetemet, melyet áthelyezett Nagyszombatról Budára, s melynek céljaira királyi várlakát rendelkezésre bocsátotta s az egyetemet orvosi karral is kibővítette. Mária Terézia e tényét joggal ünnepeljük úgy, mint az egyetem újjászületését. A magyar királlyá meg nem koronázott József császár intézkedett az egyetemnek Budáról Pestre való áthelyezése iránt.

Az alkotmány helyreállítása 1867-ben lehetővé tette, hogy akkor egyetlen egyetemünk, melynek jelentőségét már az 1848-i törvényhozás is elismerte, most már az ország gondoskodásából emelkedjék a fejlettségnek arra a fokára, melyen a külföld modern egyetemei állanak. Különösen emlékezetes volt egyetemünk fejlődése szempontjából a Trefort Ágoston miniszteri működése; de emlékezetessé vált a Wlassics Gyula 9 éves minisztersége is; és azok közül, kik a kormánzatnak az egyetem fejlesztésére irányuló tevékenységét érvényesítették, megérdemlik a megemlékezést Markusovszky Lajos és Tóth Lajos.

Most már három ifjabb testvér versenyez régi Alma Materünkkel a tudományfejlesztés és terjesztés áldásos munkájában, elismerve mindig a budapestinek elsőségét, korában, hagyományaiban, érdemeiben kifejezésre jutó példaadó disztét, mely előtt Akadémiánk is tisztelettel hajtja meg zászlaját, dicső jövőre irányuló hő kívánságai kíséretében.

Ezután KORNIS GYULA Rector Magnificus emelkedett szólásra:

Jubiláló egyetemünk nevében — mondotta — leghálásabb köszönetemet fejezem ki az Elnök úr önnagyméltóságának azért, hogy a Magyar Tudományos Akadémiában is kegyes volt megemlékezni egyetemünk nagy alapítójáról és 300 éves változatos, de a magyar kultúrára mindig termékeny hatású életéről.

A Magyar Tudományos Akadémiát két századdal később alapította Széchenyi elsősorban a magyar nyelv kiművelésére. Már ez a célkitűzés is nagy szellemi közösséget jelent Pázmány Péter géniusza és az Akadémia között: hisz Pázmány irodalmi nyelvünk igazi megalapítója, nyelvének s szóalkotásainak tősgyökeres magyarságával, fordulatosságával és gazdagságával mindmáig egyik legnagyobb nyelv művelőnk. Ha még a kor

szellemében latin nyelven előadó egyetemet alapít is és nem nyelv-művelő Akadémiát, mint már nagy kortársa, RICHELIEU Párizsban: nemzeti nyelvünk csiszolására és gazdagítására egymagában annyit tett, mint egy akadémia. Jellemző, hogy a magyar nyelvtudomány megalapítója, RÉVAI MIKLÓS, egyetemünk tanára volt.

Jól esett hallanunk az Elnök úr ajkairól annak történeti elismerését, hogy mivel kezdettől fogva a Magyar Tudományos Akadémia és a Pázmány-alapította egyetem között mindig a legszorosabb *perszonális unió* volt (az Akadémia tagjainak jelentékeny része s vezető rétege rendszerint egyetemünkről került ki), az egyetem jubilálása az Akadémiának is örömmünnepe. Annak, amit a tudomány terén egyetemünk tanárainak kutató tevékenysége felbúvárolt, eredményeit rendszerint a Magyar Tudományos Akadémia segítségével hozta és hozza napvilágra. Akadémia és egyetem mindig egészséges symbiosisban élt: az utóbbi kutató tevékenysége lankadt volna, ha az Akadémia nem teszi lehetővé a tudományos vizsgálatok eredményeinek közlését; s viszont az Akadémia megfogyatkozott volna tudományos természetében, ha nem vonja kebelébe az egyetem tudósait. Így valóban egy évszázados munkaközösség kapcsolja össze a magyar tudományosságnak e két legfontosabb intézményét, amire az Elnök úr ónagyméltósága oly bölcsen s az emlékünnepen visszapillantó kegyelettel utalt. Nem hiába „egyetem“ és „akadémia“ sok század óta szinonim fogalmak.

Abban a szilárd hitben, hogy ez a szerencsés és termékeny együttműködés Akadémia és egyetem között továbbra is mindig fenn fog állani, újból kifejezést adok, mint az egyetem képviselője, az egyetem őszinte köszönetének s az Akadémiá iránt való mélyleges tiszteletének.

15. Jubileumunk a Szent István-Akadémiában.

A Szent István-Akadémiának 1935 december hó 13-án tartott együttes-ülésén SERÉDI JUSZTINIÁN bíboros hercegprímás, elnök tartott egyetemünk alapításának 300-ik évfordulója alkalmából ünnepi beszédet, amelynek meghallgatására megjelent ANGELO ROTTA apostoli nuncius, HÓMAN BÁLINT vallás- és közoktatásügyi miniszter, BERZEVICZY ALBERT,

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, OSWALD ISTVÁN, a Magyar Kir. Kúria elnöke, KORNIS GYULA, az egyetem rektora az egyetem tanácsával, ROTT NÁNDOR veszprémi és HANAUER ISTVÁN váci püspök, BREYER ISTVÁN győri püspök, VARGHA DAMJÁN (pécsi egyetem nevében), NEUBER EDE (debreceni egyetem), KELEMEN KRIZOSZTOM, pannonhalmi főapát, SEBES FERENC, a kegyesrend főnöke, LUKASICH GÉZA és KRATOCHWILL KÁROLY ny. altábornagyok, GRÓF MAJLÁTH JÓZSEF, KÁLMÁN GUSZTÁV, GRÓF KÁROLYI GYÖRGY stb.

A hercegprimás a következő ünnepi beszédet mondotta:

Tekintetes Akadémia! Igen tisztelt Ünnepi Ülés!

Tagadhatatlan, hogy az emberiség egyik legnagyobb baja a tudatlanság, mert talán legtöbbször ez volt az oka annak, hogy önző és lelketlen emberek vallási, erkölcsi és tudományos téren, avagy társadalmi, politikai és hazafias vonatkozásban olyan könnyen félrevezették és nem egyszer végveszedelembé sodorták. Ezért az Anyaszentegyház, amely Isten akaratából a legfontosabb igazságoknak: a kinyilatkoztatott hit- és erkölcsi igazságoknak letéteményese, hiteles magyarázója és terjesztője itt a földön, kezdetől fogva iparkodott a profán tudományokat is felkarolni, művelni és terjeszteni az emberek között, mert nemcsak hogy nem félt a tudomány és az igazság terjedésétől, hanem részben attól is várta isteni küldetésének igazolását és megerősítését. Mikor a civilizált államok a tudományokra és az ifjúság tudományos oktatására még nem is gondoltak: az Anyaszentegyház már régen megszervezte különböző fokú és típusú iskoláit, a XII. századtól kezdve pedig a magasabb tudományok művelésére és az ifjúság felsőfokú oktatására korporációk formájában egymás után állította fel tudományegyetemeit (Bolognában, Párizsban, Rómában stb.), amelyeket évszázadokkal később a modern államok is részben átvettek, részben utánoztak. Hazánkban a XIV. századtól kezdve szintén számos tudományegyetem létesült, azonban a kedvezőtlen körülmények miatt csakhamar meg is szűnt, még mielőtt nemzetnevelő működését kifejthette és üdvös hatásait éreztethette volna. Csupán az a tudományegyetem dacolt az idők viharaiival, melyet az ország primása; a nagy Pázmány kardi-

nális alapított s amely éppen ebben az esztendőben hazánk legjobbainak és a külföld legkiválóbb tudósainak jelenlétében ünnepelte megalapításának 300-ik évfordulóját. Alapítója: panaszí Pázmány Péter, ez a mélységes hitű és példás jámborságú egyházi férfiú, a legnagyobb magyar hittudós, a vaslogikájú filozófus, a verhetetlen apologéta, a meggyőző szónok és író, aki mostani trianoni határainkon kívül, Nagyváradon született, a Felvidéken munkálkodott és Pozsonyban halt meg, gondolkodásában, beszédeiben és cselekedeteiben igazi magyar ember volt. Mint a haza sorsáért aggódó magyar, úgy látta, hogy az ország romlását és benne az Egyház hanyatlását a polgárok tudatlansága, vallási és politikai megosztása okozta; azért tudományosan képzett és erkölcsileg magas színvonalon álló papságot és ifjúságot, az Egyházat és Hazát igazán szerető polgárokat akart nevelni az akkori idők szokása szerint latin nyelvű tudományegyetemen, amelynek teológiai és filozófiai karát utódainak: Lósy és Lippay primásoknak bőkezűsége jogi karral, Mária Terézia gondoskodása pedig benediktinus és más szerzetes vagyonokból orvosi karral egészítette ki.

Pázmány Péter magyar egyetemet alapított. Mivel azonban ő Szent István király szándéka szerint nemzetiségre való tekintet nélkül magyarnak tartotta a haza minden polgárát, azért magyar egyetemét szűkkeblűség nélkül készségesen megnyitotta minden magyar polgárnak, tehát a magyarországi nemzetiségeknek is, úgy, hogy Pázmánynak és egyetemének ezek az utóbbiak is igen sokat köszönhetnek. Ha tehát most Pázmány egyetemét trianoni határainkon túl is ünneplik, annak mi, magyarok, csak örülhetünk, azonban ez mitsem változtathatott az akkori helyzeten, mert Pázmány egyetemét alapító-levele szerint is magyar egyetemnek alapította. Ezt a 300 évvel ezelőtt megtörtént tény meg nem történtté tenni, vagy a már 300 esztendővel e mult időbe most utólag beállítani, anachronizmus nélkül nem lehet.

Mivel a Pázmány-Egyetemnek alapítója szellemében a tudományok művelésével és tanításával a változatlan igazságot kell hirdetni és terjeszteni, amely magának az örök Igazságnak, Istennek a visszatükrözése: azért illő dolog, hogy más — kivált magyar — tudományos intézetek, amelyek ugyanazt az igazságot hirdetik és terjesztik, a legnemesebb szolidaritás címén

szintén résztvegyenek 300 éves tudományegyetemünk örömeiben, dicsőségében és jubileumán. Ezen a címen már az egyetem jubileumi díszgyűlésén, az Országház kupolacsarnokában Hazánk és az egész világ legkiválóbb tudósainak színe előtt, rövid latin beszédben kifejeztem neki Akadémiánk örömét és szerencsekívánatait, de úgy érzem, hogy mint katolikusoknak, mint magyaroknak és mint a tudományok apostolainak, ünnepi ülés keretében is meg kell hajtanunk Akadémiánk zászlaját előtte. Amit Szent István és Pázmány szellemében ezen ünnepélyes alkalommal mi magunk is vallunk és jubiláló egyetemünk 300 esztendőös életében magasztalunk, az az, hogy ez a Tudományegyetem — főképen hittudományi karán — mindig hirdette a természetes és kinyilatkoztatott igazságok harmóniáját és igen szerencsésen összeegyeztette a vallás és haza szeretetét, az igazságnak terjesztésével pedig iparkodott a nemzeteknek egymáshoz való jó viszonyát előmozdítani. Valóban ez az egyetem nagy alapítójának szellemében mind a természetes, mind a kinyilatkoztatott igazságoknak közös forrását és végső okát mindig az Istenben kell, hogy lássa, aki maga az Igazság, akire minden igazság visszavezethető, mert minden igazság tőle nyeri létét, erejét, változatlanságát. Mikor ennek az egyetemnek mélységesen hívő katolikus és tősgyökeres magyar alapítója hazánkban az egyház és állam szomorú helyzetét aggódo lélekkel szemlélte, egyetemének alapítólevelében a vallás és a haza önzetlen szeretetét tűzte ki elérendő célképen ezekkel a klasszikus szavakkal: „*Saepe nobiscum anxie expendentes, qua ratione et Catholicam Religionem in Hungaria propagare, et nobilissimae gentis Hungaricae dignitati consulere possemus, inter caetera adiumenta primarium illud occurrebat, ut aliqua studiorum Universitas erigeretur, in qua animi bellicosae Nationis mansuescerent, et idonei tam regendis Ecclesiis, quam Reipublicae administrandae, informarentur*“.

Ez az egyetem a katolikus vallás erősítésével csakugyan igen nagy szolgálatot tett a hazának is, mert azokat a polgári törvényeket, melyek Isten törvényeivel nem ellenkeztek, a katolikus Egyház tanítása szerint magára Isten akaratára vezette vissza és azt hirdette, hogy ezek az alattvalókat a katolikus erkölctan szabályainak megfelelően lelkiismeretben is kötelezik. Ekkora

kötelező erőt még maga az állam sem tudott volna adni saját törvényeinek! Végül ez az egyetem mindig iparkodott a nemzetek egymáshoz való jóviszonyát is előmozdítani, amennyiben a római jogot és az egyházjogot a speciális magyar joggal olyan szerencsésen párosította, hogy ezáltal a mindenkinek igazi jogait respektáló keresztény királyságot minálunk jogilag alátámasztotta, nemzetünket pedig a nyugati keresztény nemzetekhez közelebb hozta. Azzal pedig, hogy a különféle tudományokat igen magas fokon művelte és tudományos munkásságának eredményeit az emberiség közkincsévé tette, továbbá, hogy a különböző nemzetek kiváló tudósait, mint az igazság és az igazságosság harcosait, baráti kötelekkel magához fűzte, szintén ezt a jó viszonyt mozdította elő, amint azt a szeptembervégi ünnepeken, mikor az egész világ egyetemei legkiválóbb tudósaikkal képviseltették magukat, mindnyájan hazafias örömmel konstatáltuk.

Adja Isten, hogy a nagy alapító szelleme szüntelen örködjék jubiláló egyetemünk felett és irányt mutasson neki, hogy Akadémiánkkal együtt a haza javára minél jobban megismertesse az igazságot, az igazságon keresztül pedig minden igazság kútforrását: az Istent. Neveljen Tudományegyetemünk istenismerő, istenfélő, művelt, igazságszerető magyarokat és akkor nem kell kétségbeesnünk, mert bizonyos, hogy míg a tudatlanság előbb-utóbb önmagát hazudtolja meg és biztos romlásba visz, addig az igazság minden bajtól megszabadít bennünket: Veritas liberabit nos!

16. A szlovenszkói magyarság Pázmány-ünnepe.

A Magyarországtól a békeszerződés által elszakított Felvidék magyarsága is áldozott 1935 december 2-án Pozsonyban Pázmány Péter emlékének. Az országos keresztényszocialista párt központjában PORUBSZKY GÉZA kéméni plébános, nemzetgyűlési képviselő méltatta az egyetemalapító Pázmány Péter érdemeit, egyben megvédte a csehszlovák „kiszajátítással” szemben. Másnap a magyarság képviselői fehér szekfűkkel tarkított babérmagány helyezett el a pozsonyi dómban Pázmány szobra előtt „Az egyetemalapító nagy magyarnak” felírással.

PORUBSZKY GÉZA nemzetgyűlési képviselő beszédét így kezdte meg:

Mi, magyarok, egyike vagyunk azon nemzeteknek, melyek ha szegények is az anyagiakban, de gazdagok történelmi nagyságokban.

A közelmúltban ünnepelték Budapesten a Pázmány-egyetem alapításának 300 éves jubileumát. Az ünnepségen a külföldi egyetemek tömegesen képviseltették magukat és hódolattal adóztak Pázmány Péter bíboros-érsek emlékének. Érthető, hiszen Pázmány Péter fejedelmi adományán létesült egyetem 300 év alatt kitermelte falai között a kiváló tudósok, írók, papok, orvosok, tanárok, jogászok és feltalálók felmérhetlen számát és három évszázadon keresztül a magyar közművelődés bölcsője volt. Az meg történelmileg megállapított tény, hogy Pázmány Péter mint pap, író, szónok és politikus korának egyik legnagyobbika.

Szép és illő dolog volt, hogy november 13-án Nagyszombatban a csehszlovák kormány védősége alatt szintén megünnepelték a Pázmány-egyetem 300 éves jubileumát. Tudvalévő ugyanis, hogy Pázmány Péter az egyetemet 1635. évben Nagyszombatban alapította és helyezte el. Itt működött az egyetem a jezsuiták vezetése alatt 1777-ig, amikor Mária Terézia Budára telepítette át.

Pázmány Nagyszombatot kényszerből választotta az egyetem helyéül. Pázmányban szlovák, vagy pánszláv indítóokokat csak a tudatlanság, vagy a rosszakarat kereshet. Pázmány idejében a II. Ferdinánd jogara alatt lévő Magyarország hozzávetőlegesen a mai Szlovenszko területén volt. Erdély és a Tiszáig fekvő hét vármegye alkotta az erdélyi fejedelemséget. Dunántúl csaknem teljesen, a Duna és Tisza köze egészen a török hódoltság alatt állott. Esztergom, a primási székhely és Buda az ország fővárosa, a törököt uralta. A végvárak, mint Újvár is, többször cseréltek gazdát. Aki házat épít, nem fogja a Duna közepére építeni, hanem száraz, biztos talajra. Ezért választja a török betörése ellen, mint elég távoli helyet Pázmány az egyetem részére Nagyszombatot. Ezért lesz az ország fővárosa Buda helyett Pozsony és ezért jön át a primási rezidencia is Pozsonyba. A sors szeszélyes játéka, hogy Pázmány idejé-

ben az akkori Csonka-Magyarország épp Szlovenszko területén foglalt helyet.

A nagyszombati Pázmány-jubileum egyik szónoka, Kolár egyetemi tanár oly hangnemből tárgyalta az ünnep fontosságát, amit vagy demagógiának, vagy történelmi tudatlanságnak kell bélyegeznem. A többi közt azt mondta beszédjében, hogy „a magyarok maguknak követelik Pázmány Péter alapítását, pedig az általa alapított egyetem lelkét és szellemét tekintve, sokkal inkább volna szlovák, mint magyar. S hogy Pázmány maga is csak a körülmények hatása alatt lett magyarrá, a szláv öntudat azonban továbbra is élt benne“. Sőt az egyik cseh-szlovák szenátor a prágai szenátusban hasonló érveléssel akarta Pázmány Pétert kisajátítani. Ezekre az elferdítésekre az előadás alkalmával hiteles történelmi forrásmunkák alapján fogok érdemlegesen válaszolni

Mit ünnepelünk mi pozsonyiak ma ezen az összejövetelen? Ünnepeljük mi katolikusok a mi pozsonyi érsekprímásunkat, az ellenreformáció lánglelkű vezérét és a magyar tudományegyetem alapítóját. Mit ünnepeljenek a más vallású felekezetek? Ünnepeljék azt, amit a budapesti Pázmány-ünnepségen ünnepeltek a magyarok: a magyar kultúra zászlóvivőjét, a fajtát szerető magyart, a bíboros magyar Cicerót!

Előlegképen arra a kérdésre, hogy ki volt Pázmány Péter, azt felelném: ha Pázmány Péter a mi napjainkban él, ő lett volna a Prohászka Ottokár. És fordítva, ha Prohászka Ottokár a XVII. században, 1607—1637-ig él közpályán, ő lett volna a Pázmány Péter. Egyik is, másik is a saját kora szelleme szerint élt, dolgozott és alkotott. Mindkettő tökéletesen. S ha nem Prohászka, hanem Pázmányt vitte volna néhány év előtt Budapestről Székesfehérvárra a tetemszállító vonat, azt hiszem Fehér megye proletármunkásai éppúgy leállították volna a vonatot és imádkoztak volna letérdelve a vasuti töltésen lelkiüdvéért, mint Prohászka püspöknél tették. Mert mind a kettő jó és szent ember volt! A jó és szent ember pedig senkinek, az utolsó nyomorgó proletárnak sem akarhat rosszat!

Ezután a szónok ismertette Pázmány életét és működését, majd így fejezte be hatásos beszédét:

Aminő puritán volt életében, olyan halálában. Dísz, rang, cicoma nélkül veti oda testét, mint más egyszerű halandó, a

mindent felőrölő enyészetnek. Csak a testét, a mely a bíboros léleknek volt a hordozója. Lelke átvilágít a magyar *génuszon* és országhatárok felett, amerre csak járt, dolgozott és alkotott, időtlen időkig fogja hirdetni, hogy csak az emberek halnak meg, de az *eszme* — az örökké él!

IV.

A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGEK JELENTŐSÉGE.

A kultúra nem pusztán egyes emberek munkája, sőt egyes elszigetelt népek műve sem, hanem nagyobb népközösségeké, a világgözlekedés és érintkezés mai korában úgyszólván az egész emberiségé. Nincs olyan nemzeti kultúra, mely teljesen autochton volna, mely ne valamely más nemzettel való érintkezésből s kölcsönhatásból alakult volna. A kultúrának, mint az emberiség közös nagy feladatának szempontjából a nemzetek is csak egyéniségek, amelyek a többi hasonló egyéniségekkel együttműködnek. Amit a nemzeti kultúra alkot, az az emberiség közös művelődési javává szélesedik.

A kultúra formái közül a tudomány lelkünknek világos, átlátható, racionális gondolati mozzanatain, mintegy az észnek „intézményesen“ biztosított logikai, mindenkire egyformán álló, változhatatlan és egyetemes rendszerén alapszik. Innen van, hogy a tudomány az ókortól kezdve inkább az emberiség *nemzetközi* produktuma, mint a lelki életnek homályos, egyéni valónkkal mélyebben összefüggő, érzelmi-értékelési talajából fakadó művészet, erkölcs és vallás. Amióta tudomány van, ez nemzetközi. Gondoljunk az ókor folyton vándorló görög matematikusainak és filozófusainak kozmopolita életére; a középkori tudósok egyetemről-egyetemre való vándorlására, a nagy szerzetesrendek legkülönbözőbb nemzeti-ségű tudósainak nemzetközi vitáira. Aquinói Szent Tamás Olaszországban születik, Kölnben tanul, Párizsban tanít. Gondoljunk a reneszánsz tudományának talán Giordano Brunóban legjobban megtestesülő nemzetköziségére. Minden, még a legháborúsabb korszaknak is megvolt a maga európai

respublica literarum-ja, amelyen mint semleges területen az eszmék kicserélődtek, továbbszivárogtak s új mozgalmak és fejlődés indítékaiul szolgáltak s ezzel a művelt emberiség értelmi javainak *egyetem*es továbbhaladását biztosították.

A nagy világháborúnak kitörése 1914-ben a tudomány nemzetköziségére hirtelen csapást mért: a *respublica literarum* békés, csak tollal felfegyverzett polgárai két táborra szakadtak, a fiatalabbak egymás ellen kardot rántottak, az idősebbek otthonról lövelltek egymás ellen éles nyilaikat s annak homlokáról, akit néhány évvel azelőtt az igazság kutatásában az egész emberiség számára szerzett érdemeiért az egyetemek és akadémiák díszévé választottak, most letépték Minerva babérát s mint ellenséget kitasztották körükből. Egyszerre szétrobbantak azok a hidak, amelyek a nemzeteket szellemileg összekötötték s az így támadt szakadék fölött vádaskodó és gyalázkodó szavak röpködtek.

A világ tudományosságának nagy Götterdämmerungja még a háború után is pár esztendeig tartott. Lassanként azonban újra felépültek azok a szellemi hidak, amelyeken át a volt ellenséges nemzetek tudós fiai újból érintkezni kezdtek, egymást megbecsülték és nemzetközi tudós együttműködésre készek voltak. Ennek a kibékülésnek szellemében folyt le már nálunk 1925-ben a *Magyar Tudományos Akadémia* százéves alapítási emlékünnepe, amelyre a régebben ellenséges országok tudós képviselői már nagy számban megjelentek. A mi egyetemi jubiláris ünnepségeinken már távoli nyoma sem volt a régi ellenségeskedésnek: valamennyi nemzet tudományos fórumai részint személyes képvisélet, részint megleghangú üdvözlő irat útján fejezték ki a magyar tudományosságnak nagy gócpontja, a budapesti egyetem iránt való tiszteletüket és megbecsülésüket (kivéve a bukaresti és a jassy-i egyetemeket, amelyek meghívásunkra nem válaszoltak). Ebből az értékelésből is úgy éreztük, hogy a szellem világában nincsen területileg kis és nagy nemzet: minden nemzet a tudomány terén annyit ér, amennyivel hozzájárul az igazságok végtelen hálózatának kibogozásához. Szépen emeli ki az *oxfordi egyetemnek* hozzánk intézett irata a tudomány nemzetköziségének mai jelentőségét: „Ma, amikor mind a belső bajok, mind a külső viszályok a földkerekség népeit egymással szembeállítják, különö-

sen meg kell becsülni azokat a kötelékeket, amelyekkel bennünket az igazság kutatásának közössége egybekapcsol.“ A *dundee-i St. Andrews-egyetem* a jelen sötét külpolitikai látóhatására célozva, kijelenti, hogy „amikor most a világnak újra esteledik, egy köteléke marad: a tudomány“. A francia *montpellier-i egyetem* is hangsúlyozza, hogy a nagy háború után kapcsoljon össze bennünket a szellem egyetértésének köteléke.

Jubileumi ünnepünk különös jelentősége, hogy az egész tudományos világ elismerését és megbecsülését fejezte ki a magyar tudományos kultúra színvonala iránt. Ennek adott nemes hangot ANGELO ROTTA, apostoli nuncius, amikor az egész Budapesten székelő diplomáciai kar nevében 1936 január 1-én a Főméltóságú Kormányzó Úrnak újévi szerencsekívánatait kifejezve, egyetemünk ünnepeiről a következőket mondotta: „Az elmúlt év Magyarországnak meghozta azt a jogos elégtételt, hogy valamennyi többi ország elismerte Magyarország kulturális életének és fejlődésének nagy értékét: a Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves jubileumi ünnepeit ennek legfényesebb bizonyítékát nyújtották.“ A Kormányzó Úr válaszában idevágóan a következő szavakkal felelt: „Hálásak vagyunk Excellenciádnak, hogy a súlyos gondok közepette is rámutat arra, hogy a magyar nép minden szenvedése ellenére megőrizte higgadságát és fegyelmét és hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázéves jubileuma alkalmából a többi nemzet is fölfigyelt a magyar nemzet fejlődésére és haladására.“

A művészi kivitelű, remekbe készült üdvözlő iratok legtöbbször (l. a Függelék) azokat a kulturális vagy egyéb kapcsolatokat iparkodik kiemelni, amelyek Magyarországot vagy egyetemünket a történet folyamán az üdvözlőt küldő országgal vagy egyetemmel egybefűzték. Valóban megható, mennyire számontartja a külföld a magyar nemzettel való történeti-szellemi érintkezési pontokat.

Vérrokonunk, a finn nemzet, a *helsinki-i egyetem* iratában büszke arra, hogy ugyanakkor alapítja Pázmány Péter a magyar egyetemet, amikor a harmincéves háború korában a finn tartui és abói egyetem létesül. A Finn Tudományos Akadémia üdvözlésében a finnugor nemzetek közül a magyart minősíti legkiválóbbnak. A *tartui egyetem* is — szép magyarnyelvű

iratában — örömmel köszönti vérrokonainak tudományos kultúráját.

A német kultúrkörbe tartozó egyetemek (osztrák, német-birodalmi s prágai német egyetem), amelyekkel már földrajzi helyzetünknel és történeti közösségünknel fogva mindig a legszorosabb kapcsolatban voltunk, ennek a szellemi endozmózisnak valóban megható testvéri hangot adnak. A *bécsi egyetem* kiemeli, hogy a budapesti egyetemmel mindig szorosabb szálak fűzték egybe, mint a többivel. Amikor IV. Rudolf osztrák főherceg a bécsi egyetemet alapította, Magyarországon Nagy Lajos király a pécsi egyetemnek veti meg alapját. S amikor I. Miksa a bécsi egyetemet kibővítette, Korvin Mátyás a pozsonyi egyetemet alapítja. A *németbirodalmi egyetemek* együttes üdvözlő irata a jelennek párhuzamos fejlődési vonalára utal: Németországban ma éppúgy, mint Magyarországon, a fiatalabb nemzedék büszke a maga régi népiségére, új eszmények után tör a saját népe s ezzel az egész emberiség javára. A *Porosz Tudományos Akadémia* örömmel hangoztatja a szellemi testvériséget, amely a világháborúban tanúsított fegyverbarátságot megelőzte.

Az olasz egyetemek köszöntő díszlevelei sokszor egész történeti tanulmánnyá szélesednek. Így a *paviai egyetem* irata a magyar—olasz szellemi kapcsolatok történelme. A rómaiak vetették meg számos mai magyar város alapját Aquincummal, Savariával, Intercisával, Brigetióval. Szent István Itáliából kapta a pápától a királyi koronát s olasz művészekkel építtette az új templomokat. Az olasz reneszánsz Korvin Mátyás alatt fényes lapokat nyit meg Magyarország történetében is. Bonfini írja meg először Magyarország történelmét. A magyar Janus Pannonius latin költeményeivel túlszárnyalta a paviai egyetem doktorait: Laurentius Vallá-t, Dimetrius Chrysolorá-t. A kapcsolat később újra föléledt. Ferenczy István szobrász Rómában tanul Canovától; Markó Károly magyar festő élete nagy részét Itáliában tölti. Viszont Marcus Casagrande az esztergomi és egri székesegyházakat díszítette. Az olasz Maras-toni Jakab Pesten festőiskolát nyit. A magyar és római szellem rokonságának tanúsága, hogy a latin nyelv hivatalos szerepe Magyarországon él legtovább Európában. A *pisai egyetem* kegyelettel állapítja meg, hogy éppen hetvenöt évvel ezelőtt

Garibaldihoz két kiváló magyar lelkesen csatlakozott az olasz szabadságért: Tüköry, aki Itáliáért elesett és Türr, aki sok csatában dicsőségesen részt vett. A *paduai egyetem* Korvin Mátyás királyunk nagy szellemének hódol. A *bolognai egyetem* büszkén emlegeti, hogy a XIII. századtól kezdve mennyi magyar tanult kebelében. A *római pápai Gregoriana-egyetem* megőrizte Boldog Marcus Crisim kanonoknak nevét, aki az egyetemen Pázmány barátja és segítőtársa volt.

A lengyel nemzet valamennyi egyeteme nagyszámú kiküldöttjével tisztelt meg bennünket. Üdvözlő irataik egy évezredes barátság bensőséges kifejezései. A *krakkói egyetem* kiemeli a két nemzet közös történetét, közös királyait, közös vallását, amelyek oly szorosan egybefűzték őket századok folyamán. A wilnói egyetemet Báthory István alapította, a krakkóit Hedvig királynő fejlesztette. A XV. és XVI. században a magyar ifjak ezrei tanulnak Krakkóban, sokszor magyar származású tanárok vezetése alatt. A *varsói egyetem* is utal a két nemzet lelki rokonságára, amelyet a szabadságért közösen kiontott vér pecsételt meg. Ugyancsak a szabadságnak a két népben egyformán logogó tüze, a polgári szabadság közös szeretetére céloz a *Lengyel Tudományos Akadémia* is. Azt is kiemeli, hogy Lengyelország és Magyarország kölcsönösen adott egymásnak és kapott egymástól királyokat. A lengyelek Nagy Lajost, Hedviget, Báthoryt köszönhetik a magyaroknak, ezek viszont a Jagellókat a lengyeleknek. Az irodalmi kölcsönösség is megvan: a lengyelek buzgón olvassák Petőfit és Jókait, a magyarok Sienkiewiczet.

A többi egyetem is jubileumunk alkalmából szeretettel kutatja ki történeti érintkező pontjainkat. A *zürichi egyetem* kegyelettel említi, hogy a budapesti egyetem tanára, SCHEDIUS LAJOS, a zürichi PESTALOZZI nevelési eszméiért lelkesen síkra szállott. 1857-ben a zürichi egyetem Magyarország nagy orvosfiát, SEMMELWEIS IGNÁC-ot meg akarta nyerni tanárául, de ő inkább hazája egyetemén maradt. Az *aberdeeni egyetem* arra hivatkozik, hogy számos magyar tanított és tanult náluk. Mind az *adelaidi*, mind a *St. Andrews skót egyetem* hálásan kiemeli, hogy Szent Margit skót királynénak és Edward skót hercegnek száműzetésében Magyarország adott otthont. Az *adelaidai egyetem* azt a csodálatot is hangoztatja, amellyel a skótok

KOSSUTH LAJOSnak, a nagy szabadsághősnek szónoklatait hallgatták. A *National University of Irland* (Dublin) a magyar és az ír nemzet történeti párhuzamosságán elmélkedik. Mindkettő folyton szabadságáért küzdött s a reformációval szemben a katolikus hit hatalmát visszaállította, ősi nyelvét fejlesztette s jogait megvédte és erősítette. Pázmányt mint BELLARMINI nagy tanítványát is tiszteli. A *genfi egyetem* ma is örül annak, hogy tudósai közé számíthatja PÉTZELY JÓZSEFet.

Megkapóan meleg a *reykjaviki (Izland) egyetem* üdvözlő levele. Ezer esztendővel ezelőtt — úgymond — az Eddamondák már az izlandi s a magyar népet egybefűzik, amikor a magyar híres vitézek és győztes királyok dicsőségét zengik. A *baseli egyetem* szívesen újítja fel annak emlékét, hogy anyakönyveik tanúsága szerint 1519-től kezdve egész sereg magyar teológus, filológus és orvos tanult ott, köztük PÁRIZ-PÁPAI JÓZSEF, CSAPÓ ISTVÁN, HATVANY JÓZSEF, három TELEKI gróf. Az *amsterdami egyetem* a budapesti egyetem színvonalát azzal jellemzi, hogy rámutat kiváló tanáira: JEDLIK ÁNYOSra, GOLDZIHERre, SEMMELWEISra, LENHOSSÉKra, KORÁNYIRA, VIROZSILra, PAULERre, HAJNIKra. A *dublini egyetem* a tőle tisztelt sok magyar tudós közül kettőt emel ki: FODOR JÓZSEFet, mint a bakteriológiának s GOLDZIHER IGNÁCOT, mint az Izlam-kutatásnak világhírű képviselőit. A párizsi *Muséum National d'Histoire Naturelle* büszkén említi, hogy laboratóriumában két nagy magyar anatómus dolgozott legújabbán kiváló sikerrel: KISS FERENC budapesti és BOTÁR I. szegedi professzorok. A *neuchatel-i egyetem* örvendezve említi a svájci és magyar történeti kapcsolatok között SAPHORIN svájci tábornokot, aki a Buda ostromában résztvevő császári dunai hajóhadnak parancsnoka volt, s SAVOYAI JENŐnek, a nagy törökverőnek győztes harcaiban részt vett. A *bristoli egyetem* nagy örömét fejezi ki, hogy az egyetemekhez intézett meghívó levelünket latin nyelven küldtük meg s hogy Magyarországon a latin nyelv kultusza még mindig virágzik, amikor Európaszerte a latin nyelv ápolása erősen megfogyatkozik. Az amerikai *Havard-University* emlékeztünkbe idézi, hogy egyik nagy fia, JEREMIAS SMITH élteinek utolsó éveit sok bölcseséggel és buzgalommal a magyar nép gazdasági felvirágoztatásának szentelte, mint a Nemzetek Szövetségétől kiküldött pénzügyi főbiztos.

A hazai társegyetemek szíve is összedobbant az ősi Alma Mater-ével ennek örömnépén: nemcsak nagyszámú képviselőket, élükön a rektorokkal, küldöttek ünnepségeinkre, hanem művészileg megszerkesztett és kiállított üdvözlő leveleket is. A *Műegyetem* és a *szegei Ferenc József Tudományegyetem* irata egyetemünk történeti jelentőségének tüzetes és szeretettel megfogalmazott kifejtése. A *debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem*, mely eredetét a XVI. századi református iskolára vezeti vissza, ugyancsak meleghangú üdvözlésben méltatja Pázmány egyetemének a magyar kultúra multjában és jelenében játszott szerepét. A *pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem* úgy járul köszöntő iratában egyetemünk elé, „mint a gyermek a szülő elé, hiszen a fiatalabb magyar egyetemek mind Pázmány egyetemének leányai: tőle vették át a tiszteletreméltó egyetemi szokásokat és tradíciókat, tőle az egyetemi szellemet, s tanáraink legnagyobb részének ő volt a nevelője és a docentúra megadásával pályájuk elindítója“.

Pázmány Péter kardinális egyetemünket Nagyszombatban alapította, ahonnan 1777-ben Mária Terézia királyné helyezte Budára. Az egyetem nagyszombati alapítását a csehek is megünnepelték a prágai közoktatásügyi miniszter, a prágai, brünni, olmützi, pozsonyi egyetemek rektorai jelenlétében. A hajdani egyetemi épület falába emléktáblát helyeztek el és ezt leplezték. Maga a csehszlovák közoktatásügyi miniszter mérsékelt hangú beszédet mondott, melyben nem vonta kétségbe, hogy a budapesti egyetemi ünnepségnek a jogfolytonosság szerint volt történeti alapja. De viszont nekik is van joguk ünnepelni, mert a nagyszombati egyetem vetette meg 142 éves fennállása alatt Szlovákia szellemi fejlődésének alapját. A cseh rádió november 8-án a mi szeptembervégi ünnepségünkről azt szórta világgá, hogy ezt a magyarok „a magyar sovinizmus jegyében rendezték meg“.

A nagyszombati ünneplés a cseh sajtónak újból alkalmat adott arra, hogy hangoztassa, hogy Pázmány Péternek esze ágában sem volt magyar egyetem alapítása. Ennek az egyetemnek mind tanárai, mind tanulói az első időkben szlovákok és csehek voltak. „A nagyszombati egyetemen — írja az egyik

Az egyetem első anyakönyvéből.

cseh lap — a szláv kulturális együttműködést ápolták. Abban az időben aránytalanul erősebbek voltak a kulturális kapcsolatok a tótok és a csehek között, mint a tótok és magyarok között. Az egyetemi nyomdában sokkal több szláv nyelvű, azaz szlovák, cseh, horvát, szlovén és kisorosz nyelvű könyv jelent meg, mint magyar. Ez a hely a szlávok és a románok együttműködésének helye volt.“ Egy másik cseh újság szerint „az első professzor, aki a nagyszombati egyetem katedrájáról szólott, Palkovics, szlovák ember volt“.

Mi igaz mindebből az igazolható történeti tények s nem a történetet a mai politikai igényekhez igazító s meghamisító fantázia világánál?

Súlyos ráfogás az, hogy a tősgyökeres magyar Pázmány, aki egész életét a legerősebb fajszeretettel a magyarság ügyének szentelte, s aki a magyar irodalmi nyelv megalapítója, nem-magyar egyetemet akart volna alapítani. Alapítólevelében hangsúlyozza, hogy az egyetemalapítás terve abból a törekvéséből fakadt, „hogyan szolgálhatná a nemes magyar nemzetnek (*nobilissimae gentis Hungaricae*) méltóságát“. Kiemeli, hogy elhatározásában „a katolikus vallás növelésének és a legdrágább haza felemelésének tiszta és őszinte szándéka“ vezérelte. Melyik nemzetre gondolt, ha nem a magyarra, amikor alapítólevelében olyan egyetem alapját akarja megvetni, „amelyben ennek a harcias nemzetnek lelkiülete megszelídüljön s az egyház és az állam igazgatására alkalmassá váljék?“ Miért emeli ki, hogy ezt az egyetemet „a magyar kultúra fejlesztésére“ (*ad culturam Ungariae*) állítja fel, ha szláv egyetem alapítása a célja?

Pázmány korában a mai értelemben vett nemzetiségi kérdés még ismeretlen: békésen élnek egymás mellett magyarok, tótok, horvátok és németek. Pázmány gyámfia, a horvát Zrínyi Miklós a legtüzesebb magyar, akinek jelszava: „Ne bántsd a magyart!“ Pázmány azonban már akkor is vigyáz magyar fájának elsőségére. A Pázmáneum alapítólevelében meghagyja, hogy a növendékek túlnyomó részben magyarok legyenek, tótok és horvátok is vétessenek fel s a németek közül csak azok, akik Magyarországon születtek. Mint a lelkek pásztora, természetesen szerette a derék szlovák népet. (L. ez Emlékkönyv 135. és köv. lapjait.)

Abból sem lehet Pázmány egyetemének szláv jellege és szelleme mellett tőkét kovácsolni, hogy éppen Nagyszombatban alapította. Ez természetes volt, mert a török kézen lévő Esztergomból száműzött érseknek Nagyszombatban volt ideiglenes székhelye, az ország régi fővárosa, Buda, szintén török igában sinylődött. Pozsonytól pedig valószínűleg visszariasztotta a városnak akkor túlnyomóan protestáns jellege. De maga is hangsúlyozza alapítólevelében, hogy ha az ország felszabadul a török járom alól, akkor az egyetem székhelye „alkalmasabb város“ is lehet. Jellemző történeti adat, hogy amikor az egyetem Nagyszombatban megnyílt, de még nem volt külön épülete, Soós György kanonok, tehát magyar ember ajánlotta fel házát az egyetemnek.

Szlávok voltak-e az egyetem tanárai? A jezsuita-rend abban az időben Magyarországon túlnyomóan magyar nemesekből, sőt főnemesekből állott. (L. ez Emlékkönyv 137. lapját.) Kikkel cserél eszmét először az egyetem alapításáról a kardinális? Dobronoki Györgynek (akit most a csehek erőszakkal Dobronszki-ra szlávósítanak), a nagyszombati jezsuita rendház rektorának, 1635 május 6-án Bécsből ezt írja magyar nyelven: „Mivel Isten kegyelmességéből kedden vagy szerdán én is innen Pozsonyba igyekezem, vadnak oly bizonyos nagy dolgok, a mellyekről Kegyelmeddel és P. Forróval beszélnünk kell.“ Ime, két magyar ember, Dobronoki és Forró állottak az egyetem bölcsőjénél. Az egyetem első rektora, Dobronoki György, első filozófiai kari dékánja, Jászberényi Tamás, magyar ember volt. Az első évek tanárai Goszthonyi István, Forró György, Vesselényi András, Káttai Zsigmond és Petheő István, mind magyarok voltak, kivéve esetleg a most a csehektől említett egyetlen egyet, Palkovics Márton atyát, akinek neve szláv hangzású. Abból, hogy latinul adtak elő, csak a történelmet szándékosan meghamisító felfogás következtethet arra, hogy az egyetem nem volt magyar szellemű, mert hisz akkor az egész tudományosság nemzetközi nyelve a latin volt. Nálunk Magyarországon egészen az 1844 : II. törvénycikkig a közigazgatás és közoktatás nyelve túlnyomóan a latin.

De igaz-e az, hogy az *egyetem tanulói túlnyomóan szlávok voltak, tehát az egyetem szláv egyetem volt?* Ha az egyetem

egykorú Matrikuláját nézzük, ez hivatalosan igazolja, hogy az egyetem hallgatói túlnyomóan magyarok voltak. Mindjárt az első lapon a legelső név Pázmány unokaöccsége, Pázmány Miklósa. Az első négy esztendőben az anyakönyvben egy sereg magyar mágnásfiú nevére bukkanunk: itt tanultak ekkor az Erdődyek, Pálffyok (egyszerre három), Perényiek, Forgáchok, Czoborok, Eszterházyak (egyszerre öt), Károlyiak, Dóczyak, Koháryak, Bálintffak, Andrásyok (egyszerre három), Balassák, Révayok, Pongráczok, Zayak, Keglevichok, Liptayok, Bosányiak, Sennyeyek, Czirákyok, Lippayok, Illésházyak, Csákyok, Barkóczyak, Homonnai-Drugethek, Bercsényiek, Zichyek, Korlátkőyek, Amadék, Nyáriak, Majtényiek, stb. Az 1635—6. évben a nagyszombati kollégiumnak 194 tanulója volt. Ebből 70 nem-magyar: 43 tót (slavus), 16 horvát, 1 dalmát, 1 oláh, 2 lengyel, 7 német. Ezekből az egyetemi logikai tanfolyamra az első évben 48 hallgató járt, akiből 28 magyar (3 erdélyi), 7 horvát, 11 tót, 1 német, 1 osztrák. 1638—9-ben 68 egyetemi hallgató közül 36 magyar, 23 tót, 1 morva, 4 horvát, 2 német, 1 lengyel, 1 sziléziai. Hogyan ápolhatta az egyetem a cseh-tót testvériséget oly bensőleg, mint ahogy a csehek ma büszkén emlegetik, amikor a tót hallgatók egyetlenegy morvával barátkozhattak? A horvátok, amint a Zrínyiek példája mutatja, ekkor még egészen magyar érzelműek voltak: csak a XIX. század eleji illír-mozgalom szakította el őket lélekben fokozatosan tőlünk. Pázmány egyeteme régi középkori értelemben *studium generale* volt, azaz egyetemes, nemzetközi főiskola, amelybe bármely nemzetiségű tanuló beiratkozhatott. A nagyszombati egyetemnek a magyarság politikai szempontjából éppen az az érdeme, hogy itt magyar, horvát és tót ifjak együttesen, a közös magyar történeti hagyományok tiszteletében és értékfelfogásában nőttek fel. Csak a csehek *mai* politikai fantáziája vetíti bele — minden ténybeli igazolás nélkül — a nagyszombati egyetembe a cseh-szlovák barátkozást, mintha az egyetem az öntudatos szláv kultúra székhelye lett volna. Az a cseh állítás meg egyenest történeti komikum, hogy már a XVII. században a nagyszombati egyetem „a szlávok és románok együttműködésének helye” lett volna. Az egyetem anyakönyve csak nagyritkán említi egy-egy „valachus“-t. Lehetett-e ennek komolyabb politikai és kulturális jelentő-

sége? Az oláhok abban az időben még a nemzetiségi történeti öntudat szempontjából egészen növényyszerű, vegetatív életet éltek. Az egyetemi nyomda sok szláv nyelvű kiadványa is jól érthető: nem volt Magyarországon más nyomda, amelynek szláv betűi lettek volna. Még a XIX. század elején is a budai egyetemi nyomdában jelennek meg a szerbek cirillbetűs könyvei. Ennek oka nem az egyetem szláv szelleme, hanem nyomdájának technikai felszereltsége, másrészt éppen a magyarság rendkívüli politikai türelmessége más nyelvű nemzetiségei s ezek kulturális fejlődése iránt.

Az egyik cseh lap szerint „Pázmánynak nem volt szándékában magyar egyetemet alapítani, sőt a magyarok sohasem vittek vezető szerepet az egyetem életében, ellenkezőleg történeti tény, hogy a magyarok a nagyszombati egyetem ellenségei voltak, amint ezt Rákóczi György és Rákóczi Ferenc esete bizonyítja, akik hadisarcot vetettek ki a káptalanra, mely az egyetem fenntartója volt.“ Mindennek a történeti tények világánál éppen az ellenkezője igaz. Az egyetem vezető tanárai mindig magyarok voltak. Rákóczi György, amikor Nagyszombat kezébe került, az egyetemet külön paranccsal éppen védelmébe vette. A jezsuiták évkönyve (*Litterae annuae*) dicsérettel emlékezik meg 1645-ben arról, hogy Rákóczi György megparancsolta a városban zsákmányoló katonáknak, hogy a jezsuita kollegiumot kíméljék. „Nem volt senki — folytatja az évkönyv — az előkelők, vezérek, katonák, papok, kálvinista, luteránus és ariánus vallásúak között, aki a kollegiumot, a templomot, a konviktust meg ne látogatta volna, az életrendet, a felszerelést, a szertartásokat meg ne nézte és ne meghatottság, tisztelet és szeretet nélkül távozott volna.“ Rákóczi a jezsuita évkönyv szerint külön védő levélben fővesztés büntetésének terhe alatt tiltotta meg a jezsuitáknak akár személyükben, akár vagyonukban való bántalmazását.

A XVIII. század elején Nagyszombatot Rákóczi Ferenc vezére, Bercsényi Miklós foglalja el. De rögtön megparancsolja, hogy az egyetemnek semmi bántódása se legyen: azt óhajtja, hogy az egyetem zavartalanul folytassa munkáját. S valóban, az előadások a kuruc háborúk alatt 1701—5-ig továbbfolytak. Bercsényi később néhány nem-magyar jezsuitát a császárhoz való hűségük miatt eltávolított. Ha a káptalanra hadisarcot

vetett is ki, ez nem érinthette az egyetemet, mert ennek nem a nagyszombati káptalan volt a fenntartója.

A Pázmány egyeteme körül folyó tervszerű cseh történet-hamisításnak kulcsát a nagyszombati ünnepélyen felszólaló RISTAKOVIC szerb professzor adja kezünkbe: „Mint ahogy elmagyartalanítottuk — jelentette ki — a régi Magyarország területéből az utódállamok területére eső magyar nemzetiséget, akként el kell magyartalanítanunk a magyar állam történetét is.“

Szomszédaink jelenünkből kegyetlenül és igazságtalanul kiforgattak bennünket. Most multunkat is el akarják rabolni. A magyar történettudománynak ezzel a szellemi rablással szemben a nemzetközi tudományos fórumokon résen kell állania.

FÜGGELÉK
A JUBILEUMI ÜNNEPSÉGHEZ

*A Kir. Magy. Pázmány Péter Tudományegyetemhez 300 éves
ünnepé alkalmából intézett üdvözlő iratok.*

APPENDIX AD ACTA FESTI

*Litterae Universitati Regiae Hungaricae de fundatore
Petro Pázmány nuncupatae Budapestinensi diem
festum 300 annorum peractorum gratulantes.*

KÜLFÖLDI ÜDVÖZLETEK

GRATULATIONES GENTIUM
EXTERNARUM

ABERDEEN.

PRAEFECTUS ET SENATUS ACADEMICUS UNI- VERSITATIS ABERDONIENSIS UNIVERSITATIS- REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS RECTORI ET SENATUI ACADEMICO S. P. D.

Quod nos certiores fecistis de festis academicis quos in eo est ut celebretis, id nos gaudio maximo adfecit. Nam varias ob causas non potest nobis esse indifferens occasio quae vestra tantum interest. Primum enim populi nostri per longam aetatem amicissimi fuerunt. Deinde in rerum angustiis quibus omnes laboramus, in periculis quibus cottidie circumfundimur, vita aliquanto tolerabilior redditur si dexteras damus. Tum praecipue ii qui philosophiae, litterarum atque scientiae omnimodae studio operam dant, coniunctissimi inter se esse debent. Neque oblivisci possumus cives vestros per hos multos annos professorum nostrorum auditores fuisse, et nostros apud vos per saecula praeterita sive docuisse sive didicisse. Scientia vero terminos publicos ignorat, ubique liberrime vagatur, quicquid naturam rerum sive animantium sive inanimantium tangit ardentissime perscrutatur. Ideo vobis non modo festum optimum auspicamur, sed Deum ipsum precamur ut studia cuiusque generis in saeculis futuris apud vos floreat. Quibus sententiis permoti verbis exprimere nequimus quantum nos paeniteat officia, quae nostrae universitati praesertim mense exeunte Septembre debemus, nos omnino prohibere festo vestro interesse.

Dabamus Non. Aug. MCMXXXV.

Georgius Adam Smith Eq. L. L. D.
Praefectus et Vice-Cancellarius

ABERYSTWYTH (University of Wales).

**UNIVERSITAS CAMBRENSIS UNIVERSITATI
REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSI**

S. D. P.

Gratias vobis, viri doctissimi, agimus maximas quod Universitatis vestrae trecentessimum annum rite celebraturi nos quoque ad festos dies vobiscum agendos tam amico animo vocastis. Dolori est nobis quod nullos e nostris tam longe ad vos legare possumus; nihilominus communi omnium hominum humaniorum sensu vestram vicem gaudemus precamurque ut quae gesturi estis vobis Universitati populoque Hungarico fauste et feliciter prospereque eveniant, atque ut tali in tempore communitas illa studiorum qua tot homines per orbem terrarum sunt inter se coniuncti valeat ad amicitiam pacemque gentium confirmandam.

Nostra quidem Universitas, quippe quae recens sit necdum quinquaginta annos egerit, sicut ephebus virum adultum iam atque aetate florentem, ita vestram omni honore et reverentia suspicit. Nobis est ut probetur enitendum: nos iam, cum tot per saecula de veritate et humanitate tam bene merueritis, spectati estis et probati. Verum ut nos prope tirones sumus, ita vos vixdum veterani; nam trecenti anni in Universitate, si in iustum temporis spatium prospicimus, quid aliud quam prima sunt iuventus? Quoniam Universitates sicut homines adolescent quidem et iuvenescunt, mortali illa consenescenti necessitate, quotquot annos natae sunt, carent. Pergite igitur, id quod facitis, viri doctissimi, et in locis istis amoenis in quibus Dei beneficio positi estis pulcherrima quaeque saeculorum saeculo velut heredi heres tradat, ut Universitas viribus perpetuo vigens laudem mereatur sempiternam. Valete.

Dabamus Bangori Cambrensiū, Kal. Jun. a. S.
MDCCCCXXXV.

Vicecancellarius.

Université d'Alger

l'occasion du troisième centenaire de l'Université de BUDAPEST, l'Université d'Alger est heureuse de pouvoir lui transmettre par l'intermédiaire de ses délégués, ses plus chaleureuses félicitations et ses souhaits les plus cordiaux. ❖❖❖

Quoique des montagnes et la mer séparent nos deux Universités, la cadette n'a cessé de suivre, avec le plus vif intérêt, le développement toujours croissant de son aînée, elle admire l'œuvre accomplie depuis trois siècles par l'Université de Budapest, œuvre dont l'hommage du monde entier vient aujourd'hui consacrer le rayonnement. ❖❖❖

L'Université d'Alger forme les vœux les plus sincères pour que l'Université de Budapest continue de contribuer à l'avenir, comme elle l'a fait dans le passé, au progrès de toutes les disciplines.

Alger, Juillet 1935

G. Hardy

Recteur de l'Université d'Alger.

ABO.

RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSI-
TATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS.

Maximas Vobis agimus gratias, quod Academiam Aboensem sociam habere voluistis sollemnitatum, quibus memoriam fundati ante CCC annos Athenaei celebratura est inclyta Hungarorum natio. Quamquam quidem longius est spatium viae quam ut delegatos truci pelago committamus, pro certo tamen habeatis universitatem nostram sollemnia Vestra votis optimis prosequi atque numquam intermittere fortissimae nationi Vestrae, propugnaculo humanitatis occidentalis, omnia bona fausta felicia optare.

Datum Aboae Idibus Septembribus A. D. MCMXXXV.

Otto Anderson.

Rector.

ALGER.

UNIVERSITÉ D'ALGER.

A l'occasion du troisième centenaire de l'Université de Budapest, l'Université d'Alger est heureuse de pouvoir lui transmettre par l'intermédiaire de ses délégués, ses plus chaleureuses félicitations et ses souhaits les plus cordiaux.

Quoique des montagnes et la mer séparent nos deux Universités, la cadette n'a cessé de suivre, avec le plus vif intérêt, le développement toujours croissant de son aînée, elle admire l'oeuvre accomplie depuis trois siècles par l'Université de Budapest, oeuvre dont l'hommage du monde entier vient aujourd'hui consacrer le rayonnement.

L'Université d'Alger forme les voeux les plus sincères pour que l'Université de Budapest continue de contribuer à l'avenir, comme elle l'a fait dans le passé, au progrès de toutes les disciplines.

Alger, Juillet 1935.

G. Hardy

Recteur de l'Université d'Alger.

ADELAIDE (Scotland).

UNIVERSITATI REGIAE UNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSI UNIVERSITAS ADELAIDENSIS
S. P. D.

Populus vester terris longe remotis ortus lingua praeditus stirpis nostrae linguae prorsus aliena paene mille tamen annos reliquis Europae populis propugnator contra nationes ab oriente ingruentes exstitit et multo suorum sanguine illos defendit. Quibus dum opitulamini permultas sane et gravissimas clades passi numquam tamen partis illas praeclaras proicere voluistis nec in primis irruentis barbaros repellere et amicis salutem afferre destitistis. Nec obliti sumus duos infantes Edmundi Ferrei lateris regis Anglici filios ut pericula domi metuenda vitarent regi vestro Sancto Stephano commissos esse: cuius filiam alter eorum uxorem duxit: hi autem per filiam suam Sanctam Margaritam reginam scotorum et Henrici Secundi regis Anglici proaviam nostrorum regum maiores exstant. Nec nos fugit quanta admiratione proavi nostri verba contionantis audiverint Ludovici Kossuth, praeclarissimi libertatis recipiendae auctoris.

At cum fatis iniquissimis premeremini et fraude et iniuria hostium patria Dilaniata paene ad mortem affligeretur et magna finium et civium vestrorum parte careretis Petrus Cardinalis Pázmány archiepiscopus Strigoniensis etiam in hoc discrimine rerum arbitratus ad populi animam conservandam et libertatem totius rei publicae instaurandam nihil plus valere quam animos adolescentium bonarum artium cultu et disciplina instituere et erudire et inter foedissima belli damna totis tamen viribus enitendum esse ut in ceterarum rerum egestate scientiis et litteris humanioribus fruerentur cives, ut omnibus hominibus appareret quamvis hostes terram popularentur ipsam tamen gentem invicta anima vigere, vestram igitur Academiam condendam curavit, non in urbe nbi floret, quippe quae hostibus subiecta tum laboraret, sed

Magnis Sabbatis in oppido, ubi plus centum annos crescebat antequam ad pulcherrimas istri ripas se contulit. At nunc sane miramur quam acriter ea inter tot confluentes nationes sita litteris cuiusque operam det et scientiis omnibus.

Vos igitur qui ut stirpe et lingua semotos ita indole et studiis nobis coniunctos esse sentimus gaudemus quod diem natalem tercentesimum acturi estis: gratiam Vobis habemus summam quod nos vestri tanti gaudii participes esse voluistis: speramus fore ut nos ex hoc tempore pace bona fausta felici usque fruamini et Academia novis semper viribus crescat et floreat.

Dabamus Adelaidae A. D. IV Kal. iul. A. S. MCMXXXV.

Vice-cancellarius.

ALBÁNIA.

Ministère Royal des Affaires Étrangères
d'Albanie.

No. 3051/III. F. IX.

NOTE VERBALE.

Le Ministère Royal des Affaires Étrangères a l'honneur d'accuser à la Légation Royale de Hongrie réception de sa note-verbale sub. Nr. 2087/193. datée du 23 juillet 1935, par laquelle elle a bien voulu inviter le Gouvernement albanais à se faire représenter aux fêtes du 300-ème anniversaire de l'Université „Pierre Pázmány“, et, en la remerciant pour cette aimable invitation, a l'honneur de lui communiquer que malheureusement, pour des raisons d'ordre budgétaire, il lui est impossible de donner suite à la demande de cette Légation.

Ce Ministère saisit cette occasion pour réitérer à cette Mission les assurances de sa haute considération.

Tirane, le 10 septembre 1935.

AMSTERDAM.

RECTOR AC SENATUS UNIVERSITATIS AMSTELODAMENSIS RECTORI SENATUIQUE ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Rector ac Senatus Universitatis Amstelodamensis natalem trecentimum gratulantur Collegio Docto Rectoris Senatusque Universitatis regiae Hungaricae quae tria iam per saecula, ex quo die Petrus Cardinalis Pázmány Archiepiscopus Strigoniensis liberalium artium delubrum dicavit, gloriam illius a Ferdinando rege apostolico confirmatae studiorum sedis praestanti cura propagaverit. Optimo iure gloriatur collegium doctum Budapestinense quod in antiquissima illa urbe, quae propter Histri caerulei ripas iam saeculo P. Chr. N. nono condita post multas belli vices Hungaricorum regum imprimis Corvini litterarum illius fautoris opera floruerit ac Turcorum perpressa regnum novissimis praesertim saeculis mirabili fama creverit, doctores tot egregii, inter quos eminere v. v. cl. cl. Goldziher, Jedlik, Semmelweis, Lenhossék, Korányi, Virozsil, Pauler, Hajnik, scientiarum disciplinas conatu miro pronoverunt nec tantum in alumnorum salutem Hungaricorum eximiam operam impendere, sed gloriam quoque nationis Hungaricae in alias gentes differre studuerunt.

Ex animi proinde sententia exoptant expetuntque rector et senatus Universitatis Amstelodamensis ut vigeat floreat Universitas Budapestinensis utque in terra illa Pannonica, quae post foedissimum nostri temporis bellum multis ac piis hospitii documentis cum Batavorum gente concordissime coniuncta est, aliquotiens rite saeculares posthac celebrentur dies festi, qui nunc Hungariae totiusque litterarum reipublicae praeconio tam faustis omnibus sollemniter peraguntur.

Dabamus Amstelodami anno domini millesimo nongentesimo trigesimo quinto A. D. VII Kalendas Octobres.

J. H. Scholte,
Senatus Rector.

ARGENTINA.

Consulado General de la
Republika Argentina Sec-
cion IV. No 52 Sl.

NOTE VERBALE.

Le Consulat Général de la République Argentine a l'honneur de porter à la connaissance de l'honorable Ministère Royal des Affaires Étrangères de Hongrie que, dans ce moment, il vient de recevoir du Gouvernement Argentin — délivré hier soir à onze heures — le télégramme qu'il se permet de transmettre:

„Ce gouvernement ayant accepté l'invitation gouvernement hongrois pour se faire représenter officiellement fêtes trois centième anniversaire université royale Pázmány vous avez été désigné en tel caractère devant vous servir de ce télégramme comme lettre de créance — Saavedra Lamas“.

La communication correspondante a été envoyé immédiatement à sa Magnificence Monsieur le Recteur de l'Université Royale.

Quoique cet ordre, — peut-être à cause des difficultés de communication — est arrivé avec retard, le Consulat Général se donne à l'espérance que le Gouvernement Hongrois appréciera l'intérêt du Gouvernement argentin de se faire représenter de toute manière aux fêtes mémorables qui doivent remplir d'orgueil toute la Nation hongroise, — bien que sa représentation diplomatique ne réside pas en Hongrie même.

Budapest, le 27 septembre 1935.

1039/1935.
No. 56.786.

Ministère des Affaires Étrangères, Budapest.

ATHÉN.

NOTE VERBALE.

Faisant suite à sa Note Verbale No. 53.236 en date du 2 août a. c., le Ministère des Affaires Etrangères a l'honneur d'informer la Légation Royale de Hongrie que l'Université Nationale d'Athènes a désigné, pour la représenter aux fêtes de l'Université de Pázmány Peter, le Professeur Georges Fotinos.

Athènes, le 20 septembre 1935.

Légation royale de Hongrie, Athènes.

ATHEN.

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΤΩ, ΠΡΥΤΑΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗ, ΣΥΓΚΛΗΤΩ, ΤΟΥ ΕΝ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΧΑΙΡΕΙΝ

Ασμενοι τα υμετερα γραμματ' εκομισαμεδ'α την του εν Βουδαπεστη, πανεπιστημιου εορτην ημιν εδηλωσε και επι ταυτην εκαλεσε ' το γαρ τιμιωτατον τουτο πανεπιστημιον ιδρυται τριακοσιοστον ετος τουτι και διαγιγνεται λαμπρως επιμελουμενον των τε γραμματων και των αγγων επιστημων. Καιπερ δ'ου δυναμενοι πεμψαι τινα των ημετερων καθηγητων τη, εορτη, πα ρεσομενον, ομως συνεορταζομεν υμιν τη, διανοια, και συνηδομεθα, εικοτως. Οδε θεος δοιη το εν Βουδαπεστη, πανεπιστημιον ζην βιον καλλιστον και κρατιστον, εστ'αν υδωρ τε ρηη, και δενδρεα μακρα τεδηλη,.

Ερρωσθε.

Αθηγησι τη, πρωτη, μηνος αυγουστου του χιλιουτου ενακοσιοστου τριακοστου πεμπτου ετους.

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣ.

BASEL.

UNIVERSITAS BASILIENSIS UNIVERSITATI
BUDAPESTIENSI S. P. D.

Iam duo fere saecula, doctissimi viri, Basiliensis nostra universitas florebat, cum his trecentis annis in oppido quod vocatur Nagy Szombat vestra universitas condita est quae nunc non solum Budapesto celeberrimae illi urbi quo postea translata est sed toti Hungariae splendidissimo est ornamento. Ut vero res humanae ferunt, initiis suis universitas vestra non pauca pericula obiit atque saepe in gravissimis difficultatibus versabatur. Quibus in calamitatibus academia nostra Basiliensis tamquam germana soror non solum ex animo vobiscum dolebat sed ut erat maior natu firmique iam animi Hungaris vestris scholasticis libenter se praestitit magistram. Multi itaque artium litterarumque studiosi ex Hungaria et Transsilvania ad nos migraverunt qui quae Basileae didicerunt grati postea in sua patria professi sunt. Post primum illum Hungarum qui iam anno 1519 in indicibus nostris inscriptus invenitur per tria saecula trecenti fere theologiae philologiae medicinae studiosi ex vestris partibus apud nos fuerunt quos nostra aetate alii multi secuti sunt. Maximo autem cum gaudio meminimus non paucos etiam ex praestantissimis Hungariae civibus a nobis institutos esse e quorum numero honoris causa nominare liceat Páriz-Pápai Josephum Csapó Stephanum Hatvany Josephum Adam Samuelem tres illos comites de Teleky.

Omnium ingenuarum artium fundamentum est libertas. Qua libertate non solum ipsi semper fruebamur sed etiam hospites nostros beatos esse cupiebamus maximeque nobis cordi erat ut qui in nostra academia instituti essent non minus humanitatis quam doctrinae ubique se praestarent propugnatores. Quibus in rebus cum vos idem sentire eademque rationes sequi notum habeamus, sollemnibus illis diebus quibus tertia vestrae universitatis saecularia celebrabitur inter omnia fausta hoc imprimis vobis precamur ut

eodem quo antea fervore etiam in posterum semper apud vos colantur atque foveantur doctrina libertas humanitas.

Dabamus Basileae die 20. mensis Septembris 1935.

*Rector et Senatus
Universitatis Basiliensis.*

BASEL.

Basel (4 148 18 25) 9 1225

TÁVIRAT.

Bpesti Kir. M. Pázmány Péter-tudományegyetem.

Helvetiorum societas res naturales explorantium universitati Budapestensi celeberrimae vota facit quam optima in multa saecula gloriosissima.

BERKELEY (U. S. A.).

**THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA TO THE ROYAL
HUNGARIAN PETER PÁZMÁNY UNIVERSITY AT
BUDAPEST**

Greeting.

The University of California sends its greetings to the Royal Hungarian Peter Pázmány University at Budapest on the occasion of the celebration of its three hundredth anniversary, from the twenty-fifth to the twenty-eighth of September, Nineteen hundred and thirty-five.

To avail itself of the opportunity to be represented on this occasion, the University of California has appointed as its delegate Rudolph Schevill, Ph. D., Professor of Spanish.

Given at Berkeley the eighth day of July, in the year of our Lord the nineteen hundred thirty-fifth, and of the University of California the sixty-eighth.

Vice-President and Provost.

BERLIN.

Auswärtiges Amt. VI. W. 10.027.
An die Königlich Ungarische
Gesandtschaft. Berlin.

VERBALNOTE.

Das Auswärtige Amt beehrt sich in Beantwortung der dortigen Verbalnote von 22. Juli cr. Nr. — 2558/1935. — der Königlich Ungarischen Gesandtschaft mitzuteilen, dass die Reichsregierung die Einladung der Königlich Ungarischen Regierung zur Teilnahme an der 300-jährigen Jubiläumsfeier der Peter Pázmány-Universität in Budapest mit verbindlichstem Dank annimmt. Der Auserordentliche Gesandte und Bevollmächtigte Minister G. von Mackensen ist mit der amtlichen Vertretung der Reichsregierung beauftragt worden. Daneben wird in Vertretung des Herrn Reichsministers für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung voraussichtlich Geheimrat Gürich, Vortragender Rat in dem erwähnten Ministerium, an der Feier teilnehmen. Ferner wird sich eine aus etwa 20 Rektoren und Professoren deutscher Universitäten bestehende Delegation zu dieser Feier begeben, deren Führung dem Rektor der Universität Breslau, Prof. Dr. Walz, übertragen ist.

Berlin, den 21. September 1935.

DEUTSCHE GESANDTSCHAFT IN BUDAPEST

Hochverehrter Herr Rektor!

Euer Magnifizenz beehre ich mich ergebenst mitzuteilen, dass ich erhaltener Weisung gemäss die hohe Ehre haben werde, die Deutsche Reichsregierung bei der bevorstehenden Jubiläumsfeier der Péter Pázmány-Universität in Budapest offiziell zu vertreten und der Universität die Glückwünsche der Reichsregierung zu übermitteln.

Mit dem Ausdruck meiner ausgezeichnetsten Hochachtung habe ich die Ehre zu sein.

Budapest, den 24. September 1935.

Euer Magnifizenz aufrichtig ergebener

v. *Mackensen*
Deutscher Gesandte.

BERLIN.**DER EHRWÜRDIGEN KÖNIGLICH-UNGARISCHEN
PÉTER PÁZMÁNY-UNIVERSITÄT IN BUDAPEST**

entbietet die Preussische Akademie der Wissenschaften zum Jubiläum ihres 300jährigen Bestehens freudige und freundschaftliche Glückwünsche. In Zeiten schwerster nationaler Schicksale gegründet, hat die Péter Pázmány-Universität durch den Wandel politischer und geistiger Strömungen hindurch den nationalungarischen Erziehungsgedanken entfaltet, verteidigt und zur schönsten Blüte gebracht. Im gleichen Masse hat sie der wissenschaftlichen Forschung gedient, die die Völker verbindet, und sie darf an ihrem Festtage auf einen stolzen Anteil an der gemeinsamen Arbeit zurückblicken. Die deutsche Gelehrtenwelt empfindet dankbar die Geistesbrüderschaft mit den ungarischen Gefährten, die der Waffenbrüderschaft in dem grossen Kriege voranging und folgte. Sie zollt den hervorragenden Forschern und Lehrern der ersten ungarischen Hochschule Bewunderung und Verehrung. Von solchen Gefühlen bewegt, reiht sich die Preussische Akademie der Wissenschaften der Schar der Glückwünschenden ein und begleitet die Péter Pázmány-Universität in ihr viertes Jahrhundert mit der frohen Gewissheit, dass sie auch in Zukunft herrlich gedeihen wird zum Heile Ungarns, zur Beglückung ihrer deutschen Freunde, zum Segen für das Kulturwerk der Völker.

Berlin, im September 1935.

Preussische Akademie der Wissenschaften.

BERLIN.**TÁVIRAT**

Berlin 127 54/51 24 1012

**REKTOR DER UNIVERSITÄET PROFESSOR
DR JULIUS KORNIS KOEZPONTI EGYETEM CEN-
TRAL UNIVERSITÄETSGBAEUDE, BUDAPEST.**

Die deutsche Gesellschaft fuer Geschichte der Medizin,
Naturwissenschaft und Technik und das Berliner Institut

Der Königlich Ungarischen
Pázmány Peter Universität
1635 zu Budapest 1935
beehren sich die Universitäten
des Deutschen Reiches

zur 300 jährigen Jubelfeier ihre aufrichtigen
GLÜCK- UND SEGENSWÜNSCHE
darzubringen. Wie die Gründung der Universität,
da Ungarn nach der Befreiung vom Türkenjoch
sich sehnte, fällt der Tag der Jubelfeier in eine
harte Zeit für das schwergeprüfte Stephansreich
mit seiner 1000 jährigen so ruhmvollen Geschichte.
Entstanden einst auf einem Außenposten des
Staates in der Nähe der ältesten deutschen Univer-
sitäts-Schöpfungen von Prag und Wien, wurde
ihre schon durch die räumliche Nachbarschaft die
Zusammenarbeit mit der deutschen Wissenschaft

fuer Geschichte der Medizin und der Naturwissenschaften erlaubt sich der Universitaet und speziell der medizinischen Fakultaet die herzlichsten Glueckwuensche zum Jubileum auszusprechen.

Diepgen

BERN.

LITTERARUM UNIVERSITATIS BERNENSIS
RECTOR ET SENATUS RECTORI ET SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE
SCIENTIARIUM PÁZMÁNY PÉTER BUDAPES-
TINENSIS S. D. P.

Laeto gratoque animo nuntium accepimus Universitatem vestram florentissimam a Petro Cardinale Pázmány anno MDCXXXV conditam et a Ferdinando II. rege apostolico confirmatam et privilegiis universitatum munitam trecentessimum diem natalem mense Septembri huius anni felicissimis auspiciis celebraturam esse atque etiam nostram Universitatem amabiliter invitare ut hos dies festos unanimi concordia vobiscum agat.

Hac invitatione magnopere honorati vobis gratias agimus quam maximas ad quas hac tabula gratulatoria exprimendas delegavimus Universitatis Bernensis huius anni rectorem magnificum Maximilianum Haller theologiae doctorem, Veteris Testamenti et historiae universalis religionum professorem publicum ordinarium.

Sententiarum nostrarum interpres non solum vobis laudes gratesque aget sed confidenter sperabit fore ut liceat vobis ut praeteritis ter centum annis sic quarto quoque saeculo et pro patria vestra et ceteris nationibus facem sapientiae et humanitatis praeferre ideoque inter viros doctos totius orbis terrarum vincula amicitiae artius coniungere.

Nostra pia vota cum vestris coniungimus ut hi dies festi a tot viris studiis humanioribus deditis frequentati ad pacem

mundi quam nunc maxime omnes tantopere desideramus
confirmandam et conservandam non nihil contribuant.

Dabamus Berna mense Septembri anni MDCCCXXXV
Valete nobisque favete

*Universitatis Bernensis
hoc tempore Rector.*

BOLOGNA.

ATHENAEO REGIO HUNGARICO BUDAPESTINENSI
OPTIMIS AUSPICIIS PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY
ANTE TRECENTOS ANNOS ORTO FATA FORTUNAS
GLORIAMQUE SUAM

iure ac merito elato animo recensenti et celebranti Alma
Mater Bononiensis Patria Aloysii Ferdinandi Marsili toto corde
gratulantur atque se ad ea revocantes. Quot quantisque
vinculis Hungaria Bononiaque iam inde a XIII saeculo in
studiis optimisque artibus cohaeserint artiora etiam in pos-
terum eadem ominantur atque esse volunt. At tu, Natalis,
multos celebrande per annos candidior semper candidiorque
veni.

Bononiae, Mense Sept. MDCCCXXXV a Fascibus
restitutis a. XIII.

Universitatis ab Actis
Gildo Borsari,

Universitatis Rector
Prof. Alessandro Ghigi.

BRESLAU.

DER KÖNIGLICH UNGARISCHEN PÁZMÁNY PÉTER-
UNIVERSITÄT 1635 ZU BUDAPEST 1935 BEEHREN
SICH DIE UNIVERSITÄTEN DES DEUTSCHEN
REICHES ZUR 300 JÄHRIGEN JUBELFEIER IHRE
AUFRICHTIGEN
GLÜCK- UND SEGENSESWÜNSCHE

darzubringen. Wie die Gründung der Universität, da Ungarn
nach der Befreiung vom Türkenjoch sich sehnte, fällt der

Tag der Jubelfeier in eine harte Zeit für das schwergeprüfte Stephansreich mit seiner 1000 jährigen so ruhmvollen Geschichte. Entstanden einst auf einem Aussenposten des Staates in der Nähe der ältesten deutschen Universitäts-Schöpfungen von Prag und Wien, wurde ihr schon durch die räumliche Nachbarschaft die Zusammenarbeit mit der deutschen Wissenschaft als Angebinde in die Wiege gelegt und dem ist sie treu geblieben bis zur Stunde. Zahlreiche Namen von internationalem Ruf hat sie auf allen Gebieten der Wissenschaft wie ehemals so auch heute aufzuweisen, z. B. solche, die mit deutschen Forschern erfolgreich um die Siegespalme gerungen haben. In einer Stunde, da in Ungarn und Deutschland ein jüngeres Geschlecht, dort wie hier stolz auf sein altes Volkstum, mit neuen Idealen zum Lichte emporstrebt, feiern wir das Fest der grossen ungarischen Schwester mit, voll dankbarer Anerkennung für alles, was sie für das Wohl der Menschheit und den Fortschritt des eigenen Volkes Grosses geleistet hat.

Walz

Rector der Universität Breslau.

BRISTOL.

Rector ac Senatus Academicus
Universitatis Bristolensis S. P. D.

UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE RECTORI SENATUIQUE ACADEMICO.

Illustrissimae Universitati Regiae Hungaricae anno post Christum natum millesimo nongentesimo tricesimo quinto natalia sua trecentesima summo cum omnium doctorum gaudio celebranti nos Universitatis Bristolensis rector senatusque academicus amplissimis verbis gratulamur. Pergratum sane nobis est quod ad iubilaeum vestrum, qui per tot annos artes scientiasque tam praeclaro studio excolueritis, sumus invitati, atque adeo per epistulam tam honorificam Latine scriptam. Latinarum enim litterarum quis nescit vos tam amantissimos fuisse ut, cum per ceteram Europam cottidianus linguae

Latinae usus iam omissus et paene abolitus esset, in Hungaria diu floreret? Mediam vos Europam incolentes per tot saecula, inter tantos Orientis Occidentisque tumultus, ut saepe velut fluctibus barbariae propulsatis humanarum gentium propugnatores vos praeuistis, ita humanitatem ipsam laborantem nunc, ut antea, vindicatis et honoratis qui rei publicae istius nobilissimae, cuius cives omnes sunt qui scientiam doctrinam veritatem diligunt, nos diversa gente ortos, nos a vobis nuper infelicissimo bello disiunctos, tam amicissime concives appellatis. Cum autem male accidat ut duos delegatos mittere nequeamus, vir doctus Stanleius H. Badock, LL. D., Pro-Cancellarius noster et Consilii academici praeses et Universitatis nostrae Thesauriensis Salutem vobis plurimam et nostris verbis et Universitatum Beromagensis, Loidensis, Liverpoolianae, Mancuniensis, Escafeldensis praesens impertiet. Quarum quidem Universitatum ut haud moris est huiusmodi epistulas honoris causa mittere, ita omni epistulis melius nostrae amicitiae indicium ipse vir doctus Badock praesens erit.

Bristolini, a. d. V Idus Iulias, a. 1935.

BRUXELLES.

Institut International des Sciences Administratives.

A MONSIEUR LE RECTEUR ET À MESSIEURS LES
PROFESSEURS DE L'UNIVERSITÉ ROYALE
„PIERRE PAZMANY“

Budapest.

L'Institut International des Sciences Administratives a l'honneur d'adresser à l'Université Royale „Pierre Pazmany“ de Budapest ses très vives et très cordiales félicitations à l'occasion du troisième centenaire de sa fondation.

La présence à vos cérémonies jubilaires de deux délégués de notre organisme prouve à suffisance toute la sympathie en laquelle notre Institut tient votre centre univer-

sitaire si réputé, auquel il sait un gré infini d'attacher l'importance qu'elles méritent aux sciences administratives et à la documentation.

L'Institut International des Sciences Administratives associe son hommage à ceux que reçoit aujourd'hui du monde entier votre célèbre Université. Il y ajoute l'expression de ses vœux ardents de prospérité pour votre foyer de haute culture, dont le rayonnement déborde largement les frontières de votre patrie et qui dispense à des milliers d'étudiants un enseignement fécond donné par des maîtres éminents.

Le Président.

CAIRE.

Université d'El-Azhar. Cabinet du Recteur.

Le Recteur de l'Université d'El-Azhar se fait un réel plaisir d'accuser réception de l'aimable invitation que le Recteur et Président du Sénat de l'Université Royale „Pázmány Péter“ de Budapest a la courtoisie et la délicate pensée de lui faire parvenir pour prendre part aux fêtes de son tricentenaire qui auront lieu du 25 au 29 Septembre 1935 et le prie d'agréer ses remerciements les plus vifs.

C'est avec une vraie joie que l'Université millénaire d'El-Azhar saisit cette occasion pour adresser ses félicitations confraternelles à l'Université Royal de Budapest pour avoir atteint la 300e année de sa vie glorieuse et prospère.

L'Université d'El-Azhar se réjouit de tout son coeur de participer à ces fêtes et d'y déléguer Monsieur le Professeur El-Cheikh Amine El-Khouli, professeur de philosophie à la Faculté des Sciences Religieuses, pour la représenter à cette cérémonie mémorable pour laquelle elle forme ses meilleurs vœux de complète réussite tout en souhaitant à l'Université de Budapest un succès continu.

Le Caire, le 11 septembre 1935.

(Az eredeti arab nyelven.)

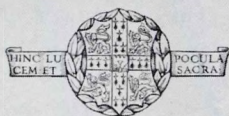
CAMBRIDGE.**UNIVERSITAS CANTABRIGIENSIS RECTORI AC
SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARICAE BUDAPESTNENSIS SALUTEM**

Cum nobis litteris vestris nuntietis adesse volventibus annis sextum iam Iubilaeum Universitatis vestrae, et vergente auctumno sollemnitates iubilares vos celebraturos esse, gratulamur vobis, quod post trecentorum annorum tempestates, post tot clades nostri temporis, vobis datur adhuc veritatis facem inter populos vestros praeferre et illas iuventuti vestrae spes instillare, quas Natura tantum et Humanitas ministrant. Vulgo quidem creditur nulla nostris unquam infeliciores fuisse tempora; sed dubitant illi qui rerum gestarum colunt memoriam, nolunt sibi solis tantum calamitatum cumulum vindicare, credunt soles occidere et redire posse, malunt adiuvante Deo laborare et meliora expectare. Hanc vobis inesse mentem testentur litterae vestrae, quas pro augurio audemus accipere et dies feliciores vaticinari. Quorum expectationem si vota confirmare possunt, hoc pro certo habeatis nos vobis omnia precari fausta felicia fortunata.

Dabamus Cantabrigiae primo die mensis Iunii A. S. MCMXXXV.

CAMBRIDGE. (U. S. A.)**COLLEGI HARVARDIANI PRAESES SOCIIQUE UNI-
VERSITATIS REGIAE HUNGARICAE DE FUN-
DATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCU-
PATAE BUDAPESTINENSIS RECTORI SENATUIQUE
ACADEMICO S. P. D.**

vobis, qui Cardinalis politicique illustrissimi foundationem antiquam pie fideliterque custoditis, gratulationes Universitatis Harvardianae, quam in Novae Angliae silvis uno tantum anno posterius condiderunt maiores nostri quam vestram Cardinalis Pázmány fundavit, mittimus laetissimi. Noster quoque fundator vir ecclesiasticus —, quamquam genere

UNIVERSITAS CANTABRIGIENSIS

RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS
REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS

SALUTEM

CUM NOBIS litteris vestris nuntietis adesse volventibus annis sextum iam Iubilaeum Universitatis vestrae, et vergente auctumno sollempnitates iubilares vos celebraturos esse, gratulamur vobis, quod post trecentorum annorum tempestates, post tot clades nostri temporis, vobis datur adhuc veritatis faciem inter populos vestros praeferre et illas juventuti vestrae spes instillare, quas Natura tantum et Humanitas ministrant. Vulgo quidem creditur nulla nostris unquam infeliciora fuisse tempora; sed dubitant illi qui rerum gestarum colunt memoriam, nolunt sibi solis tantum calamitatum cumulum vindicare, credunt soles occidere et redire posse, malunt adiuvante Deo laborare et meliora expectare. Hanc vobis inesse mentem testantur litterae vestrae, quas pro augurio audemus accipere et dies felicitates vaticinari. Quorum expectationem si vota confirmare possunt, hoc pro certo habeatis nos vobis omnia precari fausta felicia fortunata.

Dabamus Cantabrigiae
primo die mensis Iunii
A.S. MDCXXXIV

humilior simplexque vita — cum viridi iuventa immaturus adhuc moreretur, dimidium pecuniae suae bibliothecamque totam huic nascenti academiae in terra nova reliquit. Quamvis igitur religione patriaeque dispares, nos, tamen, maioresque — ut, credimus, vos quoque — pro doctrina, eruditione, veritate per omnia saecula laboravimus, postquam Cardinalis Pázmány et Reverendus Iohannes Harvard fidem ac spes suas promulgaverunt, quam fidem universitates nostrae omnibus rerum tempestatibus fortiter feliciterque superatis comprobaverunt.

Neque umquam erimus immemores quomodo illum cultum civilem communemque, in quo et nos ipsi gloriamur, Hungaria vestra et sapienter conformaverit et fortissime defenderit. Nuper quidem Universitatem Harvardianam cum Hungaria artius coniunxit Socius noster, vir clarissimus Hieremias Smith, qui paene per ultimos vitae annos pro salute ac prosperitate populi vestri, gloriosissimi sed bello graviter afflicti, cum sapientia studioque laboravit. Sic enim sapientium amicitiae populorum amicitias adumbrant auguranturque, et nos, quamquam oceana terrisque procul seiuncti, pro honore atque salute Universitatis Regiae Hungaricae de Petro Cardinali Pázmány nominatae vota nunc suscipimus felicissima atque sincerissima.

Datum Cantabrigiae Massachusettensium, Die XX Aug., Anno Salutis Humanae MDCCCXXXV, Collegique Harvardiani CCLXXXVIII.

Collegi Harvardiani Praeses Sociique,
ab epistulis.

CATANIA.

Rectori et Senatui Universitatis
Budapestiensis.

SICILIAE STUDIUM GENERALE 1434. RECTOR ET
SENATUS UNIVERSITATIS CATANENSIS S. P. D.

Istius Universitatis invitatio ad trecentimum anniversarium suae foundationis celebrandum nobis grata acceptaque

pervenit, cum Ungaricae nationis solemnitati libenter faveat amicus populus Italicus.

Nostrae Universitatis apud vos delegati veniemus Nos una cum professore Francisco Flarer, et diebus festis officiali amictu intererimus.

Catana die tertio ante Nonas Sextiles

Rector Universitatis.

Josephus Muscatello.

CHICAGO.

Chicagoi Magyar Club. Hungarian
(Magyar) Club of Chicago 100 East
Ohio street, Chicago, Illinois.

Méltóságos Rektor Úr!

A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem fennállásának háromszázéves jubileuma alkalmából méltóztassék megengedni, hogy legőszintébb szerencsekívánatainkat nyilvánítsuk.

A jeles eseményt hirdető művészi falragaszt klubhelyiségünk egyik feltűnő helyére helyezve büszkén mutatjuk a körünkben megjelenő amerikai barátainknak, kik ebből is megérthetik, milyen értékes — ám a békediktátumnál nem méltányolt — szolgálatokat tett Magyarország a kereszténységnek és általános emberi kultúrának. Soraink között is sokan vannak, kik az Alma Materra fiúi szeretettel gondolnak vissza és az ott nyert tudással felvértezve szereznek dicsőséget és tiszteletet a magyar tudományos oktatásnak.

Amidőn szívünk egész melegével kívánjuk, hogy a tiszteletreméltó intézmény folytonosan fejlődve, az idők végtelenségéig szolgálhassa nemes hivatását, ott nyert tudásunk felhasználásával soha meg nem szűnő energiával és hittel küzdünk azért, hogy a jövő ifjúsága nem a megcsonkított határok, hanem a történelmi Nagy-Magyarország részeiből seregeljen a dicső multtal bíró Pázmány Péter Magyar Királyi Tudományegyetem aulájában.

COLLEGI HARVARDIANI PRAESES SOCIHQVE
VNIVERSITATIS REGIAE HVNGARICAE DE FVNDATEORE
PETRO CARDINALI PÁZMÁNY
NVNCPATAE
BVDAPESTINENSIS
RECTORI SENATVIQUE ACADEMICO
S.P.D.

VOBIS, qui Cardinalis politicique illustrissimi foundationem antiquam pie fideliterque custoditis, gratulationes Vniversitatis Harvardianae, quam in Novae Angliae silvis uno tantum anno posterius condiderunt maiores nostri quam vestram Cardinalis Pázmány fundavit, mittimus laetissimi. Noster quoque fundator vir ecclesiasticus—quamquam genere humilior simplexque vita—, cum viridi iuventa immaturus adhuc moreretur, dimidium pecuniae suae bibliothecamque totam huic nascenti academiae in terra nova reliquit. Quamvis igitur religione patriaque dispares, nos, tamen, maioresque—ut, credimus, vos quoque—pro doctrina, eruditione, veritate per omnia saecula laboravimus, postquam Cardinalis Pázmány et Reverendus Iohannes Harvard fidem ac spes suas promulgaverunt, quam fidem universitates nostrae omnibus rerum tempestatibus fortiter feliciterque superatis comprobaverunt.

Neque umquam erimus immemores quomodo illum cultum civilem communemque, in quo et nos ipsi gloriamur, Hungaria vestra et sapienter

Isten áldását kérve Rector Magnificus-ságod és munkatársai működésére, maradtunk legmélyebb tisztelettel
1935 szeptember hó 3.

Glón Dezső
titkár.

Dr. Horváth Ádám
elnök.

CLERMONT-FERRAND.

SENATUS ACADEMICUS UNIVERSITATIS CLAROMONTENSIS RECTORI ET SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Vobis, Doctissimi Viri, trecentessimum Collegii vestri annum sollemniter celebrantibus tria iam feliciter peracta saecula prono gratulamur animo, quantaequae nobis oblectationi fuerint litterae profiteamur quibus vos cupere notum fecistis nos gaudii vestri participes fieri. Iure enim confiditis nullum eorum qui in orbe terrarum litteris scientisque colendis operam navant hac laeta recordatione posse non tangi.

Libentissime igitur e nostro concilio aliquem vel duos adlegavissemus, qui et vobis grates agerent praesentes et nostram erga vos benevolam mentem testificarentur, utpote qui persuasum habeamus omnes qui liberalia in studia incumbunt arta inter se necessitudine, immo, ut recte dicitis, fraterno affectu coniungi.

Cum vero nostrum nemo sit, quod valde dolemus, qui vergente Septembri mense studiis aut curis vacuus feriis vestris possit interesse, hanc ad vos epistolam observantiae nostrae pignus mittere placuit et omnia vobis in posterum felicia fausta exoptare.

Datum Claromonte Kalendis Augustis a. MDCCCCXXXV.

Rector
Concilii Universitatis Praeses.

DUBLIN.

Ollscoil na H-Éireann, the National
University of Ireland. Text of
Address to the Royal Hungarian
University Peter Pazmany.

UNIVERSITAS NATIONALIS HIBERNIAE RECTORI
SENATUIQUE ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARIAE PETRI PÁZMÁNY S. P. D.

Perjucunda nobis est humanissima vestra invitatio, ut
festis solemnibus intersimus, quae isthic aguntur recurrente
anno tercentesimo foundationis clarissimae vestrae Academiae
Budapestensis.

In nostra Universitate Hiberniae, longo a vobis spatio
disjuncta, magni sane habetur fama qua in Europa gaudet
natio Hungarica a diebus Sancti Stephani verum decus tam
ardenter anhelans. Vehementius tamen nunc anno tercentenario
extimulatur nostra admiratio. Ipso Universitatis vestrae
titulo apte invenimus expressu et indolem regiae Academiae
et venerabile nomen praeclari ejus fundatoris, Eminentissimi
Cardinalis Primatis Petri Pázmány. Gesta hujus viri reco-
lentibus jure merito nobis affirmare licebit quod, tempore
quo Hungaria calamitatibus fortunaequae vicissitudine saeve
jactabatur, incolume *Ille* servavit quiddid divus Stephanus,
primus rex apostolicus, sanctum habebat: nam fidem catholi-
cam patriae redintegavit, scientiam et artes mire illustravit
suo ingenio, immo, coetaneos mirifice praeveniando, linguae
patriae rite evolvendae atque promovendae viam tutissimam
munivit.

Eruditio et doctrina illustrissimi vestri Cardinalis Petri
Pázmány, e fontibus purissimis scholae Romanae ipsius
Sancti Roberti Bellarmino derivata, signum quoddam perenne
impressit Universitati, quam, anno millesimo sexcentesimo
trigesimo quinto, traditiones avitas Hungariae prae oculis
tenens fundavit. Translate dein regia auctoritate a primaeva
sua sede Tyrnavia (Nagyszombat) ad urbem Budapest, hono-
ribus ampliata ab illustrissimis principibus, imprimis a Ferdi-

nando II et Maria Theresa, egregia contulit haec Academia de Petro Cardinali Pázmány nuncupata ad vitam populi Hungarici honestandam atque amplificandam.

Quattuor Facultates istius Universitatis, quae hodie doctrina et scientiis adeo illustrantur, decursu saeculorum magnificentiam et nitorem culturae Hungaricae tueri atque promovere non cessarunt.

Sincero itaque corde sensus intimos gaudii et gratulationis nostrae exprimere cupimus. Semper floreant vestrae Universitatis decus et gloria.

Post acceptum vestrum nuntium, libentissime sane viro honorato mandavimus Dionysio J. Coffey, M. A., M. B., B. Ch., B. A. O., LL. D., Pro-Vice-Cancellario hujus Universitatis et Praesidi Collegii apud Dublinum, ut legati munere fungatur, et gratulationes nostro nomine referat.

Dabamus Dublini, Kalendis Septembr. MCMXXXV.
Litteris Universitatis sigillo muniendis adfuerunt.

Éamon de Valéra
Cancellarius.

Fredericus H. Wiber
Notarius.

DUBLIN.

UNIVERSITAS DUBLINENSIS
REGIAE UNIVERSITATI HUNGARICAE APUD
BUDAPESTINENSES S. P. D.

Per nobis gratum fuit, viri doctissimi, quod Universitatis vestrae ludos saeculares mox celebraturi etiam nostram Academiam gaudii vestri voluistis fieri participem. Cum enim Reipublicae Litterariae concives universi, cum omnes qui veritatem et humanitatem ubique colunt, tum vero nos, popularibus vestris amicitiae veteris vinculo iam pridem coniunctissimi, ex animo, si quis alius, laetamur Societatem vestram plus quam uno in studiorum genere florentissimam tot fortunae vices eventu prospero superasse et annos trecentos ab origine sua feliciter exactos mense Septembri esse numera-

turam. Longum est summorum virorum nomina percensere qui vobis famam tantam laboribus suis pepererunt, sed dum fastos vestros recentiores evolvimus facere non possumus, quin Josephum de Fodor et Ignatium Goldziher praecipue admiremur, quorum alter bacteriologiae investigator diligentissimus exstitit, alter religionis Islamicae theologiam funditus exploravit. Ne tamen rerum praeteritarum tantum in commemoratione moremur, diei tam festi in honorem huius Collegii socium eminentem, Ernestum Henricum Alton, linguae Latinae apud Dublinenses Professorem, delegimus, qui nostrum omnium in vos omnes benevolentiam praesens declaret coetuique vestro omnia fausta et nunc et in futurum exoptet.

Valete nobisque favete

Cancellarius.

Praepositus.

Datum Dublini in Collegio SS. Trinitatis mense Junio
MCMXXXV.

DUNDEE. (SCOTLAND.)

Senatus Academicus Universitatis
Sancti Andreae in Scotia.

RECTORI SENATUIQUE ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE S. P. D.

Vesperascente iterum mundo atque in peius, ut videtur, vergente, cum perturbentur res hominum eventui incerto expositae ac prospiciant populi nationesque nescientes quid sit serus vesper vecturus, unum e paucissimis manet vinculum, quo coniuncti clamores fori atque strepitus evadere possunt viri doctrinae dediti et scientiae, qua nihil dulcius vel ad mentes componendas utilius. Quamobrem et nos, longo terrae spatio a vobis sepositi, reipublicae tamen eiusdem litterariae cives, gaudii iubilaeique vestri participes haberi

desideramus, non solum ut cum gaudentibus gaudeamus, ut monet Vitae Regula, sed potius qui curriculum vestrum et merita plene cognoscamus et in honore habeamus maximo. Qui enim vobis viam doctrinae olim et fundamenta posuit, magnum sane instituit opus, cuius laudes in totum orbem exierunt; sapientiam amavit, alios ad veritatem inquirendam allexit, spe ac fide tantum fretus semen proiecit fructiferum.

Cuius tanti laboris messem quis nescit: quot docti, quot sapientes, omni scientia et virtute instructi, vestris ex aulis in hominum usus et beneficia Deique gloriam progressi sint, et, ut confidimus, sint progressuri? Vobis, qui olim in patria vestra reginae Scoticae, Margaretae illi quae vulgo et Sancta habetur, domum asylumque praebuistis, iure congaudemus et congaudebimus, tempore inopportuno infeliciter absentes, praesentes autem corde atque spiritu.

Dabamus Sancti Andreae, mense Sept. M. CM. XXXV.

Jacobus Ivrine.

Praepositus et Vice-Cancellarius.

EDINBURGH.

RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS VICE-CANCELLARIUS SENATUSQUE ACADEMICUS UNIVERSITATIS EDINENSIS S. P. D.

Antiquissimae memores amicitiae quae inter gentes nostras exstitit, et belli iam diu obliti quod tam crudeliter invitas distraxit, porrectas dexteris dexteris stringimus et corde sincero vobis gratulamur feriantibus. vobiscum enim confitemur unum tot ubique discordiarum esse remedium, ut ingeniorum opes gens cum gente mutue communicet, indolem cuiusque curet quaeque intelligendam, artium liberalium libero commercio locupletentur universi, quare nomen ter centum annos inlustre augurio futuri incrementi salutamus.

Dabamus Edini Cal. Iul. anno Salvatoris MCMXXXV.

Vice-Cancellarius.

Secretarius.

GENÈVE.

Universitatis Budapestinensis
 Rectori Senatuique academico.

**RECTOR ET SENATUS ACADEMICUS UNIVERSI-
 TATIS GENAVENSIS S. P. D.**

Gratissima nobis fuit vestra erga nos humanissimae voluntatis significatio, cum epistula Kalendis Februariis data ad dies festos elapsi tertii Budapestinensis Universitatis saeculi celebrandos liberaliter nos vocavistis.

Multos enim e clarissimis viris qui in patria vestra floruerint et inter quos Joseph Pétzeli imprimis laudare iuvat, Academiae nostrae adscriptos esse gloriamur.

A vobis itaque amicissimis verbis rogatus ex coetu professorum Albert Richard rector ad vos mittor, qui et vobis nostro omnium nomine congratuler votaue perferam, quae imis pectoribus pro vestra Universitatisque vestrae salute et felicitate concipimus, et necessitatem communionemque quae iam pridem in religionis rebus inter Hungariam Genavamque intercessit confirmem et testificer nos gaudii vestri ex animo participes fieri, gratias vobis agere maximas atque omnia prospera Universitati vestrae alumnisque eius precari.

Utinam in maius totius humanae societatis decus semper crescat clarissima Universitas Budapestinensis! Valete.

Dabamus Genavae Kalendis Septembribus MCMCCCV.

Albert Richard,
 rektor.

GENOVA.**RECTOR AC SENATUS ACADEMICUS REGIAE UNI-
 VERSITATIS GENUENSIS RECTORI AC SENATUI
 ACADEMICO REGIAE UNIVERSITATIS BUDAPESTI-
 NENSIS S. P. D.**

Tricentesimum annum ab instituta Budapestinensi Uni-
 versitate rite celebraturi praeclarum humanitatis vestrae

testimonium cunctis bonarum artium cultoribus praestitistis, qui ad sollemnia studiorum invitati fraterno animorum donsensu gratias vobis non solum persolvunt, verum etiam egregios studiorum vestrorum fastos summa laude prosecuntur. Sed laetitia vestra vel maxime moventur nostrae Italiae doctissimi viri, quippe quae firmissimis amicitiae vinculis Hungaricam gentem iam diu sibi coniunxerit nec unquam res communis historiae memorabiles oblivione obruerit.

Quanto igitur gaudio exsultet quaeque Athenaeum nostrum fausta vobis ominetur, intelligitis quidem, cum doctrinarum celebratio sit populorum germana fraternitas.

Genuae X Kal. Jul. MCMXXXV. XIII a Fascibus restitutis.

Rector Magnificus.

GLASGOW.

UNIVERSITAS GLASGUENSIS UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSI S. P. D.

Pergratum nobis fecistis, viri doctissimi, quod annum academiae vestrae trecentisimum feliciter exactum iustis sollemnibus celebraturi etiam nos laetitia vestrae participes esse voluistis. libenter enim hoc tempore recordamur vestram cum nostra patriam non modo communi Sancti Andreae patrocinio sed etiam aliis necessitudinis vinculis esse coniunctam, iuvat sanctissimae mulieris memoriam recolere, Margaretae, Scotorum reginae, quae e regia Arpadorum stirpe orta et apud vos educata eximium piaevitae, candidae animae specimen nostratibus praebuit, iuvat, ut ad recentiora transeamus, multos post annos recordari, cum finibus Hungariae Turcarum impetus minitaretur, iuvenes nostros una cum vestris pariter vim hostium sustinuisse, iuvat denique veterem vidisse collegiorum vestrorum cum nostris societatem studentium commercio identidem renovatam, notum est omnibus Hungariam iam a Pannonii temporibus et Corvini usque ad nostra saecula humanitatis et bonarum artium firmissimum exstitisse propugnaculum: notum est etiam hodie verum esse quod scripsit Aeneas Silvius, non paucos esse in vestris

regionibus qui litteras antiquas magnopere colant, nec litteris solum vacare vestri est moris: quippe qui iuris civilis peritiam consummaveritis, medicinae scholas discipulis refertas habeatis, artes utiles et scientias promovendo impigerrime vos dederitis, tanta cum studiorum varietate, tanta studentium multitudine, tanta professorum doctrina floreatis. ex animo speramus labores quos ludis his saecularibus celebratis non minus felici vos augurio in alterum saeculum continuaturos. quod autem vobis propositum est ut, ubi olim colonia Aquincensis a Romanis fundata pacis morem gentibus imposuerit, eodem vos loco inter horum temporum dissensiones rei publicae litterarum civibus, quantum in vobis sit, concordiae auctores fiat, ut tam salubre consilium ad exitum bonum perducatur vehementer optamus. ergo voluntati vestrae obsecuti virum maxime idoneum, alumnum nostrum, Georgium Knight, nunc in urbe vestra commorantem, libenter ad vos legamus qui feriis vestris intersit, benevolentiae nostrae perpetuae testimonium adferat, nostro nomine omnia vobis fausta felicia fortunata comprecetur.

Dabamus Glasquae Kalendis Iuniis A. S. MCMXXXV.

*Vice-Cancellarius,
Senatus Scriba.*

GRONINGEN.

RECTORI ET SEANATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE SCIENTIARUM „PÁZ-MÁNY PÉTER“ BUDAPESTINENSIS SENATUS UNIVERSITATIS GRONINGANAE S. D. P.

Maximo cum gaudio, viri clarissimi, accepimus humanissimas vestras litteras quibus nos certiores fecistis vestram illustrissimam Universitatem trecentimum annum suae foundationis ultimis diebus mensis Septembris festis sollemnibus celebraturam esse. De re tam laeta vobis omnibus ex imo corde gratulamur.

Quod vero nos invocastis, ut sollemnibus vestris interessemus, gratias vobis agimus quam maximas. Cum tamen fieri

non possit, ut praesentes gaudii vestri testes adsimus, per hasce litteras summis expetimus votis, ut inclyta Universitas Budapestinensis, quae per tam longum aevi spatium patriae vestrae gloria atque decus fuit quaeque tot tantosque viros tulit atque fert, futuris quoque saeculis florere et crescere pergat.

Dabamus Groningae d. IX m. Septembris anno
MCMXXXV.

Rector Magnificus.
Senatus Actuarius.

HALLE.

TÁVIRAT.

KOENIGLICH UNGARISCHE UNIVERSITAET BUDAPEST, UNGARN.

Halle, die Stadt der Martin Luther-Universitaet, entbietet der koeniglich ungarischen Universitaet Budapest zu ihrem 300 jaehrigen Jubileum, mit der Versicherung aufrichtiger Verbundenheit herzlichste Glueckwuensche.

Der Oberbuergermeister Dr. Weidemann.

HELSINKI.

UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTI- NENSI ACADEMIA SCIENTIARUM FENNICA S. P. D.

Natali Universitatis, quae prima inter Universitates Hungariae ante haec tria saecula condita est, rite celebrando academia scientiarum Fennica deesse noluit. Vobis cum sincera fraternaque mente gratulamur, honorem quam maximum tribuimus eis doctrinae testimoniis, quae a vobis his annis trecentis sunt data plurima. Inter populos Fenno-ugricos praecipua est gloria populi Hungarici, qui primus libertatem et in re publica et in cultu humano obtinuit. In rebus gestis vero Hungariae honoratissimus debetur locus Universitati, quae cum nunc natalem celebret laudibus undique celebratur. Praestantissimum fuit et est scientiae domicilium et

lucem humanitatis populo suo sparsit spargitque clarissimum. Itaque praecipua est nobis causa, quod sicut frater fratri scientiae domicilio vestro omnia fausta et felicia exoptemus. Sicut adhuc artes optimae in Universitate vestra floruerunt, ita in posterum floreat. Liceat vobis perpetuo pares doctrinae fructus ferre in usum et Universae humanitatis et populi Hungariae.

G. J. Ramsledt,
Praeses.

Gustav Komppa,
Secretarius perpetuus.

HELSINKI.

UNIVERSITAS HELSINKIENSIS UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTI- NENSI S. P. D.

Ante hos trecentos annos in Europa bellum arsit longinquum, quo regiones pulcherrimae per triginta annos crudeliter devastabantur. Iis autem ipsis temporibus, quibus malo tam late diffuso damna gravissima et animis hominum et fructibus laborum per tot saecula collatorum afferebantur, tres populi Fenno-ugrici Universitates acceperunt, quae luci spargendae veritatisque colendae operam daturae erant, Universitates Tartvensis, Budapestinensis, Aboensis, ex quibus haec iam Helsinkiam est translata, deinceps alia post aliam intra duo annorum lustra conditae sunt.

Quae res testimonio est vires irae et excidii tantum non valere, ut hominibus desiderium animi bona colendi extinguant. Gavisi, quod populis nostris cognationis vinculo inter se coniunctis de hac re testimonium praebere licuit, non possumus non videre hac ratione sanctum nobis officium impositum esse, ut veritatem colentes usque populos nostros erudiamus simulque magnam rem totius humanitatis promovemus.

Universitas Helsinkiensis, quae novissima inter has Universitates Fenno-ugricas tum condita est, sororis mente sincera fervidaque Universitatem Budapestinensem salutat admi-

rationis plena id laudans, quod iam praestitit Universitas Hungarica nunc natalem trecentiesimum celebrans. Simul persuasissimum habet Universitas Fennica sororem in ripa Danubii sitam usque in posterum munere suo excelso optime functuram esse. Omnia bona faustaque in aeternum Universitati Budapestinensi et toti populo Hungariae nobilissimo exoptamus.

D. Helsinkiae die XX mensis Septembris A. D.
MCMXXXV.

K. R. Brotherus.
rector.

Secretarius.

HELSINKI.

A BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER-
TUDOMÁNYEGYETEMNEK.

A FINN-UGOR TÁRSASÁG MÉLY TISZTELETTEL
ÉS ÓSZINTE ÖRÖMMEL KÖSZÖNTI A BUDAPESTI
PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEMET
HÁROMSZÁZÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÖRÖM-
ÜNNEPE ALKALMÁBÓL.

A budapesti tudományegyetem a jól végzett kötelesség nyugodt öntudatával tekinthet vissza az elmúlt századok eredményeire. Magyarország legválságosabb viszonyai között kelt életre, szolgálta a hazát jó- és balszerencsájében egyaránt, de a sors bárminő fordulatai között is, magasan lobogtatta a tudomány és igazság zászlaját hazájának és nemzetének dicsőségére, az emberi művelődés emelésére.

Abban a tudománykörben, melyet magyar testvérmé-
zetünk legrégebbi egyeteme művel, fontos helyet foglal el a finn-ugor nyelvtudomány, néprajz- és régiségtudomány. A Finn-Ugor Társaságnak éppen ez a három tudomány a munkatere, amelynek végső célja legdrágább nemzeti örökségünk értelmezése, történetelőtti idők kódébe burkolt közös multunk földelítése. Ezen a munkatéren alkalmunk van a magyar és finn tudósoknak a termékenyítő közös munkára. A finn-ugor

kutatás Sajnovics és Gyarmathy kora óta mindig kedvelt tárgya volt déli testvérnépünknek s e téren a tudományos eredmény tekintélyes része a magyar tudósoknak és a budapesti tudományegyetemnek köszönhető. A Finn-Ugor Társaság őszinte testvéri érzéssel kívánja, hogy a Budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem évszázadról évszázadra folytassa az ő nagyértékű, áldásos munkáját látnoki lelkű alapítójának szellemében „az Isten dicsőségére, a haza javára, a tudományok szolgálatára“.

A Finn-Ugor Társaság nevében:

Helsinki, 1935. szeptember havában.

Alelnök.

Főtítkár.

IOWA. (U. S. A.)

The University of Iowa extends its sincere congratulations to the Rector and the Academic Senate of the Royal University of Hungary on the occasion of the celebration of the Three Hundredth Anniversary of the founding of the institution September twenty fifth to twenty eighth nineteen hundred and thirty five and upon this most auspicious occasion desires to express its good will toward an institution which is nobly serving the cause of education.

President.

ITHACA. (U. S. A.)

UNIVERSITATIS CORNELLIANAE PRAESES, PRAEPOSITUS, SENATUS ACADEMICUS RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS S. P. D

Clarissimae Universitatis Budapestinensis abhinc annos CCC conditae, vobis nataliciam jam celebraturis gratulamur, maximasque vobis, Viri praestantissimi, collegaeque dilectissimi, gratias agimus quod, litteris vestris nuper ad nos perhuma-

UNIVERSITAS LITTERARUM AENIPONTANA

UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE
DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PAZMÁNY NUNCUPATAE
BUDAPESTINENSI

S. P. D.

LAETIS ANIMIS E LITTERIS VESTRIS ACCIPIMUS. QUAM DELIGENTER PER TOT ANNOS VEL POTIUS SAECULA ARTES LIBERALES COLUERITIS IUVENESQUE DOCTRINAE STUDIOSE ERUDIVERITIS, QUOT VIRORUM ILLUSTRIORUM NOMINIBUS GLORIEMINI, QUANTA SPE HUMANITATIS MAGIS MAGISQUE AUGENDAE ET PROPAGANDAE AD DIEM FESTUM CELEBRANDUM ADGREDIAMINI, QUO OMNIS IX LUSTORUM MEMORIA VOBIS IN MENTEM EMERGET. HUIUS DIEI VIM ET MOMENTUM NOS QUOQUE QUAMVIS IN GENTIBUS PAENE ITINERIBUS A VOBIS REMOTI SIMUS, PENITUS SENTIMUS, QUIPPE QUI CUM OMNIBUS, QUI AD LITTERAS EXCOLENDAS NITUNTUR, CUIUSCUMQUE SUNT NATIONIS, ARTISSIMO VINCULO CONIUNCTOS NOS ESSE PROFITEAMUR. ITAQUE SINCERO SENSU VOBIS GRATULAMUR ATQUE OPTAMUS, UT ADSIDUO LABORE ASCENDATIS PER ASPERA AD ASTRA.

Q. F. F. Q. S.

DATUM ADAENI PONTIS MENSE SEPTEMBRI ANNI MCMLXXXV

RECTOR:

Theodorus Rikler

niter allatis, nos quoque harum Feriarum Saecularium socios ac participes esse voluistis.

Magnopere atque vere dolemus quod delegatos ex ordinibus nostris, qui ipsi gratulationes nostras adferrent declararentque, mittere non potuimus. In his tamen longinquis remotisque orbis terrarum partibus siti, vota pia vestris diebus laetissimis pro incolumitate vestra ac perpetua salute omnes nuncupabimus. Utinam Universitas vestra, ex communi paene gentium clade feliciter servata, ut trecentos annos faustos peregit, sic per innumerabilem annorum seriem facem sapientiae semper inexstinctam ferre possit!

Dabamus Ithacae, in Civitate Noveboracensi Id. Aug. A. P. Chr. N. MCMXXXV.

Praepositus.

INNSBRUCK.

UNIVERSITAS LITTERARUM AENIPONTANA UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSI S. P. D.

Laetis animis e litteris vestris accepimus, quam diligenter per tot annos vel potius saecula artes liberales colueritis iuvenesque doctrinae studiosos erudiveritis, quot virorum illustrium nominibus gloriemini, quanta spe humanitatis magis magisque augendae et propagandae ad diem festum celebrandum adgrediamini, quo omnis LX lustrorum memoria vobis in mentem emerget. Huius diei vim et momentum nos quoque quamvis in gentibus paene itineribus a vobis remoti simus, penitus sentimus, quippe qui cum omnibus, qui ad Litteras excolendas nituntur, cuiuscumque sunt nationis, artissimo vinculo coniunctos nos esse profiteamur. Itaque sincero sensu vobis gratulamur atque optamus, ut adsiduo labore ascendatis per aspera ad astra.

Q. F. F. F. S. Q.

Datum ad Aenipontem mense Septembri anni MCMXXXV.

Rector: *Theodorus Rittler.*

DEN HAAG.

Ministère des Affaires Étrangères. Direction Juridique.
Nr. 30.536.

NOTE VERBALE.

Par sa note verbale du 26 juillet dernier No 1916/1935., la Légation Royale de Hongrie a bien voulu transmettre au Gouvernement néerlandais l'invitation de la part du Gouvernement Royal de Hongrie aux fêtes jubilaires de l'Université Royale Hongroise, „Pierre Pázmány“ qui auront lieu, à l'occasion du troisième centenaire, entre les 25 et 29 septembre 1935, à Budapest.

En remerciant le Gouvernement Royal hongrois de cette gracieuse invitation, le Ministère des Affaires Étrangères a l'honneur de porter à la connaissance de la Légation Royale que le Gouvernement de la Reine a désigné comme son représentant aux fêtes susvisées, le Docteur F. M. Th. Böhl, Professeur à l'Université de Leyde.

La Haye, le 17 septembre 1935.

KJÖVENHAVN.

**À L'UNIVERSITÉ ROYALE „PÁZMÁNY PÉTER“ DE
BUDAPEST À L'OCCASION DE SON TROISIÈME
CENTENAIRE L'UNIVERSITÉ DE COPENHAGUE
PRÉSENTE SES FÉLICITATIONS CORDIALES.**

Remplie de la plus vive sympathie pour l'éminent centre d'études qu'est l'Université de Budapest, l'Université de Copenhague la félicite de l'oeuvre scientifique et culturelle accomplie par elle pendant trois siècles, et, en commémorant des noms illustres comme Budenz, Hunfalvy, Goldziher, Vámbéry, dont l'activité a été de grande importance pour des études qui sont cultivées aussi chez nous, elle forme les voeux les plus sincères pour sa prospérité à travers les siècles futurs.

Septembre 1935.

Recteur.

KOWNO.

UNIVERSITAS LITUANA DE MEMORIA VITAUTI
MAGNI NUNCUPATA CAUNENSIS UNIVERSITATI
REGIAE HUNGARICAE A PETRO PÁZMÁNY FUNDA-
TAE BUDAPESTINENSI S. P. D.

Grato animo accepimus litteras. quibus nos de sollemnibus foundationis Universitatis vestrae clarissimae hoc anno ter centesima vice redeuntis celebrandis certiores factis gaudiaque nostra, id quod sane cives rei publicae litterariae decet, cum vestris gaudiis consociamus.

Nam praeter aetatem Universitatis vestrae venerandam et piam Petri Cardinalis Pázmány, illustrissimi fundatoris memoriam etiam virorum doctissimorum, qui hanc summorum studiorum scholam pulcherrimis ingenii ornamentis decoraverunt, nomina toto orbe terrarum laudata digni videantur, quae apparatu magnificentissimo celebrentur.

Non minus tamen movet nos, quod, quae minime tacenda fuerunt, tres florentes universitates Hungaricae ingenti strage belli exinctae aliquantum amaritudinis laetitiae admiscerent eoque magis movemur quod nos quoque urbem capitalem a maioribus conditam totique nationi sacram cum Universitate antiqua hostis fraude interceptam dolemus.

Praesenti tamen gaudio ad spem melioris fortunae erecti singulares vobis agimus gratias, quod tam comiter tamque benigne rogantes nos sollemnium vestrorum participes esse voluistis. At delegatos mittere difficultatibus et rerum et temporum in dies crescentibus vetamur, nimioque itineris spatio intercludimur, quominus illo gratissimo amicitiae munere fungamur.

Quae cum ita sint, vobis utique persuasum sit, nos quamvis absentes concordi animo et fraternis votis sollemnium almae matris Budapestinensis prosecuturos optaturosque, ut laetarum segetum messem in horreis litterarum condere pergatis, unde tota humanitas artibus bonis dedita sibi subsidia petat.

Caenae in Lituania Idibus Juniis a. MCMXXXV.

Rector Universitatis.

KRAKOW.

RECTORI ET SENATUI REGIAE UNIVERSITATIS
 PETRI PÁZMÁNY NOMINE INSIGNITAE POLONA
 ACADEMIA LITTERARUM ET SCIENTIARUM
 S.

Occasio nobis offertur peropportuna, ut diem festum ac sollemnem Universitatis vestrae praeclarae ante trecentos annos conditae concelebrantes cogitationes intendamus ad scientiae et cultus vincula consideranda, quibus Poloniae et Hungariae nationes contineantur. Ab antiquissimis temporibus nationes nostrae societate quadam naturali inter se iunctae erant propter communem culturam Latinam et communem religionem, quarum propugnatores unitis viribus magnum et acre proelium in campis Varnae fecerunt. Ab antiquissimis temporibus idem erat libertatis ardor, idem virtutis civilis amor, quibus nihil formosius, nihil pulchrius, nihil carius est. Ultro citroque reges dedimus et accepimus. Poloni ex Hungaria Ludovicum, Hedvigem, Stephanum Báthory receperunt, Hungari e Polonia Iagellones. Invicem viros doctrinae fama insignes et iuvenes bonarum artium studiosos sumpsimus, quorum tam magnus numerus animi pabulum in Alma Matre Cracoviensi invenit. Ingenii similitudo effecit, ut scriptores celeberrimi, qui orbem terrarum nominis sui gloria implerunt, Petőfi et Iókai in Polonia, noster Sienkiewicz in Hungaria summa cum admiratione legerentur. Commercium cum Musis, id est, cum humanitate et cum doctrina foverunt et amplificaverunt Szádeczky, Márki, Smolka, Zakrzewski peculiaribus studiis ad Polonorum et Hungarorum vicissitudines pertinentibus, quae Academia nostra eximio favore et efficaci auxilio adiuvit. Itaque sibi constans Polona Academia eandem telam texit, una cum Academia Hungarica librum de rege Báthory conficiens, Universitati autem Vestrae, quae tot tantosque viros praestantissimos ac simul propensa benevolentia Poloniam amplexos tulit, exoptat, ut perpetua incolumitate fruatur et nova usque incrementa capiat.

D. Cracoviae, D. XXV M. Septembris A. D. MCMXXXV

Secretarius generalis.

Praeses.

KRAKOW.

MAGNIFICO RECTORI ET AMPLISSIMO SENATUI
 UNIVERSITATIS PETRI DE PÁZMÁNY BUDAPESTI-
 NENSIS RECTOR ET SENATUS UNIVERSITATIS
 JAGELLONICAE CRACOVIENSIS S. P. D.

Per multa iam saecula nationes nostrae et rebus commu-
 niter gestis et regibus communibus et eadem religione ac
 cultu humanitateque nec non certamine de summo bono et
 memoria bonae vicinitatis coniunctae atque consociatae sunt.
 Hungari enim et Poloni, cum Occidentis humanitatem in
 bellis defenderent, saepe una vitam profuderunt, illamque
 humanitatem in pace coniuncti excolebant, expoliebant,
 adaugebant. Quid, quod duae Academiae Polonae, Craco-
 viensis et Vilnensis, regibus nostris e Vestra stirpe ortis
 incrementa debent et fundamenta, haec Stephano Batorreo,
 illa Hedvigi Andegavenae, quae quidem Lithuania baptisata
 vastas Orientis terras humanitati occidentali aperuit, cum
 Transsilvaniae olim dominus easdem terras ab impetu et
 pressu barbarorum defenderit.

Vehementius animi nostri commoventur, professorum
 Universitatis Jagellonicae, a Casimiro Magno a. 1364 conditae,
 cum subit memoria illorum saeculorum, quibus Academia
 nostra quasi internuntii cultus humanitatisque inter utramque
 gentem partes egerit. In auditoriis enim Scholae Cracoviensis
 saeculo XV et XVI milia iuvenum Hungarorum ingenia
 disciplinis excolebant, unde reversi studiorum communionem
 et fraternae caritatis sensum in patriam reportabant. Etiam
 inter professores nostros multi erant, quibus Hungaria studia
 doctrinae accenderit atque aluerit. Quae studiorum societas
 laborumque consortium usque hodie viget et optimos fert
 fructus.

His affectibus incensi hisque sensibus commoti Vobis
 non solum sexaginta lustra feliciter peracta et messem laetis-
 simam tanto temporis spatio factam gratulamur quam maxime,
 sed etiam ex intimo corde fraternae caritatis pleno fausta
 auspicamur omnia, quae Vobis animos addent ad maiora

in dies capessenda, pro Vestri populi cultura et salute atque incremento.

D. Cracoviae, D. XXV M. Septembris A. D. MCMXXXV.

Altmann,
Secretarius

Stanislaus Maziarski,
h. t. rector magnificus.

LAUSANNE.

TROISIÈME CENTENAIRE DE L'UNIVERSITÉ DE BUDAPEST HOMMAGE DE L'UNIVERSITÉ DE LAUSANNE.

De toutes les Universités qui sont l'honneur de notre vieille Europe, il en est peu qui soient aussi universellement connues et réputées que l'Université de Budapest, c'est pourquoi l'Université de Lausanne, fondée deux ans plus tard, s'associe avec reconnaissance à la cérémonie de ce jour. Elle apporte à sa soeur aînée l'hommage déferent de son respect, ainsi que tous ses vœux pour un avenir digne de son magnifique passé.

Lausanne, au mois de septembre 1935.

Au Nom de l'Université
Le Recteur.

LEYDEN.

RECTORI ET SENATUI ACADEMICO UNIVERSI- TATIS REGIAE HUNGARICAE S. P. D. SENATUS UNIVERSITATIS LUGDUNO-BATAVAE.

Rectissime nos admonuistis, Viri Clarissimi, Universitatem Vestram, postquam iam dudum summa studia apud vos floruerunt, dein bellica fraude illata artes liberales obscurari coeperunt in finibus Hungariae, duorum virorum admodum nobilium auctoritate ad novam resurrexisse vitam. Semper

enim et ubique, sicubi violentia belli paulisper mentis opera studiorumque praeconia obmutescere iussit, post brevissimum tempus revertit amor pacis mortalibus ea quidem dignior, redit aequanimitas atque clementia, ad humaniora homines reducens ac salubrioribus ipsa inserviens disciplinis. Sit sane, ut ait philosophus „Bellum omnium Pater“, at Pax et Fides, „iusti prope mater et aequi“ habetur, immo apud vos quoque Alma apparuit Mater, studiorum liberalium fautrix.

Etiam in patria nostra Universitas Lugduno-Batava ex belli tumultu prodiit libertatis propugnaculum ac doctrinae vindex. Num casu factum est, ut inde per longum saeculorum ordinem inter populos Hungaricum et Batavum firmiora pietatis necterentur vincula, quae in sacra theologia praesertim inque alliis doctrinis declaraverunt factorum nostrorum similitudinem mutuamque, quamquam inter longinquos fidelem atque inconcussam, amicitiam?

Quae utinam etiam in posterum ne dilabatur, ut prospera de Universitate Vestra audientibus haud minus ex animi sententia vobiscum ut nunc, tunc quoque gaudere nobis liceat!

Lugduni Batavorum d. 1 m. Septembris a. MCMXXXV.

W. van der Woude,
Rector Magnificus.

LILLE.

RECTOR SENATUSQUE ACADEMICUS UNIVERSITATIS INSULENSIS, OLIM DUACENSIS, RECTORI ET SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Gratias vobis agimus maximas quod, tempore adventante Universitatis vestrae Jubilaei, nos cum ceteris mundanae reipublicae ex litteris nuncupatae concivibus ad Natalem illum tercentesimum celebrandum vocavistis. Meminimus

enim, iam illis renascentium litterarum scientiarumque temporibus, magnum poetarum, philologorum, indagatorum proventum in Hungaria enituisse, quorum nunc ipsum haud unus Gallus vir opera et vitam cum vera animi admiratione et maximo ingenii fructu scrutatur, illos aemulans ejusdem reipublicae concives qui saeculo millesimo quingentesimo exeunte, et Matthiam vestrum, „Corvinae“ illius conditorem Bibliothecae et antistites liberalium artium Hungaricos digne conlaudaverunt. Recordamur etiam Universitatem vestram, postquam a Petro Cardinali Pazmany de Panasz anno MDCXXXV fundata sit protinus, non solum populis, qui istas Orientis oras incolerent, veritatis et humanitatis faciem per saecula praetulisse, sed iis etiam qui ab Occidente viverent et litteras scientiasque excolendi et reperta continuandi et ipsis adulescentulis humanitatis studia facilia fecundaque peringeniose reddendi exemplum praebuisse; immo eandem faciem nunc vos praefere, idem exemplum praebere. Quod per se satis valeat, solemnitatum Jubilaei istius occasione oblata, ad nos in numerum tot concivium amicorumque vestrorum, qui illis interfuturi sunt, adgregandos. Huc accedit insignis illa ingenuarum exquisitarumque varietas voluptatum nobis proposita, quae secundo Danuvio flumine et circum monumenta Urbis vestrae pulcherrimae euntibus sine dubio scatebunt, et ille festorum dierum ordo indictus, quorum memoria ex animis nostris nunquam excessura sit, et hospitium illud litteratissimorum virorum fraternum iam paratum. Cum vero nobis tempore illo, intermissis quidem scholis, sed occupationibus domesticis non cessantibus, tam longe abesse domo non liceat, ad vos pro delegatis officialibus hoc et gratiae nostrae et congratulationis et fraterni affectus testimonium cum sincera excusatione mittimus et a vobis etiam atque etiam petimus, ut diebus illis VII., VI., V., IV. a. Kal. Octobres nos ut absentes corporibus, ita cogitatione praesentes pique vestri gaudii participes esse existimetis.

Datae Insulis Kal. Junii a. MCMXXXV.

*Universitatis Rector et
Praeses Senatus Academicii.*

LILLE.

FACULTÉS CATHOLIQUES DE LILLE.

Jam tribus saeculis expletis, Universitas quam summi ingenii vir, in ecclesiasticis politicisque rebus moderandis aequè expertissimus, Cardinalis Pázmány, die decima tertia Novembris anni millesimi sexagesimi tricesimi quinti solemniter dedicavit, incoepti ab insigni praesule propositi cursum testatur in aevum esse prolatum.

Nam sacrae theologiae sive philosophiae fundamento quod ipse posuit inconcusso tanquam lapide angulari manente, scientiae juridicae primum, deinde medicinae liberaliumque artium facultates vicissim templi feliciter inchoati quasi novae columnae prodierunt, structuramque semper altioris aedificii compleverunt. Immo temporibus nostris, adunatorum librorum copia, instrumentorum ingeniose compositorum maxima diversitas, specimina innumerabilia rerum naturalium, officinas mirifice dispositas ad prosequendos scientiae opificum labores praesertim vero virorum probatissimorum nomen celebre ac auctoritas veteris Universitatis caput florentissimae juventutis praecinctum ornare, emissisque suis radiis per universas studiorum partes, claram fecerunt inter omnes moderniores Pazmanyam Universitatem.

Apparuit olim tanquam exsul in ignoto burgo, tempore quo Turci magnam patriae partem et civitatem majorem Budensem tenebant; sed hoste tandem armis Hungarorum devicto pulsoque, Universitas apud sedem principalem per Danuvii ripas liberatas tanquam et ipsa dux et regina mentium pacifica processit, Christianam gentem abhinc salvatam vindicatamque proclamans juraque regni Hungariae studiorum viribus servata firmataque esse denuntians.

Tantas temporis acti laudes utinam superet adhuc in posterum gloria nova indeficiensque! Haec vota sorori magnae, in amicissima Francorum Hungaria, corde unanimi, per suos nuntios tradunt rector ac senatus Universitatis Catholicae Insulensis.

Insulis datum die I Augusti anni MCMXXXV.

E. Lasne,
rector.

LIVERPOOL.

RECTOR AC SENATUS ACADEMICUS UNIVERSITATIS LIURPOLIENSIS S. P. D. RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS.

Toto corde gaudemus, collegae nostri, vobisque ex animo gratulamur quod iam per trecentos annos studia litterarum scientiaeque ita provehere potuistis ut, ipsis maximum honorem consecuti, omnibus fructus adtuleritis gratissimos. Libentissimo vero his festis diebus cum vobis nos consociamus; nam nos iuniores eodem, quo vos seniores, veritatis humanitatisque amore commoti, inter discordias gentium artes liberales pacemque fovemus et naturae secreta indagamus. Maximas sane vobis gratias agimus quod benignissime delegatos ex nostro numero invitastis qui iubilaeo vestro intersint; et valde dolemus ob tempus anni ubi studia nostra iam renovabuntur et ob spatium longissimum quo a vobis separamur nos impediri quominus aliquos ad vos mittere possimus. Participes tamen vestrae laetitiae nos esse profiteamur et fausta et felicia in posterum vobis omnia precamur.

Datum Liurpolii Kal. Iun. MCMXXXV.

Universitatis Rector.

Praeses Senatus Academici.

LONDON.

UNIVERSITAS LONDINIENSIS UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE S. D. P.

Maximo cum gaudio, viri doctissimi, litteras vestras accepimus quibus nuntiavistis vos brevi natalem Universitatis trecentimum sollemni more caerimoniarum celebraturos esse. Gratulamur vobis qui tot calamitatibus et cladibus inconcussi litteras, doctrinam, humanitatem magno animo tuemini, ut qui veram esse agnoveritis poetae illam antiqui sententiam „Ordo renascendi est crescere posse malis“.

THE ROYAL SOCIETY

of London for Improving Natural Knowledge
sends greetings and hearty congratulations to
THE ROYAL MAGYAR UNIVERSITY
of Budapest on the completion of 300 years
from the date of its foundation by Peter
Cardinal Pázmány in 1635.

The Society expresses the hope that the
ROYAL HUNGARIAN UNIVERSITY
will long continue to take a prominent share
in the advancement of learning and research.

J. Goswami-Hopwood

President.

Enimvero, dum patriae optime inservitis, et aliarum gentium laudes et gratias per doctos vestrarium labores meruistis. Votis igitur fervidissimis exoptamus ut pace otioque diuturno floreatis Musarumque omnium honoribus cumulati lumen immortale ingenii ac sapientiae generi humano feliciter praeferatis „multosque per annos stet fortuna domus“.

Datum Londinii, Id. Iun. A. S. MCMXXXV.

Cancellarius.

Pro-Cancellarius.

Praeses Graduatorum.

Convocatorum.

Praefectus.

LONDON.

THE ROYAL SOCIETY

of London for Improving Natural Knowledge sends greetings and hearty congratulations to The Royal Magyar University of Budapest on the completion of 300 years from the date of its foundation by Peter Cardinal Pázmány in 1635.

The Society expresses the hope that the Royal Hungarian University will long continue to take a prominent share in the advancement of learning and research.

Sir Frederich Gowland Hopkins,
President.

LOUVAIN.

L'UNIVERSITÉ CATHOLIQUE DE LOUVAIN À L'UNIVERSITÉ DE BUDAPEST.

L'Université Catholique de Louvain est heureuse de pouvoir s'associer aux fêtes du troisième centenaire de l'Université Royale de Hongrie, connue sous le nom d'Université de Budapest.

Le fondateur de cette Université, le Cardinal Pierre Pázmány, fut une des grandes figures de la période de la Guerre de Trente Ans et joua, dans l'histoire de la Hongrie comme dans celle de l'Empire, un rôle de tout premier plan,

ainsi que le montre sa volumineuse correspondance naguère publiée en Hongrie même. L'Université de Budapest peut se glorifier d'avoir eu un tel fondateur, comme c'est d'ailleurs aussi pour elle un titre d'honneur d'être la seule qui, au milieu des désastres qui s'abattirent sur la nation hongroise, continua à répandre la lumière vivifiante de la science et à garder intactes les traditions nationales.

L'Université Catholique de Louvain s'associe aux fêtes du troisième centenaire avec d'autant plus de joie sincère qu'elle se rappelle avec gratitude l'honneur que voulut lui faire l'Université de Budapest par l'envoi d'une délégation et la présentation d'une adresse très cordiale, à l'occasion du cinquième centenaire en 1927.

Au moment où les représentants de ce que, dans sa lettre d'invitation, l'Université de Budapest appelle la République fraternelle des Lettres, se retrouveront dans une atmosphère d'entente bienfaisante et de paix universelle pour présenter leurs hommages à l'institution jubilaire, l'Université Catholique de Louvain joint sa voix à celle des autres Universités du monde pour féliciter l'oeuvre créée autrefois par Pierre Pázmány du rôle considérable qu'elle a joué dans le passé, pour lui dire toute sa sympathie dans le présent, et pour lui souhaiter un brillant développement dans l'avenir.

Louvain, le 8 Septembre, fête de Marie Siège de la Sagesse, 1935.

LOWOW.

RECTOR SENATUSQUE UNIVERSITATIS IOANNEO-CASIMIRIANA-LEOPOLIENSIS RECTORI SENATUIQUE CLARISSIMAE UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS SALUTEM PLURIMAM DICUNT.

Litteris acceptis quibus invitabamur ut praesentes Universitati Vestrae ter vicena lustra feliciter peracta obeunti adessemus gratulaturi, summa laetitia affecti sumus. Non

solum enim verbis istis quibus homines communi litterarum et scientiarum studio devinctos hortabamini ut hac praesertim aetate qua populorum mentes et ingenia odio et furore inter se abalienarentur, mutuam amicitiam exercerent colerentque, delectati, sed etiam propioris huius inter nos cultae amicitiae vinculis et studiorum commerciis quibus ambo populi per saecula coniungebantur, pia memoria repetitis immenso gaudio perfusi sumus. Namque nostra Alma Mater Vestrae Clarissimae Universitatis a. MDCXXXV Tyrnaviae conditae fere aequalis similem quoque Vestrae multis in rebus fortunam experta est. Utraque enim post sinistra tempora calamitatum quibus populi nostri afflicti erant, creata, de eadem Societate Jesu concursu doctorum stipata eorumque promeritis vicens, a suis utraque regibus fidei Christianae defensoribus ardentissimis protecta, utriusque populi propugnacula adversus saevarum gentium incursus erecta pietate et constantia fidei abfirmavit.

Quin etiam Petrus Cardinalis Pázmány de Panasz cum doctrinae tum eloquentiae summis dotibus insignis ille Universitatis Vestrae fundator, rectissime cum Petro Skarga S. J. clarissimo nostro praedicatore atque etiam Universitatis nostrae Vilmensis creandae cum aliis auctore comparatur.

Tum saeculis XVII et XVIII commercia studiorum inter Vestram Clarissimam Universitatem Tyrnaviensem et nostras Universitates scholasque floruisse et istinc viros doctissimos et libros manualiaque usui scholarum destinata in Poloniam commeavisse neque tamen Vestrae Universitati Tyrnaviensi nostros magistros discipulosve defuisse, tot denique opera doctrinae Polonorum istic prelis excusa totaque Polonia propagata esse constat.

Universitate Vestra Tyrnavia Budapestinum translata nihil de amicitia illa qua ambo populi finitimi conciliabantur, demptum est.

Qua amicitia freti, cum tot tantisque pignoribus probetur ut sempiternam eam fore fas sit sperare, collega nostro animorum totius Collegii interprete legatoque constituto sincera vota nostra Universitati Regiae Hungaricae Budapestinensi trecentimum anniversarium celebraturae perferenda

mandavimus neque unquam exoptare desistemus ut robur doctrinae Vestrae in longinqua saecula prorogetur illustria vero scepra Universitatis Vestrae perenni laudum redimantur corona.

Leopoli, mense Septembri MCMXXXV.

H. t. Rector.

LYON.

L'UNIVERSITÉ DE LYON, QUI COMPTE PARMi SES DOCTEURS HONORIS CAUSA, DIGNITÉ SUPRÊME DONT ELLE DISPOSE, DEUX SAVANTS DE HONGRIE, TOUS DEUX PROFESSEURS À L'ILLUSTRE UNIVERSITÉ PÉTER PÁZMÁNY DE BUDAPEST, ENVOIE À CETTE DERNIÈRE, À L'OCCASION DE SON TRICENTENAIRE, SON SALUT FRATERNEL.

Nul doute que les fêtes qui se préparent, et auxquelles la délégation de l'Université de Lyon est heureuse d'assister, ne marquent un triomphe nouveau de la pensée hongroise. Les épreuves n'ont pas ralenti l'activité des Universités magyares, elles ont été pour elles l'occasion d'un réveil où s'est affirmée une fois de plus la vitalité de la nation.

Trois fois déjà le Prix Nobel a honoré des savants hongrois; un autre était récemment élu Correspondant de notre Académie des Sciences morales et politiques. Dans toutes les réunions internationales, à la Commission de Coopération intellectuelle de la Société des Nations, les représentants de la Hongrie ont marqué leur souci de dégager, sans rien abandonner du patriotisme le plus pur, l'esprit européen et international sans lequel le monde, assiégé par les instincts de violence, ne peut être sauvé.

Dans tous les domaines de la pensée, les Universités hongroises, et l'Université Péter Pázmány entre toutes, présentent des maîtres incontestés et des oeuvres admirables. Historiens, linguistes, juristes, littérateurs, artistes, statisticiens, physiciens, chimistes, économistes et médecins, donnent

Rectori et Senatui Regiae Universitatis Hungaricae a Petro Pazmany nuncupatae Budapesinensis
 Rector et Senatus Universitatis Catholicae S. Cordis Jesu Mediolanensis s.

Optimo iure nos Italos, Hungari, cives appellatis, qui vos adversus Barbariam fortissimos humanitatis propugnatores praebuistis, nos studiis doctrinarum deditos collegas invocatis, qui liberales et severiores artes ingenii atque opera praestantissimi auxistis, nos fratres salutatis, qui Christianae rei publicae fidissimi defensores omnibus temporibus exististis.

Vertis igitur Universitatis vestrae saecularibus feris qui cum animis tum missa legatione Itali cives, viri docti Catholici homines sumus adfuturi, nunc summis vos gratulationibus votisque prosequimur, ut libertate vobis vestrisque maioribus digna ac publica privaue felicitate florentes munus a Deo delatum impleatis.

Valete.

D. Mediolano ex aedibus Universitatis ad S. Ambrosii
 Kal. sept. MCMXXXIII.

J. Augustinus Gemelli Rector.
John Henry a secretis *Joannes Baptista Pighi* ab

l'exemple d'une magnifique expansion naturelle. Jamais le rayonnement de la Hongrie n'a été plus grand et c'est de tout coeur que l'Université de Lyon envoie ses représentants moins encore pour porter ses voeux à une Université illustre, que pour accomplir un pèlerinage à l'une des Capitales de l'Esprit.

Lyon, Juillet 1935.

Le Recteur,

Président du Conseil de l'Université.

MILANO.

RECTORI ET SENATUI REGIAE UNIVERSITATIS
HUNGARICAE A PETRO PÁZMÁNY NUNCUPATAE
BUDAPESTINENSIS RECTOR ET SENATUS UNI-
VERSITATIS CATHOLICAE S. CORDIS JESU MEDIO-
LANENSIS S.

Optimo iure nos Italos, Hungari, cives appellatis, qui vos adversus Barbariam fortissimos humanitatis propugnatores praebuistis; nos studiis doctrinarum deditos collegas invocatis, qui liberales et severiores artes ingeniis atque opera praestantissimi auxistis; nos fratres salutatis, qui Christianae rei publicae fidissimi defensores omnibus temporibus exstistis.

Tertiis igitur Universitatis vestrae saecularibus feriis qui cum animis tum missa legatione Itali cives, viri docti, Catholici homines sumus adfuturi, nunc summis vos gratulationibus votisque prosequimur, ut libertate vobis vestrisque maioribus digna ac publica privaue felicitate florentes munus a Deo delatum impleatis.

Valete.

Datum Mediolano ex aedibus Universitatis ad S. Ambrosii Kal. sept. MCMXXXV. XIII.

Rector.

MODENA.

RECTOR SENATUSQUE ACADEMICUS UNIVERSI-
TATIS MUTINENSIS S. P. D. RECTORI AC SENATUI
ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICA
DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY
NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS.

Quod Universitatis vestrae foundationis trecentessimum
annum celebraturi estis, ex animo vobis gratulamur, cumque
studiorum societate vobiscum nos artissime coniunctos esse
sentiamus. Vobis omnia fausta fortunataque optamus atque
expetimus ut Universitas vestra doctrinae opibus ac laudibus
semper vigeat.

Mutinae, Kal. Sept. A. D. MCMXXXV. F. R. XIII.

Rector Magnificus.

MONTPELLIER.

UNIVERSITATIS BUDAPESTINENSIS RECTORI ET
SENATUI UNIVERSITATIS MONTIPESSULANENSIS
RECTOR ET SENATUS S. D. P.

Universitati Budapestinensi diem natalem post trecentos
annos gloriose peractos tanta cum laude tantoque doctorum
virorum assensu rite celebranti Montipessulanensis Uni-
versitas libentissime gratulatur. Quam multos enim omni
doctrinae genere ornatos viros aluerit mater illa fecundissima,
quam late propagando lumine studiorum inclaruerit, quanta
frequentia discipulorum invitante professorum scientia et
amoenitate urbis et civium humanitate celebrata sit, nemo est
quin satis compertum habeat; atque in primis Gallos, qui,
cum de magnanima illa gente Hungarica aut bello aut pace
optime semper iudicaverint nunc vehementer optant, ut post
tantos belli tumultus totumque quasi quodam ingenti motu
terrarum orbem conquassatum concordiae vinculo uterque
populus inter se coniungantur, non praeterire potest quantum
ad conciliandas nationes nationibus communis litterarum

amor conferre debeat. Quod si doctorum virorum animos scientiam ita devincere oportet, ut nulla eos locorum longinquitas seiungere possit, sed iis omnibus fere una patria esse videatur, felicissimum illud studiorum humanitatisque commercium artius in dies facere Universitatum praecipue ad officium pertinet. Quo libentius nos pia vota nuncupare iuvat ut novum saeculum Universitas vestra faustis ominibus auspicetur in eoque, quem usque ad hanc aetatem tenuit honoris ac laudis cursu merita meritis accumulans perseveret ad decus sui ipsius, patriae suae salutem, doctrinae incrementum totiusque generis humani utilitatem.

Dabamus Monte Pessulano, kal. Septembribus a.
MCMXXXV.

Valete

*Le Recteur de l'Académie,
Président du Conseil de l'Université.*

MÜNSTER.

RECTORI SENATUIQUE AMPLISSIMO UNIVERSI-
TATIS LITTERARUM BUDAPESTINENSIS.

Budapestini

Sinceras vobis ago gratias et meo et universitatis litterarum Guilelmiae Guestfalae nomine, quod ad diem festum, quem illustris vestra litterarum universitas sollemniter mox celebrabit, identidem nos benignissime invitastis. At magno cum dolore comitate vestra non possumus uti, cum universitas Monasteriensis in eam legationem, quae pro academiis Germanicis sollemnitatibus intererit, a ministerio publicis studiis proposito non sit assumpta. Ita tamen velim vobis sit persuasum nos animo quidem et cogitatione una cum collegis nostris Budapestienum missis studiose prosecuturos esse festi illius diei celebritatem, de qua vere vobis et vehementer gratulamur haud immemores, quam vetere et valido litterarum atque artium vinculo nationes Hungarica et Germanica inter se coniunctae sint.

Mugelmann.

NAPOLI.

RECTOR AC SENATUS ACADEMICUS UNIVERSITATIS NEAPOLITANAE RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS BUDAPESTINAE S. P. D.

Quas Urbs vestra sollemnitates concursu plausuque doctorum mox aget, gaudio laetitiaque perfundunt. Supervacaneum est enim verbis significare quibus vinculis quibusque reipublicae iuribus et studiorum vestra gens nobiscum connexa sit, et quasi belli pacisque consilio consociata. Viget adhuc vigebitque illius Mattiae principis praeclarissimi memoria, qui magnam sui nominis opinionem tulit ob studiorum praestantiam armorumque facultatem, quique in matrimonio iunxit sibi doctissimam illam puellam, ac domus Aragoniae fulgorem, nulli ob ingenii virtutes secundam et belli cultum quo prae ceteris feminis suae aetatis pollebat. Quo nituerit splendore Pannoniorum imperium tanti sub auspicio ducis, quam artium contentio mirae puellae ornaverit eas et clariores reddiderit, nemo est qui ignoret.

Feriis igitur, quas Universitas vestra proxime celebrata est, interesse placet, ut quam longe se porrexerit, qua gratia et auspicio floruerit, recensere fas sit. Petrus enim Cardinalis Pazmany de Panasz, Strigonensis, firma operis iecit fundamenta, quae brevi aucta creverunt.

Quae cum consideraverimus, stupebimus sane quam celeri cursu Universitas vestra processerit, et sincero ex animo ominabimur ut firmiore crescat robore novasque vires acquirat, quo recentiora semina effuderit.

Libentissime nuntio adstipulamur, eoque magis gratias agimus innumeras quod etsi populorum bellantium tam horridum certamen confectum sit, nondum arma omnino per orbem conticescunt, quasi flagrantis incendii prunas praestolatura.

D. Neapoli, Idib. Sept. a. MCMXXXV, a. XIII a fascib. receptis.

*Universitatis rector magnificus
et praeses senatus academici.*

NEUCHÂTEL.

L'UNIVERSITÉ DE NEUCHÂTEL A L'UNIVERSITÉ
DE BUDAPEST.

Monsieur le Recteur!
Messieurs!

C'est avec une grande joie et avec un bien vif empressement que l'Université de Neuchâtel, en Suisse, saisit l'occasion qui lui est offerte de prendre une modeste part au jubilé de l'Université de Budapest, pour exprimer à sa soeur hongroise, à l'occasion du troisième centenaire de sa fondation, ses sentiments d'admiration pour le passé, ainsi que ses vœux les meilleurs pour un brillant avenir dans tous les domaines de la culture.

Nous savons, en effet, malgré l'éloignement de nos deux pays et malgré la différence des langues, tout ce que l'Europe doit à la Hongrie, qui l'a couverte et préservée, durant de longues années et au prix de sanglants sacrifices, contre les invasions islamiques des XVme et XVIme siècles. Nous savons aussi tout ce que notre monde intellectuel doit à la haute culture hongroise, laquelle, au milieu de circonstances très difficiles, n'a pas laissé, cependant, de maintenir, sur ces confins de l'Europe, la civilisation antique et le goût des bonnes lettres qui forment, avec la tradition chrétienne, notre incomparable patrimoine occidental.

Nous n'oublions pas non plus en cette occasion les liens historiques qui unissent votre pays au nôtre. En effet, à l'époque lointaine du XVme siècle, où nos Cantons de la Suisse primitive menaient la lutte pour leur indépendance menacée, bien des traités d'amitié et d'alliance ont été passés entre les Ligues helvétiques et la Couronne de Saint-Étienne. Ainsi votre glorieux monarque, *Mathias Corvin*, a compté parmi les alliés de la Confédération, et quelques-uns de nos compatriotes ont prêté à ce vaillant champion de la Chrétienté le secours de leur épée. Nous pouvons encore, en nous transportant deux siècles plus tard, rappeler le nom du général *Saint-Saphorin*, dont les galères ont, maintes fois, passé et repassé

devant Budapest, à l'époque des sièges de Belgrade et de la victoire de Zenta; cet amiral des flottilles impériales du Danube, ce fidèle ami du Prince Eugène, constitue comme un lien de plus entre la Suisse et la Hongrie pour laquelle il combattit vaillamment.

Encore une fois, Monsieur et Messieurs, nous saisissons l'occasion qui nous est offerte de vous dire notre haute estime, et de vous assurer des sentiments fraternels avec lesquels nous suivons vos efforts et vos travaux. Puissiez-vous continuer toujours à enrichir l'humanité en glorifiant votre patrie.

Nauchâtel, septembre 1935.

Au nom du Sénat Universitaire:
Le Recteur,

M. Niedermann.

NEW BRUNSWICK.

RUTGERS UNIVERSITY NEW BRUNSWICK-NEW
JERSEY. THE RECTOR OF THE ROYAL HUNGARIAN
UNIVERSITY PETER PAZMANY BUDAPEST,
HUNGARY.

My dear Sir!

Rutgers University extends cordial greetings to the Royal Hungarian University Peter Pazmany on the occasion of the celebration of the three hundredth anniversary of its founding and deeply regrets that distance and the pressure of duties incident to the opening of the academic year will make it impossible for the University to be represented among the delegates who will gather to do honor to your institution on that occasion.

With all good wishes for the success of the celebration,
I am,

Sincerely

*President,
Rutgers University.*

NYMWEGEN.

RECTORI MAGNIFICENTISSIMO SENATUI ILLUSTRISSIMO UNIVERSITATIS BUDAPESTINENSIS REGIAE HUNGARICAE RECTOR ET SENATUS UNIVERSITATIS NOVIOMAGENSIS S. P. D.

Cum Academia Vestra adeo veneranda tercentesimum nataliciae suae annum sollemniter iam sit celebratura, Senatus Noster, non parum gaudens quod unum saltem suum legatum ad longinquos Vestros Ludos Saeculares mittere potest, fas esse ducit: iustissimis Vestris gaudiis et sua consociare. Non mediocris enim laetandi et gratulandi cuicumque viro docto oritur causa, cum Universitatis Budapestinensis res gestas perlustrat. In illa enim nobilissima, antiquissima, liberalium artium amantissima urbe constituta, pollens viris atque viribus, per tria iam saecula de rebus academicis egregie sit merita. Quid virorum clarissimorum nomina memorabimus? Quid fata et facta quae universi orbis oculos nunc in se convertunt? Vivat Universitas Hungarensis Regia in aevum remotum! Floreat nova et perenni iuventute!

Crescat ad Litterarum et Scientiarum incrementum!

Dabamus Noviomagi mense Septembri anni Domin MCMXXXV.

OSLO.

Ministère des Affaires Étrangères. Pour donner suite à la note verbale de la Légation Royale de Hongrie du 26 juillet dernier, par laquelle elle a bien voulu inviter le Gouvernement norvégien à se faire représenter aux fêtes jubilaires, qui auront lieu à Budapest du 25 au 29 de ce mois, à l'occasion du III-ième centenaire de l'Université „Pierre Pázmány“, le Ministère des Affaires Étrangères a l'honneur de faire savoir à la Légation que le Gouvernement du Roi accepte avec plaisir ladite invitation et qu'il a nommé comme son représentant M. Konrad H. I. R. Nielsen, professeur à l'Université d'Oslo.

Oslo, le 19 septembre 1935.

OSLO.

RECTOR ET SENATUS UNIVERSITATIS REGIAE
FREDERICIANAE OSLOENSIS RECTORI MAGNI-
FICO ET ILLUSTRISSIMO SENATUI UNIVERSI-
TATIS REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE
PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE
BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Gratias vobis agimus, viri illustrissimi, quod litteris ad nos perhumaniter missis ad festum diem celebrandum quo ante hos trecentos annos Universitas vestra condita est, invitastis. Sic quoque illa intima studiorum societas, qua Universitates omnes, quaecunque ubicunque in omni terrarum orbe sunt, tamquam vinculo forti inter se conectuntur, optime confirmatur. Neque hoc praesertim tempore supervacaneum est sacra saecularia communiter celebrare, ut proventu studiorum uberrimo laeti, quem vestra Universitas iam patriae vestrae et omnibus doctis tulit, novum saeculum faustum fortunatum vobis auspicemur.

Semper vestra Universitas tamquam propugnaculum invictum eruditionis et ingenuae doctrinae extitit. Sincero animo admiramur lumina illa ingenii, quae scientiam illustrarunt, genus humanum erudiverunt. Neque talia artium liberalium decora vobis in futurum deerunt — felix illa indoles Hungarici ingenii, semper indefessi, semper in adversis sperantis, sine dubio novam humanitatis segetem vestro populo populisque omnibus feret.

Talia vobis bona fausta felicia precamur.

Dabamus Osloae nonis septembribus anni MCMXXXV.

H. C. Wölner.

Sem Saeland
H. T. Rector.

OXFORD.

CANCELLARIUS, MAGISTRI ET SCHOLARES UNI-
VERSITATIS OXONIENSIS RECTORI ET SENATUI
ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARI-
CAE BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Gratulamur vobis, Academici, tria saecula ex fundatione
Universitatis vestrae illustrissimae feliciter peracta celeb-

Cancellarius, Magistri et Scholares Universitatis Oxoniensis
Rectori et Senatui Academico Universitatis
Regiae Hungaricae Budapestinensis
S. P. D.

CRATULAMUR vobis, *Academici, tria saecula ex fundatione Universitatis vestrae illustrissimae feliciter peracta celebrantibus, necnon quia in hac rerum perturbatione litterarum scientiarumque lampada a maioribus traditam integram perferitis atque ardentem. Quod vos de Litterarum Republica tam eloquenter dixistis, ea nos ex animo iteramus; hodie enim, cum et sollicitudine domestica et discordiis externis distrabantur orbis terrarum populi, plurimi aestimanda sunt vincula illa quibus doctrinae ubique fautores studiorum inter se coniungi communitas. Quare ut amicitiam nostram absentes testemur, mittimus ad vos virum doctum Robertum Henricum Lightfoot, Artium magistrum, Collegii Novi socium, Scripturarum Sacrarum Exegeseos Professorem, et virum eruditum Caecilium Mauritiu[m] Bowra, Artium magistrum, Collegii de Wadham socium, in Litteris Graecis et Latinis Praefectorem, qui gaudii vestri fiant participes et gratulationes nostras adferant praesentes. Credite, precamur, nos et gratias vobis habere maximas, quod legatos nostros tam amice invitavistis, et Academiae vestrae fausta optare in futurum omnia.*

*Datum in domo Convocationis nostrae
a. d. v. Kal. Iul., A.S. MCXXXV.*

rantibus, necnon quia in hac rerum perturbatione litterarum scientiarumque lampada a maioribus traditam integram perfertis atque ardentem. Quod vos de Litterarum Republica tam eloquenter dixistis, ea nos ex animo iteramus; hodie enim, cum et sollicitudine domestica et discordiis externis distrahantur orbis terrarum populi, plurimi aestimanda sunt vincula illa quibus doctrinae ubique fautores studiorum inter se coniungit communitas. Quare ut amicitiam nostram absentibus testemur, mittimus ad vos virum doctum Robertum Henricum Lightfoot, Artium magistrum, Collegii Novi socium, Scripturarum Sacrarum Exegeseos Professore, et virum eruditum Caecilium Mauritium Bowra, Artium magistrum, Collegii de Wadham socium, in litteris Graecis et Latinis Praeectorem, qui gaudii vestri fiant participes et gratulationes nostras adferant praesentes. Credite, precamur, nos et gratias vobis habere maximas, quod legatos nostros tam amice invitavistis, et Academiae vestrae fausta optare in futurum omnia.

Datum in domo Convocationis nostrae a. d. v. Kal. Iul.,
A. S. MCMXXXV.

PADOVA.

AL MAGNIFICO RETTORE E ALL INCLITO SENATO ACCADEMICO DELLA REALE UNIVERSITA MAGI- ARA PÁZMÁNY PÉTER DI BUDAPEST.

Nel celebrare il terzo centenario del Vostro Studio, Voi, eminenti colleghi, non compite solamente un lieto atto di legittimo orgoglio, per la tre volte secolare continuita della Vostra coltura, ma un affermazione solenne di dignita nazionale.

A tale celebrazione la Regia Università di Padova, che vanta oltre sette secoli di vita scientifica, benefica ed operosa, vuol essere presente con tutta la sua solidarieta pui cordiale. Essa Vi invia il suo augurio fervidissimo, anzi tutto perche fin dai ricordi del Re Sigismondo e di Mattia Corvino, sente che l'Italia e avvinta all Ungheria da un antico legame spirituale, quale nessuna altra nazione puo vantare. Oltre di che

essa pensa che abbia a giunger Vi gradito il saluto di una Università d'Italia che lungo la sua storia sino ad oggi è stata quasi sempre frequentata da alunni del Vostro nobile paese. In fine essa vuole che saluto ad augurio significhino per Voi luminosa speranza e faustissimo auspicio di giustizia, come che vengano da un popolo il quale, come il nostro, e in grado più di qualunque altro nel mondo, di offrire la sua esperienza millenaria, per insegnare a prezzo di quali virtù si riconquistino l'unità, la libertà, l'indipendenza.

Con questi sentimenti l'Università di Padova e con Voi, nella Vostra letizia, a confermare il proposito di collaborare all'incremento della scienza e ad ogni possibile perfezione del genere umano.

Dalla R. Università di Padova, il 21 settembre 1935
XIII EI.

Carlo Anti
il Rettore.

PARIS.

L'UNIVERSITÉ DE PARIS À L'UNIVERSITÉ PIERRE PÁZMÁNY DE BUDAPEST.

Dès le Moyen-Age, l'Université de Paris attirait de nombreux étudiants hongrois; elle ne peut oublier que vers l'an 1175, le cheval blanc des Bethlen, symbole d'idéal et de charmante amitié, aida à sa construction. Un savant historien de votre patrie rappelle que les étudiants qui l'apportèrent, avec de nombreux et riches présents — munera varia et equum album ad convehendos lapides in opus aedificii universitatis parisiensis liberaliter obtulerunt — appartenaient à la deuxième, sinon à la troisième génération des élèves hongrois envoyés à Paris par leur roi ou par leurs parents. La chaîne ne s'est jamais rompue, et l'Université de Paris, à travers les siècles, a toujours attaché le plus grand prix au développement des relations intellectuelles entre la France et la Hongrie. Elle ne peut donc que s'associer avec une joie sincère aux fêtes grandioses par lesquelles l'Université Pierre Pázmány célèbre le troisième centenaire de sa fondation.

Elle se plaît à rendre hommage à la féconde activité déployée dans tous les ordres de recherche scientifique par les professeurs qui se sont succédé dans ses chaires et ses laboratoires. Elle prie Sa Magnificence Monsieur le Recteur et le Sénat universitaire d'agréer les vœux qu'elle forme pour que l'Université de Budapest, si justement fière de son passé, demeure dans l'avenir le foyer rayonnant de toutes les forces spirituelles de la noble nation hongroise.

PARIS.

LE COLLÈGE DE FRANCE,

heureux de s'associer aux fêtes par lesquelles l'Université Péter Pázmány commémore le troisième centenaire de sa fondation, offre à cette glorieuse maison ses félicitations et ses vœux sincères. Foyer d'humanisme, centre de fécondes recherches théologiques, juridiques, scientifiques et littéraires, l'Université de Budapest a, depuis trois siècles, rayonné d'un vif éclat et noblement contribué à l'enrichissement de la culture européenne. Dans la longue lignée de savants dont elle est justement fière, des Français ont plaisir à retrouver, de génération en génération, des collaborateurs et des amis. Puisse l'avenir accroître sans fin la gloire que lui vaut déjà son beau passé!

Joseph Bédier

de l'Académie française,

Administrateur du Collège de France.

PARIS.

LE MUSÉUM NATIONAL D'HISTOIRE NATURALLE,

qui fêtait, il y a quelques mois, ses Trois Cents ans d'existence, est heureux de pouvoir apporter, en des circonstances solennelles toutes semblables, l'hommage de sa haute estime à la plus ancienne des Universités Hongroises actuelles.

Il lui plaît tout particulièrement de rappeler que, depuis maintenant près de dix ans, des relations scientifiques extrê-

mement étroites se poursuivent sans discontinuité entre les Universités Royales Hongroises et le Muséum National d'Histoire Naturelle de France. Notre Laboratoire d'Anatomie Comparée ne saurait trop se féliciter d'avoir participé, par les moyens dont il dispose, aux recherches de Neurologie si hautement appréciées dans le monde savant des grands anatomistes hongrois que sont le Professeur Fr. Kiss, de Budapest et le Docteur J. Botar, de Szeged.

En souhaitant à la glorieuse Université de Budapest la continuation de sa prospérité et de ses légitimes succès, il exprime le voeu de la continuation aussi d'une collaboration intellectuelle qui s'est déjà montrée si fertile et si profitable aux intérêts supérieurs de la Science.

Le Directeur du Muséum National d'Histoire Naturelle :

Le Professeur d'Anatomie Comparée, délégué par l'Assemblée des Professeurs.

PAVIA.

UNIVERSITATI STUDIORUM BUDAPESTINENSI TERTIAS INSTITUTIONIS SUAE SAECULARES FERIAS CELBRANTI TICIENSIS STUDIORUM UNI- VERSITAS S. P. D.

Quod trecentos iam annos feliciter Universitas vestra peregit, ex quo a Petro Cardinale Pázmány de Panasz archiepiscopo Strigoniensi constituta est, quod inter tot rerum omnium vicissitudines quasi quoddam severiorum studiorum propugnaculum exstitit atque doctrinae et humanitatis facem animose praetulit aluitque, quod nunc ferias suas saeculares sollemniter atque magnifice celebrare parat, recte luculenterque ostendens esse quandam animorum vim, quae nullo adversarum rerum impetu frangi opprimique possit, quae omnes orbis terrarum doctos viros nobilissimo quodam foedere coniungat unamque praestantissimam efficiat litterarum scientiarumque societatem, vehementer gaudemus atque toto gratulamur corde.

Eo autem libentius faustissimo hoc eventu vobiscum laetamur atque optima concipimus omnia, quod probe meminimus quam artis iisque veteribus necessitudinis vinculis Hungaria vestra cum Italia nostra cohaereat: ut enim olim Romani artifices, Romano etiam imperio vigente, in florentissimas tum istius provinciae urbes, Aquincum, Savariam, Intercisam, Brigetionem, Sopianas frequentes migrarunt easque artis suae decoravere monumentis, sic deinceps primus Hungarorum rex, Stephanus ille qui in Sanctorum numerum est relatus, coronam auream, egregium Italicorum toreutarum opus, quod etiam nunc religiosissime, ut par est, asservatur, e Romani pontificis manibus accepit idemque multos ex Italia artifices opificesque accivit, per quos et Albae Realis et alias aedes sacras complures exstruendas atque exornandas curavit. Tum vero, Matthaeo Corvino regnante, renatarum litterarum uberrimis fructibus, qui ex Italica terra geniti sunt, prima ex Transalpinis gentibus Hungaria sinum pandit seque illius splendoris ceteris septentrionum orientisque solis nationibus internuntiam fecit: tum apud vos noster vir floruit, Antonius Bonfini, qui Latina lingua usus Hungarorum res diligentissime persecutus historiae vestrae quasi quoddam iecit fundamentum: tum autem praestantissimus vester poeta, Janus Pannonius, praeclaros Universitatis nostrae doctores, Laurentium Vallam, Demetrium Chrysoloram, Latinis carminibus extulit.

Neque unquam per insequentia saecula nobilissimum hoc destitit litterarum artiumque commercium: utque clarissimus vester sculptor, Stephanus Ferenczy, Romae fingendi artem didicit excoluitque, cum Antonius Canova summa fulgebat gloria, et Carolus Markó, qui novas picturae vias aperuit, totam fere vitam in Italia egit Italicisque regiones arte sua expressit, ita excellens noster statuarum artifex, Marcus Casagrande, diu apud vos versatus est suisque signis Strigonii atque Egeri episcopales locupletavit ecclesias, et Jácopus Marastoni, Italicus pictor egregius, Budapestini ludum aperuit artemque docuit pingendi.

Praeterea Latinam linguam latius atque diutius apud Hungaros perstitisse quam apud ceteras Europae gentes inter omnes constat magnaetque vobis ducitur laudi. Quod

denique Hungarici iuvenes iam pridem et alias Italicas et Ticinensem nostram Universitatem frequentant summorum allekti praeceptorum fama, id et honori et iucunditati est nobis.

His igitur de causis Universitas Ticinensis, quae undecim iam vitae saecula explevit, quippe quae a Lothario Italiae rege originem repetat, Budapestinensi Universitati tertium natalem suum rite celebranti quasi iuniori carissimae sorori magnopere gratulatur, utque secundioribus rebus propitioreque fortuna uti possit in posterum Hungaria, vota faciens, omnia bona fausta felicia fortunataque precatur.

Datum Ticini mense Septembri a. MCMXXXV p. Ch. n. XIII a fascibus restitutis.

Rector Magnificus.

PEKING.

TÁVIRAT.

185 Peiping 32 25 1206 Via Transr.

REGIAE UNIVERSITATI PÁZMÁNYENSI BUDAPEST

Illustrissimae regiae Universitati Pázmányensi venerabile jubilaum trium Saeculorum feliciter celebranti juvenilis Universitas Catholica Fujen Pekinensis faustissima quaeque et multa saecula exoptat. Chen prades Henkels Rector Schmidt Professor.

PISA.

UNIVERSITAS STUDIORUM PISANA RECTORI ET
SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI
PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS
SALUTEM ACCEPTAM REDDIT.

Grato libentique animo litteras legimus, quibus vos trecentimum Universitatis vestrae natalicium iam celebraturos esse nos certiores fecistis et ut sollemnibus feriis vestris interesse nos honorificentissime rogastis. Quamquam enim

firmis inter se vinculis religio et cultior vitae usus bonique mores etiam in strepitu armorum populos humanitate politos colligant, tamen non minus arte scientiarum litterarumque totius orbis cultores quasi socii et consortes gloriosi laboris coniuncti sunt. Sed nobis, sodales Budapestinenses nobilissimi, et alia et maiora vincula quasi sanctoris cuiusdam necessitudinis accedunt. Cum enim abhinc quinque et septuaginta annos Iosephus Garibaldi, unus post homines natos fortissimus vir, ut ab iniqua domus Borbonicae dominatione tantam Italiae partem in libertatem vindicaret, cum mille militibus quarto solvit, duo Clarissimi Hungariae filii sub eius signis militaverunt. Quorum Tüköry acerbo pro Patria nostra vulnere accepto Panormi magnam animam effudit, Türr autem multis aliis pugnis sub eodem duce invictissimo adfuit et plenus annis abiit atque ille supremus felicitati eius cumulus accessit quod Italiam unam et liberam vidit. Quae omnia reputantes flagrantissimo amore cupimus ut per longum saeculorum ordinem Universitas Budapestinensis magisque floreat et crescat; Valet.

Pisis, A. D. VI Id. Sept. A. MCMXXXV. P. Chr. N.,
A fasc. rest. XIII.

Rector Magnificus.

POZNAN.

UNIVERSITATI LITTERARUM BUDAPESTINENSI
REGNI HUNGARIAE ACADEMIAE VETUSTISSIMAE
ADHUC VIVENTI, GLORIA ATQUE AUCTORITATE
VIGENTI, TRECENTESIMUM FUNDATIONIS SVAE
ANNUM NECNON FUNDATORIS, VIRI EGREGII,
PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY MEMORIAM
CELEBRANTI

qui quamquam studia classica in deliciis habebat, Hungarorum tamen linguam nativam tanto amplexus est amore, ut inter omnes, qui eam laboriose excolebant, iure principem obtinuerit locum.

Qui rebus Hungariae plane desperatis, maiore eius parte inter duos hostes praevalentes iam divisa, minore autem

libertatem armis aegre defendente, Stephani Báthory, Transilvaniae ducis, Polonia vero regis, Vilnensis illius Academiae coditoris magnanimi, vestigia premens, eam quae Pazmaniana nunc nuncupatur, fundavit Academiam ad animos civium doctrinae luce firmandos atque ad eas per Hungariam artes ac litteras disseminandas, quae fortunatis nationibus sunt ornamento, infortunatis prope unico solatio, magnopere dolentes, quod tristis horum dierum penuria se impedit, quominus legatos peculiare mittant, sollemnia saecularia concelebraturos, immo etiam pio gratoque animo temporum renovantes memoriam vel longe remotorum, quibus Hungari, cum Polonis si non lingua ac sanguine, at certe natura atque indole artissime coniuncti, sub eorundem principum regimine cum gloriam et decora et honores communicabant, tum pro toto orbe Christiano sanguinem profuderunt plurimum, vel multo posteriorum et tristiorum, quibus Hungaria et Polonia, iam in provincias reductae ac sub aliena dominatione gementes, uno impetu ac consilio servitutis iugum excutere frustra conatae sunt, vel denique plane recentium, quibus bello contra istos Russiae dominos turbulentos saeviente, qui communem generis humani salutem ac felicitatem prae se ferentes, nil nisi miseriam et famem et caedem perpetuam efficiunt, Poloniam iam exhaustam et deficientem Hungaria prope sola non votis tantum, sed pretioso apparatu bellico sustentavit et fulsit, sexaginta laboris impigri fructuosique lustra gloriose expleta gratulantur, fausta felicia fortunataque omnia precantur Universitatis litterarum Posnaniensis Poloniae universitatum natu minimae.

Dabamus Posnaniae Kalendis Septembribus A. D. MCMXXXV.

Rector et Senatus.

PRÁGA.

UNIVERSITATIS CAROLINAE PRAGENSIS RECTOR
ET SENATUS RECTORI MAGNIFICO ILLUSTRIS-
SIMOQUE SENATUI UNIVERSITATIS
PAZMANIANAE HUNGARICAE. S. P. D.

Cum litterae vestrae, viri illustrissimi, quibus nos ad sacra trecentenaria Universitatis Hungaricae Budapestinensis

celebranda benevole invitastis, ad nos essent allatae, summam ex iis percepimus laetitiam.

Statim enim animis nostris observabantur non solum Magistri plurimi, qui litterarum studio, iuris scientia, medendi facultate praestantes immortalitatem sibi pepererunt atque de scientia augenda et amplificanda optime sunt meriti, sed etiam tot praeclari ingenii iuvenes, quibus per trium saeculorum spatium Petri Cardinalis Pázmány beneficio doctrinae et humanitatis percipiendae occasio est oblata.

Quae cum ita sint, Universitas nostra, que anno millesimo trecentesimo duodequingentesimo condita Carolus IV. regnum suum Bohemiae Laudabiliter exaltavit, humanitatis vinculo vobiscum coniuncta, inclutam sororem Budapestinensem sacra sollemnia celebrantem optimis omnibus prosequitur.

Dabamus Pragae Kalendis Septembribus anni MDCCCCXXXV, qui est ab Universitate nostra condita annus Quingentesimus octogesimus septimus.

Universitatis Rector.

Universitatis Notarius.

PRÁGA.

TÁVIRAT.

MONSIEUR LE RECTEUR DE L'UNIVERSITÉ
ROYALE DE BUDAPEST.

Praha 029321 40 25 1000.

L'Académie tchèque des Sciences et des Arts vous adresse ses sincères félicitations à l'occasion du tricentenaire de votre Université avec tous ses souhaits pour l'avenir

Foerster, président.

PRETORIA.

UNIVERSITY OF PRETORIA, PRETORIA.

RECTOR SENATUSQUE UNIVERSITATIS PRETORIENSIS RECTORI SENATUIQUE BUDAPESTI, S. P. D.

Animis libentissimis vobis gratulamur solemnitates iubilares celebrantibus quod per tot saecula taedam illam sapientiae doctrinaeque a patribus acceptam posteris tradidistis.

Vocem benignam Vestrae Universitatis nos trans maria alta vocantis libenter obsecuti essemus ni viarum longinquitas et officiorum vincula obstitissent. Vobis autem Ferias Trise-caulares concelebrantibus bona omnia et fausta et felicia precamur.

Dabamus Pretoriae, a. d. V. Id. Sep. a 1935.

Rector.

REYKJAVIK [Island].

REKTOR OG PRÓFESSORAR HÁSKÓLA ISLANDS SENDA PETRUS PÁZMÁNY HÁSKÓLANUM I BUDA- PEST KVEDJU SINA.

Háskóli Islands fagnar því, að hinn víðfrægi og alda-gamli háskóli í Budapest getur nú lítið yfir 300 ára frægdarrikt starf í þágu vísindanna og fœðurlands síns og sendir honum árnadaróskir á þessum tímamótum.

Frá því fyrir Islands byggð hafa borizt menningarstraumar sunnan frá Ungverjalandi til Nordurlanda, og endurminningar um hugprúðar hetjur og sigursæla herkonunga Ungverjalands lífa enn í dag og um alla framtíð í Eddukvaedum Íslendinga.

Pannig tengdu sagnir um fornir dádír fjarlaegarog ólíkar þjódir, Ungverja og Íslendinga fyrir þúsund árum, og reistu þru yfir aldanna djúp milli hinnar súdraenu menningarþjóðar og einbuans nyrzt í Atlantshafi.

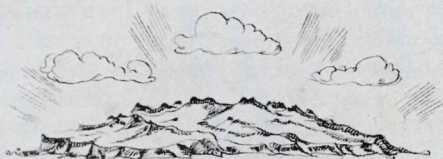
Háskóli Islands óskar hinni ungersku þjóð allrar farsa-eldar á komandi árumoger þess fullvís, að hinn fornfrægi háskóli í Budapest, er stendur á traustum grundvelli þjóðlegrar menningar og vísindalegra afreka, muni nú sem fyr standa í fylkingarþrósti þess víðreisnarstarfs, sem bíður þjóðarinnar, og lyfta þjóðinni til fornrar frægdar og gengis.

Alexander Johannesson,
h. a. rector.

REYKJAVIK [ISLAND].

RECTOR ET PROFESSORES UNIVERSITATIS ISLAN- DIAE REGIAE HUNGARICAE PETRUS-PÁZMÁNY UNIVERSITATI BUDAPESTINENSI S. P. D.

Universitas Islandiae Universitati Budapestinensi, Academiae nobilissimae ac vetustissimae, tria iam saecula doctrinis

Rektor og próffessorar Háskóla Íslands
senda Petrus Pázmány Háskólanum í Budapest
kveðju sína.

Háskóli Íslands fagnar því, að hinn
viðfrægi og aldagamli háskóli í Buda-
pest getur nú lífið yfir 300 ára
frægðarríkt starf í þágu vísindanna
og föðurlands síns og sendir honum
árnaðaróskir á þessum tímamótum.

Frá því fyrir Íslands byggð hafa
borizt menningarstraumar sunnan
frá Ungverjalandi til Norðurlanda,
og endurminningar um hugprúðar
hetjur og sigursæla herkonunga
Ungverjlands lifa enn í dag og
um alla framtíð í Eddukvæðum
Íslendinga.

litterisque colendis et Patriae promovendae gloriose consecrata devotaque celebranti sollemni hoc tempore sincere atque ex animo gratulatur.

In terras septentrionales etiam ante civitatem Islandicam conditam aura quaedam cultus atque humanitatis ex Hungaria saepe flavit et laudes virorum fortissimorum regumque victorum Hungaricorum carminibus eddiciis Islandorum celebratae etiam nunc vivunt viventque in sempiternum ita abhinc mille iam annos memoria veterum factorum fortium Hungarios et Islandos, duas gentes disiunctissimas maximeque diversas consociavit et tamquam pons quidam infragilis terram meridianam et insulam Atlantici maris solitariam, oceano septentrionali finitimam, per profundum maris coniunxit.

Universitas Islandiae populo Hungarico vota optima nuncupat auguraturque fore, ut in perpetuum floreat, neque dubitari potest, quin Universitas nobilissima Budapestinensis cultu atque humanitate populari et facinoribus scientiae litterarumque nisa, sicut adhuc mansit, etiam posthac inter illos maneat, qui id agunt, ut populum in pristinum gloriae ac fortunae statum restituant.

Valete.

Dabamus Reyciavicae, in capite Islandiae, Idibus Iuniis anni Domini MCMXXXV.

Alexander Johannesson.

h. a. rector.

RIGA.

RECTORI SENATUIQUE UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI
PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS
RECTOR ET SENATUS UNIVERSITATIS LATVIENSIS
S. D. P.

Fausto felici die natali festo Universitatis regiae Hungaricae, quae a viro doctissimo, rerum politicarum necnon et scientiarum artiumque peritissimo Petro Cardinale Pázmány de Panasz, professore eruditissimo, olim fundata humanitatis litterarumque fontem populo Hungarico aperuit civiumque

mentes animosque ad res dignissimas maximeque servandas per tot saecula excoluit, Universitas litterarum Latviensis pro felici progressu vota sua profert; Nam iussu regis Apostolici Ferdinandi II confirmata et privilegiis Universitatum munita Universitas regia Hungarica tot iuvenum Hungaricorum e foco suo non solum mentes animosque aluerat, sed etiam pectora eorum Patriae amore semper afflata firmaverat, quod et hodie iussu Patriae et facit et faciet. Quibus de causis et natu minoris Universitatis Latviensis Rector et Senatus faustis votibus res Vestras prosequimur et multa plura saecula precamur successusque optimos in saecula saeculorum.

Datum Rigae mensis Septembris die XI anni MCMXXXV.

J. Auskaps,
Rector magnificus.

A. Valdmanis,
Secretarius.

RÓMA.

Nonciature Apostolique en Hongrie.

ILLUSTRISSIME AC ADMODUM REVERENDE DOMINE!

Pergratum mihi est cum Dominatione Tua Illustrissima et Admodum Reverenda communicare Sanctam Sedem libenter invitationi assensisse, quae Ei a Regio Gubernio Hungarico, nomine istius Universitatis humaniter fuit porrecta, ut vellet Sua praesentia decus non parvum addere sollemniis, quae jamjam, tertio recurrente centenario a fundatione Universitatis „Pázmány“, celebrabuntur.

Hinc Eminentissimus Cardinalis Eugenius Pacelli, a Secretis Status Suae Sanctitatis, per suam epistolam sub die 6 Septembris c. a. N. 148.046 ad me directam, dum de assensu a Sancta Sede praestito humanissimae invitationi supradictae mihi notitiam dat, eodem tempore munus vere honorificum mihi committit, ut velim, qua specialis Sanctae Sedis *Delegatus* sollemnibus festis interesse, Ejus *Personam* hac in laeta occasione gerens.

Universitati Regiae Hungaricae

de fundatore Petro Cardinali Pazmany

Principis Hungarici

Oratio in obitu Cardinalis Gregoriana

in aula Universitatis

Summo animi gaudio humanissimas accepimus litteras quibus pro veteri, nec satis laudando in litterarum republica usu, huusmodi quibusque republicae cives in partem accessit laetitiae et festivitatis, quibus ter centenario celebrante interdidit annuum a corporis perillustri vestro Athanasio, sicut sollemni commemorationi singulare accedit decus quod Praesentium istud institutum eo tempore natum quo Hungarica natio heroica fortitudine ut se in libertatem vindicaret, contra hominis christiani inimicos pugnavit, incrementa in dies maiora cepit simul cum gentis vestrae libertate et exaltatione.

Neque nos oblivisci possumus quibus vixulis adstricti sumus et cum ipso fundatore vestro et cum tot eximius viris nationis vestrae; inter quos vel unum nominare liceat Beatum Albertinum Pazmany, huius Universitatis quondam alumnus magnique Pazmany familiaris, fidelemque adiutorem. Quibus vixulis novum addidistis perhonorificum nobis nec minus gratum, cum unum eorum professoribus vestris inter Doctores honoris causa theologicae vestrae facultatis hodie inscribere voluistis.

Nota igitur ex corde ingemimus ut tam gloriose iam per tria saecula a vobis peremptum iter gloriosius etiam in aevum protrahatur, in litterarum bonum gentisque Hungaricae splendorem.

Reverentibus

Pro

Carolo Boyer s. l.

Quod munus tam augustum reverenti et libenti animo accipio: meum erit ut meliori quo possim modo ei satisfacere valeam; id quod ad notitiam Dominationis Tuae ferre mihi est valde jucundum.

Dum vota ex corde promo de felici exitu sollemnium jam imminentium, a Deo benedictiones abundantes super istam percelebrem Universitatem ejusque Professores et Auditores impetro.

Eo quo par est obsequio permaneo

Budapest, 11. September, 1935.

Dominationi Tuae Illustrissimae ac A. Revdae addictissimus in Christo

Angelo Rotta,

Archieppus Thebar., Nuntius Apostolicus.

RÓMA.

UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY NUNCUPATAE BUDAPESTINENSI PONTIFICIA ROMANA UNIVERSITAS GREGORIANA FELICIA FAUSTAQUE OMNIA.

Summo animi gaudio humanissimas accepimus litteras quibus pro veteri nec satis laudando in litterarum republica usu, huius undique reipublicae cives in partem accersitis laetitiae et festorum quibus ter centenarium celebrare intenditis annum a condito perillustri vestro Athenaeo. Cui sollemni commemorationi singulare accedit decus quod Pazmanium istud institutum eo tempore natum quo Hungarica natio heroica fortitudine ut se in libertatem vindicaret, contra nominis Christiani inimicos pugnaret, incrementa in dies maiora cepit simul cum gentis vestrae libertate et exaltatione.

Neque nos oblivisci possumus quibus vinculis adstricti simus et cum ipso fundatore vestro et cum tot eximiis viris nationis vestrae; inter quos vel unum nominare liceat Beatum Canonicum Marcum Crisim, huius Universitatis quondam alumnum magnique Pázmány familiarem fidelemque adiutorem. Quibus vinculis novum addidistis, perhonorificum nobis nec minus gratum, cum unum ex Professoribus nostris inter

Doctores honoris causa theologicae vestrae facultatis hodie inscribere voluistis.

Vota igitur ex corde ingeminamus ut tam gloriose iam per tria saecula a vobis permensum iter, gloriosius etiam in aevum protrahatur, in litterarum bonum gentisque Hungaricae splendorem.

Romae VIII Septembris MCMXXXV.

Carolus Boyer s. l.
Pro Rectore Universitatis.

STOCKHOLM.

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES.

Par une note verbale du 26 juillet dr., la Légation Royale de Hongrie a bien voulu transmettre au Ministère Royal des Affaires Étrangères, de la part du Gouvernement Royal de Hongrie, une invitation au Gouvernement Suédois à se faire représenter aux fêtes jubilaires de l'Université Royale Hongroise „Pierre Pázmány“ qui auront lieu à l'occasion du troisième centenaire du 25 au 29 de ce mois, à Budapest.

Après avoir fait parvenir cette invitation au Ministère compétent, le Ministère des Affaires Étrangères a l'honneur de porter à la connaissance de la Légation Royale que le Gouvernement du Roi a désigné comme délégué de la Suède aux fêtes susvisées M. le Dr. B. Collinder, professeur à l'Université Royale d'Upsale.

Le Ministère serait reconnaissant à la Légation Royale de bien vouloir porter cette décision à la connaissance du Gouvernement Rl. Hongrois.

Stockholm, le 14 septembre 1935.

STOCKHOLM.

UNIVERSITAS LITTERARUM HOLMIENSIS REC-TORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Periucundae nobis fuerunt litterae Vestrae, quibus certiores nos fecistis memoriam conditae tribus abhinc saeculis

Universitatis Vestrae sollemniter Vos esse celebraturos quibusque ad hanc memoriam celebrandam humanissime nos invitavistis. Quaecumque enim in magna illa litterarum scientiarumque re publica celebratu digna contingunt, ea profecto ad omnes eius per orbem terrarum cives pertinent, ut qui uno studio unoque amore sint coniuncti. Neque nobis ignotum est, quantum per saecula peracta populo Vestro veritatis et humanitatis facem praeferendo profecerit Universitas Vestra quantumque ad litterarum rerumque scientiam augendam et promovendam contribuerit. Itaque maximas vobis gratias agentes, quod participes nos sollemniorum quae agentur esse voluistis, unum e coetu nostro legatum mittere decrevimus, Béla Leffler, virum natione vestrum, universitatis Debrecinensis extra ordinem professorem, litteras Hungaricas apud nos magno cum gaudio nostro docentem, qui festis illis diebus adforet interpres votorum, quibus florentissimae Universitatae Vestrae etiam in posterum omnia bona fausta felicia optamus.

Holmiae, in urbe capitali Suecorum, Idibus Septembribus anni MCMXXXV.

Nomine Universitatis litterarum Holmiensis

Sven Tunberg,
Gerhard Masström.
Rector Universitatis.

SOPHIA.

UNIVERSITATI BUDAPESTINENSI S. P. D. UNIVERSITAS SERDICENSIS.

Animis promptissimis atque libentissimis nos, delegati Senatus Academici Universitatis Serdicensis, adgregamur ad sollemnitates iubilares Universitatis vestrae, quae clarissimis consiliis fundatoris sui Petri Cardinalis Pázmány fideliter inserviens iam trecentos annos per fortunae vices suum munus pensumque tam enixe persequitur, ut eius innumerabilia merita de litteris et scientiis admirationem quam maximam evocent. Quapropter iure optimo adoramus veneramurque vestros maiores, quibus tam magnificum scientiarum et artium templum instaurare contigerit ad salutem omnium populorum,

qui has orientis terras incolunt. Quo sensu ducti et permoti vobis sincerrimas gratulationes ob iubilaeum celebrandum conferimus atque exoptamus, ut Universitas vestra etiam in posterum ad prosperitatem nationis Hungaricae fraternae et ad propagandas conformandasque scientias et artes generis humani floreat et vigeat.

Datum Serdicae die XXIII mensis Septembris A. S. MDCCCCXXXV.

Delegati Universitatis:

Molloff

Universitatis Rector.

Nikoff,

Professor historiae Bulgaricae.

SIDNEY.

UNIVERSITATIS SYDNEIENSIS CANCELLARIUS ET
SENATUS RECTORI ET SENATUI REGIAE UNIVER-
SITATIS HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS
S. P. D.

Laetis animis, viri doctissimi, nec minus gratis, litteras vestras nuper accepimus quibus inclutae Universitatis vestrae natalem trecentesimo, Fundatoris illius vestri eminentissimi humanissimique sapientiam, Maecenatum multorum munificentiam feriis sollemnibus vos esse celebraturos nuntiavistis, nos autem qua soletis esse benevolentia in partes gaudii vestri vocavistis.

Universitas nostra quinque et octoginta ante annos princeps inter Australes condita est, quo tempore Sydneia ipsa oppidulum erat et totam Terram Australem vix bis centena milia hominum tenebant, ut quae studia ab antiquis Universitatibus sub Septem Trionibus colerentur ea civibus nostris sub Cruce Australi colere liceret. Fundatoribus enim nostris, qui a vestro orbis terrarum latere trans tantam aequorum vastitatem huc usque migraverant „Sidere mens eadem mutato.“ Nec nobismet posteris eorum atque heredibus mens alia facta. Itaque ab ipsa origine haec Universitas se

Universitatis Sydneiensis

Cancellarius et Senatus

Rectori et Senatui

Regiae Universitatis Hungaricae

Budapestinensis

S. P. D.

lectis animis, viri doctissimi, nec minus grati, litteras vestras auget accepimus quibus inclitae Universitatis vestrae natalem trecentessimam, Fundatoris illius vestri eminentissimi humanissimique sapientiam, Marcenatum multorum munificentiam fecis sollempnibus vos esse celebraturos nuntiavistis, nos autem qua soletis esse benevolentia in partes gaudii vestri vocavistis.

Universitas nostra quinque et octoginta ante annos princeps inter Australes condita est, quo tempore Sydneia ipsa oppidulum erat et totam Terram Australem lux bis centena milia hominum tenebant, ut quae studia ab antiquis Universitatibus sub Septem Trionibus colebantur ea civibus nostris sub Cruce Australi colere liceret. Fundatoribus enim nostris, qui a vestro archis terrarum latere trans tantam aequorum vastitatem huc usque migraverant, "Sistere mens eadem mutato". Nec nobismet posteris eorum atque heredibus mens alia facta. Itaque ab ipsa origine haec Universitas se cum ceteris omnibus non solum communium studiorum vinculo coniunctam esse sensit sed etiam concessa ac quasi unanimitate quae ne bello quidem intercedente dirimi poterat.

Libentissime igitur, collega ornatissimi, invitationi vestrae obsecuti adlegavimus ex certu nostro Gulielmum Joannem Woodhouse, Artium Magistrum, Litterarum Graecarum Professorem, et Arthurum Lindsay Sadler, Artium Magistrum, Studiorum Orientalium Professorem, qui nostrum omnium nomine gratulentur vobis, caritatem testentur, pro postera laude vestra vota nuncupent. Valeat.

Dabamus Sydnieiae

Non. Aug. A. D. MCMXXXV.

M. W. MacCallum
Cancellarius.

R. S. Wallace,
Vice-Cancellarius.

cum ceteris omnibus non solum communium studiorum vinculo coniunctam esse sensit sed etiam concordia ac quasi unanimitate quae ne bello quidem intercedente dirimi poterat.

Libentissime igitur, conlegae ornatissimi, invitationi vestrae obsecuti adlegavimus ex coetu nostro Gulielmum Ioannem Woodhouse, Artium Magistrum, Litterarum Graecarum Professore, et Arthurum Lindsay Sadler, Artium Magistrum, Studiorum Orientalium Professore, qui nostrum omnium nomine gratulentur vobis, caritatem testentur, pro postera laude vestra vota nuncupent. Valete.

Dabamus Sydneiae, Non. Aug. A. S. MCMXXXV.

Cancellarius.

Vice-Cancellarius.

SYRACUSE [U. S. A.].

Cancellarius ac Curatores Universitatis Syracusanae in civitatibus Americanis foederatis S. P. D.

UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS RECTORI ET PRAESIDI SENATUS ACADEMICI.

Trecentesimum annum foundationis suae quod Universitas Regia Hungarica Budapestinensis diebus VII., VI., V., IV. a. Kalendas Octobres praesente anno celebratura est, Universitas Syracusana gratulationes mittit sinceras. Quamvis enim longinqua in parte simus terrarum, societate tamen scientiarum et artium, quae debet esse communis Universitatibus omnibus, concordem animos habemus.

Precamur ergo ut hoc iubilaeum auspiciatissimum sit, atque Universitas vestra labentibus annis ipsa recens laude habeat festa saecularia multa. Regina Univeritas Hungarica, quae una restat patriae vestrae tot cladibus dolenti, retineat, precamur, veritatis facem ac pulchritudinis alte sublatam. Hoc si facient Universitates omnes per totum orbem terrarum, illuminabunt illam viam quae una ad iustam ducit societatem.

Delegatum, qui praesens ad iubilaeum vestrum vota fraterna vobis adferat, libenter nominavimus *Peter N. Martynovich*, alumnum Universitatis nostrae eundemque nunc praeceptorem in *Instituto Hygienico Centrali Belgradensi*. Rogavimus eum, quippe qui et ingenio et virtute sit vir egregius, ut fraternis animis sicut nostris iubilaei vestri solemnia prosequatur.

Syracusi, in Civitate Novi Eboraci, Kalendis Maiis a. 1935.

Cancellarius.

TARTU.

AZ ÉSZT SZABADÁLLAM TARTUI EGYETEME A BUDAPESTI KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEMNEK.

Nagyméltóságú Rektor Úr!
Tekintetes Tanári Kar!

Mély tisztelettel és őszinte köszönettel vettük az Önök nagyértékű meghívását. Nagy a mi örömünk, hogy a rokon magyar nép híres egyetemének jubileumán résztvehetünk.

A három évvel idősebb tartui egyetem, — mely már a messzi történelmi multban is több magyar ifjúnak Alma Mater-ja volt, — az észti szabadállam megalakulása óta különösen is törekszik a magyar kultúrkapcsolatok megszilárdításában.

Egyetemünk mind a multban, mind a jelenben szívesen látta magyar tanerők működését s különös hálával gondol vissza az elhunyt nagy magyar államférfi, gróf Klebelsberg Kunó, érdemére, aki lehetővé tette, hogy egyetemünk hallgatói évről-évre felkereshessék az Önök hazáját s részesei lehetnek a magyar kultúrának.

Mi, a messzi északon működő testvérek, őszinte szívből kívánjuk, hogy az Önök híres egyeteme, mely már annyi érdemet szerzett a magas műveltség és tudomány művelésében, továbbra is hasonló színvonalon tölthesse be a hazai és egyetemes tudomány előbbrevitelét.

AZ ÉSZT SZABADÁLLAM TARTUI EGYETEME
ABUDAPESTI KIR. MAGYAR PÁZMÁNY
PÉTER TUDOMÁNY-EGYETEMNEK.

NAGYMELTÓSAGÚ REKTOR ÚR!
TEKINTETES TANÁRI KAR!

MELY TISZTELETTTEL ES ŐSZINTE KÖSZÖNETTEL VETTÜK AZ ÖNÖK NAGYVERTÉKŰ MEGHÍVÁSÁT. NAGY A MI ÖRÖMÜNK, HOGY A ROKON MAGYAR NÉP HÍRES EGYETEMÉNEK JUBILEUMÁN RÉSZTVEHETÜNK.

AHAROM EVVEL IDŐSEBB TARTUI EGYETEM — MELY MÁR A MESSZI TÖRTÉNELMI MÚLTBAN IS TÖBB MAGYAR IFJUNAK ALMA MATERJA VOLT — AZ ÉSZT SZABADÁLLAM MEGALKULÁSA ÓTA KÜLÖNÖSEN IS TÖREKSZIK A MAGYAR KULTURKAPCSOLATOK MEGSZILARDÍTÁSÁBAN, EGYETEMÜNK MIND A MÚLTBAN, MIND A JELENBEN SZÍVESEN LÁTTA MAGYAR TANERŐK MŰKÖDÉSÉT S KÜLÖNÖS HÁLAVAL GONDOL VISSZA AZ ELHUNYT NAGY MAGYAR ALLAMÉRFI GRÓF KLEBELSBERG KUNÓ, ERDEMÉRE, AKI LEHETŐVÉ TETTE, HOGY EGYETEMÜNK HALLGATÓI EVRŐL-ÉVRE FELKERESHESSEK AZ ÖNÖK HAZÁJÁT S RÉSZESEI LEHETNEK A MAGYAR KULTURÁNAK.

MI, A MESSZI ESZAKON MŰKÖDŐ TESTVÉREK, ŐSZINTE SZÍVBŐL KIVÁNJUK, HOGY AZ ÖNÖK HÍRES EGYETEME, MELY MÁR ANNYI ERDEMET SZERZETT A MAGAS MŰVELTSEG ES TUDOMÁNY MŰVELÉSÉBEN. TOVÁBBRA IS HASONLÓ SZINNVONALON TÖLTSESSE BE A HAZAI ES EGYETEMES TUDOMÁNY ELOBBREVITELET.

KIVÁNJUK, HOGY MINEL MAGASABBAN REPŰLHESSEN AZ EGYETEM „TURUL-MADAR”-A, MERT MINT AZ ÖNÖK NAGYNEVŰ REKTORA, KAUZGYULA, MONDOTTA: „EGY NEMZET OLY MAGASAN ÁLL, MINT EGYETEMEI.”

TARTUI, 1935 SZEPT.

AZ EGYETEMI-TANÁCS NEVÉBEN

Joh. Kovács
REKTOR

Kívánjuk, hogy minél magasabban repülhessen az egyetem „turul-madara“, mert mint az Önök nagynevű rektora, Kautz Gyula, mondotta: „Egy nemzet oly magasan áll, mint egyetemei.“

Tartu, 1935 szept.

Az Egyetemi Tanács nevében

Rektor.

THESSALONIKA.

Université de Thessalonique.

Le Recteur. N° 7102.

MONSIEUR LE RECTEUR DE L'UNIVERSITÉ ROYALE DE BUDAPEST „PÁZMÁNY PÉTER“.

Le Ministère Grec des Affaires Étrangères nous a communiqué une Note-Verbale de la Légation Royale de Hongrie, par laquelle ladite Légation a bien voulu communiquer que du 25 Septembre des fêtes auront lieu à Budapest pour célébrer le 300e anniversaire de l'Université Royale „Pázmány Péter“ de Budapest.

Le Conseil de l'Université ayant pris connaissance du sus-dit communiqué a décidé de vous adresser ses plus vives et sincères félicitations pour cet heureux événement.

Veuillez agréer, Monsieur le Recteur, l'assurance de ma considération la plus distinguée.

Thessalonique, le 21 Septembre 1935.

Le Recteur

Signature.

Sceau. (Tr. Karadassis).

TORINO.

UNIVERSITAS STUDIORUM TAURINENSIS BUDA- PESTINAM UNIVERSITATEM

trecentessimum aetatis suae annum feliciter celebrantem
tamquam sororem concelebrat atque salutem, firmissimam
humanitatis arcem, qua in extremis finibus, ad omnes barba-

rorum minas maxime expositis, civilis cultus servatus confirmatusque est, acerrimam studiorum officinam, qua commune scientiarum litterarumque patrimonium auctum est atque augebitur.

Rector.

TURKU.

RECTORI AC SENATUI ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS SALUTEM PLURIMAM DICUNT RECTOR ET SENATUS ACADEMICUS UNIVERSITATIS TURKUENSIS.

Ad iubilaeum Universitatis populi Hungarici qui nostrae Nationi consanguinitate iunctus est benigne invitati gratias agimus. Universitati annum foundationis trecentimum celebranti ex animi sententia gratulamur.

Veritatis et humanitatis facem sicut adhuc alte ferat etiam per saecula futura! In ancipitibus temporum Hungariae firmo praesidio semperque decori et ornamento sit!

Turkuae Mense Septembri A. D. MCMXXXV.

Rector.

UPSALA.

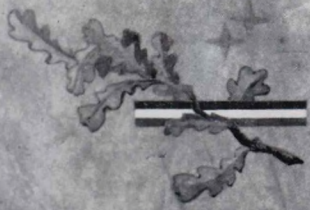
UNIVERSITATIS REGIAE BUDAPESTINENSIS RECTORI ET SENATUI SALUTEM PLURIMAM DICUNT RECTOR ET SENATUS UNIVERSITATIS REGIAE UPSALIENSIS.

Sacram memoriam illius temporis, quo abhinc trecentos annos incluta Academia vestra a Petro Pazmanio condita est, celebrantibus vobis, viri amplissimi clarissimique, admirationem, gratulationem piaeque vota ex animi sententia eloqui volumus, neque enim ignoramus, quam praeclare per horum saeculorum spatia illa litterarum sedes de artium liberalium studiis deque omni humanitate sit merita. Observatur etiam memoria complurium Universitatis vestrae doctorum atque alumnorum aliorumque iuvenum Hungarorum, quorum nominibus album nostrum ornari iure gaudemus. Quae quasi

AD IUBILAEUM UNIVERSI-
 TATIS POPULI HUNGARI-
 CI QUI NOSTRAE NATIONI CON-
 SANGUINITATE IUNCTUS EST BE-
 NIGNE INVITATI GRATIAS AGI-
 MUS.
 UNIVERSITATI ANNUM FUNDATIONIS TRECENTESIMUM CELEBRANTI EX ANIMI SENTENTIA GRATULAMUR.
 VERITATIS ET HUMANITATIS FACEM SICUT ADHUC ALTE FERAT ETIAM PER SAECULA FUTURA! IN ANCIPTIBUS TEMPORUM HUNGARIAE FIRMO PRAESIDIO SEMPERQUE DECORI ET ORNAMENTO SIT!

TURKUAE MENSE SEPTEMBRI
 A.D. MCMXXXV

Senas Mura
 RECTOR

KW-W

pignora necessitudinis cuiusdam ac mutuae amicitiae ante oculos habentes eo maiore studio optamus precamurque, ut vestra Alma Mater per saecula futura laudes antea partas non retineat modo, sed nova semper accessione adaugeat atque ita et patriae decori et universo generi humano emolumento pergat esse perpetuo.

Valete, collegae ornatissimi, valete atque salvete.

Dabamus Upsaliae M. Septembri A. MCMXXXV.

Universitatis Upsaliensis nomine.

Rector.

UTRECHT.

UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE A FUNDATORE PETRO PÁZMÁNY NOMINATAE BUDAPESTINENSIS RECTORI AC SENATUI ACADEMICO S. P. D.
SENATUS UNIVERSITATIS TRAIECTINAE.

Propter Universitatis Vestrae dignitatem et doctrinae celebritatem eximiam cum e collegis nostris Rectorem Magnificum ad Vos, Viri Amplissimi Clarissimi Doctissimi, legavimus ut nostro nomine praesens Vos compellaret sensumque erga Vos nostrum obsequiumque declararet, tum committere non potuimus quin per hasce litteras diem natalicium Vestrum Universitatis trecentimum ex animo gratularemur. Quem diem utinam Deus O. M. Vobis fortunet atque Almam Matrem Budapestinensem, quae per tria iam saecula Disciplinas et Litteras Humaniores fructibus beavit uberrimis diutissime servet incolumem florentemque atque omni bonorum abundantia cumulet.

Valete, Viri Praestantissimi, Universitatis Budapestinensis antistites insignissimi, Vobisque ita persuadeatis nos hoc inprimis a Deo immortalis precari, ut studia consiliaque Vestra porro secundet atque nobis disciplinisque quam diutissime Vos tueatur! Iterum valete.

Datum Traiecti ad Rhenum a. d. VI ID. Sept. a.
MCMXXXV.

*Rector Magnificus.
Senatus ad actis.*

WARSAWA.

Q. F. F. — F. Q. S.

UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE BUDAPESTI-
NENSI NOMINE FUNDATORIS PETRI CARDINALIS
PÁZMÁNY INSIGNITAE SACRA ANNIVERSARIA
POST TRIA SAECULA RECURRENTIA RITE CONGRAT-
TULANTUR UNIVERSITATIS JOSEPHI PILSUDSKI
VARSOVIENSIS RECTOR SENATUS ORDINES.

Humanissima invitatione Vestra admoniti, Viri Amplis-
simi, facere non possumus, quin communium recordemur fato-
rum, quae ab annis iam fere mille populos nostros cum fidei
Christianae ab incursionibus extraneis defensores reddidissent,
adeo amica animorum inclinatione coniunxerunt, ut — quod
inter vicinos rarissime accidit — bella inter sese vix unquam
gererent, contra mutuorum in vita culturali conatuum exempla
praestarent haud pauca. Hanc vero studiorum honestorum
aemulationem quam ardens consecuta sit novissimis duobus
saeculis amicitia communi cruore pro populorum nostrorum
libertate profuso, nemo est Polonus neque Hungarus qui
nesciat; ad illa antiqua cum redimus, gratum est reminisci,
quanto splendore saeculo decimo quarto omnes Orientis
Europaei oras illustraverit aula Budensis a magni illius Ludo-
vici matre, principissa Polonica, non minus feliciter quam
prudenter gubernata. Huius enim aulae alumnus magnus rex
Poloniae Casimirus Universitatem Cracoviae condidit, quae
saeculo decimo quinto ineunte a Ludovici regis filia, regali
Hungarica eademque regina Poloniae, renovata et aucta tam
laeta cepit incrementa, ut non solum Polonorum excitaret
studia, sed etiam vicinos ad se scientiae traheret illecebris,
Hungaros maxime, quorum filios non mediocriter gaudemus
principem inter scholarium Cracoviensium nationes locum
obtinuisse. Et est sane operae pretium observare, quam aequali
cursu duobus saeculis praeterlapsis post venerabilem almam
matrem Cracoviensem extiterint saeculo decimo sexto uni-
versitates apud nos Vilmensis, apud vos vero Kolozsvarensis,
istidem saeculo decimo septimo eodem fere tempore istic

Universitatis Regiae Hungaricae a fundatore
Petro Dázmány nominatae Budapestinensis
rectori ac senatui academico

S. P. D.

senatus Universitatis Graecinae

propter Universitatis Vestrae dignitatem et doctrinae celebritatem
extinctioni cum e collegis nostris Rectorem Magnificum ad Vos Viri
Anticissimi Clarissimi Doctissimi, sequuntur ut nostro comitate praesertim
Vos compellaret sensumque ergo Vos nostrum obsequiumque declara-
ret, huius concutere non potuimus quin per hasce litteras diem ita-
licium Vestrum Universitatis trecentesimo ex annico gratularemur.
Quem diem utinam Deus O.M. Nobis fortunet atque Alacram Matrem
Budapestinensem, quae per tria iam saecula Discipulas et Sacerdos
Summos fructibus bonis uberrimis ditissime servet incolumem
florantemque atque omni bonorum abundantia cumulet.

Valete. Viri Praesantissimi, Universitatis Budapestinensis vicis-
simaliter innotui seruari, ut studia consiliaque Vestra porro secundet atque nobis
disciplinisque omni ditissime Vos faveatur! Eternum valete.

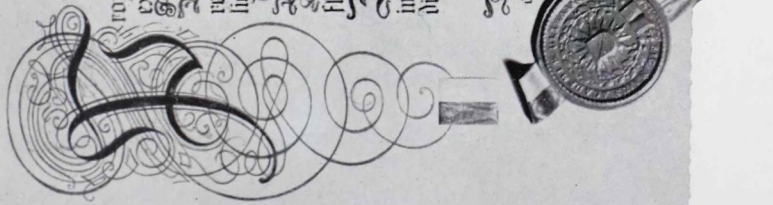
Datum Graeciae ad Athenas
a. d. VI Id. Sept. a. MCMXXXV

C. W. Hoff

Rektor Magnificus

J. M. B. ...

Senatus ab actis

Nagyszombatensis, hic vero Leopolitana. Serior aetate, sed fortior viribus utramque universitatem Hungaricam subsecuta est veneranda Petri Cardinalis Pázmányi fundatio, quae post longos errores saeculorum decimi septimi octavique arduas populi Hungarici vices insignientes tandem Budae, postea vero Pestini requiescere potuit fato haud dissimili Commissionis nostrae Educativae, quae Comitiorum Quadriennium tempore extitit; haec ad novam renata vitam exinde contra inimicas eventuum vicissitudines nunc nubilo, nunc sereno usa caelo ad nostros pervenit annos, quibus magni scientiarum sanctuarii locum et dignitatem obtinuit. Hunc ut Vobis, Viri Amplissimi, etiam in futuram fortunare velit Deus, solemni votorum nuncupationi adhibiti ex animi sententia precamur et optamus.

Dabamus Varsoviae anno MCMXXXV, Septembri mense

Pienkowski
Rector.

WASHINGTON.

Sir!

I have the honour to refer to the Legation's note No. 1431, of August 12, 1935, and to inform you that this Government accepts with pleasure the invitation extended to it the rein to participate in the celebration to be held in Budapest from September 25 to September 29, 1935, in commemoration of the 300th anniversary of the founding of the Royal Hungarian Peter Pázmány University of Sciences.

I have the honour to add that dr. Willard C. Olson, Professor of Education and Director of Research in Child Development at the University of Michigan, has been appointed as this Government's official representative at the celebration.

Accept, Sir, the renewed assurances of my highest consideration.

For the Secretary of State:

Wilbur J. Carr.

WASHINGTON.

UNIVERSITAS GEORGIOPOLITANA SENATUI ET
FACULTATIBUS UNIVERSITATIS REGIAE HUNGA-
RICAЕ BUDAPESTINENSIS S. P. D.

Quod bonum faustum felix fortunatumque sit. Vobis, lectissimi Rectores et Facultates Universitatis Regiae Hungaricae Budapestinensis gratulamur. Pergratas accepimus litteras quibus benignissime nos invitastis ut fundatae vestrae clarissimae Universitatis natalem tercentessimum celebrantibus participes nosmet vobis adjungeremus. Ut igitur dies tam festos eo quo par est fraterno amore prosequamur e Professoribus nostris *Hugonem J. Bihler S. J., A. M.* qui vestrae laetitiae sit particeps atque nostri cordis testis libentissime mittimus.

Prosperè procedat et regnet Universitas Regia Hungarica Budapestinensis et Deum O. M. adprecamur ut quotquot eant dies, floreat atque crescat.

Dabamus Washingtonii. Id. Septembres An. Dni.
MCMXXXV.

Valete:
Praeses.

WELLINGTON [New-Zealand].

UNIVERSITATIS NOVAE ZELANDIAE CANCEL-
LARIUS AC SENATUS UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARICAЕ DE FUNDATORE PETRO PÁZMÁNY
NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS RECTORI AC
SENATUI ACADEMICO S. P. D.

Gratulationes vobis, viri doctissimi et honestissimi, tercentessimum annum vestrae Universitatis fundatae propediem iam celebraturis ex animo et amicis amici obferimus. Nec fieri potest, quin praecipuo quodam affectu et vera benevolentia pio eo munere fungamur; nam patria quidem et ingenti nos spatio diversi, sed studiorum vinculis et litterarum coniuncti, neque immemores quem ad modum per longam annorum seriem steterit Hungaria Europaei cultus praesidium

et propugnaculum, non nescimus omnino quantis aerumnis quantis difficultatibus obnoxii quanta constantia et vera virtute hos per annos obstiteritis. Quas quidem deum precamur ut feliciter omnes superetis et sicut olim ita in futurum vos et patria vestra sapientia, virtute, prosperitate floreatis.

Fundatorem quoque vestrum, virum sanctissimum et boni providentissimum, convenit trans saecula salutare; qui, sicut ficta persona, ut audimus, possessiones etiam nunc custodit, ita consiliis vestris semper adsit et quasi vera persona optimum quod instituit opus praesens foveat!

Delegatos vero Universitatis nostrae quos tam benigne, tam benevolenter invitastis immenso maris ac terrarum spatio, ne his quidem temporibus semper facile superabili, effectum est, ut ad festum ac iubilaeum vestrum mittere nequeamus. Illud tamen, amici, pro comperto velimus habeatis, nos animo saltem vobiscum una futuros.

Datum Wellingtoniae in urbe Novae Zelandiae Capitali
KAL. IUL. A. D. 1935.

Cancellarius.

Tabularius.

WIEN.

UNIVERSITATI REGIAE HUNGARICAE BUDA-
PESTINENSI SAECULARIA TERTIUM CELEBRANTI
GRATULABUNDI RECTOR SENATUSQUE UNI-
VERSITATIS VINDOBONENSIS S. P. D.

Vestris litteris, rector magnifice et viri illustrissimi, dies festos universitatis vestrae saecularium tertium celebrandorum instare certiores facti nos rector et senatus universitatis Vindobonensis decrevimus, ut a nobis mitteretur, qui legatus universitatis nostrae litteras vobis in manus traderet, quibus vos laetissimos illos dies festos agentes consalutaremus et vobis ex animi sententia gratulemur.

Etsi universitates omnium civitatum, qui et legibus iuris gentium et cultu atque humanitate sociatae sunt, ardore veritatis, cura iustitiae et salutis generis humani, studio scientiarum, litterarum, artium inter se cohaerent, tamen academia nostra Rudolphina imprimis cum universitatibus

Hungaricis artissimis vinculis cum scientiae tum amicitiae coniuncta esse sibi videtur. Reputantibus enim res ac fortunas universitatum et Hungaricarum et Austriacarum nobis in mentes occurrit et memoria vere dignum videtur, quae similitudo atque coniunctio fortunarum intercesserit inter universitates vestrae et nostrae terrae.

Eisdem temporibus, quibus Vindobonae Rudolphus quartus dux Austriae universitatis nostrae fundamenta iecit, in Hungaria rex Ludovicus Magnus primum studium generale in urbe, quae dicitur Quinqueecclesiae, condidit.

Dein cum imperator Maximilianus primus universitatem Vindobonensem litterarum cultu augetet, Hungariae rex Matthias, egregius studiorum humanitatis fautor, et academiam Istropolitanam et celeberrimam illam bibliothecam Budensem institui iussit.

Denique ut universitas Vindobonensis studiis societatis Jesu opera renovatis incrementum cepit, ita a sodali eiusdem societatis, Petro Cardinali Pázmány de Panasz haec universitas condita est, cuius trecentesimo annum foundationis his diebus festis magna cum frequentia universitatum ac virorum doctorum totius fere orbis terrarum et summa congratulatione celebramus.

Nostris quoque temporibus et vestra et nostra universitas eisdem legibus et institutis regitur, eodem docendi discendique libertate fruitur.

Quo fit, ut universitas Vindobonensis praecipue laeto animi affectu vestrae universitatis saecularia tertium celebranda votis omnibusque optimis prosequatur. Cuius rei quae documentum essent semperque permanerent, has litteras gratulatorias dedimus et vobis, rector magnifice et viri illustrissimi, ipsis diebus festis per legatum nostrum tradi iussimus.

Vindobonae, a. d. IX. Kal. Oct. a. d. MDCCCCXXXV.

Alexander Hold-Ferneck

h. t. prorector.

Dr. Oswald Menghin

h. t. rector magnificus.

Dr. Richard Meister

legatus litteris gratulatoriis tradendis.

WIEN.

AN SEINE MAGNIFIZENZ DEN HERRN REKTOR
DER PETERPAZMANY-UNIVERSITÄT IN BUDAPEST.

Eure Magnifizenz!

Anlässlich der 300 jährigen Bestandfeier der Peter Pazmany-Universität in Budapest erlaubt sich Eurer Magnifizenz Rektor und Professorenkollegium der Tierärztlichen Hochschule in Wien die herzlichsten Glückwünsche zu entbieten.

Mit dem Ausdrucke der vorzüglichen Hochachtung

Rector.

Wien, am 26. September 1935.

WILNO.

Q. F. F. F. Q. S.

RECTOR ET SENATUS ACADEMICUS UNIVERSI-
TATIS VILNENSIS BATOREANAE RECTORI SENA-
TUIQUE ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE
HUNGARICAE BUDAPESTINENSIS S. D. P.

Universitas Vilnensis Batoreana a praestantissimo Hungaro eodemque maximo Polonorum Rege Stephano condita singulari modo fraternam necessitudinem, quae est inter duos populos, Hungarorum et Polonorum, a maioribus hereditate acceptam animo amplectitur, praesertim cum ad utrumque populum opus eximium ac perdifficile pervenerit, ut quasi propugnaculum essent religionis Christianae cultus atque humanitatis oppositum barbaris gentibus.

Ex tanto tamen numero nobilissimorum virorum, quibus nostri populi merito gloriari solent, nemo certe rectius hoc munus pulcherrimum animo amplexus eoque melius functus est, quam ille Rex celeberrimus.

Profecto miro quodam casu evenit, ut iisdem fere temporibus duo sacerdotes pii — Polonus et Hungarus — in Polonia

Petrus Skarga primus Universitatis Vilmensis Rector Magnus clarissimus scriptor idemque orator gravissimus divino spiritu praeditus, — in Hungaria Petrus Cardinalis Pázmány Universitatis Regiae Budapestinensis Fundator nobilissimus, eundem laborem suscipere, non quidem in belli campis, sed in quibus animi vires exercendi data est copia.

Itaque et merita Summi Viri et res in Universitate Regia Budapestinensi ab illo condita magnifice gestas recolentes ex animi nostri sententia profitemur Hungarorum populum maxima fide testamentum vitae Illustrissimi Viri effecisse hodieque tam difficili Regni statu, imminetibus undique periculis admirabili constantia, ut ad propositum sibi finem perveniat, laborare.

Utinam studia in hac Universitate Celeberrima ad animos excolendos suscepta, quae omnibus probis maximae sunt admirationi, crescant floreat, vincula autem inter nostros populos semper arctiora fiant et amor mutuus quantum fieri potest augebatur.

Vilnae Idibus Septembribus MCMXXXV.

Universitatis Vilmensis Batoreanae

Rector.

ZAGREB.

RECTORI SENATUIQUE ACADEMICO UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE SCIENTIARUM „PÁZMÁNY PÉTER“ BUDAPESTINI.

Universitas Zagrabienensis de rara sollemnitate Universitatis vestrae, id est de trecentesimo anni foundationis eius celebratione certior facta atque ad id festum vestrum ornandum invitata facere non potest, quin summae laetitiae affectionem et gratulationem exprimat. Corporibus sane absentes, *delegatos enim nullos designare possumus, sed animis praesentes sollemnibus iubilantibus vestris intererimus optantes, ut Universitas vestra adhuc multa saecula prosperrime vivat, crescat, floreat.*

Voluntate et consensu Universitatis Zagrabienensis membrorum.

Datum Zagrabiae a. d. XII. Kalendas Octobres a. 1935.

Ing. Stipetić.

ZÜRICH.

REKTOR UND SENAT DER UNIVERSITÄT ZÜRICH
ENTBIETEN REKTOR UND SENAT DER KGL. PAZ-
MANY PETER UNIVERSITÄT IN BUDAPEST

Gruss und aufrichtigen Glückwunsch zur Feier ihres 300 jährigen Bestehens. Die Universität Budapest wurde gegründet zu einer Zeit, als schwere Kriege ganz Europa bedrängten. Wie sie sich gegen alle äussern Hemmnisse entfaltet hat zu einer Hochburg wissenschaftlicher Lehre und Forschung, zu der die ganze Welt voll Bewunderung aufblickt, so hoffen und wünschen wir, dass ihr auch trotz der wirtschaftlichen und politischen Not unserer Zeit, in der sie ihr Jubiläum begeht, eine kraftvolle und fruchtbringende Wirksamkeit im nächsten Jahrhundert ihres Bestehens beschieden sei. Dankbar gedenken wir heute der Tatsache, dass als erster in Ungarn ein Professor der Budapester Universität, Ludwig Schädius, für die pädagogischen Lehren der Zürchers Heinrich Pestalozzi eintrat. Wir erinnern auch daran, dass sich unsere Hochschule im Jahre 1857 bemühte, Ungarns grossen Sohn Ignaz Philip Semmelweis für sich zu gewinnen, indem sie auf diese Weise seinem bahnbrechenden Werke frühzeitig Anerkennung zollte. Fühlen wir uns so mit Ihrem Lande und seiner ersten Hochschule auf mannigfache Weise verknüpft, so hoffen und wünschen wir, dass Gefühle aufrichtiger Freundschaft unsere beiden Universitäten dauernd verbinden mögen.

Zürich, im September 1935.

Im Namen der Universität Zürich.

H. v. Meyenburg.

Rector.

BULGÁRIA.

Méltóságos Uram!

Szíves tudomására hozom Méltóságodnak, hogy a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves fennállásának jubiláris ünnepségeire szóló oly szeretetreméltó meghívását Ő Királyi Felségének [t. i. Ferdinánd bolgár

királynak, egyetemünk díszdoktorának] előterjesztettem. Azt Felséges Uram a legnagyobb érdeklődéssel olvasni méltóztatott.

Ő Királyi Felsége nagyon sajnálja, hogy rossz egészségi állapotra nem engedte meg, hogy az egész tudományos világ kiváló külföldi képviselői jelenlétében most lezajló jubiláris ünnepségeken résztvehessen, amint azt különben a legnagyobb örömmel megtette volna.

Amidőn Ő Királyi Felsége mély sajnálatát ismétlem, vagyok Méltóságodnak

kiváló tisztelettel:

Pgantschoff
udvarnagy.

Marianské-Lázne, 1935 szept. 24-én.

STETTIN.

TÁVIRAT.

Stettin 81 36/35 26 1212.

PETER PAZMANY UNIVERSITAET BUDAPEST.

Zum 300 jährigen Stiftungsfest, im treuen Gedenken an so eindrucksvolle Feier im Mai dieses Jahres, dem Senate und allen Comilitonen herzliche Glückwünsche und Grüsse der Ehrendoktor,

Von Mackensen, Königl. Pr. Generalfeldmarschall.

RÓMA.

33. Roma 72. 27. 1240.

RETTORE UNIVERSITA PETER PAZMANY BUDAPEST.

Nella ricorrenza del centenario di codesto insigne ateneo mi è grato esprimere i piu sentiti voti augurali per l'avvenire della università che è vanto ed onore della nazione ungherese. La partecipazione alla cerimonia dei rappresentanti

delle università e dell'alta cultura italiana testimonia sempre più dei saldi vincoli spirituali che uniscono l'Italia alla gloriosa nazione magiara.

Ministro Educazione Nazionale.

De Vecchi di Val Cismon.

RÓMA.

LEVELEK.

Roma, 22 settembre 35 XIII.

Illmo Sig. Rettore,

in questo momento, anche per ragioni d'ordine politico, non mi è possibile allontanarmi dall'Italia.

Sono perciò assai dolente di non poter intervenire alla celebrazione del 300° Giubileo di codesta insigna Università.

La ringrazio intanto del cortese invito e Le prego di credermi con particolare ossequio.

Suo devotissimo

Pietro Fedele.

AZ EGYETEM KÖSZÖNŐ VÁLASZA

Egyetemünk Rector Magnificusa és Tanácsa a sok külföldi üdvözlétet egyenként a következő levélben köszönte meg:

RECTOR AC SENATUS ACADEMICUS
UNIVERSITATIS REGIAE HUNGARICAE
DE FUNDATORE PETRO CARDINALI PÁZMÁNY
NUNCUPATAE BUDAPESTINENSIS
S. D. P.

RECTORI SENATUIQUE ACADEMICO...

Penitus movebat animos nostros amicitia, qua Vos universitatem nostram sollemniter fundamentorum ante haec

tria saecula iactorum celebrantem salutationibus atque singularibus honoribus decoravistis.

Liceat nobis pro certo affirmare universitatem nostram cum aliis orbis terrarum universitatibus in humani ingenii operibus consociatam maxime gavisuram esse, si pro parte virili suam operam et studium quoque communibus muneribus progressibusque cultus et humanitatis annectere potuerit. Sane omnia nostra consilia factaque ad eum propositum referre, ut una cum aliis nationibus doctrina excultis agentes ingenua studia viribus coniunctis foveamus et curemus, nunquam desistemus.

Speramus fore, ut haec nostra sollemnitas, cuius occasione Universitas vestra gloriosissima Almam Matrem nostram tantis honoribus auxit, nos in futurum amicitiae vinculis usque fortioribus vicissim coniungat, unde communia animi culturae vincula quoque certe renovabuntur et corroborabuntur.

Restat, ut pro honoribus et salutationibus nobis illatis maximas Vobis gratias agamus, ea fide firmissima pleni, quod haec nostra modestissima sollemnitas quoque quasi annulus erit catenae aureae illius, qua omnes populi humanitatis Latino-christianae participes altioribus studiis consociatis inter se arcissime coniunguntur.

Budapestini, in urbe capitali Hungariae

Kalendis Decembribus a. 1935.

Julius Kornis,

Universitatis Rector et
Praeses Senatus Academici.

HAZAI ÜDVÖZLETEK

GRATULATIONES INDIGENARUM

BUDAPEST.

A KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNY- EGYETEM TEKINTETES TANÁCSÁNAK, BUDAPEST.

Magnifice Rector !

Tekintetes Egyetemi Tanács !

A m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Rectora és Tanácsa valamennyi Kar professzoraival és ifjúságával együtt a legmelegebb érzelmekkel vesz részt abban az örömben, amellyel a kir. magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem alapításának 300. évfordulóját ünnepli.

Egyetemünk mai szervezetében egészen ifjan, egyes részeiben azonban hosszú idő óta magát ugyanazoknak az eszményeknek szolgálatában állónak vallja, amelyek a tudományegyetemeket éltetik és vezetik. Professzorainak nagy része, — ma élők és régen eltávozottak, — a most ünneplő legrégebb magyar Egyetem neveltjei, szervezetünk magva, a volt József-Műegyetem, a Pázmány Péter-Tudományegyetem törzséből nőtt ki s önállóvá alakulása óta is a legszorosabb érzelmi és tudományos kapcsolatot tartotta fenn az ősi Alma Materrel ; a magyar tudományosság szolgálatában mindnyájan egynek tekintjük magunkat a legnagyobb magyar tudományos közösség tagjaival s hirdetjük, hogy ennek a közösségnek 300 éves tevékenysége minden irányban előkészítője, megalapozója, sok tekintetben útmutatója volt annak a — számos részletében a legmagasabb fokra emelkedett — szellemi életnek, amelynek most egyetemeink szakszerű főiskoláink egész sora igyekszik további fejlődését, mélyülését, kihatását szakadatlan munkával biztosítani.

A magunk feladatának sajátosságát látva és a lehető legteljesebb kifejtésére iparkodva, nagy tisztelettel tekintünk a kir. magyar Pázmány Péter-Tudományegyetemre, benne a többé egy intézményben meg nem valósítható „tudományok mindenségé”-nek magyar jelképét s a műszaki és gazdasági tudományok intézményei számára is világító példáját látjuk.

Kérem Magnificentiádat és a nagytekintetű Tanácsot: méltóztassanak szívesen fogadni szívből eredő őszinte üdvözlünket, elismerésünket és azt a forró óhajtásunkat, hogy a kir. magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem időtlen időkig folytonosan növekedve és erősödve, osztatlan itthoni megbecsülésben és az egyetemes tudományosság elismerésétől körülveve legyen a magyar szellemi élet csúcseinak őrállója és fáklyatartója.

Budapest, 1935. szeptember 26-án.

Rohringer Sándor s. k.

e. i. prorektor.

dr. Czettler Jenő s. k.

e. i. rektor.

dr. Romsauer Lajos s. k.

a mérnöki és építészmérnöki kar
e. i. dékánja.

dr. Vendl Aladár s. k.

a gépész- és vegyészmérnöki kar
e. i. dékánja.

dr. Walek Károly s. k.

a bánya-, kohó- és erdőmérnöki
kar e. i. dékánja.

dr. Reichenbach Béla s. k.

a mezőgazdasági és állatorvosi
kar e. i. dékánja.

dr. Dengl János s. k.

a közgazdaságtudományi kar
e. i. dékánja.

SZEGED.

A MAGYAR KIRÁLYI FERENC JÓZSEF-TUDOMÁNY-
 EGYETEM ÜDVÖZLŐ IRATA A KIRÁLYI MAGYAR
 PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEMHEZ
 HÁROM ÉVSZÁZADOS FENNÁLLÁSA ÜNNEPÉRE.

Rector Magnifice!

Tekintetes Ünneplő Egyetem!

Az egész földkerekség egyetemei s legtudósabb intézményei összesereglenek a magyar kultúra fővárosi Egyeteméhez, Alma Materéhez háromszáz éves hosszú élete s méltó nagy érdemei ünneplésére. Nyugati, déli és északi Európa régibb egyetemei, mint idősebb testvérek jönnek köszönteni magyar testvérüket s a fiatalabb magyar és külföldi egyetemek is sietnek részt venni a most hálaünnepet tartó magyar Egyetem testvéri örömeiben.

Régi mondás, hogy elvész az ország, mely tudomány nélkül való, s mindenesetre nagyon elmaradna műveltségben, nagy államférfiakban. Hogy mit jelent Pázmány egyeteme Magyarországnak, azt akkor értjük meg leghamarabb, ha elgondoljuk, mi lett volna Magyarország kultúrája ezen egyetem nélkül századokon át, s ha tudjuk, hogy a XVIII-ik évszázadot Magyarországon már a tudományok századának mondták, mert tudományos irodalma szembetűnően felülmulta nagy műveivel az akkori magyar szépirodalmat. Ennek pedig egyik nagy oka kétségtelenül a Pázmány-Egyetem hatása.

A háromszázéves fönnállás jelentősége akkor tűnik fel nagynak, ha arra gondolunk, hogy Magyarország szinte állandó csatateret a leghősibb küzdelemnek, amelyet a nagy népvándorlás legifjabb nemzete vívott ittléte első századaitól kezdve keleti testvérei ellen a keresztény nyugati kultúra védelmében, kezdve a besenyőktől, kunoktól, a XI. századtól, az egész Európát örökségüknek tekintő rettenetes mongolokig, tatárokig s aztán háromszáz éven a Magyarországot folyton támadó, végül százötven éven át területe kétötödén és főbb városaiban, váraiban zsarnok urakként élő törökökig. A Pázmány-Egyetem e török hódoltsági kornak majdnem a közepén

született meg s hogy e kor véget ért, abban a Pázmány-Egyetemnek is megkereshetjük a hatását a hazafias, regnum Marianusos nagy nevelő munkájában, amelynek kiváló növendékei mint hős férfiak vettek részt az általuk sürgetett felszabadító harcban.

Hogy minő nagy tény a Pázmány-Egyetem háromszáz éve, azt hamar felismerhetjük, ha arra is gondolunk, hogy ennek a katonanemzetnek, a magyarnak várszerű nagy országában többször alapítottak egyetemet, de ezek rövid idő múlva megszűntek. A veszprémi káptalannak a párizsi egyetem után nemsokára létrejött és magas virágzásra, a párizsi egyeteméhez hasonlított hírre emelkedett jogi főiskolája, tizenöt jogi doktor-tanárral, belső pártharcok áldozata lett, mielőtt valóságos egyetemmé lehetett volna. Azután a pécsi püspök és káptalan alapított egyetemet Nagy Lajos király pártfogásával; majd az óbudai káptalan, azután a pozsonyi káptalan és Vitéz primás Mátyás király pártolásával s végül ezen király akaratából a budai dominikánusok kezdtek egyetemi életet. De a háborús élet pusztító ereje nagyobb volt.

Félszázaddal a Pázmány-Egyetem előtt még egy egyetem keletkezett Kolozsvárott, Báthory István lengyel király 1581. évi vilnai alapító-levelével. Ez az egyetem is jezsuita tanárok vezetése alatt kezdte meg működését a kolozsmonostori volt bencés apátság jövedelmeiből. Ez is Mária Terézia korában kapta kis orvosi karát, a jogi karral együtt. E két kar némi megszakításokkal 1872-ig működött, amikor a Ferenc József-egyetem alapjait a karok javaslatára lerakták. Ez a mi egyetemünk s így a Báthory-egyetemnek s Mária Terézia fakultásainak vagyunk mi történeti utódai ennek hivatalos, törvényi elismerése nélkül.

Annál inkább meg tudjuk érteni a Pázmány-Egyetem nagy örömét és ünnepét, mikor 300 éves fönnállásáért hálálkodik s neki is hálát mond mindaz, ki a tudományok nagy értékét, s a Pázmány-Egyetem háromszázéves munkásságát, hatását, tudós nagy eredményeit és méltó sikereit érzékeny mérlegre tudja rakni.

Ebben az ünnepi örömben a Pázmány-Egyetemmel és a földkerekség összes nagy egyetemeivel mi is annnyival inkább nagy tisztelettel és kegyelettel veszünk részt, mert tanáraink

közt mindig kiváló erőket tisztelhattunk, kik a Pázmány-Egyetemről kerültek tanszékeinkre s viszont büszkén látjuk tanárainkat gyakorta eljutni a Pázmány-Egyetem katedráira.

Az bizonyos, hogy a szegedi Magy. Kir. Ferenc József-Tudományegyetemnek legtöbb oka és jogcíme van a Pázmány-Egyetem háromszázéves fönnállása örömeiben részt venni s e felemelő tudatban köszöntjük szívből, melegen, szeretettel az ünneplő Egyetemet azon régi magyar diákos köszöntéssel: Vivat, floreat, crescat haec Alma Mater! Ad multos centenos annos! Deo gratias!

Szeged, 1935. évi szeptember hó 23-án.

Ditrói Gábor,

e. i. Rector.

Thury Sándor Kornél,

a jog- és államtudományi Kar
e. i. Dékánja.

Issekutz Béla,

az orvostudományi Kar
e. i. Dékánja.

Zolnai Béla,

a bölcsészet-, nyelv- és történet-
tudományi Kar e. i. Dékánja.

Gellei József,

a matematikai és természet-
tudományi Kar e. i. Dékánja.

Balásfalvi Kiss Albert,

Prorector.

Dr. Iványi Béla,

a jog- és államtudományi Kar
Prodékánja.

Szentgyörgyi Albert,

az orvostudományi Kar
Prodékánja.

Fógel József,

a bölcsészet-, nyelv- és történet-
tudományi Kar Prodékánja.

Györffy István,

a matematikai és természet-
tudományi Kar Prodékánja.

DEBRECEN.

NOS RECTOR ET ALMA AC CELEBERRIMA REGIA
SCIENTIARUM UNIVERSITAS HUNGARICA DEBRE-
CIENSIS DE STEPHANO TISZA NOMINATA. LEC-
TURIS SALUTEM!

Universitas litterarum et scientiarum regia Hungarica Debrecinensis de Stephano Tisza nominata principi universitatum Hungaricarum, quae nunc Budapestini sedem habet atque nomine illustrissimo Petri Pázmány exornatur ferias originis suae trecentennarias celebrandi ferventissimo animo gratulatur, retinens memoriam gratissimam meritorum illorum praeclarissimorum, quae ipsa de promovendis in Hungaria scientiis generibusque candidatorum in cultum atque humanitatem optime educandis per trecentos annos sibi paravit. Universitas nostra Debrecinensis, cuius fundamenta iam in saeculo XVI. collegio Debrecinensi tunc orto aedificata erant, conditores primordiaque universitatis scientiarum Budapestinensis pietate maxima tuetur et ei nunc in nova saecula ingredienti perpetuitatem atque constantiam actionis felicem fortunatamque vehementissime desiderat. Debrecini die XXVII. mensis Septembris anno Domini millesimo nongentesimo trigesimo quinto.

Dr. Ladislaus Benedek,

medicinae doctor; psychiatriae et neurologiae
prof. p. ord.; h. t. Rector Magnificus.

Dr. Sigismundus Varga, Gullielmus Haendel de Szepesváralja,

philosophiae doctor; pastor
inauguratus historiae religionis
artiumque et propinquarem
prof. p. ord.; h. t. decanus.

iuris universi doctor; consiliarus,
aulae regiae; politicae prof.
p. ord.; h. t. decanus.

Franciscus Orsós,

medicinae univers. doctor: anatomiae
pathologicae prof. p. ord.; ad
docendam medicinam forensis
evocatus; Academiae scientiarum
Hungaricae sodalis per litteras
iunctus; h. t. decanus.

Dr. Béla de Hankó,

philosophiae doctor; zoologiae
prof. p. ord.; h. t. decanus.

PÉCS.

Lecturis salutem!

A pécsi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem Rector Magnifica és Tanácsa igaz örömmel és együttlérzéssel köszönti a budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter-tudományegyetemet háromszázéves fennállásának ünnepe alkalmából. Köszönésünkkel úgy járulunk a jubiláns elé, mint a gyermek a szülő elé, hiszen a fiatalabb magyar egyetemek mind Pázmány egyetemének leányai: tőle vették át a tiszteletreméltó egyetemi szokásokat és tradíciókat, tőle az egyetemi szellemet, s tanáraik legnagyobb részének ő volt a nevelője és a docentura megadásával pályájukon elindítója. Mikor tehát az anyaegyetem alapításának háromszázados fordulóján örömmünetet ül, nem maradhat el az Erzsébet-tudományegyetem sem az ünneplők közül, hanem elhozza hódolatát és tiszteletét, s meghajol azok előtt a nagy érdemek előtt, melyek Pázmány egyetemét oly magasra emelik nemzeti értékeink sorában.

Csaknem két és félszáz éven át jó és rossz időben rendületlen kitartással hazánkban egyedül ez az egyetem emelte magasra a tudás fákláját, s ennek a lángjánál gyujtották meg szövetségüket a többi magyar egyetemek is, mikor munkájának és nagy nemzeti feladatának végzésére melléje sorakoztak. Dicső volt az út, mely a nagyszombati szerény jezsuita kollégiumtól az egyetem mai otthonáig vezetett, s a fényes elmék fenkölt szellemek légiója tette ragyogóvá azt a diadémot, melyet a jubiláló egyetem most őt valóban megillető ékesség gyanánt visel.

Az Erzsébet-egyetem Tanácsa, tanári kara és hallgatósága e dicső mult emlékéhez méltó jelennek az elismerésével nyújtja át ma jókívánságait s kéri a Mindenhatót, részesítse a jövőben is gazdag áldásaiban Pázmány Péter egyetemét s tegye nemzeti életünk erős oszlopává a jövőben, miként megáldotta és megerősítette eddigi életében. A magyar művelődés történetírója fel fogja jegyezni mindazt, amit a Pázmány Péter-egyetemnek köszönhet a magyar kultúra, de mi ebben a pillanatban mintegy összesűrítve érezzük és éljük át e mű nagyszerűségét, s éppen azért nem kívánhatunk szebbet és nemzetünkre értékesebbet,

mint azt, hogy maradjon hű e jubiláns egyetem multjának szelleméhez és akkor jövője is bizonyosan dicsőséggel lesz ékes.

Vivat, crescat, floreat Universitas Scientiarum Pazmaniana, Mater studiorum in Hungaria!

J. Princz

*Universitatis Scientiarum Regiae
Hungaricae Elisabethinae
h. t. Rector.*

BUDAPEST.

A KIRÁLYI MAGYAR TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT ÜDVÖZLŐ IRATA A KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEM 300 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL.

Magnifice Rector!

Nagytekintetű Egyetemi Tanács!

A királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem folyó évi szeptember hó 27-én ünnepelte alapításának 300 éves évfordulóját. Magnificentiád kegyes volt engem is, a Királyi Magyar Természettudományi Társulat elnökét, a díszközgyűlésre küldött meghívóval kitüntetni. Boldognak éreztem magamat, hogy én is, aki a 300 éves fennállását ünneplő egyetem szellemi, erkölcsi és anyagi jótéteményeit tíz éven át élveztem, tanúja lehettem annak a hódoló tiszteletnek, amelyben bel- és külföldi illetékes intézmények kiküldöttei versenyeztek a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 év alatt szerzett érdemeinek magasztalásában.

Nagy örömmel közöltem a Királyi Magyar Természettudományi Társulat folyó hó 16-án tartott választmányi ülésén a Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem iránt meghatározó módon kifejezett tiszteletadását. A választmánynak legtöbb tagja, ennek az egyetemnek tantermeiben szerezte meg természet- vagy orvostudományos ismereteit, laboratóriumaiban sajátította el a tudományos kutatás módszereit

és ezen az egyetemen mutatta be Istennek és a tudományos világnak tudományos termelése első zsengéit.

A választmány ezen tagjait hálára kötelezte a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem iránt nemcsak az, hogy mindegyikük jövője szilárd alapját ezen az egyetemen rakta le, közülök többnek ez az egyetem nyitott tért az érvényesülésre, hanem azért is, mert mint a Királyi Magyar Természettudományi Társulat céljaiért fáradhatatlanul dolgozó munkások, nagyon jól tudják, hogy ennek az egyetemnek a természet- és orvostudományok tudós képviselői, élükön Kitaibel Pállal, már ezelőtt többel mint 130 évvel, egy természet- és orvostudományokat népszerűsítő társulat létesítésével foglalkoztak. Ha a gondolat eredetisége nem illeti is meg őket, mély belátásra vall annak felismerése, hogy a természet- és orvostudományok eredményeiben való tájékozottság nélkül, hazánk lakossága gyarló egészségügyi állapotának javulása, rossz mezőgazdasági viszonyaink jórafordulása nem remélhető.

A mag elvetése elég korán megkezdődött: de a kikelésére alkalmas talaj előkészítése még közel félszázadot igényelt. Azonban, hogy a „Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlése“ és a Királyi Magyar Természettudományi Társulat 1841-ben mégis megalakulhatott, a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem két lelkes professzorának: Bene Ferencnek és Bugát Pálnak soha el nem évülő érdeme.

A Királyi Magyar Természettudományi Társulat Választmányának megbízásából mély tisztelettel üdvözljük Magnificentiádat és a Nagytekintetű Egyetemi Tanácsot a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 éves fennállása alkalmából és kérjük Istent, részesítse hathatós segítségben mindazokat, akik áldozatos munkát fejtenek ki azért, hogy ennek az egyetemnek híre és dicsősége örök időkre nagy legyen.

Budapesten, 1935. évi október 17-én.

Dr. Illosvay Lajos,
elnök.

Dr. Gombocz Endre,
első titkár.

BUDAPEST.

A KIR. MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNY-
EGYETEM RECTOR MAGNIFICUSÁNAK ÉS NAGY-
TEKINTETŰ TANÁCSÁNAK!

A m. kir. Földtani Intézet bensőséges szeretettel üdvözli a Pázmány Péter-Tudományegyetemet 300 éves fennállásának ünnepén.

Őszinte megilletődéssel és hálával tekintünk erre a nemes intézményre, amely viharos évszázadokon keresztül sziklaszilárd védőbástyája volt Kelet felé a nyugati kultúrának. Mély tisztelettel ünnepeljük legrégebbi egyetemünket annál is inkább, mivel a magyar föld titkainak kifürkészésében az úttörő munka őt illeti.

Szívből kívánjuk, hogy az Ég áldása kísérje továbbra is eredményekben gazdag működését, hogy időtlen időig messzevilágító őrüze legyen a magyar kultúrának.

Budapest, 1935 szeptember 26.

Hazafias tisztelettel:

Dr. lóczy Lóczy Lajos,
a m. kir. Földtani Intézet
igazgatója.

BUDAPEST.

Magyar Numizmatikai Társulat

Budapest, 1935. évi szeptember 24.

Méltóságos Rector Úr!

A Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 éves fennállásának ünnepélye alkalmából mi, mint a magyar tudományos élet egyik szerény tényezője, nem mulaszthatjuk el, hogy szerencsekívánatainkat kifejezésre ne juttassuk.

Legelsősorban a hála készített bennünket ezen lépésre, mert hiszen a Pázmány Péter-Tudományegyetem évszázados működésének és tanárai lelkes munkájának köszönhetjük azt,

hogy a numizmatika mint tudományszak hazánkban virágzóvá vált, hiszen hazánk ezen egyeteme tanítványainak, ha nem is nagyszámú, de annál képzetesebb csoportja volt az, amely immár több évszázad óta sikerrel emelte nagyjára a magyar történelemtudománynak ezen le nem becsülhető szakát.

Meg vagyunk győződve róla, hogy az általunk művelt szaktudomány továbbfejlesztését a Pázmány Péter-Tudományegyetem ugyanazzal az intenzivitással fogja a jövőben is folytatni, mint amellyel azt kiváló történelemtudósaink az egyetemnek történelem és éremtudományai tanszékein eddig is tették s ez megnyugvást jelent számunkra, akiket aggódással tölt el a jövő s félnünk kell, hogy a mai anyagi gondolkodású világ fog-e a jövőben is kellő szakembereket adni a numizmatika továbbfejlesztéséhez.

A magyar haza és a magyar tudomány érdekében kívánjuk tehát igaz szívényből, hogy a Pázmány Péter-Tudományegyetem még hosszú évszázadokon át vezető központja legyen a magyar tudományos életnek és a tudományos nevelésnek.

Mély tiszteletünk kifejezése mellett vagyunk a Magyar Numizmatikai Társulat nevében:

Elnök.

BUDAPEST.

ORSZ. M. KIR. IPARMŰVÉSZETI ISKOLA.

A M. KIR. PÁZMÁNY PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEM

Tekintetes Tanácsának

Budapest.

Engedje a Tekintetes Tanács, hogy a magyar és egyetemes tudományos élet ama páratlanul szép ünnepén, amellyel a Magyar Királyi Pázmány Péter-Tudományegyetem fennállásának háromszázadik évét jubilálja, mi, a nemes ízlésű művészet művelői s új magyar iparművésznemzedékek nevelői legszívesebb üdvözlétünket fejezzük ki és ezúton csatlakozzunk a művelt világ reprezentánsainak ugyancsak üdvözlétét és megbecsülést hozó seregéhez.

Viruljon és izmosodjék a magyar kultúra messze századaiban is tovább a Nagy Bíboros dicső multú alkotása s legyen élniakarásunknak, nemzeti becsületünknek hirdetője.

Igaz nagyrabecsülésem nyilvánításával

Budapesten, 1935. évi szeptember hó 25-én.

Helbing,

m. kir. kormányfőtanácsos
igazgató.

BUDAPEST.

Méltóságos Rector Úr!

A br. Eötvös Loránd Matematikai és Fizikai Társulat hódoló tisztelettel hajtja meg zászlaját ősrégi Pázmány Péter-Tudományegyetemünk előtt, amely a mai napon megalapításának háromszázados évfordulóját ünnepli.

Mint ennek az egyetemnek hajdani polgárai hálátelt szívvel köszöntjük Alma Materünket, amely nekünk is lelünkbe oltotta a hazafias érzést, a jó erkölcsök tiszteletét, az igazság szeretetét és az önzetlen tudományművelés nemes vágyát.

Mi büszkék vagyunk arra, hogy Társulatunk megalapítója és első elnöke, br. Eötvös Loránd, a nagy fizikus, a Pázmány Péter-Tudományegyetemnek is egyik főekessége volt, akinek örökbecsű alkotásaival szerzett dicsősége maradandó fényt áraszt erre az egyetemre, amelyen ő félszázadon át fáradozatlan munkával és ragyogó sikerrel szolgálta a tudományt.

De ünnepe a mai nap az egész nemzetnek is, mert a Pázmány Péter-Tudományegyetem évszázadokon át a magyar művelődésnek egyik legkiválóbb gócpontja volt és ünnepe az egész kultúrvilágnak, mert egyetemünk hivatása korántsem merült ki a tudományok oktatásában, hanem ezenfelül a tudományok fejlesztésének munkájából is dicsőségesen vette ki részét, örökbecsű kultúrértékekkel ajándékozván meg a világot. Elég a sok közül a Semmelweis Ignác, br. Korányi Frigyes, br. Eötvös Loránd, Than Károly, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt neveket említeni, amelyeknek viselői nagy alkotásaikkal erről

fényesen tanúskodnak és egyetemünknek széles e világon hírt és dicsőséget szereztek.

Amidőn egyetemünk ilymódon világszerte elismert kultúrértékek termelésével hazánkban előljárt, anyagiakban szegény és hatalomban gyenge kis nemzetünknek, mint kultúr-nemzetnek megbecsülését kívánva, amivel létalapjának megerősítéséhez hozzájárult.

Áhitattal kérjük a mai napon az isteni Gondviselést, hogy a Pázmány Péter-Tudományegyetem még időtlen időkig teljesítse nemzetnemesítő és nemzetfenntartó misszióját oly fényesen és eredményesen, mint az elmúlt háromszáz év alatt a tudomány javára és nemzetünk üdvére.

Így legyen!

Budapesten, 1935 szeptember 27.

Rados Gusztáv,
elnök.

BUDAPEST.

A BUDAPESTI RÓM. KAT. EGYHÁZKÖZSÉGEK KÖZPONTI TANÁCSÁTÓL.

Magnifice Rector!

A budapesti róm. kat. egyházközségek központi tanácsa f. év október 11-én tartott ülésén tisztelettel emlékezett meg a budapesti kir. magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 éves jubileumáról. Elhatározta, hogy ez alkalommal átiratban üdvözli a jubiláló egyetemet, nemzetünk kincsét és büszkeségét.

Midőn a központi tanács üdvözetét és köszöntését ezúton tolmácsolom Méltóságodnak, szívből kívánom, hogy a dicső multra visszatekintő egyetem a jövőben is áldásosan munkálkodjék egyházunk és hazánk javára.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte kijelentését.

Budapest, 1935 október 29.

Dr. Mészáros János,
budapesti érs. ált. helytartó.

MISKOLC.

TÁVIRAT.

TUDOMÁNYEGYETEM MAGNIFICUS RECTORÁNAK
BUDAPEST.

Nemzeti kultúránk háromszázéves fáklyahordozóját áldással köszönti a tiszai evangélikus egyházkerület közgyűlése.

Lichtenstein,
felügyelő.

Geduly,
püspök.

ZALAEGERSZEG.

TÁVIRAT.

TUDOMÁNYEGYETEM,
DR. KORNIS GYULA
RECTOR MAGNIFIKUS ŐMÉLTÓSÁGÁNAK

BUDAPEST.

A Pázmány Péter-Tudományegyetem tricentenáriuma alkalmából köszöntöm Méltóságodat és az egyetemi tanárságot. Végtelenül sajnálom, hogy az ország első tudományos intézményének nagyjelentőségű ünnepségén hivatalos elfoglaltságom miatt részt nem vehetek. A mai jubileum fényes dokumentuma a magyarság kulturális elhivatottságának, melynek ezeréves kultúrmissziójában a Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 éven át kimagasló szerepet játszott. Isten áldását kérem az egyetemre mint Nagymagyarország legelső szellemi irányítójára.

Tabódy,
főispán.

KECSKEMÉT.

TÁVIRAT.

DR. KORNIS GYULA ŐMÉLTÓSÁGA, A PÁZMÁNY
PÉTER-TUDOMÁNYEGYETEM RECTORA

BUDAPEST.

Magifice Rector! Kecskemét város törvényhatósági bizottsága mai rendes közgyűlésében emlékezett meg a kir.

magy. Pázmány Péter-Tudományegyetem fennállásának háromszázados évfordulójáról s mikor ebből az alkalomból igaz magyar szívvel és lelkesedéssel köszönti Méltóságodat, a Tudományegyetem nagyrabecsült tanári karát és valamennyi hallgatóját, egyben a Mindenható bőséges áldását kéri a Tudományegyetemnek a magyar tudományosság és a nemzeti művelődés fejlesztése, művelése körül kifejtendő további munkásságra is.

A város közönsége nevében:

Fáy István,
főispán.

Dr. Kiss Endre,
polgármester.

BUDAPEST.

**MAGYARORSZÁGI KATHOLIKUS TANÍTÓEGYESÜ-
LETEK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE.**

Méltóságos Rector Ur!

A Magyar Katolikus Tanítóegyesületek Országos Szövetsége szeptember hó 30-án ünnepi közgyűlést tartott. Eme gyűlés egyhangú és lelkes határozatából kifolyólag a magyar katolikus tanítóság nevében hódolattal üdvözöljük a 300 éves Pázmány-egyetemet, annak tudós tanárait és munkásait. A lelkes tanítóság, mint a tudósok munkáinak a hajszáledényei, szeretettel öntik át a nép lelkébe úgy a vallás magasztos elveit, mint a tudósok fáradságos munkájának gyümölcsöt adó eredményeit.

Maradunk Méltóságodnak

Budapest, 1935. október hó 3-án.

hódoló tisztelői:

Főtítká.

Elnök.

BUDAPEST.

Magnifice Rector!

A Katolikus Középiszkolai Tanáregyesület igazgató tanácsa folyó évi szeptember hó 26-án tartott ülésén hódoló tisztelettel

és ünnepi örömmel emlékezett meg a fennállásának 300 éves évfordulóját ülő budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetemről.

A Katolikus Középiskolai Tanáregyesület a nagymultú, tudományos intézménynek járó köteles tisztelettel fejezi ki mélyszéges hódolatát a magyar tudományosság legfőbb fóruma előtt.

Öröm és büszkeség tölti el magyar tanári szívünket, amikor lelkesedéssel valljuk, hogy Pázmány Péter katolicizmusa és tudományossága a Katolikus Középiskolai Tanáregyesületnek is egyik ideálja és hogy alapítása nemcsak a magyar tudományosság legfőbb fellegvára már 300 esztendő óta, hanem olyan intézmény is, amely az egyetemes emberiség szellemi és erkölcsi tőkáját gyarapította.

Öröm és büszkeség tölti el szívünket azért is, mert karitásaink zöme Pázmány Péter egyetemét vallja Alma Materének.

Ezért fíúi hódolattal és a szebb nemzeti jövőbe vetett bizalommal hajolunk meg jubiláló Alma Materünk előtt, mert a 300 éves tudományos mult és ennek a multnak járó elismerés a leghatalmasabb történeti bizonyíték arra, hogy az ezeréves multú, történeti és kulturális érdemeket szerzett magyarságnak joga van csorbítatlan ősi hazájához és nemzeti életéhez.

Midőn a tudományos világ mindenfelől elismerő tisztelettel hódol a 300 éves multú budapesti Universitas előtt, a Katolikus Középiskolai Tanáregyesület szíve mélyéből kívánja, hogy az Úr Isten vezesse egyetemünket Pázmány Péter szellemében a bölcsesség útjain; legyen őrhelye a jövőben is a bíboros magyar Cicero nemes erkölcsi felfogásának, tüzes, lelkes nemzeti érzésének, a tiszta tudományosságnak és keresztény világfelfogásnak.

Budapesten, 1935 október hó 1-én.

A Katolikus Középiskolai Tanáregyesület nevében
legmélyebb tisztelettel:

Dr. Kisparti János,
piarista, tanker. kir. főigazgató,
a K. K. T. elnöke.

Dr. Pétergál Henrik,
a K. K. T. főtítkára.

SZOMBATHELY.

A szombathelyi r. k. Hittudományi
Főiskola Igazgatóságától.

Méltóságos Rektor Úr!

Méltóztassék megengedni, hogy a m. kir. Pázmány Péter-Tudományegyetem háromszázéves jubileumának örömeiben a szombathelyi r. k. Hittudományi Főiskola tanárai és növendékei is teljes szívvel résztvehessenek. Minket is csodálattal és mély tisztelettel tölt el, hogy a nagynevű intézménynek megadatott háromszáz éven át az igazság szolgálatában állani, a tudás fényét a fekölt lelkű alapító szellemében terjeszteni s magát a bibliai ígéretre érdemesíteni: qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates.

Intézetünknek több tanára vallhatja magát szerencsésnek, hogy kiképzését a budapesti egyetemen nyerhette. Egyházmegyénk számtalan papja merítette ott a hivatásához szükséges tudást és erőt. Az egyetem tanárainak munkásságából azonban mindnyájan részesedtek és gazdagodtak: azok is, akik csak közvetve lehettek tanítványai az egyetem kitűnő tanárainak. Most mindezek a magasztos jubileum alkalmából megköszönik a fényt, amely az egyetem katedráiról életutakra áradt s kéri a gondviselő Istent, aki a tudománynak e fellegvárát a századok viharaiiban fenntartotta, hogy áldja meg és tartsa meg az ünneplő intézményt a következő évszázadokra is, s engedje meg, hogy a magyar kultúrának még sokáig műhelye, vára és temploma maradjon.

Amikor úgy a magam, mint intézetünk nevében a legmélyebb hála és tisztelet érzelmével gratulálok, maradok a Méltóságos Rektor úrnak

alázatos szolgálója:

Szombathely, 1935 szept. 23.

Dr. Császár József,

a szombathelyi r. k. Hittud. Főiskola
rektora,
a magy. kir. Pázmány Péter-Tud.-
egyetem volt hálás tanítványa.

EGER.

Magnifice Rector!

Tekintetes Egyetemi Tanács!

Az egri érseki hittudományi főiskola tanári karának folyó hó 17-én tartott értekezletéből kifolyóan, amelyen köszönettel vette a főiskola a Pázmány Péter-Tudományegyetem megtisztelő meghívását a 300 éves fennállása alkalmával tartandó jubiláris ünnepekre, amellet, hogy a főiskolát személyesen óhajtom az ünnepeken képviselni, a mondott értekezlet egyhangú lelkesedéssel hozott határozatának megfelelően, örömmel tolmácsolom főiskolánk köszöntését a Pázmány Péter-Tudományegyetem előtt jubileuma alkalmából.

Legősbibb egyetemünk mindnyájunk büszkesége, szegény hazánknak egyik legnagyobb értéke s vele ünnepelni minden magyarnak kedves kötelessége. Jól esik nekünk mint katolikus hittudományi főiskolának a tudomány legrégebbs s legjelesebb magyar fellegrvárát ünnepelnünk, mert az fennen hirdeti nagynevű alapítója révén a kat. egyháznak a tudományok iránti szeretetét, a haza java és dicsősége érdekében kifejtett áldozatos tevékenységét.

A jubileumi ünnep fénye azonban különösképen azoktól az értékes gyémántszelemektől nyeri erejét, akik mint tudósok, mint a szellemi világ arisztokratái a 300 év leforgása alatt szórták és szórják munkás, gazdag szellemük fényét a hazában, nagyon sokan annak határain túl is, nemzetünk s az egész emberiség javára s a magyar név dicsőségére.

Amikor az egri érseki hittudományi főiskola ezen gondolatok jegyében hódoló tisztelettel köszönti a jubiláló Pázmány Péter-Tudományegyetemet, egyúttal hön óhajtja, hogy az egyetem nagy alapítójának szellemében az idők végéig tündököljön hazánk javára, mindnyájunk büszkeségére!

Kelt Egerben, 1935 szeptember 22-én.

Dr. Ivánovich Emil,
az egri érseki hittudományi főiskola
igazgatója.

DEBRECEN.

Református kollégium igazgatósága, Debrecen.

Magnifice Rector!

Tekintetes Egyetemi Tanács!

A debreceni református kollégium hálás szívvel köszöni a Pázmány Péter-Tudományegyetem 300 éves jubileumára szóló meghívást. Lélek szerint való örömmel vennék részt ezen a monumentális ünnepségen, azonban hivatalos kiküldetésben többhetes külföldi útra kell indulnom. Ezúton küldöm el tehát a debreceni református kollégium őszinte szívből fakadó áldáskívánásait a jubiláló budapesti egyetemnek. Főiskolánkat igaz örömmel tölti el, hogy hazánk első egyeteme életének ilyen fontos fordulópontjához érkezett. A testvér szeretetével örül Debrecen a budapesti egyetem 300-ik dies natalisának és lelke mélyéből kívánja, hogy az évforduló legyen mérföldköve új, dicsőséges évszázadoknak a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem s vele a magyar nemzeti kultúra évezredes, szent és diadalmas életében. Isten gazdag kegyelme ihlesse meg Magnifice Rector és a Tekintetes Egyetemi Tanács lelkét ezen a gyönyörű évfordulón új, hősies és áldozatos munkára a Pázmány Péter-Tudományegyetemért és ezzel magyar hazánk boldogulásáért és dicsőségéért. Isten gazdag áldása legyen a Pázmány Péter-Tudományegyetemen, Rektorán, Tanácsán, minden professzorán, diákján, intézményein és minden munkáján. Ad multa saecula!

Magnifice Rectornak és a Tekintetes Egyetemi Tanácsnak maradtam

Debrecen, 1935 szept. 18.

mély tisztelettel:

Dr. Kállay Kálmán.
kollégiumi igazgató.

KECSKEMÉT.

A Kecskeméten működő Egyetemes
Református Jogakadémia dékáni hivatala.

Méltóságos Államtitkár Úr!

Magnifice Rector!

A Kecskeméten működő Egyetemes ref. Jogakadémia tanári kara nagy örömmel fogadta azt a kitüntető megtisztelést, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem fennállásának háromszázadik évfordulóján rendezett ünnepségre jogakadémiánkat is meghívni méltóztatott.

Akadémiánk tanári kara folyó év szeptember 21-én tartott kari ülésében hozott határozatával a legmelegebb érzésekkel köszönti a jubiláló első magyar egyetemet, a magyar kultúra templomát, ahol azok a hivatottak tartanak istentiszteletet, akik tartós, intenzív, termelő nemzeti munkával, törhetetlen erővel és lelkesedéssel, a munka égő fanatizmusával, mindennek felett pedig rendíthetetlen hittel tudnak dolgozni a magyar nemzet jövőjét elsősorban szolgáló magyar kultúra érdekében.

Van-e szebb misszió, mint a meg-megújuló ifjúság lelki építésének munkájában résztvenni s az élő szó meg a tudás hatalmával világosságot gyujtani az értelemben, érzéseket átélni és nemesíteni a szívekben s erővé edzeni az akaratot meglátott eszményeknek a megvalósításában? És van-e munka, mely nagyobb örömet szerezne, mint a tanítás munkája?

E tiszteletreméltó s tudományos munkáért méltán megilleti a Pázmány Péter Tudományegyetem tudós professzorait az a megkülönböztetett hála és tisztelet, melyet ez üdvözléssel kapcsolatban Méltóságod és az Egyetemi Tanács előtt jogakadémiánk nevében is kifejezésre juttatok.

Kecskemét, 1935 szeptember 21.

Dr. Rácz Béla,

az egyetemes ref. jogakadémia
e. i. dékánja.

MISKOLC.

Nagyméltóságú Rektor Úr!

Az Eperjesről száműzött, Miskolcon otthont nyert tiszakerületi evangélikus jogakadémia nevében és képviselőtében mély tisztelettel üdvözlöm a jubiláló királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetemet!

Annak az ősi, négyszázéves kollégiumból kisarjadt főiskolának nevében, amelynek hármias, nemes célját az 1669-ben kelt alapítólevél imígy állapítja meg: „A mindenható Isten tiszteletének temploma, az igaz tudományok univerzitása és a hazaszeretet bevehetetlen vára örök időn át.”

Hit nélkül a tudomány mind a végső okok, mind a végső célok felé csak tökéletlen eszközökkel tapogatózik. A hit szövetségese az igaz tudománynak!

De igaz tudományt a kutatás és a tanítás szabadsága nélkül nem lehet elképzelni. A tanítás szabadsága által lehet ránevelni a nemzetet az igazságra, a humanizmus legeszményibb szolgálatára, amely igazság — mint az evangélium mondja — szabadokká tesz.

A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem háromszázados fennállása alatt a hit talajáról le nem térve s az eszményi igazság szolgálatában nevelte, képezte a magyar értelmiség túlnyomó részét s ezzel elhatározó befolyást gyakorolt az egész nemzet nevelésére, újabbkori történetére.

A tiszakerületi evangélikus jogakadémia azzal a hő kívánsággal járul az üdvözlők seregéhez, hogy a királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem áldásos és felelős történeti szerepét Isten kegyelméből továbbra is, az idők végeztéig teljesítse magyar hazánk üdvére!

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb, hódoló tiszteletem őszinte kifejezését!

Dr. Schneller Károly

egyetemi m. tanár,
jogakadémiai nyilv. r. tanár,
mint a tiszakerületi evangélikus
jogakadémia képviselője.

BUDAPEST.

Pesti Izraelita Hitközség.

A Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem fennállásának háromszázéves jubileuma alkalmából mély tisztelettel a Pesti Izraelita Hitközség.

Méltóságos dr. Kornis Gyula úrnak,
a magyar képviselőház alelnökének, mint a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Rector Magnificusának, Budapest.

Méltóságos Rector Úr!

A pesti izr. hitközség előljárósága, képviselőtestülete, választmánya és egész közössége szíve mélyéből érzi indíttatva magát, hogy a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem fennállásának háromszázéves jubileuma alkalmából mély tisztelettel juttassa legbensőbb üdvözleteit kifejezésre.

Ebből a három évszázadból több mint másfél évszázadon át az Alma Mater a tudományra szomjazó egész magyar ifjúságnak volt felekezeti különbség nélkül kegyes Anyja és szeretettel fogadta ölébe a mi felekezetünk gyermekeit is, akik az idők során sok ezrével nyerték el itt a doktori diplomát, díszére válva az Alma Maternek és hűségesen szolgálva a tudománnyal, melyet itt szívtak magukba, a haza és az emberiség javát.

Ha ma korlátozott mértékben jut is hely egyetemünkön a mi felekezetünk fiainak, nem feledkezhetünk meg arról a kegyről és jóságról, amelyet az Alma Mater gyermekeink iránt több mint másfél évszázad óta tanúsított és mély hálával üdvözöljük a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemet fennállásának háromszázéves jubileuma alkalmából, üdvözöljük érdemes Rector Magnificusát és nagytekintélyű Tanácsát, üdvözöljük összes tudós fakultásait, ezeknek nagytudományú professzorait és reményteljes hallgatóit; kegyelettel emlékezünk meg ennek az egyetemnek hallhatatlan nevű alapítójáról, Pázmány Péterről és mindazokról a nagy tudósokról, akik az egyetem katedráiról három

évszázadon keresztül a tudomány hirdetői, ápolói, fejlesztői, a tudás és haladás úttörői voltak és generációról generációra adták át a tudásnak, a tudománynak fáklyáit, magyar hazánk üdvére, dicséretére és egész emberiség javára.

Méltóságos Rektor Úr!

Fogadja kegyesen a pesti izr. hitközségnek, Magyarország legnagyobb izraelita valláserkölcsei közületének ezt a mély hálától és tiszteletteljes nagyrabecsüléstől áthatott üdvözlését és legyen kegyes jubiláris ünnepeiken szívünk mélyéből fakadó jókívánságainkat tolmácsolni: vajha a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem eljövendő századok hosszú sorozatán át lehessen még a tudásnak és a tudományoknak el nem apadó forrása, amelyből olthassa tudományszomjúságát e haza minden hű fia, hogy a tudással, amelyet az Alma Mater áldott kegyéből szerez, szolgálhassa és gyarapíthassa mindig csak fokozódó erővel a haza, a hit, a tudomány és az emberiség erkölcsi javait.

Budapest, 1935 szeptember 20.

Mély tisztelettel:

a Pesti Izraelita Hitközség Elöljárósága:

Stein

magy. kir. udvari tanácsos, elnök.

BUDAPEST.

Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület Elnöksége.

A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem méltóságos Tanácsának, Budapest.

Méltóságos Rektor Úr!

Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület elnökségi ülése mélységes hódolattal és tisztelettel üdvözli a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetemet, Méltóságodat

és a méltóságos Tanácsot az ősi egyetem 300 éves jubileuma alkalmából.

Amidőn ezt az üdvözlést a polgári iskolai tanári rend nevében is a legmélyebb tisztelettel tolmácsoljuk, az egyetem hazafias és tudományos munkásságára a Mindenható bőséges áldását kérve vagyunk

Budapest 1935. évi szeptember hó 27-én

a legmélyebb tisztelettel:

Elnök.

Főtítkár.

ÚJPEST.

Kivonat Újpest megyei város képviselőtestületének 1935 szeptember hó 26-án tartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Elnöklő polgármester a következő előterjesztést teszi:

Tekintetes Képviselő Testület! A magyar nemzet ezekben a napokban ünnepli nemzeti büszkesége, a Pázmány Péter Kir. Tudományegyetem alapításának 300-ik évfordulóját.

A 300 év távlatából kegyeletes tisztelettel, az alkotó tehetség iránti hódolattal tekintünk az alapító Pázmány Péter felé, aki a tudomány és műveltség nemzetfenntartó erejének tudatában magyar lelkének áldozatos készségével tette le annak az intézménynek alapjait.

Ez az intézmény ma a négyfelé darabolt országnak biztatást és reménységet jelent, mert amidőn majdnem ugyanilyen körülmények között az egységes Magyarország elesettségében és széttéptettségében meg tudta vetni a lábát a kelet és nyugat véresen zajló hullámai között s mint szilárd kősziklára épült világítótorony fenntartotta magát századokon át, fénysugarainak messze áradó köre tovább is az integer Magyarország egységére mutat. Kövek és falak elmozdulhattak az idők viharában, de ez a szellemi fensőbbiség, amely magyar kultúránknak e hatalmas Fároszából árad szertesztét, legyőzhetetlenül és meggingathatatlanul hirdeti az egész világnak,

hogy a Kárpátok medencéjében egyedül van jövőnk és helyünk a nap alatt.

Tisztelettel javasolom, hogy a képviselőtestület a Pázmány Péter kir. Tudományegyetem 300 éves évfordulója alkalmából a nagy Alapító iránt való hálájának és kegyeletes megemlékezésének jeléül az egyetem vezetőségét jegyzőkönyvi kivonaton üdvözölje azon kívánságának kifejezése mellett, hogy az egyetem továbbra is még hosszú időnkig nevelője legyen a harcos magyar szellemű ifjúságnak s fejlesztője az egyetemes tudománynak.

Határozat.

A képviselőtestület a javaslatot egyhangú lelkesedéssel elfogadja s erről a Pázmány Péter Kir. Tudományegyetem Rector Magnificusát jegyzőkönyvi kivonaton értesíteni rendeli.

Kmft.

A kiadmány hitelül:

Semsey

polgármester.

EGER.

Rector Magnificus Úr!

Eger város képviselőtestülete, a magyar kultúrfölnybe vetett szilárd hittel eltelve, a legőszintébb szeretettel és csodálattal figyeli a M. Kir. Pázmány Péter Tudományegyetem háromszázéves jubileuma alkalmából folyó ünnepeket.

Minden magyar ember szívét kell, hogy felemelő érzés töltse el az események láttán, amikor az egész művelt világ tudósai megjelenésükkel dokumentálják a magyar kultúra és tudományosság fenköltését.

Eger város képviselőtestülete is kivenni óhajtja részét ezen lélekemelő ünnepekből, amikor mélységes tisztelettel eltelve éppen kultúrfölnyünkre alapított szebb és boldogabb jövőnk szilárd hitében legmelegebb szeretettel üdvözli a jubiláló tudományegyetemet.

Fogadja Méltóságod Eger 1935. évi szeptember hó 28-án tartott rendes képviselőtestületi ülésünkből

legmélyebb tiszteletem nyilvánítását:

Polgármester.

BÉKÉSCSABA.

Méltóságos Uram!

A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves fennállásának nemzetközi ünnepélye alkalmából tartandó díszülésen személyesen, őszinte sajnálatomra, nem vehetek részt.

Lélekben azonban velem együtt Békéscsaba város egész közönsége bensőséges érzésekkel ünnepli ezt az örvendetes évfordulót és büszkeséggel és reménységgel tekintünk a 300 éves egyetemre, mely intézmény adta nemzetünknek legjobbjait és nemcsak időben, de a különböző tudományágak művelésében és szellemi életünk fejlesztésében is nemzetközileg is elismert nagy multra tekinthet vissza.

Adja a Mindenható, hogy az ezidőszerint Méltóságod személyében alapítójához és nagy multjához egyaránt méltó vezetés alatt álló egyetem az elkövetkező évtizedek és évszázadok alatt letiport nemzetünk újjászületésének és felemelkedésének az útmutató és vezérlő csillaga lehessen.

Békéscsaba, 1935 szeptember 23.

Hazafias tisztelettel:

Dr. Kornis Géza
polgármester.

BAJA.

Baja törvényhatósági város kisgyűlésének 1935. évi szeptember hó 27-én tartott ülésén készült jegyzőkönyvből:

Elnöklő váradi és micskei Baranyi Tibor főispán üdvözlí a kisgyűlés megjelent tagjait és az ülést megnyitja. Bejelenti, hogy dr. Gonczlik Kálmán apát-plébános, th. bizottsági tag napirend előtti felszólalásra kért engedélyt; az engedélyt megadja és dr. Gonczlik Kálmánt szólásra hívja.

Dr. Gonczlik Kálmán a következő beszédet mondotta:

Méltóságos Elnök Úr! Mélyen tisztelt Kisgyűlés!

Szívesen és örömmel élek a kapott engedéllyel és felkérem a mélyen tisztelt kisgyűlés tagjait, méltóztassanak meg-

állani egy pillanatra annál a nagyszerű ténynél, amelynek ma szétszabdalt hazánk fővárosa a színhelye. A bajai végvár magyar lelkű polgárait kell, hogy büszke örömmel töltse el az a tudat, hogy ma az egész világ szeme a kis magyar nemzetben pihen. Elküldötte a világ minden kultúrnemzete és minden számotvető egyeteme a maga képviselőit és tisztelettel hajolnak meg ezek az erőt, hatalmat és tudományt egyaránt képviselő kiküldöttek ennek a kis nemzetnek háromszázéves kultúrténye, jubiláló egyeteme előtt. Mekkora elégtétele ez a magyar nemzet évszázados erőfeszítésének, meghozott sok áldozatának, amikor a magára talált világ nemcsak megtalálta, hanem tisztelettel el is ismeri azt a nemzeti értéket, amelyet nem méltányolni, hanem szinte a sírba tenni akartak a kardot hordozók tizenhét évvel ezelőtt. — Ime a lelki értékek imponáló ereje, ime a sokat emlegetett kultúra most csakugyan idehozta a világot hozzánk! Amikor ezt büszke és jóleső örömmel megállapítjuk, higgyünk a nemzet értékeinek erejében és kiválóságában... Ennél a tanulságnál azonban egy mélyebben fekvő tanulság is rejlik a nagy bíboros főpap háromszázéves nagyszerű tényében. Ne feledjük, több mint száz éves török iga alatt nyögött már a nemzet, amikor Pázmány Péter megalapította tudományegyetemét. Megalapította akkor, amikor a magyar feltámadásnak reménye csak a legnagyobb és legkiváltságosabb egyének lelkében élt már és amikor a háromrésze osztott hazában alig volt már kinek élnie a magyar életet. És ebben a szomorú és reménytelen életben hitte rettenhetetlen hittel fájának és hazájának feltámadását a bíboros főpap és megtört testének a jövőbe messzelátó erős lelke tudományegyetemet alapított a magyar jövő számára. Ezen az egyetemen akart ő a magyar kard méltó és eredményes forгатására kiképezni új nemzedéket, amely, ha eljön az idő, lelkében kellően felkészült legyen úgy megvívni a maga harcát, ahogy abból nemzet és haza egységesen kerüljön ki. A magyar élniakarásnak ebből a nagyszerű tényéből vonjuk le a magunk, magyarok, számára azt a tanulságot, hogy minden szenvedés, minden kínlás és reménytelenség csak azért fájjon, hogy a nagy pillanatra készüljünk! Tanítson meg arra, hogy soha egy percig sem szabad megnyugodni a csonka nemzet és a csonka haza körülményeinek elviselhetővé tételére fordított munkában. Minden magyar

akarásnak és szenvedésnek egyet szabad csak látnia és akarnia és ez az egy: az egész nemzet egysége és az egész magyar haza, a teljes magyar egység és feltámadás.

Ezzel az érzéssel, ezzel a tanulsággal álljunk meg ma mi is jubiláló egyetemünk ünnepének emlékénel és akarjuk a teljes magyar jövőt!"

A mély hatást kiváltó beszédet a kisgyűlés őszinte lelkesedéssel fogadta és egyhangú határozatként kimondotta, hogy a beszédet jegyzőkönyvében megőrökíti s a kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetemet jegyzőkönyvi kivonattal üdvözli.

A jegyzőkönyvi kivonat hitelül:

Baja, 1935 október 1.

Kisgyűlési jegyző.

BUDAPEST.

A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem méltóságos Rector Magnificusának!

Alma Materünk 300 éves fennállásának emlékére rendezett ünnepe alkalmából a tanítványok őszinte ragaszkodásával, mélységes hálójával és tiszteletével köszönti a gróf Apponyi Albert Poliklinika főorvosi kara.

Szívből kívánjuk, hogy ősi egyetemünk nemzedékek nevelésére, a tudományok haladására, hazánk boldogulására még hosszú századokon át folytassa áldásos és eredményes munkáját.

Budapesten, 1935 szeptember hó 30-án.

Dr. Lobmayer Géza
igazgató.

BUDAPEST.

Országos Testnevelési Tanács.

Magnifice Rector!

Méltóságos Uram!

A Pázmány Péter Tudományegyetem 300 éves jubileuma alkalmával a magyar testnevelést irányító Országos Test-

nevelési Tanács nevében köszöntöm a magyar tudományos és szellemi élet ősi Alma Materét.

Egyben jól esik ez alkalommal örömet nyilvánítanom, hogy a százados tradíciójú egyetem a legújabb idők követelményeinek megfelelően — összhangban a szellemi és tudományos neveléssel — helyet adott fiai nevelésében a nemzeti nevelés szempontjából oly fontos testnevelésnek is.

Fogadja Magnificentiád ismételt jókívánataimat és azon óhajom kifejezését, hogy Pázmány Péter ősi egyeteme életnek negyedik századában is erős bástyája legyen a magyar szellemi életnek.

Budapest, 1935 október hó 2.

Dr. Kelemen Kornél
elnök.

BUDAPEST.

Méltóságos Rector Magnificus Úr!

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége ma tartott országos elnöki tanácsulése megemlékezvén a Pázmány Péter Tudományegyetem három évszázados jubileumáról, mély meghatottsággal idézte a lezajlott ünnepélyek egyes fázisait.

Nem mulaszthatjuk el, hogy kifejezést adjunk Méltóságod előtt a magyar asszonyok elragadtatásának. Büszke örömmel érezzük, hogy Európa egyik legrégebbi Alma Materé méltóképpen reprezentálta az egész tudományos világ előtt, miszerint nemcsak az ősi magyar kultúra letéteményese, hanem egyszersmind az európai kultúra egyik legrégebbi és legszilárdabb oszlopa is.

Isten áldását kérve a nagymúltú Pázmány Péter Tudományegyetem további glóriás működésére, Méltóságod nagyra-becsült személyében a tudományegyetem méltó Rector Magnificusára, valamint kiváló tanári karára és a védelmében felnövő magyar ifjúságra, őszinte nagyratartással köszönti Méltóságodat

a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége országos elnöki tanácsa.

Budapest, 1935 október 3-án.

Tormay Cécile
országos elnök.

BUDAPEST.

**FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
BUDAPESTEN.**

Tekintetes Tanács!

A magyar nemzet és az egész tudományos világ bensőséges ünnepek sorozatával ünnepli a Pázmány Péter-Tudományegyetem alapításának háromszázadik évfordulóját.

A magyar jelen legerősebb oszlopa, a magyar jövő reményeinek rendíthetetlen fundamentuma ez az egyetem s minden magyar mélységes hálával és tisztelettel tekint föl nemzeti művelődésünk Alma Materére.

Irodalmi intézetünk nevében mély tisztelettel üdvözljük a jubiláló Pázmány Péter-Tudományegyetem tekintetes Tanácsát és Isten áldását kérjük magasztos munkájára.

Budapest, 1935 szeptember 28.

Mély tisztelettel

Franklin-Társulat

Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda.

BUDAPEST.

**PESTI HAZAI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR EGYESÜLET
A BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER-
TUDOMÁNYEGYETEM**

MÉLTÓSÁGOS RECTOR MAGNIFICUSÁNAK

BUDAPEST.

Engedje meg Méltóságod, hogy mi is azok sorába álljunk, akik a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudomány-

egyetemet 300 éves jubileuma alkalmából üdvözleteikkel felkeresik.

Nem érezzük magunkat hivatottaknak arra, hogy a Tudományegyetem 3 évszázados munkásságát méltassuk, mert hiszen ez a magyar kultúra történetírójának feladata, de hálátlanság lenne meg nem emlékezni a multról, mely sok küzdelmet, de sok dicsőséget is hozott az Alma Maternek. Az a hírnév, melynek a Tudományegyetem világszerte örvend és a nagy férfiak sokasága, akik tudásukat a Tudományegyetem falai között szerezték, fényes tanubizonysága annak, hogy kiváló vezetőinek, nagy tudású tanári karának a nagy Pázmány Péter nyomdokaiban haladó, fáradságot nem ismerő munkája nem volt hiába; az a szellem pedig, amely az egyetemet áthatja, méltó helyet biztosít neki a világ főiskoláinak első sorában.

Ma midőn a magyarság a létért való súlyos küzdelmét vívja, erős várunk nekünk a mi magyar kultúránk, mely bennünket magasan azon államok fölé emel, melyek, tragikus sorsunk folytán, az ezeréves Magyarország testéből osztoztak. Ez a magasabbrendűség és a hazafias szellem, melynek ápolását a Pázmány Péter-Tudományegyetem mindig fontos feladatának tartotta, nyújt reményt arra, hogy a jövő ifjúsága vissza fogja vívni Nagymagyarországot, rabságban sínylődő magyar testvéreink felszabadulását.

Mi magyarok büszkék vagyunk egyetemünkre s most a jubileumi ünnepségen arra kérjük a Mindenhatót, adja meg, hogy áldásos munkája továbbra is megteremje értékes gyümölcsét a magyar Haza javára és a falai közül kikerülő ifjúság Nagymagyarország támasza és dísze legyen.

Bensőséges köszöntésünk ismétlésével és őszinte nagyra-becsülésünk nyilvánításával, vagyunk

Budapest, 1935 szeptember hó 24-én.

kiváló tisztelettel

*Pesti Hazai Első Takarékpénztár
Egyesület.*

KECSKEMÉT.

A KECSKEMÉTEN MŰKÖDŐ EGYETEMES REF.
JOGAKADÉMIA HALLGATÓINAK SEGÉLYZŐ ÉS
ÖNKÉPZŐ EGYESÜLETÉTŐL.

Kecskemét, 1935 október 17.

Jegyzőkönyvi kivonat.

Készült a Kecskeméten Működő Egyetemes Református Jogakadémia Hallgatóinak Segélyző és Önképző Egyesülete 1935. október 9-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből.

Jelen voltak: Dr. Rácz Béla e. i. jogakadémiai dékán, az Egyesület teljes tisztikara és az Egyesület tagjai nagy számban.

Bagi László elnök az ülés megnyitása után üdvözli a megjelenteket és bejelenti, hogy Gál Géza ügyész napirend előtt szót kért.

Elnök az engedélyt megadva, Gál Géza egyesületi ügyész szólásra emelkedik és a következőket mondja:

Méltóságos Dékán Úr! Mélyen tisztelt Elnök Úr! Tekintetes közgyűlés!

E tanév kezdetén ünnepelte a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának háromszázéves évfordulóját. A művelt világ minden számottevő egyeteme, főiskolája, tudományos intézete elküldte képviselőit, hogy elvigyék az elismerést és az őszinte nagybecsülés baráti köszöntését e nagy múltú egyetemnek. Ott volt az ünnepelők soraiban a magyar szellemi, társadalmi és politikai élet színe-java. Most első közgyűlésünkön kérem a tekintetes közgyűlést: tolmácsoljuk mi is egyhangú határozattal a kecskeméti jogászfújóság testvéri üdvözlését, hódolatát és jókívánóságát a háromszáz éves Egyetemnek. Adja Isten, hogy miként a múltban, úgy a jövőben is égő fáklyája maradjon a magyar tudományos életnek. Legyen ez a köszöntés egy testvéri kézfogás, egy testvéri ölekezés a legrégebb magyar katolikus

egyetem és e csonka haza legősibb református főiskolája és azok hallgatói közt.

A közgyűlés az indítványt nagy lelkesedéssel egyhangúlag magáévá tette.

K. M. F.

Főjegyző.

Elnök.

A KECSKEMÉTEN MŰKÖDŐ EGYETEMES REF.
JOGAKADÉMIA HALLGATÓINAK SEGÉLYZŐ ÉS
ÖNKÉPZŐ EGYESÜLETÉTŐL.

Szám: 4/935.

Méltóságos Államtitkár Úr!

Magnifice Rector!

A Kecskeméten Működő Egyetemes Református Jogakadémia Hallgatóinak Segélyző és Önképző Egyesülete folyó hó 9-én közgyűlést tartott, melyen azt a határozatot hozta, hogy a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem fennállásának háromszáz éves évfordulója alkalmából üdvözlöztessék.

Amidőn az említett közgyűlés idevonatkozó részéről szóló jegyzőkönyvi kivonatot megküldeni bátorkodunk, kifejezését óhajtjuk adni a kecskeméti jogászfijúság őszinte hódolatának, mellyel az ország büszkeségét, a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetemet ezen ünnepélyes alkalomból köszönti.

Kérjük Méltóságodat, hogy tiszteletteljes hódolatunk nyilvánítását elfogadni kegyeskedjék.

Kecskemét, 1935 október 17.

Mély tisztelettel

Bagi László
elnök.

MISKOLC.**MISKOLC THJF. VÁROS TÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK 1935. ÉVI DECEMBER HÓ 3-ÁN ÉS FOLYTATÓLAG 4-ÉN TARTOTT RENDES KÖZGYŰLÉSÉBEN FELVETT JEGYZŐKÖNYV KIVONATA**

Polgármesteri jelentés kapcsán polgármester megemlékezik a háromszázados fennállását ünneplő budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetemről.

A magyar kultúra, a magyar tudomány ebben az évben ünnepelte meg Hazánk egyik büszkeségének, a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem három évszázados fennállását. Három évszázad az emberiség történetében igen nagy idő, de különösen nagy és hosszú idő az, ami balsors által annyiszor üldözött, háborús vérzivatar által annyiszor sujtott Hazánk életében. A sors minket, magyarokat, megfosztott a békés, nyugodt fejlődés lehetőségeitől s úgy helyezte el a nemzetek nagy térképében kicsiny nemzetünket, hogy mindenkor ütköző pontja volt hol a török, hol a germán, hol a szláv terjeszkedési törekvéseknek.

Amíg a művelt világ nyugati államai a béke áldásos éveinek nyugalmában fejleszthették kultúrájukat a legmagasabb fokra, addig nálunk, a szinte hadszíntérré változott országban, nemzetünk inkább a kardforgatásra volt utalva, semmint, hogy nyugodt, békés fejlődés mellett létesíthetett volna kultúr-alapítványokat.

Ha voltak is törekvések a magyar kultúrát elősegítő és fejlesztő intézkedések megtételére, elsöpörte azokat az utána következő évtizedek vérzivataros háborús szele, s kevés volt olyan kultúr-alapítás, melynek zsenge magvaiból évszázados kultúr-intézmény tudott kiterébélyesedni.

Egy ilyen zsenge magot ültetett a magyar kultúra dúsan termő talajába 1635 május 12-én dicső emlékezetű nagy hercegprímásunk, Pázmány Péter, aki ezen a napon kelt alapítólevelében Nagyszombatban megalapította a mai Pázmány Péter-Tudományegyetem őst.

Az elmúlt három évszázad alatt a magyar kultúra fennmaradása, megmentése, terjesztése érdekében megbecsül-

hetetlen szolgálatot tett Hazánknak a Pázmány Péter-Tudományegyetem. A három évszázad különböző eszmeáramlatai alatt mindenkor meg tudott maradni annak, aminek rendeltetett, a magyar kultúra védőbástyájának s három évszázad pusztító háborúi, inséges évei, nemzetünket ért sorozatos sorscsapások, nem tudták megsemmisíteni.

Ma az egész nemzet féltő szeretettel és büszkeséggel tekint egyetemünkre s arra a három évszázados küzdelemre, melyet egyetemünknek a magyar balsors gyöttrő időszakain át fennmaradásáért kellett vívnia.

Miskolc város törvényhatósági bizottsága szeretettel köszönti a Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem Tanácsát három évszázados fennállásának ünneplése alkalmából s felkéri a város polgármesterét, hogy a bizottság ezen határozatát hozza a Pázmány Péter-Tudományegyetem Rectorának tudomására.

P. h.

Kmft.

Kiadta:

Főjegyző.

NÉVMUTATÓ.

- Adamovics Ludwigs 182.
 Aitken Róbert 183.
 Alagovics püspök 99.
 Altmann 350.
 Alton Ernest Henry 184, 336.
 Anderssoon Ottó 315.
 Andrassy Gyula gr. 94, 99.
 Angyal Endre 8.
 Angyal Pál 2, 9, 30, 115.
 Anthony Raul 183.
 Antal István 8.
 Anti Carlo 184.
 Antoniewicz Wlodsimerz 184.
 Anzilotti Dionysio 34, 260, 262.
 Apáczai Cseri János 177.
 Apáthy 280.
 Apponyi Sándor gr. 99.
 Aquaviva 125, 162.
 Aquinói Szent Tamás 123, 171, 296.
 Arcos Y. Cuadra 186, 209.
 Aristoteles 123, 251.
 Aschoff Ludwig 35, 250, 263, 265.
 Auskaps 378.
 Ártándi Kelemen 137.
 Árvárfalvi Nagy István 16.

 Balassa János 29, 78, 116, 190, 264.
 Balásfy 172.
 Baldensperger Fernand 35, 266, 268.
 Balduinus 132.
 Balogh Ernő 2, 23, 24, 25, 30, 239.
 Balogh Jenő 8.
 Bayle 177.
 Baranyai Jusztin 2, 22.
 Barberini bíboros 148.
 Barkóczy Ferenc gr. 11.
 Baumgarten Sándor 27.
 Baur Max 183.

 Bedier 369.
 Beethoven 283.
 Bellarmin 124, 301, 334.
 Belopotoczky Kálmán 275.
 Bene Ferenc 409.
 Benedek 406.
 III. Béla 195, 225.
 Bem 204, 280.
 Beöthy Zsolt 22, 31, 412.
 Berán Lajos 25, 116.
 Bercsényi Miklós 306.
 Berlioz 212.
 Bertha Kelemen 246.
 Bertók István 211.
 Berzeviczy Albert 284.
 Bessenyei György 136.
 Bethlen Gábor 56, 104, 138, 141, 142, 143, 144, 152, 153, 172, 173, 175, 226.
 Bethlen István 145.
 Bihler Hugh I. S. I. 182, 390.
 Billroth 263.
 Bacon 177.
 Badoch Stanley 186, 328.
 Bobory György 80.
 Bogsch Árpád 8.
 Boér Elek 17.
 Boileau 177.
 Bókay 264.
 Bonfini 299.
 Borsari Gildo 326.
 Borchard Edwin 34, 260, 262.
 Bordy Bella 211.
 Borsi Umberto 183, 229.
 Bossuet 156, 177, 179, 180.
 Botár 301, 370.
 Bowra Cecil Maurice 184, 367.
 Boyer 380.
 Böhl Th. 184, 208, 346.
 Brandenburgi Katalin 152.
 Breccia Evaristo 184.

- Breton A. 183.
 Breznay Béla 22.
 Brouser L. E. I. 184.
 Brotherus K. R. 183.
 Brown Marschall 184.
 Budai Goldberger Leó 8.
 Budenz 190, 346.
 Bugát Pál 409.
 Bulanda Edmund 184.
 Bussy Rabutin 104.
 Bagi László 432.
 Báthory István 196, 204, 226, 280,
 300, 348, 374.
 Báthory Kristóf 104.
 Calderon 177.
 Canova 299, 371.
 Carlini Armando 184.
 Carr I. Wilbur 389.
 Casagrande 299, 371.
 Cevat M. O. 186.
 Cieplinski János 211.
 Chorin Ferenc 17.
 Chrysolora 299, 371.
 Clarke L. C. Grey 184.
 Coffey Denis 186, 335.
 Colasanti Arduino 35, 186, 250,
 266, 268.
 Collinder Björn 184, 238, 280,
 380.
 Colonna 186.
 Concha Győző 32.
 Corneille 177.
 Courmont Paul 183.
 Crisim 300, 371.
 Crook Welton 184.
 Csák Péter 104.
 Csáki Miklós 137.
 Csányi László 211.
 Császár Elemér 2, 8.
 Császár József 417.
 Csapó István 301, 321.
 Csekonics Iván gr. 8.
 Csilléry András 8.
 Curie 34.
 Czettler Jenő 238, 402.
 Czibak Imre 137.
 Dabrowski Jean 35, 184, 203, 238,
 250, 266, 271, 272.
 Dallos 166, 175.
 Dankó József 275.
 Dante 197.
 Darányi Gyula 2, 115, 120, 262.
 Davy 13.
 Deák Ferenc 99.
 De La Pradelle 34, 186, 250, 260,
 261, 278.
 Degré Miklós 8, 19.
 Dengl 402.
 Derka Klára 247.
 Descartes 177.
 Dérczy Ferenc 246.
 Didisheim René 183.
 Diepffen 325.
 Ditroi 405.
 Dietrich Sigismund 184, 238.
 Dietrichstein 136.
 Dobronoki György 29, 31, 116,
 130, 304.
 Dobsch Alfonz 35, 186, 202, 250,
 266, 269.
 Dohnányi Ernő 283.
 Domanovszky Sándor 280.
 Dózsa Farkas András 29, 116.
 Dudich Endre 17.
 Dunan 184.
 Dupuis Charles 34, 260, 262.
 Éber Antal 8.
 Eckhart Ferenc 22.
 Eckhardt Sándor 17.
 Edward herceg 300, 316.
 Edina Justo 186.
 Eggenberger 136.
 Egyed István 17.
 Eiselsberg br. 35, 186, 202, 250,
 263, 265.
 El Cheikh Amine el Kouli 182,
 207, 329.
 Eötvös József br. 196.
 Eötvös Loránt br. 29, 31, 32, 78,
 116, 131, 412.
 Erdélyi Gyula 114.
 Erdődy Gábor gr. 11.
 Erdősy Jenő 9.
 Erkedý Ferenc 247.
 Erkel Ferenc 117, 211.
 Erney Károly 8.
 Ernst Sándor 8.
 Erzsébet királyné 99.
 Esterházy Miklós 160, 161, 163,
 169.
 Esterházy Károly gr. 286.
 Fabinyi Tihamér 16, 62, 115, 116,
 192.
 Falchi Giorgio 183.

- Faludi Ferenc 177.
 Farkas Gyula 184.
 Fáy András 9.
 Fáy István 415.
 Farrington Benjamin 184.
 Fedele Pietro 397.
 Fejér György 21, 31, 32.
 Fenyvesi Béla 16.
 II. Ferdinánd 31, 59, 74, 130, 134,
 140, 141, 147, 148, 150, 155,
 158, 189, 293, 335, 378.
 III. Ferdinánd 158.
 I. Ferenc 223.
 Ferenc József 57.
 Ferencsik János 211.
 Ferenczy István 299, 371.
 Fischer-Colbrie Ágoston 275.
 Flarer 183, 332.
 Fliche A. 184.
 Floderer István 33.
 Fodor 264, 301, 336.
 Foerster 375.
 Fogel József 405.
 Forgách Ferenc 65.
 Forgách Zsigmond 136, 141.
 Forró 304.
 Frank Ignác 29, 32, 116.
 Fridrich István 87, 88.
 I. Fuad 207.
 Funaioli Gino 184.
 Füredi Richárd 29, 116.

 Gajzágó László 16, 111, 115.
 Galilei 177.
 Garibaldi 300, 373.
 Garrigou-Lagrange Reginald 34,
 258.
 Gál Géza 432.
 Geduly 414.
 Geleji Katona István 177.
 Gellei 405.
 Gemelli Agostino 34, 182, 249,
 255.
 Gerevich Tibor 268.
 Ghigi Alessandro 326.
 Glattfelder Gyula 7.
 Glón Dezső 333.
 Goethe 177, 242.
 Goerttler Kurt 183.
 Goszthonyi István 304.
 Goldziher Ignác 78, 190, 301,
 318, 336, 346.
 Gower S. R. 186.
 Gombocz Endre 409.

 Gombocz Zoltán 16, 78, 190.
 Gombös Gyula v. 59, 101.
 Görgey László v. 102, 109.
 Grabmann Martin 34, 182, 249,
 254.
 Sir Ernest Graham Little 183, 205.
 Gregus Ágost 31.
 Grigorcea Basil 186.
 Grosschmid Lajos 17.
 Grosser Ottó 183.
 Grósz Emil 2, 9.
 Gusztáv Adolf 148, 150.
 Gyöngyösi 177.
 Györfly István 405.
 Győry Tibor 22.
 Gyulay Pál 29, 31, 78, 116, 412.

 Haberer Hans 183.
 Haendel 406.
 Hajnik Imre 31, 78, 190, 301, 318.
 Haller Max 182.
 Hankó 406.
 Hanuy Ferenc 124, 163.
 Harangozó László 211.
 Hardy G. 315.
 Roos Granville Harrison 35, 263.
 Hartnagel Erzsébet 33.
 Hatvany István 152.
 Hatvany József 301, 321.
 Hatzidakisz Georges 35, 266, 272.
 Hedvig lengyel királynő 204, 279,
 300, 348, 388.
 Hegedüs Lóránt 15, 16, 17, 20.
 Hekler Antal 2, 23.
 Helbing 412.
 Hennes Leopold br. 186, 201.
 Herczeg Ferenc 8, 117, 186, 209.
 Hodossy Gedeon 9.
 Hold-Ferneck 392.
 Hóman Bálint 33, 36, 47, 52, 59,
 71, 84, 94, 101, 107, 110, 187,
 192, 225, 227, 231, 233, 239,
 250, 266, 283.
 Sir F. G. Hopkins 35, 263, 353.
 Horváth Ádám 333.
 Horváth Sándor 182.
 Horthy Miklós 20, 47, 109, 111,
 192, 221, 241, 283, 284.
 Hóry András 16.
 Hoyos Miksa gr. 8.
 Hőgyes Endre 22, 32, 264.
 Hudson I. Manley 34, 260, 262.
 Hunfalvy 346.
 Hunyadi János 272.

- Huszár Aladár 8.
 Huszár Mihály 62, 72, 80.
 Hyrtl 194.
- Jakabb Oszkár 8.
 Janus Pannonius 125, 197, 299.
 János Zsigmond 104.
 Jászberényi Tamás 304.
 Jedlik Anyos 32, 78, 190, 301, 318.
 Jeftic Mile 184.
 Johanesson Alexander 184.
 Johann Béla 239.
 Jókai 300, 348.
 Jonscher Karl 183.
 II. József 57, 68, 79, 287.
 József kir. herceg 110, 111, 186.
 József nádor 99.
 Juhász Andor 8.
 Junker Heinrich 185.
- Illés József 53.
 Illosvay Lajos 409.
 Innitzer Theodor 34, 186, 202, 215, 249, 253, 273.
 Issekutz 405.
 Istvánffy Miklós 131.
 Iványi Béla 405.
 Ivanovich Emil 418.
 Ivrine 337.
- Kannisto Arthur 184, 238, 250, 266, 267, 268.
 Kappers C. N. 183.
 Kastner Jenő 155.
 Katona István 190.
 Kautz Gyula 385.
 Kazinczy 177.
 Káldi György 177.
 Káldy Márton 172.
 Kállay Kálmán 419.
 Káttai Zsigmond 304.
 Károly Róbert 226.
 Kelemen Imre 29, 32, 116.
 Kelemen Kornél 43, 53, 59, 69, 100, 429.
 Kelen Béla 37.
 Kenéz Béla 8.
 Kenyeres Balázs 2, 110, 111, 119, 182, 214, 246, 278.
 Kéthly Anna 80, 86, 87, 89, 91, 92, 93.
 Keresztes-Fischer Ferenc 25.
 Khlesl 132, 136.
- Khuen-Héderváry Sándor gr. 16.
 Kipp Kurt Theodor 183.
 Kisdy Benedek 56.
 B. Kiss Albert 405.
 Kiss Endre 415.
 Kiss Ferenc (professzor) 301, 370.
 Kiss Ferenc 209.
 Kiss Gyula 247.
 Kispartí János 416.
 Kitaibel Pál 31, 78, 190, 409.
 Klein Sándor 8.
 Knight George 182, 340.
 Kodály Zoltán 117, 211.
 Kobr Milos 186.
 Kolosváry Bálint 2, 16.
 Kontuly Béla 29.
 Komppa 342.
 Koós Zoltán 8.
 Korányi Sándor br. 8, 264, 301, 318, 412.
 Korányi Frigyes br. 37.
 Kornemann Ernest 186.
 Kornfeld Móric br. 7, 8.
 Kornis Géza 426.
 Kornis Gyula 11, 21, 23, 25, 30, 71, 72, 91, 97, 98, 115, 120, 178, 187, 189, 192, 214, 227, 238, 239, 241, 250, 252, 273, 276, 284, 287, 288, 398.
 Kossuth Lajos 99, 199, 301, 316.
 Kotsis Iván 38, 39.
 Kovács Alajos 8.
 Kovács Andor 17.
 K. Kováts Gyula 8.
 Kozma Miklós v. 101.
 Kölcsey 197.
 Körösi Albin 185.
 Kőszegi Ferenc 211.
 Kövess Béla 8.
 Krogh August 35, 263.
 Kuncz Ödön 17, 20.
- Ladányi István 138.
 Lajti István 186.
 Lakatos Gyula 16.
 Lalaing gr. 186.
 Landgraf Arthur 182.
 Langeron Léon 183.
 Langford Cooper Harold 185.
 Lasne 353.
 IV. László király 98.
 Lázár Ferenc 8.
 Lázár Magdolna 247.
 Lechner Jenő 115.

- Leibniz 177.
 Leffler Béla 186, 381.
 Lemain August 182.
 Lenz Adolf 183.
 Lenhossék Mihály 236, 280, 301, 318.
 Lepkowski Stanislas 186.
 Lichtenstein 414.
 Liber Endre 276.
 Liebig 13.
 Lightfoot Robert 182, 367.
 Lindsay 383.
 Lippay György 31, 55, 59, 67, 118, 169, 189, 216, 223, 286, 290.
 Liszt Ferenc 117, 187, 211.
 Llewelyn Jones 186.
 Lobmayer Géza 428.
 Lóczy Lajos 78, 191, 410.
 Locke 177.
 Longchamps de Bériér 183.
 Lósy Imre 31, 55, 59, 67, 118, 169, 189, 216, 223, 286, 290.
 Lotz Károly 30.
 Lóthe Éva 29, 116.
 Lukinich 280.
 Lutitszky Jenő 17.
 Lux Elek 29, 116.

 Macaulay 215.
 Mackensen H. C. 186, 194, 199, 323.
 Mackensen (tábornagy) 396.
 Madách 14, 240.
 Magyar István 8.
 Magyar Pál 84.
 Magyar Imre 247, 249.
 Magyary-Kossa Gyula 23.
 Magyary Zoltán 40.
 Makkai János 91.
 Makray Lajos v. 85.
 Malten L. 185.
 Marastoni 299, 371.
 Margó Tivadar 31.
 Mariani Giuseppe 183.
 Markó Károly 299, 371.
 Markusovszky Lajos 287.
 Martin Aurél 2, 8, 22.
 Martin Louis 183.
 Martinovich Petar N. 183, 384.
 Massai 137.
 Masström 381.
 Maugras Gaston 186.
 Maziarski Stanislaus 183, 279, 350.

 Mazurkiewicz Stefan 185.
 Mária Terézia 31, 55, 56, 59, 68, 74, 108, 118, 189, 190, 196, 223, 226, 230, 232, 286, 287, 291, 293, 302, 335, 404.
 Márffy Ede 17.
 Márki 348.
 Márkus László 211.
 Márkus Miksa 7, 9.
 Mátyás király 97, 112, 197, 218, 221, 226, 228, 286, 299, 300, 352, 363, 367, 371, 404.
 II. Mátyás 140, 141, 172.
 Megyer Meyer Antal 26.
 Meister Richard 185, 392.
 Melich János 115, 120, 266.
 Menghin 392.
 Meyenburg 395.
 Meznerics Iván 33.
 Mészáros János 9, 413.
 Mihályffi Ákos 9.
 Mikolay József v. 85.
 John St. Mill 198.
 Mimbela Pablo 186.
 Minns Ellis Howell 185.
 Mollow Vasil 183, 382.
 Montesquieu 177.
 Montmann Kornél 130.
 Moor Gyula v. 17, 20, 115, 120, 258, 259.
 Morin Germain 34, 250, 257.
 Mosnenck A. 183.
 Muscatello Giuseppe 183, 332.
 Müller Antal 69.
 Müller Michael 182.

 Nagy Kázmér 204, 279, 349, 388.
 Nagy Lajos 104, 196, 204, 218, 221, 226, 228, 272, 279, 286, 299, 300, 348, 388, 392, 404.
 Navratil Ákos 16.
 Nægeli Oscar 184.
 Newton 177.
 Nékám Lajos 2, 58, 102, 206.
 Németh Antal 283.
 Nicolas Guillaume 184.
 Niedermann 364.
 Nielsen Konrad 185, 238, 281, 365.
 Niggli Paul 35, 250, 266, 269.
 Nikoff Boris 245.
 Nikoff Peter 185, 382.
 Nyulász János 8.

- Oláh Gusztáv 211.
 Oláh Miklós 55.
 Olson Willard C. 185, 389.
 Opitz Márton 177.
 VIII. Orbán 130, 141, 149.
 Orsós 406.
 Ostwald 12, 13, 15.
 Oswald István 7.
 Osváth Júlia 211.
 Ottlik György 9.
 Pacelli 378.
 Pacher 200.
 Paldrock Alexander 184.
 Palkovics Márton 304.
 Palló Imre 211.
 Papp Ferenc 17.
 Pascal 177.
 Pasteiner Iván 22, 30.
 Pataky Arnold 2, 17.
 Pauler Ákos 78, 190.
 Pauler Tivadar 22, 29, 31, 116, 301, 318.
 Pálffy-Daun József gr. 85, 86, 87, 89.
 Pálffy István 148.
 Pálffy János 268.
 Pálffy Károly gr. 112.
 Pálffy Pál gr. 175.
 Pásztor János 29, 116.
 Páriz-Pápai 301, 321.
 Pázmány Miklós 138.
 Pázmáneum 138, 303.
 Pázmány Péter 1, 2, 10, 25, 28, 31, 33, 44, 47, 48, 51, 53, 55, 56, 59, 60, 63, 64, 66, 74, 75, 96, 98, 99, 100, 104, 111, 112, 118, 121, 189, 191, 193, 201, 202, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 226, 230, 232, 236, 238, 241, 244, 245, 253, 259, 274, 284, 286, 287, 289, 290, 293, 294, 298, 300, 301, 302, 303, 305, 316, 330, 331, 334, 355, 357, 362, 375, 377, 381, 386, 392, 394, 416, 422, 427, 434.
 Pázmány államférfiúi személyisége 152; akaratereje 167, 168; életbölcseége 170—172; békeszeretete 142, 143; egyetemalapítása 130; és Bossuet 179—180; és az ifjúság 174; és a papnevelés 127, 128, 129; és a nőnevelés 129; és a protekció 174; és Richelieu 176—178; és a tótok 135; emberismerete 153, 154; Erdély védelmében 147, 148; fajszeretete 134; gazdasági érzelme 165, 166; humora 175; jelentősége 179—180; jogtudata 164, 165; katolikus értéktudata 123—124, 146; katólicizmusának és magyarságának összhangja 133—135, 146; közjogi érzelme 158; királyhűsége 141; követsége 141; kultúrpolitikája 138; magyar politikája 139; magyar irodalmi próza megteremtője 133; magyar nemzeti értéktudata 131, 132; nemessége 137; népmbarát-politikája 157; népszövetségi terve 150, 151; önérzete 161, 162; őszintesége 160; ösztöndíjpolitikája 129; szervező egyénisége 127, 168; történeti érzelme 171; természetszeretete 166; uralkodói eszménye 155, 156.
 Pekár Mihály 103.
 Pestalozzi 300, 395.
 Petheó István 304.
 Petőfi 300, 348.
 Petri Pál 7.
 Pétró Kálmán 69.
 Petrovác Gyula 62, 69, 79, 93, 97, 100, 105.
 Petrovics Elek 9.
 Pétergál Henrik 416.
 Pétzely József 301, 338.
 Pgantschoff 396.
 Pienkovski Stefan 185.
 Pietrusky Friedrich 184.
 Pilinszky Zsigmond 211.
 Pintér Jenő 9.
 XI. Pius 186, 215, 228.
 Pivano Silvio 183.
 Plate Ludwig 185.
 Popovics Sándor 9.
 Porubszky Géza 292, 293.
 Posch Gyula 9.
 Preszly Elemér 9.
 Princz Gyula 408.
 Prohászka Ottokár 29, 116, 294.
 Puky Endre 9.
 Pulszky Ágost 136.
 Rabl Hans 184.
 Radnai Farkas 186.
 Rados Gusztáv 413.

- Ramel Edwin 184, 207.
 Ramon Y. Cayal 34.
 Ramsledt 342.
 Rác BÉla 420, 432.
 Rákóczi Ferenc 306.
 I. Rákóczi György 139, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 157, 172, 173, 174, 178, 306.
 Reichenbach 402.
 Reinbold Béla 17.
 Reineggs Jakab 12.
 Reményi-Schneller Lajos 9.
 Reygasse 185.
 Réau 185, 206.
 Révai Miklós 31, 78, 190.
 Révész Géza 185.
 Richard 338.
 Richard Albert 183.
 Richter Aladár 227.
 Richelieu 150, 154, 176, 178, 179, 288.
 Riecke Ehrhard 184.
 Ristakorik 307.
 Rittler Theodor 183, 345.
 Rochefoucaud 177.
 Rohringer Sándor 402.
 Romsauer 402.
 Rotta Angelo 186, 192, 228, 284, 298, 379.
 Roussy Gustave 35, 263.
 Rösler Endre 211.
 Saareste Andrus 185.
 Sadler Artur Andrus 185.
 S. Saeland 366.
 Sajnovics 190.
 Sandfeld 185.
 Sandonini Carlo 185.
 Saphorin 301, 369.
 Savoyai Jenő 301, 364.
 Schedius 300, 395.
 Schiller 177.
 Schmidt 202, 258.
 Schmidt Wilhelm 34.
 Schmidt (Peking) 312.
 Schneller Károly 421.
 Schneider Herbert 182.
 Scholte I. H. 318.
 Schönfeld Walter 184.
 Schrotta Frigyes 29, 116.
 Schröder Richard 184.
 Schumann Fridrich 182.
 Semmelweis Ignác 29, 31, 32, 78, 116, 191, 206, 264, 300, 301, 318, 393, 412.
 Semsey 425.
 Serédi Jusztinián 4, 5, 32, 33, 34, 58, 110, 187, 192, 223, 250, 259, 262, 276, 284, 288, 289.
 Setälä Emil 267.
 Seward A. C. 185, 234.
 Shakespeare 177.
 Sir Ch. S. Sherrington 35, 263.
 Shewill Rudolf 185, 322.
 Shotwell James Thomson 36, 266, 273.
 Sidló Ferenc 29, 116.
 Sienkiewicz 300, 348.
 Sierpinski Waclaw 185.
 Silvius (Aeneas) 339.
 Simor János 275.
 Sipőcz Jenő 7, 9, 25, 111, 239.
 Skarga 357.
 Smith Adam G. 313.
 Smith H. A. 183.
 Smith Jeremias 301.
 Smolka 348.
 Soós Géza 33.
 Soós György 304.
 Somos Elemér 247.
 Spencer H. 198.
 Spranger Edward 35, 185, 250, 266, 270.
 Stammeler Rudolf 34, 260.
 Staniewicz Witoldus 185.
 Stein János 30.
 Stein 423.
 Stipetić 394.
 Stomps Th. I. 185.
 Sturm József 3, 117.
 Suarez 123.
 Szabó Dezső 17.
 Szabó József 2, 3.
 Szabó Zoltán 33.
 Szalay Karola 211.
 Szalay László v. 85, 87, 89.
 Szandtner Pál 2, 8.
 Szádeczky 348.
 Szászy István 8.
 Szekfű Gyula 22.
 Szenczi Molnár Albert 177.
 Szende Ferenc 211.
 Szendy Károly 25, 43, 227, 239.
 Szent Ágoston 123, 171, 180, 257.
 Szent Erzsébet 136.
 Szent Gellért 257.

- Szent Imre 136.
 Szent István 136, 137, 221, 316,
 334, 393.
 Szent László 136, 274.
 Szent Margit (Skóciai) 300, 316,
 339.
 Szentgyörgyi Albert 405.
 Szentpétery Imre 2, 22, 30, 187,
 191.
 Szerdahelyi Alajos 32.
 Széchenyi Bertalan gr. 9, 101.
 Széchenyi György gr. 169.
 Széchenyi István gr. 76, 99, 159,
 198, 234, 236, 287.
 Székely Károly 29, 116.
 Széll József 9.
 Szilágyi Mihály 104.
 Szilassy Géza 8.
 Szily Kálmán 233.
 Szinnyey József 9.
 Szladits Károly 16, 17, 21, 115.
 Szörtsey József 9.
 Sztranyavszky Sándor 59, 224.
 Szurday Róbert 27, 116.

 Tabódy 414.
 Talas Onni 186, 202.
 Tangl Károly 30.
 Tasnádi Nagy András 68, 239.
 Tasso 177.
 Than Károly 78, 191, 412.
 Tharaud Jérôme 35, 273.
 Thaly Zsigmond 239.
 Thun Leó gr. 194.
 Thury S. K. 405.
 Thurzó György 132, 137, 157,
 162.
 Thurzó Imre 142.
 Thurzó Szaniszló 160, 163, 165.
 Torday Lajos 33.
 Tormay Cecília 429.
 Tóth Károly 17.
 Toldy Ferenc 78.
 Tolvay Imre br. 21, 32.
 Tonnelat Ernest 185.
 Tomcsányi Vilmos Pál 16.
 Tóth Lajos 17, 287.
 Tóth Tihamér 115, 120, 252.
 Török Pál 114.
 Trajanovics Lajos 33.
 Trikál József 283.
 Tunberg 381.
 Tutsek Piroska 211.

 Tüköry 300, 373.
 Túrr 300, 373.

 Ujházy György 283.
 I. Ulászló 272.

 Van der Woude 351.
 Van Swieten 194.
 Val Cismon 397.
 Valdmanis 378.
 Valéra 335.
 Valla 299, 371.
 Vargha Imre 9.
 Vastagh György 118.
 Vastagh László 118.
 Vaszary László 29, 116.
 Vayer Lajos 23.
 Váli Ferenc 8, 115.
 Vámbéry Ármin 31, 190, 346.
 Vásárhelyi Sándor 91, 101.
 Vécsey Tamás 22.
 Vécsey Elvira 211.
 Vendl Aladár 17, 402.
 Verdenich András 275.
 Veres Zoltánné 29, 116.
 Verebélly Tibor 9, 16.
 Verebélly Tibor (ifj.) 33.
 Vermersch Arthur 34, 183, 250,
 256.
 Vesselényi András 304.
 Vidos B. E. 185.
 Vigyázó Ferenc gr. 17.
 Virozsil 301, 318.
 Viszota Gyula 7.
 Vitéz János 75, 104, 198, 218.
 Vollgraft Wilhelm 185.
 Voltaire 177.

 Walz G. A. 183, 235, 282, 327.
 Waldemar I. 245.
 Walek 402.
 Washington 199.
 Wálder Gyula 38.
 Weichart Farkas 11.
 Weidemann 341.
 Weiss Fülöp 9.
 Werbóczi 158.
 Weremund Zoltán 183.
 Wiber 335.
 Winckelmann 177.
 Wlassics Gyula 18, 287.
 Wlassics Gyula ifj. br. 8.
 Woermann Emil 185.

- Wolkenberg Alajos 1, 2, 4, 9, 22,
115.
Wolner 366.
Woodhouse W. I. 185.
Yolland Arthur 9, 41.
Zajtay Imre 15, 20, 33.
Zala 114.
Zakrzewski 348.
Zavadovszky Alfréd 9.
Závodszy Zoltán 211.
Zdziechowski Marian 185.
Zemplén Géza 21.
Zemplén Győző 17, 21.
Zeynek Richard 184.
Zichy János gr. 9.
Zrinyi Miklós 159, 174, 175, 177,
303.
Zsigmond király 97, 104, 164, 218,
226, 228, 286, 367.
Zubritzky Aladár 16.

